General ION COSTAŞ

Transnistria

1989-1992

Cronica unui război „nedeclarat”

Dedicată celor căzuţi în luptele
pentru integritatea Republicii Moldova

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
COSTAŞ, ION
Transnistria, 1989-1992: Cronica unui război „nedeclarat” / Ion Costaş, - Bucureşti: Editura RAO, 2012

ISBN 978-606-609-330-9

94(478 Transnistria)

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, România
www.raobooks.com
www.rao.ro

ION COSTAŞ
Transnistria 1989-1992
Cronica unui război „nedeclarat”

2012

ISBN 978-606-609-330-9

PREFAȚĂ

„Vorba zboară, scrisul rămâne”, spune un vechi proverb latin. Lucrând la cartea despre evenimentele din anii 1989-1992, am descoperit că multe din cele spuse în acei ani fierbinți au fost date definitiv uitării sau sunt amintite vag, iar scrise sunt foarte puține. Materialele de arhivă au fost parțial distruse, o parte dintre acestea s-au pierdut. În concluzie, pata albă din istoria noastră practic nu este completată. Cartea *Transnistria. Cronica unui război „nedeclarat”* este dedicată cercetării evenimentelor referitoare la stabilirea independenței Republicii Moldova şi războiului tragic pentru integritatea statului nostru, creării structurilor de forță principale din țară - Ministerul Afacerilor Interne şi Ministerul Apărării - al căror cel dintâi ministru am fost eu. În carte sunt ilustrate pentru întâia oară multe pagini puțin cunoscute din istoria noastră şi sunt publicate documente necunoscute din arhiva mea personală. Cititorul va afla din prima sursă (de exemplu, jurnalele preşedintelui Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, Anatoli Lukianov) cum s-a creat la Moscova autoproclamata republică transnistreană, cum Ministerul Afacerilor Interne (MAI) a planificat şi a realizat operațiunea secretă de arestare a liderului acesteia, Igor Smirnov, şi în ce condiții a fost eliberat separatistul nr. 1, cui i-a convenit acest lucru şi cine a avut de câştigat. Unele capitole din carte sunt dedicate ecourilor evenimentelor de la sfârşitul anilor ’80, care au avut legătură directă cu ceea ce s-a. întâmplat in țara noastră în anii ’90. Este vorba despre Cazul Vîşcu şi Cazul Verdeş, lustrarea secretarului II al Comitetului Central al PCRM Victor Smirnov, asaltul asupra clădirii MAI a Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti. Cine a condus efectiv apărarea Ministerului, cui i-a convenit acest

pogrom şi cine i-a „zombificat“ pe organizatorii acestui pogrom, ce secrete mai ascunde „dosarul personal” al generalului de miliție şi al preşedintelui Vladimir Voronin, ce paralele pot fi făcute între evenimentele din 10 noiembrie 1989 şi 7 aprilie 2009? La toate aceste întrebări am încercat să răspund sincer şi deschis. Cred că această carte, supusă atenției cititorului, reprezintă prima încercare de mare amploare din Republica Moldova de a reproduce succesiunea de evenimente care au condus la război şi de a le înțelege. începând cu anul 1993, am bătut cu perseverență la uşile tuturor instanțelor parlamentare şi guvernamentale, propunându-le, la nivel de stat, să facem ca perioada de formare a Republicii Moldova, să realizăm o analiză ştiințifică aprofundată a Războiului Transnistrean. Din păcate, nimeni nu m-a ascultat, nici atunci, nici după 7 aprilie 2009. Tuturor celor care s-au aflat la putere după anul 1992 le-a fost cu totul indiferent ce se spune despre noi, cum ne vede lumea civilizată. Mass-media ruseşti împreună cu cele transnistrene ne-au ponegrit, ne-au discreditat şi ne-au umilit. Au făcut din moldoveni monştri, au povestit şi au scris despre noi vrute şi nevrute, au mințit cu neruşinare. Iar Moldova a tăcut cu încăpățânare, temându-se să nu îl supere pe „fratele mai mare”.

Pentru că nu am vrut să mă împac cu această situație, mi-am asumat toate dificultățile legate de strângerea materialelor de arhivă şi realizarea cărții prin mijloace proprii. Am reuşit să adun mărturii documentare despre modul în care Rusia a înarmat Tiraspolul cu forțele Armatei a 14-a, despre cum a fost organizată campania voluntarilor în Găgăuzia, despre evenimentele de pe podul de la Dubăsari, despre acapararea secției de poliție de la Vulcăneşti. În carte sunt reconstituite evenimentele din timpul operațiunii de la Bender (Tighina), se prezintă detaliat şi în mod deschis ce a precedat acest lucru, cine a ordonat Poliției şi Armatei să atace Benderul.

Cred că pe cititor îl interesează „portretele verbale” ale politicienilor şi oamenilor de stat din anii ’90 - Mircea Snegur, Mircea Druc, Andrei Sangheli, Petru Lucinschi, Dumitru Moțpan, Pavel Creangă, Vladimir Voronin şi alții precum şi ale acelor deputați din Parlamentul moldovean şi activişti din culise al căror rol în evenimente nu a fost niciodată analizat, portrete pe care le-am realizat pe baza impresiilor personale.

A existat, oare, „coloana a cincea” la Chişinău, cu legături la Tiraspol şi Moscova? Cine a dat ordinele în situațiile de criză? Cine a câştigat capital politic în acest război? Unde s-au împărțit cele mai importante

active ale complexului militaro-industrial al URSS din Moldova? Cum s-a întâmplat că acele structuri de forță ale țării, create ca urmare a participării mele directe, au fost puse în serviciul unor politicieni şi partide? In paginile acestei cărți, am încercat, în măsura posibilităților mele, să ilustrez toate aceste lucruri.

Ca să-ți iubeşti țara, trebuie să-i cunoşti istoria. Pentru ca țara să aibă istorie, aceasta trebuie scrisă. Lucrând la acest studiu istoric, m-am condus după convingerile mele patriotice şi dorința de a transmite adevărul noii generații de cetățeni ai Republicii Moldova, urmaşilor noştri. Cartea are la bază materiale din arhiva mea personală, din arhivele ministerelor de interne şi apărării din Republica Moldova, precum şi amintirile mele şi ale colegilor mei.

Autorul îşi exprimă recunoştința şi mulțumeşte excelentei echipe de la Editura RAO, soției Iulia, fiicei Inna, fiului Alexandru-Oleg, precum şi tuturor celor care au făcut posibilă apariția ediției în limba română a acestei cărți.

Ion Costaş,
general de divizie

Capitolul I

Anii ’80: Pregătirea pentru dezmembrarea URSS?

Schimbări de cadre în Moldova. „Cazul Vîşcu”, un indiciu al haosului viitor. Mircea Snegur şi „legea seacă” a lui Gorbaciov. „Cazul Verdeş”. Guvernul Pascari: cabinetul „interimarilor”

La sfârşitul anilor ’80, Moldova era considerată periferia unui stat slab. Creşterea socioeconomică a fost stopată, scăderea preţului petrolului şi campania împotriva alcoolului au golit trezoreria, rezerva de aur a Uniunii a fost vândută, rezervele valutare au fost epuizate. Începând din ianuarie 1989, s-a remarcat pentru prima oară o scădere a ritmului de creştere economică.

În URSS se lupta împotriva aşa-numitelor „venituri nemuncite”, dar acest lucru nu a afectat piaţa neagră, ci a condus la înmulţirea delaţiunilor şi a scrisorilor anonime. A apărut mişcarea cooperatistă, s-au dezvoltat afacerile ilegale, crima organizată a prosperat. Au fost majorate salariile, dar a început inflaţia. S-a accentuat deficitul de mărfuri, viaţa s-a transformat într-o vânătoare de lucruri de primă necesitate, au fost introduse restricţii la scoaterea mărfurilor din regiuni şi a început distribuirea alimentelor pe cupoane.

Politica de transparenţă a făcut ca oamenii să îşi exprime deschis nemulţumirile. S-au înmulţit revoltele populare, cetăţenii au atentat, nu o dată, la viaţa liderului lor, fapt care, nu cu mult timp în urmă, era de neconceput. La 1 mai 1987, Evgheni Socolov, angajat al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, pe atunci student al Academiei MAI a URSS, împreună cu un coleg de curs au prevenit un atentat împotriva preşedintelui Mihail Gorbaciov în timpul unor demonstraţii în Piaţa Roşie din Moscova. La sfârşitul anului 1991, Socolov a fost decorat prin ultimul decret al lui Mihail Gorbaciov cu ordinul „Steaua Roşie”.

Teroristul Teimuraz Kabahidze, originar din Georgia, a fost declarat bolnav psihic şi internat.

Noi, toţi cei care am trăit timpurile atotputernicei URSS, ne-am pus nu o dată întrebarea: Au fost întâmplătoare evenimentele din anii '80, care au dus, într-un final, la destrămarea imperiului care reunea a şasea parte din uscat? Astăzi evaluăm cu totul altfel multe lucruri care cândva nu erau înţelese sau remarcate.

După moartea lui Brejnev, apoi a lui Andropov şi Cernenko, şubrezirea simultană a întregii elite sovietice a fost o evidenţă din care a decurs, în mod logic, necesitatea unor schimbări. În haosul creat în mod artificial, vectorul acestor schimbări a fost deplasat spre dezintegrarea URSS, proces pe care iniţial nu l-a remarcat nimeni. Practic, conducerea comunistă a Rusiei a distrus cu propriile mâini pentru a doua oară imperiul construit timp de secole. Ştim cu toţii cât a costat prima dată, după anul 1917, perestroika comunistă pentru numeroasele popoare din Imperiul Rus. Pentru prima dată, despre dimensiunile monstruoase ale pierderilor umane din epoca postperestroika din anii '90 a povestit într-un mod elocvent Paul Hlebnikov, în cartea *Naşul Kremlinului - Boris Berezovski sau istoria jefuirii Rusiei,* pe care o voi cita în mod repetat.

Nu era posibilă punerea imediată în practică a amplului plan de distrugere a URSS. Trebuia pregătită cohorta de conducători la nivelul Uniunii şi al republicilor, pe a căror ideologie să se bazeze această activitate distructivă. Trebuia instalat un anumit haos în care confuzia în privinţa cadrelor să joace un rol dinainte stabilit.

În perioada post-Brejnev, cel mai ciudat a fost procesul de schimbare a secretarilor generali ai Comitetului Central al Partidului Comunist din URSS (CC al PCUS) şi, odată cu el, înlocuirea conducerii la nivelul partidului şi al Uniunii, de sus până jos, în capitală şi în regiuni.

Această amestecare a cărţilor a fost explicată de Moscova prin lupta împotriva corupţiei şi mitei. Cu toate acestea, în spatele schimbărilor continue ale exponenţilor eşalonului superior se întrevedea o intrigă serioasă. Unii cercetători ruşi susţin acum că politica perestroikăi şi de edificare a economiei „multilateral dezvoltate" a urmărit, încă de la început, destructurarea Uniunii. Scopul principal al elitei comuniste a fost acela de a legaliza imensele averi ilicite, dobândite după moartea lui Stalin şi, mai ales,

a lui Brejnev. Iată de ce, în cadrul luptei dintre grupările din Biroul Politic al CC al PCUS, în sistemul de conducere din anii ’80 au pătruns treptat oameni pe care activiştii perestroikăi se puteau sprijini în mutările de şah programate. Epurările serioase de cadre în URSS au început odată cu venirea la putere, în noiembrie 1982, a lui Iuri Andropov. Începând cu Biroul Politic, secretarul general l-a eliberat din funcție pe ministrul afacerilor interne, Nikolai Scelokov, iar cel care l-a înlocuit, Vitali Fedorciuk, a demis în decurs de trei ani aproape 100 000 de angajați ai MAI al URSS. Țara a fost zguduită de „afacerea uzbekă“ şi de un şir de arestări cu răsunet în comerțul moscovit, inclusiv în renumitul magazin alimentar Eliseevski şi în rețeaua comercială Okean. După cum arată cercetătorul rus Aleksandr Ostrovski, lupta împotriva corupției în URSS a avut un caracter electoral. Este edificatoare povestea cu fabrica de reparații motoare de lângă Leningrad, care ar fi fost construită, dată în exploatare şi, după un an, a anunțat îndeplinirea planului, după care s-a dovedit că exista doar pe hârtie. Acest lucru, spre deosebire de „afacerea uzbekă“, este practic necunoscut. Raportările din unele regiuni au fost trecute sub tăcere, iar din altele au fost exagerate. După toate probabilitățile, în aceasta consta sistemul. Procesele perestroikăi au atins şi Moldova. În republică, în anii ’60-’80, politica de cadre a Moscovei a fost dusă de Gleb Dîgai care, în perioada 1963-1986, a condus Departamentul de organizare a Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (PCM), apoi, până la 31 iulie 1987, a fost adjunctul preşedintelui Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM. Din 1965, şeful lui Dîgai din CC al PCUS a fost secretarul de cadre Ivan Kapitonov. În opinia mea, tot ce s-a realizat pe relația Kapitonov-Bodiul-Dîgai până în anul 1980 a fost îndreptat, cu precădere, în direcția consolidării republicii. Politica de cadre a Chişinăului (se subînțelege, în acord cu Moscova) în această perioadă a fost îndreptată spre schimbarea în posturile de conducere a celor originari de pe malul stâng al Nistrului, locuitori în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM).

Reprezentanți tipici ai aparatului de stat, cu o mentalitate primitivă, rusificați, care şi-au pierdut naționalitatea, peste măsură de ideologizați, şcoliți în cadrul unor „Cursuri scurte”, au fost staliniştii de pe malul stâng al Nistrului: prim-secretarii Comitetului Central, Nichita Salogor şi Nicolae Coval, secretarii CC şi miniştrii Artiom Lazarev, Stepan Țaranov şi Nikolai Cemiavski, şeful guvernului din perioada 1958-1970, Alexandru Diordiță,

vicepreşedintele Sovietului de Miniştri, Gheorghe Antosiac, ministrul controlului de stat, Lucheria Repida, procurorii republicii, Simeon Colesnic şi Achim Cazanir, precum şi mulţi alţii. După plecarea lor, în Moldova s-a format o nouă echipă naţională de conducători. In esenţă, Ion Bodiul, care nu era locuitor al malului drept (s-a născut în regiunea Nicolaev), a lucrat în mod obiectiv şi poate conştient la ideea de consolidare a RSSM, în opoziţie cu ideea de RASSM - ca factor distructiv - ca un avanpost al Rusiei la graniţele vestice şi un cap de pod strategic în Balcani. Voi vorbi mai departe despre lupta care continuă şi astăzi.

Prim-secretarul CC al PCM a amintit în memoriile sale despre modul în care s-a derulat procesul de moldovenizare a aparatului de stat şi de partid, de consolidare a economiei RSSM şi a domeniilor strategice ale acesteia.

Dar ce a urmat după plecarea lui Bodiul? În anii '80, Moldova a fost cuprinsă timp de un deceniu de fluxurile şi refluxurile schimbărilor de cadre. Au fost trei „puncte de fierbere": anii 1980, 1985, apoi 1988-1990. Schimbările au început încă din timpul lui Brejnev, când, la 22 decembrie 1980, dintr-un motiv necunoscut, Ion Bodiul, în vârstă de 63 de ani, a fost eliberat din funcţia de prim-secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova. A fost un compromis: prim-secretarului i s-a oferit posibilitatea să iasă onorabil la pensie, fiindu-i atribuit portofoliul de vicepreşedinte al Sovietului de Miniştri al URSS, responsabil cu domeniul social. Drept mulţumire, Bodiul şi-a asumat responsabilitatea pentru decizii nepopulare. Fără îndoială, la indicaţia Moscovei, acesta a schimbat mai mult din jumătate din toţi prim-secretarii comitetelor raionale şi o parte a preşedinţilor comitetelor executive raionale. La 10 aprilie 1980, a fost înlăturat din postul de preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM Chiril Iliaşenco, care ocupa această funcţie din 1963 şi care a decedat la zece zile după demiterea sa.

Au fost înlocuiţi aproape toţi adjuncţii preşedintelui Sovietului de Miniştri, inclusiv primul: la 7 iulie 1980, Grigore Eremei a devenit preşedintele Consiliului Sindicatelor din Moldova (anticipând, spun că succesorul său G. Stepanov a fost, de asemenea, schimbat în 1985 într-o funcţie mai mică). A fost schimbat şi şeful guvernului: la 22 decembrie 1980, Simion Grossu a devenit prim-secretar CC al PCM, iar locul său a fost ocupat de Ion Ustian.

Aşa s-a terminat epoca Bodiul şi a început una cu totul nouă. Dacă în anii ’60-’70 remanierile majore din republică s-au realizat cu un interval de 4-5 ani la rotaţie (înlocuiri ale celor care nu erau profesionişti sau relocări pe orizontală, dintr-un raion în altul), odată cu anul 1980 a început epoca pensionărilor nemotivate al căror sens a fost greu de descifrat de către cei neavizaţi.

A început să ia amploare un scenariu grandios a cărui anvergură poate fi apreciată abia azi. S-a format o nouă conducere ale cărei acţiuni sau mai degrabă inacţiuni au fost solicitate în contextul reformelor gorbacioviste. Ca şi mai înainte, aceasta a fost, prin excelenţă, o echipă promoscovită: pe favoritul său, Simion Grossu, o persoană lipsită de personalitate, de iniţiativă şi vicleană, Gorbaciov a refuzat, până în ultimul moment, să-l schimbe din funcţie, deşi era clar că prim-secretarul CC al PCM nu se descurcă deloc cu mişcarea democratică în plin avânt şi pierde controlul asupra situaţiei. Grossu era necesar, întrucât el nu împiedica punerea în practică a planului „reorganizat” de dezbinare a republicii pe valul împotrivirii Frontului Popular şi Sovietului Unit al Colectivelor de Muncă (OSTK).

Dar să revenim la începutul anilor ’80. În 1983, Egor Ligaciov l-a schimbat în funcţia de secretar al CC al PCUS pe Kapitonov. Sub protecţia sa, secretar II al CC al PCM devine Victor Smirnov, care şi-a adus contribuţia majoră la compromiterea puterii moldoveneşti şi la realizarea celor mai provocatoare scenarii. Această persoană s-a născut în anul 1929 în oraşul Vîşni Volociok, din regiunea Kalininsk, a avut o carieră de partid, pregătire pedagogică medie şi studii superioare în sistemul CC al PCUS, absolvind Şcoala Superioară de Partid şi Academia de Ştiinţe Sociale. Fiind secretar al Comitetului regional din Kalininsk al CC al PCUS din anul 1966, Smirnov devine, începând cu anul 1975, responsabil cu sectorul republicilor central-asiatice în cadrul CC al PCUS.

Versiunea oficială a apariţiei „afacerii uzbece” în septembrie 1992, ilustrată în memoriile lui Egor Ligaciov, este confirmată de istoricii ruşi. În speţă Aleksandr Ostrovski afirmă că prima sursă nu a fost referatul lui Victor Smirnov, ci materialele KGB. Paradoxal, dar este o realitate: celui responsabil de acest sector i s-a atribuit iniţiativa „afacerii uzbece”. O dovadă în plus în acest sens este faptul că în cartea *Fiecare are drumul lui,* tipărită la Tver în 2007, Smirnov nu dezvăluie acest episod.

Este ciudat şi faptul că un „expert avizat" în problematica Asiei Centrale (mai precis, Uzbekistan, pentru că despre raportările din alte republici Smirnov nu a scris) este trimis deodată în Moldova. La Chişinău, secretarul II al CC al PCM a devenit iniţiatorul unor crunte şi neîntrerupte epurări de cadre. Victor Ilici a schimbat după bunul plac conducătorii, numind în locul acestora muncitori promovaţi în posturi de răspundere. Conducându-se după o logică cunoscută doar de el, în raioanele locuite de moldoveni a numit lideri rusofoni, iar în Transnistria a trimis moldoveni. Cu reprezentanţii nomenclaturii sovietice naţionale de partid s-a purtat în mod provocator nepoliticos, arogant şi dur, a criticat cu agresivitate toate situaţiile din care reieşea renaşterea naţională a moldovenilor. Când te gândeşti astăzi la acest lucru, ai impresia că CC al PCM a făcut intenţionat tot ce i-a stat în putere pentru dezbinarea societăţii şi provocarea unui conflict etnic.

Pentru intelectualitatea naţională, Smirnov a devenit simbolul odiosului stil imperial de conducere şi al nesocotirii a tot ceea ce era de preţ pentru un moldovean cultivat. Chiar Victor Ilici a invitat în Moldova o persoană care purta acelaşi nume de familie, pe Igor Smirnov, care fusese concediat de la locul de muncă din Nova Kahovka din pricina unor abuzuri. Cred că acestei persoane neînsemnate, cu înfăţişare de caricatură mefistotelică, i-a fost încredinţată de la bun început o misiune deosebită.

O figură nu mai puţin odioasă, la cumpăna anilor '80-'90, a fost secretarul III al CC al PCM Nicolae Bondarciuc, care a fost supranumit *tovarăşul Nu. Nu, nu şi nu!,* astfel reacţiona acesta la toate încercările de renaştere culturală, chiar dacă era el însuşi moldovean, e adevărat, transnistrean, ceea ce se pare că a şi pus bazele mentalităţii sale. Ulterior, Bondarciuc a căzut în mod ruşinos din Olimpul său de partid, pentru prima dată în viaţă a mers pe jos prin Chişinău şi a făcut o încercare stângace de a demara o afacere într-o întreprindere mixtă „moldo-americană" şi, în final, s-a întors la origini. Devenind un acolit al lui Voronin, a fost ales rapid deputat în Parlament din partea PCRM. Bondarciuc a renunţat la profesia de bază de „ventriloc" al ideologiei partidului şi s-a recalificat în calitate de analist economic. Evident, comuniştii au tratat cu emoţie experienţa în afaceri a colegului lor.

Sensul demiterilor şi numirilor în funcţie care au avut loc în anii '80 în Moldova, pe atunci cu totul de neînţeles, astăzi se întrevede absolut distructiv, dezorganizator al sistemului de relaţii sociale de sus în jos, provocator,

generator de haos şi disensiuni. Cel mai mare ecou l-a avut cazul adjunctului şefului Guvernului, Vasile Vîşcu, care a fost demis din funcţie şi arestat la 10 aprilie 1985. Intrigă faptul că acest lucru a avut loc la două săptămâni după numirea de către Sovietul Suprem al RSSM a noului Guvern. Vîşcu a fost acuzat de corupţie şi de abuz de putere în interes personal. Cauza a fost cercetată de Procuratura republicană şi examinată de Curtea Supremă care l-a condamnat pe Vîşcu la 14 ani de închisoare.

Ulterior, imediat după destrămarea URSS, în 1992, la ordinul meu, în cadrul campaniilor iniţiate de Parlament de transferare a deţinuţilor moldoveni în Moldova, acest cunoscut prizonier din colonia nr.13 din Nijnii Taghil a fost adus la Chişinău personal de către şeful instituţiilor penitenciare. Evgheni Sokolov. De-a lungul anilor, Vîşcu a încercat să demonstreze că, de fapt, a fost deţinut politic, că a fost condamnat pentru campanie antisovietică şi că, undeva, în arhivele fostei Procuraturi a URSS, s-ar păstra chiar o anexă importantă la dosarul său penal, pe care el a numit-o adevăratul caz *politic* Vîşcu. Înalta Curte de Justiţie a examinat materialele pe care le-au prezentat Procuratura Generală a Republicii Moldova şi pe cel în cauză şi a lăsat în executare pedeapsa din 1985.

Protestele lui Vîşcu au fost pe deplin justificate, dacă nu din punct de vedere juridic, atunci în esenţa lor. Cum s-ar spune, el a nimerit pur şi simplu sub roata morii care a început să se învârtă după demiterea lui Bodiul. Tot ceea ce i s-a imputat lui Vîşcu era un semn obişnuit al vieţii elitelor de partid din acea perioadă. A fost, oare, Vasile Constantinovici ales la întâmplare dintr-un pachet de cărţi sau chiar şi-a permis discuţii pe tema renaşterii naţionale a moldovenilor? Nu vom afla acest lucru prea curând. În orice caz, nomenclatura sovietică nu a reuşit încă să uite de represiunile de o asemenea amploare din perioada stalinistă. Evenimentele au produs mult zgomot la Chişinău, s-au înmulţit zvonurile, pentru că informaţia nu a fost publicată şi a apărut abia în decembrie 1985, şi atunci într-o culegere oficială de hotărâri de guvern.

La 16 iulie 1985, a fost eliberat din funcţie cel mai profesionist şi cel mai de succes ministru al afacerilor interne al Moldovei din perioada sovietică, Nicolai Bradulov, care, în perioada activităţii sale, începând din anul 1961, câştigase o autoritate imensă şi controlul asupra fenomenului criminalităţii. Voi reveni cu precizări referitoare la rolul său în formarea Miliţiei moldoveneşti (şi despre rolul succesorilor săi, Gheorghe Lavranciuc şi

Vladimir Voronin, la debutul declinului acesteia). După aceea, miniştrii au fost eliberaţi din funcţie fie câte unul, fie în grupuri mai mari sau mai mici. În decembrie 1985, portofoliul de preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem a trecut de la Ivan Călin la Alexandru Mocanu. La 29 iulie 1989, acesta a fost înlocuit cu succes de Mircea Snegur. Predecesorul lui Ivan Călin, Ion Ustian, renunţase la funcţie „din motive de sănătate" (oficial, s-a comunicat că îi fusese afectată drastic vederea, ceea ce nu îl împiedicase însă să ţină prelegeri şi să scrie articole). În 1986, a fost rugat să se pensioneze şi Serghei Sidorenco, vicepreşedintele Prezidiului Sovietului Suprem. Timp de douăzeci de ani, s-a putut vedea cum pensionarul nomenclaturist parcurge drumul cunoscut de la blocul cu patru etaje al lui Bodiul (imobilul nr. 123 de pe strada 31 August), prin Parcul Ştefan cel Mare, până la sediul Parlamentului, unde mânca gratis. Colegii au fost surprinşi de vivacitatea lui Sidorenco, ajuns la vârsta de 90 de ani, care se plângea doar de dureri la un picior, rănit în anul 1944, când s-a prăbuşit cu un avion. Mulţi dintre cei promovaţi de Bodiul, a căror flexibilitate a fost apreciată cum se cuvine, au primit un rol şi în noul scenariu.

Simion Grossu şi, în aceeaşi măsură, Grigore Eremei l-au ajutat pe Victor Smirnov să remanieze elita economică şi de partid. În acelaşi timp, au fost promovaţi şi au trecut treptat de la vechea la noua eră Petru Lucinschi, Ivan Călin, Andrei Sangheli, Ion Ciubuc, Mircea Snegur, Vladimir Voronin, Nicolae Bondarciuc. Însuşi Victor Smirnov a demisionat, în 1988, din funcţia de secretar II al CC al PCM, urât cu înverşunare de către intelectualitatea din Moldova, conferind o reputaţie proastă puterii sovietice. Acest promotor al politicii ciudate a Moscovei în Republica Moldova a fost, în cele din urmă, arestat, dar a fost eliberat după numai şase luni, pentru că nu au putut fi dovedite acuzaţiile de abuz de putere.

Un efect al agitaţiei permanente din aparatul de partid şi din cel sovietic al RSSM, al gestionării defectuoase a problemelor şi, de ce nu, al relei intenţii, a fost, mai ales, distrugerea, în anii '80, a industriei vinului, strategică pentru economia Moldovei. Timp de mai mulţi ani, acest sector fusese un sprijin real pentru bugetul RSSM, fiind o emblemă a ţării şi a viitorului ei. Şi în acest caz observăm o schimbare radicală în politica administraţiei de la începutul anilor '80.

În timpul său, Ion Bodiul a depus eforturi considerabile pentru distrugerea vechiului sistem de vinificaţie hibridă. Atunci când Moscova a dispus

inițierea unei campanii de combatere a alcoolismului, vinificatorii moldoveni au interpretat aceasta drept un semnal cu privire la calitatea vinului, la trecerea la produse de marcă şi la extinderea gamei de vinuri. S-a dovedit însă că scopul era altul.

Noua politică a fost una ciudată şi fățiş distructivă. Întreprinderile vinicole din cadrul Ministerului Industriilor au fost cedate Uniunii Societăților de Consum sau au fost reprofilate, fiind eliminat astfel un jucător important de pe piața de profil. Apoi Moscova a cerut ca în a doua jumătate a anului 1986 producția de vin să fie redusă cu 25%, ceea ce a condus la ruinarea celui de-al doilea jucător — cooperativele.

S-a ordonat exportarea în Başkiria a restului din producția de vin, pentru procesarea în furaje cu drojdie şi a început distrugerea plantațiilor şi persecutarea vinificatorilor. În acei ani, secretar al CC al PCM pentru problemele agriculturii era Mircea Snegur. În timpul lui, a fost înlăturat din funcție prim-vicepreşedintele Uniunii Societăților de Consum din Moldova, Ilie Bodur, în trecut decorat ca Erou al Muncii Socialiste pentru dezvoltarea viticulturii în partea de sud a țării, pe care l-au înlocuit cu directorul fabricii de vinuri Cojuşna, Lomtadze, fondatorul industriei vinicole din republică. Snegur a cerut ca directorii fabricilor de vinuri să dea socoteală în fața comitetelor raionale de partid în legătură cu cantitatea de sticle de vin distruse zilnic, insistând să se reprofileze întreprinderile vinicole. Cu ajutorul propagandei de partid, la cel mai înalt nivel s-a creat o imagine negativă a tot ceea ce era asociat cu vinurile. Oamenii se temeau să mai bea la nunți sau aniversări, vinul era turnat „conspirativ” în ceainice, activiştii de partid şi linguşitorii organizau nunți şi botezuri fără alcool, mulți şefi ascundeau sticlele de vin şi coniac care înainte stăteau la vedere prin birouri... Prin urmare, în toți anii acestei campanii fatale pentru economia republicii, producția de vin s-a redus de la 2 milioane de tone la două, trei sute de mii pe an. „Legea seacă” nu a condus la eliminarea alcoolismului, ci a lovit puternic tradițiile naționale moldoveneşti în domeniul vinificației, imaginea autorităților, în ansamblu. Poate că tocmai acesta era şi obiectivul urmărit! Iar experimentele lui Voronin din anii 2001-2009 au dat lovitura de grație industriei vinurilor şi coniacului din Moldova.

Represiunile nu au încetat odată cu plecarea lui Victor Smirnov, iar aceasta este dovada faptului că nu el a fost inițiatorul lor. În anul 1987, conducerea de partid din Republica Moldova a fost implicată într-o dramă

revoltătoare, care a devenit cunoscută sub numele de „cazul Verdeş". Istoria uciderii unui colhoznic, declarat „lider al perestroikăi", a avut răsunet în întreaga Uniune, a fost mediatizată în ziare şi a constituit punctul de plecare a unei imense campanii propagandistice. În cel mai pur spirit stalinist, chiar înainte de proces, CC al PCM a adoptat o rezoluție „Despre uciderea mişelească a veterinarului Verdeş A.I. din satul Cruglic, raionul Criuleni", exercitând astfel presiuni asupra magistraților. Campania ideologică a fost susținută de publicarea cărții *Cine l-a ucis pe Anatol Verdeş*, tipărită din ordinul CC al PCM într-un tiraj de 15 000 de exemplare. Totul amintea de povestea canonizării pionierului sovietic Pavlik Morozov. S-a ajuns până la situația în care se avea în vedere amplasarea unui complex memorial în fața Casei de Cultură din Cruglic.

Până la urmă, le-a părut rău de bani şi au instalat un „bust al eroului" în curtea văduvei, motiv pentru care biata femeie nici nu s-a mai recăsătorit... Pentru a înțelege care a fost amploarea acestei exterminări fără sens a membrilor aparatului de partid şi de stat trebuie cunoscut faptul că, urmare a cazului Verdeş, au fost înlăturați pe rând toți liderii raionali: Gheorghe Mustea, secretarul Comitetului raional Criuleni al partidului; Andrei Erhan, preşedintele Tribunalului; Nicolae Dumitraşcu, şeful Miliției; adjunctul său, Gheorghe Soroceanu; procurorul Petru Melnic şi adjunctul acestuia, Boris Guțu; preşedintele Sovietului Colhozurilor, Boris Lupaşcu, precum şi trei instructori ai Comitetului Central al PCM care lucraseră cu scrisorile din Cruglic. Secretarul de partid al colhozului Kotovski, Chirii Băluțel, a fost exclus din partid, iar fostului preşedinte al colhozului, Mihail Bairac, care, la acel moment, era deja la pensie, i s-au retras nu doar carnetul de partid, ci şi toate distincțiile. Bairac, care cerea să i se returneze toate medaliile de război şi titlul de „Erou al Muncii Socialiste", s-a prezentat în audiență la Mircea Snegur încă din anii '90, dar a primit înapoi doar distincțiile Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM. Cel mai mult a avut de suferit Vasile Ciorbă, acuzat ca „organizator" al delictelor: a fost condamnat la 12 ani de detenție, dar, având un handicap de gradul trei, a fost trimis la exploatarea forestieră de la Vorkuta. Când mă aflam la conducerea MAI, Ciorbă îşi ispăşea pedeapsa la colonia din Cricova... Rezumând această perioadă, aş putea spune că în anii '80 nomenclatura din Moldova a fost, literalmente, vlăguită.

În cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în timpul campaniei de repatriere a prizonierilor din Moldova, am luat la cunoştință despre multe cazuri

de oprimare a unor funcționari din aparatul sovietic de partid şi din structurile de forță. Oamenii primeau condamnări uriaşe, fară precedent. Îmi aduc aminte de cazul a doi milițieni din Soroca. Aceştia fuseseră condamnați la 13 ani de închisoare, pentru că, asigurând paza unei fabrici de tricotaje, „împreună cu un grup infracțional format din 12 persoane”, scoseseră prin punctul de control costume sport în valoare de 1 000 de ruble! În 1990, la cererea redactorului-şef al ziarului *Nezavisimaia Moldova,* Elena Zamura, aceste persoane au fost grațiate de către Mircea Snegur.

Ultimul act al acestei drame a epurărilor din aparatul de partid a început în luna aprilie 1989, când o mare parte dintre miniştri au fost demişi, printre aceştia numărându-se şi ultimii protejați ai lui Bodiul. Astfel în Cabinetul lui Petru Pascari au rămas doar interimari, printre care ministrul sănătății, Chirii Draganiuc, cel al educației, Dumitru Zidu, al industriei locale şi al serviciilor publice, Natalia Cudreavțeva, al finanțelor, Alexandru Budeanu. în septembrie 1989, a fost demis şi Nicolai Poleacov, vicepreşedintele Sovietului de Miniştri, care a fost înlocuit de Mihail Platon. Un alt vicepreşedinte al Sovietului de Miniştri, S. Moroz, a fost demis în primăvara anului 1990 după ce s-au descoperit legăturile sale foarte strânse cu separatiştii transnistreni. Ultimul şef de guvern al Moldovei Sovietice, preşedintele Sovietului de Miniştri al RSSM, Petru Pascari, care îl înlocuise la 10 ianuarie 1990 pe Ivan Călin, a demisionat la 24 mai 1990. Pe el urma să-l înlocuiască Mircea Druc.

Capitolul 2

1989 - Anul „revoluției permanente”

Armata Sovietică: „invincibilă şi legendară”. Comandant adjunct al Armatei a 14-a pentru Aviația Militară şi preşedinte al CC al DOSAAF al RSSM. 1989 - Anul „revoluției permanente”. Votez pentru recunoaşterea limbii materne ca limbă oficială în grafia latină. OSTK - instrumentul guvernării directe a lui Smirnov în Transnistria. Soarta fondurilor virate pentru susținerea participanților la grevele din 1989

Perestroika i-a afectat pe militari mai mult decât pe oricare alte categorii sociale. În anii ’80, în Armata Sovietică, în care mi-am petrecut tinerețea şi o mare parte a vieții de adult, serveau 4,5 milioane de oameni, de 1,5 ori mai mulți decât în anii ’60. În afara țării, îndeosebi în Europa de Est, se aflau peste 670 000 de soldați. Armata Sovietică era înzestrată cu 8 207 avioane de luptă, 4 014 elicoptere de atac, număr în sine impresionant. Industria sovietică de apărare nu avea egal în ceea ce priveşte cantitatea şi calitatea tancurilor. URSS a fost întrecută de SUA numai în privința producției de portavioane, bombardiere grele şi crucişătoare nucleare, iar, din punctul de vedere al comerțului cu arme, se situa pe primul loc în lume.

Dar cel mai important lucru este că Armata Sovietică era implicată în mod constant în confruntări militare, de aceea ofițerii şi generalii săi aveau o uriaşă experiență de luptă. Poporul sovietic ştia doar despre războiul din Afganistan; de fapt, în străinătate se ducea un număr uriaş de războaie şi operațiuni de luptă. Nu vreau să sune cinic, dar o armată care nu luptă nu este armată. Aşa cum un chirurg nu poate fi numit chirurg decât dacă operează, nu doar studiază la bibliotecă; la fel, un ofițer sau general nu poate fi profesionist dacă îşi perfecționează deprinderile de luptă doar pe poligon.

Mi-a plăcut armata, pentru că acolo domneau legea, regulamentul strict şi ordinea, pentru că oferea un obiectiv clar pentru mulţi ani şi posibilitatea realizării acestui obiectiv, pentru că noţiunile de onoare şi demnitate nu reprezintă doar nişte vorbe goale pentru militari. Regulile erau stricte, iar selecţia dură. Dintre cei 1 450 de tineri care au aplicat pentru Şcoala Militară Superioară de Aviaţie de la Harkov, unde am studiat, numai 128 au fost admişi, iar 38 dintre aceştia au abandonat cursurile, nefiind apţi de zbor. Armata este în sine o activitate dură şi grea, iar un pilot militar trebuie să se pregătească în mod constant. De asemenea, nu este uşor să-ţi construieşti relaţii acolo unde nu ai posibilitatea să trânteşti uşa şi să pleci. Armata presupune un risc permanent: 28 de piloţi, absolvenţi din seria mea, şi-au pierdut viaţa în timpul misiunilor.

Am absolvit şcoala cu rezultate deosebite şi, în 1967, am pornit pe un drum greu, începându-mi cariera militară ca simplu pilot, apoi comandant al unei patrule de avioane, locţiitor al comandantului de escadrilă şi comandant al unei escadrile de avioane pe un bombardier de recunoaştere Iak-28 RB. După o selecţie riguroasă şi un concurs serios, am intrat la Academia Forţelor Aeriene. După absolvirea cu rezultate deosebite a cursurilor de zi ale Academiei Forţelor Aeriene „Iuri Gagarin”, Facultatea de Comandă, am servit în grupul de trupe sovietice din RDG. „Diploma roşie” îmi conferise dreptul de a alege noul meu loc de muncă şi, din motive financiare şi pentru bunăstarea familiei mele, am ales să muncesc în Germania. Am lucrat iniţial la Neu-Welzow (Cottbus), apoi într-o suburbie a Berlinului (Werneuchen), unde am fost locţiitor al comandantului şi, mai apoi, comandantul unui regiment de avioane MiG-25 RB. Acest bombardier supersonic de mare altitudine pentru misiuni de recunoaştere, cea mai recentă versiune a unui avion de luptă, purtător de arme atât convenţionale, cât şi nucleare tactice, era la momentul respectiv cea mai recentă realizare, mândria complexului militar-industrial şi a Forţelor Armate ale URSS.

Pentru a avea posibilitatea de a cerceta capacitatea militară reală a MiG-25 RB, spionajul militar al SUA a cheltuit o mulţime de bani şi timp până l-a recrutat pe maiorul Belenko, locţiitor pe probleme politice al comandantului unei escadrile, pilot pe un MiG-25, care a deturnat acest avion şi a aterizat pe o bază aeriană americană din Japonia (Okinawa).

La fel ca majoritatea ofiţerilor sovietici nu am învăţat din auzite ce înseamnă serviciul militar şi viaţa la periferie, departe de oraşele mari, în

locuri uitate de Dumnezeu. Nu eram de viţă nobilă, adică dintre cei care datorită rudelor sau altor relaţii nu se gândeau la satisfacerea serviciului militar mai departe de Nipru sau Volga. Între 1979 şi 1981, am fost comandant al unui regiment al aviaţiei de recunoaştere în Districtul Militar Zabaikal (garnizoana Ukurei), apoi am fost numit locţiitor al comandantului Diviziei de aviaţie (garnizoana Step-Zabaikal) şi, mai târziu, comandantul Diviziei de aviaţie. Între 1983 şi 1984, am absolvit Academia de Stat-Major General a Uniunii Sovietice, după care am fost numit şef de Stat-Major, locţiitor al comandantului Armatei terestre a 14-a pe probleme de aviaţie (1984-1985). A trebuit să merg la un centru în oraşul Torjok unde piloţii se recalificau pe elicoptere şi unde a trebuit să mă acomodez pe elicopterele Mi-2, Mi-4, Mi-8 şi Mi-6.

Ironia sorţii a fost că tocmai împotriva acestei Armate a 14-a terestre urma foarte curând să intru într-un conflict armat, în calitate de ministru al apărării al Republicii Moldova... Viaţa mea s-a schimbat odată cu decizia Biroului Politic al CC al PCUS de a înfiinţa la Chişinău o nouă structură militară strategică. Pentru a înţelege rostul acestui document, trebuie să ne amintim că aceştia au fost anii cu cele mai accentuate conflicte între URSS şi Statele Unite ale Americii. Oficial, Uniunea Sovietică a spus întotdeauna că nu va folosi prima arme nucleare, dar, la începutul anilor '80, pe direcţia vestică s-au derulat intens operaţiuni vizând un atac preventiv împotriva ţărilor NATO în eventualitatea unei agresiuni nucleare. În 1983, ţările Tratatului de la Varşovia au fost invitate să semneze un plan de mobilizare, care prevedea ca această organizaţie să fie condusă de către Moscova. Planul trasa sarcini privind conducerea operativă şi strategică a Forţelor Armate ale URSS pe direcţia Europei de Sud-Vest, în cazul unei deteriorări a situaţiei politice şi militare. Această misiune îi revenea structurii militare înfiinţate, a cărei sferă de acţiune s-a extins spre flancul sudic al NATO - Balcanii, Turcia, Italia, Grecia, precum şi spre teritoriul controlat de Flota a VI-a americană, stationată în Marea Mediterană. Din considerente strategice şi tactice, în aceeaşi locaţie nu puteau coexista Comandamentul Strategic al Forţelor Armate ale URSS pentru direcţia sud-vestică şi Comandamentul operativ al Armatei a 14-a. Acesta este motivul pentru care, în scurt timp, Statul-Major al Armatei a 14-a a fost mutat la Tiraspol. Dar, după cum am aflat mai târziu, cei care au luat această decizie au avut şi alte motive.

Am înțeles, în mod clar, că la cei 40 de ani mai pot urma cariera militară pana la 60 de ani şi sa fiu detaşat din nou cu serviciul in alte întinderi vaste ale imperiului sovietic. Dar venise vremea să mă gândesc şi la soarta familiei, a copiilor - o fiică şi un fiu. Nu m-am putut niciodată baza pe o protecție din partea autorităților militare sau de partid, aşa că m-am bazat doar pe mine, pe sprijinul şi înțelegerea familiei, m primul rand pe cel mai devotat om - soția Iulia, care mi-a fost prietenă toată viața, o femeie inteligentă, care m-a susținut în mod constant pe parcursul întregii noastre coexistențe foarte, foarte dificile. Pentru a nu fi detaşat cu serviciul în alte întinderi ale URSS, am raportat la Ministerul Apărării al URSS că doresc să-mi continui activitatea în Moldova şi am comunicat acest lucru şi la CC al PCUS. A trebuit să renunț la postul de comandant adjunct şi, în 1985, să ocup inițial funcția de vicepreşedinte, iar din 1986, pe cea de preşedinte al CC DOSAAF (Societatea Voluntarilor pentru Asistența acordată Armatei, Forțelor Aeriene şi Navale).

Ca şef al acestei structuri republicane, am încercat să acumulez cât mai multe informații despre tot ceea ce se întâmplă şi să trag propriile concluzii. Iar evenimentele s-au derulat cu repeziciune. Am părăsit Armata Sovietică în perioada ei de glorie. Perestroika lui Gorbaciov şi respingerea în alte țări a doctrinei Brejnev de „apărare a cuceririlor socialismului” au avut ca efect faptul că Armata Sovietică a început să-şi piardă treptat pozițiile în lume. În cadrul întrevederilor la cel mai înalt nivel (dintre Gorbaciov şi Reagan, la Geneva în noiembrie 1985, la Reykjavik în octombrie 1986, la Washington în decembrie 1986, apoi la Moscova în iulie 1988, precum şi cu Bush), s-a ajuns la un acord cu privire la eliminarea din Europa a rachetelor sovietice şi americane cu rază medie şi scurtă de acțiune şi crearea unui sistem de control reciproc. Dacă Statele Unite lichidau 869 rachete, Uniunea Sovietică distrugea 1 752 rachete, însă rachete sovietice cu rază scurtă de acțiune au fost distruse nu numai în partea europeană a țării, ci şi în bazele sovietice din RDG şi Cehoslovacia, precum şi de pe teritoriul Siberiei şi din Orientul Îndepărtat. Guvernul URSS a declarat în mod unilateral un moratoriu privind testarea armelor nucleare, fără a solicita partenerilor garanții sau măsuri similare, pierzând poziții pe arena internațională. În primăvara anului 1989, efectivele armatei au fost reduse cu 500 000 de persoane, iar cheltuielile pentru apărare, cu 14,2%. A început aşa-numita conversie a fabricilor militare spre producția civilă. Drept urmare, în

cursul anului 1989, armata sovietică şi-a redus drastic prezenţa peste hotare. La 15 februarie, s-a finalizat retragerea trupelor din Afganistan, la 25 aprilie, a început prima etapă a retragerii parţiale din Ungaria, la 11 mai, din RDG, iar la 15 mai, din Mongolia. O parte din tehnica şi armamentul evacuate din Europa de Est au fost stocate în stânga Nistrului. Atunci, pentru mai mulţi ofiţeri şi generali, viitorul era reprezentat de politică sau afaceri. Unii nu au reuşit să-şi găsească locul în societate, alţii au continuat să lupte în zonele de conflict, inclusiv în 1992, în Transnistria...

A început o perioadă de aşa-numită „revoluţie permanentă", visată odinioară de bolşevici. Tendinţele centrifuge din ţările „lagărului socialist" reflectau reorientarea de la URSS către SUA, care a coincis cu preluarea mandatului de preşedinte al acestei ţări de către George Bush (41 ani). Valul de revoluţii democratice a distrus Tratatul de la Varşovia precum piesele unui domino. Lider a fost Polonia, unde la 18 ianuarie 1989 s-a legalizat sindicatul „Solidaritatea", după care a urmat procesul de schimbare paşnică a puterii. Sindicatul „Solidaritatea" a câştigat alegerile parlamentare, Seimul l-a ales ca preşedinte, cu majoritate de voturi, pe Wojciech Jaruzelski, iar la 19 august s-a format guvernul noncomunist condus de Tadeusz Mazowiecki.

La 12 iunie 1989, Mihail Gorbaciov a dat „liber" foştilor aliaţi ai URSS: împreună cu cancelarul Germaniei Helmut Kohl a semnat documentul care le-a oferit statelor europene dreptul de a decide singure ce sistem politic le este favorabil. Mii de oameni au ieşit atunci în stradă pentru a saluta schimbările. La 16 iunie, 250 000 de persoane s-au adunat la Budapesta la ceremonia de reînhumare a premierului Imre Nagy, executat după reprimarea revoltei antisovietice din 1956. în Ungaria, unde în 1989 a fost permisă reînfiinţarea partidelor politice, la 1 mai, s-a creat prima breşă în Cortina de Fier, fiind înlăturată sârma ghimpată de la graniţa cu Austria, iar la 19 august, a avut loc evenimentul supranumit „picnicul european": frontiera austro-ungară a fost deschisă pentru câteva ore şi sute de cetăţeni ai RDG au fugit spre Vest. Imediat după aceea, Guvernele Ungariei şi Poloniei au deschis graniţele pentru refugiaţii din Germania. La 18 octombrie, Erich Honecker a demisionat, iar la 10 noiembrie, a căzut Zidul Berlinului.

Revoluţia de catifea din Cehoslovacia şi demonstraţiile celor 500 000 de studenţi, dezintegrarea Iugoslaviei, schimbarea de putere din Bulgaria - totul s-a întâmplat în acelaşi an plin de evenimente: 1989. Suficient cât să te doară capul! La 5 decembrie, liderii Bulgariei, Ungariei, RDG, Poloniei

şi URSS au condamnat intrarea trupelor în Cehoslovacia în 1968, iar la 10 decembrie, a demisionat preşedintele Cehoslovaciei, Gustav Husak. Pe ultima sută de metri a acestui an uimitor, noi, cetăţenii Republicii Moldova, am urmărit cu o emoţie deosebită desfăşurarea evenimentelor din România, unde în timpul revoltei de la Timişoara unităţi ale Armatei au ucis mai mult de 2 000 de persoane, după care a fost introdusă starea de urgenţă.

La 25 decembrie, Nicolae şi Elena Ceauşescu au fost arestaţi de militari şi executaţi, ţara a fost condusă de Ion Iliescu, iar la 29 decembrie, Republica Socialistă România a încetat să mai existe şi a apărut o nouă ţară - România. Începând din 1989, poziţia URSS în lume s-a schimbat dramatic. Criza internă s-a adâncit, a devenit evident faptul că, din punct de vedere politic şi economic, imperiul sovietic era condamnat să dispară şi că erau de aşteptat „noutăţi geografice”. Catalizatorul colapsului a fost mişcarea de renaştere naţională care a început în republici. Ziarele au numit atunci această perioadă „parada suveranităţilor”. La 18 ianuarie 1989, Estonia a decretat estoniana drept limbă oficială, iar la 24 februarie, pentru prima dată din 1944, la Tallin, a fost arborat steagul ţării. Aceleaşi evenimente au avut loc în aprilie în Lituania, în iulie în Letonia, unde în octombrie Frontul Popular Leton a anunţat intenţia de retragere a republicii din URSS. Limbile naţionale au obţinut un statut nou: tadjika - la 22 iulie, azera - la 23 septembrie, ucraineana - la 28 octombrie (belarusa - cel mai târziu dintre toate, la 27 ianuarie 1990). La 19 decembrie, Partidul Comunist Leton a ieşit din PCUS. În Georgia, la 19 noiembrie, Sovietul Suprem a declarat dreptul de veto asupra legilor federale. La 26 noiembrie, în URSS a fost adoptată legea privind independenţa economică a republicilor baltice.

În Moldova, sfârşitul anilor ’80 nu a fost mai puţin fierbinte. Oamenii au fost cuprinşi în vâltoarea politicii, au participat şi dezbătut cu pasiune la mitinguri. Au discutat despre acordarea statutului de limbă oficială pentru limba maternă, despre recunoaşterea caracterului identic al acesteia cu limba română şi despre trecerea la grafia latină, iar în sens mai larg, despre dreptul la autodeterminare şi autoguvernare. S-a discutat, de asemenea, despre implicaţiile pentru moldoveni ale masivelor represiuni staliniste şi ale foametei organizate, despre problema retrocedării bunurilor celor persecutaţi, inclusiv ale Bisericii Ortodoxe.

În 1988, a existat o mişcare democratică de susţinere a perestroikăi. S-a pornit de la ideea ecologică de a salva terenurile moldovenilor de dominaţia

tehnologiilor agricole bazate pe produse chimice şi de la articolele semnate de Ion Druță şi Kapitolina Kojevnikovaia în publicația moscovită *Literaturnaia gazeta*. În presa moldovenească, intelectualitatea lupta împotriva puternicului preşedinte al Academiei de Ştiințe a RSSM, Alexandru Jucenco, susținut de liderii CC al PCM. Curând, acestei mişcări i s-a alăturat cenaclul Alexei Mateevici, fondat de Anatol Şalaru, care milita pentru acordarea statutului de limbă oficială limbii moldoveneşti şi pentru trecerea la grafia latină. În luna mai 1989, s-a format Frontul Popular.

Intelectualii nu au mai vrut să fie „cadre naționale sovietice” şi au cerut decomunizarea. Elita de partid nu putea decât să urmărească neputincioasă mişcările sociale tot mai ample. Pe coridoarele puterii, acoperite cu covoare roşii-verzi (culorile RSSM), se făceau planuri pentru salvarea regimului. Strada s-a înfuriat şi s-a revoltat. Mulțimile au dărâmat monumentul lui Marx şi Engels. A fost înlăturat şi monumentul lui Lenin, realizat cu participarea cunoscutului arhitect sovietic de la Chişinău Aleksei Şciusev, care construise Mausoleul lui Lenin din Piața Roşie de la Moscova.

Un eveniment important, la sfârşitul anilor ’80, a fost publicarea, în 1988, în numărul 4 al revistei Uniunii Scriitorilor, *Nistru*, a platformei mişcării naționale moldoveneşti, care proclama necesitatea recunoaşterii caracterului identic al limbilor română şi moldovenească şi introducerii alfabetului latin. Pentru liniştitul Chişinău, apatic, în perioada de stagnare, acest lucru echivala cu o explozie nucleară. Punctele de vedere erau diferite. La mitingurile Frontului Popular din Moldova (FPM) platforma a fost sprijinită necondiționat, deşi autorii radicali cereau introducerea răspunderii penale pentru utilizarea limbii ruse. Membrii mişcării „Unitate - Edinstvo” din Chişinău, transnistrenii şi susținătorii autonomiei găgăuze militau pentru bilingvism. Ales în calitate de preşedinte al Sovietului Suprem al RSSM, Mircea Snegur a adoptat imediat o atitudine de cooperare cu Frontul Popular.

Ca militar a trebuit să respect cu strictețe legea în temeiul căreia epoleții de general presupuneau distanțarea de organizațiile politice. Chiar dacă am sprijinit mişcarea democratică pentru apărarea perestroikăi şi acțiunile de renaştere a conştiinței naționale care mi se păreau rezonabile, nu am făcut niciodată parte din FPM. Cu toate acestea, puțini ar fi putut să rămână indiferenți în acele momente agitate, iar eu, în măsura posibilităților, am publicat în ziarul *Literatura şi Arta*, care a fost emblema renaşterii naționale.

Redactorul publicației era Nicolae Dabija, unul dintre liderii intelectualității naționale. Am acordat interviuri şi altor publicații. Din acest motiv, am fost de două ori chemat să discut cu ministrul apărării al URSS, Dmitri Iazov, pe care Comitetul Central şi KGB îl anunțau, în mod regulat, despre „periculosul” general moldovean. Ministerul Apărării al URSS mă avertiza de fiecare dată că cei care se implică în politică vor fi retrogradați. Dar eu ştiam că ministrul nu poate face acest lucru: la acel moment, eram deputat al Sovietului Suprem al RSSM.

La 26 martie 1989, pentru prima dată în istoria Uniunii Sovietice, au avut loc alegeri parlamentare alternative şi parțial libere. Delegați la Congre sul Deputaților Poporului de la Moscova au fost aleşi candidații din partea Opoziției, Boris Elțîn şi Andrei Saharov. La Chişinău au fost 2 250 de candidați, dar nu toți au avut succes. În general, la congres au ajuns adepții Partidului Comunist din Moldova, dar au existat şi câțiva deputați care împărtăşeau ideea de renaştere națională. Printre ei s-au aflat Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Ion Hadârcă, Nicolae Dabija. Aceşti lideri de opinie împreună cu alți oameni de cultură (Ion Vatamanu, Gheorghe Mazilu, Lidia Istrati) m-au sfătuit insistent să candidez în aceeaşi circumscripție electorală în care îşi depusese candidatura pentru Sovietul Suprem al URSS şi „marele sindicalist”, preşedintele sindicatelor din Moldova, Grigore Eremei. Am fost de acord, cu condiția să mă susțină în campania electorală şi să fie persoanele mele de încredere. Am primit o astfel de promisiune, care ulterior a şi fost pusă în practică.

În cele din urmă, am fost nominalizat drept candidat pentru un loc de deputat din partea profesorilor din satul Larga şi a celor de la şcolile DOSAAF din raionul Briceni pentru circumscripția electorală Briceni, obținând 47% din voturi. În raionul Ocnița, în cadrul aceleiaşi circumscripții Briceni, rezultatul meu a fost mult mai mare - 85% din voturi. Din cei 12 candidați, în turul II am rămas eu şi Grigore Eremei. Dar Eremei a beneficiat de o imensă echipă de susținere formată mai ales din elita culturală națională pe care a „alimentat-o” constant cu tot felul de atenții din fondurile sindicatelor moldoveneşti. Alegerile au fost programate pentru 14 mai. Comisia Electorală era condusă de Valeriu Bulgari, preşedintele Comitetului executiv raional Briceni (mai târziu, ministru al agriculturii în guvernele Sangheli şi Ciubuc). Rezultatele alegerilor au fost falsificate cu neruşinare, lucru confirmat ulterior de către procurorul republicii, Nicolai Demidenco.

Am fost revoltat, dar colegii de muncă şi de partid ai lui Eremei (Andrei Sangheli, Ion Guţu, Eugen Sobor şi alţi oameni de cultură) m-au sfătuit să nu fac prea mult zgomot că totul e „demult rezolvat" şi că în această luptă eu nu voi învinge NICIODATĂ. Ştiam că nu voi afla adevărul. În consecinţă, am privit la televizor dezbaterile din sala de şedinţe a Sovietului Suprem al URSS. La 4 februarie 1991, deputatul din Moldova, Grigore Eremei, a devenit primul şi ultimul secretar al CC al PCM înlocuindu-l pe Petru Lucinschi, acesta din urmă devenind membru al Biroului Politic al CC al PCUS de la Moscova (Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice). S-a împlinit visul din copilărie a lui Grigore Eremei - acela de a atinge bagheta magică a puterii măcar pentru o oră, măcar pentru o zi. Dar el era comunist doar cu numele... şi un ciubucar în esenţă. Ulterior, Mircea Snegur nu l-a uitat pe *colegul* său din biroul politic moldovenesc şi l-a pus în funcţii bănoase: fie de ambasador al Republicii Moldova în Belarus, fie de ambasador în România. În România, în cadrul unei întâlniri cu oficialii de la Bucureşti, Eremei s-ar fi prezentat drept victimă a „tiraniei" puterii sovietice, „apărător al intelectualităţii din Moldova împotriva şovinismul rus". Personalul ambasadei din Bucureşti a fost în repetate rânduri şantajat cu ameninţarea de a fi concediaţi toţi cei care îndrăznesc să obţină dubla cetăţenie, respectiv cea română. Cu mare fast, în spiritul dictatorului Ceauşescu, Eremei şi-a serbat a 60-a aniversare pe o ambarcaţiune a dictatorului, pe lacul Snagov.

Primul Congres al Deputaţilor Poporului a avut loc la Moscova, în perioada 25 mai - 9 iunie 1989. În conformitate cu reforma constituţională, Mihail Gorbaciov a fost ales, pe bază de alternativă, preşedinte al Sovietului Suprem al URSS. Toate acestea au fost prezentate la televizor. Ulterior, sesiunile televizate ale Parlamentului au devenit o obişnuinţă, inclusiv în ceea ce priveşte dezbaterile opoziţiei. Dar pe atunci totul era o noutate. Pentru prima oară, ţara privea cu o atenţie deosebită un spectacol unic. A fost pentru noi, moldovenii, începutul despărţirii de puterea sovietică. Eroii acestui serial politic televizat, fără precedent, erau oameni implicaţi într-un conflict între trecut şi viitor. Pentru prima oară, ei puteau fi văzuţi, se suferea pentru ei ca pentru sportivi şi, la fel ca în cazul actorilor, erau preferaţi în funcţie de maniera în care se comportau... Memorabil a fost Congresul al II-lea al Deputaţilor Poporului din URSS, care a avut loc în perioada 12-24 decembrie, în acelaşi an. Prin raportul lui Aleksandr Iakovlev au fost

condamnate Pactul Ribbentrop-Molotov din 1939, invazia sovietică din Afganistan, precum şi folosirea forţei militare în Tbilisi la 9 aprilie 1989. La Chişinău, acest raport a avut un ecou puternic. Oricât de mult a încercat CC al PCM să înăbuşe dezbaterile, problema protocoalelor secrete a fost discutată, devenind subiect de controversă pentru mulţi ani.

Totul se schimba de la o zi la alta şi ar fi trebuit să se schimbe şi mai radical, iar noi am înţeles cu toţii foarte bine acest lucru. Societatea era împărţită. Chiar de atunci au apărut primele fisuri între malurile drept şi stâng ale Nistrului. Elitele transnistrene erau perfect conştiente de faptul că ieşirea Moldovei din componenţa URSS şi proclamarea independenţei vor conduce la transferul proprietăţilor şi al activelor productive la dispoziţia nomenclaturii republicii. Notăm aici un fapt important: la Tiraspol, activarea mişcării „pentru apărarea drepturilor populaţiei rusofone“ începuse încă de la sfârşitul anului 1988, înainte de adoptarea legii privind limba, de proclamarea independenţei Moldovei, de venirea voluntarilor în Găgăuzia. În acel moment, s-a constituit Consiliul directorilor, care îi reunea pe conducătorii celor mai importante întreprinderi ale complexului militar-industrial din stânga Nistrului. Noua organizaţie era condusă de directorul uzinei Tocilitmaş, Anatoli Bolşakov, din ea făcând parte şi Igor Smirnov (ofiţer KGB sub acoperire).

Încă de la începutul anului 1989, Consiliul directorilor a înfiinţat în întreprinderi echipe de muncitori, pe baza cărora au apărut detaşamentele muncitoreşti pentru sprijinirea Miliţiei (ROSM) şi sovietele colectivelor de muncă (OSTK). Aceste detaşamente de muncitori pentru ajutarea Miliţiei au fost realizarea preferată a preşedintelui parlamentului sovietic, Anatoli Lukianov. Sovietele colectivelor de muncă au apărut în toate întreprinderile sovietice, după adoptarea în 1986 a Legii URSS privind întreprinderile de stat, dar ele şi-au îndeplinit rolul numai în Transnistria. Au fost înfiinţate OSTK la Tiraspol, Dubăsari, Rîbniţa şi Bender. La Chişinău acest lucru nu a prins.

Primul soviet al colectivelor de muncă a fost înfiinţat în Transnistria la 11 august 1988, în plină discuţie privind proiectul statutului limbii, şi a fost conceput ca un mijloc de luptă împotriva legislaţiei lingvistice. Anterior, la 8 august, ideea de a înfiinţa o astfel de structură fusese propusă la o reuniune a colectivului de muncă, a membrilor de partid şi de sindicat şi a comitetului comsomolului de la uzina Electromaş din Tiraspol. Reuniuni

şi mitinguri de acest gen au mai avut loc în acele zile inclusiv la fabrica de maşini de turnat Kirov, precum şi la o serie de alte întreprinderi.

Ideea a fost prezentată de directorul general al Electromaş, Igor Smirnov, care, în cele din urmă, avea să conducă (cu 7 copreşedinţi) prima şi cea mai importantă organizaţie politică din regiune. Astfel, şi-a făcut întâia dată apariţia pe scena politică acest om căruia îi fusese sortit să devină geniul malefic al statalităţii moldoveneşti. La urma urmei, Igor Smirnov şi anturajul său sunt personal responsabili pentru scindarea Republicii Moldova. Este clar că acest grup politic a făcut totul pentru a se asigura că Republica Moldova va rămâne, pentru mai multe decenii, în zona de influenţă politică, economică şi ideologică a Rusiei. In perioada „romantică" a politicii moldoveneşti, „directorii tiraspoleni", lipsiţi de orice sentimente, fără a mai pierde timpul, au planificat cu cinism şi obrăznicie confiscarea întreprinderilor moldoveneşti din stânga Nistrului, cu scopul de a le subordona intereselor lor personale.

OSTK erau numite *organizaţii civice,* dar, de fapt, puterea lor a devenit la fel de reală în Transnistria pe cât de reală era în URSS puterea altei *organizaţii civice* - PCUS. La Tiraspol, a fost înfiinţat OSTK (prin Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM „cu privire la modul provizoriu de înregistrare a asociaţilor civice ale cetăţenilor în RSS Moldovenească", din 25 august 1989), care rezolva toate problemele: de la cele de aprovizionare la cele militare. Acestuia i s-au supus, în secret, toate structurile transnistrene apărute ulterior, până la gardă, serviciul de securitate, Batalionul cu destinaţie specială „Nistru", ROSM şi detaşamentele teritoriale de salvare (o invenţie a Tiraspolului). Înainte şi după crearea republicii autoproclamate, OSTK a fost condus de Smirnov personal şi de alţi directori. Astfel, acesta a fost un fel de instrument al „conducerii prezidenţiale directe" şi al controlului ideologic total, de fapt, un substitut al PCUS pe cale de dispariţie.

Directorii de la Tiraspol împreună cu unii lideri de la Chişinău au mai creat o forţă puternică - mişcarea „Edinstvo". În acelaşi timp, liderul Consiliului directorilor, Aleksandr Bolşakov jr, conducea filiala de la Tiraspol a primului partid din Rusia, cel Liberal Democrat. După o vizită în Transnistria, liderul acestuia, Vladimir Jirinovski, a promis „să şteargă moldovenii şi lituanienii de pe faţa pământului", idee care a fost pe placul activiştilor mişcării „productive". Mult mai târziu, la alegerile pentru Duma de Stat a Federaţiei Ruse, pe listele Partidului Liberal Democrat din Rusia (LDPR)

a apărut, la poziția nr. 4, ca „ministru al Guvernului Republicii Moldoveneşti Nistrene (RMN)”, Vadim Şevțov (Vladimir Antiufeev), care participase la trecerea organelor de apărare a ordinii de drept din stînga Nistrului sub jurisdicția Tiraspolului şi la înființarea serviciilor secrete transnistrene.

La doi ani după începerea acestor evenimente, Bolşakov sr, care conducea Consiliul ucrainenilor din Transnistria „Vozrajdenie“, i-a chemat în Transnistria pe luptătorii UNSO (Autoapărarea Populară Ucraineană) şi a stabilit contacte cu separatiştii ucraineni din societățile „Rusi“ şi „Novorossiisk“, care militau pentru separarea raioanelor sud-estice ale Ucrainei.

OSTK de la Tiraspol a ajuns foarte departe, în sensul că a adoptat, la 14 august 1989 (după aprobarea de către Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM a proiectelor legislative privind limba de stat, funcționarea limbilor şi trecerea limbii moldoveneşti la grafia latină), decizia de organizare a unei greve de avertisment. Acesta a fost un impuls pentru declanşarea conflictului militar la care, din voia sorții şi propria dorință, am participat activ.

Grevele politice au început la 21 august 1989, inițial în Tiraspol (prima a fost la uzina Kirov, apoi, la Electromaş şi la JBI-6, în total, la 23 de întreprinderi), apoi în Bender, Rîbnița, Comrat şi Ceadîr-Lunga. După ce întreprinderile din Chişinău şi Bălți, precum şi Aeroflot au intrat în grevă, protestul a cuprins întreaga republică. Organizatorii au cerut să fie retrase proiectele de legi privind limba, să fie aprobată rusa ca limbă de comunicare interetnică, iar la nivel local problema să fie lăsată la latitudinea consiliilor locale.

De asemenea, erau susținute revendicările găgăuzilor de formare a unei republicii autonome găgăuze. La Tiraspol, au venit prim-secretarul CC al PCM, Simion Grossu, şi vicepreşedintele Sovietului Suprem al RSSM, Victor Puşcaş, dar negocierile au eşuat. La 24 august, Parlamentul a supus dezbaterilor proiectele de lege. În semn de condamnare a grevei generale, la data de 27 august, în capitală a avut loc Marea Adunare Națională, iar pe stadionul de atletism a avut loc un miting în sprijinul greviştilor. Ambele evenimente au avut un impact imens, iar Marea Adunare Națională a creat panică în rândul populației rusofone, care a tras concluzia că se pune problema unificării imediate cu România.

Esența acestei acțiuni memorabile a fost foarte bine exprimată, după mulți ani, de politicianul Oazu Nantoi, de la Chişinău:

Eu nu pot interzice nimănui să se teamă de „Marile Adunări Naționale”, dar, să fim cinstiți, în cadrul lor nu s-a decis nimic deosebit. Da, aerul a vibrat!

Da, de fiecare dată, vorbitorii de limbă rusă înghețau așteptând sfârșitul lumii. Dar nu s-a întâmplat nimic. Cu acest prilej, pot explica de unde a venit în RSSM moda „Marilor Adunări Naționale". Cert este că în istoria modernă a României există ziua de 1 Decembrie (sărbătoarea națională a României), când, la 1918, la Alba Iulia a fost proclamată unirea Transilvaniei cu România. Decizia de unire a fost luată de Marea Adunare Națională, care nu era un miting în piață, ci o adunare de delegați aleși (din partea localităților și comunităților etnice), fiecare dintre ei având mandatul de a vota unirea cu România. Prin urmare, era un organ reprezentativ și plenipotențiar, potrivit noțiunilor din acele vremuri. În Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (mai târziu și în Republica Moldova), frontiștii noștri au împrumutat această denumire pentru demonstrațiile organizate, făcând astfel aluzie la Marea Adunare Națională din 1918. Dar nu mai mult. De fapt, acestea erau doar mitinguri la care se votau „în unanimitate" rezoluții care nu aveau și nu puteau avea efecte juridice.

La 29 august 1989, în clădirea Teatrului de Operă și Balet a avut loc o sesiune a Sovietului Suprem al RSSM la care am participat în calitate de deputat. La 31 august 1989, au fost adoptate prin votarea pe articole toate legile care reglementau statutul limbii. În acea zi limba moldovenească a fost declarată limbă de stat, s-a renunțat, în același timp, la alfabetul chirilic și s-a introdus ortografia în alfabetul latin. Astfel, limba moldovenească și-a căpătat forma logică și corectă, ca parte a grupului latin. Bineînțeles eu am votat în favoarea statutului limbii materne ca limbă de stat, cu alfabet latin. Reamintesc că această zi este marcată astăzi ca sărbătoarea națională „Limba Noastră".

Deși organizatorii grevei au fost obligați de delegația tiraspoleană condusă de prim-secretarul Comitetului Orășenesc Leonid Țurcan să părăsească sesiunea și să nu participe la vot, după consultări cu prim-secretarul CC la PCM, Simion Grossu, delegații au revenit în sală. Comuniștii au făcut eforturi mari pentru a ține situația sub control. Simion Grossu a cerut, forțat și neconvingător, să „se țină pasul cu celelalte republici" și dădea sfaturi să nu se uite niciodată că „acolo, la vârf" nu sunt iubiți cei care vor să fie în frunte. Toate aceste discuții erau televizate. Prin urmare, angajații Comitetului Central și cei din comitetele raionale s-au aflat între două focuri: erau criticați și de Chișinău, și de Tiraspol pentru încercările lor stângace de reconciliere. Atrag atenția că în prima fază a confruntării prim-secretarii comitetelor orășenești din Tiraspol și Rîbnița nu i-au susținut pe separatiștii

transnistreni: Evgheni Berdnikov, bunăoară, a interzis publicarea presei din Rîbnița care îndemna la grevă, apoi s-a declarat împotriva unui referendum în oraş. Pe toată durata lunii septembrie 1989, pe malul drept şi pe malul stâng ale Nistrului au fost mitinguri nesfârşite. La Tiraspol, au sosit într-o misiune de pace, mai întâi, Mircea Snegur, apoi membrii unei comisii speciale a Sovietului Suprem al URSS, dar fără niciun rezultat. La 20 septembrie, în plenul CC al PCUS, Gorbaciov a promis că va acorda limbii ruse statutul de limbă de stat pe întreg teritoriul URSS şi, chiar de a doua zi, greva a început să se estompeze. Dar a fost dată uitării şi, prin urmare, a continuat să se contureze ideea „autodeterminării” Transnistriei, anunțată pentru prima oară, în septembrie 1989, când sovietele orăşeneşti din Tiraspol, Bender, Rîbnița au decis crearea regiunilor teritoriale naționale.

În octombrie, această cerință a fost discutată la mitinguri, iar sesiunea sovietului orăşenesc al oraşului Rîbnița a stabilit organizarea unui referendum în luna decembrie. La 3-4 noiembrie 1989, în oraşul Tiraspol, cea de-a doua conferință a OSTK a orientat această organizație spre activitatea politică: s-a propus instituirea autonomiei Transnistriei şi a fost adoptată o rezoluție care mandata Sovietul să analizeze, până la sesiunea a 14-a a Sovietului Suprem al RSSM, posibilitatea organizării unui referendum pe tema autonomiei. S-a decis participarea la alegerile pentru Sovietul Suprem al RSSM şi, în paralel, pregătirea pentru referendum. Smirnov a fost propus de colectivul de la Electromaş, el a candidat pentru sovietul orăşenesc al deputaților populari la circumscripția 32, iar la circumscripția 125 - pentru Sovietul Suprem al RSSM. Astfel, de la respingerea anumitor articole din legislația lingvistică, Tiraspolul a trecut la ideea autonomiei, care era doar la un pas de ideea independenței şi secesiunii Republicii Moldova.

Din păcate, la toate aceste acțiuni ale separatiştilor, autoritățile de la Chişinău au reacționat inadecvat, chiar cu întârziere şi fără rezultate vizibile. În esență, la acea vreme CC al PCM era paralizat. În zilele grevei împotriva legislației lingvistice, organizațiile, întreprinderile şi persoanele fizice de pe ambele maluri ale Nistrului au început să depună bani în conturile OSTK de la banca tiraspoleană Jilsoțbank. Din august 1989 până la 1 mai 1990 totalul depunerilor bancare a ajuns la 1 443 216 ruble. Ce s-a întâmplat cu aceşti bani? După cum s-a dovedit mai târziu, banii au fost retraşi din conturi şi cheltuiți fără măsură, prin decizia preşedintelui OSTK (la acel moment, Vladimir Rîliakov).

În momentul auditului financiar al activității Sovietului, în mai 1990, totalul cheltuielilor era de 423 854 ruble. Din acest fond, pentru obiectivul principal — acordare de sprijin şi ajutor material pentru familiile greviştilor din întreprinderi şi organizații — s-au alocat 14 000 de ruble. Alte 15 000 de ruble au fost alocate pentru mişcarea „Gagauz-Halkî”, 20 000 pentru STK din Rîbnița. Pentru tipărirea şi distribuirea presei s-au alocat aproximativ 100 000. Restul — partea leului din fonduri! — au fost cheltuiți pe salarii, cheltuieli de deplasare, ajutoare materiale, „contribuirea la editarea presei”, compensații pentru utilizarea mijloacelor personale de transport. Toate aceste lucruri s-au făcut cu numeroase încălcări ale regulamentului OSTK - ale dispozițiilor referitoare la Sovietul unit al colectivelor de muncă din Tiraspol, regulament elaborat şi aprobat la conferința Sovietului din 4 noiembrie 1989 şi înregistrat de către Comitetul executiv orăşenesc. Cheltuielile de deplasare ale acestei organizații au depăşit de cinci ori sumele stabilite în URSS, nimeni nu dădea socoteală în legătură cu delegațiile, iar membrii OSTK au vizitat diferite oraşe ruseşti - Moscova, Gorki, Toliatti - de 44 de ori. Toți angajații Sovietului, a căror activitate în această organizație era remunerată, erau considerați, în paralel, angajați ai altor întreprinderi, de unde primeau, de asemenea, salarii. Precizez că astfel de lucruri erau strict interzise de legislația sovietică a muncii, iar pedepsele erau foarte aspre. Mari sume de bani au fost utilizate fără justificare: lui Smirnov, de exemplu, i-au fost date 2 000 de ruble, lui Zagreadski - 1 000 (pentru comparație, salariul mediu al unui funcționar sovietic era, la acel moment, de aproximativ 150 de ruble). După ce din biroul OSTK au dispărut în condiții încă neclare 4 000 de ruble destinate ca ajutor material pentru un angajat al Sovietului, Procuratura a deschis un dosar penal, într-o scrisoare destinată procurorului de la Tiraspol, N. Ursu, fotograful OSTK, P. Hitaenko, a relatat despre numeroase cazuri de maşinațiuni cu banii pe care oamenii creduli din Moldova îi donaseră Sovietului colectivelor de muncă, despre modul în care membrii organizației obşteşti îi terorizau pe comercianți, cerându-le produse deficitare, cum îşi însuşeau aparatura cumpărată pentru Soviet sau despre cum au fost cheltuiți banii pe restaurante şi „sandviciuri pentru oaspeții străini". Potrivit martorului, activitatea „departamentului ideologic" al OSTK (eliminat din structura PCUS!) consta în numeroase falsuri. De exemplu, imagini ale întâlnirii de la Institutul Pedagogic din Tiraspol au fost expuse în vitrinele oraşului cu

texte provocatoare, iar asupra fotografului au fost exercitate presiuni, cerându-i-se să dea o declarație mincinoasă cum că la reuniune profesorii i-ar fi distrus aparatul de fotografiat. În acelaşi timp, un alt angajat al departamentului ideologic, Dmitri Kondratovici, a plasat în presa străină articole în care spunea minciuni despre situația din Moldova. Desigur, această afacere penală nu avea şi nici nu putea să aibă perspective. Deşi o parte uriaşă din sumele colectate de OSTK nu era înregistrată şi era dată în stânga şi în dreapta, fără nici o evidență, toate acestea au fost un fleac. Amploarea jefuirii activelor din Transnistria, începută după formarea republicii separatiste, nu a fost evaluată până acum.

Capitolul 3

Asalt împotriva MAI: Pregătirea pentru schimbarea de putere?

Mitingurile din 1989. De ce ministrul afacerilor interne nu a făcut nimic pentru a opri revoltele. Secretele familiei Voronin. Date privind calitățile personale ale ministrului de interne. 7 aprilie 2009, ca un remake al datei de 10 noiembrie 1989

Anul 1989 a fost marcat în URSS de o explozie puternică a nemulțumirii maselor, care, de multe ori, s-a manifestat din considerente etnice. În luna mai, în regiunea autonomă Nagorno-Karabah, unde se profila un conflict major, a avut loc o grevă generală, iar în Armenia - o campanie de mitinguri şi demonstrații. În iunie au avut loc pogromurile turcilor meşketieni în Valea Fergana, în cursul cărora, potrivit cifrelor oficiale, au fost ucişi mai mult de o sută de oameni. La 31 decembrie, în Nahicevan, mulțimea a distrus echipamentele amplasate pe sute de kilometri ai graniței sovieto-iraniene.

La sfârşitul lunii martie şi începutul lunii aprilie, la Tbilisi au început tulburările asociate cu evenimentele din Abhazia, în urma cărora s-a declarat secesiunea în Georgia. Până la 6 aprilie, manifestanții, care au ajuns la 8-10 mii de oameni, au început să solicite desprinderea Georgiei de URSS. La cererea conducerii republicii către Comitetul Central al PCUS au fost trimise nejustificat trupe în Georgia - 4 regimente de infanterie, forțe de securitate internă, trupe şi polițişti din diverse oraşe.

La 9 aprilie, sub conducerea generalului Rodionov a început reprimarea mitingului. În busculadele create de mase au fost ucise 20 de persoane

şi aproximativ 100 de militari au fost răniţi. Ancheta Comisiei Congresului Deputaţilor Poporului din URSS, sub conducerea lui Anatoli Sobceak, a stârnit multă zarvă. S-a ajuns la concluzia că militarii au utilizat excesiv forţa împotriva demonstranţilor. Cred că acest episod a afectat puternic conducerea Ministerului Afacerilor Interne al RSSM, a cărui activitate a fost paralizată în timpul revoltelor din 10 noiembrie 1989. Deşi situaţia de la Chişinău a fost cu totul alta, CC al PCM şi ministrul Afacerilor Interne, Vladimir Voronin, au preferat să nu ia nici o măsură pentru menţinerea ordinii, pentru a nu fi criticaţi asemenea generalului Rodionov. Aceasta era poziţia struţului, tipică pentru funcţionarii comunişti „de şcoală veche”. Este posibil să fi existat şi alte motive, rămase secrete, pentru care s-a preferat pasivitatea.

Pentru Chişinău, anul 1989 a fost anul mitingurilor de masă. Unii ieşeau în stradă cu revendicări politice, iar alţii doar pescuiau în ape tulburi. S-a înregistrat o creştere fără precedent a criminalităţii stradale. Organizatorii acţiunilor neautorizate îndemnau la blocarea clădirilor administrative, îi instigau pe oameni să se înarmeze cu ce au la îndemână şi să „dea o lecţie” Miliţiei. Se auzeau chemări la incendierea maşinilor de miliţie şi atacarea poliţiştilor. Cu toate acestea, conducerea partidului a organizat la 7 noiembrie o paradă militară şi o demonstraţie. Nici acum nu ştiu cine din CC al PCM a insistat asupra adoptării unei soluţii atât de lipsite de sens şi chiar provocatoare. Tehnica militară a împiedicat accesul oamenilor revoltaţi în piaţă. Dar se putea şi mai rău...

Sentimentele ostile faţă de Miliţie s-au amplificat, ameninţarea revoltelor plutea deasupra oraşului. Pentru oamenii obişnuiţi cu siguranţa era o perioadă de încercări. Niciunul dintre incidentele scandaloase pe care le discuta capitala nu a fost investigat în mod adecvat. Pentru că nu primeau informaţii complete, cetăţenii se hrăneau cu zvonuri, considerând că pasivitatea Miliţiei şi Procuraturii reprezintă o comandă politică.

În legătură cu aceasta făceau speculaţii mai ales cei pentru care era avantajoasă o încingere a situaţiei. Societatea aştepta un răspuns la întrebarea: Cine va restabili ordinea în cele din urmă? Cu toate acestea, Ministerul Afacerilor Interne, condus pe atunci de Vladimir Voronin, s-a comportat cu totul inadecvat: în fapt, s-a delimitat de probleme şi nu a făcut nimic pentru a opri revoltele, atitudine care era o reflectare a strategiei „struţului” adoptate de CC al PCM.

Astăzi, când ne amintim de perioada 1989 - prima jumătate a anului 1990, ne întrebăm: de ce capitala şi ţara s-au predat fără luptă organizatorilor numeroaselor acţiuni distructive? Cui şi în ce scop au folosit revoltele, cine şi de ce le-a provocat? Se crede, în general, că principalul scenarist şi regizor a fost Frontul Popular. Dar să ne amintim: acesta era doar o organizaţie obştească, deşi puternică, iar toată puterea, la acel moment, aparţinea CC al PCM şi Guvernului, care aveau la dispoziţie instrumente precum Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura, KGB-ul, instanţele de judecată şi închisorile. Toate aceste atribute ale unui stat puternic funcţionau de minune, iar angajaţii doar aşteptau indicaţii de mai sus. De ce nu s-au primit indicaţiile? Nu putea fi o întâmplare. După toate aparenţele, a fost o comandă politică.

Se poate afirma cu certitudine că în această etapă niciun minister sau departament nu a depus atâta efort pentru discreditarea autorităţilor moldoveneşti, cum a făcut MAI. Dar iată un paradox: în biografia lui Voronin, nu se ştie de ce, ulterior, anul 1989 a fost prezentat cu consecvenţă drept unul plin de eroism. Cercetătorul care se întreabă ce anume s-a întâmplat între pereţii MAI se confruntă în primul rând cu problema lipsei complete a informaţiilor viabile cu privire la activitatea ministerului condus de Voronin şi mai ales cu privire la revoltele de la 10 noiembrie 1989.

Cu toate acestea, în general, nu se cunosc foarte multe lucruri despre cariera celui de-al treilea preşedinte al nostru. În primul rând, forţa motrice a acestei cariere este o enigmă. Chiar în timpul mandatului de preşedinte al lui Voronin au ieşit la iveală unele secrete grave ale familiei sale. Printre altele, a fost dat publicităţii un interviu acordat în 1943 publicaţiei româneşti *Cartea moldoveană* de bunicul lui Voronin din partea mamei. Din text rezulta că Isidor Sîrbu, născut în 1887 în satul Corjova, de pe malul stâng al Nistrului, îi dezaprobase pe bolşevici şi întâmpinase cu pâine şi sare armata germană în 1941, iar nepotul său a fost primarul satului până în 1944. Cum a putut o persoană cu o astfel de biografie să promoveze în URSS?

Proprietar de case, a 30 de hectare de teren şi 8 acri de grădini, Sîrbu a fost jefuit de bolşevici în 1933. În interviu, Isidor relatează că după expropriere i s-a propus direct să părăsească Corjova. Pe atunci, mulţi oameni care intraseră în atenţia NKVD-ului îşi părăseau ţinuturile natale şi îşi pierdeau urma în spaţiul vast al URSS. Dar Sârbu nu a fost de acord să plece şi a fost încarcerat trei luni la Tiraspol, după care s-a întors acasă. În 1935, familia

sa figura pe o listă întocmită de NKVD cu persoanele care urmau a fi deportate în Siberia (în total, pe listă se aflau cinci familii din Corjova). Nu se ştie de ce Sîrbu a fost deportat în oraşul ucrainean Pervomaisk, de unde a revenit în Corjova. I s-a propus din nou, pe cale amiabilă, să plece, el a refuzat iarăşi (deşi familia nu mai avea unde să locuiască în Corjova), motiv pentru care în 1936 a fost din nou condamnat la trei ani de închisoare, la Tiraspol, de unde a fost eliberat înainte de termen după doi ani. Isidor nu a vrut nici de această dată să-şi părăsească satul, a fost rearestat împreună cu soția sa, a petrecut doi ani în închisoarea de la Herson şi, fiind consecvent, s-a întors în Corjova în 1940. Despre toate acestea i-a povestit unei jurnaliste din România în timpul unei vizite la Bucureşti în 1943. Este interesant faptul că promovarea lui Voronin a avut loc într-o perioadă în care colectivizarea, războiul şi toate evenimentele legate de acestea erau încă proaspete, o perioadă în care oricine din Corjova putea povesti în detaliu despre ce a făcut familia Sârbu în anii ’30-’40. Dar trecutul compromițător, după standardele acelui timp, nu i-a afectat cariera de producător sovietic (în perioada 1961-1966, a condus brutăria din Criuleni, apoi, în perioada 1961-1971, a fost directorul Fabricii de pâine din Dubăsari), iar, mai târziu, pe cea de funcționar de succes al aparatului sovietic de partid. În pofida anchetării sale (sau, poate, datorită acesteia?), Voronin, care reuşise să-şi facă relații cu persoane utile, a intrat în atenția lui Gleb Dîgai, care în 1971 a aprobat promovarea lui în funcția de preşedinte al Comitetului executiv orăşenesc Dubăsari. După aceasta, a început o perioadă nouă, furtunoasă şi nu mai puțin întunecată din biografia viitorului preşedinte. A fost transferat la Ungheni, în zona de frontieră, unde, în perioada sovietică, erau numite persoane cu dosarul „curat” sau, cum se spunea pe atunci, „complet fără pată”, care nu aveau rude în străinătate. Voronin avea astfel de rude, şi încă destule ca număr. Dar se pare că a existat ceva mai presus de această situație.

Un amănunt ciudat ar fi că, deşi se ştia că în anii ’80 Voronin a lucrat la Ungheni, inițial ca preşedinte al Comitetului executiv orăşenesc, apoi al Comitetului executiv raional, este încă neclar în ce perioade exact a ocupat fiecare din aceste funcții: în biografia sa oficială nu sunt precizați niciodată anii concreți. Şi mai există un aspect misterios. În perioada mandatelor sale de preşedinte, din 2001 până în 2009, documentele şedințelor Biroului CC al PCM începând din 1975 nu au fost desecretizate, cu încăpățânare,

deşi perioada pentru care au fost etichetate clasificat a expirat potrivit legii încă din 2001. Ce secrete ascunde de noi?

În aprilie 2010, cercetând împreună cu jurnalista Elena Zamura arhivele MAI, am constatat că au dispărut toate ordinele, dispozițiile ministerului şi alte documente din anul 1990, care a precedat numirea mea în funcția de ministru al Afacerilor Interne. Au fost distruse în 1994. Pe cine ar fi avantajat acoperirea lui Voronin şi în ce scop? Pe cine altcineva ar mai fi vrut să acopere? De ce a fost necesar să se şteargă exact istoria perioadei în care se scinda Moldova? Cine l-a constrâns pe ministrul de interne Constantin Antoci să dea un ordin, în esență, criminal? Au participat angajați care au distrus documentele cu propriile mâini, dar care nu au avut nimic de spus. Am constatat, de asemenea, că au fost „curățate" inclusiv procesele-verbale ale reuniunilor Colegiului MAI din perioada 1991-1992. Au dispărut multe documente referitoare la evenimentele cele mai importante: distrugerea Secției raionale de poliție de la Vulcăneşti, conflictele de la Dubăsari şi din Găgăuzia şi multe altele. Trecutul a fost şters, la propriu, de nişte langolieri.

Nu este întâmplător faptul că în acelaşi an 1980 - de cotitură pentru URSS şi Moldova - cariera lui Voronin în structurile sovietice s-a încheiat brusc. După ce a reuşit, se pare, să-l impresioneze pe raționalul şi practicul Dîgai, el a fost trimis la Academia de Ştiințe Sociale de pe lângă CC al PCUS. În 1983, Dîgai l-a numit pe absolventul ASS inspector în propriul departament, iar, după un an, în 1994, l-a făcut adjunctul său. Această numire a coincis cu sosirea lui Victor Smirnov, protejatul lui Egor Ligaciov, în postul de secretar II al CC al PCM. Atrag atenția că, dacă Petru Lucinschi ajunsese secretar al CC al PCM la 31 de ani, la 40 de ani Voronin era doar instructor.

În primăvara anului 1985, odată cu numirea noului guvern al RSSM, Voronin, care fusese remarcat de Smirnov, a trecut, aparent temporar (până când avea să se ivească un post mai important), la conducerea unui departament din cadrul Sovietului de Miniştri. În toamna aceluiaşi an, când l-a înlocuit pe viitorul său „coechipier" Nicolae Bondarciuc, Voronin s-a aflat la conducerea Comitetului orăşenesc Bender al PCM, apoi la 24 decembrie a fost numit în funcția de preşedinte al Comisiei pentru ştiință, cultură şi educație a Sovietului Suprem.

În aceste poziții, Voronin a demonstrat limpede că este un om care înțelege perfect ceea ce se aşteaptă de la el. Şi atunci i s-a oferit posibilitatea

să evolueze şi mai mult. La 17 februarie 1989, Vladimir Voronin a devenit ministru al afacerilor interne al RSSM, în locul lui Gheorghe Lavranciuc (care a condus KGB-ul), fiindu-i acordat gradul de general-maior. Aceasta era o practică comună, un funcționar al aparatului sovietic de partid era adesea „aruncat" să întărească Ministerul de Interne. Căpitanul în rezervă (V. Voronin) a primit de urgență, aşa cum cerea tradiția de partid, gradul special de general-maior de miliție, deşi el habar nu avea despre ce înseamnă să fii ofițer, ce înseamnă onoarea şi demnitatea de ofițer.

Voronin a fost ministru timp de şaisprezece luni, dar a intrat cu dificultate în specificul activității, copleşindu-şi subalternii cu sute de solicitări referitoare la activitatea lor. Ulterior, i s-a atribuit mentalitatea generalilor de miliție, dar aceasta era o calitate personală, nu o consecință a deformării sale profesionale din MAI. În sistemul milițienesc, Voronin era un străin. Prin natura sa, a fost şi a rămas mereu un funcționar sovietic de partid, instruit în perioada postbelică: grosolan, trufaş, arogant, convins că lui îi este permis totul. Absolvent al Tehnicumului Cooperatist din Chişinău, Voronin a încercat să înțeleagă subtilitățile, dar, ca un adevărat carierist de partid, a evitat discuțiile, iar în situațiile controversate a încercat să rămână în umbră, abătând tirurile asupra altora. În memoria angajaților din aparatul MAI a rămas ca un om cu o figură mereu posacă, preocupată, împietrită. Ministrul de interne s-a făcut remarcat prin duritate, ranchiună şi un narcisism excesiv - trăsături pe care le-a manifestat pe deplin şi în funcția de preşedinte al țării. Poate că în toți anii în care s-a aflat la putere, atât în 1989, cât şi în 2001-2009, acest elev impresionabil a copiat chiar stilul de conducere al şefului său, Victor Smirnov.

Unul dintre momentele-cheie ale mandatului lui Voronin în funcția de ministru a fost atacul asupra Ministerului Afacerilor Interne, din 10 noiembrie 1989, de Ziua Miliției sovietice. Mulți considerau că agresivitatea Frontului Popular, care a adunat mulțimea, era alimentată chiar de Voronin, care îi denigra pe frontişti în discursurile sale. Evenimentele din acea zi au avut ceva ciudat, inexplicabil, provocator. Nu s-a făcut vreo anchetă. Niciodată nu a fost dată publicității o versiune oficială pentru cele întâmplate, iar probele materiale - înregistrările foto şi video ale jurnaliştilor - au dispărut fară urmă.

Putem doar bănui cui îi convenea acest lucru, dacă ne amintim că, la o săptămână după atacul de la MAI, la 16 noiembrie, la plenara extraordinară

a CC al PCM, Simion Grossu şi-a pierdut funcţia de prim-secretar, fiind înlocuit de Petru Lucinschi. De fapt, aceasta a fost pregătirea schimbării puterii, o combinaţie secretă în care Voronin a jucat cu succes un rol-cheie.

În 1990, ministrul Voronin a fost trecut în rezerva de cadre ale MAI al URSS şi a fost înscris ca student la Academia Ministerului Afacerilor Interne al URSS. După cum mi-au relatat ulterior funcţionarii MAI, el a fost cel care împreună cu Gheorghe Lavranciuc (fostul şef al KGB din RSSM şi predecesorul său în funcţia de ministru al afacerilor) a contribuit la scoaterea din Chişinău a bazei de date a reţelei de agenţi. Moscova i-a întins lui Voronin un colac de salvare, şi nu doar în semn de recunoştinţă: după toate aparenţele, mai era încă nevoie de Voronin. În iunie, fostul ministru a plecat să studieze şi, după absolvire, a devenit un pensionar rus, aspect pe care mass-media i l-a amintit în mod repetat după 2001, în perioada în care şeful statului moldovean a susţinut făţiş interesele Moscovei. Voronin nu a răspuns niciodată reproşurilor că preşedintele Republicii Moldova, care avea cetăţenie rusă, a fost practic întreţinut de Rusia. La începutul anilor '90, departe de furtunile politice din Moldova, fostul ministru nu şi-a pierdut timpul studiind, ci a sprijinit în mod activ ideea de refacere a URSS, a purtat tratative cu colegii de la Chişinău, şi-a întărit legăturile din cadrul structurilor puterii de la Chişinău, Moscova, Tiraspol şi Comrat, a susţinut consecvent acţiunile separatiste ale liderilor din stânga Nistrului.

În februarie 1991, Voronin a devenit unul dintre cei patru candidaţi pentru postul de prim-secretar al CC al PCM, dar a pierdut, la fel ca Ion Guţu şi Vasile Iovv. A câştigat Grigore Eremei, un om care s-a remarcat, după cum am mai spus, numai prin trăsături negative, un reprezentant înverşunat al nomenclaturii sovietice. După ce a pierdut, Voronin a revenit la Moscova. După doi ani şi ceva, în vara anului 1993, după ce absolvise deja şcoala, la Chişinău era în curs de constituire un „alt" partid comunist. Din nou se punea problema unui lider. Încă o dată, pretendent la funcţie era Ivan Guţu, dar, în mod neaşteptat, a avut câştig de cauză ideea conform căreia în fruntea partidului trebuie să fie figuri „noi". Ion Guţu şi Eugen Sobor şi-au amintit de Voronin şi l-au recomandat insistent. Candidatura lui a fost aprobată de Moscova şi de grupul de organizare. A fost această propunere o surpriză pentru Voronin? A fost el sincer când a spus că nu mai vrea să se implice în viaţa politică? Este adevărat că au încercat mult timp să-l convingă să conducă viitorul PCRM? Din păcate, nu există

documente care ar putea confirma sau infirma versiunea neoficială. Voronin însuşi nu a descris în detaliu, niciodată şi nicăieri, modul în care, după absolvirea Academiei MAI, a reintrat în viaţa politică din Moldova, ce sau cine anume l-a determinat să se întoarcă. Şi acest fapt este, de asemenea, unul dintre numeroasele mistere ale trecutului nostru recent.

În octombrie 1993, Vladimir Voronin, cu sprijinul activ al lui Petru Lucinschi şi Andrei Sangheli, a organizat conferinţa de fondare a Partidului Comuniştilor. Ca urmare, PCRM a fost înregistrat în luna aprilie 1994. Faptul că s-a permis reconstituirea Partidului Comuniştilor, interzis de Parlamentul din Moldova în 1991, a fost una dintre cele mai mari greşeli ale politicienilor noştri de atunci şi mai ales a preşedintelui Mircea Snegur. Perioada 2001-2009 a întârziat dezvoltarea Republicii Moldova cu mai bine de un deceniu. Ulterior, s-a trasat în mod repetat o paralelă între evenimentele din 1989 şi devastarea sediilor administrative din centrul Chişinăului la 7 aprilie 2009. într-adevăr, scenariile au multe în comun, se poate vedea acelaşi „stil”. În esenţă, 7 aprilie 2009 poate fi un remake al zilei de 10 noiembrie 1989. În ambele situaţii, Voronin şi-a asumat ipocrit meritul că nu a ordonat să se tragă în mulţime. în ambele situaţii, atacatorii erau înarmaţi cu pietre care, fără un motiv aparent, se găseau din belşug în centrul Capitalei. Martorii evenimentelor din 10 noiembrie 1989 au spus că era vorba despre pietre de carieră - bucăţi mari de piatră (70-120 mm) folosită pentru construirea drumurilor - şi că ar fi fost aduse în două camioane KamAZ fără plăcuţe de înmatriculare, care au fost văzute la Chişinău, la intersecţia bulevardului Lenin cu străzile Kotovski şi Armenească. Aceiaşi martori, muncitori la cariera Pruncul, au declarat că, la 10 noiembrie 1989, piatra respectivă a fost încărcată de la cariera lor... De altfel, scenariul derulat la 10 noiembrie 1989 a fost folosit de preşedintele Voronin şi în anul 2000, în timpul revoltelor din Chişinău, când nemulţumirea mulţimii a fost stârnită în mod iscusit prin reducerea beneficiilor sociale şi deviată de la Guvern împotriva primarului Serafim Urecheanu. Într-adevăr, similitudinile sunt evidente. De-a lungul timpului multe au fost uitate, iar lui Voronin au început să-i fie atribuite merite deosebite pentru respingerea atacului de la MAI şi apărarea clădirii de mulţimea care o lua cu asalt. Când preşedintele comunist a format împreună cu liderul PPCD, Iurie Roşca, aşa-numita „monstruoasă coaliţie”, s-a vorbit şi scris mult despre faptul că înţelegerea lor ar fi apărut chiar în ziua în care mulţimea a încercat să distrugă clădirea

Ministerului Afacerilor Interne şi că ei ar fi salvat-o de două ori de la distrugere. Dar am mari dubii şi în legătură cu această legendă. Roşca avea 28 de ani şi în 1989 îşi depusese carnetul de comsomolist şi devenise unul dintre fondatorii Frontului, el a început să acapareze pe neobservate controlul absolut asupra Frontului Popular din Moldova. Este puțin probabil ca Voronin să fi vrut sau putut să discute cu el între patru ochi, în condițiile în care erau alți lideri, mult mai influenți, ca Leonida Lari, Petru Buburuz, Gheorghe Ghimpu. Situația scăpase atât de mult de sub control, încât nici ei nu mai puteau face nimic, cu atât mai puțin Roşca. Totuşi, ce s-a întâmplat cu adevărat pe bulevardul central al Capitalei la 10 noiembrie 1989?

CAPITOLUL 4

De ce nu a condus Voronin apărarea MAI

„Mă voi coordona cu Kuzmici". Iuri Jukov - organizatorul real al apărării sediului ministerului. Voronin dă ordin de retragere a Miliţiei de pe linia apărării. Cine s-a aflat în spatele lui Viorel Tutunaru?

În calitate de ministru de interne în perioada 1990-1992, am luat cunoştinţă de raportul MAI privind revoltele din 10 noiembrie 1989, întocmit imediat după acestea. Deşi autorii materialului îi erau loiali ministrului, ei nu au putut ascunde faptele pe care astăzi le cunosc puţini oameni, pentru că nu au fost dezvăluite niciodată. Sare în ochi imediat următoarea situaţie. Conflictul s-a desfăşurat cu aproximaţie între orele 14.00 şi 23.00, adică într-un interval de nouă ore. Ar fi fost logic dacă Voronin ar fi condus de la început acţiunea de apărare a clădirii, în care se aflau arme şi documente secrete. La urma urmelor, MAI întruchipa ordinea în stat! Dar ministrul, în mod ciudat, a lipsit aproape cinci ore, până la 18.30, adică tot timpul în care a avut loc escaladarea tensiunilor.

Iată cum şi-a amintit ziua de 10 noiembrie 1989 un martor ocular, şeful Departamentului de apărare a ordinii publice din MAI al RSSM, Iuri Bondarenco: „Eram pregătiţi să ţinem piept încă unui miting neautorizat. Voronin m-a întrebat: «Ei bine, ne vom bate? Câţi oameni sunt acolo?» I-am răspuns: «În jur de 1 500». «Du-te, aşteaptă, mă voi coordona cu Kuzmici». Am plecat. Cu un minut înainte de a ne pregăti să folosim mijloacele speciale, ministrul ne-a transmis prin staţie: «Opriţi!»"

Aceasta este una dintre numeroasele dovezi că deciziile s-au luat colegial, la nivelul conducerii de vârf a partidului, nu de Voronin singur. Aceste decizii ale aparatului Comitetului Central din 10 noiembrie nu puteau fi

luate pe termen lung. Chiar de la început şi până la ora 20.00, ordinele le-a dat viceministrul, generalul-maior de miliție Gheorghi Jukov, un specialist responsabil şi de înalt profesionalism, care şi-a asumat întreaga responsabilitate fără să ezite. Ulterior, Voronin, care trebuia să-l îndepărteze pe principalul martor al slăbiciunii sale, l-a acuzat cu ipocrizie pe viceministru de „proastă conducere" a apărării sediului MAI. După aceea generalul Jukov, aşa cum se cuvine pentru un ofițer şi un om de onoare, a demisionat imediat şi a plecat în Rusia.

După ora 20.00, la MAI a ajuns un grup de deputați şi lideri ai FPM, care a împărțit, de fapt, responsabilitatea cu ministrul afacerilor interne şi a devenit scutul său. În acea zi, Voronin nu a dat personal niciun ordin, totul a fost pus de acord. De fapt, în timpul atacului, el a evitat situațiile în care ar fi trebuit să dea ordine şi, conform obiceiului de partid, a creat contextul „răspunderii colective". Consider că adevărul ar avea numai de câştigat dacă aş descrie mai detaliat cum au evoluat evenimentele în acea zi nefastă. La 10 noiembrie 1989, în jurul orei 14.00, a parvenit o informație cum că un grup de aproximativ două sute de persoane, care s-au adunat la monumentul lui Ştefan cel Mare, intenționează să blocheze sediul MAI. Înainte, adepți ai FPM încercaseră în mai multe rânduri să pătrundă cu forța în clădirile comitetelor executive raionale şi ale comitetelor raionale. La 14.30, prim-viceministrul Gheorghi Jukov i-a ordonat prin telefon comandantului Unității Militare 5447, locotenent-colonelul Petru Jivora, să aducă în stare de pregătire efectivul regimentului de miliție, pentru ca, în caz de necesitate, să apere sediul MAI. Până la orele 15.00, la sediul ministerului au sosit 84 de colaboratori ai Detaşamentului de Miliție cu Destinație Specială (OMON), iar, până la 16.30, în curte s-au adunat 147 de militari din cadrul Unității Militare 5447.

La orele 16.50, s-au apropiat de intrarea centrală a sediului MAI vreo zece persoane cu pancarte pe care era scris: „Violența naşte violență!", „Jos Miliția antipopulară!", „De ce loviți în frații voştri?", „Să topim bastoanele de cauciuc pentru a fabrica prezervative!" şi „Democrație începând cu 7 noiembrie" (ultima pancartă înfățişa bastoane de cauciuc şi pete de sânge). În acest răstimp, la intersecția fostului bulevard Lenin cu strada Armenească se adunaseră deja aproximativ 150 de persoane. Un alt grup se afla sub arcada unei case de peste drum de MAI (la scurt timp după asalt, această arcadă a fost demolată; în locul ei se află acum un magazin). Pentru joncțiunea cu

cei care protestau, venea mulțimea dinspre monumentul lui Ştefan cel Mare. În preajma monumentului au rămas persoane „de serviciu” care îi îndrumau spre sediul MAI pe cei care continuau să vină. Principala revendicare a mulțimii era eliberarea celor reținuți în timpul mitingurilor şi marşurilor neautorizate când au răsunat apeluri la blocarea clădirilor administrative. Între altele, atunci s-a făcut apel la înarmarea cu orice mijloace la îndemână şi „să se dea o lecție” Miliției, se instiga la incendierea maşinilor de miliție şi la atacarea milițienilor. Aceste apeluri au fost ascultate: la 12 martie, un grup de persoane în frunte cu Viorel Tutunaru, în timpul unui miting neautorizat din fața sediului CC al PCM, au atacat milițienii neînarmați care formau un cordon de pază şi le-au provocat o serie de leziuni corporale. În aceste condiții, conducerea partidului a organizat la 7 noiembrie o paradă militară şi o demonstrație. Protestatarii au încercat să le împiedice, dar au fost opriți de Miliție, după care starea de spirit antimilițienească a sporit, ca şi intențiile de a se răfui cu colaboratorii MAI.

La ora 17.00, şeful unității de alarmă a MAI, Vladimir Zaporojțev, revenind de la evenimentele din piața centrală, nu a putut intra în sediul MAI şi a ordonat să fie reținut unul dintre protestatari. După aceea, din stradă au mai intrat vreo şase persoane în holul ministerului. Şeful Secției politice, colonelul Mihail Popov, a discutat cu ei şi a clarificat că aceştia sunt studenți. Tinerii au fost trimişi la Secția de interne din sectorul Lenin, pentru întocmirea proceselor-verbale.

În acel moment mulțimea era formată din aproximativ 300 de persoane. În rândurile din față au ajuns nişte femei surescitate, care îi insultau cu voce tare pe angajați şi cereau eliberarea celor reținuți. Cu cei adunați acolo au încercat să discute secretarul Comitetului de partid din MAI, Alexandru Ceaicovschi; şeful Direcției urmărire penală, Vladimir Procopciuc; viceministrul Constantin Antoci; adjunctul şefului Secției de apărare a ordinii publice din Direcția afacerilor interne, Boris Muravschi; şeful Secției politice, Mihail Popov; adjunctul şefului Direcției afacerilor interne din Chişinău, Vasile Beleţki. Toți aceştia îi rugau pe rând, la megafon, pe oameni să se împrăştie. Dar mulțimea presa tot mai mult, apropiindu-se de uşile clădirii. Pe la ora 18.15, în curtea MAI au sosit încă 150 de militari din Unitatea Militară 5447, iar pe scările din fața sediului au ieşit, la indicația lui Jukov, 84 de luptători OMON, care s-au postat pe două rânduri, în ultimul rând de apărători ai clădirii. Numai zece erau echipați cu mijloace

de apărare. Potrivit autorilor raportului întocmit ulterior, protestatarii ajunseseră deja la 1 500 de persoane. La adresa lucrătorilor MAI se striga: „Călăilor!” şi „Fasciştilor!”. Apoi a fost aruncat un coş de gunoi în grupul OMON, peste capetele militarilor.

Oamenii îşi exprimau intenţia clară de a pătrunde cu forţa în clădire şi, la ora 18.20, Jukov le-a dat ordin lucrătorilor OMON să-i împingă pe protestatarii de pe scări. Când mulţimea a fost împinsă în jos pe trepte, cineva a aruncat o petardă. La acest zgomot, dinspre arcada casei de pe cealaltă parte a străzii, încă vreo mie de persoane au luat-o la fugă, traversând bulevardul şi începând să arunce în miliţieni cu pietre, sticle, bare de metal. În acest moment, împotriva mulţimii a fost folosit „agentul PR-73“ sau, altfel spus, bastoanele de cauciuc. În timp ce împingeau mulţimea furioasă, miliţienii au reţinut persoanele cele mai agresive şi le-au dus la Secţia raională a afacerilor interne (SOAI).

Din dispoziţia viceministrului Valeri Garev, o parte dintre angajaţii aparatului au fost trimişi pentru întărirea pazei sediilor CC al PCM şi Sovietului de Miniştri al RSSM, pentru că exista pericolul real ca mulţimea să vină să le ia cu asalt. În jurul orei 18.30, la ordinul lui Jukov, 150 de militari au ieşit pe bulevard din curte, pe porţile de serviciu, şi i-au îndepărtat pe demonstranţi de la intrarea în sediu spre străzile Kotovski (astăzi - Hînceşti) şi Armenească. În acelaşi timp Jukov a dispus să se pună în executare planul de apărare a sediului MAI pentru situaţii excepţionale, întărind toate posturile cu angajaţi calificaţi ai aparatului. Au fost puse în stare de alarmă efectivele din secţiile orăşeneşti şi raionale de interne, precum şi alte subunităţi.

Între timp numărul protestatarilor ajunsese la aproximativ 3 000 de persoane. Lucrătorii OMON şi militarii cu bastoanele de cauciuc i-au îndepărtat pe protestatari. Cei din urmă s-au împărţit în două grupuri şi aruncau, rând pe rând, cu pietre, bâte, sticle incendiare şi petarde. Femeile adunau toate aceste obiecte şi le aduceau înapoi.

Oricât ar părea de straniu, în tot acest răstimp Voronin s-a aflat la şedinţa Prezidiului Sovietului de Miniştri al RSSM şi a revenit de acolo numai după ce fuseseră deja răniţi în jur de zece miliţieni şi când absenţa sa a început să ridice semne de întrebare. Ministrul a ordonat să fie chemată o brigadă medicală şi echipe de pompieri. În jurul orei 18.55 au sosit două maşini de pompieri. Abia în acest moment între apărătorii sediului a fost stabilită legătura prin radio, ceea ce le-a permis să facă manevrele.

În jurul orei 19.00, protestatarii au început să spargă vitrinele magazinelor de pe bulevardul Lenin. A apărut pericolul real de vandalizare a magazinului de bijuterii din aur *Aureola*. La ordinul lui Jukov, au fost folosite grenade de tip Ceriomuha (din cinci bucăți au funcționat trei).

La ora 19.00, în clădirea MAI a intrat preotul Petru Buburuz, deputat al poporului din URSS. Acesta i-a propus lui Voronin să iasă în fața demonstranților, însă Voronin a ezitat. Buburuz s-a adresat el poporului, la început prin megafonul de pe o maşină a Inspectoratului auto de stat (IAS), apoi printr-un megafon cules de pe carosabilul bulevardului. A fost lovit cu pietre şi s-a ascuns în sediul MAI.

În jurul orei 20.00, numărul protestatarilor s-a mărit şi mai mult; ulterior, în urma analizei, s-a estimat că erau în jur de 10 000 de persoane. S-au folosit pentru a doua oară grenade tip Ceriomuha, ceea ce i-a mai dispersat pe atacatori. În sediul MAI au apărut vicepreşedinții Sovietului de Miniştri al RSSM, Mihail Platon şi Andrei Sangheli; preşedintele Comitetului executiv orăşenesc Chişinău, Vladimir Dobrea; adjunctul acestuia, Vladimir Tkacenko; deputații poporului din URSS, Grigore Vieru, Anton Grăjdieru, Leonida Lari, Nicolae Dabija; membrii Comitetului executiv al FPM, Gheorghe şi Mihai Ghimpu; şi alții. Prin megafonul de pe o maşină IAS şi prin megafonul din balconul ministerului, aceştia au cerut mulțimii să înceteze dezordinile şi să meargă în piață pentru desfăşurarea unui miting. Dar nimeni nu a dat ascultare apelurilor lor.

Reprezentanții FPM i-au propus lui Voronin să retragă Miliția în sediul MAI, presupunând că o astfel de manevră îi va linişti pe oameni. A fost cea mai nechibzuită propunere din câte erau posibile, pentru că în acel moment era foarte clar că mulțimea nu se va supune nici politicienilor cu cea mai mare autoritate care erau prezenți. Dar ministrul, evident, a decis că aceasta este o idee bună, dacă altele nu există. Forțele de apărare a sediului MAI au fost retrase de pe poziții pe străzile Armenească şi Kotovski. Milițienii şi militarii au intrat în clădire.

Doar un număr mic de angajați a rămas să păzească intrarea centrală. Începând cu ora 19.00, la indicația lui Voronin, viceministrul Vladimir Molojen a luat legătura cu Statul-Major al trupelor interne ale MAI din URSS şi cu Direcția trupelor interne pentru Ucraina şi Moldova, cerând aprobarea să implice Unitatea Militară 7481 pentru apărarea sediului MAI.

Aceasta a fost primită la ora 20.45. Anterior, Voronin ordonase să şe dea arme angajaţilor ministerului. După ce Miliţia a fost retrasă din stradă, demonstranţii au început să atace cu şi mai multă înverşunare, încercând să pătrundă în clădire şi în curte. Ofiţerii au tras în aer focuri de avertisment cu cartuşe oarbe şi de război. Sticlele incendiare au provocat incendii în câteva cabinete ale ministerului şi în balcon, unde dădea uşa anticamerei ministrului. Maşinile de pompieri nu s-au putut apropia de clădire, pentru că au fost atacate de către protestatari. Unul dintre atacatori s-a căţărat în balcon, încercând să arboreze acolo tricolorul, dar a fost reţinut. Alţii au intrat pe ferestre în cabinetele incendiate.

La ora 21.00, a sosit un detaşament mixt al Unităţii Militare 7481 format din 150 de militari care au înconjurat clădirea prin spate şi s-au desfăşurat parţial în hol. Până la acel moment demonstranţii îşi concentraseră forţele la intrarea centrală. Apărătorii au înregistrat pierderi şi Voronin a ordonat să se folosească din nou Ceriomuha. În total, 162 de mijloace speciale au fost utilizate între orele 22.10 şi 23.00.

Numai după aceea atacatorii au început să se retragă spre Piaţa Victoriei (ulterior, Piaţa Marii Adunări Naţionale). Acolo a avut loc un miting la care au participat liderii FPM şi deputaţi din Sovietul Suprem al URSS. La finalul mitingului, la ora 00.30, la 11 noiembrie, oamenii au început să se împrăştie şi la ora 02.30 nu mai era nimeni.

La 10 noiembrie au fost reţinuţi 75 de participanţi la revoltele de stradă. La ordinul lui Voronin, care a făcut trimitere la solicitările liderilor Frontului Popular, după întocmirea proceselor-verbale administrative, toţi au fost eliberaţi, chiar înainte de ora 22.00. Aceşti oameni au înţeles atunci că perturbarea ordinii publice nu este pedepsită. Doar unul dintre cei reţinuţi, care era dat în urmărire, a fost dus în arestul preventiv din Chişinău. Despre Viorel Tutunaru merită să vorbim mai detaliat, pentru că erau mulţi ca el la mitingurile din acei ani şi aceştia instigau mulţimea la acţiuni iresponsabile.

Fiind de loc din satul Cârpeşti din raionul Leova, Tutunaru a studiat un an la Tehnicumul Electromecanic din Chişinău, dar a abandonat şcoala, apoi s-a înscris la Institutul Politehnic din Chişinău, de unde a fost exmatriculat pentru acte de huliganism. A devenit student al Facultăţii de Jurnalistică de la Universitatea de Stat din Chişinău, dar a fost exmatriculat pentru restanţe. După aceea, Tutunaru a plecat la Tallin, a încercat să se înscrie la o facultate din Leningrad, a lucrat la şantierul naval din Riga, apoi, după

o încăierare, a fost internat într-un spital de psihiatrie. Intenționând să emigreze în Italia, şi-a schimbat numele în „Viorello” şi a încercat să obțină o audientă la ambasada Italiei de la Moscova.

În 1977, Tutunaru a omorât în bătaie un om, a fost condamnat la 12 ani, în închisoare a făcut plângeri, a încercat să-şi dea foc, afirmând că pe baza unei povestiri de-a lui a fost turnat filmul *Vreau să cânt* al regizorului moldovean Valeriu Jereghi. A fost transferat la spitalul de psihiatrie al unei închisori din Estonia unde, potrivit observațiilor medicilor, a demonstrat „confuzie mintală, tulburări de gândire, deviații de comportament”. I s-au pus de trei ori diagnostice psihiatrice, de fiecare dată diferite. Apoi, „Viorello” a intrat într-o „remisie stabilă” şi a fost transferat în Moldova pentru continuarea tratamentului forțat.

A lucrat la croitoria penitenciarului, scria versuri, nuvele, declarând că şi-a revizuit concepțiile, că va lucra şi-şi va sprijini părinții. în consecință, în 1985 a fost eliberat cu mențiunea că „urmează să fie ținut în evidență ca bolnav ce prezintă pericol social, din cauza manifestărilor agresive în cazul agravării afecțiunilor".

După ce a fost eliberat, Tutunaru a început să încalce în mod regulat ordinea publică. A fost reținut pentru insultarea unor deputați şi milițieni, pentru că îşi facea nevoile fiziologice în public, în fața cinematografului Flacăra, apoi pentru un atac huliganic împotriva medicilor oftalmologi de la Spitalul orăşenesc nr. 3 care îl tratau etc. Această persoană extrem de activă şi impulsivă era prezentă mereu la mitinguri. Cine se ascundea în spatele celor ca el? Cine îi sfătuia pe oamenii labili psihic să-i atace pe deputați şi să blocheze clădirile administrative? Aceste întrebări şi le-au pus mulți la acea vreme. Acțiuni precum atacarea MAI compromiteau mişcarea de eliberare națională şi dădeau apă la moară criticilor de la Moscova şi Tiraspol. Voi reveni la problema folosirii bolnavilor psihic la dezlănțuirea mişcărilor de masă.

În urma atacului au avut de suferit 145 de militari, dintre care 34 au fost spitalizați, patru - în stare gravă. Au fost răniți 73 de colaboratori ai Miliției, nouă au ajuns la spital. Ulterior, evaluând prejudiciile cauzate clădirii, MAI a constatat că au fost sparte geamurile de la 142 de ferestre, au fost deteriorate 16 rame de ferestre şi 7 uşi, 28 de maşini de scris, 148 de telefoane, pupitrul de comandă al centralei telefonice, o stație radio staționară, a fost incendiată o maşină de patrulare VAZ-2101, au fost sparte parbrizele de la

maşinile de serviciu, au fost distruse bunuri din cabinetele incendiate. Aceste date au fost prezentate în raportul pe care l-am menționat deja referitor la revoltele din 10 noiembrie 1989. Acest document a fost semnat la 22 noiembrie de preşedintele comisiei de anchetă, Constantin Antoci, precum şi de membrii comisiei: Mihail Popov, Valeri Garev, Aleksandr Ceakovski, Gherghe Costachi, Iuri Ovseannikov şi Alexandru Ursachi.

După cum am spus deja, de-a lungul anilor, anturajul lui Voronin nu a pierdut nicio ocazie să sublinieze că la 10 noiembrie 1989 acest lider a demonstrat un profesionalism exemplar în reprimarea revoltelor de masă. Este puțin probabil să fi fost aşa, pentru că şi comisia MAI, subordonată ministrului, a ajuns la concluzia că „a avut loc o serie de deficiențe serioase de organizare”. Ne miră şi mărimea sumelor la care au fost evaluate pagubele pentru bunuri, echipamente, materiale de construcție, mijloace speciale. Colaboratorii MAI au rămas cu impresia că a fost convenabil să se exagereze amploarea conflictului. După 7 aprilie 2009, exact la fel, în regim închis, a fost trecut la pierderi tot ce se putea: martorii povesteau că în seara de după atac erau sparte cu barosul scările de marmură, erau scoase aparatele electrotehnice, erau arse documente... Această pagină din istoria MAI a fost întoarsă foarte repede, deşi acolo sunt multe lucruri interesante. În schimb, vreme îndelungată s-a făcut vâlvă în legătură cu un episod precum ciocnirea Poliției cu mulțimea pe podul de la Dubăsari.

CAPITOLUL 5

Alegerile pentru primul Parlament

Cum au sprijinit Snegur şi Sangheli candidatura lui Druc, iar Druc - candidatura lui Voronin. Eurointegrarea - prioritate a noului cabinet de miniştri. La MAI a fost numit un pilot militar. „Vulturul în curtea de păsări". Sangheli şi Andronic, conducătorii din umbră ai Moldovei. Moţpan, comisarul Catani din Făleşti. Grupul Snegur-Moţpan şi grupul Lucinschi

La 25 februarie 1990 noua componență a Sovietului orăşenesc din Tiraspol l-a ales preşedinte pe Igor Smirnov. Adversarul său fusese prim-secretarul comitetului orăşenesc de partid, Leonid Țurcan, care obținuse de două ori mai puține voturi. În cadrul alegerilor pentru Sovietul Suprem al RSSM, din partea Transnistriei au fost alese 60 de persoane, printre care şi viitorul preşedinte al republicii autoproclamate. S-a întâmplat să mă întâlnesc cu Igor Smirnov personal în sala de şedințe a Parlamentului Moldovei, al cărui deputat am devenit în mai 1990.

Eram un intrus în sistemul sovietic de partid din Moldova, nu intrasem în clubul nomenclaturii locale, fapt care, în mod firesc, i-a făcut pe unii să mă vadă ca pe un fel de amenințare. În general, reprezentam o altă ramură a societății sovietice, eram un ofițer cu o altă imagine despre lume şi cu alte puncte de vedere asupra situației. Am avut norocul să termin cele mai bune institute de învățământ militar din URSS - profesori precum cei pe care i-am avut când am studiat acolo nu există, din păcate, în Moldova acum. Aceasta presupunea cu totul alte priorități morale - cinstea şi demnitatea de ofițer, credința față de Patrie şi disponibilitatea de a-ți da viața pentru apărarea poporului. Mai mult, am lucrat în tandem cu cei care

reprezentau la începutul anilor ’90 elita societăţii. Am candidat pentru circumscripţia Mărculeşti şi am devenit deputat în cea de-a 12-a legislatură a Parlamentului Republicii suverane Moldova.

Alegerile pentru Sovietul Suprem al RSSM (organizate în conformitate cu Legea cu privire la alegerea deputaţilor poporului ai RSS Moldoveneşti, adoptată la 23 noiembrie 1989) au avut loc la 25 februarie (au fost aleşi 140 deputaţi) şi la 10 martie 1990 (au fost aleşi 231 deputaţi, apoi au mai fost aleşi alţi nouă). Componenţa naţională a Parlamentului era următoarea: 259 de moldoveni, 57 de ruşi, 38 de ucraineni, 13 găgăuzi, 8 bulgari. Pentru prima dată, legea permitea ca, pe lângă reprezentanţii PCUS, la alegeri să participe şi candidaţi alternativi, ceea ce a deschis drumul spre Parlament Frontului Popular - adversarul principal al comuniştilor. Din 194 de candidaţi pe listele FPM, au fost aleşi 91. Agrarienii au obţinut 117 mandate, majoritatea acestora concurând pe listele PCM.

Prima sesiune a Sovietului Suprem din noua legislatură s-a deschis la 17 aprilie 1990. În Parlament nu erau încă facţiuni, dar erau cluburi de deputaţi: Viaţa satului, independenţi, Moldova Sovietică şi Budjak. Până la 27 aprilie a prezidat cel mai vârstnic deputat, Ion Borşevici.

Principalii pretendenţi la postul de preşedinte al parlamentului erau preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM (29 iulie 1989-17 aprilie 1990), secretarul CC al PCM pentru agricultură, Mircea Snegur, şi prim-secretarul CC al PCM, Petru Lucinschi. Snegur, care a obţinut 196 de voturi, în condiţiile în care erau necesare 191, a fost sprijinit de Frontul Popular, Lucinschi a avut 160 de voturi acordate de deputaţii PCM, cluburile Moldova Sovietică, Budjak şi o parte a agrarienilor.

Viitorul părea promiţător. La 27 aprilie, Sovietul Suprem a votat pentru steagul tricolor roşu, galben şi albastru, renunţând la cel roşu-verde cu secera şi ciocanul (22 deputaţi au votat împotrivă, 14 s-au abţinut). Stema a fost adoptată abia la 3 noiembrie. Tot la 27 aprilie, prin decizia Parlamentului, ora pe întreg teritoriul RSSM a fost dată cu o oră în urmă. Ceasul de pe Arcul Victoriei indica ora pe stil nou. Următorul pas a fost introducerea unor modificări în Constituţie, anulându-se în acest fel monopolul Partidului Comunist asupra Puterii. La 13 mai se constituia deja primul partid necomunist, Partidul Social-Democrat, condus de Oazu Nantoi.

Tricolorul a declanşat în Transnistria o adevărată isterie (deşi tricolorul rus, în mod ciudat, nu îi deranjase niciodată). Sovietele orăşeneşti din

Tiraspol, Bender şi Rîbnița au refuzat să recunoască drapelul de stat al Moldovei. La 20 mai, Ion Hadârcă a încercat să arboreze steagul la Bender, dar gestul a condus la o încăierare. Ca urmare a acestor reacții, la 21 mai, asupra deputaților transnistreni care ieşeau în stradă după şedința plenară s-a năpustit o mulțime de oameni nemulțumiți de astfel de acțiuni.

În ziua următoare, la 22 mai, la Chişinău a fost înmormântat elevul Dmitri Matiuşin, ucis lângă monumentul lui Ştefan cel Mare de nişte huligani cu cazier. Cu sprijinul presei de limbă rusă, în primul rând de la Tiraspol, incidentul a căpătat o conotație politică. La Teatrul de Operă şi Balet a avut loc o încăierare a participanților la înmormântare cu mulțimea, în care şase persoane au fost snopite în bătaie. În acest timp, la 11.30, la şedința plenară a Parlamentului, deputații Vladimir Solonari şi Andrei Safonov (liderii *Interdvijenie)* au solicitat păstrarea unui minut de reculegere pentru Matiuşin, dar cererea a fost respinsă de prim-adjunctul preşedintelui Parlamentului, Ion Hadârcă. La finalul şedinței de seară, deputatul Ghimn Pologov a prezentat o notă de protest a Opoziției. Ulterior, la ieşirea din clădirea Parlamentului, grupul de deputați de la Tiraspol şi Chişinău a fost înconjurat de membrii agresivi ai Frontului Popular.

Deputații au mers pe coridorul făcut în mulțime de milițieni, fiind țintele agresiunii acesteia (publicația *Literatura şi arta* a catalogat, ulterior, mulțimea drept „o comisie de validare a poporului”). Pe bulevardul Ştefan cel Mare oamenii i-au înfruntat pe milițieni şi s-au năpustit asupra deputaților. Au fost loviți Anna Volkova, Piotr Şornikov, Andrei Safonov. Printre alții, a fost agresat şi „Maiestatea Sa” Igor Smirnov.

> *Am plecat cu ultimul grup de deputați ai poporului de la Tiraspol,* îşi depăna amintirile într-un interviu în revista moscovită *Kommersant* deputatul Piotr Şornikov*. Imediat ce am trecut de cordonul de milițieni, asupra noastră s-au năpustit în jur de 100 de persoane, în principal bărbați de 30-40 de ani. Îi întâlnesc frecvent lângă clădirea Sovietului Suprem, dar aşa manifestări nu am mai văzut. Ne-au insultat şi ne-au scuipat în față.*

Un grup de 19 parlamentari a fost obligat să revină în clădirea Parlamentului. Mulțimea a rupt cordonul de milițieni şi a blocat toate ieşirile. Au fost chemate imediat forțele speciale, care i-au condus pe aleşii poporului la hotelul Codru. În aceeaşi seară, 18 deputați tiraspoleni au părăsit sesiunea în semn de protest. Remarc faptul că acest grup îşi exprimase şi

anterior nemulţumirea în legătură cu aşezarea sa în sală: deputaţii de la Tiraspol stăteau la galerie, între deputaţii de pe malul drept, şi nu puteau să-şi coordoneze acţiunile cu delegaţiile de la Rîbniţa, Bender, Dubăsari, Grigoriopol, pentru a reacţiona operativ la o situaţie sau alta.

În ziua următoare, la 23 mai, 74 de deputaţi din grupul Moldova Sovietică au semnat o declaraţie privind faptul că nu vor participa la lucrările sesiunii până nu li se asigură securitatea. Neputinţa MAI în toate aceste episoade de agresiune asupra parlamentarilor şi neprofesionalismul ministrului Voronin au fost evidente. În legătură cu atacarea deputaţilor, s-a declanşat urmărirea penală, dar a fost oprită, deşi, în cursul anchetei, cei care avuseseră de suferit îi recunoscuseră pe câţiva organizatori ai acţiunii. După această serie de incidente scandaloase, Parlamentul l-a demis pe ministrul de interne Voronin, acordându-i vot de neîncredere. Reacţia lui Mircea Snegur a fost una inadecvată: acesta a cerut Parlamentului garanţii privind imunitatea politică. În această situaţie complicată, „principalul politician al ţării” nu a găsit nimic mai bun de făcut decât, pe de o parte, să acuze facţiunea de opoziţie de „jocuri de copii”, iar, pe de altă parte, la şedinţa din 25 mai, s-a adresat Parlamentului cu solicitarea de a se adopta neîntârziat decretul privind măsurile de asigurare a securităţii sale personale. Dovedind lipsă de putere, Snegur a spus că s-a adresat de două ori KGB-ului cu o astfel de cerere, dar nu a primit răspuns. Opoziţia l-a acuzat imediat de indiferenţă faţă de securitatea deputaţilor supuşi zilnic presiunii şi de grijă exagerată faţă de propria persoană.

În seara zilei de 23 mai, când au fost bătuţi deputaţii, preşedintele Sovietului de Miniştri, Petru Pascari, a declarat că Guvernul va demisiona în totalitate. Aceasta a coincis cu adoptarea, la 23 iunie 1990, a Declaraţiei de suveranitate a RSS Moldova (după ce Declaraţia de suveranitate a Rusiei fusese aprobată la data de 12 iunie de Congresul deputaţilor poporului din Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă - RSFSR). Pascari a declarat, în ultimul discurs în faţa deputaţilor, că situaţia socio-politică se înrăutăţea de la o zi la alta, că economia se prăbuşea, că Miliţia nu asigura ordinea, că Procuratura închidea dosarele penale, iar vinovaţii erau eliberaţi. Mai mult, majoritatea deputaţilor a sperat că Pascari va fi pus în funcţia de şef al noului cabinet de miniştri. Acesta avea şanse mai mari decât Druc, cea mai mare parte a deputaţilor - agrarieni şi directori de pe malul stâng - l-ar fi susţinut fără condiţii. Dar Pascari era omul lui Lucinschi, el

ştia că Snegur are ceva împotriva lui şi nu dorea să lupte pentru funcţie cu metodele care i se propuneau. Plecarea şefului Cabinetului de Miniştri era dictată şi de anumite cauze de natură emoţională - şocul produs de agresarea deputaţilor şi stresul cauzat de valul de schimbări, dorinţa de a rămâne fidel celor care îl aduseseră la putere. Ulterior, Pascari a povestit că fusese ameninţat cu represiuni fizice. Fireşte, pentru preşedintele Sovietului de Miniştri al RSSM acest lucru a fost umilitor.

Pascari a prevăzut realist ultimele evenimente şi nu a dorit să aştepte, având posibilitatea să-şi continue cariera la Moscova. El ştia multe din culisele evenimentelor de la sfârşitul anilor ’80 şi începutul anilor ’90. Anunţându-şi demisia în ultimul discurs în faţa deputaţilor, Pascari a făcut trimitere la pasivitatea Miliţiei, dar, evident, dorea să spună mai mult şi, cel mai important, intenţiona să avertizeze societatea cu privire la pericol. Cele mai rele presimţiri s-au adeverit. Spre o asemenea evoluţie a evenimentelor au condus ţara cei care au distrus ordinea, inclusiv Vladimir Voronin. Ce a fost el: un ministru slab, viclean sau un ministru provocator? Pasivitatea evidentă a MAI, care a favorizat intimidarea deputaţilor şi a membrilor Guvernului, în ansamblu, a fost o parte a strategiei secrete de zdruncinare a Puterii. Cineva avea nevoie de o Moldovă slabă, pentru a o putea destrăma. Şi acest cineva a reuşit să-şi realizeze intenţiile secrete.

Parlamentul a fost zguduit de demisia lui Pascari, un manager experimentat, care a construit în Chişinău în jur de 19 obiective puternice, care au devenit imaginea oraşului. Este ciudat că deputaţii nu anticipaseră o astfel de evoluţie a evenimentelor! Republica a rămas fară Guvern la mijlocul anului financiar, în momentul în care trebuia alcătuit bugetul pentru 1991, când perspectivele economice erau foarte sumbre din cauza intensificării tendinţelor centrifuge din spaţiul Uniunii destrămate. Situaţia a devenit extrem de dificilă: era imperativă formarea unui nou cabinet. La 25 mai, preşedintele Sovietului Suprem, Mircea Snegur, a primit de la Parlamentul moldovean atribuţii excepţionale, adică, în realitate, întreaga putere în republică. Această putere a folosit-o, în primul rând, pentru a-l promova ca premier pe Mircea Druc, care a fost numit în funcţie în aceeaşi zi cu 259 voturi pentru şi o singură abţinere. Participând la sesiune, Snegur a declarat foarte clar că în Moldova criza politică era urmarea unei acţiuni bine pregătite, desfăşurate de „forţe distructive”. Ştia, oare, cine se afla în spatele acestor evenimente?

La acel moment, practic, preşedintele Comisiei permanente pentru relații externe a Parlamentului, Mircea Druc, nu era cunoscut nimănui, nu locuise în Chişinău din anii '70. Imediat ce a sosit de la Cernăuți, el a fost numit într-un post *foarte, foarte deosebit,* acela de director general al Centrului Național Republican de cooperare cu alte țări, a cărui activitate, în virtutea „specificului deosebit", se afla sub controlul direct al KGB-ului. Despre biografia acestei persoane se ştiau foarte puține lucruri şi numai din ceea ce spusese el. Frontul Popular l-a promovat pe favoritul său, Gavriil Popov, elev al fondatorului şcolii din Leningrad, ca economist al noului val şi, cel mai important, ca disident care suferise ca urmare a concepțiilor sale avangardiste din anii stagnării brejneviene. Opinia lui Snegur a fost decisivă. Una dintre cauzele care l-a determinat pe Mircea Ivanovici să spună da a fost faptul că avea obligații față de FPM. Asta a fost un fel de înțelegere secretă din multe altele existente. Probabil că nu vom afla niciodată detalii despre toate acestea.

Deşi Snegur, ales cu sprijinul direct al Frontului Popular şi al agrarienilor, nu a putut refuza candidatura FPM, a părut nesigur atunci când a pronunțat numele lui Druc. Şi Druc avea câteva obligații față de grupul lui Snegur, dar este greu de spus când au apărut acestea şi când s-au terminat. Cabinetul de Miniştri a fost condamnat să fie unul de coaliție: nici Frontul, nici comuniştii, cu atât mai puțin opoziția rusofonă nu au putut propune candidați în toate posturile, iar agrarienii nu erau consolidați încă. Numirea lui Druc era rodul unui compromis general, era primul guvern format *după un algoritm,* iar nu după principiul competenței candidaților.

În noul Parlament, am condus Comisia pentru probleme militare şi securitatea statului. În legislatura trecută a organului legislativ nu existase această structură. La 31 mai, luând cuvântul în numele Comisiei, am propus să se confere MAI atribuții şi în soluționarea problemelor militare, întrucât evenimentele dovediseră că nu este de glumă. Totuşi, la inițiativa deputaților V. Zavgorodni şi S. Curtev, care considerau că problemele militare sunt prerogativele Moscovei, această propunere a fost respinsă. Ulterior însă deputații au revenit la ea şi la 12 septembrie au creat Departamentul pentru Probleme Militare în componența guvernului. A fost primul pas spre suveranitate. În aceeaşi zi, Nicolae Dabija a propus redenumirea odiosului Comitet al Securității Statului, iar deputații l-au susținut cu majoritate de voturi, dar la final denumirea KGB s-a păstrat.

Sunt puţini cei care îşi amintesc că Mircea Druc îl propusese iniţial pentru funcţia de ministru al Afacerilor Interne al Moldovei suverane pe... Vladimir Voronin! Premierul a făcut această propunere în momentul formării noului guvern.

Ideea, se înţelege, nu era a lui, personal, ci a lui Mircea Snegur şi a blocului agrarienilor. Pentru a susţine candidatura lui Druc la funcţia de şef al Cabinetului de Miniştri, grupul agrarienilor, condus din umbră de Andrei Sangheli şi Nicolae Andronic, a pus în faţa viitorului premier două condiţii principale: numirea lui Sangheli în funcţia de prim-vicepremier şi acordarea portofoliului de ministru de interne lui Voronin.

În această combinaţie, din nou, erau toate elementele unui acord secret: un grup de maeştri ai intrigilor de culise propunea votarea lui Druc pentru funcţia de premier, dar numai în tandem cu Sangheli - vicepremier şi Voronin - ministru. În noul cabinet de miniştri, Sangheli nu avea egal în realizarea unor astfel de combinaţii.

Sunt convins că din acel moment Voronin s-a folosit în totalitate de funcţia de şef al MAI, dar nu pentru consolidarea statalităţii ţării şi triumful legii, ci pentru formarea bazei viitoarei sale echipe politice. Cred că şi el înţelesese că devenise absolut *de neacceptat* după seria de revolte în masă cărora nu le făcuse faţă.

Când în comisiile parlamentare s-a examinat candidatura mea pentru postul de ministru, fostul departament politic şi conducerea MAI au trimis *telegrame de protest.* A fost organizată o întâlnire a personalului garnizoanei din Chişinău, la care s-a solicitat boicotarea numirii mele, aceasta explicându-se prin faptul că în MAI există *oamenii lor, profesionişti* pregătiţi să conducă ministerul. În jur de 700 de ofiţeri de miliţie s-au adresat Parlamentului cu rugămintea să-l numească în fruntea MAI pe Constantin Antoci (adept fidel al lui V. Voronin). Dar această candidatură nu a fost niciodată examinată serios. Deputaţii doreau ca ministru să devină nu un confrate de-al lui Voronin care îşi demonstrase deja neputinţa, ci un general de armată a cărui numire promitea o *mână de fier* în instaurarea ordinii publice. Sunt convins că Antoci nu a pierdut nimic. Pentru că anume pe umerii mei stătea întreaga dificultate de a crea Poliţia moldovească din Miliţia sovietică, reformarea MAI şi toate problemele luptei cu separatismul găgăuzilor şi cel transnistrean, agresiunea rusă în conflictul militar de la Nistru.

Antoci a devenit adjunctul meu, primind (primul şi ultimul în istoria MAI) funcția de secretar de stat al ministerului.

Primul cabinet a fost denumit tot după modelul sovietic, deşi chiar Druc, când a prezentat proiectul (el l-a scris, fiind preşedintele Comisiei Sovietului Suprem pentru afaceri externe), a propus reorganizarea Sovietului de Miniştri în Guvern. Un proiect alternativ al legii privind Guvernul fusese propus de Cabinetul lui Pascari, dar la Sovietul Suprem nu a fost examinat. La 31 mai 1990, a fost adoptat proiectul propus de Druc privind Guvernul RSSM. De atunci şeful cabinetului s-a numit prim-ministru, el având dreptul să propună candidaturile miniştrilor al căror număr nu trebuia însă să depăşească 21. Cabinetul lui Druc era format din 15 ministere (dintre care nouă se aflau în coordonare uniunional-republicană) şi 15 comitete de stat (dintre care 13 se aflau în coordonare uniunional-republicană). Numărul ministerelor şi instituțiilor s-a redus de la 36 la 16, dar nu pentru mult timp.

Potrivit noii legi, în cazul demisiei premierului trebuia să demisioneze tot guvernul. Au fost introduşi pentru prima dată termeni cum ar fi *organe de administrație locală* şi *nivelul minim de trai,* a fost subliniat caracterul public al activității guvernului. Este uimitor că, în pofida multiplelor modificări, proiectul lui Druc este în vigoare şi în prezent, deşi comitetele de stat de la 22 iunie 1990 au fost reorganizate în departamente, servicii şi inspectorate de stat. La 12 septembrie, prin hotărâre de guvern, a fost creat Departamentul pentru Probleme Militare, care a supraviețuit până la înființarea Ministerului Apărării, în februarie 1992.

Programul Guvernului a fost prezentat abia la 12 noiembrie 1990. Sarcina principală a lui Druc era „asigurarea autonomiei socio-economice a Moldovei, în condițiile suveranității sale reale şi a trecerii la economia de piață", iar prioritățile priveau creşterea bunăstării populației, ridicarea nivelului de informatizare şi eficiență a producției, asigurarea securității ecologice. Fusese avansată ideea privatizării unei părți a patrimoniului public, în principal a locuințelor, pusă deja în aplicare de cabinetele Muravschi şi Sangheli (proiectul programului de privatizare a fost prezentat Parlamentului la 23 aprilie 1991). Druc a propus primul formarea bugetelor republican şi municipal, extinderea drepturilor consiliilor locale, reorganizarea complexului militaro-industrial, precum şi crearea unui sistem de garanții sociale şi de indexare a veniturilor în funcție de nivelul inflației. La 19 iulie, am fost

inclus în componența Comisiei pentru elaborarea proiectului Constituției, formată din 57 de persoane, în frunte cu Mircea Snegur, iar la 23 iunie Parlamentul a adoptat raportul cu privire la „Concluziile Comisiei Sovietului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldova referitor la evaluarea politico-juridică a Pactului sovieto-german de neagresiune şi a Anexei secrete a tratatului din 23 august 1939, precum şi a consecințelor lor pentru Basarabia şi Bucovina de Nord”. În document erau idei deosebit de importante pentru consolidarea statalității moldovene; cu toate acestea, din el au dispărut referirile la Transnistria ca parte componentă a RSS Moldova.

Acest lucru era în favoarea separatiştilor transnistreni. Tiraspolul a receptat desființarea comisiei ca pe un semnal pentru declararea drept un *act ilegal* a includerii sale în componența RSSM. Un alt avantaj pentru ideologii Transnistriei, de genul lui Vasili Iakovlev, l-au reprezentat deciziile din 30 iunie - 1 iulie 1990, de la Chişinău, de la cel de-al doilea Congres al FPM, care solicita Parlamentului republicii să schimbe denumirea RSS Moldova în Republica Română Moldova şi să deschidă granița cu România. Preşedinte al FPM a fost reales Ion Hadârcă. Mircea Snegur şi Mircea Druc au trimis mesaje de salut la congres. Am înțeles că se previzionau evenimente serioase şi că funcția mea de ministru al Afacerilor Interne în noul Guvern nu va fi o sinecură. Acest lucru a devenit deosebit declar la 27 iulie, în ziua în care s-a discutat Decretul Sovietului Suprem cu privire la puterea de stat. La şedință a apărut general-colonelul Ivan Morozov, comandantul Districtului Militar Odessa, care, după ce Snegur i-a dat cuvântul, a început să critice de la tribună Frontul Popular şi pe deputați. În toiul exercițiilor de oratorie ale lui Morozov, clădirea Parlamentului a fost înconjurată de o mare mulțime de partizani ai FPM care voiau să se răfuiască cu generalul. împreună cu Mircea Druc, eu - deja în rolul de ministru al afacerilor interne - am ieşit în stradă pentru a-i linişti pe cei adunați acolo. Ulterior, Druc a anunțat în Parlament că, începând din ziua aceea, Guvernul şi MAI îşi asumă răspunderea pentru instaurarea ordinii. Premierul i-a rugat pe deputați să nu se mai adreseze cu inițiative de acest gen liderilor politici.

Înainte de numirea în funcția de ministru, avusesem o discuție cu preşedintele Mircea Snegur. Îi spusesem că, nefiind familiarizat cu activitatea Miliției, nu ard de dorința de a conduce MAI, dar, pentru mine va fi mai bine aşa decât în funcția de preşedinte al Comisiei Permanente. Nu am

fost niciodată un funcţionar de birou şi doream o activitate concretă dinamică, nu să pun doar ştampile pe hârtii. Astfel am înţeles că trebuie să renunţ la imunitatea parlamentară şi să merg acolo unde este necesară dăruirea personală, în adevăratul sens al acestui cuvânt, unde trebuie să-ţi asumi responsabilitatea pentru deciziile, deloc simple, pe care le iei şi să munceşti, la figurat vorbind, 48 de ore pe zi.

Trebuia să conduc un sistem din a cărui măreţie trecută şi autoritate nu mai rămăsese nicio urmă, destrămat, demoralizat, fără apărare, care nu avea nici arme, nici mijloace speciale, nici dreptul de a le folosi în noile condiţii. Cât a fost Voronin ministru, în Miliţie s-a dat din toate părţile. În primele 10 luni ale anului 1990 s-au înregistrat 450 de atacuri. Mulţimile se năpusteau asupra miliţienilor cu pumnii, răsturnau maşinile şi încercau să le dea foc. O parte a populaţiei îi ura pe colaboratorii MAI, pentru că aceştia din urmă înăbuşiseră mitingurile, pichetele şi marşurile. O alta - pentru că Miliţia nu putuse să învingă aceste manifestări reale ale spiritului liber, nu se descurcase cu democraţii şi cu nonconformiştii. Trebuia elaborată o lege a Poliţiei, dar şi pentru colaboratorii MAI, şi societatea, în majoritate, detesta şi nu folosea termenul *poliţie*. Astăzi, când acest cuvânt a intrat în obişnuinţă, puţini mai sunt cei care îşi amintesc ce înfruntare de forţe a determinat la începutul anilor '90 cuvântul „poliţie". Cred că aici a lucrat cu succes propaganda sovietică: încă din momentul creării URSS, bolşevicii lichidau cu ură tot ceea ce avea vreo legătură cu structurile de forţă ruse care îi persecutaseră până în 1917 pe revoluţionarii ilegalişti...

Pe mine, general, pilot militar, fără pregătire juridică, *m-au debarcat* pur şi simplu la Ministerul de Interne. În aceeaşi zi, din 360 de deputaţi din Parlament au votat pentru numirea mea 325. (Subliniez că, după ce am devenit ministru, m-am înscris imediat la Academia MAI a URSS de la Moscova, unde am studiat doi ani!) E interesant că pentru mine a votat şi facţiunea Moldova Sovietică: aceşti oameni erau interesaţi de instaurarea ordinii şi, după toate aparenţele, vedeau în persoana mea nu un funcţionar administrativ din sistema sovieto-comunistă, ci un general de armată care va face viaţa în capitală mai sigură.

Cât timp am fost ministru al afacerilor interne am comunicat activ cu parlamentarii şi cu membrii Guvernului. Numele multora dintre aceştia au intrat în istorie, au dat naştere unor legende şi mituri. Simbolul vremii a fost, fără nicio discuţie, premierul Mircea Druc.

Pentru prima dată am făcut cunoştinţă cu el în Parlament. După ce a devenit premier, Druc s-a îndepărtat în multe privinţe de la linia de comportament care îl caracterizase ca lider al Frontului Popular şi chiar a încercat să se distanţeze de FPM, dar s-a sprijinit cel mai adesea chiar pe acel grup, iar în ochii majorităţii aşa a şi rămas: premier pentru FPM. Cu timpul, pe mulţi colegi din Front acest lider a început să-i supere făţiş din motive pe care le voi expune mai jos.

Cu Druc am avut contacte de muncă permanente. Fără a şti încă de ce era în stare, mă gândeam că prim-ministrul trebuie să fie în primul rând un specialist în sistemul economic şi financiar, că trebuie să vadă căile de reorganizare a economiei centralizate într-una de piaţă. Acest lucru aşteptau de la Druc şi politicienii cu autoritate care îl susţineau, şi liderii intelectualităţii: Alexandru Moşanu, Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Ion Hadârcă, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija. Sprijinul lor însemna ceva. Dar, în final, din activitatea lui Druc a rămas doar participarea sa la renaşterea naţională, în timp ce mulţi deputaţi şi alegători de rând aşteptau mai mult, crezând că premierul se va manifesta ca un reformator al economiei.

Despre Druc mi-am făcut o impresie completă chiar în timpul activităţii. Era democrat, comunica frumos, se străduia permanent să facă ceva pentru angajaţii aparatului, scria la Moscova, străduindu-se să obţină gradul de general pentru Tudor Botnaru. Druc nu se temea să-şi asume responsabilitatea, saluta imediat tot ce ţinea de reforme şi în special de reforma Poliţiei. În comunicarea noastră nu au existat situaţii conflictuale. Am găsit totdeauna un limbaj comun. În prezenţa premierului au fost deschise Academia de Poliţie şi Colegiul de Poliţie, el ajutând şi la obţinerea unor sedii pentru aceste instituţii de învăţământ. Druc a fost primul funcţionar de stat din Moldova care a îndemnat la studierea experienţei în activitate a structurilor europene şi a stabilit ca sarcină principală a ministerului nostru orientarea spre standardele europene. Aceasta însemna restructurare în toate direcţiile, legalitate, transparenţă faţă de contribuabili, colaborare cu mass-media.

Dar, în ansamblu, Druc a fost un personaj ambiguu. E greu să-l uiţi pe acest om cu ochi căprui pătrunzători, obişnuit să-şi privească interlocutorul fără să clipească. Bine făcut, nu prea înalt, premierul era ager şi încerca mereu ceva nou. Despre Druc se discuta deschis, despre defectele sale s-a vorbit şi s-a scris suficient. Pe mine cel mai mult m-a mirat la premier o oarecare atitudine religioasă faţă de sine şi faţă de „misiunea sa specială”. Fără

a avea experiența unei activități de stat sau organizaționale, neavând o structură specială a relației cu reprezentanții aparatului de stat, acest om s-a simțit, la modul serios, un „vultur în curtea de păsări”.

A fi unionist la începutul anilor ’90 însemna să-ți îngropi de la început cariera în aparatul de stat. Declarațiile lui Druc au ridicat împotriva sa pe mulți dintre colegii săi - foști funcționari sovietici, dar și presa de limbă rusă. Premierul se străduia, cu toate acestea, să stabilească legături cu toți, inclusiv cu organizațiile civice ale minorităților etnice, pentru care cuvântul *unionism* era sinonim cu *satanism.* Doar cu diaspora evreiască a reușit să lege un dialog. Rusofonii se uitau la premier ca la un dușman, mai ales după ce el și-a exprimat deschis gândurile într-un interviu pentru publicația moscovită *Kommersant.* Cuvintele lui Druc erau considerate un pericol la adresa populației rusofone. Publicația, respectabilă acum, a pus la cale o provocare care și-a atins scopul: articolul a făcut multe valuri la vremea respectivă și a fost citat în repetate rânduri. Acest episod i-a creat lui Druc un fel de neîncredere și după aceea el acorda frecvent interviurile în prezența secretarului său de presă, Boris Vieru, care corecta uneori și reformula declarațiile sale. Viitorul premier îl cunoscuse pe acest jurnalist când sosise de la Cernăuți la Chișinău și vizitase redacția publicației *Literatura și Arta.* Aproape concetățeni — de loc din raionul Râșcani, din sate vecine — ei au găsit ușor o limbă comună. Boris Vieru și Emil Ungureanu, garda de corp a lui Druc, au fost printre puținii care au păstrat relațiile cu fostul premier după demisia sa. În 2009 Vieru a devenit deputat în Parlament din partea Partidului Liberal al lui Mihai Ghimpu.

În primul Parlament al Moldovei, Frontul Popular avea o mare influență, deși era reprezentat de mai puțin de un sfert dintre deputați. Partizanii FPM considerau din start că Moldova poate intra în noua URSS în condițiile transformării acesteia într-o confederație, dar acest punct de vedere a evoluat. Reprezentanții cluburilor Moldova Sovietică și parțial Viața Satului se pronunțau pentru un stat suveran Moldova în componența URSS. Agrarienii și, în mai mică măsură, FPM au fost sprijinul lui Mircea Snegur care era poreclit principalul agronom al republicii. Îmi amintesc prima impresie produsă de președintele Parlamentului: un bărbat puternic, cu umeri largi, cu o privire fixă și severă și care zâmbea foarte rar... Părea că, după ce părăsise CC al PCM și făcuse anumite promisiuni, Snegur va deveni un conducător democrat, dar, foarte repede, a fost clar că așteptările noastre

erau prea mari. Mi-am amintit de un articol din cotidianul *Țara* referitor la faptul că deputații Hadârcă și Nedelciuc, veniți la Moscova pentru o întâlnire cu ambasadorul Spaniei, au plecat de la aeroport la ambasadă cu autobuzul: mașina reprezentanței diplomatice îl aștepta pe Snegur junior... Aceste năravuri feudale, de secretar al CC, nu l-au părăsit niciodată pe Snegur.

Grupul Snegur-Moțpan-Sangheli concura vădit cu grupul lui Petru Lucinschi, care venea din Tadjikistan și încerca să păstreze influența Partidului Comunist și a Moscovei. Lucinschi era un politician care optase pentru un plan diferit de al lui Snegur, cum se spunea pe atunci: liberali inteligenți, cu pantaloni albi, de sub care se întrezărea lenjeria roșie... Totuși, popularitatea comuniștilor moldoveni a scăzut constant atât ca urmare a destrămării URSS, cât și din cauza faptului că acest partid s-a dovedit undeva la mijloc în confruntarea etnică și nu a reușit să-și formuleze clar poziția.

Cred că în efortul de a-l neutraliza pe Mircea Snegur, Lucinschi s-a sprijinit, în secret, pe Interfront. Acest lucru a devenit evident atunci când Vladimir Solonaru, unul dintre liderii mișcării proruse din Moldova - INTERFRONT - a devenit susținător apropiat al său. Din această cauză, agrarienii i s-au alăturat în parte lui Snegur, întrucât ideologia imperială a Interfrontului le era străină, iar Lucinschi era văzut drept agentul Moscovei. În ansamblu, deputații agrarieni, care aveau experiența activității economice, s-au remarcat printr-un conservatorism și centrism sănătos, fiind cei mai receptivi la adoptarea deciziilor, susținători ai statalității Republicii Moldova, cunoscători foarte buni ai vieții din mediul rural. La aceștia am găsit și eu sprijin. În acei ani încă nu exista regula alocării de apartamente de lux pe banii alegătorilor pentru toți deputații. Aleșii poporului sosiți din raioane locuiau la hotelul Codru.

Adevăratul cartier general al grupului agrarienilor era camera în care fuseseră cazați deputații Dumitru Moțpan și Mihai Popovici. Amândoi erau din Fălești, unde conduseseră colhozuri de-a lungul mai multor ani. Cred că nu greșesc dacă voi spune că, practic, toți deputații și membrii Guvernului s-au bucurat măcar o dată de luxul și ospitalitatea acestui hotel unde se discuta politica Parlamentului și Guvernului și unde luau naștere deciziile de stat. Mulți erau oaspeți frecvenți, apreciind mult atât patronajul lui Moțpan, cât și atmosfera sinceră a dezbaterilor de aici.

Un dulap imens de pe coridor era plin de sus până jos cu sticle. Acest bar grandios era un fel de expoziție a întregului sortiment de băuturi pe care

le-a dat pământul moldovenesc. Cele mai bune vinuri seci şi tari, coniacuri rafinate, votcă, toate acestea se puneau pe masă. În acelaşi dulap stătea cutia unui televizor moldovenesc Alfa plină până la refuz cu plăcinte. Iarna, în balcon era un lighean mare de email plin cu cotlete şi pulpe de pui prăjite. În această atmosferă de abundență care, pur şi simplu, era exagerată în comparație cu magazinele sărăcăcioase din Chişinău, sărea în ochi ascetismul lui Moțpan: acesta mânca şi bea puțin, mai mult gusta, nu zâmbea şi nu vorbea mult, prefera să asculte, iar dacă se pronunța în legătură cu ceva, făcea acest lucru concis şi convingător. Exact aşa se comporta şi în Parlament. Acestui bărbat mândru, întotdeauna bine tuns şi corect îmbrăcat, i se spunea în satul natal comisarul Catani, după numele eroului unui serial italian despre lupta împotriva mafiei, foarte popular la vremea aceea.

La şedințe, Moțpan nu lua cuvântul mai des decât ceilalți, urmărea ca fiecare replică a lui să devină un eveniment şi să fie preluată de jurnalişti, reacționând imediat la ecourile sălii. Clubul de deputați Viața Satului, condus de el, reunea un cerc larg de deputați, printre care erau susținători atât ai Frontului Popular, cât şi ai Partidului Comunist. Această facțiune era, datorită eforturilor lui Moțpan, foarte centralizată. Se spunea chiar că membrii acesteia votează supunându-se semnelor pe care le făcea liderul. La examinarea unor proiecte de lege extrem de importante, Moțpan se ridica din fotoliu în momentul votării, astfel încât să poată fi văzut din toate colțurile sălii. Stătea drept, frumos, mândru, lăsându-şi capul pe spate, tăcea semnificativ şi rece, împletea diplomația cu simplitatea dură.

Popovici, care avea un caracter mai deschis şi vesel, îi distra frecvent pe deputați cu istorisiri comice. La şedințe, el destindea atmosfera, înveselea presa cu poveşti în stilul lui Păcală şi Tândală. Bunăoară, odată, când se discuta examinarea semnării Tratatului Unional, Popovici a mers la microfon şi a întrebat foarte serios: „Dacă noi ieşim din Uniune, de unde o să-mi mai cumpăr piese de schimb pentru Volga mea?” Acest țăran sufletist a oprit altă dată pe coridorul Parlamentului o fată zveltă şi a condus-o la bufet, spunându-i: „Ce slabă eşti, te hrănesc imediat...” Nu e de mirare că pe Mihai îl adorau jumătatea feminină a aparatului Parlamentului, jurnalistele acreditate la sesiuni şi personalul hotelului Codru.

Dumitru Moțpan era o persoană trecută prin şcoala vieții şi care dorea cu ardoare să schimbe în mai bine situația din Moldova. Având o carieră excepțională, de la preşedinte de colhoz la preşedinte al Parlamentului, el nu

dorea să convertească puterea în bani, deşi ar fi putut să facă acest lucru după exemplul altora.

Sunt convins că Moţpan era devotat trup şi suflet poporului... Cu toate acestea, calităţile sale şi influenţa uriaşă au fost exploatate cu abilitate de Andrei Sangheli, o persoană vicleană, un intrigant şi un mare maestru în provocări. Viitorul premier, un şmecher clasic ale cărui interese erau pur şi simplu egoiste, nu a avut nicio reţinere în a-l folosi pe competentul Moţpan drept paravan. Lobby-ul agrarienilor l-a adus în final pe Sangheli în funcţia de premier, înlocuindu-i pe Mircea Druc, respectiv pe Valeriu Muravschi.

Marea greşeală a lui Druc a fost publicarea, la 5 martie 1991, în cotidianul *Sfatul Ţării,* a unor materiale compromiţătoare la adresa lui Moţpan, referitoare la contabilitatea colhozurilor. Articolul, neînsemnat ca idee şi execuţie, a fost publicat şi în revista raionului Făleşti şi a lovit de moarte mândria liderului agrarienilor, după care acesta a avut o discuţie între patru ochi cu Druc.

Un alt membru de seamă al grupului politic agrar format de Sangheli era Dumitru Puntea, vicepreşedintele Parlamentului, un manager energic, care nu avea totuşi experienţă politică. Alături de acesta şi de Moţpan, apărea permanent figura lui Nicolae Andronic. În timpul puterii sovietice el fusese juristul Fondului de decoraţii de pe lângă Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM. Denumirea funcţiei, de fapt fără valoare, suna bine şi îi reducea la tăcere pe provincialii agrarieni naivi, iar reputaţia de „specialist de renume în jurisprudenţă” era un fals, fiind creată de însuşi Andronic. El fusese deputat în primul Parlament al Moldovei independente şi participa permanent la adoptarea deciziilor. A ştiut să facă presiuni asupra colegilor şi a folosit autoritatea facţiunii agrare în favoarea sa. După Andronic a venit Snegur, pe care acest partener, deloc de încredere, l-a lovit în repetate rânduri, dar a ieşit întotdeauna uscat din apă. În memorii, fostul preşedinte şi-a explicat apropierea de Andronic prin faptul că îl cunoscuse cândva pe tatăl acestuia, Serghei Andronic, care fusese iniţial corespondent pentru zona Floreşti, apoi redactor adjunct al cotidianului *Moldova Socialistă.* Era tipic pentru Chişinău: atragi în anturajul tău nu profesionişti, ci rude şi consăteni. Acest lucru a devenit în final cauza principală a faptului că noi nu am reuşit să formăm *casta gulerelor albe,* manageri profesionişti. La politicienii noştri interesele de clan s-au aflat întotdeauna mai presus de interesele ţării.

Îmi amintesc frecvent începutul anilor ’90, atmosfera încordată în care s-au născut toate conflictele principale care nu au fost depăşite de țara noastră până în prezent. Ne-am năpustit asupra libertății şi am obținut-o, dar răsplata căpătată a fost munca cu sudoarea frunții şi în „chinurile gândirii”. Acest lucru nu l-a înțeles nimeni atunci, iar mulți nu l-au înțeles nici după mulți ani. Am ieşit dintr-o țară în care unii se făceau doar că muncesc, iar alții, că-i plătesc. Această mentalitate a generației în vârstă le-a fost transmisă în mod ciudat multora dintre cei care s-au născut în Moldova deja independentă. De aici, sunt convins, apar rădăcinile problemelor noastre de astăzi. Oamenii trăiesc demn acolo unde se munceşte mult şi bine şi unde nu se fură!

Chiar la începutul anilor ’90 era clar că trecutul sovietic va dispărea pentru totdeauna. Dar nimeni nu ştia ce greu ne vom rupe de el şi ce anevoios va fi drumul. În față erau conflictul transnistrean şi războiul, renaşterea din cenuşă a Partidului Comuniştilor şi guvernarea de opt ani a acestuia, însoțită de pasivitatea deplină a organelor de drept - Procuratura, Poliția, SIS şi întregul sistem judiciar -, permisivitatea puterii, tâlhăriile şi rakeții, furturile fără limite şi fără ruşine față de oamenii de bună-credință şi față de Dumnezeu, plecarea în masă a populației peste hotarele Moldovei. Cine se putea gândi la începutul anilor ’90 că moldovenii vor căuta munca şi slujbele cele mai umilitoare peste hotare, pentru a-şi hrăni copiii, iar statul îi va încuraja în acest sens?

Capitolul 6

Elita Moldovei, aşa cum este ea

Iurie Roşca şi „mătuşa în cipici" Cui i-a folosit incendierea Casei Presei. Maia Laguta, moştenitoarea lui Viorel Tutunaru. „Marginalii" ameninţă un ministru. Rolul lui Plugaru şi Berlinski în evenimentele din anii '90. „Cazul Şoltoianu": a fost Druc agent secret al KGB? Croazieră pe nava *Leonid Sobinov:* sărbătoare în vremea ciumei. Plugaru şi Ilaşcu

Printre deputaţii din Parlament erau directori de întreprinderi, şefi de colhozuri, membri de partid şi de sindicate, jurişti, jurnalişti şi scriitori. În general, s-au distins patru categorii ale elitei moldoveneşti: intelectualitatea artistică românofonă, agrarienii românofoni, funcţionarii Partidului Comuniştilor din Moldova şi nomenclatura industrial-agrară rusofonă. Dacă în republicile baltice foste sovietice intelectualitatea culturală şi tehnică s-a adaptat la limba şi cultura populaţiei băştinaşe, în Moldova diferenţa dintre elite a fost enormă. Foarte departe de cultura naţională se aflau mai ales directorii transnistreni care, în majoritate, fuseseră trimişi în RSSM de Moscova. Acest fapt a necesitat un efort imens pentru găsirea unui compromis şi a înţelegerii reciproce. Din păcate, deşi toţi au demonstrat că au intenţii bune, au lipsit interesul pentru compromis şi toleranţa.

În cadrul şedinţelor, parlamentarii se comportau ostil şi agresiv, se insultau, în loc să discute corect, erau inflexibili când vorbea un oponent, îşi exprimau prin toate mijloacele dispreţul faţă de părerile altora şi considerau, în general, că violenţa este cea mai bună cale spre democraţie. Aceasta era elita politică a acelor ani. Caracteristicile ei erau determinate de particularităţile imperiului sovietic care, ca orice imperiu, îşi

acumula toate resursele intelectuale în capitală, lăsând provinciei pe cele mai puţin competitive.

Un rol imens în evenimentele de la începutul anilor '90 l-au jucat deputaţii facţiunii Frontului Popular, aflaţi în prim-planul celui dintâi Parlament: Ion Hadârcă, Gheorghe Ghimpu, Anatol Şalaru, Valeriu Matei, Vasile Nedelciuc, Lidia Istrati, Ion Vatamanu, George Mazilu şi alţii. Frontiştii, ca şi agrarienii, aveau o mare autoritate. Deşi, după cum am mai spus, această facţiune nu era numeroasă, deputaţii săi se aflau în fruntea tuturor celor 16 comisii permanente ale Parlamentului, precum şi a organelor sale de conducere. Atrăgându-i de partea sa pe agrarieni, FPM putea adopta orice cu o majoritate simplă. În plus, clădirea Parlamentului era deseori pichetată de simpatizanţi ai Frontului, acţiuni care exercitau presiune asupra Opoziţiei şi influenţau adoptarea deciziilor în favoarea Frontului. Aceşti oameni destabilizau ca nimeni alţii situaţia, compromiţând autoritatea organelor de forţă şi a Puterii, în general.

După ce, la Congresul al II-lea, FPM a cerut eliminarea cultului personalităţii lui Lenin, a început lupta frontiştilor pentru desfiinţarea monumentelor şi pentru redenumirea străzilor. La 9 august 1990, primarul capitalei, Nicolae Costin, membru al Frontului Popular, anunţa intenţia Sovietului orăşenesc de a muta monumentul lui Lenin într-un alt loc şi de a redenumi strada Lenin. Lupta aceasta a durat aproape un an, scrisorile de protest veneau în valuri. Adesea, Iurie Roşca îndemna pe oameni să atace monumentul, dând multe bătăi de cap Poliţiei. El incita în mod constant la revolte şi confruntări armate, reprezentându-i cu pricepere pe ceilalţi şi ferindu-se cu abilitate de lovituri. Cred că implicarea lui Iurie Roşca în evenimentele din anii '90 este un subiect foarte bun pentru istorici. Iată o scenă elocventă, relatată de comandantul brigăzii cu destinaţie specială, Anton Gămurari:

> *Când au început luptele de la Coşniţa, din 15-16 martie 1992, Roşca a adunat o mie de oameni la monumentul lui Ştefan cel Mare, pe care i-a instigat energic. Toţi au insistat să primească arme imediat. Voluntarilor li s-a propus să treacă pe poziţii şi li s-au dat autobuze. Iată cum s-au desfăşurat lucrurile: Roşca a coborât primul dintr-un autobuz când a ajuns la Ciocana (sector Chişinău), spunând că „va lua nişte documente" şi apoi îi va ajunge din urmă pe voluntari. Urmând exemplul lui, pe drum au început să coboare când unul, când altul, prin urmare, la Nistru au ajuns vreo 15 oameni, dintre care doar câţiva au traversat Nistrul.*

În Frontul Popular se adunaseră idealişti care aspirau, cu fiecare fibră a sufletului lor, la renaşterea naţională, dar provocatorii şi oamenii mărginiţi, primitivi erau mult mai mulţi decât cei care propuneau soluţii concrete.

Am spus deja că niciodată nu am fost membru al FPM, deşi împărtăşeam opiniile frontiştilor în anumite probleme şi îi respectam pe oamenii cu judecată, inteligenţi, care făceau parte din această formaţiune: scriitori, medici, profesori, oameni cu o conştiinţă curată, care încercau să apere ce aveau mai sfânt: interesele poporului, carne din carnea căruia erau! Şi în rândurile agrarienilor, chiar şi printre comunişti, erau oameni care susţineau FPM-ul în anumite chestiuni. Cu toate acestea, majoritatea era perturbată de partea extremistă a FPM-ului, condusă de *marginali*, care erau obsedaţi de imaginea inamicului şi care doreau să rezolve problemele critice prin violenţă. Era un bolşevism pur, din care instigatorii se alegeau numai cu beneficii personale. Dar nu toţi erau decişi să vorbească despre aceste lucruri cu voce tare... Dintre marile scandaluri ale acelor ani în care era implicată aripa radicală a FPM-ului, trebuie amintită povestea cu incendiul de la etajul cinci al Casei Presei, unde se afla redacţia ziarului de limbă rusă *Tineretul Moldovei* (această publicaţie, organul CC al Organizaţiei Comsomoliste din Moldova, promova atitudini antimoldoveneşti şi era finanţată la acel moment de OSTK). Nu s-a făcut nicio anchetă în legătură cu cauzele incendiului. Incidentul le-a fost totuşi atribuit oamenilor care se adunau la monumentul domnitorului şi care se autointitulau Liga lui Ştefan cel Mare. Dar sunt convins că, la momentul respectiv, incendiul a fost extrem de benefic şi necesar ambelor *fronturi* existente: atât FPM-ului, cât şi Interfrontului susţinut de Tiraspol şi Moscova. După aceea, Frontul Popular a început să se teamă mai mult, iar Igor Smirnov a căpătat încă un atu în propaganda sa antimoldovenească. După ce redacţia a ars, redactorul de la *Tineretul Moldovei*, Alexei Marcicov, a plecat la Rîbniţa, apoi la Tiraspol.

Membrii Ligii lui Ştefan cel Mare (printre ei erau elemente declasate şi oameni bolnavi mintal) intrau liber în instituţiile publice, îi ameninţau cu violenţa fizică pe şefii şi angajaţii acestora, cerând diverse beneficii, mai ales apartamente (dacă nu mă înşel, unii chiar le-au primit). La mitingurile de la monumentul domnitorului, aceşti activişti care demonstrau zgomotos aveau revendicări aproape iraţionale. În spatele lor puteau fi văzuţi unii lideri ai Frontului Popular, dar FPM-ul nu recunoştea public legătura cu această organizaţie informală, iar mare parte dintre locuitorii Chişinăului

erau convinşi că liga respectivă era manipulată de oficiali de rang înalt din puterile legislativă şi executivă. Mie, personal, ca ministrul de interne, aceşti provocatori mi-au creat multe momente neplăcute.

În arhiva mea am păstrat copii ale documentelor secrete, rapoarte ale agenților, unele dintre ele făcând lumină asupra metodelor de lucru ale aripii radicale a FPM-ului. Cred că, ulterior, Iurie Roşca i-a transmis aceste documente lui Vladimir Voronin în schimbul unor locuri călduțe în Parlament. Un rol important în mobilizarea mulțimii, alături de Viorel Tutunaru, despre care am pomenit deja, îl juca extremista Maia Laguta, scoasă parcă din pictura celebră a lui Eugene Delacroix *Libertatea pe baricade.* Înainte de a intra în serviciul lui Voronin, această actriță de teatru pensionară organiza diferite acțiuni ale grupărilor de tineret. La manifestările de la monumentul comsomoliştilor ucişi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Laguta îi conducea pe anarhişti, pe național-bolşevici (la Chişinău funcționa o filială a partidului extremist rus condus de Eduard Limonov) şi pe tinerii din mişcarea Armata Roşie.

În anii 2006-2008, toate aceste organizații informale de extremă stânga au făcut o concurență serioasă Comsomolului ofilit al lui Voronin. Când bolşevicii şi anarhiştii erau zdrobiți şi împrăştiați de forțele serviciilor secrete (mulți dintre ei trebuind chiar să stea în spatele gratiilor), pe locul de lângă monument au pus ochii comsomoliştii obedienți, *legalizați,* fără cazier, susținători ai regimului, care purtau portretele lui Che Guevara. În cele din urmă, bolovanul de pe bulevardul Renaşterii a început să deranjeze autoritățile municipale, care au propus demolarea monumentului şi construirea în locul său a unuia nou, dedicat poetului Grigore Vieru.

În afara câmpului de observație a consilierilor municipali au rămas monumentul comsomoliştilor ilegalişti de lângă sediul Ministerului Sănătății (alături de fostul cinematograf *40 de ani VLKSM)* şi cel al soldatului cu stea pe cască, de la sediul Academiei de Ştiințe. Probabil, pentru că nimeni nu se aduna acolo. Care era, mai exact, arsenalul de metode de lucru cu mulțimea, moştenit de apriga Maia Laguta, persecutată în 2009, din ordinul neoficial al primarului Dorin Chirtoacă?

Sursa raportează că, în ultimele zile, în legătură cu eliberarea lui Viorel Tutunaru, partea activă a Frontului Popular întocmeşte diverse planuri, cum să comunice pe viitor cu Viorel, se arăta într-o notă a agenturii din

8 mai 1991, care mi-a fost înmânată de şeful Direcţiei „A”, locotenent colonelul S. Gribac. În opinia majorităţii, Tutunaru este util aici, în contextul începerii sesiunii, când trebuie discutată problema extrem de gravă a cetăţeniei, iar Tutunaru ar urma împreună cu poporul să exercite în mod organizat presiuni asupra deputaţilor. Tot lui îi aparţine ideea de a-i constrânge pe deputaţi (ajungând până la maltratarea agrarienilor), de a organiza un turneu prin satele republicii pentru a-i instiga pe oameni să vină la Chişinău în ziua deschiderii sesiunii parlamentare.

Şi totuşi, deputaţii s-au speriat de faptul că, în ultima vreme, ministrul afacerilor interne nu susţine Frontul Popular, spunând, zilele trecute, că Tutunaru este un infractor. Totodată, el nu a contribuit la eliberarea lui Tutunaru din spital, luându-se decizia ca acesta să fie ascuns...

Având în vedere aceste circumstanţe, ieri s-au auzit îndemnuri la răzbunare împotriva ministrului, iar cei mai înverşunaţi ameninţă pe faţă cu violenţa fizică, cheamă la comiterea unui atentat, la procurarea de arme. Cea mai fanatică dintre ei este Slivnaia Daria, de 50 de ani, din localitatea Străşeni, cunoscută prin participarea sa activă la încercarea de atac împotriva Casei Presei şi despre care s-a scris în ziarul „Tineretul Moldovei”, articolul „Mătuşa în cipici”. Ea spune pe faţă că, dacă vor fi arme (mai ales, automate), va pune personal în aplicare decizia oamenilor.

Ştie toată lumea foarte bine că ministrul nu are gărzi de corp. Aceste discuţii au loc strict între oamenii lor, pentru că orice străin este considerat ofiţer de poliţie sub acoperire. Cu utilizarea armelor este de acord şi o oarecare Galina.

Într-o altă notă de informare, datată 10 mai 1991, şeful Poliţiei Judiciare, maiorul Nicolae Obreja, a prezentat astfel datele primite de la informator:

La o întâlnire de control sursa a spus că, în prezent, o parte a populaţiei îşi pierde încrederea în activitatea Frontului Popular, pentru că acesta are o influenţă slabă asupra proceselor care au loc în republică, inclusiv asupra Guvernului, în ceea ce priveşte majorarea preţurilor pentru produsele industriale şi alimentare.

În ceea ce îl priveşte pe ministru (se face referire la ministrul afacerilor interne - Ion Costaş), se opinează că acesta nu va fi înlăturat din funcţie, ci pur şi simplu „eliminat”. Aceste circumstanţe au legătură cu faptul că în alocuţiunile sale ministrul l-a numit pe V. Tutunaru „infractor” şi, prin intervenţia sa, Tutunaru a fost plasat într-un spital de psihiatrie, de unde

a fost eliberat. Sursa nu cunoaşte unde este domiciliul lui Tutunaru în prezent, deşi există informații cum că acesta va fi trimis în România... Aceste acțiuni sunt coordonate de un localnic, Sîrbu Ivan.

Sursa a mai spus că la momentul actual unii extremişti se plimbă prin satele republicii şi agită poporul să vină în capitală la începutul sesiunii, pentru a exercita presiuni asupra deputaților...

Sarcina agentului este de a continua să identifice persoanele care au exprimat intenții extremiste în cursul evenimentelor care presupun adunări mari de oameni, să culeagă informații în mod constant şi să acorde o atenție deosebită acestei activități în timpul sesiunii Consiliului Suprem al Republicii. Trebuie localizat Viorel Tutunaru şi stabilite intențiile persoanelor din anturajul său.

Cred că documentele prezentate anterior ilustrează elocvent situația foarte dificilă în care a trebuit să lucrez! De fapt, Ministerul Afacerilor Interne a contracarat extremismul de ambele părți şi a fost atacat atât de Frontul Popular, cât şi de forțele susținute de Tiraspol, inclusiv de *Interdvijenie.* De altfel, rareori cineva apela pentru instaurarea ordinii în structuri precum Ministerul Securității Naționale şi Procuratura.

Am spus deja că şi la 10 noiembrie 1989, şi în multe alte ocazii, mulțimea a fost provocată, în mod invariabil, de persoane aflate în evidențe speciale. In documentul citat este menționat unul dintre aceşti instigatori bolnavi psihic, obsedat de teoria conspirației masonice globale. Cunoscut în urma evenimentelor de la începutul anilor '90, tot el a atacat în 2008 sediul partidului Alianța Moldova Noastră. Acest om se afla aici la lucru chiar în zilele în care se desfăşura epopeea deschiderii de către Vladimir Voronin a dosarelor penale împotriva lui Serafim Urechean şi a dispărut fără urmă atunci când Vladimir Voronin şi-a prezentat atuul. Să se fi înzdrăvenit?

La un moment dat, suporterii cei mai ponderați ai mişcărilor radicale au început să migreze spre taberele aşa-zişilor lideri politici moderați. După 1990, Frontul Popular a fost părăsit de un număr foarte mare de susținători din eşaloanele superioare ale Puterii. S-au subțiat şi rândurile Interfrontului, pe care l-au părăsit deputații Anatolie Lisețchi, Olga Ojoga şi alții. Dar, din păcate, s-au revărsat asupra Parlamentului nostru valurile extremismului şi radicalismului. Mulți ar fi vrut să rezolve problemele foarte delicate prin tăierea lor cu putere, după metoda atacului cavaleriei. Nimeni nu a vrut să aştepte până când avea să fermenteze, să crească şi să

se coacă aluatul unei noi societăți. Nimeni nu a înțeles importanța continuării activității ideologice și de propagandă a statului în rândul cetățenilor, pentru creșterea încrederii populației, pentru formarea unei imagini pozitive a puterii. Dar lucrul cel mai important este că nimeni nu s-a gândit la protecția socială” a persoanelor și la modalitatea de prevenire a marginalizării lor într-o situație de colaps economic.

Pentru politicienii și birocrații de rang înalt se deschideau noi orizonturi: în țară un număr imens de proprietăți, cândva *socialiste, ale poporului,* erau acum ale nimănui. Multe dintre ele puteau fi procurate în absența unor legi care să reglementeze toate aspectele vieții.

Nu este de mirare că elita noastră nu avea timp pentru edificarea statului. Mulți dintre ei au acumulat averi uriașe. Departamentul controlului de stat, care culegea informații complete cu privire la aceasta, imediat după prezentarea în Parlament a unui raport despre gradul de deturnare a activelor, a fost închis și reorganizat în Curtea de Conturi.

Unora - inclusiv mie - le-au revenit războiul și toată treaba murdară de instaurare a ordinii. Altora - biletul de intrare în clubul milionarilor și reputația nemeritată de pacificatori. Mulți dintre cei care și-au început cariera politică atunci au o viață înfloritoare și acum. Între timp, să ne uităm atent la trecut: tocmai incompetența, lipsa de clarviziune, egoismul și radicalismul acestor politicieni de la începutul anilor ’90 au fost motivul afundării noastre în mlaștina conflictului în care țara a fost împotmolită fără speranță pentru mulți ani. Politica Chișinăului, inclusiv în problema transnistreană, a fost stabilită de neprofesioniști. Mulți dintre ei au reușit să treacă în umbră, să scape de răspundere, să-și ascundă participarea la evenimente. În cele din urmă, doar câteva nume sunt amintite și pronunțate adesea în cadrul unor analize ale războiului din 1990-1992. Vreau să îi amintesc pe cei care au fost uitați pe nedrept.

Victor Berlinschi, care deținea postul-cheie de președinte al Comisiei parlamentare permanente pentru lupta împotriva criminalității organizate din Parlament (și care răspundea de MAI), a fost implicat în toate evenimentele și a participat la luarea deciziilor celor mai importante. Între timp, acțiunile (sau lipsa lor) lui Berlinschi în ajunul războiului cu Transnistria, în momentul trecerii departamentelor raionale de interne de pe malul stâng în subordinea Tiraspolului și chiar în timpul războiului, nu au fost analizate niciodată, iar problema răspunderii sale nu s-a pus niciodată.

Subliniez că Berlinschi comunica direct cu Snegur şi îi oferea informaţii care, de cele mai multe ori, erau în contradicţie cu situaţia reală. În zilele în care au avut loc evenimentele de la Bender, din martie 1992, Boris Muravschi (viceministru MAI), cu ajutorul direct al lui Victor Berlinschi, al lui Constantin Oboroc şi Constantin Antoci, a planificat o operaţiune prin care se intenţiona separarea Benderului de Tiraspol şi arestarea întregii conduceri a oraşului. Snegur era la curent cu acest lucru. Dar planul a fost coordonat *cu profesionalism* de diletanţi şi a eşuat lamentabil. În continuare, voi vorbi despre modul în care această „operaţiune", fără a fi susţinută cu forţe şi mijloace, s-a prăbuşit înainte de a începe, pentru că separatiştii de la Bender au primit ajutor de la trupele Armatei a 14-a care se aflau în oraş. Aceasta este tot ce ştiu despre participarea „marilor strategi militari", Berlinschi şi compania, la războiul transnistrean. În ceea ce-l priveşte pe Plugaru (fost ministru al MSN), care avea legături foarte strânse cu Berlinschi, acest politician îşi datora ascensiunea lui Mircea Snegur şi lui Victor Smirnov. Snegur fusese cândva preşedinte de colhoz în satul Brăneşti, raionul Floreşti, unde comunica strâns cu Plugaru senior, care era directorul unei şcoli de ţară. Familiile erau prietene şi nu este surprinzător faptul că, devenind în 1985 secretarul CC al PCM, „bunul" Snegur a contribuit la numirea protejatului său în funcţia de adjunct al şefului Departamentului Administrativ al Comitetului Central al PCM, recomandându-l pe tânărul ofiţer de miliţie A. Plugaru lui Victor Smirnov drept o persoană energică şi de nădejde. Promovarea bruscă a lui Plugaru, care lucra ca şef al Secţiei raionale a afacerilor interne din Vulcăneşti, era explicată de CC prin faptul că el ar fi dezvoltat un sistem „progresist" de educaţie politică a comuniştilor - miliţienii din Vulcăneşti. În cadrul CC al PCM, Anatol Plugaru răspundea de sistemul MAI. În acelaşi departament lucra şi Vladimir Ţurcan, responsabil pentru Procuratură şi instanţele de judecată. DOSAAF a Republicii Moldova, pe care îl conduceam la momentul respectiv, îl avea drept coordonator pe şeful de Departament Administrativ al Comitetului Central — Leonid Bolgarin, un om sobru, decent, inteligent. Ulterior, Bolgarin a ieşit din structurile aparatului de stat şi a condus serviciul de securitate a unei importante societăţi comerciale. Plugaru a promovat sub aripa lui Snegur, devenind iniţial preşedinte al Comisiei parlamentare pentru etică, numiri şi imunităţi, apoi ministru al securităţii naţionale. După ce primul preşedinte

al Moldovei a demisionat, Plugaru s-a distanțat de acesta şi a început să-l critice cu înverşunare.

Eu, personal, nu cunosc nicio operațiune a Ministerului Securității Naționale din perioada 1990-1992 care să fi urmărit succesul nostru în lupta împotriva separatismului. Cu toate acestea, ministrul A. Plugaru a primit multe aplauze pentru faptul că a deschis arhivele serviciilor secrete pentru toți doritorii. El a fost cel care, devenind şef al fostului KGB, a scos la lumină din arhive dosarul disidentului moldovean Alexandru Şoltoianu, care s-a aflat în detenție timp de 16 ani, dosar în care fuseseră implicați studenții de la Moscova Mircea Druc şi Gheorghe Ghimpu, precum şi alte aproximativ 60 de persoane.

Plugaru, demonstrând deschidere şi liberalism, i-a invitat pe toți doritorii - deputați, jurnalişti şi oameni simpli - să se familiarizeze cu volumele acestui dosar penal imens (unde se găseau chiar şi materiale în limba arabă, pe care Şoltoianu o studiase, şi în care se făcuseră unele însemnări). Extrase din jurnal au fost tipărite în ziarul *Nezavisimaia Moldova,* unde redactor-şef era Elena Zamura. Când opinia publică a fost corect informată cu privire la activitățile grupului Şoltoianu, iar până la alegerile prezidențiale mai rămăsese o săptămână, în paginile ziarului *Chişinăul de seară* a fost citat şeful Serviciului de presă al Ministerului Securității Naționale, Valeriu Daraban. În interviul acordat jurnalistei Liliana Cibotaru (cunoscută pentru apropierea sa de serviciile secrete), el l-a acuzat pe Druc de faptul că, în tinerețea sa, ar fi trădat grupul Şoltoianu. De fapt, aceasta îl compromitea nu numai pe Druc, ci întreaga mişcare de eliberare națională şi pe liderii acesteia din Parlamentul de atunci. Planul lui Plugaru a fost zădărnicit de Alexandru Şoltoianu care avea domiciliul stabil la Moscova, dar în acele zile se afla în Chişinău. Într-un interviu acordat Elenei Zamura, publicat în *Nezavisimaia Moldova,* el a dezvăluit detaliile acelei poveşti de demult, cunoscute până în prezent numai prin cuvintele sale.

Din 1967, Şoltoianu lucrase la Moscova ca redactor la departamentul de ştiri internaționale al postului de radio oficial al URSS, unde avea acces la o cantitate uriaşă de informații provenite de la zeci de surse şi inaccesibile cetățenilor obişnuiți. În decembrie 1971, Comitetul Securității Statului al URSS a confiscat de la el în timpul unui control circa 10 000 de pagini de informații ale agențiilor străine, stenograme ale interceptărilor unor emisiuni radio, dispoziții ale CC al PCUS şi ale CC al PCM, precum şi

alte asemenea documente (care cântăreau în total 72 de kilograme). Şase volume ale dosarului penal au fost trimise în Moldova. La proces, printre cei doisprezece, treisprezece martori, fusese audiat inclusiv Mircea Druc. Cu toate acestea, Şoltoianu a susţinut că printre cei care au depus mărturie nu au fost prezenţi martorii-cheie, care nu fuseseră citaţi la proces, pentru că aceştia colaboraseră strâns cu KGB-ul. Printre aceştia, a spus el, se numărau Tudor Ţopa (viitor angajat al CC al PCM şi redactor la *Moldova Socialistă,* devenită mai târziu *Moldova Suverană,* deputat în primul Parlament) şi Valeriu Bobuţac.

Nici Ţopa, nici Bobuţac nu au comentat şi nici nu au negat vreodată colaborarea cu KGB-ul. În ceea ce-l priveşte pe Druc, Şoltoianu a dat asigurări că a „*admis anumite abateri, erori în tactica lui de apărare. Da, el a spus câte ceva de genul că a câştigat împotriva me*a, zicea Şoltoianu, *dar el s-a apărat pe sine. Am ştiut acest lucru încă de atunci şi nu-l condamn... L-am crezut pe deplin. Chiar dacă a spus ceva împotriva mea, l-am iertat. Şi îl iert şi acum".*

Potrivit lui Şoltoianu, un grup de patrioţi conveniseră ca fiecare dintre ei „s*ă se infiltreze în structurile de stat - în partid, în KGB, în Procuratură - pentru a le schimba specificul activităţii, pentru a crea o superioritate numerică şi a le distruge din interior... Şi, pe baza acestui obiectiv, noi acceptaserăm şi aprobaserăm ca unii patrioţi, în anumite cazuri, când ar fi fost puşi la zid, cum se spune, pentru a apăra ce era mai important, mai semnificativ, să poată spune câte ceva*", explica fostul disident. „*Dacă Mircea Druc s-ar fi infiltrat în KGB, acest lucru nu ar fi putut decât să mă bucure. Am încercat să-l ajutăm în acest sens, şi nu doar pe el. Dar să condamni pe cineva neîntemeiat, fără să înţelegi situaţia... Nu sunt de acord cu aceste acuzaţii. Trebuie învinuiţi cei care au aderat la partid în interesul carierei*".

Şoltoianu a absolvit Institutul de Relaţii Internaţionale de la Moscova şi trebuia să obţină un post în cadrul ambasadei sovietice din Maroc. El era nu doar şeful organizaţiei moscoviţilor, ci coordona, de asemenea, şi activitatea organizaţiilor din Leningrad, Kiev, Harkov, Odessa, Lvov. La acel moment, în urma unei delaţiuni, KGB-ul a reuşit să ajungă la grupul studenţilor şi doctoranzilor moldoveni din Lvov.

A fost arestat atunci şeful grupului, Nicolae Teterea, şi la 13 ianuarie 1972, după numai o lună de la încheierea examenelor de stat, a fost arestat

şi Şoltoianu care a primit 6 ani în lagăr, 5 ani de exil, alţi 5 ani de expulzare. În total 16 ani.

După eliberare, un an şi jumătate s-a aflat sub supraveghere. Potrivit lui Şoltoianu, la proces Druc a recunoscut doar ceea ce era imposibil de negat, adică faptele cunoscute deja de KGB. „*Dacă vorbim despre trădare, trebuie să vorbim despre cei care au fost într-adevăr trădători,* a spus Şoltoianu. *Despre cei care în toţi aceşti ani i-au slujit pe ocupanţi şi au servit imperialismul bolşevic. Despre cei care nu au spus niciun cuvânt în apărarea culturii noastre distruse. Aceştia sunt principalii trădători. Când eram în detenţie, ei se bucurau de toate privilegiile de pe urma trădării lor. Îi aplaudau pe călăii noştri*”.

Subiectul referitor la disidenţii moldoveni a luat amploare în perioada 1966-1975, în care şef al KGB-ului din Moldova era general-maiorul Piotr Civertko. El considera că misiunea de bază a comitetului era „lupta împotriva naţionalismului moldovenesc”. În aceeaşi perioadă (1970) Alexandru Usatiuc a încercat să se întâlnească la Bucureşti cu Nicolae Ceauşescu, după care Ion Stănescu, şeful Securităţii din România, l-a anunţat despre acest lucru pe şeful KGB al URSS, Andropov, iar Usatiuc a fost arestat. În acelaşi timp a fost arestat şi Gheorghe Ghimpu, viitor deputat în primul Parlament. Şoltoianu a afirmat că există o scrisoare similară a lui Stănescu în care apare numele lui Druc şi a mai spus că în anii ’60 a început să scrie o carte „despre rezistenţa basarabeană, istoria ocupaţiei, lupta împotriva imperialismului bolşevic”, carte pe care intenţionează să o termine.

După ce s-a stins acest scandal, Anatol Plugaru a făcut mutarea calului: i-a luat pe Alexandru Şoltoianu şi pe fiul său, Ovidiu, să lucreze în cadrul Ministerului Securităţii Statului, unde amândoi au fost numiţi pentru un timp foarte scurt. Fostul disident povestea cu umor despre acest lucru ca despre o „grimasă a destinului” şi spunea că a reuşit totuşi să-şi realizeze visul din tinereţe: *să se infiltreze în KGB.* Tot o grimasă a sorţii a fost şi faptul că Valeriu Bobuţac, cel care îl denunţase pe Şoltoianu, a devenit în anii ’90 ministru al comerţului în Guvernul Druc, iar în timpul lui Lucinschi şi al lui Voronin a fost ambasador în Rusia, Ungaria, Croaţia, Slovenia şi Belarus.

În anul 2010, preşedintele interimar al Moldovei, Mihai Ghimpu, l-a decorat cu Ordinul Republicii pe Alexandru Şoltoianu, alături de alţi cincizeci de luptători împotriva totalitarismului care au fost aruncaţi în închisori şi lagăre de muncă. La acea vreme, Şoltoianu trăia la Moscova, dar

povestea rezistenţei din Basarabia a rămas o pagină albă, iar istoricii nu au avut acces la documentele din arhivă care, după douăzeci de ani, au fost făcute publice de Anatol Plugaru.

De ce a făcut Plugaru asta? La început se părea că ministrul este mânat de nobila iubire de adevăr, mai ales că tema lustraţiei era foarte populară la acea vreme. De la tribuna Parlamentului se auzeau în mod repetat propuneri de divulgare a numelor agenţilor KGB. Printre altele, la 27 februarie 1991, Andrei Ţurcanu a cerut ca organul legislativ să se autosesizeze în privinţa falselor acuzaţii şi ameninţări legate de activitatea sa în Comisia de monitorizare a activităţilor de comerţ exterior şi a propus înfiinţarea unei comisii parlamentare pentru identificarea parlamentarilor care au fost şi sunt agenţi KGB.

Motivele lui Plugaru au fost clarificate în ziua demisiei prim-ministrului. În mai 1991, înaintea sesiunii parlamentare, a fost făcută publică o scrisoare a lui Druc adresată CC al PCUS cu 15 ani în urmă, în aprilie 1974. Formulările vagi ale acesteia au fost interpretate ca o recunoaştere a colaborării sale cu KGB-ul. În scrisoarea trimisă preşedintelui Comitetului de Control al Partidului, Arvid Pelşe, Mircea Druc, exclus din PCUS pentru *naţionalism,* solicita reprimirea în rândurile partidului: „*Am încă speranţa că voi ajunge într-o regiune foarte grea, de exemplu Chile, Angola, Mozambic etc. [...] Având o anumită pregătire, aş putea să contribui la lupta de eliberare, ca un internaţionalist adevărat [...] Am fost pregătit pentru activitatea în sistemul KGB [...] Mi-a fost încredinţată o muncă serioasă (în opinia mea), inclusiv pe linia KGB [...] Am fost, sunt şi voi fi un comunist...*"

Cu ce ajutor şi în ce circumstanţe a apărut această scrisoare? Întrebarea dacă numele lui Druc figura pe listele agenţilor secreţi a fost dată la o parte... Răspunzându-le jurnaliştilor, şeful KGB al RSS Moldova, Tudor Botnaru, a spus: „*Nu, nu a fost şi, după toate probabilităţile, nici nu va fi. Spun aceasta cu toată autoritatea*". Să ne amintim că Druc propusese candidatura lui Botnaru pentru funcţia de şef al KGB al RSS Moldova. Unii sunt convinşi de aceasta, în timp ce alţii mai au unele îndoieli.

Voi dezvălui mai jos detalii despre demisia lui Mircea Druc şi evenimentele conexe. În ceea ce îl priveşte pe Anatol Plugaru, el, ca şi Victor Berlinschi, a fost nevoit nu o dată să respingă atacurile informaţionale. Ministrul securităţii naţionale şi şeful comisiei parlamentare au fost acuzaţi de legături cu diferite structuri private, de exemplu cu cooperativa Polimer, care fusese înregistrată ilegal pe lângă Uzina de produse chimice de uz casnic

din Chişinău şi care fusese condusă de V. Limonov, condamnat de două ori (ale cărui venituri lunare, conform datelor oferite de Comitetul executiv al sectorului Ciocana, ajungeau la 185 000 de ruble) şi de multe altele, incompatibile cu statutul de ales al poporului.

În septembrie 1990, Berlinschi şi Plugaru luaseră parte la organizarea unei croaziere pe fostul transportor militar *Leonid Sobinov* şi atrăseseră membri ai Parlamentului moldovean şi oameni de cultură în această afacere, planificată de lucrătorul comsomolist moscovit Valeri Kuzmin (actualul ambasador rus în Republica Moldova). Au numit acţiunea spectaculos: *Misiunea culturală internaţională „Origini”*, dar aceasta s-a dovedit a fi o excursie de afaceri tip *suveică.* În total, de la Odessa au plecat într-o croazieră prin opt ţări de la Marea Mediterană circa 700 de persoane, dintre care 150 erau din Moldova. Printre pasageri - deputaţi ai poporului, oameni de ştiinţă, artişti sovietici şi chiar şi un cosmonaut - s-au aflat, după cum s-a dovedit ulterior, o mulţime de comercianţi ilegali, inclusiv reprezentanţi ai mafiei comerciale din Odessa. Delegaţia parlamentară moldovenească a fost cumva luată în ultimul moment de Kuzmin în locul celei belaruse. Exportul de mărfuri fară taxe din Odessa fusese autorizat de către Sovietul de Miniştri al URSS, banii obţinuţi din vânzarea acestora fiind planificaţi să se cheltuiască în scopuri caritabile. La Chişinău, cu sprijinul unor sponsori, s-au cumpărat, cu mai mult de 1,2 milioane de ruble, vinuri şi coniacuri. Ziarele au scris că delegaţia Moldovei ar fi achiziţionat picturi ale unor artişti celebri, iar delegaţia moscovită, picturi ale lui Polenov, care apoi au dispărut în condiţii neclare. În modul cel mai ruşinos, participanţii la croazieră au făcut escale pentru cumpărături în porturi din Grecia, Italia, Malta, Israel, Cipru şi Turcia. În plus, vânzarea mărfurilor nu era înregistrată nicăieri, iar în Grecia a fost un mare scandal în legătură cu vinurile moldoveneşti de contrabandă, din care cauză nava a fost înconjurată de Poliţie. Participanţii la aceste acţiuni nu erau de întâlnit, nu fusese încheiat niciun fel de acord de cooperare, dar banii proveniţi din acest comerţ au fost cheltuiţi pentru achiziţionarea de aparatură video şi a altor bunuri rare. La întoarcere, cântăreţul Mihai Muntean, regizorul Ion Mija, compozitorul Anatol Chiriac şi-au exprimat indignarea faţă de aceste întâmplări, dar Plugaru a povestit într-o emisiune de televiziune despre succesul acelei călătorii. Poate nu merita şi nu ar fi trebuit să ne amintim toate acestea, dacă nu ar fi fost o anume circumstanţă. Chiar în acele zile, când parlamentarii noştri se bucurau de

voiajul la Marea Mediterană, la Tiraspol a fost proclamată ilegal Republica Nistreană. A fost o sărbătoare în timpul ciumei. La Congresul al II-lea al deputaților din Transnistria, desfăşurat la 2 septembrie 1990, s-a decis în mod solemn proclamarea aşa-numitei „RSSM Nistrene în componența URSS". Pentru țara noastră se prefigura pericolul real al dezmembrării.

Dacă deputații noştri nu ar fi fost egoişti, pungaşi, trădători şi indiferenți nu se ştie dacă această divizare ar fi avut loc. Sunt sigur că Anatol Plugaru şi întreaga elită de la putere are pe conştiință şi ceea ce s-a întâmplat cu membrii grupului Ilaşcu, arestat în iunie 1992. Anume Plugaru planificase şi supervizase acțiunile grupului Ilie Ilaşcu, angajându-i personal pe fiecare, iar apoi, când membrii grupului se aflau în închisoarea de la Tiraspol, pur şi simplu s-a dezis de oamenii de al căror patriotism se folosise exclusiv în interesul carierei sale. Ilie Ilaşcu, Andrei Ivanțoc, Tudor Petrov-Popa, Alexandru Leşco şi Vladimir Garbuz au suferit cel mai mult în numele Republicii Moldova. Ei s-au sacrificat pe sine, dar, timp de mai mulți ani, Puterea nu şi-a amintit că îşi trimisese cetățenii la război. Atunci când la Moscova a fost semnat armistițiul dintre Elțîn şi Snegur, când a avut loc un schimb de prizonieri de război, conducătorii statului au uitat de patrioți. Cum au trăit liniştiți Snegur şi Plugaru, ştiind că le-au distrus viața? Aşa ceva eu nu pot înțelege.

La 8 decembrie 1993, Ilaşcu a fost condamnat la pedeapsa cu moartea, fiind acuzat de terorism. El a refuzat categoric să scrie o cerere de grațiere către Smirnov, din moment ce, în opinia sa, o astfel de cerere ar fi însemnat recunoaşterea statalității Transnistriei. Dar, după nouă ani (la insistența lui Vladimir Puțin), preşedintele nerecunoscutei RMN, Igor Smirnov, a semnat totuşi decretul de grațiere, după care ministrul securității statului, Vadim Şevțov (Antiufeev) l-a trimis pe fostul prizonier cu o maşină specială la Chişinău şi l-a predat directorului Serviciului de Informații şi Securitate al Moldovei, Valeriu Păsat. A sosit luna mai 2001. La acel moment cazul grupului Ilaşcu se afla în etapa finală de analiză la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, unde am fost chemat în 1997 în calitate de martor. Am dovedit cu documente participarea directă la lupte a forțelor militare ruse de partea Transnistriei şi am vorbit despre rolul Moscovei în dezmembrarea Moldovei, prezentând un raport detaliat. Achitarea lui Ilaşcu a fost acompaniată de o varietate de speculații politice şi, în general, a fost percepută ca o acțiune de PR politic a noului şef al statului, Vladimir Voronin. Dar imediat ce

preşedintele moldovean s-a înțeles cu Smirnov în legătură cu amnistierea prizonierului de la Tiraspol, la întâlnirea cu Voronin, Ilaşcu a spus că nu împărtăşeşte părerea liderului comunist şi îl consideră adversarul său politic. La o conferință de presă Ilaşcu şi-a exprimat dezacordul cu faptul că acțiunile militare din 1992 sunt numite conflict armat, nu război, aşa cum fuseseră în realitate. După ce a fost eliberat, Ilaşcu şi-a exercitat mandatul de membru al Senatului României. Mircea Snegur, salutând eliberarea lui Ilaşcu, a considerat acest succes „rezultatul eforturilor depuse de el şi de predecesorul lui, Petru Lucinschi". Ce eforturi, în ce au constat acestea? Ministrul de externe, Nicolae Cernomaz, a declarat în mod explicit că autoritățile transnistrene îl eliberaseră pe Ilie Ilaşcu datorită intervenției Moscovei după o discuție telefonică între ministrul rus de externe, Igor Ivanov, şi liderii de la Tiraspol. Potrivit lui Cernomaz, Ivanov îi atrăsese atenția lui Smirnov asupra faptului că la Strasbourg cazul Ilaşcu putea face mult rău imaginii Rusiei. Dar cea mai neaşteptată declarație a fost făcută de fostul ministru al securității, Anatol Plugaru, la acel moment membru al Partidului Liberal. El a spus că eliberarea lui Ilaşcu reprezintă o lecție pentru politicienii de la Chişinău, care trebuie să înțeleagă ce înseamnă şi ce va însemna Rusia pentru Moldova.

Valeriu Matei, liderul Partidului Forțelor Democratice (pe listele căruia Ilaşcu a fost ales a doua oară în Parlamentul țării, în 1994), a precizat în legătură cu aceasta, tare şi clar: în opinia sa, cheia de la celula lui Ilaşcu fusese întotdeauna la Moscova şi, deschizând celula, „Rusia, controlată strict de Consiliul Europei, a decis să mai rezolve din problemele sale". Era un calcul politic elementar.

Deşi pentru Tiraspol liderul grupului nu mai era demult necesar ca ostatic, după grațierea lui Ilaşcu, Smirnov a făcut o declarație în care îi cerea Chişinăului, pentru acest „gest de bunăvoinț", nici mai mult, nici mai puțin decât „condamnarea agresiunii din 1992 a Republicii Moldova împotriva poporului Transnistriei; acoperirea totală a prejudiciului material cauzat RMN ca urmare a agresiunii; prezentarea de scuze populației Transnistriei pentru durerea şi suferința pricinuite". A fost o palmă pentru Voronin şi pentru întreaga țară, o palmă pe care preşedintele nostru a preferat să nu o remarce. Prin această declarație batjocoritoare, Tiraspolul a dat de înțeles că eliberarea lui Ilaşcu nu însemna nicidecum o nouă etapă în reglementarea conflictului transnistrean. Şi aşa s-a şi întâmplat: în toată perioada preşedinției sale, Voronin a obținut doar o nouă rundă de confruntare.

CAPITOLUL 7

Etapele creării MAI din Moldova

Oamenii lui Beria la Chişinău: execuții în masă în catacombe. Deportările, expulzările şi foametea în istoria familiei mele. A fost ordine pe timpul lui Stalin? „Afacerea Pavlenko". Nicolai Bradulov, ministrul pentru care legea era icoană. MAI în timpul lui Lavranciuc: banda anchetatorului Anastas fură din apartamente

La MAI am sosit pe 13 iunie 1990 şi am fost ministrul afacerilor interne până pe 5 februarie 1992. Clădirea apăsătoare şi sumbră de pe bulevardul Ştefan cel Mare nr. 75, construită după război în stilul imperial sovietic, mi s-a părut neprietenoasă. Zidurile erau gri. Rânjetele leilor aflați la intrare mascau burlanele de scurgere a apei; când ploua, aceste simboluri imperiale aruncau din boturile lor jeturi de apă tulbure. În cabinet, se păstrase mobila din lemn masiv prețios din perioada stalinistă. În garaj se aflau greoaiele Volgi sovietice şi maşinile de teren UAZ 469, asemănătoare unor conserve.

Am fost criticat pentru faptul că, după ce am devenit ministru, am închis Muzeul MAI, pe care îl conducea un fost angajat al CC al Comsomolului din Moldova, Igor Mihalevici. Figura acestuia era monumentală, în sensul propriu al cuvântului, acest tânăr cântărea peste 150 de kilograme. Sincer să spun, cu tot respectul față de istorie, nu regret închiderea muzeului. Acest tip de cercetare este treaba istoricilor, nu a trântorilor cu epoleți. Desigur, cu toate acestea, m-a interesat întotdeauna istoria MAI din Moldova. Zidurile acestei clădiri aminteau de deportări şi de operațiunile de intimidare cu care se ocupase instituția în anii '40-'50 sub conducerea acoliților lui Stalin şi Beria. Dar cine din Muzeul MAI al RSSM se mai gândea

la acest lucru? În schimb, familia mea a rămas puternic marcată de aceste timpuri grele.

De-a lungul anilor, funcțiile principale ale Ministerului Afacerilor Interne au fost represive. Pe forță, nu pe autoritatea puterii se sprijinea regimul sovietic în anii ’40-’50, când această structură era condusă de tovarăşii de luptă ai atotputernicului Lavrenti Beria. Unul dintre aceştia, general-maiorul Nikolai Sazîkin, a fost trimis la noi de la Moscova şi a condus Comisariatul Poporului al Afacerilor Interne (NKVD) al RSSM, în perioada 1940-1941. La 10 septembrie 1940, potrivit Hotărârii Sovietului Comisarilor Poporului al URSS, Chişinăul, în calitate de capitală a republicii unionale, a fost trecut în categoria oraşelor cu regim special de gradul al II-lea. Aceasta însemna că persoanele condamnate penal nu aveau dreptul să locuiască în el sau să îl viziteze. Responsabilitatea în acest sens revenea conducerii organelor de forță. Sazîkin nu a luptat atât împotriva infracțiunilor penale, cât a dus o campanie agresivă de naționalizare a proprietăților: întreprinderi mari şi mijlocii, terenuri, case şi apartamente (acest lucru era reglementat prin dispoziția Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 15 august 1940). A avut loc o luptă dură cu intelectualitatea națională şi cu persoanele acuzate de cooperare cu organele puterii din România. Mulți au fost arestați sub suspiciunea de spionaj în favoarea Germaniei, României şi Italiei. Execuțiile în masă erau organizate în afara oraşului, mai jos de actuala stradă Grenoble, unde mai târziu au fost găsite osemintele celor ucişi. Începând cu septembrie 1940, ca urmare a acordului dintre NKVD al URSS şi Biroul Principal de Securitate al Reichului German, Sazîkin a deportat în Gemania aproximativ 100 000 de nemți basarabeni. La solicitarea sa, cu acceptul Moscovei, la 13-14 iunie 1941 au mai fost trimişi peste 25 000 de basarabeni, pentru ca, ulterior, Sazîkin să raporteze despre „nimicirea ilegaliştilor antisovietici”. De unii ca el a fost jefuit bunicul meu dinspre tată, Matei Costaş, şi trimis în Kustanai, satul Țarigrad, raionul Drochia. Familiei care creştea cinci copii i s-au luat casa, 15 hectare de teren, două tractoare (o astfel de tehnică era ceva extraordinar pentru acea perioadă), o presă de ulei, aproximativ 100 de oi şi alte animale domestice. Bunicul Matei s-a întors abia după război, în 1952. Nu a avut o soartă mai bună nici familia bunicului meu dinspre mamă, Simion Tofan, din satul Drochia. Nefericiții au ajuns în Kazahstan, în localitatea Kzîl-Orda unde au locuit până în anul 1954. Drept recompensă pentru epurările în masă,

Sazîkin a fost transferat la 18 iunie 1941 înapoi în aparatul lui Lavrenti Beria şi chiar a lucrat, în perioada 1943-1949, în echipa care se ocupa de realizarea proiectului atomic sovietic. După arestarea şi împuşcarea lui Beria, a devenit el însuşi victimă: a fost arestat şi împuşcat în 1956. Ulterior a fost reabilitat, dar numai parţial[1].

Cu patru zile înainte de începerea războiului, la 18 iunie 1941, comisar al poporului a fost numit Vasili Dmitrienko. Din ordinul său, după 22 iunie, Miliţia din Chişinău (NKVD-ul a fost temporar separat de NKGB) împreună cu colaboratorii securităţii statului şi unităţile garnizoanei militare au incendiat o serie de clădiri istorice, printre care şi clădirea în care se afla CC al Partidului Comunist (bolşevic) al Moldovei — PC(b)M, de pe actualul bulevard Ştefan cel Mare. Au ars Primăria, staţia de pompare, unitatea de pompieri. S-au pierdut aproape toate arhivele Administraţiei oraşului, arhivele RASSM. Potrivit unei versiuni, un tren cu documente a fost distrus în timpul unui bombardament; potrivit unei alte versiuni, arhivele au fost duse la Stalingrad, unde au ars în timpul Bătăliei din iulie 1942, după explozia unui rezervor de ţiţei aflat în apropiere.

În anii războiului, aparatul CC al PC(b)M a fost chemat la Moscova. În august 1944, Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne din RSSM era condus de general-maiorul Mihail Markeev, care se sprijinea pe forţele Diviziei a 25-a NKVD, special introduse pentru asigurarea ordinii. NKVD fusese definitiv separat de NKGB în 1943. În fruntea NKVD al URSS până în decembrie 1945 a rămas Lavrenti Beria, iar NKGB al URSS a fost condus de general-colonelul Vsevolod Merkulov.

Beria sprijinea metodele dure ale lui Markeev în lupta împotriva criminalităţii şi trecea cu vederea abuzurile organelor de forţă: delapidarea bunurilor capturate, expediate de peste hotare, şi rechiziţionarea proprietăţilor cetăţenilor, inclusiv a caselor şi apartamentelor. Încă din 1946, imediat după redenumirea NKVD în MAI (26 martie 1946), Markeev a fost schimbat din funcţie, în urma unor denunţuri expediate la Moscova de către membrii Biroului CC al PCM în frunte cu Nikita Salogor. În locul lui a fost numit Feodor Tutuşkin (1946-1951) care lucrase, de asemenea, cu Beria, inclusiv în funcţia de şef al Directoratului pentru unităţile speciale al NKVD, adică al contrainformaţiilor militare.

[1] Sursa acestei informaţii: Elena Zamura, Ruslan Şevcenko, *Istoria MAI din Republica Moldova.,* resursa informaţională *Baza.md.*

În timpul lui Tutuşkin, a fost redus valul postbelic al criminalităţii: numărul infracţiunilor a scăzut la mai puţin de jumătate. În cartea *Istoria Moldovei,* Vasile Stati arată că Tutuşkin a fost cel care a informat Moscova despre foametea din Moldova. Conducerea laşă şi egoistă de la Chişinău - secretarul CC al PC(b)M, Nicolae Coval, şi preşedintele Sovietului de Miniştri al RSSM, Gherasim Rudi - s-a temut să se adreseze lui Stalin pentru ajutor. Ca urmare, amploarea catastrofei a devenit cunoscută numai după ce Tutuşkin a scris intr-un referat strict secret că numai în octombrie 1945 muriseră de foame 3 993 de persoane, iar la 10 decembrie 1946 în sate sufereau de distrofie 30 043 de persoane.

În RSSM, a fost trimis vicepreşedintele Sovietului de Miniştri al URSS, Aleksei Kosîghin, şi a început lupta pentru viaţa oamenilor (pp. 376-377 din lucrarea citată). Îmi amintesc foarte bine această foamete cumplită: adunam seminţe de buruieni, aşa-numiţii colăcei, le uscam şi le măcinam, apoi coceam turte. Oamenii relatau atunci lucruri atât de cumplite, încât şi acum îmi mai tresare sufletul la unele amintiri... După foamete, populaţia Moldovei a trebuit să treacă prin alte încercări. Ministerul Afacerilor Interne din RSSM împreună cu Ministerul Securităţii Statului (MSS) au pregătit deportările, alcătuind listele cu cei care urmau să fie exilaţi. Acelaşi Tutuşkin a participat direct la operaţiunea din 6-7 iulie 1949: Miliţia a blocat satele de unde îi scoteau pe chiaburi. Tatăl meu, Grigore Costaş, s-a întors în 1948 din prizonieratul sovietic, unde ajunsese în calitate de soldat român, iar în 1949 familia noastră (eram trei copii - eu şi două surori) a fost trimisă în exil, unde s-au născut încă o soră şi un frate. Când ne-au deportat, aveam cinci ani. Împreună cu mama ne-am ascuns de soldaţii NKVD la vecini şi în beci. Îmi amintesc cum ne-au dus apoi cu căruţa la gară, au umplut două vagoane de oprimaţi şi ne-au trimis la Bălţi, iar de acolo cu o garnitură completă, în Siberia. Ne-au deportat pe motiv că suntem chiaburi. Pe drum ne-au hrănit cu voblă (peşte uscat) al cărei gust mi-l voi aminti toată viaţa. Am locuit doi ani într-un bordei din regiunea Kurgan, apoi am ajuns în Kazahstan, în Karaganda, la construirea „Magnitogorskului din Kazahstan" - Temirtau. Am crescut departe de patrie, astfel că ştiam cultura natală numai atât cât era posibil în familie, rupt de propriul popor. Familia noastră a reuşit să se întoarcă în patrie, în satul Ţarigrad, din raionul Drochia, abia în 1958. În cadrul operaţiunii de la 1-2 aprilie 1951 din

republică au fost deportați, în același mod, Martorii lui Iehova. În total, au fost deportate mai mult de 40 000 de persoane.

Dar, în 1951, Tutușkin a fost chemat la Moscova în calitate de „om al lui Beria", iar instituția a fost condusă de adjunctul lui, general-maiorul Petru Kulik. În 1952, la indicația prim-secretarului CC al PC(b)M, Leonid Brejnev, împreună cu MSS, el a început să pregătească operațiunea unei noi deportări a locuitorilor Moldovei. De această dată, în vizor se aflau mai mult de 700 de familii: chiaburi și iehoviști care, chipurile, reușiseră să evite deportarea în 1949 și 1951. Dar Moscova a anulat această acțiune, care era planificată să se desfășoare în septembrie 1952[1].

După moartea lui Stalin, MSS și MAI s-au unit din nou într-un MAI unitar. Acesta era condus de Iosif Mordoveț (1953-1954), care, până atunci, condusese organele securității de stat din Moldova (1944-1953).

Și el era un apropiat al lui Beria și, ca o ironie a sorții, avea patronimicul Lavrentievici. Mordoveț a fost implicat nu numai în deportările chiaburilor și ale Martorilor lui Iehova, ci și în represiunile împotriva intelectualității, acuzate de cosmopolitism, și chiar a pregătit în 1953 afacerea doctorilor din Moldova. Cu toate acestea, în martie 1954, a avut loc a altă scindare a MAI, în MAI propriu-zis și KGB, iar el a revenit în funcția de președinte al Comitetului Securității de Stat. Ruda lui Hrușciov, Zinovie Serdiuk, prim-secretarul CC al PCM în perioada 1954-1961, care se remarca printr-un caracter la fel de dur și de aspru precum cel al lui Mordoveț, îl vedea pe acesta ca o piedică în calea reformelor hrușcioviene. În 1955, Mordoveț a fost înlăturat, iar, în 1959, a fost pensionat.

După demiterea lui Nikita Hrușciov din funcția de secretar general al CC al PCUS, a apărut legenda conform căreia, în timpurile staliniste, organele de forță susțineau ordinea strictă, că în societate domnea dreptatea și că nu existau delapidări de fonduri publice, nici abuzuri. Considerăm că în zilele noastre, după identificarea și publicarea unui volum imens de informații istorice, această opinie nu este împărtășită de nimeni. Ce mirat am fost când în cartea lui Mircea Snegur și Eduard Volcov *Dialoguri sincere,* editată la Chișinău în anul 2007, am descoperit apologia sinceră a lui Stalin și asigurări că uciderea în masă a oamenilor în cadrul colectivizării, deportărilor și foametei sunt nimic în comparație cu mortalitatea la naștere, din

1 Elena Zamura, Ruslan Șevcenko, *Istoria MAI din Republica Moldova.*

cauza tuberculozei şi a altor boli! Bolşevismul şi Stalin, ne asigură confratele lui Snegur, Volcov, *„şi-au stabilit un obiectiv măreţ... să elimine contradicţiile evidente ale civilizaţiei umane, viciile iminente ale naturii umane*" (p. 717). Nu este de mirare modul în care gândeşte Volcov, fost activist al Interdvijenie, confratele lui Piotr Şornikov (ultimului, de altfel, Mircea Snegur îi împarte cu dărnicie complimente în carte). Este surprinzător că aceste idei şi-au găsit loc în amintirile primului preşedinte al Moldovei. Care a fost în realitate traiul în timpurile staliniste şi care a fost „ordinea" ştim noi, cei născuţi în exil, ştiau taţii şi mamele noastre, care şi-au pierdut întreaga avere, alungaţi de pe pământul natal... Pentru ca tragedia poporului nostru să nu fie uitată, în 2010, în Republica Moldova a fost creată, prin decret al preşedintelui interimar Mihai Ghimpu, o comisie de istorici, sub conducerea lui Gheorghe Cojocaru, pentru cercetarea crimelor comunismului. S-au reaprins dezbaterile publice, au apărut multe articole pe această temă. Printre altele, artistul poporului Liubomir Iorga a acordat un interviu în care a povestit despre întâlnirea sa cu Mordoveţ. Citez această povestire a maestrului instrumentelor populare, fost dansator în ansamblul coregrafic „Joc", preluată de la Agenţia de Informaţii IPN.

M-am întâlnit cu general-maiorul în rezervă Iosif Mordoveţ în anul 1967, în casa acestuia de pe strada care duce de la Primărie în sus, până la Şciusev, pare-se. Eu îl însoţeam pe Jan Vizitiu, renumitul acordor de piane: pe el îl invitase o pianistă, profesoară la Conservator, care locuia în această casă. După ce am terminat de acordat pianul, din adâncul apartamentului a ieşit un bătrân cu sprâncene joase. El ne-a chemat în bucătărie, spunând că, pentru o aşa muncă, nu este un păcat să bem câte 100 de grame de coniac. Privindu-l, am spus că mi se pare cunoscută figura lui. Bătrânul m-a privit foarte atent şi m-a întrebat: „De unde puteţi să mă cunoaşteţi?"
Eu am răspuns: „Aţi candidat în 1947 sau în 1949 pentru circumscripţia Cahul?" Se părea că nu mă lăsase memoria, era într-adevăr generalul Mordoveţ. El a zâmbit şi mi-a lăudat memoria. Şi am început să-mi amintesc mai departe şi am spus că pe listele electorale împreună cu Mordoveţ era şi generalul de grăniceri Vetcinkin.

Am mai discutat. Din vorbă în vorbă, generalul Mordoveţ a povestit că este o minune că a rămas în viaţă, când putea fi împuşcat în cadrul campaniei de înlăturare a lui Beria şi a acoliţilor acestuia. Timp de trei luni, generalul s-a salvat într-un spital din Rîbniţa. „Au trimis după mine, venise o brigadă specială şi li s-a spus că m-am împuşcat", a împărtăşit din amintiri

generalul sovietic. L-am întrebat: „De ce trebuia să fiţi împuşcat?" Şi mi-a zis: „Aveau de ce, doar am executat ordinele, am împuşcat oameni. La Ministerul de Interne sunt două beciuri mari care urcă până aproape de strada Sadovaia”.

Mordoveţ a mai indicat un loc al execuţiilor în masă: în apropierea Procuraturii municipale, unde acum este Centrul Cultural Buciumul. „Împuşcam oameni, le băgam trupurile în nişte căzi cu acid, le lăsam peste noapte, până dimineaţa toţi se transformau în piftie, pe care o aruncam în canalizare, de acolo totul ajungea în Bîc.” De la generalul Mordoveţ am auzit pentru prima dată expresia cutremurătoare „a topi oameni”. Mai târziu, eu, ca şi mulţi alţii, am văzut personal acele beciuri. Ele există şi acum, trebuie neapărat deschise pentru cercetări. Am lucrat la clubul Ministerului Afacerilor Interne în calitate de conducător artistic când era ministru Nicolae Bradulov. Totodată, eram şi şeful unui depozit de armament, care se afla lângă beciurile despre care vorbea Mordoveţ. Pentru a ajunge la aceste beciuri largi, trebuie să treci de intrarea principală în holul ministerului şi să cobori pe scări.

Cât poate fi de credibilă o astfel de poveste? În timpurile sovietice, MAI şi KGB ştiau foarte bine de existenţa catacombelor de la Chişinău, dar nu dezvăluiau secretele acestor edificii istorice, care legau cândva centrul oraşului de toate bisericile şi de malurile Bîcului, trecând chiar şi pe sub albia râului. Există mărturii despre faptul că aceste galerii erau atât de largi, că avea loc să treacă o trăsură. Geniul constructorilor acestor edificii este dovedit de faptul că ele au rezistat la peste zece cutremure.

Tradiţia construirii catacombelor vine din timpul Imperiului Roman, ele există în multe oraşe europene şi nu este de mirare că au fost descoperite catacombe cu ocazia renovării clădirii Centrului Etnografic Buciumul, în partea de jos a oraşului. Într-una dintre cripte (aşa se numeşte extinderea reţelei de catacombe), directorul Centrului, Tudor Tătaru, a găsit rămăşiţe ale arhivei secrete a filialei KGB din raionul Stalin, de la începutul anilor ’50. Încă de pe atunci se vorbea despre necesitatea investigării versiunii potrivit căreia în aceste beciuri au fost executate victimele represiunilor în masă. Cine ştie ce alte pagini sângeroase din istorie mai pot descoperi viitorii cercetători ai acestei părţi secrete a oraşului?

Totuşi, imediat după obţinerea independenţei de către Moldova, s-a făcut totul pentru a se ascunde urmele documentare ale crimelor împotriva

poporului. În 2010, juristul Mihai Taşcă, membru al Comisiei Cojocaru, a atras atenția Procuraturii Republicii Moldova asupra faptului că în perioadele 1990-1993, 1995-1996 şi în anul 2007, împreună cu dosarele agenților şi cartotecile speciale, angajații Serviciului de Informații şi Securitate al Republicii Moldova (care s-a numit în această perioadă, la început, Comitetul Securității de Stat, apoi, Ministerul Securității Naționale) au distrus şi dosarele persoanelor oprimate din țara noastră. În total, în perioada 1990-1991 au fost distruse 3 048 de dosare şi 14 377 de cartoteci, în 1991-2007 — 3 288 de dosare şi 241 de cartoteci, dintre care 650 de dosare ale persoanelor oprimate. Arhivele fostului KGB al RSSM, potrivit lui Mihai Taşcă, au fost utilizate preponderent pentru fundamentarea celor două ordine ale KGB al URSS: nr. 00111 din 6 septembrie şi nr. 00150 din 24 noiembrie 1990. Astfel, chiar dacă încetase să mai existe, în mod paradoxal, KGB-ul a continuat să acționeze şi să conducă serviciile noastre secrete! Nu este de mirare că eu nu am găsit în arhive dosarul familiei mele. Cel mai probabil, documentele au fost distruse. Fără îndoială, la Moscova, mulți ar fi dorit ca la Chişinău trecutul să fie dat uitării. Mai sunt şi la noi, în Moldova, persoane care au uitat trecutul, care ignoră faptele demult dovedite ale despotismului cumplit al puterii sovietice din timpul lui Stalin, care cred în „ordinea” impusă în acele vremuri cu „o mână de fier”. Despre cum a fost în realitate această ordine mult trâmbițată o dovedeşte cazul Pavlenco.

În timpul stalinistului Iosif Mordoveț, la Chişinău, a fost finalul escrocheriei de mare amploare a unui aventurier care a pus în aplicare în 1942 un proiect nemaiauzit: crearea unei bande disimulate într-o unitate militară.

Sub conducerea lui Nicolae Pavlenco, specialişti în falsificarea documentelor au tipărit în alb livrete militare, documente de aprovizionare, delegații. Cu ajutorul înscrisurilor oficiale falsificate, impostorul a reuşit să atragă militari externați din spitale sau disponibilizați, a strâns aproximativ 200 de dezertori, de persoane care se sustrăgeau de la recrutare şi de infractori, iar celor mai de încredere le-a acordat gradul de ofițer. Falsa unitate militară nr. 5 de construcții a obținut comenzi pentru construirea de drumuri, iar banii câştigați au fost împărțiți. Prezentând documente false despre realizările militare, patronul a obținut pentru „unitatea” sa mai mult de 230 de distincții. După ce a mituit conducerea raionului 12 al bazei de aviație, Pavlenco, sub aripa acestei mari unități, în spatele trupelor sovietice, a ajuns

până la Berlin, câştigând prin falsuri aproape un milion de ruble, ocupân-du -se cu furturi şi în Polonia şi Germania.

În 1948, „colonelul" Pavlenco a creat aşa-numita „Direcţie nr. 10 de construcţii militare". Banii din afaceri erau trimişi în mai multe oraşe, o parte erau utilizaţi pentru mituirea conducerii regionale şi republicane. Şantiere au apărut în Rusia, Ucraina, Estonia, iar de la sfârşitul lui 1951 şi în Moldova. Sub pretextul apărării construcţiilor de bandiţi, escrocul a primit din partea MSS arme şi se pregătea să-şi atribuie gradul de general. După un scandal al infractorilor din Direcţia nr. 10 de construcţii militare, Procuratura de la Chişinău a trimis, la 30 septembrie 1952, o citaţie la adresa indicată de unul dintre ofiţerii beti ai lui Pavlenco. Citatia s-a întors cu notificarea serviciului de corespondenţă că nu există o astfel de unitate. Dosarul a fost transferat la MSS al RSSM, unde s-a ocupat de el adjunctul ministrului, Semion Ţvigun. Cercetarea a stabilit că în RSSM pentru Pavlenco au lucrat ministrul Industriei Alimentare C. Ţurcan şi adjuncţii acestuia, prim-secretarul Comitetului orăşenesc al PC(b)M de la Tiraspol, V. Lîhvar, secretarul Comitetului orăşenesc al PC(b)M din Bălţi, L. Racinski, şi mulţi alţii. Întreaga organizaţie a fost prinsă la început în Moldova şi, imediat după aceea, în celelalte republici.

La 14 noiembrie 1952, Ministerul Securităţii Statului (MGB) al URSS a pus stăpânire pe sediul şi pe toate subunităţile „Direcţiei de construcţii militare". Pavlenco a fost arestat la Chişinău, la 23 noiembrie 1952, în cadrul unei operaţiuni a MSS a RSSM sub conducerea lui Ţvigun. În total au fost arestate mai mult de 400 de persoane, dintre care 105 în Moldova. La Chişinău, de cercetare s-a ocupat o comisie condusă de secretarul CC al PCM, Artiom Lazarev. Este uimitor faptul că mulţi acoliţi ai lui Pavlenco din rândul nomenclaturiştilor de partid din Moldova au scăpat de sancţiuni. În opinia puterii sovietice, ei nu erau atât vinovaţi, pe cât erau vinovaţi ţăranii care aveau tractoare... Cazul a fost cercetat de Procuratura Generală Militară a URSS mai mult de doi ani şi jumătate, pierderile au fost estimate la aproximativ 39 de milioane de ruble. La 4 aprilie 1955, Pavlenco a fost executat[1].

Detaliile cumplite ale agresiunii funcţionarilor sovietici şi reprezentanţilor serviciilor secrete asupra populaţiei Moldovei, cuprinse în raportul Comisiei Cojocaru, nu au mai fost prezentate Parlamentului în 2010.

[1] Vezi *O sută de mari aventurieri,* autor: I. Muratov, M., ed. Vece 2000, 2002; R. Şevcenko, *Afaceristul stalinist,* Baza.md.

Câte ceva despre atrocitățile acelor ani au ieşit la iveală abia în 1954-1956. Ministru al Afacerilor Interne a devenit din nou Petru Kulik, în timpul căruia a început reabilitarea persoanelor oprimate. Acest proces a avut loc pe deplin după renumitul Congres al XX-lea al PCUS, din 1956. În acelaşi an, Kulik a fost înlăturat, din cauza participării directe la represalii. Noul ministru, al optulea la număr, a devenit Moisei Romanov (1956-1961) un profesionist, membru de partid, fost colaborator al Departamentului Organelor Administrative al CC al PCM, participant la operațiunea de desecretizare a documentelor de arhivă din perioada postbelică (dar şi la construirea clădirii actualei Arhive Naționale). MAI, la fel ca şi serviciile secrete, nu a comentat despre participarea sa la represiuni, a refuzat mult timp să vizeze în republică buletinele foştilor exilați şi a cerut chiar să nu fie admişi în patrie țăranii care ajunseseră forțat în Siberia şi în Kazahstan. Familia noastră a primit permisiunea să părăsească locul de exil în 1958, dar i s-a propus să mai locuiască în Iampol (Ucraina), iar, în patrie, am reuşit să revenim totuşi în 1958, dar şi atunci numai pentru că ne-a ajutat o rudă, ofițer în Armata Sovietică. Satul meu natal fusese redenumit, la acel moment se numea Boris Glavan - un moldovean, membru al organizației Tânăra Gardă din Krasnodon. Pe mine şi pe familia mea ne-a interesat, în mod direct, publicarea, la 6 ianuarie 1989, a Decretului CC al PCUS „cu privire la măsurile suplimentare de restabilire a adevărului privind victimele represiunilor din anii ’30-’40 şi începutul anilor ’50”.

După 1990, am reuşit să readuc satului denumirea istorică de Țarigrad: aşa se numea, conform legendei, pentru că aici în timpul războiului ruso-turc din anii 1686-1700 fusese stabilit cartierul general al țarului Rusiei, Petru cel Mare... În timpul ministrului Romanov, Ministerul Afacerilor Interne a fost din nou redenumit, de această dată, în Ministerul Apărării Ordinii Publice. La vechea denumire a instituției s-a revenit abia după anul 1966. Ultima acțiune de amploare derulată de Romanov a fost operațiunea de reprimare a abuzurilor la schimbarea banilor, la începutul anului 1961. După aceea au urmat timpuri noi. Pentru un sfert de veac, Ministerul Afacerilor Interne al RSSM a fost condus de renumitul (în istoria lui) ministru Nicolai Bradulov (1961-1985). În timpul acestuia, în RSSM s-a înregistrat cel mai mic nivel al criminalității.

Acestea au fost vremuri dure ale verticalei puterii totalitare când ordinea era într-adevăr instaurată, chiar dacă nu cu aceleaşi metode care fuseseră

utilizate în timpul lui Stalin. Noul sistem avea avantajele sale, cel mai important lucru era că profesioniştii au fost promovaţi nu după criteriile nepotismului, nu după principii ideologice, ci după serviciile aduse statului. Aşa era Bradulov, acest om demn, povesteau colaboratorii săi din MAI care îl cunoşteau, urmărea întotdeauna cu stricteţe ordinele pe care le dădea, iar legea o considera sfântă.

În acele timpuri, rareori se întâmpla ceva extraordinar. Un caz ieşit din comun a fost jefuirea casei de bani a colhozului din raionul Comrat, unde erau mai mult de 100 000 de ruble. „*Ministrul a fost personal la Comrat şi a participat la cercetare*, şi-a amintit un fost lucrător al MAI, Iuri Bondarenco. *În cursul percheziţiei apartamentelor celor suspecţi, s-a primit un telefon anonim pentru Bradulov. «Aţi căutat greşit!» a spus binevoitorul. Ministrul a dat ordinul să se repete percheziţia. Banii sustraşi au fost găsiţi într-o oală mare: pachetul era acoperit cu un strat de untură topită.*"

În 1964, a avut loc un alt eveniment ciudat pentru acele timpuri: bandiţii au deturnat un avion al liniilor aeriene locale care zbura spre Chişinău şi au cerut ca acesta să se îndrepte spre Turcia. Piloţii au reuşit să-i păcălească pe hoţi şi, chiar dacă au fost răniţi grav, au izbutit să aterizeze cu avionul la marginea Chişinăului, sub privirile multor locuitori ai oraşului. Unul dintre bandiţi a fost prins, dar al doilea a izbutit să se ascundă în capitală. Au reuşit să-l depisteze. Şeful Secţiei orăşeneşti a afacerilor interne din Chişinău, locotenent-colonelul Andrei Bajenov, s-a dus personal la casa din Piaţa Gării, unde, potrivit datelor operative, se ascundea criminalul. Uşa apartamentului a fost spartă şi Bajenov a intrat împreună cu plutonierul Lev Spector. Criminalul i-a împuşcat pe amândoi, dar a fost prins. Două străzi din partea de jos a Chişinăului poartă, din 1965, numele Iui Bajenov şi Spector.

În timpul lui Bradulov, MAI din RSSM era puţin numeros. Într-un an, la Chişinău se înregistrau 15-20 de crime. În 1985, de exemplu, au fost, în total, 30, toate de drept comun, pentru fiecare fiind luate măsuri extreme. S-a introdus controlul sever şi urmărirea celor câtiva narcomani, al prostituatelor, membrilor bandelor criminale. În perioada 1960-1970, ofiţerii de miliţie erau oameni cultivaţi. Au început să fie plătiţi în funcţie de grade, s-a dezvoltat construcţia de locuinţe pentru angajaţi, a fost creat sistemul de dispense. Pensionarii MAI primeau mai mult decât un director de şcoală. Fac o paranteză pentru a menţiona că tocmai în timpul lui Bradulov şi-a început cariera şeful Direcţiei Urmăriri Penale din cadrul Miliţiei din Străşeni,

Nicolae Alexei, viitor deputat, pe care ministrul era să îl demită pentru vătămare. Ulterior, bătaia a devenit o normă, dar societatea a remarcat aceasta abia după distrugerea clădirilor administrative ale Parlamentului şi Preşedinției, la 7 aprilie 2009, când polițişti îmbătați de impunitate i-au schilodit pe demonstranți şi pe simplii trecători. Bradulov a fost tentat să-l înlăture pe Alexei din Miliție. Dar i-a întrebat pe cei prezenți dacă doreşte cineva să-l ia pe vinovat sub răspunderea sa. Şi-a asumat răspunderea şeful Departamentului de apărare a ordinii publice, Iuri Bondarenko. În alte cazuri, Bradulov i-a dat afară pe angajații ministerului chiar şi pentru nişte fleacuri, dar, cu toate acestea, era considerat un om cinstit, drept şi foarte ordonat.

În şirul scurt al evenimentelor din acea epocă, un loc deosebit îl ocupă cazul colonelului Anatoli Bazilevici. Şefului Secției de combatere a delapidărilor proprietății socialiste, care demascase o grupare de corupție foarte periculoasă ce avea legături cu conducerea de vârf a RSSM, i s-a înscenat ceva, acesta fiind acuzat de luare de mită şi nepotism. Din motive necunoscute, Bradulov nu a dorit să-şi sprijine subordonatul. Pe Bazilevici l-au acuzat de luare de mită şi l-au trimis în Colonia nr. 13 din Ural, la Nijnîi Taghil, unde erau deținuți angajații sancționați din Soviete, din organele de partid şi de apărare a ordinii. Bazilevici a stat mai mult de patru ani, dar după o investigație a jurnalistului moscovit Novomir Limonov (fost colaborator al revistei *Tineretul Moldovei*), dosarul a fost redeschis şi colonelul a fost reabilitat, ca urmare a acuzațiilor nefondate. Bazilevici a fost eliberat în 1988 şi s-a întors la Chişinău, unde s-a dedicat activității literare. În noiembrie 1982, ministrul de interne al URSS, generalul de armată Nikolai Şciolokov, cu care Bradulov avea relații foarte strânse, a fost demis. El a fost acuzat de „dorință exagerată de îmbogățire". Şciolokov avea o slăbiciune pentru aurul confiscat, briliante, blănuri şi obiecte de anticariat, toate acestea fiind găsite la el acasă, în timpul unor percheziții. De închisoare, şeful MAI „a scăpat" numai prin sinucidere, act la care a recurs în data de 13 decembrie 1984. Şciolokov a fost înlocuit de fostul preşedinte al KGB din Ucraina (1970-1982), preşedinte al KGB al URSS (în perioada mai-noiembrie 1982), generalul de armată Vitali Fedorciuk, renumit pentru caracterul său brutal. În timpul său, sistemul organelor afacerilor interne a fost completat cu cadre KGB.

Între KGB şi MAI a existat întotdeauna o antipatie reciprocă, KGB-iştii îi considerau pe milițieni „de categoria a doua", milițienii, la rândul lor, îi

considerau pe lucrătorii securității de stat nişte trântori, care scriu denunțuri la adresa colegilor din alte instituții. Între cadrele vechi ale ministerului şi cele nou-venite din serviciile secrete se ducea o adevărată luptă. Bradulov s-a opus venirii în MAI a KGB-iştilor care nu cunoşteau specificul activității ministerului. Pe acest fond, el a avut divergențe uriaşe cu Fedorciuk, pe care nu a decis totuşi să-l înlocuiască din proprie inițiativă. În a doua jumătate a anului 1985, general-locotenentul de miliție, învins de şicanele infinite ale Moscovei, şi-a înaintat cererea de ieşire la pensie. Nicolai Bradulov a murit în anul 1990.

Situația stabilă din sfera apărării ordinii s-a păstrat o vreme şi sub Gheorghe Lavranciuc (1985-1988) care, după demisia Cabinetului Petru Pascari, a plecat la Moscova. În tot anul 1985, la Chişinău, au fost comise 30 de crime de drept comun. E adevărat, în MAI au rămas puține persoane, şi atunci a fost creată Secția a 6-a de combatere a criminalității organizate. Acest lucru s-a întâmplat după ce, la mijlocul anilor ’80, în MAI al URSS, a fost creată Direcția de combatere a criminalității organizate. După plecarea lui Bradulov, în Moldova a început să crească numărul fenomenelor criminale. În mare parte, acest lucru avea legătură cu faptul că, la mijlocul anilor ’80, în URSS apăruse mişcarea cooperatistă şi începuseră să iasă la iveală o serie de situații ilegale. Din inerție miliția era considerată încă elita societății, dar, din punct de vedere economic, decădea tot mai mult. Inflația a depreciat salariile lucrătorilor, aceştia nu mai puteau să-şi achiziționeze cele de trebuință şi chiar nu mai puteau cumpăra (sau să primească prin distribuitor) strictul necesar pentru un trai confortabil. Pe acest fond, în MAI al URSS au început a înflori corupția şi aderarea la lumea criminală. La Chişinău a apărut o bandă al cărei şef, anchetator al Secției de miliție din raionul Octombrie din Chişinău, Gheorghe Anastas, şi-a reunit colegii din Secția raională şi din Direcția Afacerilor Interne a oraşului pentru a săvârşi furturi din apartamente. Adresele le găseau întrebându-i pe speculanții care se ocupau cu revinderea aparaturii radio şi service-uri auto ilegale. Ştiind că Secția raională începuse să adune materiale compromițătoare împotriva sa, în primăvara anului 1988, Anastas a furat aceste documente din seiful unui coleg. Ancheta internă l-a identificat pe hoț, care a fost arestat şi judecat. La judecată toți au recunoscut, în afară de Anastas. În presa locală, s-a scris laconic despre acest proces. La acea vreme era încă dificil să-ți imaginezi că un milițian sovietic poate fura din case fără să-şi scoată uniforma...

În timpul lui Lavranciuc au început mitingurile politice şi demonstrațiile, astfel că CC al PCM, neştiind cum să riposteze la acest gen de acțiuni, a aruncat vina asupra Miliției. Lavranciuc s-a străduit să păstreze neutralitatea în lupta mişcării naționale cu conducerea de partid. Meritele sale au fost remarcate şi de CC al PCM, şi de KGB al URSS. Şeful Comitetului unional, Vladimir Kriucikov, care avea de gând să-l schimbe pe şeful KGB al RSSM, rusul Gavriil Volkov, cu un moldovean, l-a promovat în acest post pe Lavranciuc. Aşa a ajuns Voronin la conducerea MAI. La sfârşitul anilor ’80, oamenii au început să înțeleagă că Miliția sovietică nu mai este cea pe care o credeau ei. Cu toate acestea, în majoritatea covârşitoare a MAI, la vremea venirii mele, lucrau oameni corecți şi cinstiți. Erau aşa pentru că nu existase tentația imensă a banilor şi lipsa de control, fenomene care au apărut mai târziu, asta şi pentru că cei aflați la conducerea de vârf nu oferiseră exemple proaste. Dar, după ce am părăsit sediul de pe bulevardul Ştefan cel Mare nr. 75, situația s-a schimbat rapid. Societatea a început să se obişnuiască cu faptul că uniformele de poliție acoperă oameni de afaceri pentru care banii sunt totul, iar legea şi onoarea uniformei nu înseamnă nimic.

CAPITOLUL 8

Alergia la schimbarea denumirii de Miliție în Politie

Cum am înarmat MAI. Mitul „epurărilor etnice" şi problema personalului. Introducerea noilor tehnologii şi crearea sistemului „Registru". Reforma în minister. „Garda lui Voronin" şi „momeala" lui Plugaru

Pentru o perioadă îndelungată, Ministerul Afacerilor Interne a fost unul dintre principalele instrumente de realizare a politicii Moscovei în Moldova. Astfel, a fost condus fie de către *trimişii* Moscovei, fie de moldoveni originari din RASSM. Eu eram al doilea moldovean de pe malul drept, după Gheorghe Lavranciuc, care devenea şeful acestei structuri, fiind şi general de armată, participant activ la renaşterea națională. Desigur, mulți nu acceptau acest lucru. Angajații MAI m-au primit cu răceală. Protestul în masă a fost determinat, în primul rând, de redenumirea Miliției în Poliție. Majoritatea cadrelor au reacționat atât de vehement, de parcă au fost forțați să-şi schimbe numele. Atât în capitală, cât şi în secțiile raionale de miliție, lucrătorii criticau dur noutatea având dorința de a se opune. Chiar şi Constantin Antoci, de la Colegiul MAI, s-a revoltat când a fost numit colonel de poliție, accentuând nervos că a fost şi rămâne lucrător de miliție...

În nenumărate rânduri, am fost nevoit să explic că în întreaga lume se obişnuieşte ca *miliție* să fie numite detaşamentele înarmate de voluntari şi că poliția este un sistem de stat însărcinat cu menținerea ordinii publice! În 2010, şi în Rusia s-a schimbat terminologia în acest sens (mare întârziere!). Chiar şi preşedintele Dmitri Medvedev a pronunțat cunoscuta frază despre milițieni, precum că aceştia sunt „drujinici[1] cu epoleți", iar polițiştii sunt

[1] Drujinik, membru al detaşamentelor de voluntari pentru sprijinirea Miliției

adevărații profesioniști în menținerea ordinii publice... Prin urmare, în acest moment termenul *miliție* se folosește doar în China, Belarus, Ucraina, Uzbekistan, Kîrgîzstan, Tadjikistan şi în nerecunoscutele Abhazia, Osetia de Sud şi Transnistria.

Este demn de menționat că niciunul dintre critici sau dintre miniştrii ultimelor cabinete, inclusiv cei din timpul guvernării comuniştilor, nu au propus revenirea la numele de *miliție* şi la situația anterioară reformelor. După ce Voronin a venit la putere, nimeni nu a abrogat Legea cu privire la Poliție, nimeni nu a contestat transformările realizate de mine. În timp ce eram vehement criticat pentru „concedieri masive de profesionişti” (acest clişeu este vehiculat şi astăzi), niciunul dintre următorii miniştri de interne, niciun politician care m-a atacat nu a propus să fie repuşi în funcție „specialiştii” demişi de I. Costaş din MAI. După 1992, posturile-cheie din MAI au fost ocupate de confrații mei întru reorganizarea ministerului, creării Poliției şi războiului din Transnistria. Cu toate acestea, reputația de „ministru nepopular” s-a lipit numai de mine. Aceasta este soarta reformatorilor!

Ministerul Afacerilor Interne urma să devină principalul centru de combatere a separatismului în evenimentele din 1990-1992. La acel moment, în țară nu exista o altă structură de forță. Pentru transformarea MAI într-un instrument eficient al guvernului, erau multe de făcut. În primul rând, dotarea efectivului cu armament. Din primele zile, am descoperit că o mare parte din armamentul disponibil, din ordinul lui Voronin, fusese exportată în Rusia şi Ucraina. La zece angajați ai MAI le reveneau trei pistoale Makarov, automate (AK-47) erau şi mai puține, acestea fiind utilizate doar de trupele speciale. La regimentul trupelor interne, care apăra obiectivele speciale, colonii şi închisori, mai rămăsese doar 20% din armamentul avut la dispoziție la sfârşitul anilor ’80. Era un adevărat dezastru. Într-o asemenea situație, cum puteam să contracarăm tulburările sociale?! În septembrie 1990, am decis să cer ajutor autorităților din România. Mircea Snegur a aprobat ideea. După discuții purtate cu ministrul de interne Doru Viorel Ursu, prin intermediul acestuia, m-am întâlnit cu preşedintele Ion Iliescu. Întrevederea a avut loc la Palatul Cotroceni. Iliescu mi-a lăsat impresia unei persoane laconice, a unui politician cu experiență, versat, deprins cu jocurile de culise ale nomenclaturii comuniste. I-am descris şefului statului situația în care ne aflam: separatiştii din Transnistria şi Găgăuzia se înarmează intens cu sprijinul Rusiei. Moldova nu are armată, iar Poliția poate opune rezistență separatiştilor doar cu bețe de porumb în mâini...

Iliescu a aceptat transferul imediat al unei partide de arme şi muniţii Moldovei. Dar aceste arme trebuiau trecute peste graniţă (la acel moment, hotarele URSS). Marfa specială - automate Kalaşnikov AK-47, mitraliere, pistoale Carpaţi - a fost încărcată în cinci TIR-uri. Acestea erau escortate de maşini de poliţie cu numere de înmatriculare moldoveneşti. Eu ştiam că riscam, dar să laşi Poliţia fară arme era şi mai riscant. Pe teritoriul României, TIR-urile s-au deplasat fară probleme, însă alta a fost situaţia la postul de grăniceri din Leuşeni. Dincolo de Prut, am fost întâmpinaţi de către grăniceri şi vameşi sovietici: pe atunci frontiera era încă păzită de KGB al URSS. La Leuşeni, TIR-urile au fost imediat înconjurate de către grăniceri sovietici înarmaţi. Se pare că avusese deja loc o scurgere de informaţii către serviciile secrete sovietice, deoarece existau mulţi informatori KGB şi la Bucureşti.

Am arătat foaia de parcurs, în care marfa era prezentată ca echipament. După aceasta, au fost deschise remorcile. Vameşii au scotocit încălţămintea şi caschetele cu care camuflaserăm armele şi muniţia şi au descoperit trucul nostru. Şeful punctului de frontieră a raportat imediat la Moscova. KGB-ul a luat legătura cu Snegur, care a bătut în retragere şi a aruncat toată vina asupra mea. Astfel, am ajuns în ochii conducerii de la Moscova în postura de „ministru contrabandist".

În situaţia dată, am ordonat unei brigăzi de poliţie cu destinaţie specială, pe care abia reuşisem să o înfiinţez cu puţin timp în urmă, să se deplaseze la Leuşeni. Această structură a MAI, care, în 1992, a trebuit ca, în condiţii extrem de dificile, să pună în aplicare planul de sprijinire a Secţiei orăşeneşti de poliţie din Bender, fusese înfiinţată de către mine la 5 decembrie 1990. Era condusă de către Anton Gămurari. Pentru acea perioadă, posibilităţile noastre erau limitate, dar, după '92, am format 4 batalioane a câte 120 de oameni, în total fiind 482 de luptători: veteranii tuturor campaniilor militare ale Uniunii Sovietice din anii '80, care participaseră, în general, la 12 războaie. Eu am ales în trupele de comandă persoane de elită, tineri nu mai scunzi de 1,80 m, absolvenţi cel puţin ai învăţământului tehnic mediu, cu o bună pregătire fizică, participanţi la războiul din Afganistan. Salariile lor erau duble faţă de media de salarizare din MAI, iar aceştia au primit şi apartamente. Detaşamentul special se pricepea să lupte, avea experienţă în misiunile de război şi putea să folosească toate tipurile de arme de foc. După începerea luptelor, brigada s-a aflat continuu la cele mai importante capete de pod, spre deosebire de personalul altor formaţiuni ale Poliţiei, care îşi schimba permanent poziţiile. În acel moment, brigada era compusă

din 150 de luptători şi toţi au ajuns în Leuşeni în jurul orei 11 noaptea, echipaţi cu arme şi veste antiglonţ. Am fost prezent personal la faţa locului şi am încercat să îl conving pe şeful punctului de frontieră să fim lăsaţi să trecem cu marfa destinată MAI: i-am spus că ducem armele pentru antrenamente, că nu era armament de luptă, pentru că aveau ţevile defecte. Dar grănicerul a rezistat, refuzând să lase încărcătura pe teritoriul Moldovei. Nu aveam nicio soluţie şi i-am cerut, pe un ton categoric, comandantului postului de la Ungheni al Trupelor de Grăniceri ale URSS ca într-un interval de două ore să elibereze camioanele de sub pază, ameninţând că, în caz contrar, eu însumi, ministrul Afacerilor Interne, o să ordon grupului operativ al brigăzii cu destinaţie specială să deschidă focul, amintindu-i că familiile vameşilor se află în apropiere şi sunt ostatice. Şeful punctului de trecere i-a raportat imediat despre cele întâmplate lui Vasile Calmoi, comandantul detaşamentului de grăniceri din Nijnii Dnestrovsk (ulterior, ministru al Securităţii Naţionale în Guvernul lui Andrei Sangheli). Calmoi, la rândul său, a luat legătura cu Moscova, de acolo fiind contactat Snegur. Şeful statului a declarat că „nu este la curent” şi că va clarifica situaţia cu Costaş. La postul sovietic de radio Ostankino trei zile în şir s-a difuzat în toată URSS informaţia că ministrul afacerilor interne aduce ilegal în Moldova armament şi muniţie şi se facea apel să fiu arestat imediat. Telefoanele sunau întruna la Moscova şi de la Moscova. Am fost sunat de către Mircea Snegur şi Tudor Butnaru (şeful KGB din Republica Moldova) ordonându-mi-se să predau încărcătura grănicerilor. Trupele speciale, în sprijinul scenariului meu, au tras de câteva ori în aer. Şeful postului vamal s-a apucat cu mâinile de cap şi m-a rugat să semnez că aduc echipament pentru MAI. Le-a declarat acelaşi lucru şi reprezentanţilor Moscovei, încercând să-şi decline răspunderea. În sfârşit, la jumătatea celei de-a treia nopţi, marfa a fost eliberată de sub control. Am ordonat imediat ca de la graniţă armele şi echipamentul să fie împărţite la secţiile de poliţie raionale, iar dimineaţa, când s-a trezit Snegur, i-am raportat că totul a fost descărcat, că nu mai există obiectul discuţiilor şi, chiar dacă va veni în control o comisie de la Moscova, nu va descoperi nimic.

La început a fost foarte, foarte dificil. Ministerul de Interne trebuia să treacă la limba de stat, să traducă toată corespondenţa MAI în română (voi numi limba corect, nu aşa cum era numită şi o mai numesc unii şi astăzi). Cu toate acestea, mulţi angajaţi ai ministerului vorbeau numai în limba rusă şi scriau numai cu chirilice. Nu existau nici maşini de scris cu caractere latine. În Moldova, acestea nu se găseau de vânzare pentru că serviciile

secrete ale URSS întotdeauna s-au temut cumplit de orice tehnică de multiplicare, ce putea fi folosită de adversari pentru propaganda latinității şi a ideilor rebele. Toate maşinile de scris, fară excepție, se aflau într-o evidență specială, unde KGB avea toate specimenele fonturilor acestora. Trecerea la limba de stat a fost un proces destul de îndelungat. Nu am dorit şi nu am putut să forțez procesul şi din cauză că ministerul a fost aproape imediat implicat în acțiuni de luptă pentru combaterea separatismului în creştere. Procese similare de adaptare la noile realități se observau practic în toate structurile statului, dar în conştiința maselor țapul ispăşitor era ministrul afacerilor interne, Ion Costaş. Tocmai eu am fost învinuit de „persecutarea rusofonilor”. În parte, acesta a fost rezultatul eforturilor „gărzii lui Voronin” din MAI, dar cauza principală a fost că mă aflasem în fruntea luptei cu cei care distrugeau Moldova. Situația din punct de vedere lingvistic era dramatică, fapt confirmat de datele despre structura etnică a personalului din principalele servicii ale MAI, la 1 ianuarie 1990:

Departamentele Ministerului	**Moldoveni (%)**	**Ucraineni (%)**	**Ruşi (%)**	**Găgăuzi (%)**	**Bulgari (%)**
În total, din care:	65,2	17,5	11,9	2,1	2
Corpul de comandă	58,8	19,4	15,6	2,3	2,4
Militari	72	15,4	8,1	1,9	1,7
DCP[1]	52,8	21,9	7,5	3,4	2,3
DCDPS[2]	60,1	18,2	14	2,4	2,6
DC[3]	61,2	18,3	14,2	2,1	2,1
Sectoriştii	71,5	16,3	6,4	3	1,5
IM[4]	67,6	13,8	11,8	2,4	3,5
IAS[5]	65,6	20	9,5	3	1,5
DP[6]	53,8	24,5	17	1,2	2,4
DR[7]	54,2	20,7	21,4	0,7	1,1

[1] Direcția de cercetări penale
[2] Direcția pentru combaterea delapidării proprietății socialiste
[3] Departamentul de construcții
[4] Inspectoratul pentru minori
[5] Inspectoratul auto de stat
[6] Departamentul de pompieri
[7] Departamentul de reabilitare

După cum vedem din datele prezentate, cel puțin 33,5% dintre angajați nu cunoşteau limba în care trebuia să se desfăşoare întreaga activitate a ministerului. În realitate, cifra era cu mult mai mare: nu o vorbeau nici cei care erau moldoveni după paşaport, dar proveneau din familii mixte sau erau de pe malul stâng al Nistrului. Însă şi mai deprimant arată statistica structurii etnice a personalului principalelor servicii ale aparatului MAI:

Departamentele ministerului	Moldoveni (%)	Ucraineni (%)	Ruşi (%)	Găgăuzi (%)	Bulgari (%)
În total, din care:	44,3	22,4	30,7	0,7	1,8
DOP[1]	22,8	34,7	37,1	-	-
DCDPS[2]	34,8	26,1	34,8	-	4,3
DO[3]	57,1	21,4	17,8	-	-
SIR[4]	24	20	48	4	-
Serviciul nr. 6	24	9,1	36,4	-	-
SAOP[5]	50	12,5	37,5	4	-
DSP[6]	51,8	22,2	18,5	4	7,4
IAS[7]	41,1	33,9	19,6	1,8	3,6
DP[8]	38,7	24,7	31,2	2,2	2,2
DR[9]	34,9	19,3	43,4	4	1,2

Situația aici era astfel: toți angajații moldoveni cunoşteau limba rusă, dar, în vârful piramidei, în aparatul MAI, erau mai puțin de jumătate de moldoveni. În sistemul ministerului, peste 33% dintre angajați nu erau moldoveni, în aparatul de conducere - peste 50%, iar, în majoritate, ei nu cunoşteau limba română.

[1] Direcția de cercetări penale
[2] Direcția pentru combaterea delapidării proprietății socialiste
[3] Departamentul de construcții
[4] Serviciul instituțiilor de reabilitare
[5] Serviciul de apărare a ordinii publice
[6] Direcția serviciilor de prevenire
[7] Inspectoratul auto de stat
[8] Departamentul de pompieri
[9] Departamentul de reabilitare

Acest raport nu era deloc aleatoriu. Recrutarea şi calitatea personalului în MAI a RSSM erau controlate până în anii '90 de către MAI al URSS, iar strategia era elaborată de către CC al PCUS. În structurile CC al PCM şi toate ministerele, îndeosebi în cele de forţă, existau funcţii care le erau repartizate strict numai trimişilor Moscovei. Aceştia erau de altă naţionalitate decât cea moldovească: de regulă, erau delegaţi ruşi sau ucraineni, mai rar, originare din celelalte republici unionale. Astfel de emisari nu au fost niciodată estonienii, lituanieni sau letoni, în care Partidul Comunist nu avea încredere. Scopul principal era constituirea unei surse de informare „obiective din punct de vedere etnic" pentru *profilaxie,* cum i se spunea atunci. Desnaţionalizarea şi rusificarea s-au petrecut în Moldova foarte dur. Cărţile româneşti editate la Bucureşti se vindeau la Moscova, Odessa, Kiev, Leningrad, dar nu la Chişinău. Lista clasicilor români *legalizaţi* era destul de scurtă. Cei mai mulţi dintre noi aveau posibilităţi foarte modeste de informare despre cultura naţională.

În perioada sovietică era destul de dificil să fii angajat în aparatul MAI. În URSS s-a dezvoltat un sistem de privilegii pentru reprezentanţii structurilor de forţă, iar pensionarii din sistemul afacerilor interne aveau pensia mult mai mare decât un director de şcoală. Efectivele Ministerului Afacerilor Interne din republicile unionale erau deseori completate cu profesionişti care, în carieră, parcurgeau ierarhia de sus în jos, dar şi cu foşti activişti de partid şi comsomolişti, purtători verificaţi ai ideologiei de stat. În 1985, în corpul de comandă al MAI al RSSM 49,2% dintre angajaţi proveneau din partid şi consomoluri, în 1986 - 31,6%, în 1987 - 38,6%, în 1988 - 30,1%, în 1989 - 42,2%. Mulţi dintre aceştia nu aveau pregătire juridică şi nu cunoşteau sistemul. Unii au învăţat repede şi au devenit lucrători valoroşi, buni organizatori, alţii doar mimau activitatea susţinută şi ocupau funcţii *convenabile,* fară a avea habar de activitatea operativă şi judiciară.

La acel moment, profesioniştii din MAI se întrebau ce să facă în continuare. Unii doreau o instituţie oficială bilingvă, alţii s-au decis să înveţe limba de stat, însă numărul lor era mic. În oraş au apărut atunci o mulţime de cursuri de limbă română, mulţi le-au frecventat cu zel, dar nu prea au făcut faţă, fie din cauza vârstei, fie din lipsa unor metode eficiente. Nu toţi înţelegeau că funcţionarul public trebuie să se acomodeze noilor realităţi şi că nu statul se organizează după el. Autocritica nu face parte din natura umană, dar acum, după ce au trecut atâţia ani şi spiritele s-au calmat, veteranii ruşi din MAI au recunoscut că în minister, în perioada generalului Costaş, nu

au fost represiuni pe considerente etnice. Reforma nu a avut un substrat etnic, după cum afirmau atunci criticii mincinoşi şi arţăgoşi. O demonstrează şi cifrele: dintre cei concediaţi, 50,7% au fost moldoveni, 19,4%- ruşi, 23,4% - ucraineni, 1,6% - găgăuzi. Mulţi plecau din cauza instabilităţii generale: oamenii trebuiau să se decidă unde şi cum să trăiască, realizând că, în Ministerul reformat al Afacerilor Interne din Republica Moldova, limba rusă nu va mai funcţiona. Din acest motiv, mulţi profesionişti s-au transferat la MAI al URSS, unii chiar şi în structurile de forţă ale autoproclamatei RMN. Unii au servit în Miliţia rusă, au primit pensia din Rusia, au revenit în Moldova şi au deschis afaceri. Alţii au plecat definitiv în Rusia şi Ucraina. Dincolo de Nistru, ai noştri nu au avut un trai uşor. Unii au murit în timpul războiului, alţii au fost omorâţi de către banditii de pe malul stâng al Nistrului, iar alţii au fost împuşcaţi din ordinul celor de sus. Înţelegeam cât de dureros, cât de dificil le era ofiţerilor să accepte că, după ce şi-au dedicat viaţa Miliţiei, începând din acest moment, nu mai erau utili Republicii şi ministerului dacă nu cunoşteau limba română. Acestor oameni li se părea că totul se destramă, că le fuge pământul de sub picioare...

După posibilităţi, am încercat să-i ajut pe angajaţi şi pe familiile lor să ducă în continuare o viaţă decentă, le-am cerut omologilor din fostele republici unionale să le găsească funcţii adecvate. La rugămintea mea, a fost ajutat un număr mare de ofiţeri.

Spre exemplu, după discuţia cu ministrul de interne al Rusiei, Vadim Bakatin, în aparatul central al MAI al Federaţiei Ruse, a fost acceptat colonelul Kuzima Şalenkov care, anterior, coordonase Direcţia pentru combaterea delapidării proprietăţii socialiste din cadrul MAI al RSSM. Şalenkov provenea dintr-o familie de staroveri care, iniţial, locuiseră compact în nordul Moldovei. În România, acestora li se spune lipoveni. Această minoritate etnică de peste Prut nu a avut niciodată probleme cu românii, dar în Moldova situaţia era diferită: predarea limbii moldoveneşti în şcolile şi universităţile ruseşti parcă intenţionat era organizată astfel încât în memoria elevilor să nu rămână niciun cuvânt, nicio construcţie gramaticală, iar limba vorbită nu era învăţată în general. Cu acordul lui Bakatin, în locul lui Şalenkov, la MAI, a revenit Victor Catan, care apoi a devenit (chiar de două ori) un ministru de interne dedicat funcţiei sale. O parte dintre ofiţeri, la recomandarea mea, au fost primiţi să lucreze în cadrul direcţiilor regionale şi orăşeneşti din ministerele de interne din Rusia, Ucraina şi Belarus.

Mulți au rămas să lucreze mai departe în MAI fară să învețe limba oficială. Spre exemplu, Evgheni Sokolov a lucrat timp îndelungat ca şef al Departamentului Penitenciare. Ulterior, acesta a fost transferat la Ministerul Justiției, la care fuseseră trecute penitenciarele, conform standardelor europene. În timp ce a lucrat în MAI, Sokolov a realizat amplul proiect de transferare a deținuților moldoveni din penitenciarele Rusiei. Chiar el l-a adus pe renumitul Vasile Vîşcu din Colonia nr. 13 din Nijnii Taghil (acesta era un penitenciar cu regim special pentru membri de partid, procurori şi milițieni). Direcția Penitenciare a organizat, de asemenea, şi transferul deținuților din coloniile transnistrene, angajații au făcut acest lucru în zilele conflictului, riscându-şi propria viață. Ulterior, Sokolov a plecat la Moscova, unde a primit un apartament şi a ieşit la pensie.

Le-am oferit posibilitatea să-şi continue activitatea în cadrul MAI, fară a şti atunci de intențiile distructive ale acestora, şi lui Vladimir Molojen şi lui Vadim Mişin, cu toate că nu cunoşteau limba română. Molojen dispunea de toate resursele pentru crearea unui sistem informațional performant, din care ulterior a apărut întreprinderea de stat Registru, cu baza de date a paşapoartelor, iar, mai apoi, şi Ministerul Tehnologiilor Informației. Dacă eram acel *general distructiv,* cum făcuse din mine propaganda rusă şi transnistreană, cum aş fi putut înțelege atunci perspectivele tehnologiilor informaționale în sistemul MAI? Încă din 1991, în ministerul nostru au apărut computerele, a fost înființat un laborator special, s-a pus la punct perfecționarea lucrătorilor şi întocmirea materialelor metodice. A fost înființat un Serviciu de sociologie, care oferea posibilitatea prognozării proceselor politice şi sociale, precum şi evoluția situației infracționale. De altfel, prognoza noastră despre rezultatele primelor alegeri prezidențiale din Moldova a fost cea mai precisă.

Puteam eu, oare, să presupun că serviciul informațional de stat, creat de Molojen cu ajutorul meu, se va reorienta complet după 2001 spre Partidul Comuniştilor şi va îndeplini cele mai reprobabile sarcini? Vadim Mişin, Vladimir Molojen, Valeri Garev şi alți foşti angajați ai MAI au devenit apropiații lui Voronin, au păşit împreună în elita business-ului şi a puterii. Unii dintre ei mi-au întors spatele - după cum se vede, recunoştința nu se număra printre calitățile lor de ofițeri. Demn de menționat este că Molojen, cel care a înființat Ministerul Dezvoltării Informaționale, şi-a dat demisia sub presiunea lui Iurie Roşca, acesta acuzându-l că nu cunoaşte limba de

stat. Şi asta s-a întâmplat în toiul „monstruoasei coaliţii” a lui Voronin şi a lui Roşca! Cu siguranţă, Voronin ar fi putut să-l ajute pe Molojen, dar n-a considerat necesar să facă aceasta. În ceea ce-l priveşte pe Valeri Garev, el şi-a dat demisia din postul de viceministru la 1 ianuarie 1991.

L-am rugat să rămână, deoarece era un bun profesionist, dar Garev mi-a răspuns că există presiuni din partea Frontului Popular şi a plecat „din motive de sănătate”. Ulterior, el a devenit consilier municipal la Chişinău, deputat în Parlament din partea Partidului Comuniştilor, iar, după predarea mandatului, preşedinte al Consiliului procomunist al Veteranilor din Chişinău.

Aceasta a fost aceeaşi gardă care l-a adus iniţial la putere pe preşedintele comunist. Înainte de Garev, organizaţia de veterani fusese condusă de fostul şef al Departamentului politic al MAI, generalul de miliţie Victor Nikolaiev, care s-a pensionat înainte de venirea mea. Trebuie să-i recunoaştem meritele: în timpul lui Nikolaiev, în cadrul MAI s-au făcut foarte multe pentru dezvoltarea tehnologiilor de creare a unei imagini pozitive a sistemului de apărare a ordinii publice. Departamentul politic a format şi a menţinut o echipă de jurnalişti care prezenta activităţile MAI, a fost primul dintre toate structurile de stat care a organizat conferinţe de presă; în mijloacele de informare în masă, se relata cu regularitate despre munca Miliţiei şi rezultatele lucrătorilor în lupta cu infractorii înarmaţi. Mai târziu, veteranii Miliţiei au făcut propagandă pentru imaginea lui Voronin şi pentru „mâna lui fermă”. La originile PCRM, se află fostul secretar al organizaţiei de partid din MAI al RSSM, Alexandru Ceaikovski, şeful Departamentului politic, Mihail Popov (fost prim-secretar al Comitetului raional Soroca al PCM), cunoscutul activist burghezo-comunist Igor Semenovker (care, în timpul lui Gheorghe Papuc, a lucrat la MAI, conducând Departamentul de construcţii), fostul şef al Direcţiei pentru apărarea ordinii publice, Iuri Bondarenco. Mulţi dintre aceşti oameni au fost induşi în eroare, ei nu au primit şi nu puteau să primească ceea ce visau: unirea Rusiei cu Belarus şi Moldova, pe care generalul miliţian-comunist le-a promis-o alegătorilor când îşi croia drumul spre funcţia de preşedinte.

Unele posturi din Departamentul politic au trecut pe parcursul restructurării MAI la Direcţia de prevenire şi colaborare, condusă de Dumitru Corlăteanu. Acesta trebuia să se ocupe de crearea imaginii Poliţiei în mass-media, să respingă fabulaţiile populare. Unele legende erau de dincolo de Nistru, altele erau născocite la Chişinău, deseori nu mai aveam timp să le

dezmint. Cum am mai spus, epurările etnice din MAI erau o născocire, Încă şi mai puţin corespundea realităţii afirmaţia că, în timpul lui Costaş, Ministerul Afacerilor Interne ar fi rămas fară cadre. În realitate, problema lipsei cadrelor profesioniste în sistemul MAI persista încă din perioada URSS. La graniţa anilor ’80-’90, nivelul criminalităţii a crescut considerabil în ţară, iar numărul miliţienilor nu a crescut direct proporţional. Ca să se înţeleagă cu ce probleme m-am confruntat la pregătirea proiectului de lege cu privire la Poliţie, prezint cifre care ilustrează foarte clar raportul dintre creşterea criminalităţii şi cea a numărului de angajaţi din organele Ministerului de Interne din anii ’80.

Creşterea numărului de angajaţi ai MAI din Moldova în perioada 1979-1990

	1979	**la 01.01 .’90**	**±%**
Efectivul corpului de comandă	2 080	3 640	+75,2
dintre care:			
Cercetări penale	269	424	+57,6
Combaterea delapidării proprietăţii socialiste	147	264	+79,6
Cercetare penală	210	361	+71,9
Sectorişti	555	1 390	+ de 2,5 ori
Serviciul pompieri	246	595	+ de 2,5 ori

Creşterea criminalităţii în aceşti ani se caracterizează după cum urmează:

- 1979: au fost înregistrate 13 719 infracţiuni, dintre care 8 969 au fost cauze penale. Astfel, 25 de infracţiuni reveneau unui poliţist.
- 1989: au fost înregistrate 40 862 de infracţiuni, dintre care 34 155 au fost cauze penale. În acest mod, unui poliţist îi reveneau 68,5 cazuri.

Cu alte cuvinte, numărul angajaţilor de la Cercetări penale a crescut, timp de 10 ani, cu 57%, iar numărul de infracţiuni cu 303%! La sfârşitul anilor ’80, în Georgia, unui angajat îi reveneau de 8 ori mai puţine cazuri, în Armenia, de 6,8 ori mai puţine, în Azerbaidjan, de 5 ori mai puţine, în Ucraina, Belarus şi, în general, în URSS - de 2 ori mai puţine! Fiecare anchetator din MAI al Moldovei lucra, în medie, de două ori mai multe cauze penale decât un coleg de-al său din Azerbaidjan, Georgia, Letonia, Lituania, Estonia. Pentru completarea tabloului, notăm că numărul lucrătorilor de

miliție la o populație de 10 000 de locuitori era prea mic. Tabloul ar putea fi prezentat astfel:

Anul	1979	1989
În toată miliția din RSSM	17,4	23,5
Conform bugetului unional	8,2	10,7

Pentru comparație - în alte republici:

În toată Miliția	
Lituania, Georgia	29
Letonia	36
Estonia	37
Armenia	31

Astfel, problema cadrelor din Ministerul Afacerilor Interne a fost întotdeauna una cheie, iar rădăcinile sale constau în faptul că, din cauza lipsei cronice de personal, au crescut sarcinile. Multora li se părea că astfel de concedieri, pe scară largă, precum cele din 1990-1991 nu mai fuseseră niciodată efectuate în MAI. Dar nu este chiar așa. Iată informațiile cu privire la disponibilizările din anii 1981-1989 - pe timp de pace! - în rândul corpului de comandă al Miliției.

Anul	Efectivele	Demiși, în total		Din motive negative		Cu vechime sub un an		Incompetenți	
		Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%
1981	4 603	166	3,6	73	44,0	27	16,3	202	4,4
1985	5 575	272	4,8	110	44,0	3	1,1	206	3,7
1986	5 660	304	5,3	164	54,0	1	0,3	121	2,1
1987	6 078	258	4,2	117	45,3	6	2,3	131	2,2
1988	5 975	392	5,5	168	42,9	9	2,3	73	1,2
1989	6 258	354	5,6	131	37,0	3	0,8	441	7,0

La data adoptării Legii cu privire la Poliție, deficitul corpului de comandă era de 864 persoane, respectiv 11,9%. Deficitul de personal a fost calculat la 1 041 salariați (14,8%), la nivelul întregii Miliții - la 1 424 (18,9%), la Poliția Judiciară - 49 (9,1%), la Combaterea delapidării proprietății socialiste - 48 (12,2%), la Cercetări Penale - 115 (18,8%), la

Inspectoratul auto - 26 (4,1%), sectoriştii - 173 (11,9%), angajații Departamentului de Paşapoarte şi Vize - 26 (16,2%).

In cadrul Departamentului de combatere a criminalității în sfera comerțului exterior din cadrul Serviciului de combatere a delapidării proprietății socialiste al MAI erau vacante toate cele 5 funcții, la Departamentul nr. 6 erau vacante 4 posturi de delegați operativi, la Direcția Cercetări Penale - două funcții de şef adjunct, 4 de anchetator-şef şi 6 de anchetatori. În întregul aparat al MAI erau vacante, în total, 79 de funcții. Această situație exista şi în timpul lui Voronin, dar nu a fost făcută publică. Despre acest lucru a început să se vorbească apoi cu voce tare după ce am preluat conducerea Ministerului Afacerilor Interne. Este uşor să înțelegem ce probleme a generat deficitul de personal din minister. în mijlocul evenimentelor din Găgăuzia şi Transnistria, comisariatele raionale de poliție erau, aproape în întregime, trimise în zona acțiunilor de război. Nimic nu-i împiedica, în tot acest timp, pe infractorii de profesie şi pe huligani. Oamenii trăiau cu frică, încercând să nu iasă pe stradă... Dar într-un timp foarte scurt şi-a început activitatea Academia de Poliție „Ştefan cel Mare”, care pregătea anchetatori, şi Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova. A apărut posibilitatea instruirii la Bucureşti, dar am continuat să facem acest lucru şi la Moscova, şi la Kiev. După aprobarea Legii Poliției, organigrama MAI a ajuns la 469 de persoane, iar structura s-a schimbat, după cum urmează.

Structura şi numărul angajaților din aparatul central al MAI al RSS Moldova şi departamentele acestuia conform situației de la 1 ianuarie 1991

Subdiviziunile	Până la 31.12.1990	Din 01.01.1991
1. Conducerea	6	5
2. Consilier al ministrului	1	1
3. Referent principal al ministrului	1	1
4. Şeful Cancelariei ministrului	-	1
5. Statul-Major (SIR)	32	63
6. Direcția de protecție informativă	-	42
7. Inspectoratul pentru personal	6	14
8. Departamentul de revizie şi control	13	17
9. Direcția de prevenție şi colaborare	7	32
10. Biroul național al Interpol	-	6

11. Secția Specială 2	4	6
12. Departamentul Cadre	36	44
13. Departamentul Cercetări penale	48	50

Departamentul Poliției - 445

14. Conducerea	-	1
15. Direcția Poliției penale	47	78
16. Direcția Poliției economice		69
17. Centrul de Expertiză şi Cercetare Criminalistică		30
18. Direcția a 7-a	73	100
19. Direcția Poliției rutiere (UGAI)	31+21	50
20. Direcția Poliției municipale	42	31
21. Sectorul Cercetări preliminare	4	9

Departamentul Servicii -1010,5

22. Conducerea	-	1
23. Secretariat	16	21
24. DMT şi SV (DSMT şi SA, personalul auxiliar, inspectoratul de supraveghere)	31+58	53
25. Sectorul administrativ		16/81
26. Sectorul Finanțe-Planificare	16	19
27. Autogestiune	66	91
28. Depozitul comun	18	19
29. Crescătoria comună	23	22
30. Creşe şi grădinițe	23,5	23,5
31. Tabăra pentru copii	3	3
32. Biroul Paşapoarte	8	11
33. Biroul republican pentru evidența populației	50	50
34. Departamentul de Paşapoarte şi Vize	42	43
35. Centrul de informații şi ASU	72	114
36. Departamentul de dezvoltare socio-economică	10	13
37. Departamentul transporturi speciale	4	6
38. Sectorul de comunicații	13	17
39. Centrul de transmisiuni	8	16
40. Direcția medicală	9	10

41. Departamentul pentru instituțiile medicale	381	381
Departamentul trupelor interne - 262		
42. Conducerea	-	2
43. Statul-Major al departamentului	-	66
44. OVMR şi Apărarea Civilă	8	13
45. Direcția Penitenciare	109	126
46. Direcția Pompieri	33	33
Structuri de pe lângă MAI al RSS Moldova		
47. Direcția pentru escortă	89	75
Structuri combatante		
48. Departamentul special de pază	154	241
49. Batalionul independent cu destinație specială	150	500
50. Batalionul independent al Serviciului de patrulă şi santinelă de pe lângă MAI al RSS Moldova		500
Total	**1 529,5**	**1 998,5 (+469)**

La 18 decembrie 1990, în cadrul lucrărilor Parlamentului, le-am prezentat deputaților proiectul de lege cu privire la Poliție. Atunci când muncisem la el, mă gândisem în primul rând la crearea unei structuri eficiente a Ministerului Afacerilor Interne care, pe viitor, să aibă posibilitatea să se descurce cu sarcinile în creştere şi să reflecte noile realități — dezetatizarea proprietății, întărirea independenței autorităților locale, ieşirea Moldovei independente pe arena internațională şi tendința de a aduce organele afacerilor interne la standardele europene.

Toate aceste obiective pe scară largă au fost realizate în condiții extreme, într-o perioadă în care Poliția era atacată din toate părțile. Imediat după creare, Poliția a fost nevoită să îndeplinească funcții care nu îi erau caracteristice, fiind unicul bastion al statului în Găgăuzia şi Transnistria. Îndeplinind rolul de armată, a luat totul asupra sa. În timp ce deputații şi membrii Guvernului se întruneau în nenumărate şedințe, încercând să ajungă la un compromis, în timp ce partidele purtau discuții în contradictoriu, ofițerii, subofițerii şi soldații Poliției mureau pe câmpul unui război nedeclarat împotriva separatiştilor, care erau susținuți puternic de către armata rusă. În spatele frontului, pe polițişti tăbărau cu gura opoziția parlamentară şi cu

pumnii - susținătorii Frontului Popular; practic, puterea nu îi apăra pe polițiști, în schimb pretindea protecție de la Ministerul Afacerilor Interne.

Cu toate că Parlamentul aprobase finanțarea Legii Poliției, totul a fost dat uitării. Tehnica şi echipamentul erau insuficiente, totul era uzat fizic şi moral. Nu ajungeau armele, muniția, dar nici automobilele, tehnica şi îmbrăcămintea. Peste tot erau lipsuri, iar eu mă agitam ca leul în cuşcă încercând să le acopăr. Abia în decembrie 1991 am reuşit să aducem salariile cadrelor la nivelul minim stabilit prin lege. Problemele care vizau protecția socială au fost soluționate într-un procent de 10-15%. Cu foarte mult chin am reuşit să căpătăm, prin Ministerul Muncii şi Protecției Sociale, asigurarea angajaților în caz de deces sau infirmitate. Lucrul acesta a luat foarte mult timp... La atâtea încercări grele au fost supuşi angajații MAI al Republicii Moldova în anii formării sale, 1990-1992, încât se părea că nu mai rămân timp şi forțe pentru o activitate constructivă. Cu toate acestea, în cadrul ministerului, chiar şi în timpul luptelor, s-a derulat o activitate uriaşă de restructurare. Au început să funcționeze structuri noi. „Scheletul” sistemului, în completare la Legea Poliției, a fost reprezentat de Legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele de interne), Dispoziția cu privire la desfăşurarea activității de către militarii şi corpul de comandă din poliție, dar şi din celelalte departamente din cadrul Ministerului. A mai fost aprobat un şir de acte normative şi legislative, legate de noile realități şi sarcini.

În primul an de la înființarea Poliției, a fost modificat Codul Penal existent, dar mai existau încă articole anacronice. Spre exemplu, a fost legalizat *de facto* comerțul cu valută, dar s-a păstrat articolul potrivit căruia o astfel de activitate se pedepsea cu închisoarea. Procesul penal era atât de birocratizat şi se încurca cu Codul de Procedură Penală, încât cel din urmă trebuia *operat* neîntârziat, însă Parlamentul îşi planificase abia pentru 1993 finalizarea modernizării CP şi CPP. Era nevoie urgent şi de Legea privind activitatea operativ-judiciară.

O direcție de activitate foarte importantă a fost depolitizarea Poliției. În perioada sovietică nu exista o ideologie de stat în stare pură, exista una de partid şi una de stat, pentru că statul era fixat pe două verticale: cea puternică, de partid, şi cea slabă, de stat.

Scopul depolitizării era să le despartă, să creeze o ideologie de stat, care exista în toate țările, ca un început consolidat al societății civile, scriam la 15 mai 1991, într-un articol publicat în paginile ziarului *Sovetskaia Moldavia*

(de notat că a trebuit să înfrunt opoziția dură a redacției pentru a publica acest material). *În Statele Unite ale Americii acesta este patosul „stilului de viață american", care caracterizează întreaga activitate a organelor statului și este împărtășit de toți cetățenii. Nu văd nimic rău în aceasta... De fapt, acum, fundamentul vieții spirituale a societății noastre, baza consolidării, noua ideologie, este acela ca toți cetățenii Moldovei să fie mândri de țara lor, să fie patrioți. Cetățenia nu depinde de naționalitate sau de afilierea politică, ci este angajamentul față de Moldova suverană, dragostea pentru ea și credința în ea. Dacă aceasta se numește „repolitizare", așa să fie, atunci cu ea se ocupă și polițiile americană, franceză și italiană. Pentru că în fiecare țară ideea de patriotism stă la baza activității instituțiilor statului.*

După cum am menționat şi mai sus, în timpul reformei, din structura Poliției a fost exclus Departamentul politic (al cărui şef avusese până atunci rang de ministru). Eu însumi, ca ministru, mă consideram apolitic. Doar după venirea la guvernare a Alianței pentru Democrație şi Reforme, în 1998, a fost propusă o concepție nouă de organizare a aparatului de stat, în conformitate cu care, fiecare ministru, după modelul din Occident, era considerat o figură politică menită să pună în aplicare programul Cabinetului. Remarc, în treacăt, că mult mai târziu, în 2009, Alianța pentru Integrare Europeană a schimbat statutul adjuncților de miniştri: pentru aceste funcții numirile se fac de către ministru, în acord cu Guvernul şi, astfel, viceminiştrii au ajuns să fie considerați, de asemenea, figuri politice.

A luat naştere o altă societate şi pentru protecția ei era nevoie de o mentalitate nouă a colaboratorilor MAI. De exemplu, structura MAI al RSSM şi sistemul codurilor sovietice reflectau discriminarea în ceea ce priveşte apărarea proprietății private. Infracțiunile contra proprietății publice, anchetate de către DCDPS, erau pedepsite mult mai sever, ajungându-se până la pedeapsa cu moartea, în timp ce infracțiunile vizând proprietatea privată (numită şi „personală") erau pedepsite mult mai uşor. A fost inventată şi o formă de proprietate intermediară - cooperativa. În Moldova însă, Constituția a echivalat doar cele două forme de proprietate.

De aceea am procedat la crearea Direcției Poliției Penale şi a Direcției Poliției Economice. Dar celorlalte structuri executive le-a fost foarte greu să se obişnuiască cu egalitatea dintre cele două forme de proprietate, din acest motiv au apărut şi exemple de discriminare.

A fost mărit numărul de lucrători, în primul rând, în serviciile de care depindea succesul luptei împotriva criminalității. Aşadar, organigrama Direcției Poliției Penale (fosta Cercetare Penală) a fost mărită cu 256 de unități, iar, în Direcția Poliției Economice, numărul cadrelor a fost dublat. Numai în acest fel a fost posibilă stoparea valului de criminalitate, ale cărui cauze erau înrădăcinate în scăderea nivelului de trai, creşterea şomajului şi slăbirea autorității. Abia la un an după crearea Poliției Penale, în decembrie 1991, a devenit evident faptul că, de exemplu, peste an au fost rezolvate de două ori mai multe spargeri de locuințe decât în anul precedent. Cu toate acestea, daunele cauzate de hoții de apartamente populației sărăcite s-au ridicat la 6 milioane de ruble ruseşti. Şef al Direcției Poliției Penale a fost numit maiorul Nicolae Obreja, care înainte condusese Cercetările Penale la Chişinău. Ministerul trebuia să implementeze tehnologii avansate de securitate. Am propus să comandăm de la uzinele Sciotmaş, Signal, Mezon sisteme de alarmă pentru locuințe, dar am fost ignorați. Am propus, de asemenea, Comitetului de stat pentru construcții ca împreună cu institutele Moldghiprostoi şi Chişinevgorproiect, la proiectarea clădirilor, să fie prevăzută dotarea tuturor apartamentelor cu sisteme de alarmă şi contra incendiilor, care să fie monitorizate centralizat. Din păcate, autorităților de atunci nu le ardea de problemele cetățenilor.

În primul an de existență a Poliției, numărul cazurilor de furt din apartamente a scăzut cu 30% şi cele din proprietatea de stat — cu 50%. Aceasta, pe fondul unei înrăiri şi sălbăticiri, determinate de debusolarea oamenilor, de lipsurile majore, când în magazine nu se găseau nici alimente, nici haine, nici produse de igienă, când dispăruseră toate cele necesare traiului de zi cu zi, dar - cel mai important - dispăruse înțelegerea sensului şi scopului de a trăi, iar idealurile şi principiile morale nu mai aveau nicio valoare. Aşa era peste tot în spațiul postsovietic. Regizorul român Mircea Daneliuc a redat foarte bine acest coşmar al perioadei de tranziție în filmul *Patul conjugal* (1993) care, din păcate, în Moldova nu a fost proiectat pe ecrane sau transmis de către televiziune! Această peliculă a fost cel mai dur şoc estetic.

La începutul anilor ’90, infractorii au început să acționeze mult mai agresiv, tot mai des jafurile erau însoțite de violențe morale şi fizice. În anul 1991, în republică, 86 de victime ale spargerilor de apartamente au decedat din cauza torturii, în 10 cazuri oamenii au fost torturați cu fierul de călcat. A apărut termenul de „racket”, împotriva căruia lupta Sectorul pentru combaterea criminalității organizate din cadrul Direcției Poliției Penale. Într-un

an de activitate a Poliției au fost arestate şapte grupuri care se ocupau cu extorcarea unor sume mari de bani.

În total, lucrătorii sectorului au anchetat în jur de 130 de infracțiuni: crime, jafuri, tâlhării, furturi de maşini. Sumele depăşeau un milion de ruble ruseşti. Şi aceasta în condițiile în care reînzestrarea tehnică a Poliției era un vis. Legea cu privire la principiile administrației publice locale, adoptată la 10 iulie 1991, a devenit o sursă de numeroase schimbări în cadrul organelor afacerilor interne. A fost creată Poliția municipală, care îşi îndeplinea atribuțiile pe un anumit teritoriu administrativ, făcând în acelaşi timp parte din structura MAI. Pe teren, era reprezentată de sectorişti, de inspectorii pentru minori şi de Serviciul de patrulare şi santinelă al Poliției. Pe orizontală, Poliția municipală se supunea organelor autorităților locale, pe verticală, ministerului. La conducerea Poliției municipale l-am numit, în aparatul central, pe comisarul Poliției din Teleneşti, maiorul Dumitru Ursachi, care ulterior a demonstrat un mare profesionalism în exercitarea atribuțiilor de serviciu şi a făcut carieră în Poliție ajungând general şi viceministru al afacerilor interne.

În funcția de şef al Secției financiare, l-am numit pe căpitanul de poliție Oleg Artin care, într-un timp foarte scurt, a găsit un şir de nereguli în activitatea ministerului, rămase moştenire de la fostul ministru Voronin. S-a constat că au fost achiziționate aparate de multiplicare în valoare de milioane de ruble care, încă de la început, nu au funcționat şi nu au putut fi reparate (nu m-aş mira ca ele să zacă şi acum pe undeva, prin subsolurile MAI). Important e că Artin a depistat că, de câțiva ani, balanța ministerului nu se potrivea. Acest lucru vorbeşte mult despre modul în care Voronin dispunea de banii contribuabililor. Mulțumită muncii minuțioase a lui Artin, în scurt timp problemele financiare şi administrative au fost lichidate. Abnegația sa nu a rămas neremarcată: după ce Voronin a ajuns preşedinte, iar Papuc, ministrul afacerilor interne, Artin nu a fost confirmat în funcție, fiind nevoit să treacă în rezervă.

În decursul acelui an a fost creat Biroul Central Național al Interpol, condus de Eugen Bognibov. Direcția de prevenție şi colaborare, care includea Serviciul de presă, a asigurat pentru prima dată transparența în activitatea MAI, fiind, de asemenea, implicată pentru prima oară în cercetarea opiniei publice, în consolidarea relațiilor internaționale ale Poliției moldoveneşti, în elaborarea proiectelor de acorduri de cooperare cu structuri similare din alte țări. Subliniez faptul că, în calitate de ministru al afacerilor

Interne, am informat în mod constant mass-media, am acordat interviuri şi am pregătit articole analitice.

La 12 aprilie 1991, în timpul vizitei la Chişinău a ministrului leton de interne, A. Vaznis, a fost semnat acordul de cooperare între Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova şi cel al Letoniei. Şi ministrul Afacerilor Interne al Estoniei, O. Laanjarv, a efectuat o vizită în Moldova. Ambii au apreciat foarte mult mersul reformelor. În acelaşi an, au fost puse la punct şi relaţiile cu Ministerul Afacerilor Interne al Rusiei. Un foarte mare ajutor metodic pentru MAI al Republicii Moldova a fost acordat de Bucureşti: am primit consultaţii, am făcut schimb de experţi etc. Ajutorul era şi de tip lingvistic: mulţi termeni de specialitate din limba română nu se foloseau la Chişinău.

Încă din februarie 1990, împreună cu un grup de colaboratori am avut posibilitatea să mergem în România la invitaţia colegilor de acolo şi am fost primiţi de către preşedintele acestei ţări, Ion Iliescu. Ministrul Afacerilor Interne, Doru Viorel Ursu, a prezentat delegaţiei noastre structura Poliţiei României. Am vizitat poligoane de antrenament, centre de pregătire a ofiţerilor şi subofiţerilor, ale celorlalte cadre ale Poliţiei şi Jandarmeriei, am făcut cunoştinţă cu activitatea Poliţiei locale din Bucureşti.

În România, munca în organele de poliţie era într-adevăr de prestigiu, apărătorii ordinii se bucurau de respect şi încredere. La noi, la sfârşitul anilor ’80 şi începutul anilor ’90, Şcoala de Miliţie a MAI a URSS aduna cu dificultate cursanţi. În general, în Uniunea Sovietică, faţă de reprezentanţii organelor de miliţie, mulţi cetăţeni manifestau, în mod tradiţional, ostilitate, iar această atitudine nu a fost încă depăşită. De ce oare? M-am gândit mult la acest lucru. De ce tocmai în Uniunea Sovietică a înflorit romantismul, de ce jargonul a fost acceptat în discuţiile literare, de ce tinerii cântau cântece de închisoare? Ar fi putut fi altfel într-o ţară în care generaţii întregi se aflau după gratii şi în care, din acest motiv, ura pentru o persoană în uniformă se transmitea genetic? M-am întrebat adesea de ce în ţările occidentale nu sunt regretaţi banii plătiţi pentru a crea o imagine pozitivă poliţistului, introducerea lui în conştiinţa publică, şi de ce la noi, la cel mai înalt nivel, Poliţia este copleşită cu reproşuri... „Sunt gata să ne trimită goi într-un stup de albine, am spus în 1991, într-un interviu. Ne cer imposibilul, ne atribuie cu uşurinţă greşelile altora. Aceiaşi oameni care au participat la adoptarea Legii Poliţiei au pus acum la îndoială legalitatea executării

de către Poliţie a drepturilor sale. La noi sunt zgârciţi nu doar cu banii, ci şi cu evaluările corecte ale activităţii Poliţiei".

Când am venit în MAI, la conducerea acestei structuri se aflau 26 de oameni, care primeau salariu de la Ministerul Siguranţei Naţionale (fosta filială KGB a URSS). Astea erau timpurile, când pretutindeni erau în vigoare aceleaşi reguli: fiecare al cincilea angajat al oricărei instituţii era informator al KGB. Tradiţia s-a păstrat până în prezent, dar nu la aceeaşi scară. I-am cerut ministrului Anatol Plugaru înlăturarea imediată a acestor iscoade şi *momeli*. Această cerinţă a fost respinsă dur de către Plugaru. Nu am ţinut cont de reacţia domnului Plugaru şi le-am interzis categoric accesul acestor colaboratori ai KGB în sediul MAI. Am creat o structură specială de securitate internă în MAI, după care am fost acuzat de urmărirea angajaţilor. Cu toate acestea, după cum au demonstrat evenimentele luptei împotriva separatismului, problema scurgerilor de informaţii secrete de stat era foarte gravă.

Întotdeauna a existat un sector independent de acest fel în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în perioada lui Voronin, acesta fiind condus de Alexandru Ursachi. Pe parcursul reformării MAI, Inspectoratul pentru cadre era condus, începând cu 5 iulie 1990, de către Valeriu Coţiuba (un lucrător deosebit, patriot şi om cu înalte calităţi morale). Inspectoratul se ocupa cu anchetarea infracţiunilor săvârşite de angajaţii MAI, iar, din 2 noiembrie 1990 până în anul 1992, lucrătorii acestui inspectorat, în frunte cu Coţiuba, au fost trimişi constant în zona de conflict, în primele linii. Din iniţiativa mea, Inspectoratul pentru cadre a crescut numeric şi a fost autorizat să iniţieze procedurile penale împotriva angajaţilor care săvârşeau infracţiuni. În momentul venirii lui Valeriu Coţiuba, în structura Inspectoratului a fost creat, pentru prima dată, un sector pentru combaterea corupţiei. Au fost întocmite o serie de dosare penale răsunătoare. De exemplu împotriva şefului Sectorului pentru cadrele forţelor speciale, care se ocupa cu calcularea impozitelor angajaţilor din serviciu. Multe ecouri a provocat şi dosarul penal iniţiat pe numele înlocuitorului meu, Leonid Bolocan, acuzat de vătămarea corporală din culpă a colegului său, şeful Direcţiei Administrative, Iuri Bazarenco. Conflictul a izbucnit din cauza ordinului de repartizare a unei locuinţe pe care o eliberase fostul prim-adjunct al ministrului, Gheorghi Jukov (plecat la Moscova după ce Voronin a aruncat asupra lui toată responsabilitatea pentru atacul împotriva MAI). Bolocan

era primul la rând pentru locuințe şi trebuia să primească acel apartament. Dar, ca urmare a eşuării operațiunii de deblocare a Secției raionale a afacerilor interne de la Vulcăneşti, am pus problema eliberării lui Bolocan din funcție şi am ordonat repartizarea locuinței unui alt angajat. După plecarea mea din MAI, Bolocan a primit totuşi apartamentul, datorită ajutorului acordat de cineva. Ulterior, pe timpul lui Vasile Tarlev, Bolocan a îndeplinit funcția de şef al Direcției I a Guvernului.

CAPITOLUL 9

Găgăuzia: de la mitinguri la separatismul armat

A existat, oare, discriminarea economică a sudului Moldovei? Comrat plus Tiraspol. Argumente la nivelul brânzei. Kendighelean, „Tamerlanul Comratului". Masochismul politic al lui Ivan Burgudji. Autoproclamarea Republicii Sovietice Socialiste Găgăuze: ultimatumul adresat Chişinăului şi încercarea de resubordonare a Poliției

Dacă ar fi fost posibil, ne-am fi limitat în această carte la a povesti cum s-a creat Ministerul Afacerilor Interne, la cum s-a pus acesta pe picioare în procesul reformelor! Din păcate, am avut la dispoziție doar o lună pentru o activitate constructivă, paşnică. Țara a fost zguduită de ştirile privind destrămarea Moldovei: întâi în Găgăuzia, apoi în Transnistria au fost create republici autoproclamate. Deşi oficial începutul conflictului armat se consideră a fi 2 martie 1992, practic războiul nedeclarat al Rusiei împotriva republicii noastre începuse cu mult timp înainte de această dată. Discutarea statutului Găgăuziei a evoluat treptat într-un conflict cu Chişinăul. Câtă nevoie aveam atunci de o conducere înțeleaptă, care să fi prevăzut consecințele neînțelegerii reciproce şi să fi fost un exemplu de echilibru! Numai că minți care să judece la rece erau puține, iar atmosfera înfierbântată a acelor ani nu favoriza ajungerea la un compromis. În opinia mea, paie pe foc în conflictul care se dezvolta au aruncat toți participanții la evenimente: politicienii de la Chişinău, Comrat, Tiraspol şi Moscova. Unii au întreținut focul prin fapte, alții prin indiferență. Ostaticul acestei situații a fost Ministerul Afacerilor Interne care, în această situație complicată, a rămas, din nefericire, unica structură de stat al cărei fiecare pas se baza pe lege.

Cum eu şi colegii mei am înţeles care este datoria noastră, aşa am şi îndeplinit-o. Întrucât la noi pe atunci nu exista un Minister al Apărării, MAI era unica structură de forţă organizată în stat: doar acolo lucrau oameni capabili să ţină arma în mână şi să nu-şi piardă cunoştinţa când răsunau focuri de armă. Cred că un factor pozitiv a fost şi faptul că ministrul afacerilor interne, în acele vremuri grele, a fost un general de armată, şi nu un nomenclaturist din organele de partid sau din administraţia sovietică.

În prima jumătate a anului 1990, când problemele noii orânduiri a Moldovei, funcţionarea limbii de stat şi statutul celorlalte limbi se examinau mereu la mitinguri în întreaga ţară, în Găgăuzia existau deja mişcări civice de orientare separatistă. Un rol important în evenimentele în derulare l-au jucat activiştii mişcării „Gagauz Halkî” (Comrat), care a apărut pe scena politică în mai 1989. După ce la această mişcare au aderat asociaţiile informale „Birlik” (Ceadîr-Lunga) şi „Vatan” (Vulcăneşti), create la sfârşitul anilor ’80, până la începutul anului 1990, potrivit datelor lui Feodor Angheli[1] organizaţia a adunat aproximativ 3 000 de simpatizanţi.

În vara şi toamna anului 1989 de la discuţiile politice au trecut la acţiune. Liderii Comratului au convins populaţia că Moldova este gata să părăsească Uniunea, să devină parte a României şi de aceea regiunile ţării locuite compact de populaţie rusofonă trebuie să anunţe crearea formaţiunilor statale proprii în componenţa URSS. Pe fundalul românofobiei pe care o cultivase de-a lungul deceniilor propaganda sovietică, acest argument a acţionat ca un instrument de *zombificare*. Şi, mai mult, oamenii au fost speriaţi cu prorocirea că „moldovenii vor năvăli asupra găgăuzilor” şi că e posibilă livrarea ilegală de arme în sudul Moldovei şi formarea unui detaşament de carabinieri pentru represiuni împotriva populaţiei Bugeacului.

Din păcate, la Chişinău, manifestările găgăuze au fost întâmpinate cu agresivitate, iar la mitingurile din capitală se auzeau acuzaţii jignitoare la adresa „veneticilor” de pe pământul Moldovei, în final ajungându-se la agravarea şi mai accentuată a relaţiilor interetnice.

Mitinguri fară sfârşit, ieşiri şi întâlniri aveau loc în întreaga ţară. Am avut impresia că politicienii de la Chişinău, Tiraspol şi Comrat se alimentau reciproc cu declaraţii jignitoare. Unii oratori îndeplineau comanda politică, alţii acţionau sub influenţa febrei, iar al treilea grup prezenta cu mult curaj roadele ignoranţei lui drept descoperiri ştiinţifice în domeniul

[1] *Scurtă istorie a găgăuzilor,* Chişinău, 2010.

lingvisticii, istoriei şi economiei. Puteam doar să-i compătimim pe sărmanii oameni, care trebuiau să-şi formeze o opinie proprie din toată această multitudine pestriță de idei. Activiştii găgăuzi vorbeau despre *fascizarea* Guvernului Moldovei, faceau apel la „încetarea amestecului în treburile interne ale Găgăuziei" şi cereau să i se permită acesteia să intre în componența URSS cu drepturi de republică unională. În declarațiile şi replicile lor, foarte des erau prezente cuvinte jignitoare la adresa poporului moldovean şi a conducătorilor republicii. Toate legile adoptate de Sovietul Suprem al RSSM erau primite cu ostilitate, erau interpretate ca antidemocratice şi antiumane față de găgăuzi. Chiar şi decizia Guvernului privind acordarea statutului de oraş de importanță republicană pentru Comrat şi Ceadîr-Lunga a fost întâmpinată cu o dezaprobare agresivă, iar propunerea de trimitere a animalelor la iernat în regiunile nordice, din cauza lipsei de furaje din sudul țării, a fost catalogată drept „planuri întunecate de culise", fapt care a declanşat un val de speculații politice.

„Baza ştiințifică" pentru delimitarea Chişinăului şi Comratului a fost asumată de Constantin Tauşanji (care a devenit deputat în primul Parlament), precum şi de reprezentanții Academiei de Ştiințe a Moldovei, Stepan Curoglo şi Maria Marunevici (pe care i-a chemat personal la discuții Mircea Snegur, solicitându-le întreruperea propagandei în instituția ştiințifică).

Tocmai aceste trei persoane s-au bucurat de cea mai mare autoritate ca ideologi. În articolele lor, Tauşanji, Curoglo şi Marunevici interpretau toate deciziile politicienilor de la Chişinău ca fiind antigăgăuze şi antidemocratice. În ceea ce îl priveşte pe Tauşanji, acesta era sincer convins că Găgăuzia avea nevoie de „autoritate internațională pentru integrarea pe piața mondială" şi că există doar un obstacol în acest sens - Chişinăul. Acest om a sucit mințile înfierbântate ale celor din sud cu articole în care dezvolta ideea naivă a „autosuficienței economice" a Găgăuziei şi a jefuirii sistematice a acesteia de către Moldova, iar pentru susținerea acestor teze prezenta cifre. De exemplu, scria că, în medie, Găgăuzia produce 1 286 pe un hectar kilograme de grâu, dar în restul regiunilor Moldovei — doar 632 kilograme/hectar, carne - 153 respectiv, 79 kilograme, lapte - 454, respectiv 289, struguri - 786, respectiv 183, iar din aceasta trăgea concluzia potrivit căreia Comratul poate hrăni trei republici ca Moldova. Din cauză că produsele sale se distribuiau în celelalte regiuni ale țării, cei din sud aveau de suferit, afirma Tauşanji: de exemplu, consumul de carne pe cap de locuitor era

63 kilograme în sud, față de 100 kilograme cât ar fi normal, lapte 201, în loc de 250 ş.a.m.d. Apoi, acest economist primitivist compara alocarea de fonduri şi nivelul productivității muncii în diferite raioane ale țării şi, din nou, descoperea discriminare.

Dezechilibre în dezvoltarea regiunilor au existat, într-adevăr, de-a lungul istoriei (printre altele, în contextul unor condiții naturale diferite) şi doar un om îngust la minte şi angajat politic putea să explice acest lucru prin rele intenții şi complot. Tauşanji, care toată viața a predat economia politică a socialismului, nu îşi dădea seama că în economia de piață nu e suficient doar să produci marfa, important este să o şi vinzi.

El nu avea noțiuni despre faptul că lanțul economic începe, în general, de la cerere şi nu de la producție. Dar, la acel moment, era important să adune argumente pentru mulțimile de la miting, chiar dacă acestea nu aveau nicio logică, ci erau populism pur.

Iată, de exemplu, un pasaj edificator dintr-un articol al lui Tauşanji, publicat în ziarul de la Comrat *Cuvântul lui Lenin:*

> *Dacă găgăuzii, bulgarii, moldovenii şi ceilalți țărani din sud au asigurată locuința (în metri pătrați) mai mult decât la Chişinău, în alte oraşe mari, acest lucru se face prin munca în două schimburi a aceloraşi țărani: un schimb la colhoz, pentru 3-5 ruble, şi un schimb acasă, în grădinile lor sau la construirea caselor, inclusiv în zilele de duminică.*

Acest reprezentant al alegătorilor din sud în Parlamentul Moldovei a văzut viitorul măreț al Găgăuziei independente în crearea unui „buget republican al Găgăuziei” şi în încetarea schimbului de mărfuri cu Moldova, îşi imagina diferite tablouri insolite, despre cum Comratul iese pe piața internațională cu blănuri, brânză şi carne. Oare ştia că, în realitate, acest lucru nu va fi posibil nici peste 20 de ani şi că Găgăuzia va fi doar un furnizor de forță de muncă ieftină pentru Rusia şi Turcia?

Tauşanji bănuia că pentru realizarea proiectelor lui mărețe Găgăuzia va avea nevoie, cel puțin, de întreprinderi prelucrătoare şi de apă, dar credea că sponsorii străini se vor năpusti să construiască un sistem de irigare care va pompa în sud apă din Dunăre. În total, pentru acest *impuls economic* ar fi fost nevoie de un credit de 100-150 de milioane de dolari, care ar fi permis ca, în 2-3 ani, „să se pună pe picioare infrastructura socială şi de producție”. Portretul acestui om naiv şi încrezut, dar încăpățânat poate fi

finalizat astfel: la deschiderea sesiunii Parlamentului moldovenesc, deputatul Constantin Tauşanji a venit împreună cu Leonid Dobrov şi a afirmat cu îndârjire că, deşi Dobrov nu are mandat, fară acest prieten, el nu va fi prezent la sesiunile plenare... Poate că liderii găgăuzi nu ar fi riscat să-şi afirme atât de deschis teoriile distructive dacă nu aveau ajutorul ascuns al Moscovei, despre care aminteşte, printre altele, participantul indirect la aceste evenimente, deputat în primul parlament, Feodor Angheli, în cartea *Scurtă istorie a găgăuzilor:* „În problema găgăuzilor, liderii sovietici, în frunte cu preşedintele URSS, Gorbaciov, au admis standardele duble. Câteva forțe politice de la Moscova i-au susținut deschis pe liderii Comratului şi Tiraspolului”. La mitingurile şi congresele din Găgăuzia participau invariabil emisarii Tiraspolului şi ai Moscovei: ba adjunctul preşedintelui sovietului orăşenesc Tiraspol, V. Rîleakov, ba preşedintele sovietului orăşenesc Rîbnița, N. Bogdanov, ba reprezentantul Academiei de Ştiințe a Moldovei, V. Iacovlev, ba reprezentanții organizațiilor extremiste de la Moscova. Toți îi îndemnau pe găgăuzi „să lupte până la obținerea victoriei finale”, dar, de fapt, solicitau destrămarea orânduirii constituționale, mai întâi a URSS şi apoi a Moldovei. Astfel, la 16 septembrie 1990, la Congresul al II-lea al deputaților de la toate nivelurile, un membru al aşa-numitului Soviet Suprem provizoriu al RSSMN, B. Akulov, din Rîbnița, a afirmat că formarea Republicii Transnistrene şi a Găgăuziei este un mod de apărare împotriva legilor discriminatorii ale Parlamentului Moldovei. Un oarecare jurnalist V. Danilov, reprezentantul extremistei Uniuni Democratice din Moscova, a fost expulzat din Moldova, pentru că, aflându-se în Comrat, a îndemnat poporul la distrugerea URSS. Radicalii din Comrat erau impulsionați de forțe foarte influente din Chişinău: Mişcarea „Unitate - Edinstvo”, care avea reprezentanți în Parlament, iar, în spatele acesteia erau, din nou, Tiraspolul şi Moscova. Din păcate, în acele zile oamenii nu vedeau limpede ce se întâmpla în țară. Majoritatea se supunea propagandei crezând că pentru apărarea drepturilor găgăuzilor Comratul acționa independent.

Rusia şi opoziția parlamentară de la Chişinău finanțau şi susțineau ideologic un grup de politicieni găgăuzi mult mai radicali, printre care se numărau şi Mihail Kendighelean, adjunctul preşedintelui Comitetului executiv raional Comrat, Ivan Burgudji, consultant juridic al Sovietului raional Comrat, şi Piotr Zavriciko, funcționar la cooperativa Jurist din Comrat, precum şi un cunoscut militant pentru renaşterea națională găgăuză, Leonid Dobrov.

În special aceşti politicieni, împreună cu consultantul juridic al Combinatului Agroindustrial Vulcăneşti, Gheorghe Calciu, şi conferenţiarul Ivan Karakaş, de la Universitatea din Odessa, pregăteau documentele de bază, care erau adoptate la congresele reprezentanţilor poporului găgăuz şi deputaţilor din Sovietele de la toate nivelurile. Mihail Kendighelean, Stepan Topal şi Gheorghe Calciu erau pe lista celor 12 deputaţi găgăuzi ai Sovietul Suprem al RSSM care au pus problema autonomiei Găgăuziei. Aceşti politicieni s-au solidarizat cu Tiraspolul în ideea combaterii schimbărilor din Moldova, declarându-se printre altele împotriva introducerii limbii de stat şi îndemnând poporul să boicoteze tricolorul.

Într-un articol de presă, Mihail Kendighelean a fost numit „Tamerlanul Comratului”, prin analogie cu agresivul cuceritor din Evul Mediu cu care se asemăna şi prin faptul că şchiopăta uşor. Provenind dintr-o familie numeroasă cu 8 copii, Kendighelean se mândrea cu faptul că bunicul său pe linie maternă, Piotr Kîlcik, în anii ’30, a transmis Moscovei, prin intermediul Tiraspolului, informaţii referitoare la dislocarea unităţilor româneşti în Basarabia, fapt pentru care a trecut chiar şi Nistrul înot. În 1932, Tribunalul militar de la Chişinău l-a condamnat pe Kîlcik la 6 ani de detenţie, acesta decedând în închisoarea de la Bender. Tatăl lui Mihail, în timpul puterii sovietice, fusese vicepreşedintele colhozului „Calea spre comunism”. Însuşi Kendighelean, pedagog de profesie, credea încă din anii ’70 în ideea renaşterii culturii găgăuze, iar la 47 de ani a fost ales copreşedinte al mişcării naţionale „Gagauz Halkî”.

După eşecul Republicii Găgăuze, Kendighelean a părăsit arena politică, la fel ca mulţi alţi politicieni găgăuzi. De exemplu, Leonid Dobrov (împotriva căruia Procuratura a declanşat urmărirea penală după ce MAI împreună cu KGB au localizat o acţiune în Comrat, unde a fost închisă ruta Chişinău-Bolgrad) a devenit fondatorul Universităţii din Găgăuzia, s-a axat pe istorie şi business, a scris cărţi despre originea găgăuzilor şi evreilor, a fost un suporter activ al lui Grigori Grabovoi şi, din când în când, a participat la alegerile locale şi republicane.

Dintre toţi politicienii găgăuzi, nu am găsit nici măcar unul ca Ivan Burgudji, cel mai combativ dintre toţi militanţii de la începutul anilor ’90, un separatist agresiv, fost colaborator al Miliţiei sovietice, apoi, ministru al afacerilor interne din Găgăuzia nerecunoscută, creatorul serviciului de securitate, spionaj şi contraspionaj al batalionului Budjak. Acest Che Guevara

găgăuz, care pendula între Comrat şi Tiraspol, colaborator, ulterior, al FSB din Rusia, a fost, în felul lui, un masochist politic. S-a creat impresia că Burgudji, la fel ca bine-cunoscutul activist al revoluției din Cuba, ar fi fost satisfăcut de reținerile repetate, de arestări şi de petrecerea timpului prin închisori.

Cea mai cumplită perioadă pentru acest om a fost pacea, deoarece în perioadele liniştite nu era deloc solicitat. Apoi, o altă arestare a fost ca o doză de adrenalină pentru Burgudji. Toți activiştii Comratului, care au fost închişi în izolatorul de la Chişinău, au concluzionat cât este de importantă libertatea față de închisoare şi au trecut de la strategia războiului la strategia compromisului şi a diplomației. Dar nu la fel a făcut şi Burgudji care, pur şi simplu, provoca luarea unor măsuri drastice, câştigându-şi reputația de duşman ireconciliabil al Chişinăului, de revoluționar permanent şi de martir neobosit pentru un ideal.

Personal, l-am văzut pe Burgudji o dată la un miting în Comrat şi o dată la Chişinău, unde a fost adus în 1990 după reținerea sa. Mircea Snegur m-a rugat să vorbesc cu el, dar discuția a fost una superficială, conținutul nu mi-l mai amintesc. Cât de mirat am fost când, după mulți ani, în publicația *Russkii jurnal* am citit un interviu cu Burgudji despre atrocitățile Poliției, despre faptul că aş fi participat la interogarea lui, că, la MAI, i s-au spart dinții, că a fost lovit, că voluntarii i-au înscenat pe Lacul Comsomolist de la Chişinău o execuție demonstrativă cu mitraliere...

În acelaşi interviu, Burgudji declara cu mândrie: „În 1992, cu contribuția mea au fost înființate şi echipate toate formațiunile armate ale Republicii Găgăuze, inclusiv Serviciul de Spionaj şi Contraspionaj”. Cel mai uimitor nu este faptul că pentru astfel de *merite* acest separatist a fost închis de 7 ori în 14 ani, ci faptul că, de fiecare dată, a fost eliberat condiționat. În 1997, Burgudji a fost condamnat la 6 ani, dar a fost eliberat în 1998, sub proprie declarație că nu va mai apărea pe scena politică. Este clar că nu s-a ținut de cuvânt.

În timpul lui Voronin, liberalismul față de Găgăuzia s-a încheiat. Nu ştiu dacă e adevărată afirmația lui Burgudji că a fost sub arest preventiv timp de 64 de zile cu un sac pe cap. Dar, adevărul adevărat este că, pe timpul reținerii şefului Departamentului juridic al Comitetului executiv din Comrat, din timpul conducerii lui Voronin, l-au tras de picioare pe scări, sub privirile başcanului Dumitru Croitoru, astfel că cel reținut a măturat scara cu

capul. Când Burgudji a fost eliberat din nou, başcanul Mihail Formuzal l-a numit emisarul Găgăuziei la Tiraspol. Şeful acestei ciudate *misiuni diplomatice* nu mai avea, practic, unde să plece: în Moldova îl aştepta Poliția cu ordinul de arest. În consecință, Burgudji s-a stabilit la Moscova, autointitulându-se militant pentru drepturile omului, colaborând cu Serviciul Federal de Securitate al Federației Ruse, şi deapănă amintiri. De exemplu, povesteşte despre modul în care, în anii 1990-1992, „*găgăuzii s-au înarmat cum au putut: au dezgropat mitralierele vechi, arme de vânătoare*”. În realitate, este bine cunoscut modul în care găgăuzii separatişti au fost înarmați cu acordul Moscovei de divizia de paraşutişti Bolgrad. Nivelul investigațiilor istorice ale lui Burgudji se poate judeca după alte opinii ale sale: de exemplu, acesta considera că garda împăraților Bizanțului era formată din găgăuzi, că foametea din anii 1946-1947 a fost organizată de CC al PCM special pentru distrugerea poporului găgăuz şi că în timpul atacului voluntarilor asupra Comratului, Chişinăul a trimis buldozerele pentru „a şterge de pe fața pământului satele găgăuzilor...” Aceasta a fost recunoştința politicienilor din regiunea de sud pentru faptul că Republica Moldova a recunoscut, în final, autonomia Găgăuziei, care are drepturi mai largi decât are Republica Tatarstan în Federația Rusă!

La mijlocul anilor ’90, radicalismul grupului din Comrat condus de Kendighelean a devenit inutil şi nu este de mirare că, după căderea autoproclamatei Republici Găgăuzia şi instaurarea păcii, conducerea din regiunea sudică a fost preluată de către moderatul Dumitru Croitoru, apoi de reprezentantul grupării din Ceadîr-Lunga, Mihail Formuzal. La sfârşitul anilor ’80 şi începutul anilor ’90, politicienii din Ceadîr-Lunga erau considerați, în general, mult mai echilibrați şi mai cumpătați. În rândurile lor, îi regăsim pe V. Terzi, preşedintele Consiliului raional, Nicolae Telepiz, adjunctul lui, Ivan Ceban, vicepreşedintele Comitetului executiv regional, Vladimir Kapanji, medic psihiatru, deputat în Parlament. Şi tocmai Kapanji a menționat primul că proclamarea „independenței Găgăuziei” în cadrul URSS era o absurditate. A fost momentul în care deputații Sovietului raional Ceadîr-Lunga au ajuns la concluzia că, la cel de-al II-lea Congres al deputaților de la toate nivelurile este necesar să se propună anularea deciziei primului congres, care proclama Republica Găgăuză. Dar în sală au apărut atunci Kendileghean şi Burgudji şi propunerea inițială a fost ştearsă.

Nu tuturor celor din sud le-au plăcut acțiunile celor care promovau separatismul, mulți conducători de la diferite niveluri nu acceptau retorica agresivă şi acțiunile necumpătate. Ei au înțeles cât de periculoasă este pentru Găgăuzia adâncirea în noroiul politic care cuprindea regiunea. În sud exista un al treilea grup de politicieni, mai constructiv, care avea o atitudine negativă față de separatism şi promova concepția de autonomie teritorială a găgăuzilor. Cei care au propus o rezolvare parlamentară a problemei prin compromis au fost Stepan Topal, preşedintele Sovietului raional Comrat, Constantin Tauşanji, deputat în Parlamentul moldovean, şi Piotr Buzadji, vicepreşedintele Comitetului politic raional Comrat. Totuşi, chiar vorbind despre autonomia *de facto* mulți dintre aceşti lideri găgăuzi au favorizat înființarea ilegală a republicii şi destrămarea țării. Pe cei care erau împotriva acțiunilor radicale îi dădeau pur şi simplu afară de la locul de muncă. În toamna anului 1990, a avut loc demiterea nou aleasă a conducerii raionului Ceadîr-Lunga, a Sovietului raional Comrat, a unor şefi raionali şi au fost dați afară chiar şi câțiva jurnalişti. Radicalii au afirmat deschis că nu vor face niciun compromis, iar, în cazul introducerii în regiune a conducerii directe a preşedintelui, aceştia au amenințat cu războiul civil.

Dar ce credea poporul? Ca urmare a acestei activități distructive, spiritul separatist a cuprins majoritatea populației Găgăuziei. Generația mai vârstnică şi intelectualii au susținut ideea autonomiei în componența RSS Moldova, în timp ce cea mai mare parte a tineretului radical se pronunța pentru o republică independentă. Intelectualii Găgăuziei au propus preşedintelui şi Guvernului să adopte un complex de măsuri pentru stabilizarea situației. Propunerile constau în următoarele: în primul rând, formarea unei comisii de mediere din deputați populari ai RSS Moldova care să pregătească premisele pentru purtarea unui dialog cu liderii găgăuzi; în al doilea rând, revenirea la examinarea problemei găgăuze în sesiunea Sovietului Suprem al RSS Moldova şi oferirea autonomiei teritoriale poporului găgăuz (regiune, district sau județ); în al treilea rând, adoptarea unui document în care Parlamentul să anunțe că RSS Moldova nu va ridica problema unirii cu România, şi, de asemenea, să fie evaluate deciziile Congresului al II-lea al FPM; în al patrulea rând, rediscutarea în Parlament a Legii privind statutul limbilor vorbite pe teritoriul republicii şi monitorizarea riguroasă precum şi executarea întocmai a acesteia; în al cincilea rând, strângerea contactelor cu reprezentanții aşa-numitului grup loial şi echilibrat (Tauşanji, Topal,

Terzi, Telpis, Kapanji); în al şaselea rând, formarea, la nivelul Sovietului Suprem al RSS Moldova, a unui comitet pentru naționalități, cu reprezentativitate egală a tuturor celor care trăiesc în Republică.

Foarte mulți găgăuzi, unii provenind chiar din rândurile activiştilor mişcării separatiste, înțelegeau foarte bine că este imposibilă crearea, la acel moment, a unei republici unionale sau autonome. Dar aceşti oameni considerau că cel mai important este ca guvernul Moldovei să simtă „puterea poporului găgăuz” şi să oblige astfel Chişinăul să vină în întâmpinarea găgăuzilor pentru soluționarea problemelor lor. În acest mod, toată politica era construită pe o constrângere bazată pe forță şi şantaj. Chişinăul nu a reacționat tocmai bine. Cu unele dintre propunerile liderilor găgăuzi ar fi putut fi de acord imediat, pe altele le-ar fi putut discuta. Acțiunile raționale, echilibrate, înțelepte ale politicienilor de la Chişinău ar fi putut stinge conflictul. Dar, din păcate, majoritatea celor de atunci nu aveau nici cea mai elementară cultură politică, nici simț politic, nici educație, nici toleranță. În decursul lunii august 1990, Sovietul Suprem al RSS Moldova, preşedintele Mircea Snegur, Guvernul şi şeful acestuia, prim-ministrul Mircea Druc, nu au găsit, din păcate, calea spre soluționarea paşnică a conflictului. Refuzul dur al Sovietului Suprem al RSS Moldova de a acorda Găgăuziei autonomia teritorială a fost primit în sud cu durere. Mai mult, drepturile autonomiei, în conformitate cu standardele europene, puteau fi date totuşi sudului, chiar dacă asta se întâmpla mai târziu. Câtă risipă de timp şi de eforturi! Şi, mai important, cât de greu a fost, după toate cele întâmplate, să se refacă echilibrul încrederii dintre Chişinău şi Comrat!

Menționez că toți liderii de la Chişinău au fost foarte bine informați despre ceea ce se întâmpla, inclusiv cu ajutorul MAI şi KGB. În acele vremuri grele, structurile de forță şi-au îndeplinit datoria patriotică. Poliția a fost obligată să îndeplinească rolul de apărător principal al integrității teritoriale a țării, împotrivindu-se separatismului din Transnistria şi din Găgăuzia. La acel moment era logic: era vorba despre un conflict intern. De fapt, ne-am pomenit cu o armată fară conducător, în condițiile în care puterea legislativă şi cea executivă erau dezbinate de disensiunile interne. Evenimentele din Găgăuzia evoluau într-un ritm alert. La 2 noiembrie 1989, a fost organizat aşa-numitul Congres extraordinar al poporului găgăuz ai cărui delegați au proclamat RSSA Găgăuză, în componența RSSM. Astfel, a fost pusă prima mină împotriva unității Moldovei. La 13 noiembrie,

Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM a declarat decizia congresului drept anticonstituţională şi a anulat-o. Aceeaşi poziţie a fost adoptată şi la nivelul CC al PCM. Totuşi, la 3 decembrie 1989 a fost convocată a doua şedinţă a Congresului, la care delegaţii au ales Comitetul provizoriu pentru realizarea ideii autonomiei. Remarc faptul că aceasta a avut loc înainte de alegerea Parlamentului Moldovei, în februarie-martie 1990 şi înainte de formarea Guvernului Mircea Druc, înainte de aprobarea legislativă a tricolorului şi a imnului, înaintea tuturor momentelor de tensiune la care liderii găgăuzi au făcut, ulterior, trimitere, în mod permanent şi pe care le transformau în acuzaţii la adresa politicienilor de la Chişinău! După ce în Sovietul Suprem al ţării au fost aleşi legal 12 găgăuzi şi 60 reprezentanţi ai Transnistriei, s-a creat situaţia în care erau posibile negocieri paşnice cu privire la statutul acestor regiuni. Însă evenimentele provocatoare din 22 mai 1990, când mulţimea i-a atacat pe deputaţi, au făcut imposibilă diplomaţia, iar delegaţii Găgăuziei şi Transnistriei au complotat pentru „lichidarea statalităţii moldoveneşti" şi au încetat orice tip de negociere, adoptând cursul separatismului.

„Liderii «Gagauz Halkî», printre care erau şi radicali extremişti, au făcut eforturi să suprime acţiunile conducerii centrale", îşi aminteşte foarte exact Feodor Angheli. La 22 iulie 1990, la cea de-a treia şedinţă a Congresului extraordinar al reprezentanţilor poporului găgăuz, a fost din nou statuată politica separatistă. La 27 iulie, toate deciziile primelor trei şedinţe ale Congresului extraordinar au fost anulate din nou de parlamentul moldovean. Drept răspuns, la 19 august a avut loc Congresul I-îi al deputaţilor găgăuzi de la toate nivelurile, la care cei 754 participanţi au anunţat „libertatea totală şi independenţa poporului găgăuz faţă de puterea de stat şi conducerea Republicii Moldova". Pe teritoriul autoproclamatei RSS Găgăuze a fost interzisă aplicarea legilor moldoveneşti: Comratul a anunţat, pur şi simplu, ieşirea de sub jurisdicţie a cetăţenilor de naţionalitate găgăuză. Au fost stabilite graniţele aşa-numitei Republici Sovietice Socialiste Găgăuze (RSSG), au fost create structuri temporare ale puterii, a început formarea structurilor de forţă. A fost înfiinţată Comisia Electorală Centrală pentru desfăşurarea, la 28 octombrie 1990, a alegerilor pentru Sovietul Suprem al autoproclamatei republicii Găgăuzia. De fapt, a început consolidarea juridică formală a formaţiunii separatiste şi legiferarea destrămării teritoriale a Moldovei.

La 21 august 1990, la ora 17.00, Comitetul provizoriu de acțiune pentru constituirea Republicii Găgăuze i-a adunat pe toți conducătorii Procuraturii şi Miliției din raioanele Basarabeasca, Ceadîr-Lunga, Comrat, Taraclia şi Vulcăneşti, ordonându-le să se resubordoneze. A fost aleasă Comisia Electorală Centrală pentru alegerea Sovietului Suprem al autoproclamatei republici, au fost numiți noii lideri raionali pentru telecomunicații şi televiziune, care au fost, pur şi simplu, acaparate. Reacția oficială a Chişinăului la aceste evenimente a fost adoptarea, la 20 august, a deciziei Prezidiului Sovietului Suprem „cu privire la deciziile primului congres al deputaților populari de la toate nivelurile de pe teritoriile locuite compact de găgăuzi”. Parlamentul țării a considerat că acțiunile organizatorilor Congresului au fost îndreptate spre „schimbarea prin forță a organizării statale a Moldovei şi distrugerea unității sale teritoriale sub masca pseudodemocrației şi pseudoparlamentarismului”.

Toate hotărârile Congresului au fost declarate ilegale şi anulate, iar liderii mişcării „Gagauz Halkî” şi câțiva deputați din Sovietele locale din raioanele sudice au fost avertizați cu privire la faptul că vor fi traşi la răspundere în cazul continuării acestor acțiuni distructive. Parlamentul a făcut apel ca secțiile raionale şi orăşeneşti ale afacerilor interne din Găgăuzia să se resubordoneze MAI, iar Guvernul a adoptat, la 22 august, decizia de desființare a „Gagauz Halkî”. Din păcate, Chişinăul a observat puțin cam prea târziu dezvoltarea tendințelor separatiste din sud, dar nu a întreprins niciun fel de măsuri ferme, nici măcar diplomatice. La 22 august, la şedința Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldova, s-a arătat că decizia din 20 august nu a fost aplicată şi că „organele de apărare (Procuratura, Miliția, organele Securității de stat) au dat dovadă de pasivitate şi de neputință în executarea cu operativitate şi eficiență a sarcinilor ce le revin”.

Prezidiul a obligat Guvernul să întreprindă măsuri urgente pentru asigurarea securității statului şi a ordinii publice în raioanele Basarabeasca, Ceadîr-Lunga, Comrat, Taraclia şi Vulcăneşti, şi ca organele de ordine să conlucreze cu Guvernul. În toamna anului 1990, liderii găgăuzi şi-au prezentat cerințele într-o formă, de data aceasta, ultimativă. În numele Congresului al II-lea al deputaților populari de la toate nivelurile, care a avut loc la 16 septembrie (la mai puțin de o lună de la primul congres) s-a propus anularea hotărârilor Prezidiului şi ale sesiunii extraordinare a Sovietului Suprem al RSS Moldova privind recunoaşterea neconstituționalității

deciziilor şi declarației Congresului I-îi, precum şi abrogarea deciziei Sovietului Suprem al RSS Moldova din 27 iulie 1990 în problema autonomiei găgăuzilor. Comratul i-a propus, de asemenea, Chişinăului să recunoască dreptul găgăuzilor la autodeterminare în forma statalității național-teritoriale şi dreptul de a participa la încheierea unui acord unional, pe bază federativă, împreună cu Moldova. Mai mult, s-a cerut încetarea urmăririi penale a deputaților care au participat la primul congres. Comratul a înaintat solicitări ultimative la adresa Guvernului Moldovei pentru „încetarea amestecului Guvernului Moldovei în afacerile interne ale Republicii Găgăuze", eliberarea din arest a lui Leonid Dobrov şi încetarea urmăririi penale împotriva acestuia. Declarația „Despre libertatea şi independența poporului găgăuz față de Republica Moldova" a fost adoptată cu două săptămâni înainte de autoproclamarea ilegală, la 2 septembrie 1990, a RSSM Nistrene. Între Tiraspol şi Comrat a existat cea mai strânsă colaborare care, la drept vorbind, nu a încetat niciodată, nici atunci, nici acum.

Capitolul 10

De la ce a început destrămarea Moldovei

CC al PCM între Chişinău, Tiraspol şi Comrat. 2 septembrie 1990. Volkova, anonima pe care a cercetat-o KGB-ul. Iakovlev propune Tiraspolului „să sprijine muncitorii din ţările capitaliste". Cum trăiau directorii transnistreni. „S-a făcut o greşeală": au votat pentru autonomie, dar au proclamat o republică ilegală. Cu ce fonduri s-a lucrat pentru destrămarea Moldovei

Încă din primele zile în conflictul cu Găgăuzia s-a mai implicat o forță, autoproclamata Republică Nistreană. Apariția acesteia a fost planificată la 2 iunie 1990, când la Casa de Cultură a satului Parcani din raionul Slobozia a avut loc primul Congres al deputaților de la toate nivelurile din regiunea transnistreană. Pe agenda acestuia figura doar alegerea consiliului coordonator pentru dezvoltarea social-economică a regiunii, dar în realitate, în articolul 5 din declarația adoptată se arăta: „*Având în vedere condițiile locale şi specificul național al teritoriului regiunii transnistrene, Congresul declară acest teritoriu sub conducerea consiliului coordonator ales la congres cu toate atribuțiile*". Şef al *consiliului coordonator* a fost ales preşedintele Sovietului orăşenesc al Tiraspolului Igor Smirnov, care din acest moment s-a orientat spre acapararea puterii pe malul stâng, spre destrămarea Moldovei şi crearea a două republici autoproclamate. Dezbinarea țării s-a discutat deja ca o problemă definitiv soluționată la Congresul al II-lea al deputaților de la toate nivelurile din Transnistria. După angajații uzinei Tocilitmaş din Tiraspol (la 2 august), Igor Smirnov şi preşedintele Comitetului executiv orăşenesc, S. Morozov, prim-secretarul Comitetului orăşenesc de partid, L. Țurcan, şi preşedintele OSTK, V. Emelianov, de la Tiraspol, se pronunțaseră

în favoarea desfăşurării Congresului. Este remarcabil faptul că, formal, protestul lor a fost îndreptat împotriva decomunizării ţării, care a urmat după adoptarea de către Parlament, la 27 iulie, a Decretului „cu privire la puterea de stat”. Acest act interzicea activitatea partidelor în întreprinderi şi înscrierea în partide a lucrătorilor din structurile de forţă. Decretul a fost pus în aplicare la 1 septembrie de către MAI. La 4 august, Mircea Snegur şi-a încetat calitatea de membru al PCM şi, în aceeaşi zi, I. Smirnov şi colegii săi au declarat că „în republică au venit la putere forţe anticomuniste”, că decretul reprezintă „o încercare reală de a îndepărta PCM-ul de pe scena politică” şi că „este imposibil să se admită discreditarea PCM-ului, singura forţă capabilă să consolideze societatea şi să normalizeze situaţia”.

Poziţia Partidului Comunist faţă de Tiraspol şi Comrat până la Congresul al II-lea a rămas în continuare ambiguă. Pe de o parte, CC al PCM şi Petru Lucinschi le dădeau de înţeles comuniştilor transnistreni că PCUS-ul şi PCM-ul nu au nevoie, în principiu, de apărarea lor şi faceau apel să nu organizeze congresul. Pe de altă parte, Biroul Comitetului orăşenesc al PCM-ului din Tiraspol a recunoscut RSSMN şi a sprijinit poziţia deputaţilor comunişti la Congresul al II-lea. Totuşi, după ce congresul a fost organizat, Biroul CC al PCM l-a calificat, la 3 septembrie, drept „o aventură politică”, incompatibilă cu calitatea de membru al PCM. Secretarii Comitetului orăşenesc din Tiraspol au fost avertizaţi cu privire la răspunderea personală, iar Igor Smirnov a fost exclus din partid. Prim-secretarul Comitetului orăşenesc al PCM din Tiraspol, Leonid Ţurcan, a ieşit din situaţia complicată, cum s-a scris ulterior, „după ce a declarat: «Sunt cu voi până la final», plecând în activitatea diplomatică”.

Roata s-a întors: la 19 august, la Comrat a avut loc Congresul extraordinar al deputaţilor de la toate nivelurile, care a proclamat aşa-numita „Republică Găgăuză” în componenţa URSS şi a adoptat „Declaraţia de independenţă”, iar la 2 septembrie a avut loc Congresul al II-lea al deputaţilor Transnistriei. La acesta au participat în jur de 570 din cei 632 de deputaţi din consiliile orăşeneşti, raionale, săteşti de pe malul stâng al RSS Moldova, dar şi reprezentanţii comitetelor orăşeneşti şi raionale ale Partidului Comunist din Moldova, sindicate, directori de întreprinderi şi aproximativ 50 de jurnalişti. De la congres au fost excluşi 12 participanţi, întrucât s-a descoperit că în raionul Dubăsari sesiunea a adoptat decizia de a nu trimite pe nimeni la congres. Ministerul Informaţiilor şi conducerea raionului Slobozia au interzis

transmiterea în direct a şedinţei, dar această interdicţie a fost ignorată. înainte de începerea discursurilor, reprezentanţii oraşelor şi raioanelor au depus cu mult patos flori la monumentul lui Lenin.

Menţionez că, la un an de la puciul din 1991, separatiştii transnistreni au uitat pur şi simplu de Lenin şi Marx, de rolul lor de apărători ai comunismului orientându-se clar sub Elţîn. Partidul Comunist (până nu demult „singura forţă capabilă să consolideze societatea”) a fost întotdeauna în opoziţie în republica autoproclamată. Formal, pe agenda Congresului al II-lea, ca şi pe agenda primului congres, a fost „dezvoltarea durabilă a regiunii transnistrene”. Cei care au luat cuvântul s-au pronunţat împotriva „românizării”, având în vedere introducerea grafiei latine şi a noilor simboluri, împotriva acordării statutului de limbă de stat, reproşându-i lui Lucinschi „dezorganizarea” intenţionată a Partidului Comunist din Moldova (având în vedere atitudinea negativă a PCM faţă de Congresul al II-lea), iar lui Snegur - „naţionalismul” şi „totalitarismul”, transmiterea puterii în mâinile FPM şi lipsa de voinţă a acestuia de a semna Tratatul Unional. Cât de *sincere* erau aceste solicitări a devenit clar când Snegur, imediat după puci, a semnat acordul privind intrarea Moldovei în CSI, iar Tiraspolul, drept răspuns, a înăsprit politica de dezbinare a ţării.

La congresul la care, la ora 13.08, a fost adoptată decizia de formare a aşa-numitei RSSMN au fost deja stabiliţi principalii actori ai dezbinării Moldovei şi principalele personaje ale dosarelor penale pe care, mai târziu, le-a întocmit Procuratura. Un raport a fost prezentat de V. Rîleakov; tot el a semnat şi invitarea deputaţilor la cel de-al II-lea congres. La acea vreme Rîleakov participa la nenumăratele mitinguri unde instiga la nesupunere faţă de legile Moldovei. Printre primii care au militat de la tribună pentru formarea aşa-numitei RSSMN a fost Anna Volkova din Tiraspol, deputată în Sovietul Suprem al RSS Moldova, de asemenea participantă activă la mitinguri, care a făcut apel să nu se arboreze tricolorul moldovean la Sovietul orăşenesc din Tiraspol. Este curios că până în acel moment Volkova scria scrisori anonime în care condamna politica de perestroikă şi pe Gorbaciov. KGB al RSSM a monitorizat-o mult timp pe aceasta, iar în final a identificat textele scrisorilor, atunci când nimeni nu se mai gândea să o pedepsească pe Volkova.

Preşedintele Sovietului orăşenesc din Bender, Ghimn Pologov, a refuzat să aplice legile privind limba, nu a avut nicio reacţie atunci când mulţimea a rupt tricolorul, a organizat un maraton de discursuri antimoldoveneşti,

a pregătit un referendum şi a prelucrat activ opinia publică, inclusiv până în toamna anului 1990. La 31 ianuarie 1990, la sesiunea Sovietului orăşenesc, acesta a ridicat problema constituirii „districtului autonom Bender", iar la Congresul al II-lea a pledat pentru înfiinţarea aşa-numitei RSSMN în componenţa URSS şi chiar a îndemnat la „blocarea Moldovei". Acest director transnistrean tipic a trăit în bunăstare pe timpul puterii sovietice, şi-a construit o casă cu două etaje şi o vilă, a utilizat gratuit forţa de muncă a muncitorilor şi a maiştrilor săi din uzină.

Dar se pare că voia mai mult. Profesorul de drept Vasili Iakovlev, membru al Academiei de Ştiinţe din Chişinău, împreună cu Iuri Grosul, fostul adjunct al ministrului de interne în timpul lui Voronin au participat la pregătirea documentelor primului şi celui de-al doilea congres ale deputaţilor de la toate nivelurile din Transnistria şi au asigurat *baza juridică* a acestora. La examinarea proiectului rezoluţiei Congresului al II-lea, Iakovlev a fost cel care a propus *„să se recunoască dreptul de proprietate al RSSMN asupra tuturor întreprinderilor şi instituţiilor care se află pe teritoriul RSSMN".* Proiectele documentelor fuseseră publicate anterior în ziarul *Pridnestrovskaia pravda*[1] împreună cu îndemnurile lui Iakovlev la formarea republicii autoproclamate. Congresul a mai adoptat şi „fundamentarea politică şi juridică a formării RSSMN", redactată de profesorul de la Chişinău. Baza acestui document a fost scrisă de savanţii din Leningrad, la ordinul OSTK şi cu fondurile acestuia. Profesorul Iakovlev, printre altele, se considera principalul autor. Este interesant că la Congresul al II-lea, el a propus „să se acorde sprijinul moral şi politic muncitorilor şi cetăţenilor ţărilor capitaliste" şi locuitorilor de pe malul stâng. Acesta era troţkism curat. Şi pentru această propunere s-a votat în unanimitate!

Piotr Volkov a fost trimis din Krasnoiarsk în 1980, la Ministerul moldovean al Transportului, iar peste doi ani conducea întreprinderea Bendertrans. A arendat de la sovhozul[2] Varniţki plantaţii pe care lucrau gratuit şoferii săi, cultivând ceapă pe care o vindeau în regiunea Leningrad, în patria lui Volkov. Drept răsplată, Volkov îi hrănea pe aceştia la cantină pe cheltuiala întreprinderii şi le aloca maşini noi. Apoi, muncitorii de la Bendertrans i-au construit directorului, de asemenea gratuit, o casă. Este uşor de ghicit ce tare îl durea sufletul pe Volkov de Moldova. În ziua sesiunii extraordinare

[1] *Adevărul transnistrean*
[2] Gospodărie agricolă de stat în fosta URSS

din 5 iunie 1990, acest deputat din Sovietul orăşenesc din Bender a făcut o campanie al cărei scop era ignorarea legilor RSS Moldova, iar când la şedință mai era nevoie de un singur vot pentru adoptarea deciziei respective, sub presiunea lui Volkov, sesiunea a fost amânată şi reluată abia după Congresul al II-lea.

Nu puțini dintre cei care participau la congres erau oameni pur şi simplu mediocri, care nu urmăreau niciun avantaj personal din crearea autoproclamatei republici. Nivelul lor de dezvoltare este demonstrat de discursul reprezentantului satului Krasnogorka, din raionul Grigoriopol, care a prezentat deputaților nişte cătuşe şi a spus literal următoarele:

> *Toți cunosc atitudinea României față de Moldova şi popor în vremea țaristă. Iată ce vă prezint. Am deschis muzeul gloriei de luptă; iată, aceste cătuşe au fost puse revoluționarilor în perioada țaristă. În anul 1918, Siguranța română le-a pus aceste cătuşe patrioților basarabeni. Din 1941-1944 până la eliberare, românii împreună cu fasciştii le-au pus oamenilor aceste cătuşe. Vă rog, priviți, iată-le. Iată, acest lucru ne paşte pe toți dacă nu vom adopta RSSMN... Sunt preşedintele Consiliului veteranilor de război şi ai muncii, mi-au rămas, în total, 37 de persoane veterani de război. Ei au spus că, dacă va mai exista tricolorul, să-l dăm jos, chiar dacă ne împuşcă... Sunt legat prin sânge de această republică, am fost grav rănit, lovit... Şi, în numele tuturor locuitorilor, 1 600 de persoane, vă rog să formați RSSMN.*

În final, comisia de redactare (preşedinte - Zagreadski, secretar - Volkova) a votat următorul proiect de Hotărâre:

> *Congresul deputaților naționali de la toate nivelurile al Transnistriei decide:*
>
> 1. *Formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti Nistrene în componența URSS.*
> 2. *În componența Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti Nistrene intră: raioanele - Grigoriopol, Dubăsari - malul stâng, Camenca - malul stâng, Rîbnița şi Slobozia; oraşele Bender, Dubăsari, Rîbnița, Tiraspol.*
> 3. *Până la 1 noiembrie 1990, în problema privind intrarea în RSSMN se va organiza referendum pe teritoriul Sovietelor în care populația nu şi-a exprimat voința.*

4. *Se stabileşte capitala RSSMN la Tiraspol.*
5. *Până la adoptarea simbolurilor proprii, pe teritoriul RSSMN se vor utiliza simbolurile URSS.*
6. *Se alege un Soviet Suprem provizoriu, format din 50 de persoane, care are sarcina de a organiza alegeri în Sovietul Suprem al republicii până la 1 decembrie 1990.*
7. *Se alege preşedintele Sovietului Suprem provizoriu al RSSMN Smirnov.*
8. *Sovietul Suprem provizoriu al RSSMN trebuie să aleagă din componența sa un prezidiu format din 18 persoane pentru a asigura reprezentarea tuturor raioanelor şi oraşelor.*

Punctul 8 cuprindea lista comisiilor Sovietului Suprem ilegal; punctul 9 formula recunoaşterea atribuțiilor deputaților aleşi în 1990; punctul 10 interzicea participarea deputaților RSS Moldova la activitatea parlamentului moldovean; punctul 11 prevedea lista organelor de forță din noua republică (inclusiv KGB). Punctul 12 prevedea că în perioada de tranziție sarcina apărării ordinii să revină Secției orăşeneşti a afacerilor interne din Tiraspol, căreia i s-a propus să subordoneze secțiile afacerilor interne ale sovietelor orăşeneşti şi raionale; de asemenea, era planificată crearea de departamente suplimentare ale serviciului de patrulare şi pază şi interzicerea aflării pe teritoriul aşa-numitei RSSMN a persoanelor înarmate care nu aparțineau organelor afacerilor interne din aşa-numita RSSMN, MAI al URSS, KGB al RSSMN şi KGB al URSS. De asemenea, se propunea până la 1 decembrie să fie prezentat un proiect de Constituție; crearea unei bănci pe baza Promstroibank din Tiraspol, cu înregistrare la Banca de Stat a URSS. Organul oficial de presă era *Dnestrovskaia pravda.* Fiecare punct s-a votat separat. Pentru candidatura lui Smirnov la funcția de preşedinte al Sovietului Suprem provizoriu, Congresul a votat în unanimitate, adjuncții săi fiind A. Volkova, V. Glebov şi A. Karaman. Congresul a aprobat, de asemenea, „Declarația privind formarea RSSMN", a recunoscut autoproclamata Republică Găgăuză, s-au adresat lui Gorbaciov şi lui Lukianov cu apelul de a exercita o conducere prezidențială directă şi a adoptat un mesaj către ONU. La 9 septembrie, la mitingul de la Tiraspol a fost arborat pentru prima dată drapelul autoproclamatei republici, cu silueta monumentului lui Suvorov. Imediat după congres, Smirnov a format un grup de şapte

reprezentanți, care a plecat la Moscova pentru demararea negocierilor privind recunoaşterea republicii autoproclamate.

Studiind cu atenție stenograma Congresului al II-lea, am remarcat următorul amănunt: un participant la congres, Mitrenko, din Grigoriopol, în cadrul dezbaterilor pentru proiectul declarației despre formarea aşa-numitei RSSMN, a spus literal următoarele:

> *Aş vrea să vă atrag atenția asupra preambulului declarației şi în general asupra unei greşeli pe care o facem, deja nu ştiu cum s-o mai îndreptăm... Prin decizia de astăzi, am creat RSSMN, iar, la referendumuri, s-a pus problema creării unei republici sovietice socialiste autonome în componența RSSM. Dacă problema ar fi fost aşa cum am adoptat-o noi acum, cred că aceste procente - 80-90% - ar fi fost cu totul altele. Pentru că este puțin probabil că majoritatea populației ar fi votat pentru noi. Nu trebuie să facem trimitere la referendum. Pentru că ei nu au examinat această problemă, ci pe cea privind republica autonomă.*

Astfel, chiar şi adepții republicii autoproclamate îşi declarau cu voce tare convingerea că nimeni nu ar fi votat pentru separarea Transnistriei de Moldova, dacă la plebiscite această problemă ar fi fost formulată aşa! Dar absența voinței poporului nu i-a impresionat deloc pe cei din *comisia de redactare*. S-a declarat că excluderea referirii la referendum ar fi fost o greşeală majoră, pentru că „baza bazelor o reprezintă chiar referendumul şi rezultatele pe care noi, astăzi, le utilizăm şi realizăm voința poporului”. În concluzie, *foarte înțeleptul* Iakovlev le-a explicat participanților la congres că este imposibil să se pună problema formării unei republici autonome în componența RSS Moldova, pentru că aceasta ar favoriza o nouă concluzie privind Pactul Ribbentrop-Molotov (adică teza notorie privind faptul că includerea Basarabiei în componența României era ilegală, deci, era ilegală şi includerea Transnistriei în componența RSSM). S-a spus că nu se poate ridica nici problema autonomiei în componența Ucrainei, întrucât Kievul a declarat inviolabilitatea granițelor. În schimb, se pot organiza din nou referendumuri. Ceea ce s-a şi făcut ulterior, întrucât voința poporului s-a transformat în mod ciudat în ceva necesar pentru Smirnov şi Iakovlev. Poporul *s-a răzgândit*. Sub amenințarea automatului...

Teritoriul republicii autoproclamate includea chiar şi acele sate de pe malul stâng unde nu fuseseră organizate referendumuri sau unde populația

votase împotrivă. După modelul tipic sovietic, organizatorii congresului au făcut trimitere la sutele de scrisori ai căror autori ar fi solicitat crearea „unei formațiuni statale” pe malul stâng. Totuşi, Chişinăul putea, de asemenea, să prezinte sute şi mii de scrisori în care se exprima durerea în legătură cu ruperea de Moldova a unor teritorii însemnate, pe care locuiau inclusiv moldoveni. Liderii aşa-numitei RMN i-au privat de dreptul lor de a trăi în spațiul lingvistic matern, de a-şi dezvolta cultura în grafia latină, cum fac românii din întreaga lume, şi de a interacționa cu comunitatea europeană.

Pentru a încheia problema „voinței populare”, voi spune că printre participanții la congres au fost nu mai puțin de 49,5% ingineri şi tehnicieni, iar din perspectiva apartenenței etnice au fost 74,8% ruşi şi ucraineni împotriva 19,6% moldoveni. Smirnov a declarat de la tribună, că aşa-numita RSSMN „este necesară moldovenilor pentru a-i salva de românizare”, dar a militat, în acest context, pentru limba rusă ca „limbă de stat a RSSMN” şi împotriva folosirii limbilor moldovenească şi ucraineană ca limbi de stat.

Aceasta a fost, în esență, o lovitură de stat săvârşită împotriva țării suverane, recunoscute internațional, Moldova, în interesul unui cerc restrâns de oameni, al elitei economice a Transnistriei, al acelor directori care fuseseră trimişi în Moldova, la vremea lor, de la Moscova şi care îşi păstraseră mentalitatea imperială, nedorind să se adapteze noilor realități ale statului moldovenesc. Pe ei îi interesa nu viitorul poporului, ci bogăția pământului moldovean, activele obținute cu eforturile strămoşilor noştri.

La momentul formării autoproclamatei RSSMN, Transnistria era principala regiune economică a Moldovei. De-a lungul anilor, în interiorul URSS, s-a realizat un plan de asimilare a RSSM, care fusese creată artificial pe pământurile luate în 1940 României cu ajutorul forței armate şi al ultimatumurilor. Era clar că, mai devreme sau mai târziu, se va ridica problema apartenenței teritoriilor pe linia râului Nistru până la Marea Neagră. Pentru viitor, în Transnistria s-au realizat investiții capitale şi a fost privită, de-a lungul mai multor ani, ca principala regiune economică a Moldovei, aici au fost construite cele mai importante întreprinderi industriale din Moldova: metalurgice, constructoare de maşini şi de textile, obiective ale complexului energetic. Deşi în perioada sovietică pe malul stâng locuiau 17% din populația totală, această regiune a fost cea care realiza o treime din producția republicii, inclusiv 56% din mărfurile de utilizare națională, mai mult de o treime din producția de legume. Numai Tiraspolul singur dădea la bugetul

RSSM 590 de milioane ruble. Furtul cinic fără precedent al unei părți uriașe din teritoriu, cu tot cu activele lui, a avut loc în ochii tuturor. Noi am strigat: „Prinde hoțul!”, iar hoțul râdea și continua sub ochii noștri să-și ia ceea ce nu îi aparținea. În final, toate bogățiile regiunii au ajuns în posesia unui cerc restrâns de persoane de la Tiraspol și Moscova, iar populația trăiește și acum în sărăcie, mulțumindu-se cu firimiturile aruncate de la masa bogată a unui grup restrâns de conducători (astăzi, stăpânii *legali* ai principalei regiuni economice a Moldovei) și cu „ajutorul umanitar” rusesc. Un rol uriaș în crearea republicii autoproclamate l-a jucat grupul de deputați Soiuz din componența Congresului deputaților poporului al URSS, care făcea propagandă pentru menținerea URSS ca stat federativ. Activiștii acesteia se manifestau ca legături între Tiraspol și Moscova și veneau frecvent în Transnistria.

La lucrările Congresului de constituire, din 1-2 decembrie 1990, au participat 354 de deputați ai poporului din 13 republici unionale, inclusiv 175 deputați ai poporului din URSS. La Congresul al II-lea al deputaților poporului din URSS (20-21 aprilie 1991), organizația a fost redenumită Mișcarea unională Soiuz. La Congresul al IV-lea, au fost înregistrați 561 deputați, la cel de-al V-lea, din martie 1991, mai mult de 700.

La început, copreședinți au fost aleși Iuri Blohin, Viktor Alksnis, Gheorghi Komarov, Anatoli Cehoev. După transformarea în uniune, președinte a devenit Blohin (Moldova), care se bucura de atenția deosebită și de protecția membrilor Biroului Politic al CC al PCUS, Anatoli Lukianov și Petru Lucinschi. La Congresul al II-lea al grupului de deputați Soiuz, din 21 aprilie, delegația Moldovei a fost a treia, din punct de vedere numeric - 40 de deputați (mai mulți au avut doar Rusia - 169 și Ucraina - 44). La Moscova, la invitația grupului Soiuz, au sosit, în repetate rânduri, delegații ale OSTK, din care făceau parte: V. Arestov, A. Velko, L. Voroniuk, V. Doroș, G. Kașin, A. Kuzmiceva, A. Manoilov și S. Sorokin. Luând cuvântul la ședința Consiliului Naționalităților din Sovietul Suprem al URSS, din 25 aprilie 1990, B. Palagniuk a spus:

În Moldova, forțele naționaliste au acaparat puterea, au adoptat o serie de legi care pun baza de drept a noului regim, au efectuat epurarea aparatului de stat, îndeosebi a MAI condus de Ion Costaș. Se consideră necesară crearea în Transnistria a ZSE (zona sanitar-epidemiologică), crearea

acolo a unui sistem al organelor de apărare a ordinii, crearea unei federații a Transnistriei cu Moldova şi admiterea Transnistriei la semnarea Tratatului Unional.

Procuratura moldovenească s-a interesat din ce fonduri s-a făcut această muncă de anvergură pentru destrămarea Moldovei. Fondurile adunate în conturile OSTK (din donațiile colectivelor muncitoreşti din întreprinderi şi instituții, pentru acordarea de sprijin) din momentul formării sale, la 4 noiembrie 1989, au fost cheltuite pentru organizarea Congreselor întâi, al doilea şi al treilea ale deputaților de la toate nivelurile din regiunea transnistreană şi a alegerilor în aşa-numitul Soviet Suprem. Banii au fost cheltuiți şi pentru întreținerea luptătorilor detaşamentelor muncitoreşti pentru sprijinirea Miliției (ROSM), pe care liderii mişcării separatiste îi foloseau drept gărzi personale. O parte a fondurilor erau utilizate pentru „demersul găgăuz".

De fondurile OSTK răspundea, în acel moment, preşedintele Veaceslav Zagreadski, fostul secretar al Comitetului de partid de la uzina Electromaş al cărei director a fost Igor Smirnov. Martorii interogați de Procuratura moldoveană au povestit, ulterior, că Zagreadski plătea în stânga şi în dreapta din casă pentru „cheltuieli de deplasare" şi dădea pe datorie tuturor celor care cereau. El însuşi avea un salariu imens pentru acea perioadă, de 500 de ruble (pentru comparație: salariul ministrului de interne din Moldova era de 450 de ruble). Tiraspolul a anunțat nu o dată colectarea de bani pentru apărarea republicii. În publicațiile acelor ani apăreau frecvent anunțuri scurte despre bătrâni sau pensionari de la sate care îşi depuneau la *casa comună* economiile modeste, care puteau zece, care măcar cinci ruble... Bineînțeles, nu cu aceşti bani şi nici chiar cu cei adunați de OSTK s-a creat republica ilegală. Ca şi în perioada stalinistă împrumutarea statului de la populație era un instrument de prelucrare ideologică, a cărei temă principală era poporul Transnistriei. Imediat după Congresul al II-lea al deputaților de la toate nivelurile din Transnistria, Vasili Iakovlev a fost demis de la Academia de Ştiințe a Moldovei. El a plecat la Tiraspol, unde a fost numit rector al Universității de Stat din Transnistria. La scurt timp însă, Iakovlev a început să-l critice pe preşedintele Igor Smirnov, pe care l-a acuzat de încălcarea regulilor colhozului, şi a fost nevoit se plece din Transnistria. Profesorul s-a mutat la Ijevsk, a intrat în PCFR, unde la vârsta de 80 de ani a continuat să militeze activ pentru socialism.

Procuratura RSS Moldova a declanşat urmărirea penală împotriva lui Volkova, Rîleakov şi Smirnov. Igor Smirnov a fost acuzat de abuz de putere, arbitrariu, organizarea şi provocarea de revolte de masă, de nerespectarea Constituției RSS Moldova şi a altor legi. Procuratura a ajuns la concluzia că Smirnov, „în mod samavolnic, în scopul creării în regiune a unei opinii generale şi de a le incumba oamenilor frica față de „românizare” şi prin „metode *fasciste* de conducere a parlamentului republicii”, a decis să îi priveze pe locuitorii Tiraspolului de informații despre evenimentele reale care aveau loc în viața socială a RSS Moldova, a introdus „Decretul «cu privire la înregistrarea mijloacelor de informare în masă»”, cu ajutorul căruia, în mod automat, au fost oprite difuzarea radioului moldovenesc pe teritoriul oraşului Tiraspol şi editarea publicației moldoveneşti „*Adevărul Nistrean”.* S-a demonstrat că Igor Smirnov însuşi a semnat toate actele anticonstituționale referitoare la crearea aşa-numitei RSSMN, inclusiv aşa-numita «lege cu privire la funcționarea limbilor» şi rezoluția Sovietului Suprem provizoriu privind trecerea Transnistriei la ora Moscovei.”

Procurorul republicii, Dumitru Postovan, a solicitat Sovietului orăşenesc al Tiraspolului acordul pentru arestare, dar asta, bineînțeles, a fost o simplă formalitate. Ne aştepta operațiunea de arestare a părintelui-fondator al republicii autoproclamate, condusă de mine. Nu fară contribuția mea, Smirnov a aflat ce înseamnă patul de scânduri din închisoare şi nu din vina mea, experiența sa în arest a fost scurtă. Am făcut tot ce am putut, şi chiar mai mult de atât pentru a-i trage la răspundere pe liderii separatismului după legile Moldovei şi nu este vina mea că ei continuă să conducă confortabil un popor mințit, scăldându-se în bani şi nefiindu-le teamă de nimic.

La 6 septembrie 1990, publicațiile moscovite au scris, cu trimitere la o informare TASS, despre întâlnirea dintre Mihail Gorbaciov, Mircea Snegur şi Mircea Druc. Gorbaciov a spus că stă „*ferm pe pozițiile păstrării integrității teritoriale a republicii în componența Uniunii statelor suverane*”. În context, a adăugat: „*Relațiile interetnice sunt un aspect foarte delicat, necesită decizii bine gândite, o examinare exactă a întregii palete de interese, dar şi a consecințelor oricăror paşi*”. Deşi în informare nu exista niciun cuvânt despre autoproclamatele republici Găgăuzia şi Transnistria, era clar că întâlnirea de la Kremlin a fost determinată de apariția acestor două noi realități politice. Comunicatul referitor la întâlnirea preşedinților unional şi republican a fost întâmpinat la Tiraspol cu reținere. „*Recunoaşterea imediată*

a republicii noastre am aşteptat-o numai de la populaţia Transnistriei, a declarat Igor Smirnov într-un interviu pentru publicaţia moscovită „*Krasnaia Zvezda". Şi nu ne-am înşelat cu aceste aşteptări. Dar, făcând acest pas necesar, noi am contat totuşi şi continuăm să contăm pe un anumit nivel de înţelegere a problemelor noastre din partea conducerii unionale*." În acelaşi timp, Mircea Snegur, în raportul prezentat la sesiunea Consiliului Suprem al RSS Moldova, din 2 septembrie, a apreciat astfel situaţia: „*Măcar să ne asigure cineva că Centrul nu are nicio legătură cu aceasta şi nu dirijează acţiunile destabilizatoare din republică"*.

Preşedintele a fost susţinut de majoritatea parlamentară, cu luări de cuvânt destul de puternice. Din păcate, dialogul dintre maluri a început de ambele părţi pe tonuri ridicate şi prin utilizarea unui limbaj neparlamentar. Cuvintele „mancurţi", „venetici" şi alte calificative caracteristice politicienilor din anii '90, inclusiv primului preşedinte al Republicii Moldova, au fost, bineînţeles, ilustrarea furiei neostoite şi o reacţie la expresii şi mai neparlamentare, în care abunda presa transnistreană. Altfel decât *fascişti* şi *călăi* nu ne numeau gazetele transnistrene. Au trecut 20 de ani, a venit o nouă generaţie de negociatori şi acest accent a dispărut din negocieri. Dar, sunt convins, acele cuvinte brutale pe care ambele părţi le-au utilizat în anii '90 s-au întipărit în conştiinţa cetăţenilor de rând şi au declanşat antipatii reciproce.

La 11 septembrie, a fost adoptat decretul Prezidiului Sovietului Suprem al autoproclamatei RSSMN „cu privire la forţele armate pe teritoriul RSSM Nistrene". „În legătură cu votarea Declaraţiei de Independenţă a RSSMN şi luând în considerare nenumăratele apeluri ale militarilor", s-a propus ca decretul preşedintelui Republicii Moldova privind retragerea Forţelor Armate ale URSS şi a trupelor de interne ale MAI al URSS să-şi înceteze acţiunea pe teritoriul RSSMN. De asemenea, s-a cerut preşedintelui URSS, Gorbaciov, şi conducerii Ministerului Apărării al URSS menţinerea Forţelor Armate ale URSS dislocate pe teritoriul aşa-numitei RSSMN. Totodată, a fost dat publicităţii comunicatul Adunării ofiţerilor din Unitatea militară N adresat ofiţerilor din unităţile garnizoanei Tiraspol, ai căror autori au declarat că este inadmisibilă retragerea unităţilor Armatei Sovietice de pe teritoriul Transnistriei (adoptată la 12 septembrie). Totul dovedea că Tiraspolul intenţiona să lupte dur cu Chişinăul şi era pregătit să se înarmeze.

CAPITOLUL 11

Toamna anului 1990 în Găgăuzia

Comratul constituie grupuri de militari şi blochează drumurile. „Ne va ajuta Bolgradul". Introducerea stării excepţionale în sud. Voluntarii merg la Comrat. Mobilizarea Poliţiei. Adevărul despre locuitorii „paşnici" din sud

Ministerul Afacerilor Interne a realizat monitorizarea permanentă a situaţiei din Transnistria şi Găgăuzia. Încă din 24 august 1990, prin Ordinul nr. 295, am creat un Stat-Major Operativ şi un grup de lucru al MAI. Din acesta făceau parte: şeful Statului-Major Operativ, locotenent-colonelul de miliţie Iuri Grosul, adjuncţii, colonelul Iuri Ovseannikov şi locotenent-colonelul Nicolae Panuş, precum şi membrii Statului-Major Operativ: locotenent-colonelul de miliţie A. Cozlov, Iuri Ceciui, Semion Lapicus, locotenent-coloneii Kuzma Şalenkov, Alexandru Ursachi, ultimul fiind şeful grupului de lucru format din 8 colaboratori. A fost fixată sarcina pazei obiectivelor importante din raioanele de sud, unde MAI a trimis o parte a detaşamentului propriu.

În spatele liderilor găgăuzi se aflau alţii, forţe mult mai puternice, care au şi declanşat conflictul. Nu degeaba colaboratorii MAI au atras atenţia puterii asupra faptului că din secţiile de miliţie din sud sunt transferaţi colaboratorii negăgăuzi... Acest lucru spunea multe. În realitate, în Moldova se plănuia un război civil. Dincolo de faptul că acest conflict era alimentat din afară, puterea putea şi era obligată să-şi mobilizeze toată voinţa politică pentru a nu permite confruntarea cu propriul popor. Cel mai bine dintre toţi am înţeles acest lucru noi, profesioniştii din MAI. Atmosfera acelor zile este foarte bine redată în raportul privind rezultatele verificării de noapte,

desfăşurate la 19 septembrie 1990, pe care l-am primit de la şeful de serviciu al MAI al RSS Moldova, locotenent-colonelul de miliție V. Zaporojțev.

La 6 septembrie, Prezidiul Sovietului raional de la Comrat a luat decizia să instituie serviciul de 24 de ore în localitățile din Comrat, Basarabeasca, Ceadîr-Lunga, Taraclia şi Vulcăneşti. În jurul Comratului, pe străzi erau organizate puncte de control şi trecere cu bariere. Cu încălcarea legislației internaționale, unionale şi moldoveneşti, drumurile au fost blocate cu tractoare şi altă tehnică grea. Iată ce a transmis Zaporojțev în acest sens.

Mergând la ora unu noaptea spre oraşul Comrat, pe traseul central, la postul IAS am văzut că drumul era închis cu o barieră metalică. Un grup de 15-20 bărbați tineri, îmbrăcați semimilitar efectua controlul documentelor şi al accesului autovehiculelor, atât particulare, cât şi publice, inclusiv al autobuzelor cu pasageri, care erau în tranzit şi care mergeau în oraş.

Aflându-mă în cabina plutonierului de miliție, nu m-am amestecat în activitatea acestor persoane şi chiar am ieşit de acolo când între noi şi cei care verificau a izbucnit un conflict. La întrebarea mea în baza cărui fapt se desfăşoară aceste acțiuni, mi-au răspuns că ei execută ordinul comitetului provizoriu al aşa-numitei Republici Găgăuzia. Am solicitat să se ridice bariera şi să ne lase să trecem cu maşina, dar aceste persoane, care se autointitulau detaşament, au refuzat categoric să facă acest lucru, iar încercarea de a trece peste obstacol s-a dovedit fără rezultat. Privind, am văzut că, dincolo de barieră, erau câteva automobile, aparținând unor întreprinderi diferite din oraş. Astfel, maşina Salvării era punct de legătură între post şi ofițerul de serviciu de la „comitetul provizoriu" care, după cum am aflat ulterior, se afla în clădirea Comitetului executiv raional.

La 50 de metri de barieră staționa un autotrailer cu remorcă, pentru transportarea tractoarelor, la volanul căruia se afla în permanență un şofer care, la un anumit moment, ar fi putut să întărească bariera şi să blocheze drumul spre oraş, iar, în caz de necesitate, să se ciocnească de orice mijloc de transport, chiar şi blindat, împingându-l în şanț. Cele câteva automobile care se mai aflau aici serveau, după cum am înțeles, pentru transportul „luptătorilor" de la un post la altul, în funcție de situație. În condițiile date a trebuit, după cum mi s-a propus, să merg la ofițerul de serviciu de la comitetul provizoriu. Intrând în clădirea Comitetului executiv raional, înconjurată de aproximativ 30 de voluntari, m-am prezentat celui care era de serviciu şi m-am interesat cu cine trebuie să vorbesc. Mi-a fost prezentată o legitimație cu coperte roşii, unde era tipărit că deținătorul acesteia este

membru al Comitetului provizoriu al Republicii Găgăuze. Apoi, am solicitat să mi se explice în baza cărui fapt oamenii lor încalcă legea şi efectuează controale. Drept răspuns, am auzit că aici este teritoriul altei republici, care nu se supune legilor Moldovei. Mai departe, mi-au explicat că toate drumurile, inclusiv cele de țară, sunt închise de oamenii lor şi, practic, nimeni nu ajunge în oraş fără a fi controlat şi verificat.

Înțelegând inutilitatea discuțiilor care au apărut între noi şi care ar fi putut inflama atmosfera, am aruncat o replică unuia dintre cei care asigurau paza: „Sunteți proşti, oameni buni, ce sperați să obțineți?” Drept răspuns am auzit: „Ne va ajuta Bolgradul”. Privind şi examinând clădirea Secției raionale a afacerilor interne din Comrat şi mirându-mă de prezența grupelor operative şi suplimentarea detaşamentelor de serviciu, la ora 01.30 am plecat la Secția raională a afacerilor interne din Ceadîr-Lunga. Oriunde aş fi mers prin oraşul Comrat, mă urmărea permanent un automobil Niva, în care se găseau 5 persoane.

La ieşirea din oraşul Comrat spre Ceadîr-Lunga, la marginea drumului ardea un foc uriaş în jurul căruia stăteau 10 bărbați, iar în față era un automobil. Persoanele au încercat să oprească maşina noastră, dar din Niva care ne escorta li s-a dat un ordin şi s-au dat la o parte, iar noi ne-am continuat drumul...

...În perioada în care m-am aflat la Comrat, am avut dovezi că aşa-numitele detaşamente de voluntari erau formate mai ales din muncitori de la Combinatul agrotehnic — 10 din Comrat, care se ocupau de transportul alcoolului şi al produselor vinicole. De la Comrat veniseră şi anterior semnale despre abuzuri serioase în acest domeniu. Iar în situația creată de „comitetul provizoriu”, existau condițiile ideale pentru furtul alcoolului, produselor vinicole şi al altor produse...

În raportul din 11 octombrie, locotenent-colonelul Zaporojțev mi-a comunicat din nou:

Ca şi mai înainte, la intrarea şi la ieşirea din Comrat sunt verificate documentele şi toate autovehiculele care circulă prin oraş, chiar şi a celor aflate în tranzit. Acțiunile arătate se realizează de către „luptători ”de naționalitate găgăuză. Tot ei execută şi patrula de noapte prin Comrat. În aceste scopuri sunt folosite şi maşinile diferitelor întreprinderi din raion, dotate cu stații radio (ambulanțe şi alte mijloace de transport). Conducerea generală a detaşamentului era asigurată de ofițerul de serviciu de la Comitetul

provizoriu (de regulă, unul dintre liderii mişcării găgăuze) şi este localizată în clădirea Comitetului executiv al raionului, care era păzită de un detaşament întărit. Pe lângă Comrat, în prezent, noaptea se închid drumurile la intrarea în satul Tomai, din raionul Ceadîr-Lunga, unde fac de serviciu 5 civili cu o maşină şi un miliţian (sectorist), care, la rugămintea mea de a explica motivul prezenţei sale acolo, nu a spus nimic concret. Acelaşi tablou s-a păstrat şi la intrarea în Ceadîr-Lunga unde fac de serviciu în jur de 10 civili, dar şi un sergent de miliţie. Dat fiind faptul că ştiau deja de venirea mea, am înţeles că păstrează o legătură permanentă cu Comratul, de unde şi sunt conduşi.

Detaşamentul de serviciu de la Secţia raională a afacerilor interne din Ceadîr-Lunga, care are 6 persoane, a introdus serviciul prelungit. Intrarea în departamentul raional se închide permanent cu o uşă cu grilaj metalic, care exclude pătrunderea în sediul Secţiei raionale. Colaboratorii mi-au explicat că situaţia este permanent inflamată de liderii de la Comrat şi că toate funcţiile expuse sunt rodul solicitărilor neîntrerupte. Din păcate, se remarcă transferarea unui număr semnificativ de cadre de naţionalitate negăgăuză din această secţie raională în raioanele vecine regiunii Odessa, fapt care, evident, se va reflecta în asigurarea propriei ordini din acest raion.

La ieşirea din Ceadîr-Lunga spre Basarabeasca pe traseu ne-au oprit trei „luptători" şi ne-au cerut să le prezentăm maşina pentru verificare. Iritat de această insolenţă, am afirmat că nu voi permite niciun fel de verificări, iar dacă ei doresc să facă acest lucru cu forţa, voi folosi arma. Drept răspuns, mi-au prezentat documentele semnate de preşedintele Comitetului provizoriu din Topal, care autoriza desfăşurarea acţiunilor amintite. După ce le-am explicat că documentele pe care mi le-au arătat nu au nicio valoare juridică, noi am plecat. La Basarabeasca, atmosfera era normală şi nu fuseseră înregistrate niciun fel de evenimente. În cadrul discuţiilor cu persoanele de la posturile de pe drumuri, am remarcat că acestea nu recunosc legile Republicii Moldova şi comportamentul lor a devenit mai dur. De la câţiva dintre ei veneau aburi de alcool. În discuţie, ofiţerul de serviciu de la Comitetul provizoriu îşi punea mari speranţe în ziua de 28 octombrie şi spunea că, în acea zi, vor acţiona toate forţele pentru paza secţiilor de votare, unde comitetul planificase să invite observatori din alte regiuni ale ţării şi corespondenţi de la diferite publicaţii, radiouri şi televiziuni. Sunt convins că, dacă astfel de alegeri vor avea loc, situaţia în regiune va căpăta, după aceea, un caracter şi mai destabilizator cu consecinţe greu de prevăzut, fapt despre care şi raportez.

Prezint, de asemenea, fragmente din raportul secret al adjunctului şefului DIAS al MAI, V. Gustaitis, scris la 27 septembrie.

În timpul prezenţei grupului de lucrători MAI al RSS Moldova în Comrat, a avut loc o întâlnire cu şefii Comitetului executiv al Sovietului raional al deputaţilor poporului din Comrat şi ai Comitetului provizoriu al aşa-numitei Republici Găgăuzia. În cadrul discuţiei, ultimii, recunoscând că din partea lor au fost permise anumite încălcări, au comunicat că, în acelaşi timp, consideră măsurile adoptate de ei drept un răspuns obligatoriu, atâta timp cât au dovezi că în această săptămână trebuie arestate 4 persoane din rândul membrilor Comitetului provizoriu. De aceea, potrivit lor, posturile de pe drumuri au fost create pentru a nu permite accesul grupei operative a Departamentului 7 al MAI din RSS Moldova, intrarea în oraş a grupărilor criminale, introducerea pe teritoriul republicii a armelor şi muniţiilor, precum şi pentru paza recoltelor. Introducerea „voluntarilor” la aces te posturi este motivată de insuficienţa lucrătorilor de miliţie. Mai mult, în discuţie şi-au exprimat îngrijorarea în legătură cu arestarea lui Dobrov, cu decizia de reintrare a Miliţiei sub comanda directă a Ministerului Afacerilor Interne, precum şi cu scoaterea din secţiile raionale ale afacerilor interne de arme, fapt care îngreunează lupta cu criminalitatea. Refuzul încăpăţânat al liderilor „Republicii Găgăuze” de a înceta controlul neautorizat şi limitarea traficului pe şosele pentru automobile demonstrează că pentru ei aceasta reprezintă forma principală de atragere a atenţiei generale asupra problemelor lor şi cea mai accesibilă posibilitate de a declanşa în aceste scopuri o situaţie conflictuală cu rezonanţă generală şi mai mare.

Preşedintelui Comitetului executiv raional Comrat, Tauşanji K.P., i-a fost înmânată avertizarea dumneavoastră privind întreruperea acţiunilor ilegale arătate mai sus, care, după cum ne-a spus, va fi examinată la şedinţa Comitetului provizoriu. În cadrul discuţiei, s-a ajuns la un acord privind întreruperea verificării mijloacelor de transport şi, în primul rând, a celor care aparţin organelor Ministerului de Interne al republicii.

În cursul studierii situaţiei din Comrat, a fost remarcată organizarea foarte bună a populaţiei, care participă la asigurarea regimului de ordine publică stabilit de Comitetul provizoriu. La toate cele 5 intrări oficiale în oraş, sunt de serviciu în regim non stop 25-30 de voluntari. La Comitetul provizoriu se află permanent o grupă de rezervă formată din 40-50 de persoane care au la dispoziţie mijloace de transport pentru plecarea operativă în caz de necesitate. Toate grupurile au cifru radio şi păstrează permanent

legătura între ele... A fost elaborat, de asemenea, un sistem de informare şi convocare a întregii populații din Comrat şi localitățile aferente acestuia. Pentru fundamentarea celor de mai sus, aş considera:

1. *În situația socio-politică deosebit de periculoasă care s-a creat în această regiune, problema lichidării posturilor amintite de la intrările în Comrat şi retragerea mijloacelor tehnice de blocare forțată a transportului trebuie decisă numai prin mijloace politice, excluzând orice fel de folosire a forței, pentru că, în caz contrar, orice metode în forță pot conduce la rezultate neprevăzute.*
2. *Să fie informată conducerea RSS Moldova despre situația creată în raionul Comrat şi să se solicite a se ordona tuturor ministerelor şi departamentelor din republică să organizeze la întreprinderile subordonate din regiunea dată o activitate corespunzătoare pentru clarificarea caracterului ilegal şi periculos al acțiunilor realizate de Comitetul provizoriu al aşa-numitei Republici Găgăuze.*

Şoferii şi mijloacele de transport erau oprite chiar dacă era vorba despre lucrători ai Miliției. Astfel, la 25 septembrie, mi s-a raportat că un inspector al DSP din Comrat, Ivan Kazanji, deplasându-se în timpul său liber cu maşina personală, a fost reținut la 24 septembrie, în jurul orei 23.00, de către reprezentanții aşa-numitului Comitet provizoriu de conducere al Găgăuziei. „Voluntarii” au încercat să-l ducă pe inspector cu forța la spitalul din Comrat pentru expertiză. Urmare a verificărilor de la Cimişlia, la ora patru dimineața, s-a demonstrat că milițianul era perfect treaz... În aceeaşi zi, am trimis o dispoziție preşedintelui Comitetului executiv raional din Comrat, Constantin Tauşanji, să ia din stradă mijloacele tehnice şi să înceteze verificarea proprie. Deşi Tauşanji i-a promis lui Gustaitis că va face acest lucru, nu şi-a ținut cuvântul şi a înapoiat scrisoarea expeditorului, notând nepăsător cu pixul, pe marginea textului tipărit, că toate acțiunile enumerate ar fi dictate, chipurile, de necesitatea pazei recoltei şi că populația este de acord cu ele...

La 3 octombrie, V. Gustaitis, la ordinul meu, împreună cu adjunctul directorului general al Departamentului Drumuri de la Ministerul Transporturilor al RSS Moldova, Malacinschi, au avut o discuție cu adjunctul preşedintelui Comitetului executiv raional din Comrat, P. Buzadji, privind deblocarea drumurilor. Acesta a făcut trimitere la decizia Prezidiului Sovietului deputaților poporului din raionul Comrat, din 6 septembrie, şi a refuzat categoric să adopte vreo măsură.

După cum a informat în aceeaşi zi Gustaitis într-un raport, „ulterior, s-a ajuns la un acord, ca, în cazul închiderii intrărilor în oraş de către forțele de miliție, acestea să fie sprijinite cu voluntari şi mijloace de transport, iar echiparea posturilor să corespundă cerințelor de securitate şi regulilor de circulație pe drumurile publice”.

Nu exclud faptul că şi Tauşanji, şi Buzadji să fi fost sinceri, promițând MAI să deblocheze drumurile. Dar este evident că mai târziu au aflat că nu stătea în puterile lor să facă asta.

Pe teritoriul Comratului şi al altor localități acționează formațiuni de combatanți şi s-a realizat o organizare foarte bună a populației, am raportat Guvernului şi prim-ministrului Mircea Druc. De asemenea 24 de ore din 24 fac de serviciu 5-6 grupe formate din 25-30 de persoane, fiecare sub formă de „voluntari” cărora Comitetul executiv le-a dat legitimațiile necesare.

La Comitetul provizoriu se află o grupă de rezervă formată din 40-50 de persoane care asigură transportul pentru ieşirile operative. Există, de asemenea, detaşamente speciale formate din foşti participanți la războiul din Afganistan. Între formațiunile amintite şi Comitetul provizoriu se păstrează permanent legătura prin radio. Comisariatul militar din Comrat desfăşoară o activitate intensă pentru mobilizarea a 500 de recruți. Sub pretextul că se caută dezertori, pe teritoriul raionului Comrat acționează o companie din garnizoana militară Bolgrad (sarcina reală - asigurarea pazei Comitetului provizoriu).

În acelaşi raport am informat că acțiunile ilegale ale liderilor autoproclamatei republici sunt documentate, dosarul penal a fost înaintat pentru investigare spre KGB al RSS Moldova, iar dacă grupul de urmărire penală al Comitetului va cere arestarea lor, organele de interne erau gata să execute acest ordin. Mi-am exprimat, de asemenea, opinia privind necesitatea introducerii în sud a conducerii prezidențiale directe.

Acțiunile MAI în Găgăuzia, dar şi ale mele, personal, în calitate de ministru, li s-au părut, ulterior, unora dintre oponenți, fapte agresive, haotice, realizate pe bază exclusiv emoțională. Vreau să remarc totuşi că lucrătorii mei au fost cei care, la fel ca lucrătorii altor departamente de forță, au înțeles mai bine decât se putea esența celor întâmplate şi, pe cât au putut, s-au străduit să prevină escaladarea conflictului. Tot ceea ce au făcut MAI şi autorul acestor rânduri, atât în Găgăuzia, cât şi pentru deblocarea podului de la

Dubăsari, a avut o bază exclusiv legală. Drept dovadă, enumăr actele normative pe care ministerul a fost obligat să le aplice şi le-a aplicat.

Se are în vedere, în primul rând, dispoziția Sovietului Suprem al RSS Moldova, din 2 septembrie 1990, „Câteva măsuri de stabilizare a situației social-politice în RSS Moldova". La punctul 5 din acest document se menționa: *„MAI... trebuie să tragă la răspundere penală persoanele care încearcă să dezbine teritoriul Moldovei şi să destabilizeze situația socio-politică din republică".* Baza legală a acțiunilor Ministerului a fost, de asemenea, dispoziția Sovietului Suprem al RSS Moldova din 26 octombrie 1990 „cu privire la declararea stării excepționale şi introducerea formei speciale de conducere pe teritoriul localităților din raioanele de sud ale republicii". Punctul 4 acorda Comitetului provizoriu constituit atribuții largi a căror executare trebuia să fie realizată numai de forțele MAI. Remarc faptul că, în această perioadă, acționa pe teritoriul Moldovei şi nu fusese anulată de nimeni şi legea URSS „cu privire la răspunderea penală pentru blocarea căilor de transport şi alte altor acțiuni ilegale, care atentează la activitatea de transport normală şi sigură", care intrase în vigoare prin decretul Sovietului Suprem al URSS din 23 octombrie 1990. Erau, de asemenea, în vigoare dispozițiile MAI al URSS din 27 septembrie 1988 „cu privire la măsuri suplimentare de asigurare a siguranței şi ordinii publice în cazul acțiunilor în masă", dispoziția MAI al RSSM din 4 septembrie 1989, nr. 065, „cu privire la acțiunile şi atribuțiile MAI al SSRM în condiții excepționale", în care pct. 2.3 stabilea „Planul de acțiuni al organelor şi departamentelor MAI pentru asigurarea siguranței şi ordinii publice în cazul manifestărilor de masă, pentru prevenirea tulburării ordinii publice, în alte situații extreme".

La 22 septembrie, în Piața Marii Adunări Naționale, Frontul Popular, la inițiativa lui Mircea Druc (dar nu fără acordul lui Mircea Snegur), a anunțat *campania găgăuză,* de tristă amintire. Aceasta a fost reacția la intenția separatiştilor găgăuzi de a organiza, la 28 octombrie, alegeri ilegale pentru organul legislativ al republicii autoproclamate. La 23 octombrie, preşedintele Mircea Snegur s-a adresat liderilor din Comrat cu apelul să nu organizeze alegerile, iar, la 25 octombrie, a reluat apelul, în cadrul şedinței extraordinare a Parlamentului moldovean. Dar era deja o voce în pustiu. Rezultatul alegerilor a fost anticipat încă din noaptea de 25 spre 26 octombrie. Situația era controlată de colaboratorii MAI, membrii unui grup operativ format din 43 de persoane.

La 26 octombrie, preşedintele a propus să se introducă starea excepţională pentru două luni şi forme speciale de conducere pe teritoriul localităţilor Comrat, Ceadîr-Lunga, din raionul Vulcăneşti şi trei localităţi din raionul Basarabeasca. La ora 14.00, Sovietul Suprem al RSS Moldova a adoptat dispoziţia „cu privire la introducerea stării excepţionale şi introducerea formei speciale de conducere pe teritoriul localităţilor din raioanele de sud ale republicii”. În aceasta se arăta că autorităţile nu au reuşit să rezolve pe cale democratică, constituţională problemele ridicate de găgăuzi *„cu respectarea intereselor vitale ale cetăţenilor de toate naţionalităţile care locuiesc în sudul republicii”.*

Starea excepţională şi conducerea directă a Sovietului Suprem al RSS Moldova s-au introdus de la 26 octombrie până la 26 decembrie 1990, pe teritoriul satelor Avdarma, Kiriet-Lunga şi Cioc-Maidan, al localităţii Vulcăneşti, al satelor Etulia şi Etulia Nouă, al staţiei Etulia, al satului Cişmikioi din raionul Basarabeasca, al oraşului Comrat, al localităţii Bugeac, al satelor Beşalma, Kogazgicul de Sus, Dezghinjia, Duduleşti, Chirsova, Kongaz, Kotovsc, Kongazgicul de Jos şi Taraclia din raionul Comrat; al oraşului Ceadîr-Lunga, al satelor Baurci, Beşghioz, Gaidar, Joltai, Kazaclia şi Tomai din raionul Ceadîr-Lunga, al satelor Carbalia, Cairaclia, Salcia şi Cialîk din raionul Taraclia. În toate aceste localităţi a fost întreruptă activitatea consiliilor raionale, orăşeneşti, comunale şi săteşti. Realizarea formei speciale de conducere a revenit Comitetului provizoriu al Sovietului Suprem al RSS Moldova, în frunte cu preşedintele acestuia, prim-adjunctul premierului, Andrei Sangheli. Adjunct a fost numit Ivan Cebuc, prim-adjunctul ministrului economiei naţionale.

În componenţa Comitetului provizoriu al Sovietul Suprem intrau: Andrei Andrievschi, prim-adjunctul ministrului culturii şi cultelor; Ivan Anton, adjunctul ministrului justiţiei; Inochentie Baltag, prim-adjunct al ministrului ştiinţei şi educaţiei; Feodor Basarabeanu, prim-adjunct al ministrului muncii şi protecţiei sociale; Grigorie Bortă, vicepreşedinte la Moldavpotrebsoiuz; Nicolae Dolghi, prim-adjunct al ministrului sănătăţii; Ivan Costandoglo, şef de departament la Ministerul Ştiinţei şi Educaţiei; Ion Costaş, ministrul de interne, Vasile Cuhal, adjunctul ministrului construcţiilor; Nicolae Luchian, prim-adjunct al ministrului finanţelor; Iacov Marianis, prim-adjunct al ministrului resurselor materiale; Ivan Moţpan, adjunct al ministrului comerţului; Nikolai Osmochescu, prim-adjunct al

ministrului pentru relații interne; Constantin Secrieu, prim-adjunct al ministrului informaticii, informațiilor şi comunicațiilor; Ştefan Secăreanu, redactor-şef al publicației *Țara;* Vasile Sturza, prim-adjunct al procurorului republicii; Vlad Florea, adjunctul ministrului transporturilor; Valentin Ciumac, prim-adjunct al ministrului industriei şi energiei.

Nu enumăr degeaba toate aceste nume. Comitetul provizoriu a primit, în sud, puteri nelimitate. Avea dreptul să facă propuneri în probleme de stat, agricultură, social-culturale, la Sovietul Suprem al RSS Moldova şi la Guvern. Lui i se subordonau toate întreprinderile, instituțiile şi organizațiile care se aflau în raioanele în care a fost introdusă starea excepțională şi putea dizolva orice organizație. De asemenea, Comitetul putea introduce *ora comandantului*[1], putea organiza verificarea documentelor şi percheziția corporală, în urma suspiciunii că ar exista arme, putea confisca armele. Comitetul avea dreptul să interzică orice miting, adunare, demonstrație, grevă, eveniment cultural-sportiv, controla *de jure* mass-media, comunicațiile, utilizarea aparaturii de transmisie radio şi TV, tehnica de multiplicare, transporturile, putea limita intrarea şi ieşirea cetățenilor şi putea chiar să-i relocheze... În realitate, Comitetul provizoriu a uzat de un singur drept: să implice în reinstaurarea ordinii organele de ordine publică, trupele de interne şi forțele KGB ale RSS Moldova. Acesta a fost momentul de intensificare extraordinară a tensiunilor. Majoritatea cetățenilor Moldovei se simțeau umiliți, călcați în picioare, jefuiți. Sub privirile întregii țări fuseseră luate teritorii din sud şi de pe malul stâng. Moldova s-a clătinat ca o corabie desfăcută în bucăți.

Acest jaf trebuia oprit. Dar puterea nu înțelegea ce trebuie să facă în numele păstrării integrității țării. Liderii, chiar şi membrii de rând ai Frontului Popular, mulțimea adunată la mitinguri, numeroşi alți oameni, printre care erau şi persoane sincere, dar şi provocatori, au realizat o presiune semnificativă asupra Parlamentului, Guvernului şi Preşedinției, solicitând măsuri eficiente de prevenire a dezintegrării republicii. Mulți spuneau că MAI trebuie, în cele din urmă, să stabilească ordinea şi să-i oblige pe găgăuzi să fie cetățeni loiali ai Republicii Moldova. Pe zidurile caselor erau anunțuri în care FPM, dar şi ligile medicilor, profesorilor şi alte organizații controlate de Front făceau apel să se meargă la Comrat. Astfel, sub presiune, a fost dat startul aşa-numitei ofensive a voluntarilor.

[1] Starea de asediu

Problema legată de cel care a aprobat ofensiva voluntarilor asupra Comratului nu a fost cercetată până acum de istorici. Se consideră că principalii inițiatori ai acestei acțiuni necugetate au fost Frontul Popular, premierul Mircea Druc şi... generalul Ion Costaş. Cum a fost în realitate? Adevărat în această afirmație este doar faptul că Frontul Popular i-a instigat pe oamenii adunați la mitinguri în toată țara să meargă în sud. Dar ideea ofensivei găgăuze a fost, inițial, lansată de Mircea Snegur. El, personal, m-a chemat pe mine şi pe Druc la Parlament, ne-a îmbrățişat frățeşte şi ne-a spus: „*Din moment ce poporul este împotriva deciziei găgăuzilor de creare a republicii autoproclamate, din moment ce poporul s-a răsculat, trebuie să-l sprijinim*". Snegur a uitat de acest episod şi a trecut liniştit peste faptul că organizarea ofensivei găgăuze ne-a fost atribuită mie şi lui Druc. Nici Snegur, nici conducerea Frontului Popular nu şi-au asumat răspunderea pentru voluntariada împotriva deciziei găgăuzilor.

Trebuie să arăt că premierul a reacționat la propunerea lui Snegur cu disponibilitate şi emoție. Am manifestat reținere, avertizând că este imposibil să permitem confruntarea între populația găgăuză și voluntari, întrucât va începe o baie de sânge. Aveam date de la agentură referitoare la trimiterea în sudul Moldovei a două batalioane de desant din divizia aeropurtată de la Bolgrad, care se instalaseră în cele mai puternice sate. Am convocat Statul-Major Operativ al MAI şi i-am ordonat să dea imediat alarma şi să încercuiască raioanele în care locuiau găgăuzi şi bulgari, pentru a nu permite ciocniri cu voluntarii care la chemarea Frontului Popular începeau să se mobilizeze spontan în toată țara. Întreprinderile asigurau transportul şi combustibilul, oamenii se înarmau cu ce puteau - bâte, bastoane - şi se adunau în piețele oraşelor, unde îi aşteptau autobuzele... Trebuia să prevenim ce era mai rău, ceea ce am şi făcut. Chiar Druc a mers la Cimişlia unde, printr-un decret al lui Snegur, a fost creat un stat-major. Coordonatorul acestuia era premierul M. Druc. În calitate de militar şi ministru al afacerilor interne, am fost obligat împreună cu alți miniştri să facem totul pentru a evita ciocnirile voluntarilor cu locuitorii. Adjunct al lui Druc a fost numit Andrei Sangheli care, înțelegând pericolul, a fugit imediat, plecând într-o delegație în Egipt. Astfel, la Statul-Major era permanent şi generalul(r) Pavel Creangă. Am avut impresia că el strângea informații pentru cineva, pentru cine — e uşor de ghicit. Creangă nu dorea să se implice în soluționarea problemelor organizatorice. L-am rugat, ca militar cu

experienţă, să se implice în evenimente şi să acorde ajutor. Acesta mi-a răspuns răspicat: „*Sunt pensionar, trebuie să merg la pescuit şi nu mă voi ocupa de treburile voastre...*" În general, la Statul-Major erau mulţi oameni care nu doreau să ajute cu nimic, nici nu puteau şi, ce este remarcabil, nici nu s-a amintit, ulterior, de participarea lor la evenimente. Între timp, la Chişinău au început să se adune mii de voluntari din raioane. Toţi solicitau să fie trimişi în sud, „să-i cuminţească" pe găgăuzi, să-i determine să renunţe la autoproclamarea republicii, la Declaraţia „privind libertatea şi independenţa populaţiei găgăuze faţă de Republica Moldova". Organizaţiile de transport erau gata să le ofere doritorilor autobuze. În final, şase autobuze cu voluntari moldoveni s-au îndreptat spre sud. Anterior, tot acolo se îndreptaseră şi voluntarii din Tiraspol, lucru despre care voi vorbi detaliat mai jos.

Momentul a fost cumplit! Situaţia a ieşit de sub controlul autorităţilor legale. Era clar că voluntarii neînarmaţi de la Chişinău şi voluntarii înarmaţi de la Tiraspol vor ajunge la Comrat, unde erau aşteptaţi de „detaşamentele de autoapărare" ale găgăuzilor. Aceasta era o ameninţare cu consecinţe deplorabile. Cu aprobarea preşedintelui Snegur şi a premierului Druc, am luat decizia de a deplasa efectivul MAI în zona de contact, direct între părţile aflate în conflict. Numai grupurile de poliţie puteau împedica ciocnirile şi vărsările de sânge. Mă mândresc cu faptul că în acea situaţie de criză cu adevărat tragică am luat singura decizie corectă în acel moment: mobilizarea imediată a 85% din efectivele Poliţiei Moldovei (în jur de 20 000 de cadre de toate nivelurile) şi concentrarea lor în perimetrul regiunii unde locuiau bulgarii şi găgăuzii.

Deşi această decizie este şi astăzi dur criticată, ce se mai putea face în acel moment de cumpănă la nivelul MAI? Nu eu am adus ţara în pragul destrămării, nu eu am întrerupt negocierile paşnice cu separatiştii, nu eu am anunţat ofensiva asupra Comratului, nu eu am adunat grupuri de voluntari, dar, nu ştiu de ce, toate acestea au fost puse pe seama mea, a ministrului de interne, a cărui obligaţie era doar să prevină dezordinea în masă. Încă din ajunul alegerilor, la 24 octombrie, MAI, în acord cu conducerea republicii, a mobilizat forţele a 28 secţii de miliţie. În acest timp, drumurile care duceau de la Chişinău la Ceadîr-Lunga fuseseră deja blocate, de fapt o parte închise, o parte blocate. La Ceadîr-Lunga, Miliţia nu controla situaţia la toate posturile. Cadrele MAI nu s-au supus la apelul liderilor găgăuzi. Cadrele Secţiei raionale din Ocniţa şi Briceni, care se aflǎ în raionul

Basarabeasca, nu au putut intra în Cimişlia, întrucât în satul Chiriet-Lunga drumurile erau săpate.

În noaptea de 25 spre 26 octombrie, din Cimişlia la Cahul, au sosit şi au fost dislocaţi în clădirile organizaţiilor şi instituţiilor angajaţii MAI şi ai Direcţiilor Afacerilor Interne (DAI) din Chişinău (raioanele Frunze, Lenin, Octombrie şi Ciocana), Hînceşti, Anenii Noi, Ştefan Vodă, Şoldăneşti, Glodeni, Ialoveni, Căinari, Dondiuşeni, Căuşeni, Leova, Cimişlia, cei ai Secţiei raionale Floreşti, ai Secţiei orăşeneşti a afacerilor interne din Bălţi şi de la Centrul de instruire al MAI. În total, în detaşamentele întărite ale MAI împreună cu colaboratorii Secţiei raionale a afacerilor interne din Cahul erau 1 323 cadre de miliţie. Conducerea detaşamentului întărit a fost încredinţată locotenent-colonelului de miliţie Leonid Bolocan. La ordinul meu, au fost luate sub control strict autostrăzile dinspre sud.

Istoricii găgăuzi şi transnistreni, precum şi jurnaliştii prezintă neschimbat până acum evenimentele din acele zile ca pe ofensivă militară a poliţiştilor înarmaţi şi a voluntarilor cu scopul reprimării locuitorilor paşnici, neajutoraţi din sudul Moldovei. Dar, cu toată responsabilitatea, vreau să precizez că, în acel moment, cuvântul *paşnici*, aplicat cetăţenilor din regiunea de sud, este total inadecvat. În Găgăuzia, erau deja formate detaşamente de autoapărare ale muncitorilor înarmaţi; la Comrat, un astfel de detaşament era format din 450 persoane, o parte a voluntarilor era scutită de la locul de muncă, dar primea salariu. Toţi purtau uniforme militare sovietice şi banderole albastre. Cheltuielile le-a acoperit Tiraspolul din fondul OSTK. Detaşamentul era împărţit în grupe, care erau întărite de unităţile din oraş pentru serviciul de 24 de ore. Adică voluntarii au apărut în Comrat înainte să fi fost anunţată „mobilizarea” voluntarilor de către Chişinău!

Menţionez că în raioanele Vulcăneşti şi Ceadîr-Lunga s-a reuşit convingerea liderilor politici de a veni la masa dialogului şi de a se abţine de la formarea detaşamentelor de autoapărare, dar au existat sate unde oamenii se înarmau spontan. Totuşi, aceste procese se desfăşurau constant de la începutul anului, după cum a precizat, la 16 octombrie 1990, preşedintele interimar al KGB din RSS Moldova, Dumitru Muntean, într-o notă de informare adresată prim-ministrului Mircea Druc. Mai exact, acesta a informat că, la 28 mai, la mitingul din Ceadîr-Lunga, D. Zirov, sudor la Asociaţia locală de gestionare şi exploatare a spaţiului locativ, şi Leonid Dobrov i-au îndemnat pe oameni să se înarmeze şi să creeze detaşamente de autoapărare.

La 9 septembrie, la mitingul din Comrat, Dobrov a afirmat că „*200 de tero-rişti vor fi trimişi la Chişinău şi în toată republica, la domiciliile deputaţilor moldoveni, cu scopul de a-i urmări şi, la semnal, de a-i distruge*". În paralel cu Miliţia, în sud, veneau şi voluntarii. Între aceştia şi populaţia de la sate, aveau loc altercaţii. Regiunea se afunda în haos. Conflictele apăreau încontinuu şi peste tot, iar lucrătorii MAI faceau tot posibilul pentru a le stopa, confiscând de la voluntari bâte, nunceacuri, cuţite.

Mi s-a raportat că, la 24 octombrie, la tipografia din Cahul au apărut opt susţinători ai FPM care au solicitat să fie oprită tipărirea ziarului *Leninskoe slovo*[1]. Cearta aproape că a degenerat într-o luptă. La 25 octombrie, colaboratorii mei au informat că „*un grup mare de cetăţeni, veniţi din alte localităţi ale Moldovei, a intrat pe teritoriul Fabricii de vin, scoate şi varsă vinul. Nu reacţionează la somaţiile lucrătorilor de miliţie. Sunt înarmaţi cu bare metalice*". Şeful Departamentului 6, Scurtul, a raportat: „*Unul dintre conducătorii detaşamentului de voluntari, Ţurcanu, intenţionează ca, în noaptea de 27 octombrie, să facă o incursiune în Comrat sau satele găgăuze, cu scopul de a declanşa ciocniri cu găgăuzii*". Iar în noaptea de 27 octombrie, la marginea satului Moscovei, voluntarii veniţi din Ialoveni au lovit un tractorist în vârstă de 36 de ani de la colhozul Lenin, N. Ştepenji, care a ajuns apoi la Secţia de reanimare a Spitalului clinic republican.

[1] *Cuvântul lui Lenin*

Capitolul 12

Campania voluntarilor tiraspoleni în Comrat

Colaboratorii MAI din Republica Moldova sunt luați ostatici. Misiune: incendierea mașinilor de poliție. Excesele voluntarilor la Cahul. Moscova trimite în Găgăuzia un desant al „beretelor pestrițe". Eu și generalul Șatalin mergem la Comrat. Unde s-au dus banii adunați pentru „voluntariadă"?

La 25 octombrie, în ajunul desfășurării alegerilor ilegale pentru organul legislativ al Republicii autoproclamate Găgăuzia, liderii de la Comrat i-au chemat în ajutor pe colegii din Tiraspol. La 26 octombrie 1990, când, în sud, a fost introdusă starea excepțională, în centrul Tiraspolului, în fața Casei Sovietelor, avea deja loc un miting unde s-au format grupuri de luptători care trebuiau să meargă *în ajutorul Comratului.* Se ridică întrebarea: pentru ce?

Propaganda moscovită și tiraspoleană a explicat că scopul campaniei era participarea la desfășurarea alegerilor pentru organele puterii din autoproclamata RSSG. Dar la acel moment alegerile fuseseră deja organizate. Scopul campaniei, așa cum au mărturisit deschis mass-media transnistrene, a fost participarea liderilor găgăuzi la demiterea puterii legale din Moldova. Și astfel, în direcția Comratului, prin Odessa, se deplasa o coloană lungă care se întindea pe o distanță de doi kilometri. Potrivit datelor publicației *Zarea Pridnestrovia*[1], numai din Tiraspol au plecat 40 de autobuze (cu capacitatea de a transporta 50 de persoane) cu muncitori de la întreprinderile Moldavizolit, Fabrica 1 Mai, Kirov și altele, iar alte trei autobuze au

[1] *Zorile Transnistriei*

plecat din Bender. Voluntarii veneau, de asemenea, din Rîbnița, Dubăsari şi alte localități. Potrivit informațiilor publicației *Dnestrovskaia Pravda*[1], în total erau în jur de 70 de autobuze, iar, în sud, au mers (info. FPM) aproximativ 20 000 de voluntari. Ultima cifră ridică însă semne de întrebare.

Despre faptul că se forma o coloană mi s-a raportat imediat. Traseul acesteia era cunoscut până în cel mai mic detaliu. Ştiam despre fiecare pas al detaşamentului, oricând puteam trimite asupra lui aproximativ 2 500 de voluntari. Dar nu am făcut acest lucru. După cum a arătat evoluția ulterioară a evenimentelor, pe luptătorii transnistreni practic îi mâncau palmele. Putea să curgă sânge din belşug. Am considerat atunci, aşa cum consider şi astăzi, că Guvernul şi MAI aveau dreptul legal să riposteze pe cale armată separatismului, aşa cum au făcut şi o fac multe state. Dar nu aveam dreptul moral să luptăm cu propriul popor. Am acționat întotdeauna ținând cont de faptul că avem de-a face cu persoane civile. Dar luptătorii din Tiraspol, după cum a devenit clar, erau pregătiți în orice moment să atace Miliția şi puterea legală, neluând în considerare posibilele victime. Totuşi, exact la adresa Miliției moldovene, presa transnistreană a adus cele mai incredibile acuzații: că noi am fi ocupanți şi *bandocrați,* că „am bătut poporul cu maşini", am tras focuri de armă, am lovit, am forțat şi jefuit populația civilă... Şi toate acestea erau citite de oameni care erau înclinați să creadă în veridicitatea presei! Iată ce a scris, la 31 octombrie, publicația *Dnestrovskaia Pravda,* într-o manieră propagandistică specifică epocii lui Stalin, într-un reportaj despre campania de la Comrat a luptătorilor tiraspoleni: „Prima surpriză ne-a aşteptat la intrarea în Odessa. Ne puteam aştepta la orice de la cei din Odessa, chiar la întăriri, deoarece ei îşi aminteau foarte bine de ocupația românească, dar nu şi la bariere puternice pe traseu. Acestea erau ridicate fie la ordinul şefului lor, fie la un ordin de mai sus, fie la nivel de solidaritate. Coloana a aşteptat 70 de minute la intrarea în Odessa... La 2.30 a fost reluat marşul".

Un reportaj detaliat şi deschis despre plecarea transnistrenilor în Găgăuzia a fost publicat, de asemenea, la 3 noiembrie, în publicația *Zarea Pridnestrovia* din Dubăsari.

„Vineri, 25 octombrie, în jurul orei 17.00, autobuzele cu tinerii din Dubăsari au ieşit din oraş şi s-au îndreptat spre locul de întâlnire de la

[1] *Adevărul nistrean*

Tiraspol, unde trebuiau să se întâlnească cu oameni mânați de dorința de a acorda ajutor tinerei Republici Găgăuze", povestea autorul (acest corespondent de război, *un adevărat bărbat,* s-a temut să-și dea numele de familie). „*Și chiar dacă toți au înțeles că nu merg la plimbare și că în față i-ar putea aștepta încercări grele, nimeni nu și-a pierdut curajul. Se spuneau chiar glume și anecdote. Dar cel mai tare le-a plăcut gluma pe tema: «Dacă l-aș întâlni pe Costaș, i-aș...». «L-am întâlnit totuși pe Costaș pe drum, dar a fugit atât de repede, că nu am reușit să-l prindem și participanții au fost tare triști din cauza aceasta...»*”

Citind articolul, am fost foarte mirat că era prezentată atât de deschis intenția civililor din Transnistria de a-l *prinde* pe ministrul de interne din Moldova! După cum reiese din acest reportaj, în componența detașamentului era într-adevăr un grup care avea această sarcină! În general, citirea cu atenție a celor două reportaje detaliate despre campania militară din Comrat, publicate în *Dnestrovskaia Pravda* și în *Zarea Pridenstrovia,* oferă motive suplimentare de reflecție. Luptătorii nu numai că erau echipați, ei primeau permanent informații operative despre mișcările lucrătorilor de interne...

> *Coloana mixtă de voluntari din Camenca, Rîbnița, Dubăsari, Tiraspol, Dnestrovsk, Bender și Parcan se îndrepta spre Comrat pe ocolite, de la Tiraspol la Odessa, pentru că cel mai scurt drum, prin Căușani, a fost puternic blocat de tinerii și voluntarii din republica învecinată, arată letopisețul din „Zarea Pridnestrovia". Potrivit unor relatări și comentarii ale drujinicilor și ale conducătorilor detașamentelor, s-a stabilit că acea coloană era construită după modelul militar: era aici și un departament de informații, un grup care avea sarcina capturării și un grup de acoperire...*

La 4.30, coloana, lăsând în spate Maiaki, mergea spre Palanca. Dar aici transnistrenii au constatat că drumul era închis. De ambele părți erau mlaștini, iar trecerea era imposibilă. Mai mult de o oră au durat negocierile și coloana a fost obligată să se întoarcă la Maiaki. Iată ce scrie în acest sens *Zarea Pridnestrovia.*

> *Aproape de Odessa, coloana, care se întindea pe câțiva kilometri, formată din aproape patru mii de voluntari, a întâmpinat prima încercare serioasă. Drumul care ducea la Sergheevka, pe care trebuia să meargă în continuare coloana, era închis de două MAZ-uri, de două KrAZ-uri (cu*

tractoare în bene) şi de o macara. Negocierile îndelungi cu echipajul de miliție format din mai mult de 50 de persoane nu a condus la nimic. Pentru toți a devenit clar că drumul era blocat la cererea Guvernului Moldovei, c care, abia mai târziu, a declarat că voluntarii din aşa-numita RSSM Nistreană nu vor trece. Dar au trecut!...

...Încercarea de a rupe bariera puternică de la Palanca nu a fost încununată de succes. În locul îngust, pe lângă detaşamentul de miliție, tinerii au observat şi persoane care aveau automate. Unii, mai înfierbântați, au spus să se arunce cu benzină şi să se incendieze, iar apoi să utilizeze momentele de panică pentru a trece. Dar această variantă nu a fost acceptată. Şi din nou, pe ocolite, s-a reluat marşul spre sud... Dimineața au trecut Zatoca şi au continuat traseul pe câmp. Apoi, oprirea. Oamenii erau obosiți, nedormiți, moleşiți.

Au sosit cisternele cu benzină pentru a alimenta maşinile. Şi, în acest timp, în jurul orei 10.00 dimineața, la 15 metri de drum, a apărut un Ford. La început, nu i s-a acordat atenție, dar apoi, uitându-se cu atenție, cineva l-a recunoscut la volan pe Costaş. Dar au reacționat târziu - acesta a fugit. După jumătate de oră - din nou, la drum.

Pe ce traseu merge (Costaş) nu a întrebat nimeni. Acesta era cunoscut de un grup restrâns de persoane, printre care şi patru membri din Sovietul Suprem provizoriu al RSSMN: B.I. Akulov, V.P. Voevodin, V.A. Zagreadski, P.A. Zalojkov.

În satul Krasnîi Kut (RSS Ucraineană) ne-am oprit să bem apă. În acest timp, pe deasupra coloanei zbura un avion. Toți au înțeles că traseul nu mai este un secret pentru partea adversă. Tinerii lui Costaş ne-au aşteptat în raionul Bolgrad şi, nemaiavând răbdare, au decis să caute „ce-au pierdut". Şi din nou la drum. În față, erau cercetaşii. Şi, din nou, o informație nu prea bună: la Tarutino ne aşteaptă Costaş, Druc şi bandiții lor.

În jurul orei 10 dimineața, în satul Valea Perji, coloana întâlneşte postul de miliție. Aici era şeful Secției raionale a afacerilor interne din Criuleni, M. Ctitor. In încercarea de a reține coloana, plutonierul I. Chiper a tras un foc de avertisment în aer. Asupra lui s-au năpustit cei din desant şi l-au dezarmat. Miliția nu avea dreptul să tragă în oameni. *Zarea Pridenstrovia* povesteşte cum trei milițieni au fost luați ostatici. Pe Ion Chiper au vrut să-l împuşte, dar agresiunea celor din desant a fost aplanată de camarazii din Bender...

Iată ce mi-a raportat, mai târziu, despre aceasta şeful Departamentului 6, Scurtul: „*În localitatea Tvardița, din raionul Ceadîr-Lunga, asupra coloanei*

din Secția raională a afacerilor interne Criuleni a fost înregistrat un atac al voluntarilor transnistreni. Lucrătorilor li s-au luat automatele, 3 pistoale. AK au fost returnate fară coarne şi cartuşe, 2 pistoale fară încărcătoare. Au distrus şi stația radio de pe maşină”. În alt raport, din 29 octombrie, se spunea că la campania din Comrat au participat oameni cărora li s-a dat sarcina să incendieze maşinile de miliție. Ciudat este că după aceea autorul îi numeşte pe colaboratorii MAI din Moldova *criminali, jefuitori* şi *opresori,* ba chiar imputӑ suma de 3 ruble şi 50 de copeici pe care milițienii, în ziua executării misiunii trebuiau să o primească în locul rației...

Coloana merge mai departe. *Zarea Pridnestrovia* regretă mult faptul că pe drum nu i-au atacat pe cei de la OMON de la care ar fi putut lua vreo 30 de automate. „*În față era Tatarbunari, citim în reportajul din „Dnestrovskaia Pravda”. Şi aici Miliția ucraineană s-a reabilitat pentru Odessa - ne-au arătat drumul şi ne-au însoțit pentru siguranță...*”

Iată detaşamentul se întâlneşte cu o coloană de autobuze şi maşini de miliție. Spiritul de luptă al voluntarilor scade: „*Domnule colonel, ce să facem? Ne vor învinge”.* Răspunsul: „*Fără teamă, cu mai mult curaj... înapoi, în autobuze*!" În cadrul negocierilor, povesteşte reporterul, coloana a avut o şansă, ostaticii-milițieni. „*Conducerea detaşamentului MAI a fost de acord să lase coloana să treacă în schimbul ostaticilor şi al armelor”.*

După 20 de ore de drum, coloana a ajuns la Ceadîr-Lunga. „La intrarea în oraş erau baraje, scrie *Zarea Pridnestrovia.* Aici s-au adunat nu numai camarazii, dar şi oamenii de toate vârstele. Ei s-au poziționat pe întreg traseul, până în centrul oraşului... Oamenii plângeau de bucurie... Lucrătorilor de miliție din localitatea le străluceau lacrimile în ochi...”

Transnistrenii care au venit să apere Comratul de fascişti, evident, au lăcrimat şi ei auzind o astfel de minciună: *„Ieri l-au prins pe Ivan Burgudji*[1]*. El se află acum la reinstruire şi era în uniformă militară, cu o armă* (!!! - I.C.) *Era însoțit de un colonel, colegul său. Ceea ce au arătat ieri la televiziune este o minciună. Cuțitele şi armele i-au fost puse pe ascuns, pentru a-l compromite... Şi dacă la boieri funcționează marea minciună, la noi funcționează marele adevăr, care nu poate fi învins niciodată!”*

Cu adevărat retorică bolşevică! Pentru a transmite integral atmosfera acelor zile, adaug că, la miting, a luat cuvântul un oarecare S. Ghilka, din

[1] Liderul mişcării „Gagauz Halkî”

Dubăsari, care a povestit că el a fost refugiat timp de 37 de zile pentru că a rupt tricolorul.

Iată un citat exemplificator din discursul lui Mihail Cerveni, redactor la publicația *Znamea*[1] din Ceadîr-Lunga: „*Pe noi ne sfătuiesc să ne aşezăm la masa negocierilor? Suntem de acord. Dar voi spune de pe acum că nu mai au ce să ne spună. Spun şi în altă limbă: «Afară Snegur, afară Druc!»*” Redau şi o perlă scoasă de Boris Akulov: „*Druc, Snegur şi Costaş nu vă lasă să trăiți liniştiți. Într-adevăr, în ce stat democratic este posibil aşa ceva: pentru a merge în vizită unul la celălalt, trebuie scoase barierele, aşa cum ni se întâmplă nouă, în Ucraina, în Moldova...*” Tare aş fi vrut să îl întreb pe Akulov: Dar, oare, în vizită mergi cu ostatici?!

O parte a coloanei a rămas la Ceadîr-Lunga, o parte s-a îndreptat spre Comrat, unde transnistrenii au ajuns, la 27 octombrie, la ora 20.40. Şi acolo era un miting, la care un membru al Comitetului Provizoriu al RSSG, Mihail Kendileghean, a declarat: „*Cred că recunoaşterea tinerei republici nu este departe! Fascismul nu va învinge*!”

La 28 octombrie, Kendighelean a susținut o conferință de presă pentru 12 reprezentanți ai presei găgăuze, transnistrene şi ruseşti, la care spunea că rezultatele alegerilor din Găgăuzia au fost anticipate, pentru că „*muncitorii au cerut acest lucru... Noi nu am mai aşteptat campania, nici intrarea în oraşe şi sate a formațiunilor de voluntari şi a trupelor MAI din Moldova, ceea ce ne-ar fi îngreunat sau chiar ne-ar fi împiedicat să organizăm alegerile... Ne-am adresat Moscovei pentru ajutor, am cerut să trimită trupe. Iar prin programul Maiak ne-au transmis că şi Snegur s-a adresat cu această cerere. Pune în gardă şi formularea: «Trupele se introduc pentru instaurarea ordinii». Care ordine? În acest plan, la noi totul e în ordine. Snegur solicită supunerea trupelor care se află pe teritoriul republicii noastre față de Costaş. Nouă nu ne convine această situație. Atunci, de ce să mai fie introduse?*” Mai departe, se povestea despre încercările celor reținuți de Miliție şi despre modul în care Costaş ar fi dat ordin să fie împuşcată populația paşnică la Chiriet-Lunga... Aici chiar nu mai ştii ce să spui! Cum se zice, fară comentarii!

La 26 octombrie, în satul Cioc-Maidan au fost reținuți ofițeri de contrainformații militare din Districtul Militar Odessa, colonelul V. Țaturin şi

[1] *Drapelul*

maiorul S. Riabuha. Amândoi mergeau cu o Volga prin satele găgăuze escortându-l pe liderul separatiştilor găgăuzi, Ivan Burgudji, şi pe cei câțiva dintre cei de la pază. În maşina ofițerilor au fost găsite arme. Au fost duşi la post, apoi eliberați la ordinul comandantului militar din Cimişlia, Abdurahmanov. În aceeaşi zi, în jurul orei 22.00, în satul Maidan-Basarabeasca, la trecerea de cale ferată a fost reținut Ivan Burgudji. Era în uniformă de camuflaj de locotenent-major şi a explicat că fusese chemat la adunări militare. Aceasta a fost a doua reținere a inițiatorului Republicii Găgăuze. În septembrie, Burgudji era deja arestat şi ulterior pus în libertate la decizia mea.

La 29 octombrie, în jur de 3 000 de voluntari erau la Cahul. Ei au ocupat încăperea Comitetului raional a PCM, au dat jos de pe fațada clădirii basoreliefurile lui Marx, Engels şi Lenin, au incendiat drapelele cu care oraşul fusese decorat în cinstea celor 150 de ani de la formare, au spart stema oraşului. De la 14.00 până la 19.00, în piața centrală a avut loc un miting la care au participat câteva sute de orăşeni. Participanții au cerut demiterea conducerii raionului, inclusiv a şefilor secțiilor raională şi orăşenească. Milițienii au fost jigniți, iar şefului departamentului orăşenesc, V. Fedorenco, i-au fost smulşi epoleții. Un alt grup de voluntari a mers în direcția Cimişliei. Citează raportul lui Scurtul: „*Toți voluntarii care merg spre Cimişlia s-au oprit la 14 kilometri de sat la o fântână. Nu doresc să meargă la miting cu Druc*”.

Miliția s-a pomenit între două focuri. Ne-au atacat şi susținătorii Chişinăului şi cei ai Tiraspolului şi Comratului separatist! Seara, în jurul orei 22.00, în maşina de patrulare de la Secția raională a afacerilor interne din Hînceşti, care mergea pe strada Tanchiştilor, a fost aruncată o sticlă cu lichid inflamabil, care din fericire a trecut pe lângă şi s-a spart pe carosabil.

Dimineața, pe 30 octombrie, în jurul orei 07.00, grupurile de voluntari au rupt de pe piedestal şi au spart busturile lui Lenin şi Rumianțev, puse pe bulevardul Victoriei. În satul Chihana Veche a fost distrus monumentul lui Lenin de la poarta unei şcoli locale, lucru care nu a fost deloc pe placul locuitorilor din zonă. Locotenent-colonelul Fedorenco şi colegii lui s-au pomenit într-o situație dificilă. Lucrătorii Miliției, care au luptat toată viața cu infractorii, nu aveau experiența contracarării dezordinilor de masă şi a confruntărilor cu populația civilă, dar cel mai important, nu ştiau care sunt limitele permise în astfel de confruntări.

Încercările de a stabili un dialog nu au găsit înțelegere. Fărădelegile au continuat toată ziua. Miliția s-a dovedit perseverentă. E adevărat, unii dintre

angajaţi au participat la dezordinile în masă de partea organizatorilor, dar au fost cazuri singulare. Astfel, la 29 octombrie, în jurul orei 23.00, colaboratorii IAS de la DAI din capitală au oprit în apropiere de localitatea Mirnoe o maşină UAZ-469, în care se aflau patru persoane în stare de ebrietate. În maşină au găsit arme de vânătoare şi bare metalice. În maşină, era inspectorul de la Secţia raională a afacerilor interne din Taraclia, A. Iurevschi. Din încărcătorul Makarovului său lipseau patru cartuşe...

Despre complicarea situaţiei şi despre faptul că situaţia era cât pe ce să iasă de sub control, şeful departamentului de poliţie din MAI, Leonid Bolocan, a informat Statul-Major al MAI din Cimişlia şi pe conducătorii republicii, Mircea Snegur şi Mircea Druc. Am reuşit să ajungem la un acord cu liderii FPM privind retragerea voluntarilor dincolo de graniţele Cahulului.

Cât s-au derulat aceste tratative, în piaţa centrală au venit rânduri noi de oameni. Mulţimea a atins o masă critică, de 10 000 de persoane. În jur s-a format un inel de colaboratori ai MAI care îşi riscau sănătatea şi viaţa pentru a preîntâmpina un măcel. La 10.39, voluntarii s-au îngrămădit în autobuze şi au plecat din oraş. Situaţia operativă s-a stabilizat, detaşamentul de legătură a asigurat patrularea oraşului şi a raionului cu patrule întărite şi a început activitatea de documentare şi cercetare a ilegalităţilor.

Dacă scenariul transnistrean a fost planificat, mizându-se pe prezenţa în această regiune a unui grup militar puternic - Armata a 14-a -, Moscova a acţionat altfel în Găgăuzia. Încă de la 26 octombrie, în ziua când a fost introdusă starea excepţională, Sovietul Suprem al RSS Moldova s-a adresat Sovietului de Miniştri din URSS cu propunerea de a pune un batalion de miliţie de la Trupele de interne al MAI al URSS, dislocat pe teritoriul republicii, la dispoziţia Guvernului Moldovei. Sub pretextul acordării de sprijin conducerii Moldovei în lupta împotriva separatismului, MAI al URSS a trimis imediat la Chişinău cu două avioane de transport AN-12 şi IL-76 trupe proprii, grupele speciale de asalt ale MAI al URSS („beretele pestriţe"). Conducerea directă a operaţiunii era asigurată de adjunctul ministrului, comandantul Trupelor interne ale URSS, general-colonelul Iuri Şatalin, şi de generalul V. Zaiţev. După cum s-a dovedit mai târziu, aceste forţe aveau sarcina să nu se opună separatismului, ci, dimpotrivă, să colaboreze cu organizatorii alegerilor din Comrat. Cu acelaşi scop, pentru asigurarea acoperirii separatiştilor, la ordinul comandantului Districtului Militar Odessa, general-colonelul I. Morozov, în sudul Moldovei - deja fară niciun acord

din partea Chişinăului, la ordinul ministrului apărării din URSS, mareşalul F. Iazov, au fost introduse două batalioane de desant din divizia Bolgrad a Trupelor de Desant Aerian, cu BMD şi cu echipament complet de luptă.

Această divizie a Trupelor de Desant Aerian era comandată de Eroul Uniunii Sovietice, generalul V. Vostrikov, care avea în spate experiența acțiunilor de luptă din Afganistan. Militarii au fost dislocați pe întreg teritoriul unde locuiau găgăuzi şi bulgari în Moldova. Mult mai târziu, am aflat că unitățile militare ale MAI din URSS şi ale Ministerului Apărării din URSS au primit ordine ca, în caz de înăsprire a situației, să utilizeze toate mijloacele, inclusiv armele. Astfel, Moscova a luat nu cea mai bună decizie, ci mai degrabă a provocat direct confruntarea din sudul Moldovei, având scopul să dezbine republica şi să acorde separatismului găgăuz o formă legală.

Când eu şi Şatalin am ajuns cu elicopterul la Comrat, acest lucru a declanşat un val de nemulțumire; în Transnistria şi Găgăuzia se considera că pacificatorii ruşi trebuiau să comunice cu liderii separatişti din sud în mod direct, evitând Chişinăul. Ca urmare, în fiecare din centrele raionale din Găgăuzia existau în jur de 300 de militari. La 29 octombrie, a avut loc un miting la Secția raională Comrat, unde am mers împreună cu generalul Şatalin. Nişte femei au încercat să intre în clădirea Secției raionale pentru a se convinge că acolo sunt automate, iar preşedintele Comitetului executiv raional a solicitat explicații pentru prezența în raioanele de sud a 40 de lucrători din grupa operativă de cercetare penală a Procuraturii RSS Moldova. Mulțimea agitată din jurul comitetul raional executiv Comrat cerea insistent generalului Şatalin capul generalului Costaş.

La 1 noiembrie, când nu era încă stins definitiv focul găgăuz, au izbucnit alte evenimente, de această dată, la Dubăsari... La 22 decembrie 1990, prin decretul „cu privire la măsurile de normalizare a situației în Moldova", preşedintele URSS, Mihail Gorbaciov, a anulat decizia liderilor găgăuzi de autoproclamare a republicii, dar ea a continuat să existe până la 19 august 1991. Liderii acesteia au marcat un an de la formarea republicii după gratii, fiind acuzați de susținerea puciştilor. În martie 1991, în Găgăuzia a avut loc un referendum pentru menținerea URSS. La final, s-a reuşit stingerea acestui punct fierbinte. Regiunea sudică, cu participarea şi intervenția lui Petru Lucinschi, a obținut autonomia cu încălcarea grosolană a Constituției Moldovei şi fară desfăşurarea unui referendum republican în acest sens. Obținând statutul de autonomie, toți conducătorii Găgăuziei au continuat şi

continuă să consolideze cele mai strânse contacte cu Moscova şi Tiraspol, neţinând seama de opinia Chişinăului. M-a surprins foarte tare faptul că în cartea *Scurtă istorie a găgăuzilor* Feodor Angheli, deputat în primul Parlament, a comparat incidentul din toamna anului 1990 cu evenimente din istoria conaţionalilor săi, cum ar fi execuţiile din Balcani din secolele XI-XII şi din perioada celui de-al Doilea Război Mondial! Săptămâna în care a avut loc ofensiva la Comrat, chiar dacă a fost stresantă pentru ambele părţi a fost, din fericire, una fară vărsare de sânge. Nu am dorit să existe victime, iar faptul că acest lucru a fost posibil este marele merit al lucrătorilor MAI, ofiţeri şi soldaţi, cărora le sunt extrem de recunoscător pentru curajul, respectul faţă de lege, disponibilitatea de a executa ordinele şi de a-şi face datoria de care au dat dovadă în acele zile de restrişte. Chiar dacă patria nu a remarcat faptele voastre eroice, v-aţi comportat ca nişte patrioţi şi profesionişti şi aveţi de ce să fiţi mândri! Mai târziu, ex-preşedintele Mircea Snegur a povestit în memoriile sale despre conflictul izbucnit între el, Mircea Druc şi Iurie Roşca din cauza aşa-numitor „bani pentru voluntari". Potrivit datelor adunate de deputatul Piotr Şornikov, pentru susţinerea campaniei găgăuze şi a *voluntariadei* diferite întreprinderi şi organizaţii au trimis în jur de 13 milioane de ruble. Aceşti bani s-au strâns în contul Frontului Popular, care nu dorea deloc să renunţe la ei. Un grup de deputaţi a reuşit să blocheze contul şi, într-un final, la insistenţa lui Mircea Snegur banii au fost redistribuiţi Ministerului de Interne (atunci, ministru era deja Constantin Antoci). Ceea ce m-a mirat foarte tare a fost că ex-preşedintele a scris că nu-şi aminteşte dacă i-au luat de la Frontul Popular pe toţi sau „le-au lăsat ceva pentru zile negre în locul pesmeţilor".

[1] Mircea Snegur, Eduard Volkov, *Dialoguri sincere,* pag. 374-375

Capitolul 13

A fost, oare, un conflict etnic?

Toleranța moldovenilor. Rusificarea Transnistriei şi „revoluția antimoldovenească" a elitei de pe malul stâng. Moldovenii renegați în republica autoproclamată. De ce diaspora rusă nu se integrează în societatea moldovenească?

Înainte de a trece la relatarea evenimentelor din 1990 de la Dubăsari, voi face o mică paranteză. Mi-a venit în minte un episod din îndepărtatul an 1967, când, după terminarea Şcolii Superioare de Aviație de la Harkov, eu, un tânăr ofițer al Forțelor Armate Aeriene, am mers să-l vizitez pe verişorul meu care făcea serviciul militar la termen într-o unitate de rachete, dislocată în oraşul lituanian Ionava, la 60-80 de kilometri de Kaunas. Hotărând să înnoptez la Kaunas, unde am ajuns în jurul orei 11 noaptea, mă îndreptam către hotel. Pe drum, i-am întrebat pe trecători, fireşte, în limba rusă, pe unde trebuie să o iau, dar, spre marea mea mirare, toți cei pe care i-am întâlnit mi-au răspuns numai în limba lituaniană. Nu voiau să vorbească în limba rusă nicăieri - nici în magazin, nici în autobuz, nici în taxi. Cu greu am reuşit să ajung la hotel unde în final mi s-a răspuns în rusă. Dar răspunsul nu a fost prea îmbucurător: nu erau camere libere. Văzând că alte persoane care soseau la hotel se cazau cu succes, nu înțelegeam care este problema. Ieşind în stradă, m-am plimbat jumătate de oră şi am decis să încerc să mă adresez administratorului în limba română. „De ce nu ați spus mai devreme că nu sunteți rus?", a întrebat cu uimire femeia. Şi astfel am găsit o cameră pentru un locotenent din aviația militară. De ce mi-a venit brusc în minte acest incident din tinerețea mea de ofițer? Vreau să subliniez diferența de atitudine în ceea ce-i priveşte pe vorbitorii de limbă

rusă la noi, în Moldova, faţă de cei din Ţările Baltice. În Letonia, Lituania şi Estonia îi era greu să se descurce unei persoane nou-venite, iar celor care vorbeau doar ruseşte le era şi mai greu. Noi, moldovenii, am fost întotdeauna ospitalieri şi toleranţi. Dar toleranţa şi iubirea noastră faţă de semeni ne-au jucat o farsă proastă. Aceste calităţi naţionale ne împiedică şi astăzi să ne familiarizăm cu limba şi cultura română. Conaţionalii vorbitori de limba rusă îşi amintesc rar faptul că sunt, în primul rând, cetăţeni ai Republicii Moldova, obligaţi să cunoască limba oficială a ţării şi abia apoi ucraineni, ruşi, găgăuzi, bulgari, evrei care îşi păstrează limba şi tradiţiile. Aceasta este neînţelegerea care a devenit una dintre cauzele evenimentelor din 1990-1992, când factorul etnic a jucat un rol important în delimitarea cetăţenilor Moldovei. Deşi de-a lungul anilor politicienii şi politologii au dat asigurări că evenimentele din Transnistria şi Găgăuzia de la începutul anilor '90 nu au avut caracter etnic, asta este doar lipsa dorinţei de a privi adevărul în faţă. Întotdeauna, cetăţenii de rând au ştiut şi au înţeles nu numai că dimensiunea etnică s-a distins în mod clar, dar ea a şi stabilit parametrii fundamentali ai conflictului.

Populaţia din oraşele şi raioanele de pe malul stâng, precum şi din Găgăuzia a fost întotdeauna pestriţă. În perioada ante- şi postbelică, partea moldovenească de aici s-a rusificat mai intens. Aceasta era orientarea politicii puterii. În Găgăuzia, ca peste tot, învăţământul se desfăşură exclusiv în limba rusă, limba maternă găgăuză fiind limba vorbită în familie, iar româna (sau, aşa cum o numeau, limba moldovenească) nu era cunoscută de marea masă a populaţiei, întrucât în şcoli aceasta se preda după cele mai proaste şi ineficiente metode. În Transnistria, situaţia predării limbii române (atunci, moldoveneşti) în şcoli era aceeaşi. În această regiune, de-a lungul anilor, ministerele şi instituţiile unionale au trimis un număr mare de specialişti din alte republici şi regiuni ale URSS, deşi aceştia puteau fi pregătiţi şi în Moldova. Astfel, procentul populaţiei moldoveneşti s-a diminuat permanent.

La începutul anilor '90, moldovenii de pe malul stâng reprezentau, în principal, populaţia rurală şi, practic, lipseau din structura elitei politice şi economice. De exemplu, la Electrocentrala Republicană de Stat (GRES) Moldovenească doar 21% dintre angajaţi erau moldoveni, iar numai 7% dintre lucrătorii ingineri-tehnicieni din regiune erau reprezentanţii populaţiei băştinaşe.

Nu este de mirare că directorii transnistreni au condus în interesul lor revoluția antimoldovenească. Ei s-au sprijinit pe cei pentru care limba rusă era limbă maternă, şi astfel au devenit după ani de rusificare moldovenii şi ucrainenii care din bătrâni locuiau pe pământurile transnistrene. Pentru aceşti oameni, trecerea inevitabilă în rândul minorităților naționale a reprezentat un stres teribil, iar soluția firească a fost viața în republica autoproclamată, care, deşi nu era recunoscută de nimeni, oferea măcar posibilitatea funcționării limbii ruse ca limbă de stat.

Limba moldovenească la fel ca ucraineana a fost oficial recunoscută ca limbă de stat în aşa-numita RMN, dar *de facto* n-a fost utilizată niciodată şi nu se utilizează. Pe teritoriul republicii autoproclamate (malul stâng al Nistrului, în speță în satele în care referendumurile nu s-au organizat sau nu au oferit un rezultat negativ, precum şi în oraşul Bender şi câteva sate de pe malul drept al Nistrului) locuiau, în anul 1990, moldoveni/români - 39%, ucraineni - 28%, ruşi - 24%, bulgari, găgăuzi şi reprezentanți ai altor naționalități - 9%.

Moldovenii, care aveau legături spirituale şi de rudenie pe ambele părți ale Nistrului, urmăreau cu indignare cum țara le era ruptă în bucăți. În concluzie, deşi republica înființată ilegal era numită *moldovenească,* moldovenii erau foarte slab reprezentați în structurile de putere şi în conducerea economiei, influența lor era nesemnificativă, interesele lor nefiind promovate sau luate în considerare. Din 600 de deputați care au proclamat, la 2 septembrie 1990, Republica ilegală Transnistria, doar unul din şase era (sau se considera, potrivit paşaportului) moldovean. Dintre reprezentanții acestei naționalități, în jur de 100 de persoane erau muncitori şi țărani. În majoritatea copleşitoare, deciziile nu erau adoptate de către aceştia, ci de către conducătorii şi inginerii-tehnicieni ai întreprinderilor industriale cu subordonare unională. Din 62 de deputați aleşi în aşa-numita RMN, doar 8 erau moldoveni. Ceilalți 5 nu participau, practic, la aventura smirnoviană. Din 42 de preşedinți şi vicepreşedinți ai consiliilor orăşeneşti şi raionale care intrau în componența autoproclamatei RMN, în perioada 1990-1992, numai 8 erau moldoveni. În primii ani de existență, republica *smirnoviană* era condusă de 36 de persoane — preşedinte, vicepreşedinte, preşedintele sovietului suprem, miniştri cu prerogative de şefi de direcții şi comitete, preşedinți ai comisiilor permanente. Din cei 36 de conducători, 21 erau ruşi, 9 ucraineni, 5 moldoveni. Au declarat război propriei patrii următorii: A. Caraman,

G. Mărăcuță, P. Burduh, I. Grosul, V. Balîka. Rândurile lor au fost completate, după plecarea profesorului Iakovlev, de Ş. Chițac care, în perioade diferite, se declara când moldovean, când român, când ucrainean. Totuşi, funcția de şef al gărzii republicane a fost ocupată curând de un oarecare Losev, care venise la Tiraspol din Rusia în anul 1988.

Din 36 de conducători, 20 au venit în Moldova nu cu mult înainte de evenimente. Astfel, V. Smirnov şi V. Temnikov (şeful structurii de protecție a mediului) *s-au împământenit* în ținuturile noastre în 1987, A. Belitcenko (directorul Uzinei Metalurgice Moldoveneşti) şi V. Kirsev (şeful apărării civile) - în 1985, S. Surago (însărcinatul cu afaceri al guvernului autoproclamat) - în 1989. De exemplu, în aceiaşi ani, au apărut M. Vamik (şeful producției petroliere), A. Semko (responsabil cu sănătatea), M. Iastrebceak (şeful structurii de standardizare şi metrologie), P. Motîli (comunicațiile radio operative) A. Bulîcev (înzestrarea specială).

Doar primarul din Dubăsari, V. Finaghin, venise în Moldova mai demult, în anul 1970. După cum vedem, proporțiile structurii etnice la nivelul conducerii aşa-numitei RMN nu au corespuns niciodată celor ale structurii etnice a populației regiunii. Acelaşi lucru îl putem spune şi despre componența etnică a conducerii întreprinderilor. La 1 aprilie 1992, din 31 de conducători ai întreprinderilor de construcții din raioanele şi oraşele de pe malul stâng, numai trei erau moldoveni. Dintre cei 12 conducători ai celor mai puternice întreprinderi industriale — cum ar fi Uzina Metalurgică Moldovenească, uzinele producătoare de stații de pompare şi instalații de răcire, Electromaş, Moldavizolit, Tocilitmaş, Moldavkabeli, Pribor, Electroaparatura, Electrofarfor şi altele — numai doi erau moldoveni! Din 12 conducători ai întreprinderilor din industria uşoară - cum ar fi Combinatul de mătase şi Fabrica de încălțăminte Floare din Bender, Fabrica de confecții din Tiraspol etc. — doar unul era moldovean. Aceasta era situația şi în alte ramuri industriale.

Aceste date, prezentate în iunie 1992, la sesiunea a VIII-a a Parlamentului Republicii Moldova, au demonstrat foarte bine esența evenimentelor petrecute şi dedesubturile acestora, precum şi cine a dirijat procesul politic, cine a fost interesat de crearea *republicii* şi cine a împiedicat introducerea ordinii constituționale. Conducătorii amintiți de mine erau legați, din punct de vedere organizațional şi spiritual, de acele cercuri politice din Rusia, ai

căror reprezentanți erau interesați de aşa-numita RMN şi îşi coordonau existența cu interesele strategice ale Rusiei.

Iată de ce înlăturarea conflictului în format unilateral nu a fost posibilă. Am remarcat un lucru ciudat: deşi în acei ani Moscova, „bastion al spiritului rus”, tutela Tiraspolul (acest proces continuă şi în ziua de astăzi), situația ruşilor de pe malul drept al Nistrului nu a îngrijorat-o niciodată. De-a lungul celor 20 de ani care au trecut de la destrămarea Uniunii, Kremlinul nu a ridicat nici măcar un deget pentru strămutarea în Rusia a populației rusofone despre care a anunțat şi anunță în continuare că este foarte îngrijorat. Pe întreaga suprafață a republicilor fostei URSS, în anii ’90 a fost lăsată la voia întâmplării soarta a aproape 50 de milioane de persoane, care consideră limba rusă drept limbă maternă. Puținele programe de strămutare a conaționalilor propuse de Moscova au eşuat din cauza lipsei resurselor, a necugetării şi a egoismului elitei ruse. Mai mult, în anii ’40-’80, nu din proprie inițiativă, ruşii s-au stabilit la periferiile naționale ale imensei Uniuni, deoarece în țară nu exista o piață a muncii libere, oamenii erau trimişi la muncă de către Moscova şi mulți încheiau căsătorii mixte. După destrămarea URSS, situația s-a schimbat, dar acelor locuitori rusofoni din fostele republici, care nu voiau sau care nu puteau să se adapteze la noile realități, dar doreau să plece în patria istorică, Moscova le-a propus condiții care, în mod intenționat, îi marginalizau pe strămutați. Într-o țară imensă nu au găsit metode de sprijin nici măcar pentru ruşii care au rămas în grija regimurilor ostile din fostele republici din Asia Centrală. Despre modul în care au supraviețuit aceştia, de exemplu în condițiile dictaturii asiatice a liderului turkmen Saparmurat Niazov, presei ruse nu i-a plăcut să scrie. Această situație se menține şi acum. Este de mirare şi faptul că, permanent, programele umanitare în vigoare ale Kremlinului, destinate populației rusofone de pe malul drept al Nistrului, pot fi numărate pe degetele de la o mână şi că unui rus din Republica Moldova îi este practic imposibil să obțină cetățenia rusă. Într-adevăr, Rusia ar trebui să învețe ce înseamnă dragostea proactivă față de conaționali de la România, Germania şi Israel! Din păcate, în Moldova, dimensiunea etnică nu a fost luată în considerare la sfârşitul anilor ’80, la elaborarea legislației privind limba, iar în anii ’90 nu s-a elaborat o politică pentru perioada de tranziție privind adaptarea populației rusofone la noile realități şi integrarea acesteia în noua societate. Oficialii moldoveni au demonstrat o încredere naivă în faptul că se

va rezolva de la sine problema existenței, în statul moldovenesc, a unei mase imense de moldoveni rusificați, ruşi-orăşeni, ucraineni din raioanele nordice, găgăuzi şi bulgari care locuiesc compact în sud, de ruşi staroveri din zona rurală.

Toți aceşti oameni au fost excluşi în mod grosolan şi rapid din procesul de renaştere națională, motiv pentru care au şi devenit o unealtă în mâinile liderilor separatişti. În concluzie, Tiraspolul a acuzat Chişinăul de crearea unor structuri de putere mononaționale şi pe baza acesteia a construit, în mare măsură, o propagandă antimoldovenească. Acest lucru este pe jumătate adevărat şi pe jumătate neadevărat. Din punct de vedere legislativ, în Republica Moldova s-a realizat reprezentarea tuturor straturilor etnice ale populației. Încă din 14 noiembrie 1990 a fost adoptată hotărârea Parlamentului privind programul de ieşire a țării din criza politică. În acest document figura şi acest punct: „*La crearea tuturor organelor de stat ale puterii şi administrației la toate nivelurile să se asigure reprezentarea cetățenilor de toate naționalitățile, care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, în concordanță cu structura etnodemografică a populației*". Să spunem direct, acest document nu s-a pus în practică niciodată — nici în acei ani, nici după aceea. El a fost ignorat atât de conducătorii structurilor de stat, cât şi de toate partidele politice la formarea listelor de candidați pentru alegerile parlamentare. Totuşi, cauza principală a acestei situații a fost întotdeauna necunoaşterea de către marea masă a populației rusofone a limbii de stat a Republicii Moldova. De-a lungul anilor, limba nu s-a studiat (inclusiv din vina statului), în schimb, s-au purtat dezbateri îndelungate privind necesitatea introducerii limbii ruse ca a doua limbă de stat, deşi aceasta avea deja statutul de limbă de comunicare între națiuni. Printre altele, am văzut şi vedem exemple izolate ale modului în care funcționarii rusofoni, care cunosc bine limba română, fară niciun fel de piedici, fac carieră în serviciul public.

Sunt absolut convins că, dacă, de exemplu, în cei 8 ani de conducere a comuniştilor, în regiunile în care locuiesc compact ucraineni, găgăuzi, bulgari, în mediul orăşenesc rusofon, ar fi fost realizat un program de studiere a limbii române în grădinițe şi şcoli, în politică şi afaceri, ar fi apărut o nouă generație, care nu ar mai fi avut aceste complexe etnice. Dar aceasta ar fi fost în defavoarea comuniştilor: chiar pe aceste temeri ale unei părți a electoratului, pe sentimentele de neîncredere şi jignire s-au construit, la început, propaganda intrării în uniunea Rusia-Belarus, apoi campaniile de

luptă împotriva partidelor politice de orientare democrată. În concluzie, nu s-a acordat nicio atenție studierii limbii române de către copiii rusofoni în grădinițe şi şcoli, iar, în universități au fost propuse cursuri cu plată în acest sens. Totuşi, este paradoxal că însăşi politica sprijinirii pe electoratul rusofon l-a adus în final pe Voronin la pierzanie. Acest electorat s-a destrămat progresiv. Intelectualitatea rusofonă şi mediul de afaceri au încetat să-i mai vadă drept *apărători* pe comunişti, care au ruinat în mod deschis țara şi care au instaurat un regim semiasiatic de conducere totalitară de către un singur clan. Chiar în Găgăuzia orientată, în mod tradițional, spre Rusia, Voronin a suferit o înfrângere răsunătoare la alegerile locale din 2007. Găgăuzii nu i-au iertat pe comunişti pentru demiterea ilegală a başcanului Dmitri Croitor, pentru distrugerea Universității Găgăuze (unica din Moldova şi din lume în care predarea se facea în limba găgăuză, rector şi fondator fiind Leonid Dobrov), pentru politica de obligare a găgăuzilor de a pleca la muncă peste hotare.

De la început, pentru studierea limbii de stat a fost stabilită o perioadă de 6 ani, dar adesea factorii accelerării introducerii acesteia în mase nu au fost cei la vârf, ci păturile de jos. La începutul anilor '90, s-au înregistrat conflicte şi confruntări curente în plan lingvistic. Presa a turnat gaz pe foc. De exemplu, *Dnestrovskaia pravda* scria în numărul din 11 februarie 1990: „*Peste 6, 10 sau 20 de ani, tiraspolenii vor vorbi şi vor face afaceri în limba pe care o vor alege ei singuri*". În favoarea lui Smirnov a lucrat şi neştiința Chişinăului de a se descurca cu dezordinea socială, provocările sau nihilismul juridic, din cauza cărora cetățenii s-au simțit lipsiți de apărare.

Majoritatea incidentelor de rezonanță cu privire la pogromuri, incendieri, distrugeri de monumente şi atacuri asupra Opoziției, cu substrat etnic, nu au fost cercetate până la final, faptele nu au fost aduse în instanță, iar eu nu sunt convins că în toate cazurile erau vinovați cei care au fost acuzați în mod public. Ce aşteaptă societatea noastră în viitor? Vor reuşi, oare, cetățenii rusofoni să se integreze în totalitate în aceasta, vor înceta, oare, să se gândească vreodată că la noi lumina vine de la Moscova? Tare aş vrea să cred acest lucru, dar realitatea este că mulți oameni sunt nostalgici, se autoizolează în cultura proprie, se limitează la citirea presei în limba rusă şi la vizionarea programelor TV moscovite, la comunicarea cu rusofonii, iar cu moldovenii au contact numai în limba lor maternă. Citind cartea Allei Skvorțova *Ruşii din Basarabia: experiența vieții în diaspora (1918-1940),* apărută la

Chişinău în anul 2002, m-am convins de analogia absolută a situaţiilor. Diaspora rusă şi în România antebelică, şi în Republica Moldova contemporană a demonstrat şi demonstrează o incapacitate similară de integrare în societatea romănofonă. Aceleaşi calităţi au apărut, să spunem, şi în Harbin, unde s-au stabilit, după revoluţia din anul 1917, refugiaţii din Rusia. În final, acest oraş a devenit rusesc, pentru că nu emigranţii s-au integrat în comunitatea locală, ci, dimpotrivă, japonezii şi chinezii au fost obligaţi să înveţe limba rusă. Ce reprezintă acest fenomen şi cum poate fi el depăşit? Cum să-i ajuţi pe cetăţenii rusofoni să se adapteze la noile condiţii? Iată la ce este timpul să se gândească Puterea, dacă vrea într-adevăr să construiască o societate după standarde europene.

Capitolul 14

Cum i-au „zombificat" pe cei din Dubăsari

Dubla putere. Finaghin: omul care zâmbea mereu. Persecuția lui Mițcul. *Zarea Pridnestrovia,* publicația din perioada comunismului militar. Armata de marionete ROSM. Operațiunea de înlăturare a puterii legale. Dezertarea lui Plămădeală. Druc va da ordinul de deblocare a podului. Greşeala lui Vîrlan. Victimele

Dubăsari este un oraş mic, liniştit, provincial, de pe malul Nistrului. La 12 august 1990, aici, ca şi în alte localități de pe malul stâng, a avut loc un referendum privind formarea aşa-numitei RSSMN. La secțiile de votare, nu au fost primiți adepții Moldovei unitare, lucru care a şi determinat rezultatele. În final, când, după votarea de la 2 septembrie, a fost proclamată RSSMN, Dubăsari a intrat în componența acesteia. În magazinele alimentare din oraş au apărut anunțuri de genul: „Laptele se dă numai orăşenilor şi locuitorilor din acele sate care au trecut sub jurisdicția Transnistriei". Au început efectiv să „zombifice" oraşul, introducând o ruptură între cei de pe malul stâng şi cei de pe malul drept. Despre modul în care localitatea Dubăsari a fost ruptă de Moldova, cum s-a intensificat opoziția cu fiecare zi care trecea, despre cine şi cum a împins oraşul în conflictul de pe pod a relatat, la 18 mai 1991, publicația *Molodioj Moldovî*[1].

Încă de-acum un an, tot ce este în Dubăsari se poate enumera, fară comentarii — descria situația jurnalista Elena Zamura, în articolul de investigație „Umbre pe podul de la Dubăsari", scris cu ajutorul lucrătorilor MAI.

[1] *Tineretul Moldovei*

Puterea este una, banca este una, publicația este una. A fost lipsa alegerii, fapt care a stat la baza raiului spiritual. După cum se ştie, în „listele de inventar” ale raiului erau, de asemenea, un bărbat, o femeie, un arbore al conştiinței... Astăzi, în Dubăsari este dublă putere. Comitetul executiv raional ține de Chişinău, Comitetul executiv orăşenesc, de Tiraspol. Sunt două bănci: a doua, comercială, a fost înființată în satul Cocieri, la inițiativa întreprinderilor şi organizațiilor care nu s-au implicat în blocarea Ministerului de Finanțe al RSS Moldova. Sunt şi două sisteme ale organelor de ordine publică: Poliția care există în mod real este dublată de ROSM, care nu există de fapt. În final, sunt două publicații cu două puncte de vedere contradictorii asupra a tot ceea ce se întâmplă în oraş şi în lume... Viața este ca într-un film alb-negru. Şi în acest film este doar un cadru impus de la regizor, colorat în roşu. În timpul bombardamentului asupra Hiroşimei, trei trecători s-au transformat în cenuşă, având imprimate pentru totdeauna siluetele pe podul din oraş. Trei morți la Dubăsari... Şi cenuşa lor ne bate în inimă. Astăzi, când au răsunat primele valuri ale sentimentelor, este timpul ca o minte limpede să întrebe: Ce s-a întâmplat totuşi?

Dar iată ce s-a întâmplat. La începutul lui decembrie 1990, Sovietul orăşenesc din Dubăsari a decis să desființeze prezidiul şi să formeze o nouă structură a puterii locale. În funcția de preşedinte al Comitetului executiv, deputații l-au promovat pe Ivan Vitovici, şeful asociației pentru serviciile comunale. Cât timp aleşii poporului care respectau legea au examinat în detaliu procedura legală de promovare, a apărut o altă candidatură. Totul s-a petrecut atât de repede şi de neaşteptat, încât nimeni, ulterior, nu a putut să explice cum şi de ce în fotoliul preşedintelui Comitetului executiv al sovietului orăşenesc a ajuns în final reprezentantul complexului sovietic de apărare, muncitor la filiala din Dubăsari a întreprinderii *cu regim special,* Vladislav Finaghin — un om care zâmbea chiar şi atunci când vorbea despre lucruri neplăcute şi triste.

Cei mai apropiați camarazi ai lui Finaghin erau Porojan şi Diukarev. Primul, un bărbat uscățiv, cu barbă, înclinat mereu să facă dezvăluiri, al doilea, încă tânăr, dar deja cărunt, de asemenea înclinat spre presiunea mitingurilor.

Noul primar a început să câştige autoritate asupra orăşenilor şi să recruteze activ adepți, reacționând la toate rugămințile, cât timp vistieria nu s-a

subțiat din pricina gesturilor sale de binefacere şi a diminuării taxelor. Toate deciziile şeful oraşului le punea constant de acord cu Tiraspolul, lăsând astfel impresia că acționează independent. Iată cum descria Elena Zamura discuția cu Finaghin în articolul „Umbre pe podul de la Dubăsari”:

> *Sovietul orăşenesc îşi pune speranța în proiectele economice ale Tiraspolului. „Spuneți, credeți în Igor Smirnov?” l-am întrebat pe Finaghin. „Nu vă îndoiți când mizați pe el cartea viitorului oraşului?” Zâmbind, interlocutorul a vorbit despre Smirnov ca despre un om educat şi cu viziuni avangardiste... Am arătat în direcția portretelor clasicilor marxismului de pe perete: „Aceasta are legătură cu crezul vostru comun?” Finaghin s-a încruntat: „Moştenirea Comitetului raional... Noi vom construi socialismul. Dar nu aşa. Cred în înnoirea ideii comuniste”.*

Până la urmă acțiunile revoluționare ale primarului, sprijinite de Tiraspol, au însemnat, în oraş, dublarea puterii: Vladislav Finaghin s-a pronunțat pentru susținerea autoproclamatei Republici Transnistrene, preşedintele Comitetului executiv raional, Ivan Mițcul - pentru Moldova unitară. Comitetul raional de partid din Dubăsari nu a avut o poziție fermă, acționând în funcție de circumstanțe şi, cel mai frecvent, susținându-l pe Finaghin. Activiştii de partid ştiau că se examinează problema privind crearea unui partid comunist în Transnistria şi că decizia o va lua Smirnov. Ei îşi puneau mari speranțe în *înnoire* şi încercau să apropie acest moment. La solicitarea lui Nicolae Misail, deputat în Parlamentul Moldovei, la şedința organului legislativ s-a discutat chiar şi despre faptul că bunăoară Comitetul executiv din Dubăsari al PCM îi pune *pe tapet* pe comunişti şi face apel să fie sprijinit Smirnov şi echipa lui. La început, în oraş a fost persecuția permanentă a lui Mițcul, dar treptat s-a trecut la o amplă campanie de amenințare şi intimidare a celor care erau de partea puterii legale. Un rol uriaş în prelucrarea ideologică a orăşenilor l-a jucat publicația *Zarea Pridnestrovia,* care trezea constant spaima față de pericolul care ar fi venit de la Chişinău şi care solicita bărbaților să se înscrie în detaşamentele muncitoreşti de sprijinire a Miliției.

Articolele din *Zarea Pridnestrovia,* prin stil, vocabular şi metode de lucru, păreau împrumutate din timpurile staliniste. În principiu, întreaga

presă transnistreană lucra în spiritul comunismului militant, dar acest organ de presă se deosebea, în tabloul general, prin primitivism şi prin agresivitate de peşteră. S-a ajuns ca echipa lui Finaghin să-i propună preotului paroh de la Biserica Cuvioasa Paraschieva, părintelui Igor (Tarasov) să facă în predicile sale campanie pentru RSSMN. Au început să facă presiuni asupra preotului, solicitându-i să se fotografieze în biserică cu un număr din *Zarea Pridnestrovia,* pentru un articol de pe prima pagină a acestei publicaţii. Părintele Igor, care nu dorea să fie părtaş la acest spectacol politic, s-a văzut nevoit să părăsească biserica. În consecinţă, revista a publicat un articol în care vorbea despre „un popă care a fugit cu banii bisericii". Manipularea permanentă a populaţiei avea loc la mitingurile care, în Dubăsari, erau foarte frecvente. Gaz pe foc turnau emisarii din Tiraspol şi din Moscova. La întâlnirea cu alegătorii, în decembrie 1990, S. Morozov, deputat al poporului din URSS, care conducea Districtul Militar din Odessa, le-a spus celor din Dubăsari că misiunea lor *specială* constă în aceea că trebuie să apere ca pe lumina ochilor podul, barajul şi alte obiective strategice. În finalul discursului său, Morozov a declarat cu patos: „Nu vom da nimănui niciun petic de pământ de la est de Nistru". Toate aceste seminţe ale urii vin de departe. În Dubăsari apăruseră armele. Îmi amintesc o astfel de întâmplare: un locuitor din Hînceşti s-a certat cu soţia, a ameninţat-o cu o grenadă şi, trăgând cuiul grenadei, şi-a dat seama că grenada era una de război.

Soţul şi-a acoperit soţia cu propriul corp, el a murit, iar nevasta lui a fost mutilată. Ancheta a demonstrat că grenada îi fusese dăruită de un cunoscut din Dubăsari, membru al detaşamentelor muncitoreşti pentru sprijinirea Miliţiei, care avea vreo câteva zeci de grenade. Miliţia confisca permanent de la membrii ROSM arme şi efecte speciale, dar Finaghin dădea asigurări că detaşamentele nu erau înarmate.

Spre toamna anului 1990, detaşamentele muncitoreşti erau reprezentate de un grup de vreo câteva zeci de persoane, care primeau un salariu consistent, de aproape 300-400 ruble şi care purtau uniforme. Printre membrii ROSM erau foşti condamnaţi penal, dar, dacă cei din Poliţie îi luau la ochi pe aceşti oameni, ei erau daţi afară din aceste structuri. Se părea că acest *detaşament de sprijin,* în frunte cu colonelul Slobodeniuk, era o armată de marionete, un atribut jalnic al *puterii* de marionete. Totuşi, armele atârnate pe perete, după cum se ştie, mai devreme sau mai târziu vor trage singure. Oamenii cumpătaţi au înţeles că detaşamentul lui Finaghin era pentru apărarea

personală şi pentru lupta cu opoziţia, dar, treptat, au apărut minţi înfierbântate care credeau că este nevoie să se apere împotriva *unioniştilor români.*

După evenimentele de pe podul de la Dubăsari, ROSM acţiona deja ca poliţie politică şi practic i-a exterminat pe adepţii Moldovei unitare. Având în vedere circumstanţele de netăgăduit, comisarului de poliţie Dumitru Josanu i s-a spus direct: „*Nu vă miraţi dacă veţi dispărea cândva*”. Şi locuitorii paşnici se săturaseră de ROSM. Au fost cazuri când bărbaţi înarmaţi au năvălit în magazine, de unde i-au alungat pe cumpărători şi, ameninţând-o pe vânzătoare, *s-au asigurat cu marfă.* Membrii ROSM solicitau *servicii speciale* chiar şi în staţiile de alimentare. Odată, grăbindu-se cu maşina, la apelul lui Finaghin, membrii ROSM au trecut pe culoarea roşie, au lovit un pieton de 17 ani şi l-au aruncat pe rănit la marginea drumului. Luptătorii faceau şi braconaj, împuşcând prin păduri cu cartuşele care le fuseseră distribuite şi pescuind din Nistru. Şeful Departamentului Poliţiei penale de la Comisariatul din Dubăsari, Victor Kolesnic, l-a înştiinţat imediat pe Finaghin despre toate acestea, dar şi despre alte isprăvi ale *brigăzii.* Au fost deschise câteva zeci de dosare penale pentru distrugerea drapelelor de stat.

Pe fondul inacţiunii autorităţilor orăşeneşti şi al comportamentului provocator al lui Finaghin şi al echipei sale, toată greutatea păstrării ordinii în Dubăsari a trecut în sarcina Comisariatului afacerilor interne. De aceea acesta era permanent tras la răspundere de Comitetul executiv orăşenesc, în legătură cu toate infracţiunile. Miliţia, pe care publicaţia *Zarea Pridnestrovia* nu o numea altfel decât „servitoarea bucătăriei diabolice Snegur-Druc-Costaş”, nu se simţea confortabil în oraş, fiind, de fapt, o mică insulă a puterii legale peste Nistru. În condiţii foarte grele, de presiune morală şi pericol, în 1990, lucrătorii comisariatului au reuşit să demaşte 682 de infracţiuni.

Dincolo de războiul dur împotriva reprezentanţilor puterii legale şi de toate încercările de a-i ridica pe oameni împotriva puterii legale, lui Finaghin i-a fost foarte greu să politizeze oraşul paşnic, care iubea viaţa liniştită. Locuitorii din Dubăsari creşteau păsări, cultivau grădinile, faceau vin şi nu doreau să participe nici măcar la războiul propagandistic. Era un oraş cosmopolit, în care pe nimeni nu interesa politica, problemele de apartenenţă etnică şi de partid, unde nimeni nu dorea să fie în conflict cu vecinul. Deşi *cercul roşu* aruncat de Smirnov şi Finaghin se învârtea deja cu toată puterea, majoritatea locuitorilor din Dubăsari continuau să fie apolitici. Filiala de aici a Frontului Popular din Moldova s-a destrămat de la sine, OSTK era

o ficţiune, iar cifra celor care participaseră la *referendum* chiar cu forţele ROSM nu a reuşit să ajungă la *clasicele procente staliniste* de 90%.

> *Zâmbitorul Finaghin este „varianta moale, de plastic", a lui Smirnov cel de fier, scria Elena Zamura în articolul „Umbre pe podul de la Dubăsari". Pentru a-i cutremura pe locuitorii din Dubăsari şi pentru a face pe patronul în această mulţime transnistreană, era nevoie de un şoc. Era nevoie de zombi - oameni morţi, pe care îi poţi învia şi pune să meargă pe străzile oraşului. Aceştia nu sunt lăsaţi - şi niciodată nu vor fi — să trăiască liniştiţi pe pământ. E nevoie de ei ca să elimine din rândul locuitorilor liniştiţi din Dubăsari superficialitatea Odessei, să fie programaţi pe vecie să îndure „politica", frica şi ura activă... Cui îi convine acest lucru? Cui îi era necesară transformarea unui orăşel liniştit în „leagănul revoluţiei", care a distrus tot ce au construit locuitorii din Dubăsari? Cui îi era convenabil ca puterea din Dubăsari să fie acaparată de Finaghin, pe care l-a delegat telefonic Smirnov? Cui îi era convenabil ca perdeaua isteriei politice să blocheze podul de peste Nistru? Cui îi era convenabilă imaginea unei „bande de criminali", creată pentru Poliţia Moldovei?*

Prima parte a operaţiunii planificate pentru alungarea din Dubăsari a puterii legale a fost mitingul de la 1 noiembrie 1990. La acesta, a fost adoptată rezoluţia privind stabilirea unor puncte de control-trecere pe drumuri, blocarea clădirilor Judecătoriei, Procuraturii, Comitetului executiv, a podului de peste Nistru. La 2 noiembrie, un grup de oameni i-a scos din clădirile administrative pe reprezentanţii puterii. Pentru restabilirea ordinii, în oraş, au fost deplasate subunităţile MAI din RSSM în număr de aproximativ 540 de persoane. Cu toate acestea, în timpul marşurilor spre Dubăsari, au avut loc ciocniri cu populaţia civilă, în cadrul cărora trei oameni au fost ucişi, iar o mare parte a participanţilor la conflict, inclusiv poliţişti, au fost răniţi. În esenţă, cu aceste acţiuni a început conflictul transnistrean, confruntarea armată dintre Poliţia din Moldova şi formaţiunile paramilitare separatiste.

Au trecut anii. Speculaţiile din jurul evenimentelor de pe podul de la Dubăsari din Transnistria nu încetează. Mai mult, toate faptele care au avut loc, toate declaraţiile martorilor în cadrul celor două cercetări penale au fost minuţios documentate de Procuratura RSS Moldova şi Procuratura Generală a URSS, care l-a delegat numaidecât în Moldova pe E. Cernîşev, anchetator pentru situaţii speciale de pe lângă procurorul general. Cercetarea în

cauza penală a continuat până în iulie 1991. Rezultatul acesteia a fost prezentarea unui volum de 90 de pagini, pe care mă bazez în prezentarea care urmează a evenimentelor. Concluziile principale din acest document au coincis cu cele la care a ajuns şi ancheta de serviciu a Inspectoratului MAI din Moldova pe linia personalului, în frunte cu Valeriu Coţiuba.

La 24 octombrie 1990, pe malul drept al Nistrului, la intrarea pe podul din Dubăsari, a fost stabilit un post cu scopul de a nu permite accesul luptătorilor înarmaţi în Găgăuzia. Acolo se afla şi un detaşament de voluntari moldoveni - în jur de 100 de persoane, care ajutau Miliţia din Chişinău să controleze maşinile, pentru a opri transportul de arme. În acest context, la Dubăsari au început să se răspândească diferite zvonuri. Unii vorbeau despre posibilitatea unui atac al voluntarilor, alţii, despre faptul că în oraş vor intra forţele MAI din Moldova. Astfel, se miza pe spaimă, pe faptul că oamenii nu vor sta să se întrebe: de ce *intră* Miliţia în oraş, dacă acesta şi aşa este controlat de Secţia raională din Dubăsari a afacerilor interne?

Cuiva îi convenea să ruineze bazele ordinii publice. Sovietul orăşenesc a propus şefilor de întreprinderi să pună la dispoziţie oameni pentru ca aceştia să dubleze munca Miliţiei. Ca urmare, în dimineaţa zilei de 1 noiembrie, la Casa Pionierilor din oraş s-au adunat şi au fost instruiţi comandanţii detaşamentelor populare care, în aceeaşi zi, au intrat în conflict cu activiştii comitetului Integritate. Acest comitet a fost creat la sfârşitul lunii septembrie 1990, la adunarea deputaţilor de la toate nivelurile de pe malul stâng, în satul Pîrîta. La iniţiativa Integritate şi cu sprijinul guvernului au fost tipărite 10 000 de manifeste cu apelul către populaţia de pe malul stâng, de a apăra integritatea teritorială a Moldovei şi de a nu participa la alegerile pentru Sovietul Suprem al aşa-numitei RSSMN. Aceste manifeste s-au păstrat în cabinetul adjunctului preşedintelui Comitetului executiv raional din Dubăsari.

La 1 noiembrie, la mijlocul zilei, la Dubăsari, şi-au făcut apariţia patru microbuze cu membrii comitetului, care erau conduşi de scriitorul Alexandru Gromov. Cei care faceau campanie pentru Integritate au dorit să discute cu oamenii din piaţă, dar au fost îndepărtaţi de un grup de tineri din OSTK şi ROSM. Reprezentanţilor misiunii de pace le-a fost luată camera de filmat şi o parte din manifeste, au fost jigniţi, au încercat chiar să le răstoarne maşina. Numai intervenţia adjunctului şefului Secţiei raionale a afacerilor interne, V. Artemie, a prevenit izbucnirea unei încăierări. Plecând din piaţă, reprezentanţii Integrităţii au văzut autobuzele cu care

veneau din Comrat locuitorii din Rîbnița şi Dubăsari. Aceştia erau voluntari care mergeau să îi ajute pe găgăuzii care aleseseră un Soviet Suprem ilegal în autoproclamata Republică Găgăuză. Ei au devenit fermentul mitingului spontan. Voluntarii, care au chemat poporul să participe la alegerile pentru Sovietul Suprem al aşa-numitei RSSMN, au plecat.

Dar aluatul, cum se spune, abia începea să dospească. Unul după altul, participanții la miting au criticat dur Procuratura pentru faptul că a deschis dosar penal celor doi cetățeni care, la mitingul de la 17 septembrie, în timpul confruntării cu Miliția, ceruseră să se schimbe tricolorul de pe clădirea Comitetului executiv raional cu drapelul roşu. Ei erau frecvent chemați să dea declarații, iar pe unul l-au adus chiar cu forța la interogatoriu. Şi Comitetul executiv raional, şi Miliția au fost criticați pentru faptul că au fost împotriva autoproclamării republicii. Toate observațiile critice au fost notate de preşedintele OSTK, Krîjanovski, care, ulterior, a citit rezoluția mitingului (aceasta a fost publicată, la 6 noiembrie, în *Zarea Pridnestrovia).* S-a propus ca la data de 2 noiembrie să se blocheze clădirea Comitetului executiv raional, a Procuraturii interraionale, a Judecătoriei, dar şi podurile şi drumurile, să fie dați afară colaboratorii Secției raionale a afacerilor interne dacă nu doresc să sprijine aşa-numita RSSMN. Acest plan demonstrează că toate aceste acțiuni nu au fost spontane, ci bine organizate şi că, în spatele mulțimii, erau lideri care urmăreau obiective concrete.

La 2 noiembrie am dat ordinul privind crearea în raioanele Dubăsari şi Grigoriopol a 32 de puncte de control-trecere, cu trei schimburi, fiecare schimb fiind format din cel puțin 10 persoane echipate complet. În aceeaşi zi, dimineața, participanții la miting, exact la ora 09.00, ca la serviciu, au apărut în centrul oraşului să pună în aplicare rezoluția. Şi asta demonstrează cum nu se poate mai bine că toate acțiunile de la 1-2 noiembrie au fost bine planificate. În principal, s-au adunat femei nu tocmai tinere, sub conducerea deputatei N. Pojidaeva. Aceasta era cunoscută pentru faptul că în timpul vizitei lui Mircea Druc la Dubăsari, a solicitat să fie dat jos tricolorul de pe clădirea Sovietului raional. După aceea, a fost chemată la Procuratură, fapt catalogat de Pojidaeva drept o „persecutare a rusofonilor".

Mulțimea formată inițial din 20-30 de persoane a crescut treptat şi a început să fiarbă. Oamenii, înconjurați de propagandiştii din ROSM, s-au îndreptat spre clădirea Procuraturii, i-au citit procurorului Briazu rezoluția mitingului şi l-au scos din cabinete împreună cu colaboratorii lui. Apoi,

Pojidaeva *a sigilat* Procuratura, lipind pe uşa de la intrare o foaie de hârtie cu semnătura sa. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în clădirea Judecătoriei. Preşedintele acesteia, D. Visternicean, l-a chemat telefonic pe şeful Secţiei raionale a afacerilor interne, D. Josan. Miliţia şi Procuratura au încercat să-i calmeze pe răsculaţi, dar degeaba. Drept răspuns, s-au auzit apeluri pentru blocarea clădirii Miliţiei. Mulţimea s-a îndreptat spre Comitetul executiv raional. Din cabinetul preşedintelui Ion Miţcul au fost scoase şi arse manifestele mişcării Integritate.

În acel timp, Miţcul, care se afla la Moscova, a revenit la muncă la 5 noiembrie şi şi-a găsit uşa sigilată. Toate cheile confiscate au fost predate adjunctului Sovietului orăşenesc din Dubăsari, A. Porojan. În aceeaşi zi, acestea au fost înapoiate de către Finaghin membrilor administraţiei. În cadrul anchetei, el a declarat cu făţărnicie că nu are nicio legătură cu evenimentele, iar la miting a venit doar pentru a „răspunde la întrebările cetăţenilor” şi a plecat înainte să fie citită rezoluţia. Cu toate acestea, fapta rămâne faptă: Finaghin şi Porojan au fost permanent în centrul tuturor loviturilor de stat organizate atunci. Pe aceştia doi îi înconjura un grup de activişti care transmitea ordinele lor mulţimii. Mai târziu, la anchetă, practic toţi bărbaţii interogaţi au aruncat vina pe femei. Voi merge mai departe spunând că Procuratura unională a ajuns la concluzia că toţi participanţii la acţiunile de grup care au încălcat ordinea publică (prin acapararea clădirilor administrative) *au greşit cu bună ştiinţă,* dar nu au conştientizat caracterul social periculos al acţiunilor lor, nu au prevăzut consecinţele lor şi le-au înfăptuit involuntar. În final, urmărirea penală a participanţilor la dezordinile în masă a fost întreruptă.

În dimineaţa zilei de 2 noiembrie, la întreprinderile din oraş au avut loc mitinguri, la care oamenii au chemat „să se apere oraşul de voluntari”. Administraţia organizaţiilor de construcţii i-a mobilizat pe conducătorii automacaralelor. Pe macarale au încărcat blocuri de fier-beton. La postul IAS au fost trimise iscoade care îi interogau pe şoferii care veneau dinspre Chişinău. Tot ei au raportat că pe şosea se deplasează o coloană. În jurul orei 14.00, partea dreaptă a şoselei Poltava a fost blocată cu blocurile de beton. Tot aici staţionau un tractor şi o automacara. Ulterior, anchetatorii au ajuns la concluzia că aceste acţiuni au fost în mod clar încălcări ale legii URSS, din 23 octombrie 1990, privind răspunderea penală pentru blocarea căilor de transport şi alte acţiuni ilegale care afectează funcţionarea normală şi sigură a transportului. Totuşi, cauza referitoare la persoanele care au blocat

drumul a fost închisă, fâcându-se trimitere la faptul că această lege fusese ratificată de Sovietul Suprem al RSS Moldova abia în 4 noiembrie 1990.

În acest timp, eu mă aflam la Statul-Major Operativ al MAI din RSS Moldova, la Cimişlia, unde a fost introdusă starea excepţională pentru sudul Moldovei, întrucât exista pericolul real de răsturnare a puterii legale. De la statul-major am condus forţele aduse în sud (aici au fost aduşi angajaţii de la 28 de secţii orăşeneşti şi raionale ale afacerilor interne). Despre evenimentele de la Dubăsari, şeful Secţiei raionale a afacerilor interne, Dumitru Josan, a informat, prin teleimprimator, Statul-Major Operativ de la MAI al Moldovei, apoi m-a sunat, mi-a relatat în detaliu şi mi-a cerut ajutorul. În această situaţie complicată, am reuşit să iau legătura cu Josan pe 2 noiembrie, prin telefon, de trei ori şi încă de două ori m-a mai sunat el. Şeful Secţiei raionale era foarte îngrijorat din cauza situaţiei, considera că există pericolul real ca Secţia raională de miliţie să fie ocupată. Încă de dimineaţă, la recomandarea şefului unităţii de serviciu a MAI, Zaporojţev, Josan a distribuit întregului personal, pe bază de tabel, arme, iar automatele şi pistoalele care au rămas, împreună cu documentele secrete, le-a dus la Chişinău. El mi-a spus că pentru acţiuni active şi deblocarea podului de la Dubăsari nu sunt suficiente forţele Secţiei raionale. Josan intrase în panică, însă teama lui că va fi ocupată clădirea nu era nejustificată, după cum au arătat şi evenimentele din a doua jumătate a anului 1991. Când am comunicat, după numai o jumătate de zi, că ne vor veni întăriri, Josan tot nu s-a liniştit. În aceeaşi zi, potrivit mărturiilor lui Zaporojţev, la unitatea de serviciu a sunat ministrul justiţiei, Pavel Barbălat, şi a cerut ca Secţia raională Dubăsari să fie ajutată de urgenţă cu oameni.

I-am dat sarcina lui Josan să apere clădirea Secţiei raionale a afacerilor interne şi să deblocheze clădirile Judecătoriei şi Procuraturii, am cerut să li se explice oamenilor despre ce se întâmplă şi, numai în cazul unor atacuri asupra Secţiei raionale a afacerilor interne, am autorizat să se tragă în aer. Îndeplinind aceste ordine, Josan i-a convins cu toate puterile lui pe locuitorii din oraşul Dubăsari să nu încalce legea.

Dar, după cum a constatat mai târziu Procuratura Generală a URSS, aceştia nu au tras niciun fel de concluzii. Practic, am primit imediat dispoziţia prim-ministrului Mircea Druc referitoare la necesitatea ca, sub răspunderea mea personală, să adopt măsuri urgente de restabilire a ordinii în Dubăsari. În aceeaşi zi, am dat Ordinul nr. 4 „cu privire la deblocarea

podului de la Dubăsari peste râul Nistru şi organizarea apărării ordinii publice în oraşul Dubăsari”. În acesta se arăta: „*Se interzice categoric utilizarea armelor de foc cu excepția cazurilor prevăzute de lege, precum şi a focurilor de avertisment trase în aer*”.

Am dat ordin să se creeze un detaşament de coordonare format din milițienii dislocați în sud. Acesta era format dintr-un batalion de patrulă-gardă de la DAI din Chişinău (140 de persoane sub comanda căpitanului de miliție V. Covali), precum şi din batalionul Serviciului de Pompieri de la Secția Sovietică raională a afacerilor interne din Chişinău (23 de persoane, comandant - căpitanul de miliție C. Burlacu) şi subdiviziunea OMON (56 de persoane sub comanda căpitanului de miliție I. Melnic). O companie separată a serviciului DAI de la Chişinău (comandant - locotenentul-major de miliție V. Lăpuşneanu) care cuprinde 18 persoane şi subunitatea din cadrul batalionului independent al Serviciului de patrulare şi santinelă al IAS DAI din Chişinău (comandant - maiorul de miliție V. Batcu), cu 14 persoane, a primit ordinul să asigure securitatea deplasării coloanei de maşini a detaşamentului mixt. Pentru desfăşurarea activității de lămurire a oamenilor a fost creată o grupă de ofițeri din aparatul central al MAI în frunte cu şeful Direcției de prevenție şi relaționare, locotenent-colonelul de miliție D. Corlăteanu (aşa-numitul *grup de explicare a legilor sovietice).* L-am numit comandant al detaşamentului mixt pe adjunctul şefului DAI din Chişinău, locotenent-colonelul de miliție Stepan Vîrlan. El a primit ordinul să deblocheze şoseaua Poltava, să intre în Dubăsari, să pună patrule, să organizeze paza clădirilor administrative cu forțele MAI, iar restul subdiviziilor să fie dislocate la Cocieri.

Ulterior, Procuratura Generală a URSS a arătat că, dată fiind funcția sa, Vîrlan nu putea fi numit la comanda unui detaşament special: un astfel de detaşament putea fi condus numai de adjunctul ministrului. Ştiam acest lucru şi, inițial, i-am ordonat coordonarea întregii operațiuni adjunctului meu, Mihail Plămădeală. La 2 noiembrie, acesta a fost trimis la Dubăsari. Dar, după ce a primit ordinul, a ajuns la fața locului abia peste câteva ore, când conflictul era stins, principalul pericol trecuse. Plămădeală, fară greşeală, a ales cel mai sigur loc - postul IAS, pentru legătura cu MAI, după cum a povestit ulterior. Pentru a se justifica, adjunctul ministrului a spus ulterior că a fost bolnav (de ce nu s-a adus atunci la unitatea sanitară?), că ordinul nu i-a fost clar (deşi putea suna de la Chişinău la Cimişlia şi să se asigure), că situația evolua spre normal şi nu erau necesare forțe suplimentare... În general,

am avut motive să presupun că adjunctul meu pur şi simplu s-a speriat. Totuşi, era peste puterile lui să recunoască acest lucru şi Plămădeală m-a acuzat mult timp în presă de incompetență şi de toate păcatele. La rândul meu, dând declarații la Procuratura URSS, am evitat întrebarea despre Plămădeală, considerând înjositor pentru mine să-mi acuz adjunctul.

Detaşamentul a ieşit din Cimişlia pe la amiază. Oamenii erau echipați cu automate şi cartuşe de război (care le fuseseră date încă dinainte de instituirea stării excepționale în sud), cu bastoane de cauciuc, căşti, scuturi Vitraj, iar grupul special - cu grenade Ceriomuha. În dimineața zilei de 2 noiembrie, prim-ministrul Mircea Druc a trimis la Dubăsari, doar telefonic şi fără permisiunea mea, încă un detaşament mixt, în calitate de rezervă, În componența acestuia intrau 132 de cursanți şi ofițeri de la Şcoala medie de Miliție din Chişinău, sub comanda generalului-maior de miliție M. Răilean (aceştia nu au participat direct la operațiune) şi personalul de la Centrul de învățământ al MAI, 143 de persoane, sub comanda lui N. Tăbuico. Aceste detaşamente erau deja pe traseul Chişinău - Poltava la ora 13.00, la un kilometru de podul de la Dubăsari. Detaşamentul mixt a ajuns acolo la ora 15.00. Coloana de rezervă din Dubăsari a fost întâmpinată de adjuncții şefului Secției raionale a afacerilor interne, A. Bevziuc şi V. Artemie. Ei au comunicat că situația este sub control şi că nu există necesitatea introducerii acestor subunități.

În acest timp, încercam fără succes să sun la Secția raională, dar acolo nu era nimeni care să vorbească cu mine şi să-mi spună că s-a soluționat conflictul. Când, la intersecție, a apărut coloana detaşamentului mixt sub comanda lui Vîrlan, şi acestuia i s-a transmis rugămintea Comitetului executiv orăşenesc de a nu introduce detaşamentul în oraş, Vîrlan a mers personal la Dubăsari, pentru a se convinge de veridicitatea informației. Dar peste pod a fost întâmpinat de un grup de localnici şi nu a fost lăsat să treacă pe malul stâng. Fireşte, în mulțime era preşedintele Sovietului orăşenesc, Vladislav Finaghin. Mai târziu, în raportul său, Vîrlan a scris că erau mulți oameni beți şi că a reuşit cu greu să iasă de acolo. Informația referitoare la faptul că printre cei care apărau podul erau oameni beți este cuprinsă şi în rapoartele altor angajați MAI participanți la evenimente.

Întorcându-se pe malul drept al Nistrului, Vîrlan a intrat în ghereta postului IAS, în care era un telefon. Exact în acel moment a sunat Druc. Vîrlan a raportat despre situație, spunând că pe pod sunt mulți oameni şi

că pot fi răniți. Dar Druc l-a obligat pe Vîrlan să execute ordinul şi i-a sugerat să ceară sprijinul voluntarilor, pe care comandantul detaşamentului mixt l-a refuzat.

Vîrlan i-a cerut lui Druc să precizeze încă o dată sarcina. Acela a spus că, deşi Costaş nu e, ordinul dat lui de Costaş trebuie să fie executat. Vîrlan a subliniat din nou că pot fi victime. La aceasta, premierul, potrivit lui Vîrlan, a spus următoarele: „Domnule locotenent-colonel, ați primit un ordin, îl executați!”

Întorcându-se la coloană, şeful detaşamentului mixt i-a adunat pe comandanții subunităților şi le-a dat sarcina să deblocheze podul şi să intre în Dubăsari. Coloana de miliție s-a deplasat spre baricada improvizată. În față, mergea brigada de poliție cu misiune specială. În urma acesteia, venea grupul lui Corlăteanu care, prin megafonul puternic cu care era dotată maşina specială, îi avertiza pe cetățeni despre necesitatea de a lăsa coloana să treacă. În spatele grupului venea detaşamentul batalionului unificat al Serviciului de patrulă-pază, înarmat cu automate.

Totuşi, oamenii nu s-au lăsat convinşi, nu au reacționat şi nu s-au supus. A avut loc o confruntare. Milițienii au început să ia cu asalt baricada, iar locuitorii din Dubăsari au început, în replică, să-i lovească cu pietre şi bare metalice, să lovească în scuturi. Angajații MAI au folosit bastoanele de cauciuc şi chiar au tras mai multe focuri în aer cu automatele. Numai după utilizarea gazului lacrimogen barajul a fost distrus. După ce a îndepărtat obstacolul, coloana s-a deplasat spre oraş, împrăştiindu-i pe oameni.

Pe pod, s-a făcut o înregistrare video. Expertiza video ulterioară a arătat că orăşenii au opus o rezistență acerbă. Pe film se vedea foarte bine un bărbat înarmat cu un topor, care lovea în scuturile colaboratorilor (unul dintre scuturi a fost spart). Un alt bărbat avea o rangă de fier. Confratele lui lovea mâna unui milițian când cu ranga, când cu un cuțit. Trei angajați ai MAI au fost aruncați de pe pod în râu, alții au suferit comoții cerebrale, de asemenea milițienilor le-au fost rupte degetele, le-au fost lovite palmele etc. Ca urmare, 21 de scuturi ale luptătorilor OMON au fost îndoite şi deteriorate, inclusiv găurite. De asemenea, au existat informații că, în cadrul procesului de negocieri cu lucrătorii de miliție, deputatul Sovietului orăşenesc G. Kozlov, le-a arătat acestora o grenadă pe care o ținea strâns în mână, amenințând că o detonează.

Continuând, voi spune că nu am reuşit să demonstrez nimic şi nimeni nu a fost tras la răspundere. Toți milițienii au negat că au tras în picioarele oamenilor, recunoscând numai focurile trase în aer. Cei care au atacat nu şi-au putut aminti figurile milițienilor care i-au împuşcat în picioare. Milițienii, de asemenea, nu au putut recunoaşte... evident, din cauza stresului pe niciunul dintre cei care au atacat. Despre aceste împuşcături s-a vorbit apoi atât de mult, că vorbele au pierdut esența unui eveniment excepțional care s-a petrecut la Dubăsari: atacul cetățenilor asupra reprezentanților puterii, nu invers.

Nimeni nu şi-a pus întrebarea: cui i-a folosit să-i ațâțe pe locuitorii paşnici împotriva Miliției, cine a instigat, cine a dezvăluit pârghiile secrete ale mecanismului elaborat pe pod? În cursul anchetei Procuraturii URSS, 32 de milițieni au recunoscut că au tras, dar numai în aer (potrivit datelor anchetei de serviciu, 57 de oameni au irosit 1 552 cartuşe). Totuşi, nimeni nu şi-a propus să afle câți oameni au aruncat în milițieni cu pietre din pavaj, bâte şi alte „arme ale proletariatului". Procuratura URSS a recunoscut utilizarea armelor de către Miliție drept justificată.

Precizez că, în acel moment, exista în arhivă fiind analizată fonograma ordinelor lui Vîrlan, date de acesta membrilor detaşamentului înainte de deblocarea podului. Dând aceste ordine detaşamentului, comandantul a spus: „Dacă trebuie, va fi în ordine, cum se spune în psihologie, să se acționeze psihologic, pentru ca această mulțime să ni se supună, armele pot fi folosite numai pentru avertizare. Este absolut interzis să se tragă asupra populației".

După ce pe pod au răsunat focuri de arme, în oraş a început panica. Femeile cu copii au cerut refugiu la Batalionul de geniu al Armatei a 14-a. Mulți locuitori din Dubăsari s-au grăbit spre postul IAS. În acel timp, coloana, ajungând la un post de pază, a luat-o spre stânga, pe strada Sverdlova şi s-a oprit sub forma unui grup care închidea circulația. Oamenii din oraş au refuzat să lase Miliția să treacă. Atunci, Vîrlan a întors coloana, a făcut un cerc şi pe şoseaua Poltava a ajuns în raionul oraşului numit Bolşoi Fontan (Fântâna Mare), pentru a intra în Dubăsari în susținerea secției de Miliție asediate din cealaltă parte, pe şoseaua Rîbnița. Aceasta a fost marea sa greşeală. A încetat deplasarea, iar şi coloana s-a pomenit fără conducere, întrucât Vîrlan era reținut la postul IAS. Lucrătorii brigăzii de poliție cu misiune specială, care îi acopereau pe milițieni, s-au pomenit în coada coloanei. În hotărârea Procuraturii URSS, despre aceasta se spunea astfel: „Ordonând subunităților coloanei să intre în oraş pe un drum ocolitor,

Vîrlan, dovedind incompetență profesională, nu a dat comanda acestei părți din coloană unuia dintre ofițerii din subordinea sa. Ca urmare, în această etapă a operațiunii, el a pierdut comanda forțelor detaşamentului mixt de miliție, nu a mai avut situația sub control şi nu a ştiut cu certitudine care sunt pierderile înregistrate de efective şi de populația civilă”.

În mulțime, s-a aflat de intenția detaşamentului de a merge la Cocieri pe un drum ocolitor şi s-a decis depăşirea Miliției. Coloana a fost depăşită de vehiculele KamAZ şi KrAZ, ai căror şoferi, I. Kazimirov şi V. Borovski, intenționau să închidă drumul. Miliția a deschis focul. Kazimirov a reuşit să ocolească totuşi coloana şi să închidă drumul. Camionul KrAZ condus de Borovski a fost reținut, şoferul a fost scos din cabină, după care forțele speciale au urcat în maşină şi au plecat.

Coloana s-a deplasat mai departe, totuşi doar trei maşini au reuşit să treacă. Drumul pentru ceilalți a fost închis cu câteva autobuze şi automobile. Din acestea au coborât pasagerii şi s-au aruncat asupra lui Borovski, azvârlind în milițieni cu tot ce le cădea în mână. Întrucât în preajmă nu erau comandanți, milițienii rămaşi fară acoperirea detaşamentului special au început să acționeze la întâmplare, după cum le-a venit, şi au tras focuri de automate, în aer, apoi spre asfalt. Spre colaboratori s-au abătut din nou pietre, bastoane de cauciuc, arme improvizate. Mulțimea a înconjurat maşina de miliție UAZ-469 şi a aruncat cu pietre în şofer. Un alt milițian a decis să îl scoată pe un bărbat în vârstă aflat sub roată, dar, în acel moment, a fost lovit cu o cărămidă în spate. Forțele combatante se aflau la 15-20 de metri unele de altele. Numai după intervenția efectivelor detaşamentului special, care au stat cu scuturile între Miliție şi mulțime, confruntarea a încetat. În această situație, a devenit clar că detaşamentul nu va ajunge la Cocieri. Începea să se întunece. Vîrlan a dat ordinul ca aceasta să se îndrepte spre ferma zootehnică aflată nu departe. De acolo, după ce s-a regrupat, detaşamentul a fost dus pe malul drept.

În timpul focurilor trase la picioare cu automatele, în raionul Fântâna Mare au fost omorâți trei locuitori ai oraşului: Valeriu Mițul, Oleg Gheletiuk şi Vladimir Gotka - un moldovean, un ucrainean şi un rus. Gheletiuk, care avea 18 ani, a studiat la SPTU, ca tractorist-maşinist. Există dovezi că Mițul şi Gotka, lucrători la Fabrica de tutun, au participat la campania din Găgăuzia. Gotka, 40 de ani, avea trei copii. Analiza a arătat că bărbații au murit din cauza gloanțelor care au ricoşat, dar nu s-a reuşit identificarea

armelor cu care s-a tras. Au fost răniți 8 locuitori ai oraşului şi trei polițişti. Despre evoluția evenimentelor am aflat de la Josan abia la 16.30. Am cerut ca el să le transmită urgent lui Plămădeală şi lui Vîrlan ordinul să retragă forțele de miliție şi am mers personal la Spitalul raional, unde mi s-a confirmat informația privind victimele. După aceea, am predat conducerea Statului-Major adjunctului meu, Molojen, şi am mers la locul evenimentelor. Abia la 19.30 am primit de la Vîrlan şi Plămădeală o informare mai detaliată, iar, în dimineața zilei de 3 noiembrie, am raportat Parlamentului despre incidentul de la Dubăsari.

Capitolul 15

Conflictul lui Druc cu Snegur

Reformele lui Pavlov din anul 1991. Destrămarea PCM. Ar fi putut Bakatin să stabilească ordinea? Separarea politică şi financiar-economică a Tiraspolului se adânceşte. Ce a precedat demiterea lui Druc. Conflictul cu Snegur. Referendumul privind menținerea URSS

La mijlocul anilor '90-'91, guvernul sovietic a aprobat trecerea în proprietatea privată a mijloacelor de producție. Începea demontarea bazelor socialismului. Din toate programele economice de tranziție la economia de piață, cea mai mare popularitate a avut-o programul lui Grigori Iavlinski, *500 zile,* dar Mihail Gorbaciov a preferat programul mai răspândit la acea vreme al guvernului URSS. Realizarea acestuia a început în anul 1991, cu reforma monetară de confiscare, ce a lovit grav populația Moldovei şi a condus la sărăcirea totală a majorității oamenilor.

Autorul reformei, Valentin Pavlov, fostul ministru de finanțe al URSS, a devenit primul şi ultimul premier al Uniunii. Aceasta s-a întâmplat la 14 ianuarie, în ajunul marii schimbări a banilor. Sunt convins că acest om, care din pricina felului în care se tundea a primit porecla de *Ariciul,* a fost promovat cu un singur scop - să rezolve problemele conducerii URSS prin metoda cea mai barbară. Gorbaciov dorea ca, în termen scurt, să se renunțe la masa monetară obişnuită în numerar şi să se rezolve astfel deficitul de pe piața de mărfuri. Formal, reforma a fost inițiată pentru a scoate din circulație bancnotele false introduse în URSS de peste hotare (de altfel, după efectuarea acestei schimbări, Pavlov a făcut în presă acuzații la adresa băncilor occidentale, care ar fi dezorganizat masa monetară a URSS).

Preşedintele Consiliului de Administrație al băncii de stat a URSS, Viktor Gheraşcenko, a infirmat public zvonurile privind reforma care se pregătea, dar, cu toate acestea, la 22 ianuarie 1991, preşedintele a semnat decretul privind scoaterea din circulație şi schimbarea bancnotelor de 50 şi 100 de ruble, modelul din anul 1961. Despre aceasta s-a anunțat la radio şi televiziune seara târziu, când băncile şi magazinele erau deja închise. Unii se aruncau, încercând să strecoare bancnotele mari taximetriştilor, alții expediau banii la oficiile poştale de pe lângă gări, care lucrau până la miezul nopții. Nomenclatura de partid şi cea economică, precum şi cei din economia subterană ştiau dinainte despre operațiunea care se pregătea şi nu au avut de suferit. Nu au spus nimic oamenilor de rând în ajunul marii reforme şi au strecurat aceste bancnote la plata salariilor. Schimbarea acestor ruble pe unele mai mici, dar tot din acelaşi an, 1961, se putea face la locul de muncă sau la poştă. Nu numai că termenul era foarte scurt, de miercuri, 23 ianuarie, până vineri, 25 ianuarie, dar nu puteai schimba mai mult de 1 000 de ruble de persoană (posibilitatea schimbării celorlalte bancnote urma să fie examinată, în comisii speciale, până la finalul lunii martie 1991).

În acelaşi timp, persoanelor fizice le-a fost limitată suma care putea fi retrasă din Banca de Economii a URSS la nu mai mult de 500 de ruble.

Imediat după reformă, au fost emise noile bancnote de la 50 la 100 de ruble, modelul anului 1991 (pe acestea nu mai era trecută valoarea nominală în limbile republicilor unionale). În final, puterea a furat din mâinile muncitorilor sovietici 14 miliarde de ruble pentru care aceştia munciseră, fapt care a subminat definitiv încrederea în liderii statului. Au fost reduse cu 15-30 de mii de ruble economiile agonisite în zeci de ani. În majoritatea cazurilor a fost vorba despre bani cinstiți, câştigați în condiții deosebit de dure în nordul extrem. Gorbaciov a devenit pentru toți un lider detestat.

Dar reformele-şoc nu se terminaseră aici. La 2 aprilie, în mod neaşteptat pentru toți, au fost stabilite noile prețuri la produsele alimentare, transport, servicii comunale, de două până la patru ori mai mari față de cele anterioare. La sfârşitul anului 1991, în fața economiei URSS se căsca o prăpastie. Venitul național în comparație cu anul 1990 s-a diminuat cu 20%, deficitul bugetar al statului era de 30% din produsul intern brut, statul a pierdut controlul asupra sistemului financiar şi a hiperinflației. Acțiuni de confiscare similare au avut loc în URSS în timpul lui Stalin (1947) şi Hruşciov (1961). Dar reformele lui Pavlov au fost ultimul cui în coşciugul URSS.

Acțiunile lui Gorbaciov au condus, pe de o parte, la creşterea în 1991 a popularității politice a conducătorilor republicilor unionale şi la consolidarea tendințelor centrifuge, iar, pe de altă parte, la puciul din august.

În prima jumătate a anului 1991, Moldova se mai afla încă în componența URSS, dar începând cu 1 ianuarie, Chişinăul încetase să mai contribuie la bugetul Uniunii. Numai în lunile ianuarie-februarie, se acumulaseră 90 de milioane de ruble sovietice, pe care Moscova nu le-a mai primit. Conducerea moscovită a încercat să împiedice ruptura cu republicile, dar pentru aceasta era nevoie de unitate chiar în interiorul elitei de la Kremlin şi de o strategie reală. Astfel, cetățenii şi-au pierdut din ce în ce mai mult respectul față de puterea pe care o veneraseră şi de care se temuseră cândva. Verticala conducerii partidului s-a prăbuşit, cea de stat s-a dovedit neviabilă. Gorbaciov nu a putut face față revoltelor minerilor. La Vilnius, Tbilisi, Baku au avut loc mari revolte de masă, iar Armenia şi Azerbaidjanul luptau pentru Nagorno-Karabah. Politica de *glasnosti* a lui Gorbaciov a lovit puternic în imaginea PCUS şi a însuşi secretarului general. Publicațiile au explodat, întorcând pe față şi pe dos istoria sovietică cu toate dedesubturile ei. De pe prima pagină a publicațiilor se distingea apelul constant „Proletari din toate țările, uniți-vă!” Se publicau cărțile care anterior fuseseră interzise, se copiau şi circulau pe sub mână. A avea copiator nu mai era monopolul Comitetului Central şi al KGB-ului, unde aceste mijloace se aflau sub lacăt. Cititorii aflau detalii despre lupta bolşevicilor pentru putere, despre execuțiile în masă, despre distrugerea valorilor culturale. Comunismul şi liderul PCUS nu numai că erau criticați din toate părțile, dar erau şi ridiculizați.

Mulți plecau din partid. La 26 ianuarie, conferința de partid a PCM a constatat: de-a lungul anului 1990, s-au destrămat 10% dintre primele organizații de partid (în principal, la Chişinău), au depus carnetele pe masă 13% dintre comunişti. Şi mai mulți au fost cei care, formal, au rămas în partid, dar, fară explicații, au încetat să mai vină la adunările de partid şi să plătească cotizațiile. S-au schimbat trei sferturi dintre prim-secretarii comitetelor raionale şi orăşeneşti ale PCM, o treime dintre secretarii inițiali. La 4 februarie, Petru Lucinschi a fost eliberat din funcția de prim-secretar al CC al PCM pe fondul alegerii în funcția de secretar CC al PCUS. Pentru întâia dată, prim-secretarul CC al PCM era ales din baza alternativă. Candidații la post erau Grigore Eremei, Ion Guțu şi Vasile Iovv, totuşi, împotriva discutării transparente a candidaturilor s-au pronunțat Ion Buga şi alții. În

final, pentru Eremei au votat 107 membri ai CC, împotrivă - 14, s-au abţinut 9 şi el a devenit ultimul prim-secretar al CC al PCM. Membrii CC din partea Tiraspolului şi Benderului au refuzat să participe la alegeri, iar comuniştii din Camenca i-au trimis lui Gorbaciov o scrisoare în care au întrebat: poate Lucinschi, cel care a destrămat PCM, să se afle la conducerea PCUS?

La 4 februarie, deputatul RSS Moldova, membru al Frontului Popular, Ilie Bratu, a condus grupul care a protestat la clădirea Comitetului raional al PCM din Starensca. La Chişinău aceleaşi acţiuni au avut loc în jurul monumentului lui Lenin din Piaţa Centrală. În primăvara anului 1991, frontiştii au provocat mulţimea, propunându-i să distrugă monumentul, dar nu exista încă o decizie a guvernului în această privinţă şi am dat ordinul să fie împiedicate aceste manifestări de dezordine ale maselor. „*Poliţia a apărat monumentul*, declară generalul Anton Gămurari. *La postamentul monumentului s-a adunat mulţimea.* ”

Îmi amintesc că se adunaseră vreo 200 de oameni pentru apărarea lui Lenin. A venit şi şeful DAI din Capitală, Ion Pohilă. La începutul celei de-a doua nopţi, m-a sunat generalul Ion Costaş, mi-a cerut să-l ajut pe Pohilă. Am dus la clădirea guvernului 30 de luptători din brigada cu destinaţie specială a Poliţiei, în acel moment deja se azvârlea cu ouă în uniforna lui Pohilă. În final, Poliţia a dispersat mulţimea. După război, de această întâmplare mi-au amintit academicianul Mihai Cimpoi şi omul de litere Andrei Strâmbeanu, care au spus la adresa mea următoarea frază: „Iată acea poliţie care i-a lovit pe ai noştri". Am răspuns: „I-au lovit puţin, dacă îi loveau cum trebuie, nu ar mai fi fost ceea ce a fost după!" Cimpoi s-a gândit puţin, apoi i-a spus colegului: „Lasă-l, are dreptate!"

La 8 aprilie, a fost înfiinţat PCRM independent pe o platformă democratică. Printre fondatorii acestuia era şi Anton Grăjdieru, exclus din PCM, redactorul publicaţiei *Făclia.* În mai, la Tiraspol, la iniţiativa lui Grigore Mărăcuţă şi a organizaţiei de partid de la Tocilitmaş, a fost înfiinţată Uniunea adepţilor creării PC al autoproclamatei RSSMN în componenţa PCUS. Majoritatea secretarilor comitetelor orăşeneşti şi raionale erau împotriva creării acestuia şi, la 18 mai, la conferinţa de partid a comuniştilor de pe malul stâng s-a propus formarea unui partid social-democrat în Transnistria. Astfel, s-au înfiinţat noi organizaţii civice. În ianuarie 1991, în perspectiva luptei împotriva separatismului, s-a creat societatea culturală

Transnistria, condusă de Petru Soltan. La 10 februarie, Viktor Grebenşcikov, organizatorul Filialei FPM din Orhei, a condus societatea Moldova democrată, din care faceau parte adepţii rusofoni ai independenţei Moldovei şi decomunizării acesteia. Totuşi, mulţi stăteau deoparte de politică, ajungând singuri la ideea care era considerată nu de mult rebelă, anume că viaţa personală este mai presus de orice. Neajutoraţi, speriaţi, neorganizaţi, îngrijoraţi de inflaţia în creştere şi deficitul de mărfuri, cetăţenii unei ţări cândva imense se străduiau care cum puteau să-şi apere, de sărăcie şi de foame, casa - cetatea lor. Lumea obişnuită a lucrurilor s-a prăbuşit. Oamenii s-au pierdut cu firea. Mulţi au emigrat. Într-o oarecare măsură, evenimentele de la 19 august au fost o încercare de a rezolva toate problemele grave, dar pe calea refacerii URSS.

Din schimbarea ministrului de interne al URSS putem doar ghici că, în felul lui, complexul militaro-industrial sovietic a încercat să introducă ordinea în imperiul care se destrăma. Vadim Bakatin, împotriva firii sale dure, era un liberal: i-a dat generalului sovietic înţepenit un exemplu de deschidere, le-a facilitat cercetătorilor accesul la arhivele secrete, iar jurnaliştilor şi apărătorilor drepturilor omului - accesul în închisori şi lagăre. Bakatin este cel care a început procesul de reformare a filialelor de partid. În relaţiile cu ministerele afacerilor interne din republici, el a acceptat compromisul, căutând o ieşire demnă din procesul de descentralizare firească, semnând acorduri de delimitare a competenţelor, declarând deschis în interviurile date presei că republica este pe primul loc, Uniunea - pe al doilea. Bakatin plănuia să dea Afacerilor Interne al URSS sarcina de pregătire a unor cadre deosebit de calificate, să introducă cercetarea ştiinţifică şi dotarea tehnico-materială. Era un lucru înţelept. Institutul Guverovski îi prezicea lui Bakatin, un dependent de muncă, care lucra câte 16 ore pe zi, un viitor strălucit; renumita publicaţie *Newsweek* l-a situat pe primul plan în galeria liderilor generaţiei postgorbacioviste. Faţă de Gorbaciov, ministrul era loial şi chiar şi-a anulat candidatura la alegerile pentru preşedinţia URSS.

Totuşi, de ce a fost schimbat Bakatin cu Pugo? Oare nu pentru că nu avea cine să conducă comitetul coordonator pentru combaterea criminalităţii? Boris Pugo - în vârstă de 53 de ani, care făcuse carieră în partid şi lucrase în KGB, iar din 1988 conducea Comitetul de control al partidului de pe lângă CC al PCUS (redenumit CCC — Comisia Centrală de Control) - nu era o personalitate mai puţin puternică, dar ideologia lui era cu totul alta.

Pugo vorbea frecvent despre faptul că i se adresează comuniştii cu rugămintea „de a instaura ordinea”, promitea duritate în lupta cu clanurile mafiote.

Acestea erau elemente de politică populistă, care îi vizau pe oamenii sătui de speculă, de insuficienţa mărfurilor, de abuzurile din comerţ, de creşterea criminalităţii. După cum s-a dovedit mai târziu, Pugo şi-a îndeplinit promisiunea de „instaurare a ordinii”...

În prima jumătate a anului 1991, Moldova a trecut prin aceleaşi procese dezintegratoare ca şi Uniunea. De la începutul anului, în Transnistria şi în Găgăuzia au fost avansate propuneri de federalizare: acordarea autonomiei regiunilor şi formarea unui parlament bicameral al RSSM. A existat, de asemenea, proiectul transformării Moldovei într-o federaţie compusă din 10-12 teritorii, în care primeau autonomie toate minorităţile naţionale care locuiau compact în diferite regiuni ale ţării. În fapt, acesta era un plan de distrugere a ţării.

În primăvara anului 1991, a început separarea financiar-economică şi politică a aşa-numitei RSSMN de RSS Moldova. Autoproclamatele republici de la Tiraspol şi Comrat au încetat să mai cotizeze la buget începând cu 1 aprilie. Tot atunci a fost creată Agroprombank din Transnistria, formal, filiala regională a Agroprombank a URSS, datorită căreia Transnistria a anunţat că, începând cu data de 5 martie, bancnotele din RSS Moldova nu vor mai putea circula peste Nistru. În paralel, a avut loc formarea structurilor de stat ilegale. La 20 ianuarie, a avut loc Congresul al III-lea al deputaţilor de la toate nivelurile din Transnistria, ai cărui participanţi s-au adresat Sovietului Suprem al URSS cu rugămintea de a recunoaşte aşa-numita RSSMN, iar conducerii de la Chişinău - cu solicitarea de înfiinţare a federaţiei. S-a decis ca formaţiunea separatistă de peste Nistru să se considere stat independent, cu drept de a semna Tratatul Unional, şi s-a propus ca până la data de 10 februarie să se stabilească structura şi componenţa organelor de conducere. La 16 februarie, la a patra conferinţă a OSTK, unde au participat I. Blohin deputat al poporului din URSS, şi preşedintele Uniunii Renaşterii Creştine a Rusiei, V. Osipov, a fost luată decizia de sprijinire a grupului de deputaţi Soiuz, de creare a unor grupuri OSTK pe lângă organele de putere de toate nivelurile, de a se înfiinţa, până la 15 aprilie, OSTK al Transnistriei (primul congres al OSTK a avut loc la 25 mai).

La 5 martie, Tiraspolul a adoptat Legea privind statutul preşedintelui autoproclamatei RSSMN, la 26 martie - Legea privind Guvernul. La

6 mai, a intrat în vigoare Legea privind Miliția transnistreană, la 26 iunie, sesiunea Sovietului orășenesc de la Tiraspol a stabilit structura proprie şi statutul de organizare, iar în august a fost creat batalionul cu destinație specială Dnestr. La 11 februarie, la Dubăsari a fost proclamată Uniunea Cazacilor Transnistreni.

Ce a făcut Chişinăul pentru a preveni destrămarea țării, declanşând revolta societății moldoveneşti? La 14 ianuarie, Prezidiul Consiliului Suprem al RSS Moldova a adoptat declarația privind evenimentele din Republica Lituania, în care a calificat acțiunile anticonstituționale ale conducerii URSS în Lituania drept intervenție şi a avertizat cu privire la consecințele grupărilor separatiste din Moldova. Totuşi, puterea trecea printr-o permanentă criză de idei. Vara anului 1990 a fost una fără recolte, produsele au dispărut din magazine, se întrevedea o criză alimentară serioasă. În situația de inflație, întreprinzătorii au blocat mărfurile în depozite, în aşteptarea unei creşteri rapide a prețurilor. Guvernul lui Mircea Druc a introdus, începând cu 1 martie 1991, sistemul pe bază de cartelă la o serie de produse. A început o creştere rapidă a salariilor diferitelor categorii de bugetari, dar inflația galopantă a crescut şi mai mult. Rezultatele activității Cabinetului Druc erau examinate periodic la şedințele Parlamentului. Deja, potrivit rezultatelor celui de-al treilea trimestru al anului 1990, s-a observat scăderea câtorva indicatori economici. Deşi formal, bugetul anului 1990 era realizat, toți au înțeles că acest lucru se va întâmpla numai prin creşterea inflației.

La şedința extraordinară a Guvernului din 10 decembrie 1990, Mircea Snegur, constatând haosul din economie şi creşterea colosală a speculei, a solicitat guvernului un răspuns la întrebarea cum se vor rezolva aceste probleme. Ca urmare, a fost adoptat un set de decizii în sfera financiar-bancară, dar situația a continuat să se înrăutățească rapid. Potrivit rezultatelor primului trimestru al anului 1991, s-a observat scăderea PIB-ului cu 9% (în comparație cu aceeaşi perioadă a anului 1990), a producției de mărfuri de larg consum, cu 3% şi de alimente, cu 25%. Criza economică, precum şi conflictul personal dintre Mircea Druc şi Mircea Snegur au apărut în declarația de demisie a preşedintelui, prezentată Consiliului Suprem la 21 februarie 1991. Demisia nu a fost acceptată, confruntarea preşedinte-premier s-a intensificat. Preşedintele Parlamentului, Alexandru Moşanu, a recunoscut, în aceeaşi şedință, că guvernul este lipsit de experiență, dar a făcut apel să fie susținut. Cabinetul abia mai rezista. Având în vedere complicarea

situației, în aceeaşi zi, 21 februarie, am dat ordinul de trecere la încazarmarea organelor atestate şi a subdiviziunilor MAI. Poliția din raioanele Orhei, Ialoveni, Anenii Noi, Criuleni, Străşeni, Călăraşi, Hînceşti lucra în schimburi, în regim non-stop.

La 5 martie, Parlamentul RSS Moldova a trecut puterea executivă supremă de la prim-ministru la preşedinte. În Consiliul Suprem s-a intensificat opoziția față de Druc, căci în componența lui se aflau deputații agrarieni şi comunişti. La 30 aprilie 1991, Snegur i-a demis pe ministrul industriei şi energeticii (D. Leşenco), precum şi pe cel al construcțiilor (G. Călugăru), pentru insuccesul în activitatea desfăşurată, fapt care a slăbit inclusiv poziția premierului. În seara de 5 martie într-o intervenție televizată, Snegur a atras atenția asupra crizei care se acutiza, care afecta independența Moldovei, s-a pronunțat împotriva referendumului privind menținerea URSS şi a declarat că Republica nu are niciun fel de obligații juridice față de Uniune.

Istoria nu cunoaşte un document care să legifereze includerea RSSM, creată la Moscova, în componența Uniunii, a spus preşedintele. Moldova se pronunță pentru Tratatul Unional, care să îi garanteze suveranitatea în realitate, nu în vorbe, aşa cum a fost până acum. URSS, în calitate de stat unitar şi autoritar, este condamnat să dispară. Pe malul stâng al Prutului, teritoriile moldoveneşti au fost alipite la URSS, ca urmare a implementării protocolului adițional, semnat la 23 august 1939. Amestecul fățiş al Centrului s-a manifestat în organizarea alegerilor ilegale din Transnistria şi din câteva din raioanele de sud ale republicii, în proclamarea celor două republici-marionetă. Astăzi, poligoanele militare ocupă 11 hectare din teritoriul nostru. Avem, oare, nevoie de o armată care să înghită milioane de ruble? Nu.

În continuare voi arăta cum Snegur şi-a schimbat opinia referitoare la armată şi cum el, când a avut nevoie, a început să militeze insistent pentru înființarea Ministerului Apărării...

În acele zile, a fost observat un moment rar de unanimitate între Snegur şi Druc: ambii au solicitat ca în decurs de trei zile să fie anulată decizia privind referendumul. „*Numai ieşind din imperiu, vom ieşi din criză*", a declarat premierul. La 6 martie, Snegur a promis să dizolve sovietele care vor contribui la desfăşurarea referendumului. La 14 februarie, la conferința colectivului muncitoresc de la Sciotmaş, primarul Capitalei, Nicolae Costin,

a declarat: *„Dacă va fi nevoie, nu numai că voi ordona, dar voi merge personal cu bâta să-i împrăştii pe cei care votează”.* Ca urmare, la Chişinău, votarea a avut loc pe strada Corolenco nr. 7, pe teritoriul unității militare 5447, sub paza unui detaşament al Trupelor de interne de la MAI al URSS. La referendumul din 17 martie 1991 au participat 108 000 locuitori din Moldova, 101 000 au votat pentru. În Transnistria, la plebiscit au participat 84% din alegători, 98% au votat pentru menținerea URSS, dintre care la Tiraspol - 97%, Bender - 99%, Rîbnița - 98%, Dubăsari - 94%. În Găgăuzia, la referendum au participat 97%, pentru Uniune au votat 98%.

Votarea a avut loc şi în alte teritorii controlate de separatişti: în Abhazia şi Osetia de Sud. Pornind de la conceptul de referendum, s-a propus încheierea, la 20 august 1991, de către statele suverane a unei Uniuni a Statelor Suverane, ca o *federație moderată,* în care drepturile republicilor s-ar fi extins considerabil. Totuşi, la referendum, majoritatea covârşitoare a voturilor a fost pentru păstrarea integrității URSS. Discuțiile despre USS în loc de URSS au pus sub semnul îndoielii însăşi ideea „caracterului indestructibil al Uniunii”. Se poate spune că acest cel mai important pas al lui Gorbaciov nu i-a adus lui nimic.

Al doilea pas în numele menținerii puterii a fost înființarea postului de preşedinte al URSS, fapt care a reprezentat o necesitate în legătură cu perspectiva pierderii puterii de către PCUS. Totuşi, echipa lui Gorbaciov a suferit o lovitură puternică odată cu alegerea lui Elțîn, la 29 mai 1990, în funcția de preşedinte al Sovietului Suprem al RSFSR. În consecință, RSFSR a adoptat treptat o politică de proclamare a propriei independențe şi de recunoaştere a independenței celorlalte republici unionale, fapt ce a creat posibilitatea demiterii lui Gorbaciov, prin destrămarea tuturor instituțiilor unionale pe care le-ar fi putut conduce. La 12 iunie 1990, Sovietul Suprem al RSFSR a adoptat declarația privind suveranitatea de stat, stabilind prioritatea legilor ruse asupra celor unionale. Din acest moment, organele unionale de putere au început să piardă controlul asupra țării. Elțîn a putut obține înființarea funcției de preşedinte al RSFSR şi, la 12 iunie 1991, în final a învins câştigând alegerile naționale pentru această funcție. Ultima - destul de jalnică - încercare de a menține URSS a fost lovitura de stat eşuată, cunoscută ca „puciul din august”, de la 19 august 1991.

Capitolul 16

Demisia prim-ministrului

Demisia lui Druc. Materiale compromițătoare ies la iveală. Ultimul cuvânt al premierului: „Democrația este în pericol!" Sprijinul de solidaritate al cabinetului şi revoltele în masă de la 22 mai 1991, din fața Parlamentului. Muravschi s-a răzgândit. A fost, oare, Druc corupt? Cine a locuit în apartamentul lui Bodiul? Sfârşitul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti

Primăvara anului 1991 a fost extrem de alarmantă pentru Poliție. În preajma unui nou val de revolte în masă, la 13 mai, am semnat Ordinul privind „acțiunile organelor şi subunităților Poliției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova în situații de urgență", prin care a fost înființat un stat-major operativ permanent, condus de Constantin Antoci şi de către prim-adjuncții acestuia, Leonid Bolocan şi Vladimir Molojen. În funcțiile de adjuncți ai şefului statului-major au fost desemnați: locotenent-colonelul Panuş, şeful Departamentului de urmărire penală, şef al grupului de anchetă; maiorul Dumitru Ursachi, şeful Direcției Poliției Municipale; locotenent-colonelul Petru Savin, şeful OVMR şi GO, comandant al echipei de luptă pentru paza sediului Ministerului Afacerilor Interne; locotenent-colonelul Ion Pohilă, şeful Direcției de Poliție din Chişinău. Conform aceluiaşi ordin, a fost înființat un Detaşament de marş, format din 1 460 de persoane, sub comanda lui Bolocan, în componența căruia a fost inclus personalul aparatului Ministerului Afacerilor Interne, al U.M. 5447, al U.M. 7481, al Liceului special de miliție Dzerjinski din Chişinău şi al Centrului de învățământ al Ministerului Afacerilor Interne.

La 7 mai 1991, Guvernul a prezentat un program anticriză, care cuprindea numeroase aspecte pozitive: elaborarea unei legi privind indexarea

veniturilor, crearea unui fond special pentru susținerea agriculturii, stabilizarea circulației monetare (în acest scop, s-a propus transformarea Biroului republican din Moldova al Băncii de Stat a URSS în Banca Națională a Moldovei), extinderea relațiilor economice externe etc. Însă soarta cabinetului era deja hotărâtă. Deşi în activitatea acestuia interveneau toți - de la Snegur până la deputați - întreaga responsabilitate îi revenea lui Druc care, practic, nu mai avea nicio autoritate, el pierzând pe zi ce trecea influența asupra miniştrilor săi şi permițând să fie manipulat.

Demisia cabinetului Druc a fost pregătită în mod clasic - terenul a fost „afânat” din timp, prin lansarea unor materiale compromițătoare. Au fost publicate materiale incriminatorii referitoare la activitatea companiei Mercuri, cu care Druc, personal, după părerea mea, nu a avut nicio legătură: în acest caz, premierul a fost sabotat de persoane în care avusese încredere. A jucat un rol şi publicarea rezultatelor activității unei comisii a deputaților, care a dezvăluit o serie de fapte privind vânzarea mărfurilor moldoveneşti la prețuri scăzute. Deputatul Anatol Țăranu a declarat că Druc „a transformat Moldova într-o cooperativă şi o distribuie pe bucăți”. În realitate, situația era mult mai complicată. Nepricepându-se să reglementeze piața, puterea acționa prost, interzicând când un lucru, când altul. S-a dus o luptă cu *barter-ul,* iar prin dispoziția lui Snegur, organizațiilor de stat li s-a interzis să vândă transportul auto. Nu exista o piață liberă a mărfurilor şi a carburanților, însă toate acestea trebuiau achiziționate de undeva, iar actele normative erau încălcate. În complexul agroindustrial existau produse alimentare, însă insuficiente populației urbane, deoarece, în plus, agrarienii le exportau din republică şi le schimbau în cadrul tranzacțiilor *barter* pe automobile şi pe alte lucruri. Comerțul era paralizat.

În plus obiectivele industriei de apărare se năruiau. Lui Druc acest lucru i se părea pozitiv şi trecea cu vederea, atunci când erau exportate cele mai complexe maşini şi utilaje, tot ceea ce premierul nostru considera drept o „moştenire blestemată a imperiului”. Un astfel de colaps total al industriei nu a existat nicăieri pe teritoriul european al fostei URSS, ceva comparabil ca amploare având loc poate doar în Tadjikistan... În Ucraina şi Belarus a fost păstrată *moştenirea* şi iată rezultatul: astăzi, mărfurile ucrainene şi belaruse au invadat piața moldovenească, iar noi ce producem...?

După industrie au distrus şi agricultura, fragmentând în bucăți mici pământul, tehnica, complexele de creştere a animalelor şi sistemele de irigație.

Ruinele fostelor ferme puteau fi folosite, în scurt timp, numai ca decor pentru filme despre supravieţuitorii unui război nuclear. Investiţiile de miliarde ale URSS au fost aduse cu succes la zero, ideologia liberală privind eficienţa economică a lăsat fără loc de muncă sute de mii de oameni, iar tara noastră a început să trăiască cu precădere din exportul forţei de muncă...

Pentru a analiza situaţia şi pentru a găsi o soluţie, la începutul anilor '90, era nevoie de experienţă în managementul economiei de piaţă, nimeni din cadrul Parlamentului şi nici din cadrul Guvernului nu o avea. În concluzie, comisia care a întocmit raportul privind activitatea cabinetului Druc a manevrat neputincioasă fapte ridicole, de exemplu, i-a imputat premierului aprobarea vânzării către Coreea a 1 000 de cazane de fontă aflate în stoc. Referindu-se la acest fapt, analiştii noştri autohtoni au afirmat cu seriozitate că din ţară se exportă materie primă strategică - un metal preţios care, chipurile, va servi la consolidarea capacităţii de apărare a Armatei Naţionale Coreene. În mod similar, aceşti „filosofi" au considerat roşiile moldoveneşti *materie primă strategică,* dând asigurări că acestea vor îmbogăţi Moldova. Au trecut două decenii, iar roşiile, din păcate, nu s-au transformat în lingouri de aur.

La suprafaţa crizei parlamentare a existat un conflict între facţiunea agrară, care s-a opus privatizării pământului, şi facţiunea Frontului Popular. Pentru Snegur, aceasta a reprezentat o problemă de consolidare a propriei puteri, în numele căreia nu a dispreţuit ajutorul comuniştilor. În iunie 1991, în plenul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, lui Snegur i s-a propus să intre în componenţa Biroului, însă reprezentantul Sovietului Suprem al Republicii a refuzat. Totuşi, cu puţin înainte, potrivit mărturiei prim-secretarului al Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei, Grigore Eremia, timp de trei luni, comuniştii au lucrat pe culoarele Parlamentului cu agrarienii şi cu Snegur, pregătind destituirea premierului. Exact atunci au fost lansate argumentele privind „colaborarea lui Druc cu KGB", prezentate de Anatol Plugaru. O serie de jurişti şi-au exprimat părerea cu privire la aspectul juridic al demisiei cabinetului Druc. Vicepreşedintele Sovietului Suprem al RSSM, Victor Puşcaş, a calificat încercările de destituire a miniştrilor drept anticonstituţionale. Acesta a fost susţinut de un grup de deputaţi jurişti, format din preşedinţii comisiilor permanente din cadrul Sovietului Suprem al RSSM. Ministrul justiţiei, Alexei Barbăneagră, a fost de acord cu opinia acestora. A propus prezentarea unei

concluzii colective a juriştilor calificaţi cu privire la problema dezbătută, în care să fie cuprinse potenţiale amendamente aduse Constituţiei. Problema consta în faptul că, iniţial, nu se strânseseră cele două treimi din voturi, necesare pentru destituirea şefului Cabinetului de Miniştri. A fost necesară modificarea Legii privind Guvernul, pentru ca acesta să poată fi destituit prin majoritate de voturi. Acest lucru a fost întreprins de Sovietul Suprem, la 20 mai 1991 (apropo, în aceeaşi zi, au fost înfiinţate Departamentul de turism şi Departamentul vamal, iar Ministerul Afacerilor Interne al RSSM a fost scos de sub jurisdicţia Ministerului Afacerilor Interne al URSS). Răspunzând acuzaţiilor, Druc i-a asigurat pe deputaţi că *„soarta republicii nu se decide în cadrul Parlamentului sau în cadrul cluburilor deputaţilor, ci într-un alt loc şi vă veţi convinge de acest lucru în curând!”*

Pentru convingerea parlamentarilor de adevărul spus de premier, au apărut o mulţime de susţinători ai Frontului Popular al Moldovei, care, la 21-22 mai, au înconjurat clădirea Sovietului Suprem. În toate acele zile, manifestanţii au apărat onoarea lui Druc, care fusese ofensat, ţinând în mâini pancarte, bare ascuţite şi obiecte metalice. În urma bilanţului acţiunii (peste 30 de răniţi), am declarat în faţa deputaţilor că nu consider aceste revolte ca fiind spontane. „*Acestea sunt acţiuni antiparlamentare bine planificate, direcţionate chiar din Parlament*”, am spus în şedinţa plenară.

La 21 mai a fost abordată problema privind încrederea în cabinet (se subînţelege, încrederea în şeful acestuia), iar, la 22 mai, Sovietul Suprem, cu 207 voturi din 218 de deputaţi prezenţi, l-a demis pe Druc, care a devenit premier interimar. Menţionez că Snegur pregătise înlăturarea lui Druc, el nefiind ales preşedinte prin vot popular şi neavând dreptul de a forma propria echipă a puterii executive. Evenimentele s-au desfăşurat foarte rapid şi dinamic. În timpul dezbaterilor a fost cerut capul lui Mircea Druc de către deputaţii agrarieni, de cluburile independenţilor Realitatea şi Sovetskaia Moldavia[1]. 70 de deputaţi democraţi, printre care membri ai Frontului Popular al Moldovei, au fost împotrivă, semnând un protest scris în acest sens. Discuţiile s-au purtat pe un ton ridicat: „*Cu ce ne diferenţiem de cabinetul stalinist, dacă noi călcăm în picioare legile*? a întrebat liderul Partidului Democrat din Moldova, Gheorghe Ghimpu, în maniera sa emoţională. *Câte rămăşiţe ale noastre au fost împrăştiate de la Chilia până în Orientul îndepărtat... Ar fi fost mai bine ca şi rămăşiţele mele să fi rămas acolo. Ceea*

[1] Moldova Sovietică

ce se întâmplă astăzi discreditează mişcarea de eliberare națională. În urmă cu un an, am votat pentru acest Guvern şi încă nu mi-am retras votul. Pentru a-l retrage, trebuie să ştiu că i s-a dat un vot de neîncredere sau că acesta şi-a cerut singur demisia".

După aceasta, democrații au părăsit sala. În urma lor, au plecat deputații cluburilor independenților, iar preşedintele Prezidiului, Alexandru Moşanu, a declarat: „*Eu sunt de partea celor care au ieşit! La suprafață este una: ori Druc, ori nimic, însă, în profunzime, este altceva, a constatat Moşanu. Se dă o luptă între două orientări. Prima este pentru semnarea „fără a privi" a Tratatului Unional, supunerea față de Centru şi pentru construirea perpetuă a comunismului. Cealaltă orientare este pentru independența Moldovei. Deputații au părăsit sala nu pentru că îl susțin pe Druc. Ei sprijină orientarea spre suveranitate. Vouă nu vă place acest lucru! Eu țin cu cei care sunt pentru independență. Eu sunt cu cei care au părăsit sala şi cu cei care au rămas în sală, dar sunt adepții acestei idei".*

Alexandru Moşanu a atras atenția deputaților asupra faptului că, anterior, Mircea Snegur l-a sprijinit pe deputatul Pavel Bejenuță, care propusese amânarea procedurii de schimbare a Guvernului până la alegerile prezidențiale. Discursul său a fost primit cu zgomot în sală. Apoi, a luat cuvântul Mircea Snegur. Acesta a declarat că Moldova nu poate merge în direcția ruperii relațiilor economice cu URSS şi s-a pronunțat pentru un dialog constructiv cu formațiunile statale ilegale - cu autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană şi cu Republica Găgăuzia. Preşedintele a prezentat o serie de teze referitoare la evaluarea mişcării de eliberare națională din Republică, criticând Frontul Popular şi organizația Moldova Democrată. Aceasta a fost o reverență evidentă, destinată comuniştilor şi grupului Sovetskaia Moldavia, de ale căror voturi Snegur avea mare nevoie. În principiu, Druc nu mai avea nicio şansă să îi convingă pe oponenții săi. Cu toate acestea, discursul său a fost unul bun, cel puțin din punct de vedere stilistic.

Voi vorbi ca un deputat despre o persoană pe care o cunosc bine, despre prim-ministru, a susținut acesta. Nici pe eşafod onestitatea nu trebuie uitată. Cu atât mai mult nu trebuie să uităm de ea în Parlament. Nu a trecut nici măcar un an, de când am fost desemnat prim-ministru, prin majoritate absolută de voturi.

Am declarat atunci că mă simt ca un kamikaze. Ştiam cum se va finaliza acest lucru... Dacă în septembrie 1990, Parlamentul nu ar fi aprobat o formă

prezidențială de guvernământ şi nu ar fi fost decretată o stare de urgență în sud, atunci ce ar fi căutat Druc în Comrat? Sangheli, care trebuia să fie în Găgăuzia, vizita Egiptul şi Israelul... Cine, dacă nu Parlamentul, a declarat la 2 noiembrie: Druc şi Costaş, restabiliți ordinea în Dubăsari?

Deja de câteva zile, circulă o informație pregătită pentru agențiile centrale: „Druc va fi demis la 17 mai". Ați ştiut din timp această dată, aşa cum ați ştiut din timp câte jertfe vor fi în Dubăsari - trei, această acțiune a fost planificată. La 15 mai, la ora 8 dimineața, am cerut o audiență la preşedintele Snegur şi am spus: „Vreau să îmi dau demisia la 25 mai, la ora 10 dimineața". Şi ce? Deputații seamănă cu un copil care dă din picioare şi strigă: nu-nu-nu-nu, eu vreau astăzi! Acest lucru îmi aminteşte de un episod: înainte cu 3-4 zile de a fi ales premier, la hotel a venit dl Țăranu, care a spus: „Nu sunteți potrivit pentru această funcție, dumneavoastră sunteți un om simplu". L-am rugat să plece şi să mă lase să dorm până dimineața... Vă rog să votați pentru demitere şi să dați votul de neîncredere. Nu aveți curaj? Eu am. Îi mulțumesc preşedintelui Snegur pentru încrederea pe care mi-a arătat-o oferindu-mi pentru a doua oară postul de prim-ministru. Însă doresc să amintesc că Snegur este dator Frontului Popular pentru postul de preşedinte: altfel, preşedinte ar fi fost dl Lucinschi.

Fac apel la populația vorbitoare de limbă rusă din Moldova de a adera la mişcarea democratică de eliberare națională. Nu naționalitatea, ci orientările politice îi dezbină pe oameni. Cine doreşte sângele lui Mircea Druc? Cine are nevoie de liderii de la Tiraspol, dacă Druc nu va mai fi? Despre care „duşman" vor scrie ziarele? Ele au reuşit să creeze această imagine - inițial „Kommersant", care a denaturat faptele, apoi alții... Noi am trăit sub dictatul Centrului, în condițiile unei „dictaturi a proletariatului", cu care proletariatul nu a avut nicio legătură. Cine se ascunde în spatele acestuia? Acum suntem amenințați de o altă dictatură, tot de una de clasă: democrația este în pericol! Nu moldovenii, nu ruşii, nu găgăuzii trebuie să se unească, ci democrații. Soarta republicii se decide, din păcate, nu în cluburile deputaților, nu în Parlament, ci într-un alt loc. Vă veți convinge de acest lucru.

Grupul de deputați al Frontului Popular al Moldovei a fost de acord să se întoarcă în sală şi să analizeze problemele referitoare la Guvern, cu condiția adoptării Declarației de Independență şi ieşirii Moldovei din componența URSS. Un amănunt interesant, ulterior uitat complet! În 2010, reconstituind Declarația, care fusese arsă în aprilie 2009, deputații erau extrem de mândri şi vorbeau despre contribuția lor la lupta pentru independența

republicii. În realitate, până la puciul din luna august, doar 60 de persoane au dorit să profite de şansa de a perfecta această independenţă. Astfel, a fost confirmată ipoteza lui Alexandru Moşanu privind cele *două orientări*.

O perioadă, membrii cabinetului i-au acordat lui Druc un sprijin de solidaritate. În numele colegilor, ministrul finanţelor, Valeriu Muravschi, a ţinut un discurs, dictat de un sentiment profund de indignare: „*Timp de trei zile, membrii Guvernului stau la balcon ca şi cum ar sta în boxa acuzaţilor. Nu avem nici măcar dreptul la un ultim cuvânt. Pe ce bază juridică intenţionaţi să rezolvaţi problema privind Guvernul? Vă rugăm să nu mai includeţi pe listă următoarele nume: Muravschi, Oboroc, Tampiza, Lavorschi, Ghidirim, Matcaş, Barbăneagră, Spinei, Ungureanu, Ţîu*".

De asemenea, a luat cuvântul Ion Ungureanu, exprimându-şi îngrijorarea cu privire la lipsa de tact ostentativă în legătură cu ministerul condus de el: „*După ce am locuit 18 ani la Moscova, m-am întors în ţară. Şi ce? Rezultatele activităţii anuale au fost caracterizate drept „activitate a unei grupări bisericeşti-mafiote". Nimeni nu m-a întrebat: Cu ce v-aţi ocupat, domnule ministru? Nici măcar troicile staliniste nu acţionau astfel. Nu vreau să o fac pe Cassandra şi să vă prezic o nenorocire. Însă aceasta nu poate fi evitată de cei care fac din suveranitate o cârpă*".

În final, Druc a părăsit sala de şedinţă, spunând: „Democraţia este în pericol!" Imediat după vot, deputaţii au ieşit din clădirea Parlamentului. Unii au plecat spre hotelul Codru, alţii la cinematograful Patria. Druc mergea în faţă, înconjurat de deputaţii Frontului Popular, deputaţii preoţi citeau rugăciuni... în stradă se adunase o mulţime de oameni. Aceştia auziseră totul, întrucât sesiunea se difuzase în direct la radio. În ajunul evenimentelor legate de demisia lui Druc, m-am aşteptat la provocări şi am organizat paza Parlamentului cu forţele unei brigăzi de poliţie cu destinaţie specială. Poliţiştii erau aşezaţi pe şase rânduri, respingând mulţimea, erau mulţi colaboratori din Tiraspol şi Bender. În timp ce se desfăşurau dezbaterile, în parcul Ştefan cel Mare s-au adunat aproximativ o mie de tineri, care stăteau pe pământ şi păreau inofensivi...

> *Când deputaţii au ieşit, mulţimea de tineri, ca şi cum ar fi primit o comandă, s-a îndreptat spre poliţişti şi a spart rândurile acestora, a aruncat cu pietre, iar Poliţia a fost dispersată,* îşi amintea ulterior, comandantul brigăzii de poliţie cu destinaţie specială, Anton Gămurari. *Sunt convins că aceste revolte în masă au fost planificate. Am ordonat să se strângă rândurile, i-am*

respins pe toți. Cred că acest lucru putea fi întreprins și la 7 aprilie 2009, dacă ar fi existat dorința de a acționa în conformitate cu standardele de reprimare a revoltelor în masă, care sunt bine cunoscute de profesioniști. Când aud că, la 7 aprilie, nu a fost posibilă disiparea mulțimii, îmi vine să râd... În preajma evenimentelor din 22 mai 1991, după cum am aflat ulterior, Mircea Druc a analizat situația cu doi angajați ai structurilor de forță, dintre care unul activa în cadrul Ministerului Securității Naționale. Druc a solicitat ajutorul. Interlocutorul său i-a promis ajutor, însă, în schimb, a cerut o locuință și, în aceeași seară, a primit ordin de repartizare a spațiului locativ de la Nicolae Costin. S-a propus adunarea unei mulțimi, care să se îndrepte spre clădirea Parlamentului, să pătrundă în interiorul acesteia, să provoace dezordine în masă, iar Druc să ia cuvântul și să anunțe unirea Moldovei cu România. Bineînțeles că nu ar fi fost nicio unire și nici nu putea să fie, însă premierul ar fi intrat în istorie, iar această variantă îi convenea. Ciocnirile cu Poliția din acea zi s-au soldat cu zeci de răniți în ambele tabere și cu reținerea unui grup de protestatari.

Ei vin din lumi diferite, până nu demult ostile, a comentat Mihai Fusu, la 22 mai 1991, în paginile ziarului Parlamentului *Sfatul Tarii*, opoziția dintre Snegur și Druc. *Druc reprezintă tipul disidentului, o persoană intransigentă, inconsecventă... Fiind un filosof și o persoană „din exterior”, Druc a reușit să scape de tot ce are valoare numai aici. Văzând că Moldova se află într-un cadru geopolitic mai amplu, acesta și-a imaginat o Moldovă integrată într-un spațiu economic european și spiritual. Dacă este necesar să mă opresc la o anumită direcție, m-aș fi oprit la cuvântul „modernism”. În schimb, Snegur, fiind o persoană „din interior”, mereu s-a bazat pe forțele interne ale societății, termenul potrivit pentru activitatea acestuia fiind „consolidare”... Ambii lideri, care au devenit ulterior adversari, au fost, în esență, străini unul față de celălalt. În concluzie, modernismul lui Druc s-a transformat în aventurism, iar presupusa capacitate a lui Snegur de a consolida societatea s-a transformat în conservatorism. Druc a venit de nicăieri, dacă ar fi să judecăm conform unui standard de ierarhizare a valorilor în societatea noastră, el a căzut și s-a ridicat nu doar o singură dată. Druc nu a avut nimic de pierdut. Cu totul altfel stau lucrurile cu Snegur... Conectat cu lumea creată de el, obișnuit cu supremația Moscovei, acesta a preferat soluția moscovită la probleme... Snegur a atins apogeul puterii treptat, dar sigur, nefiind obișnuit să înceapă de la zero, avea ce pierde... Reorganizarea societății, efectuată de către Snegur, după modelul lui Gorbaciov, a intrat în conflict cu ideile europene ale lui Druc. Snegur l-a eliminat, practic,*

pe Druc de la conducerea Cabinetului de Miniştri, preluând şi puterea executivă... În esenţă, societatea noastră are nevoie de ambii, fiindcă orice stat are nevoie de o îmbinare organică între cele două principii: modernism şi conservatorism.

În memoriile sale, Snegur scria că Druc a încercat, chipurile, să îl elimine de la putere. Să crezi acest lucru este dificil. Comparativ cu premierul, Snegur a fost un luptător politic de categoria grea. În urma demisiei lui Druc, primul nostru şef de stat a creat şi a consolidat, pe o perioadă de mai mulţi ani, un model de guvernare, potrivit căruia preşedintele se considera fie şeful Parlamentului, fie prim-ministru, fie ministru al agriculturii. Sovietul Suprem nu a mai revenit asupra problemei pe care majoritatea a considerat-o definitiv soluţionată. La 28 mai 1991, Mircea Druc şi-a depus definitiv mandatul şi s-a ocupat de înfiinţarea unei comisii parlamentare pentru unificarea Moldovei cu România, în cadrul căreia au intrat 27 de deputaţi. În ceea ce îl priveşte pe Snegur, acesta plănuise deja formarea unui forum democratic al cetăţenilor din Moldova, iar, la 25 decembrie 1991, a semnat la Alma-Ata un acord privind aderarea Moldovei la CSI. Perioada promoscovită a politicii sale a durat până când această carte a lui Snegur a fost scoasă din joc de către Petru Lucinschi.

Sunt convins că Mircea Druc a fost cel mai popular politician din întreaga istorie a Moldovei. Autoritatea primului premier s-a format la mitinguri, unde acesta dirija cu pricepere forţele spontane ale mulţimii. Influenţa acestuia asupra maselor era imensă, mulţimea fiind cuprinsă de frenezie la apariţia sa. Însă Druc a plătit un preţ imens pentru popularitate, devenind un obiect de invidie pentru unii colegi (în primul rând, pentru nu mai puţin ambiţiosul Mircea Snegur) şi de ură pentru adepţii direcţiei promoscovite. Pe cât de puternic, impetuos şi arzător îl susţineau adepţii pe Druc, pe atât de puternic îl urau oponenţii. Cei din urmă l-au descurajat foarte mult pe premier şi nu fără motiv. Înainte de demisie, acesta a făcut un apel către cetăţenii rusofoni. Druc a dorit să fie privit ca un cosmopolit, dispus să sacrifice sentimentele naţionale doar în numele integrării Moldovei în spaţiul european.

Neavând un *clan* propriu, neştiind să comploteze profesionist şi fiind puţin autist, Druc nu a putut să pătrundă de la bun început în sistemul birocratic, conştientizând de altfel acest lucru. Pentru neajunsurile sale, a fost pedepsit ca nimeni altul: premierul a fost zdrobit şi nimicit din punct de vedere moral nu numai de opozanţi, dar şi de camarazi. Cred că Druc a

fost singurul lider moldovean care a plătit pentru greşelile sale, ajungând, încă din timpul vieţii, nu în purgatoriu, ci direct în iad. Trădat de colegii săi din Frontul Popular, demonizat de propaganda transnistreană, acesta s-a transformat într-un simbol viu al culpei colective şi a devenit un paria. În decursul anilor, numele său a fost trecut sub tăcere şi, pentru prima dată după demisie, Chişinăul l-a văzut pe fostul premier la procedura de restaurare a Declaraţiei de Independenţă, la 27 aprilie 2010.

Pentru majoritatea locuitorilor din Moldova, acest nume va rămâne pentru totdeauna un sinonim al tuturor greşelilor şi al ruşinii din anii ’90, pe care am vrea să le uităm. Desigur că, în multe aspecte, a fost, fără îndoială, şi vina lui Druc, însă el a condus Guvernul mai puţin de un an, a lucrat în zona rublei şi din acest motiv a putut doar vorbi despre reforme. În realitate, Druc a fost tipul de intelectual sovietic nemulţumit, care făcea proiecte de reconstrucţie a lumii în bucătărie, dar care nici nu bănuia că statul este responsabil pentru vieţile unor oameni reali, cărora era obligat să le ofere posibilitatea de a aduce în fiecare zi mâncare copiilor lor. La acest lucru, s-a gândit pentru prima dată, doar atunci când a devenit şeful Cabinetului de miniştri. Primul nostru premier semăna, într-un fel, cu *tinerii reformatori* ai lui Elţin - o pleiadă de experimentatori cruzi: Egor Gaidar, Anatoli Sobceak, Anatoli Ciubais. Similar multora dintre aceştia, Druc nu era destinat să avanseze, să se maturizeze în politică, să stagneze în intrigi. Veşnic tânăr şi zâmbitor, Iurie Roşea l-a eliminat pentru totdeauna din Frontul Popular şi din viaţa politică. A fost, oare, corupt primul şef al guvernului? Au încercat să îl învinovăţească de furt, însă nu au putut dovedi nimic. Sosind de la Cernăuţi la Chişinău, Druc s-a cazat la hotelul Codru, de unde au încercat să îl evacueze, atunci când a fost nevoie de spaţiu pentru participanţii Congresului Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova. După preluarea conducerii guvernului, a trăit ca un sihastru, se trezea la ora cinci dimineaţa, iar la ora şase deja convoca întâlniri de afaceri. Se spunea că Druc a ocupat, chipurile, apartamentul care i-a aparţinut cândva atotputernicului Ivan Bodiul, însă acest lucru era pe jumătate adevărat. Apartamentele fostului secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova din blocul nr. 123, de pe strada 31 August (cândva, strada Kiev), au fost împărţite în câteva locuinţe, iar primul-ministrul locuia doar într-una dintre acestea. De asemenea, se spunea că acesta dispunea oricând dorea de rezervele Băncii Naţionale şi înainte de demisie, chipurile,

chiar a împărțit unui grup restrâns de apropiați plicuri cu bani, însă nimeni nu a încercat nici măcar să demonstreze acest lucru.

Demisia lui Druc, pe care, ca şi pe mine, îl învinovățeau pentru evenimentele petrecute pe podul de la Dubăsari, nu a oprit procesul de sciziune din țară. Parlamentul a acceptat condițiile lui Snegur şi i-a oferit puterea executivă deplină, inclusiv dreptul de a forma guvernul. Valeriu Muravschi, care protestase împotriva acuzațiilor la adresa cabinetului, în cadrul căruia a lucrat din prima zi şi-a schimbat urgent părerea când i s-a propus portofoliul de premier, preluând conducerea guvernului. De atunci acesta a urmat constant schemele propuse de Snegur. Muravschi a fost un premier foarte cuminte şi ascultător. La propunerea preşedintelui, în cadrul şedinței din 22 mai, Republica Sovietică Socialistă Moldova a fost redenumită Republica Moldova, iar Sovietul Suprem - Parlament. Formal, acesta era finalul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti: la 5 iunie, a intrat în vigoare Legea Republicii Moldova privind cetățenia. Înfrângerea serioasă a Frontului Popular a consolidat semnificativ poziția lui Mircea Snegur şi a agrarienilor. Părea că totul va fi diferit. Însă cum urma să trăim? Nimeni nu ştia acest lucru. Erau unii care doreau ca trecutul să revină. Mulți miniştri şi angajați din cadrul aparatului guvernamental au respins formula de adresare „domn" şi au revenit la obişnuita formulă cu prenume şi patronim, iar cabinetele prim-secretarilor Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova au fost din nou reunite telefonic, prin renumita *morişcă,* cu cele ale tuturor membrilor guvernului.

Capitolul 17

Procuratura URSS despre evenimentele din Dubăsari

Procuratura unională despre legalitatea introducerii forțelor de poliție în Dubăsari. Au fost, oare, focurile trase în aer uz de armă? Ar fi fost o crimă dacă nu se acționa? Hai, dubăsărenilor!: crearea miturilor în jurul evenimentelor de la 2 noiembrie 1990. Din ce motiv s-a derulat scenariul din Dubăsari?

La 2 noiembrie 1990, chiar în ziua conflictului de pe podul din Dubăsari, Procuratura Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti a intentat un proces penal pentru fapte de încălcare brutală a ordinii publice în oraşul Dubăsari, potrivit articolului 203, alineatul 4 din Codul Penal al RSSM. Al doilea proces penal a fost intentat pentru ucidere, precum şi vătămare corporală, potrivit articolului 185, alineatul 2 din Codul Penal al RSSM. La 8 noiembrie, a fost format un grup de urmărire penală al Procuraturii URSS pentru anchetarea evenimentelor şi, în aceeaşi zi, ambele dosare penale au fost luate în lucru pentru a fi investigate de către acest grup. La 15 mai, ambele cazuri au fost unite într-o singură procedură de investigații, prin care termenul anchetei preliminare a fost prelungit până la 2 iunie 1991. La 25 iulie, a fost semnată hotărârea de încetare a acțiunii penale.

Procuratura unională a anchetat în amănunt incidentul de la Dubăsari. Am fost interogat. Druc s-a sustras de la interogatoriu, întrucât bănuia că poate fi arestat şi trimis la Moscova. Cred că astfel de temeri nu erau fundamentate. În final, procuratura nu a găsit elemente infracționale în activitățile conducerii ministerului, ale mele personale şi ale locotenent-colonelului Vîrlan. S-a specificat că greşelile de calcul ale operațiunii se explică prin

exclusivitatea situației, nemaiîntâlnită anterior în practica activității Miliției şi prin reglementarea insuficientă a acesteia în actele normative. Analiza conflictului a fost efectuată şi de o comisie parlamentară specială. Luând cuvântul în fața deputaților, am precizat că dispoziția prim-ministrului Mircea Druc de a introduce în raion forțe suplimentare de miliție avusese o bază legală. Guvernul se ghida după Hotărârea Sovietului Suprem al RSSM, din 2 septembrie 1990, privind „Congresul extraordinar al deputaților consiliilor la diferite niveluri din unele localități din Transnistria", precum şi pe Hotărârea privind „unele măsuri de stabilizare a situației social-politice din RSS Moldova", prin care Ministerului Afacerilor Interne i se ordona să tragă la răspundere penală persoanele care încercau să scindeze țara.

În cadrul dezbaterii problemei privind legalitatea utilizării echipamentelor speciale şi a armamentului, le-am explicat deputaților diferența între termenii *a face uz* şi *a utiliza,* care, până la adoptarea Legii privind Poliția, nu erau diferențiate clar în legislație. Am insistat pe faptul că focurile trase în aer nu reprezintă uz de armă. Menționez că, potrivit Legii privind Poliția, adoptată la 18 decembrie 1990, prin uz de armă se înțelege doar o lovitură ochită. Înainte de operațiune, eu am interzis categoric uzul de armă, permițând doar focuri de avertisment în aer, fiindcă în acel moment nu existau alte modalități de a influența o mulțime ostilă. De asemenea, am spus că aveam informații operative potrivit cărora combatanții Consiliilor Colectivelor de Muncă, care organizaseră blocada podului, dețineau armament, inclusiv grenade şi mine antitanc. Acest lucru s-a constatat deja după incident, când, la doi localnici, a fost găsită o provizie cu 82 de grenade de luptă de tip F-1.

> *Cărui parlament sau guvern, am întrebat, îi este necesar un astfel de Minister al Afacerilor Interne, care nu este capabil să asigure aplicarea legislației în vigoare, să apere interesele republicii şi ale cetățenilor acesteia? Dacă au existat anumite efecte secundare ale activității Miliției în cadrul evenimentelor din Dubăsari, atunci acestea au fost cauzate de necesitatea de a evita consecințe grave, care puteau fi provocate din cauza rezistenței vehemente a forțelor separatiste. Astăzi, aceste forțe încearcă să îi atribuie Ministerului Afacerilor Interne motive politice.*

Funerariile victimelor conflictului de pe pod, organizate la 7 noiembrie, s-au transformat într-o acțiune politică în masă. Cu o zi înainte, femeile

din Dubăsari inițiaseră o grevă politică, cu scopul de a atrage atenția conducerii URSS. De asemenea, acestea solicitau demisia prim-secretarului Comitetului raional de partid, V. Palari; a preşedintelui Comitetului executiv raional, I. Mițcul; a preşedintelui Consiliului raional, S. Pop; a redactorului ziarului raional *Znamea Pobedî,* V. Voskoboinik.

Dacă dăm crezare ziarului *Dnestrovskaia Pobeda,* 77 de femei au intrat în greva foamei, printre ele o fetiță în vârstă de 9 ani, o mamă care alăpta un copil în vârstă de 2 luni, fiica lui Vladimir Gotchi, în vârstă de 15 ani, şi majoritatea pensionarelor... Păcat de aceşti oameni care dădeau crezare fiecărui cuvânt al liderilor lor şi care ascultau cu atenție încordată minciunile vehiculate de ziarele unde se scria că Frontul Popular intenționează să vină în Dubăsari şi să îi spânzure în piață pe toți cei care erau în greva foamei, că în Chişinău, în familiile mixte, moldovenii divorțează de ruşi, iar pe dubăsăreni îi aşteaptă aceeaşi soartă şi aşa mai departe... Aceste minciuni erau o adevărată tragedie. Aveai impresia că transnistrenii nu vor afla adevărul niciodată - de acest lucru se ocupau cei care îi protejau de informațiile *nefolositoare,* aşa cum liderii noştri ne apărau de ele în perioada sovietică. Copiii care au adus alimente de acasă celor care erau în greva foamei au crescut deja în ură față de Republica Moldova. Aceştia țin minte tot, dar, oare, vor afla ce s-a întâmplat în realitate?

Mi-a trezit sentimente stranii apelul către cetățenii URSS, ‚Adevărul despre moldovenii din Transnistria”, publicat în ziarul *Trudovoi Tiraspoli*[1]*,* la 21 noiembrie, în urma evenimentelor din Dubăsari. Nu ştiu cine l-a scris, dar în acesta era concentrată esența ideologiei statului *transnistrean:* un fel de românofobie paranoică, redată într-o manieră isterică. Iată unele pasaje din text:

> *Noi, moldovenii de pe malul stâng al Nistrului, ne adresăm cetățenilor Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pentru a spune adevărul despre poziția noastră privind formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti Transnistrene. Am cunoscut pe deplin ororile ocupației româneşti în perioada 1941-1944 [...] Cu orice ocazie, moldovenii din stânga Nistrului au fost supuşi unor maltratări crunte, la fiecare pas eram batjocoriți [...] în satul Garmațcoe, de exemplu, toți bărbații au fost bătuți doar pe motiv că pe un drum de țară nişte necunoscuți dărâmaseră o cruce. Acelaşi lucru*

[1] *Tiraspolul muncitoresc*

s-a repetat atunci când nu au venit la câmp pentru plantarea tutunului pentru că celebrau o sărbătoare religioasă. Potrivit unui denunț al ocupanților, un localnic din sat, Ferapont Caterinciuc, s-a întâlnit, chipurile, cu un spion sovietic. Ulterior, Caterinciuc a fost arestat şi bătut până când a murit. Doar pe motiv că a refuzat să îi vândă unui ocupant un cojoc, localnicul acestui sat, Serghei Cozma, a fost împuşcat [...] Exemplele prezentate expun propaganda celor care au inițiat crearea aşa-numitelor comitete Transnistria şi Integritate, prin care încearcă să îi convingă pe localnici că moldovenii sunt români, că limba moldovenească este limba română şi că moldovenii şi românii sunt frați.

Toate aceste cazuri au fost adunate şi grupate cu grijă de cineva. Scrisoarea a fost semnată la „inițiativa unui grup de cetățeni, care au suferit de pe urma ocupației româneşti". Ce legătură au avut aceştia cu evenimentele de pe podul din Dubăsari? Nici în ziua de astăzi nu ştiu acest lucru, dar, după părerea mea, avem de-a face cu o probă de demagogie şi de denaturare, care i-a alimentat pe oamenii creduli. Până în prezent, problema privind legalitatea introducerii forțelor Ministerului Afacerilor Interne în Dubăsari este una dintre temele favorite ale propagandiştilor, memorialiştilor şi jurnaliştilor din Transnistria.

Iată că, deja de două decenii, sunt răspândite aceleaşi acuzații lansate la 5 noiembrie 1990 de către Igor Smirnov în cadrul unui discurs la radio, în care a solicitat pedepsirea angajaților brigăzii de poliție cu destinație specială. În timp ce de-a lungul anilor mass-media din Chişinău a tăcut, presa din Moscova, Ucraina şi Transnistria, inclusiv tabloidele, a excelat prin a scoate în evidență tema „atrocităților poliției moldoveneşti".

În miezul evenimentelor de la 2 noiembrie 1990 s-au aflat corespondenții ziarului moscovit *Trud,* ai radioului şi ai televiziunii moldoveneşti, însă au scris şi scriu despre conflict în special cei care nu au văzut nimic cu ochii lor. Aceşti „cercetători" nu doresc să răspundă la întrebarea: cum puteau un stat şi un minister al afacerilor interne din orice altă țară să reacționeze altfel la asediul clădirilor Judecătoriei, Procuraturii şi Comitetului executiv raional, la instigările la violență împotriva Poliției, la blocarea magistralelor de transport? Ar fi fost o crimă să nu acționeze! Cu toate acestea, în documentele transnistrene, Ministerul Afacerilor Interne din Moldova este catalogat drept un agresor brutal, care a produs *un masacru* şi *un genocid.* Se specifică faptul că Miliția, chipurile, ar fi împuşcat cu mitraliere

populația pașnică, deşi, repet, s-a stabilit în mod clar că angajații Ministerului Afacerilor Interne al RSSM nu au țintit armele asupra oamenilor. Şi iată ce mă uimeşte: nimeni nu se întreabă despre responsabilitatea angajaților Comitetului executiv orăşenesc din Dubăsari, care au trimis mulțimea să blocheze podul. Niciodată nu s-a dezbătut participarea acestora şi partea lor de vină. Până în prezent, Vladislav Finaghin şi Aleksandr Porojan apar ca nişte eroi. S-a întâmplat să citesc un interviu al preşedintelui Consiliului deputaților populari din raionul Dubăsari, Aleksandr Porojan, în varianta online a ziarului *Podrobnosti*, publicat în anul 2002, în timp ce Transnistria comemora 15 ani de la conflictul armat. Porojan a dezmințit cu dezinvoltură concluziile Procuraturii URSS, raportul expertizei medico-legale şi a povestit că trei dubăsăreni au murit, chipurile, din cauza loviturilor directe de glonț, şi nu din cauză că acestea ricoşaseră. De asemenea, acesta a susținut că în Dubăsari nu au acționat milițienii, ci voluntarii, precum şi că, în secvențele filmate, pot fi observate „persoane cu părul lung”. De ce nu au fost observați voluntarii în timpul expertizei peliculelor? Pentru că anchetatorii Procuraturii din Moscova, aparent, *lucrau la ordin*. Constat că liderii transnistreni nu criticau Moscova când acordau interviuri publicațiilor ruseşti.

De asemenea, Porojan a răspândit minciuni despre faptul că, în timp ce Miliția dispersa mulțimea de pe pod, un grup de voluntari ar fi pătruns într-un cămin al unei fabrici de confecții, ulterior „nemaifiind inițiate dosare penale pentru viol”. Vreau să întreb: cum a reuşit *un grup de voluntari* să pătrundă în Dubăsari, dacă podul era blocat, iar Miliția nu putea intra în oraş? Şi de ce nu există nicio probă privind violurile în raportul Procuraturii de la Moscova, care a interogat zeci de martori din ambele tabere? De ce nu s-a scris despre asta în ziarele transnistrene?

Cu toate acestea, acelaşi Porojan a susținut că asaltul Ministerului Afacerilor Interne din Chişinău a fost condus de Vladimir Voronin şi a emis o serie de ipoteze picante, provocând patimi nocive în tabloide. Mulți jurnalişti, scriitori şi chiar poeți din Rusia, Ucraina şi Transnistria au exploatat şi exploatează tema dubăsăreană, însă nimeni, de regulă, nu a consultat documentele. Un publicist din Moscova, Efim Berşin, născut în Tiraspol, a scris o serie de povestiri „documentare” despre conflictul transnistrean după ce, la începutul anilor ’90, a stat o perioadă pe malul stâng, în calitate de corespondent al publicației *Literaturnaia Gazeta*. Ulterior, acesta s-a caracterizat drept „un adversar principial al procesului intelectual”, afirmând că literatura

„ia naştere din aer". Acest lucru, evident, explică stilul povestirilor gazetăraşului transnistrean.

În capitolul „Hai, dubăsărenilor!" din cartea *Divizarea Transnistriei,* acest martor al evenimentelor scrie:

> *În suburbia Bolşoi Fontan, oameni neînarmați, ținându-se de mâini, au blocat drumul. Asupra acestora s-a tras imediat cu mitralierele. Insă ei au rămas în picioare. Se trăgea, iar ei nu se clinteau. Rezultatul: 16 răniți şi trei morți!*

Vreau să întreb: dacă s-a tras cu mitralierele direct în oameni, cum se face că aceştia au rămas în picioare? Legenda, în mod evident, a fost inspirată din filmele de propagandă stalinistă şi din comedia sovietică despre aventurile lui Şurik. Iată cum sunt prezentate în carte motivele potrivit cărora detaşamentul de marş a părăsit Dubăsariul:

> *Dar toate acestea nu rezolvau problema apărării oraşului. Răngi, lopeți şi furci împotriva mitralierelor înseamnă o adevărată sinucidere. Şi atunci liderii dubăsăreni au inventat „o viclenie militară". Inițial, în fața mulțimii protestatare au fost urcate pe acoperiş nişte conducte de apă minuțios camuflate, susținându-se că acestea erau țevile mitralierelor. Ulterior, au fost selectați câteva sute de bărbați, care au fost aliniați şi scoşi din piață, anunțându-se cu voce tare că au fost trimişi să ia mitraliere. A funcționat, în piață erau mulți informatori din Chişinău, iar vestea că Dubăsariul se echipează cu arme automate şi de artilerie s-a răspândit imediat. Evident că acest lucru a şi salvat oraşul.*

Publicarea, în 2002, a cărții lui Berşin, *Câmp sălbatic. Scindarea Transnistriei,* la editura moscovită Tekst, a fost finanțată de Fundația Soros. După ce această fantasmagorie a ajuns pe piață, criticii literari au lansat zvonuri că, „la ordinul autorităților moldoveneşti", chipurile, cartea a fost cumpărată în masă de ambasada Moldovei „pentru a nu ajunge în mâinile cititorului". Autorul a ajuns să afirme că în noiembrie 1990 a fost nevoit să asiste în Chişinău la un pogrom evreiesc! În susținerea afirmațiilor sale, Berşin face trimitere la ziarele transnistrene, „publicații radical-comuniste mărunte, orientate împotriva lui Gorbaciov" şi la presa israeliană: toată această mass-media, chipurile, a scris despre *pogrom.* Am căutat pe internet

aceste dovezi interesante şi nu am găsit nicio însemnare. Ce fel de pogrom este acesta pe care noi, moldovenii, inclusiv evreii, nu l-am observat?

Dar cine este acest Berşin despre care, în Moldova, nimeni nu a auzit?! Câte minciuni despre „genocidul” din Transnistria a diseminat jurnalistul Serghei Ilcenko pe care, în anul 2001, Vladimir Voronin l-a desemnat consilier personal pe probleme politice! Tocmai astfel de cercetători, documentarişti şi martori inventau minciuni dure, precum că la interogatorii Poliţia moldovenească „jupuia oamenii de vii”, „incendia” familii întregi, dacă aceştia refuzau să colaboreze cu Chişinăul etc. Exemple de minciuni fără precedent se găsesc din abundenţă pe site-urile oficiale, semioficiale şi anonime ruseşti, ucrainene şi transnistrene. Noua generaţie învaţă istoria după aceste exemple. Pentru a contracara această creare de mituri, oficialii din Chişinău nu a avut nici dorinţă, nici timp şi nici bani. Cum percep toate acestea tinerii care nu ştiu nimic despre trecut? Evident, ca o dovadă că noi nu avem nimic de spus. Mă întorc la evenimentele din decembrie 1990. Data de 17 decembrie a fost declarată zi de doliu pentru victimele de pe podul din Dubăsari. Ziua Poliţiei a fost anulată. Am pregătit discursul pentru Parlament fiind convins că deputaţii îmi vor cere demisia. În final, nu mi-au permis să spun nimic. Sunt convins că, în acele zile, nu numai eu mă gândeam la demisie. Mircea Snegur a căutat imediat saci de nisip pe care să îi arunce pentru a-şi uşura propria soartă. Rămânând în funcţia de ministru după evenimentele de pe podul din Dubăsari, eu am devenit un veşnic spin în talpă pentru M. Snegur. Până să fie cunoscute concluziile Procuraturii din URSS, jurnaliştii moldoveni au întreprins investigaţii privind evenimentele de pe podul din Dubăsari. Voi prezenta extrase din articolul-anchetă al Elenei Zamura, „Umbre pe podul din Dubăsari" din ziarul *Tineretul Moldovei.*

Discuţiile despre evenimentele de pe podul din Dubăsari îi dau, de mult timp, dureri de cap fostului şef al Secţiei raionale, Dumitru Josan. Ancheta de serviciu a fost finalizată, dovezile au fost prezentate Procuraturii din URSS. Însă comentariile nu încetează.

Ministrul adjunct al afacerilor interne, Mihail Plămădeală, recent concediat din cadrul organelor, a prezentat în ziarul Sovetskaia Moldova propria variantă asupra evenimentelor. Una dintre principalele teze: nu era necesară introducerea unor forţe de miliţie suplimentare în Dubăsari, împotriva acestui lucru pronunţându-se, chipurile, însuşi şeful Secţiei raionale a afacerilor interne.

- Este adevărat? a fost întrebat Josan (acum, acesta este comisar-adjunct de poliție în raionul Dubăsari).

- Nu, cel puțin pentru că nicio secție raională a afacerilor interne nu ar refuza niciodată ajutorul. Am fost împotrivă ca în cadrul conflictului să participe cursanții Şcolii de Miliție: aceştia nu sunt pe deplin pregătiți.

Multe emoții, puțină stăpânire de sine. Tot în „Zarea Pridnestrovia", în ediția specială, dedicată „podului", apare o fotografie: documente arzând, scoase din cabinetele Comitetului executiv raional. Ar fi fost ciudat dacă Chişinăul ar fi urmărit pasiv cum consiliile şi Procuratura sunt devastate. Josan susține: pericolul de asediere a Secției raionale a afacerilor interne (unde se păstrau arme) a fost real.

Iată ce relatează un maistru la un service auto, Grigore Moşneag, despre cele petrecute în acea zi: „Oamenii au fost eliberați de la serviciu şi instigați. În oraş, se zvonea: toți trebuie să urce în autobuz şi să meargă pe pod să îi împiedice pe români să treacă. A venit un corespondent de la „TSN", faimosul Jafarov, care a început să intervieveze mulțimea. Ulterior, jurnalistul i-a insultat pe aceştia, afirmând că jumătate din ei erau în stare de ebrietate. De aceea, presupun că nu au prezentat ce s-a filmat în cadrul programului Vremea. Au arătat nişte femei într-o unitate militară, dar ce căutau acolo, că doar nimeni nu s-a atins de ele? În oraş Miliția era inactivă, iar oamenii făceau ceea ce voiau".

Pasivitatea Secției raionale a fost plătită scump de angajații Miliției aflați pe pod. În arhivă s-a păstrat o înregistrare video care atestă că partea „stângă a dat prima lovitură cu o bâtă puternică". Apoi, au aruncat cu pietre în scuturile milițienilor. Unul dintre angajați a fost aruncat de pe pod, fracturându-şi clavicula. Şi încă o dovadă: la 2 noiembrie, redactorul ziarului „Tineretul Moldovei", Aleksei Marcikov, mergea cu maşina spre Rîbnița. La ora 10 dimineața, acesta a fost oprit pe pod. A fost amenințat cu spargerea roților şi cu aruncarea sa în râu. Pe înregistrarea video se observă în mod clar că Miliția a rupt bariera şi a deblocat podul. S-au auzit împuşcături. De ce s-a tras? Regulamentul serviciului de patrulare prevede tragerea unor focuri de avertisment în aer. S-a dat ordin de a nu deschide focul asupra oamenilor.

De asemenea, a fost înregistrat pe peliculă instructajul condus de locotenent-colonelul de miliție, Stepan Vîrlan. Ancheta va clarifica cel mai important lucru: dacă este adevărată versiunea potrivit căreia trei tineri au fost uciși de un ricoşeu. Este ciudat totuşi - toți martorii susțin un singur lucru: milițienii nu puteau, pur şi simplu, „să nu-i observe" pe cei uciși. Însă

fapta rămâne faptă: nimeni nu a văzut nici momentul „crimei”, nici cadavre, nici vreo urmă de sânge. Nu este clarificat nici următorul aspect: până seara (iar deblocarea s-a desfăşurat între orele 14.00 şi 15.00), nimeni, de fapt, nu a auzit nimic despre victime. Ulterior a apărut prima versiune privind 3 morţi şi 20 de răniţi, apoi 3 morţi şi 6 răniţi, ulterior 6 morţi. Aceasta este o zonă foarte „întunecată”. Până la finalizarea activităţii grupului de investigaţii, nu putem să emitem concluzii. Punem doar să punem o singură întrebare: cum a putut conducerea Secţiei raionale a afacerilor interne, practic înlăturată din activitate, în acele ore, de către liderii consiliilor orăşeneşti, să transmită vreo informaţie, fiind în afara clădirii secţiei? Ar fi fost util să se verifice cine a fost avantajat să se transmită „operativ” un număr exagerat de victime la centru? Cine a executat această acţiune de dezinformare?

Cine i-a alarmat pe oameni, cine i-a trimis pe pod? Cine i-a trimis la luptă pe tinerii în vârstă de 18 ani din cadrul Liceului profesional tehnic nr. 10? Cine nu era mulţumit de cărţile clasicilor studiate în şcoală, fiind interesat de preluarea de poduri, bănci şi telegrafe? În afară de aceste întrebări legale şi logice, apar altele. De exemplu, despre „falsificarea ”de către minister a Ordinelor nr. 4 şi 5, despre „distrugerea” unei părţi a înregistrării video... Însă toate documentele, în următoarea zi, au fost predate grupului de anchetă şi anexate dosarului penal.

Mitul despre ucigaşul Costaş este exploatat intens şi de presa de pe malul stâng şi de organele de presă independente de pe malul drept, care nu îşi ascund nostalgia după o mână forte şi pentru o cizmă de fier. Ziarul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, Sovetskaia Moldova, promovează cu plăcere mărturisirile lui Plămădeală, pe care, apropo, niciodată nimeni nu l-a învinovăţit pe nedrept...

Astăzi, acest Marlborough dubăsărean îi ceartă pe toţi, începând cu locotenent-colonelul Vîrlan. Despre ministrul de interne al Republicii, Ion Costaş, fostul subordonat a adunat „materiale compromiţătoare”. Potrivit lui, acuzaţiile sunt foarte grave, dar în realitate pot fi folosite doar în bucătăria unui apartament comunal...

Este evident faptul că evenimentele de pe podul dubăsărean nu au fost atacuri întreprinse de angajaţii înarmaţi ai Ministerului Afacerilor Interne împotriva localnicilor. Din contră, a avut loc un atac împotriva reprezentanţilor puterii locale, împotriva blocării drumului de importanţă unională, a fost lansat un atac împotriva Miliţiei care a încercat să restabilească ordinea. Şi acest lucru trebuie dezbătut la fel de des, pe cât este expusă propria

versiune asupra evenimentelor în acea parte a Nistrului şi în capitala Rusiei. Faptul că Chişinăul nu a reuşit să evalueze la timp evenimentele care s-au desfăşurat în anul 1990 a avut consecinţe semnificative, devenind un semnal pentru Tiraspol. În final, separatiştii au preluat puterea în oraşele transnistrene, exact după scenariul din Dubăsari: un miting la care localnicii au solicitat expulzarea din clădirile administrative a angajaţilor Comitetelor executive, Judecătoriei, Procuraturii, Miliţiei, apoi transferul puterii către Consiliile Colectivelor de Muncă.

Se poate spune cu încredere că a existat şi a fost realizat un plan unic, bine gândit de separare a Transnistriei de Moldova, şi că acesta a fost realizat datorită faptului că şi Chişinăul, la rândul lui, nu a reuşit să creeze o strategie precisă de contracarare a separatismului. Motivele care au stat la baza acestui lucru au fost slăbiciunea, lipsa de perspicacitate, imprudenţa, egoismul şi o vădită trădare din partea elitei politice moldoveneşti. În timp ce Chişinăul reflecta asupra situaţiei, întârziind să ia unele decizii şi să se apere, Tiraspolul ataca încontinuu, iar filosofia primitivă a mafiei politice transnistrene susţinute masiv de Moscova se propaga în minţile oamenilor simpli.

Capitolul 18

Opoziția din MAI față de ministru

Opoziția din Ministerul Afacerilor Interne. Plămădeală versus Costaş. Campania împotriva Poliției inițiată de ziarul *Sovetskaia Moldavia.* Cine a organizat scurgerea de informații din Chişinău în Tiraspol şi la Moscova? Trădarea lui Jivora. Cum a încercat Grosul să îl captureze pe Antoci?

Poate că ne-ar fi fost mai uşor, dacă ar fi existat unitate în rândurile noastre. Însă munca în această perioadă dificilă se îngreuna din cauza intrigilor şi a trădării vădite, ceea ce nu poate fi trecut sub tăcere. În cadrul Ministerului Afacerilor Interne, exista o opoziție formată din angajații vechi ai aparatului, inclusiv ai secției politice. Aceasta se formase încă înainte de numirea mea: în timp ce în Parlament se dezbătea candidatura ministrului, veteranii întocmeau telegrame de protest. A fost organizată o întrunire a angajaților din cadrul Miliției din Chişinău, pe care i-au îndemnat să participe la boicot „pentru a nu fi transformați din milițieni în polițişti şi carabinieri". Oamenii vorbeau despre faptul că în Ministerul Afacerilor Interne existau de-ai lor, profesionişti pregătiți să ocupe funcția de ministru. Organizatorul principal al acestor manifestări era fostul adjunct al ministrului MAI, colonelul Antoci. După venirea mea, cei nemulțumiți şi-au dat demisia, iar restul şi-au dat cuvântul că o să participe activ la reforma Ministerului Afacerilor Interne. După cum a reieşit ulterior, unii angajați au depus, concomitent, jurământul de credință şi față de Ministerul Afacerilor Interne din URSS, şi față de separatiştii din Tiraspol. La Moscova, au fost transmise plângeri nesfârşite privind încălcarea instrucțiunilor vechi de 20 de ani. Reclamațiile au fost nu numai la adresa mea, ci şi la adresa lui Snegur şi Druc.

Toate încercările de reformă au întâmpinat o opoziție tacită. Legea privind Poliția a fost adoptată şi a intrat în vigoare în condiții de boicot.

Printre cei care de la început şi-au exprimat disponibilitatea de a lucra cu mine s-a aflat Mihail Plămădeală, care a preluat conducerea Departamentului de urmărire penală. Într-o perioadă, acesta a lucrat ca adjunct al procurorului Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, Ivan Ceban, iar ulterior, a fost trimis la Ministerul Afacerilor Interne pentru a cerceta posibilitățile de reformă a secției de anchetă penală. Trebuie remarcat faptul că timp de mai mulți ani reforma anchetei preliminare în URSS s-a aflat pe ordinea de zi. De ancheta penală s-au ocupat mai multe instituții: Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura, KGB-ul. Legislația privind procedura penală a suferit mai multe modificări şi completări, iar, în perioada 1986-1988, s-a dezbătut aşa-numitul experiment de investigații: s-a propus ca urmărirea penală să fie independentă, fiind scoasă din structura ministerelor şi a altor instituții. Această idee nu a fost realizată. Plămădeală a condus ancheta penală în Ministerul Afacerilor Interne timp de trei ani, însă, exact în această perioadă, aproximativ jumătate din procesele penale investigate au fost suspendate, iar numărul celor trimise în instanță s-a diminuat, deşi lucrau mai mulți anchetatori.

După ce s-a făcut de râs în Dubăsari, Plămădeală a dat un interviu ziarului *Sovetskaia Moldavia,* publicat la 8 mai 1991. În interviu, acesta a contestat necesitatea reformei Ministerului Afacerilor Interne, la care el însuşi a participat. Am fost foarte uimit de faptul că Plămădeală, la propunerea căruia a fost înființat Departamentul de urmărire penală, a criticat dur şi neargumentat reorganizarea Ministerului, acuzându-mă de nihilism juridic şi de concedieri nemotivate, iar pe el catalogându-se drept un profesionist de înaltă clasă! Ziarul a intervievat încă patru angajați concediați care, simțindu-se ofensați şi dorind să încheie socotelile, de asemenea, au pus la îndoială utilitatea schimbărilor care au avut loc în Ministerul Afacerilor Interne sub stindardul Legii privind Poliția. Printre aceştia, s-a aflat adjunctul ministrului, Iuri Grosul, care fusese concediat. De asemenea, la întocmirea articolului au participat funcționarii demişi Alexandru Scurtu şi Mihail Popov, care, în anii ’80-’90, îndeplineau funcții de urmărire politică la ordinul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova. Potrivit denunțurilor acestora, unii angajați din cadrul Ministerului Afacerilor Interne au fost concediați ilegal (şi ulterior, reabilitați). Totuşi, majoritatea ofițerilor

au refuzat categoric să participe la calomnierea ministerului şi a ministrului. Ziarul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova a organizat literalmente o persecutare a noii conduceri a Ministerului Afacerilor Interne. În cadrul şedinţelor, eu şi Druc eram numiţi „fascişti” şi „tirani”. Prin scrierea unor articole împotriva Legii privind Poliţia, *Sovetskaia Moldavia* s-a apropiat foarte mult de stilistica unor publicaţii promoscovite, precum *Edinstvo, Dnestrovskaia Pravda* şi *Zarea Pridnestrovia.*

Prin intermediul presei, s-a desfăşurat cea mai puternică prelucrare ideologică a oamenilor. Şefii ministerelor şi ai instituţiilor se lansau în argumente emoţionale, totul era stabilit de la un capăt la altul. În urma analizei consecinţelor politicii Moscovei, responsabilitatea a fost atribuită autorităţilor republicane. Au fost expuse scenarii ale unor conspiraţii macabre cu scopul de a ruina şi distruge Moldova. În acea perioadă, s-a pus baza sistemului de propagandă care acţionează şi în prezent dincolo de Nistru, imitând mass-media din timpul lui Stalin şi Beria. De mulţi ani, în Chişinău, aceasta este reprezentată de ziarul *Comunistul.* În publicaţiile de acest gen, autorii nu au habar de etica jurnalistică şi se ghidează după deviza principală: mai întâi, argumentele, ulterior, faptele.

În anii ’90, activitatea presei, care contesta renaşterea naţională a moldovenilor, a fost evident coordonată de Moscova şi de Tiraspol. Printre cei care comandau şi executau se aflau angajaţii aparatului Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova. Poziţia acestora a fost de o duplicitate incomensurabilă: stând în picioare, spuneau una, când se aşezau, spuneau alta. În cadrul întâlnirilor cu liderii organizaţiilor civice, Comitetul Central al Partidului Comunist din Moldova făcea apel la dialog şi colaborare. De exemplu, a fost organizată o dezbatere în cadrul unei mese rotunde, în scopul analizării consecinţelor pactului Molotov-Ribbentrop pentru Moldova. Toţi au putut să ia cuvântul, inclusiv reprezentanţii Frontului Popular, George Ghimpu şi Anatol Şalaru. Iar, ulterior, redacţia a dat instrucţiuni autorului raportului dezbaterii, Elena Zamura, să scoată din text declaraţiile acestora. Pentru nesupunere, au promis să o elimine din partid şi să o priveze de locuinţă, iar apoi au organizat hărţuirea...

În declaraţiile oficiale, în articolele de paradă, ziarul comunist *Sovetskaia Moldavia* vorbea despre consolidare, despre faptul că nu există duşmani, ci doar emiţători ai unor păreri diferite. Însă, pe agenda de lucru, de obicei, erau întocmite *cazuri* în scopul discreditării conducerii Republicii, al convingerii

cetăţenilor că aceasta nu este capabilă să îi apere, precum şi al creării unei stări de panică, psihoză şi ură naţională. Când jurnaliştii de la *Sovetskaia Moldavia* au depăşit toate limitele imaginabile în materialele publicate, am cerut dreptul la replică. Am fost nevoit să înfrunt o rezistenţă fermă pentru a obţine publicarea, la 5 mai 1991, a articolului „Nu ne vom da lecţii unul altuia cum să lucrăm". „*Mănuşa aruncată de ziar Ministerului nu este deloc curată şi, ridicând-o, simţim un dezgust*", am scris, amintind de faptul că ziarul, în decursul unui deceniu, i-a distrus moral pe aşa-zişii duşmani ai poporului, denigrând persoane cărora, ulterior, le-au recunoscut nevinovăţia. Printre victime s-au numărat nu numai şeful Departamentului de combatere a furtului proprietăţilor socialiste din cadrul MAI al RSSM, Bazilievici, dar şi un angajat al Procuraturii, Cardaniuc, precum şi unii angajaţi din cadrul Ministerului Agriculturii, Arion, Cozub, Cecoi (în acea perioadă, clubul deputaţilor *Viaţa satului* a făcut demersuri privind recuperarea ultimului titlu de erou al muncii socialiste).

Alte persoane au rămas în continuare denigrate. Despre *cauza lui Verdeş,* am scris deja: *Sovetskaia Moldavia* a contribuit semnificativ la dezvăluirea cazului unui veterinar ucis de un promotor al perestroikăi, în anul 1987, în urma unui conflict banal, şi a făcut tot posibilul pentru distrugerea morală a unor oameni nevinovaţi. Zilele puciului au devenit zile de sărbătoare pentru jurnaliştii acestei publicaţii; aflând despre tentativa unei lovituri de stat la Moscova, aceştia au organizat, în redacţie, o petrecere, salutând revenirea vechii ordini. S-au bucurat prea devreme. După ce Partidul Comunist din Moldova şi-a încetat existenţa, a fost închisă şi publicaţia. Este surprinzător însă că aceşti susţinători ireconciliabili ai URSS au recunoscut totuşi Republica Moldova independentă şi Poliţia moldovenească. În timpul lui Voronin, foştii angajaţi ai Moldovei Sovietice au devenit un sprijin pentru regim şi au condus propaganda procomunistă, sub paravanul ziarului *Nezavisimaia Moldova,* lăudându-l în fel şi chip pe preşedintele-comunist.

Deja după concedierea lui Mihail Plămădeală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne şi după închiderea *Sovetskaia Moldavia,* la sfârşitul anului 1991, în ziarul *Nezavisimaia Moldova* a fost publicat apelul foştilor comunişti pentru reînfiinţarea Partidului Comunist. Acest articol a fost semnat şi de Plămădeală. Însă, după un timp, a apărut o dezminţire sub titlul: „Eu nu înfiinţez niciun partid". După plecarea din MAI, fostul adjunct al ministrului s-a ocupat timp de şase ani de antreprenoriat, devenind ulterior

întâiul ministru de interne din istoria Moldovei care a ajuns la acest rang venind din mediul de afaceri în cadrul structurilor afacerilor interne. Este interesant faptul că nimeni nu şi-a adus aminte de disponibilizările în masă organizate de acesta. Printre alţii, a fost concediat şi comisarul general al Capitalei, Boris Muravschi, pentru că se vehicula că o rudă a acestuia a fost contabil la firma faimosului lider interlop Grigore Karamalak (Bulgaru). Muravschi a apelat la instanţă şi a câştigat procesul. Plămădeală, care mă criticase pentru desfiinţarea Departamentului pentru combaterea criminalităţii organizate, s-a dovedit el însuşi a fi un adversar al Departamentului pentru combaterea criminalităţii organizate şi a corupţiei. Din senin, acesta a început să îi poarte pică şefului său, Nicolai Aleksei. Ulterior, când a devenit secretar al Consiliului Superior de Securitate, Plămădeală şi-a schimbat brusc poziţia şi deja îi lua apărarea lui Aleksei. S-a zvonit că Plămădeală a urmărit un obiectiv destul de egoist, de a-l înlătura pe Victor Catan şi de a elibera postul de ministru de interne pentru finul său, Vladimir Ţurcan. Ideea este că naşul lui Ţurcan era procurorul Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, Ivan Ceban, care, după demisie, a locuit în Slobozia, fiind vecin cu familia Ţurcan. Acelaşi Ceban l-a ajutat şi pe Plămădeală să avanseze în carieră, acesta fiind însurat cu nepoata lui Ivan Bodiul (fostul prim-secretar CC PCM) pe timpul lui Brejnev... Iată ce relaţii sus-puse!

Evenimentele din Găgăuzia şi din Dubăsari au indicat în mod clar că, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, s-a consolidat definitiv o forţă de frânare. Aceste persoane nu au dorit să fie în prima linie a frontului, oferind această onoare altora. A fost limpede că relaţiile personale strânse cu Ministerul Afacerilor Interne din URSS şi cu separatiştii transnistreni au intrat în impas din cauza unei scurgeri serioase de informaţii. În principiu, această scurgere a fost făcută prin intermediul grupului de pe malul stâng. Acest grup a fost format din Grosul, Mişin, Plămădeală, Molojen, Ovseannikov, Zaharov. Unii erau originari din Transnistria, alţii lucrau acolo, aveau case şi pământ sau apreciau relaţiile cu Moscova şi perspectiva de a lucra acolo. Pentru toate acestea am plătit prin moartea poliţiştilor. Menţionez un episod din 13 septembrie 1991: gardiştii reţinuţi mărturisesc că, atunci când trupele speciale de poliţie se îndreptau să ofere ajutor Secţiei orăşeneşti de poliţie din Dubăsari, acestea au fost aşteptate de la ora nouă

seara la o intersecție - cineva îi avertizase iar rezultatul a fost moartea a nouă angajați ai Poliției...

Mulți politicieni au înțeles de unde provin rădăcinile eşecurilor noastre şi au discutat deschis despre acest aspect. Iată cum şi-a exprimat opinia pe acest subiect, în mai 1992, deputatul Andrei Țurcan, solicitând demisia lui Antoci:

> *Unele forțe din cadrul organelor de securitate şi din Ministerul Afacerilor Interne au interesul ca războiul să continue. Acestea sunt nişte clanuri mafiote, din care fac parte şi activişti politici, aflați în legătură cu serviciile de informații din Rusia.*

CAPITOLUL 19

Puciul din 19 august 1991

Să mobilizăm, oare, poporul în piață? Chișinăul în noaptea de 20 august. Tiraspolul salută Comitetul de Stat pentru Situații de Urgență. Cum l-a destituit Pugo pe Răciula din funcție. Oare lui Smirnov i-a fost necesar URSS? Demisia lui Botnar. Ce au căutat Plugaru şi Berlinschi în cabinetul ministrului? Întâlnirea dintre Snegur şi Iliescu la Huşi

Ziua de 19 august 1991 nu poate fi uitată. Eram cu familia în concediu, în sanatoriul Ministerului Afacerilor Interne din România, pe litoralul Mării Negre. Despre cele întâmplate la Moscova am aflat dimineața devreme la radio. La ora şase dimineața, toată mass-media din URSS a anunțat despre incapacitatea lui Gorbaciov de a-şi îndeplini funcțiile din „motive de sănătate", despre transferul puterii către Comitetul de Stat pentru Situații de Urgență (GKCP) şi despre faptul că unii politicieni democrați au fost dați în urmărire. Seara, canalul de televiziune CNN a difuzat imagini cu tancuri pe străzile din Moscova. Mass-media internațională a preluat foarte rapid ştirea privind faptul că un grup de complotişti din rândul membrilor Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi ai Guvernului din URSS, în frunte cu vicepreşedintele Ghennadi Ianaev, care a înființat autoproclamatul Comitet Național pentru Situații de Urgență, a încercat să îl înlăture pe Gorbaciov de la putere pentru a nu permite căderea URSS şi semnarea Tratatului Unional, planificată pentru 20 august.

Unul dintre complotişti, Dmitri Iazov, a explicat astfel acțiunea sa:

Trebuie să fi existat motive serioase pentru care m-am împotrivit Comandantului Suprem al Forțelor noastre Armate... Explic acest lucru prin

nivelul de trai scăzut al poporului nostru, colapsul economiei, agravarea conflictelor naționale, a diferendelor între republici... În cadrul cercurilor reunite ale conducerii noastre de partid au început discuțiile. Treptat s-a conturat ideea potrivit căreia Gorbaciov se epuizase în calitate de activist de stat... Politica sa economică a constat în faptul că solicita credite, acumula datorii și făcea foarte puțin pentru economie, în interiorul țării... Acesta și Guvernul său nu s-au ocupat practic de problemele interne ale statului. Mecanismul nostru economic s-a degradat, iar țara era în pragul colapsului. La 20 august, trebuia semnat Tratatul Unional... Eu, personal, și mai mulți dintre prietenii mei cu care am discutat am realizat brusc că ne apropiam implacabil de prăbușirea Uniunii. Toți am fost în favoarea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și, brusc, apare proiectul Tratatului Unional, care prevedea state suverane!

Moscova a anunțat instaurarea stării de urgență pe o perioadă de șase luni, supunerea puterii locale comandamentului militar, cenzura mass-mediei etc. Eram neliniștit întrucât înțelegeam că, în urma acestui lucru, se pot produce schimbări radicale în politica țării, precum și represiuni împotriva reprezentanților Puterii, care au avut o legătură directă cu proclamarea suveranității. Nu mă aflam în relații bune cu liderii de la Kremlin și știam că, în cazul în care Comitetul de Stat pentru Situații de Urgență își va atinge obiectivul, eu și familia mea nu vom scăpa cu bine. După ce am ascultat știrile la radio, l-am sunat pe Doru Viorel Ursu, de la Ministerul de Interne din România, și i-am solicitat de urgență să mă ajute să mă întorc cât de repede posibil la Chișinău.

Ministrul mi-a oferit un elicopter, am zburat până în orașul Huși din România, unde mă aștepta o mașină a Ministerului Afacerilor Interne din Moldova, iar peste două ore, mai exact, la ora 09.30 dimineața, eram deja în anticamera premierului la Chișinău.

Spre seară, și Mircea Snegur s-a întors din concediu. I-am raportat faptul că Ministerul Afacerilor Interne era pregătit de luptă și că am luat la cunoștință situația de pe poziții. Apoi am părăsit ședința pentru a organiza verificarea securității unităților militare care intrau în componența Ministerului Afacerilor Interne. În piața Marii Adunări Naționale, la acele ore, se adunase deja o mulțime de adepți, dar și gură-cască. Totul zumzăia ca într-un stup. Se simțeau încordarea, tensiunea și neliniștea oamenilor. Ulterior, cei care, la 19 august, se aflau în concediu au fost criticați în repetate

rânduri, deşi nu înţeleg ce vină aveau aceştia. Cine a vrut şi a putut a venit în Chişinău şi s-a apucat de muncă. Pe Petru Luncinschi, care se odihnea în sud, nu l-am putut găsi. Grigore Eremia care se afla în Germania, la 20 august era deja la Moscova, la 21 august, dimineaţa, a organizat la Chişinău o reuniune a secretarilor comitetelor orăşeneşti şi raionale ale Partidului Comunist al Moldovei şi o şedinţă plenară a Comitetului Central, iar la 23 august a anunţat retragerea din Biroul Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. După aceea, acesta a zburat la Moscova, solicitând de la Gorbaciov convocarea şedinţei plenare a Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, însă Gorbaciov, în acel moment, era deja pregătit să demisioneze din funcţia de secretar general PC al URSS. Elţîn, iniţial dezorientat, şi-a revenit imediat. La 19 august, a fost difuzată declaraţia *Către cetăţenii Rusiei,* semnată, la ora 09.00, de acesta în calitate de preşedinte al Republicii Sovietice Federale Socialiste Ruse (RSFSR), precum şi de preşedintele Sovietului de Miniştri, Ivan Silaev, şi de preşedintele interimar al Sovietului Suprem al RSFSR, Ruslan Hasbulatov. În declaraţie se specifica ireversibilitatea procesului democratic şi se menţionau principalele realizări din acel moment ale democraţilor, restricţionarea drepturilor incontrolabile ale organelor neconstituţionale, inclusiv pe cele de partid şi faptul că „popoarele Rusiei vor deveni stăpânii propriului destin”. Următoarea tentativă de lovitură de stat (în declaraţie, s-a subliniat că, în trecut, au mai fost întreprinse astfel de încercări) nu va fi altceva decât soluţionarea celor mai complexe probleme politice prin forţă, ceea ce discreditează URSS pe plan mondial, revenind la epoca Războiului Rece. Autorii declaraţiei au decretat neconstituţional Comitetul de Stat pentru Situaţii de Urgenţă, făcând apel către toţi cetăţenii să se opună acestuia şi să reîntoarcă ţara pe făgaşul dezvoltării constituţionale. În aceeaşi zi, la 19 august, situaţia a fost dezbătută la o reuniune comună în regim de urgenţă a Guvernului şi a Prezidiului Parlamentului din Republica Moldova, care s-a desfăşurat de la ora 14.00 până la ora 19.00. S-a dezbătut problema mobilizării poporului în piaţă. Toţi au fost indecişi, Muravschi întrebând: „*Ei bine, cu bastoane împotriva tancurilor?”* Au început să analizeze textul apelului preşedintelui către populaţie, text scris de Gheorghe Ghimpu, iar Snegur l-a respins cu un ton sec şi oficial, fără să dea explicaţii. În final, a fost adoptat textul scris de Boris Vieru.

Directorul KGB, Tudor Botnaru, a declarat că nu au fost motive pentru instaurarea unei stări de urgență. Acest lucru a fost transmis locțiitorului comandantului trupelor pe direcția sud-vest, general-colonelul Vladlen Colesov care, prin ordinul Cartierului General al Comitetului de Stat pentru Situații de Urgență, a fost învestit în funcția de comandant al Chişinăului pe timp de război. Colesov a dat ordinul privind patrularea comună cu militarii din garnizoană, dar acesta a fost respins. De asemenea, a ordonat împiedicarea adunării mulțimii în piețe şi întreprinderi, asigurarea ordinii publice, consolidarea pazei întreprinderilor Ministerului Apărării, impunerea restricțiilor de circulație. Comandantul i-a invitat pe şefii ministerelor şi ai întreprinderilor de stat importante la o reuniune, planificată să se desfăşoare la Comitetul executiv orăşenesc. I-am raportat premierului că nu voi participa, întrucât, atât eu, cât şi subalternii mei nu aveam ce căuta la această reuniune, iar acesta mi-a susținut decizia.

Ziua de 19 august a fost cea mai agitată. Toți erau concentrați şi tensionați. Seara, puciştii au desfăşurat renumita conferință de presă, unde i-am văzut speriați şi cu mâinile tremurând. Comitetul de Stat pentru televiziune şi radiodifuziune al URSS a oferit sprijin informațional Comitetului de Stat pentru Situații de Urgență şi, în toate zilele puciului, în buletinele de ştiri, a dezvăluit diversele acțiuni de încălcare a legii, care s-au produs în cadrul reformelor lui Gorbaciov.

La finalul zilei, Frontul Popular a adunat oamenii în fața clădirii Comitetul de Stat pentru televiziune şi radiodifuziune din Moldova. În mulțime prevala o atmosferă de anxietate, circulau zvonuri privind iminenta apariție a tancurilor. Băteau clopotele bisericii. La difuzoare se transmiteau emisiuni ale posturilor de radio *Europa Liberă* şi *Vocea Americii*, toți ascultau cu interes şi cu atenție, iar apoi relatau detaliat informațiile celor care nu auziseră. Cu viteza unei maşini sport, s-au apropiat autobuzele Icarus, din care au coborât membrii Comitetului Executiv Politic al Frontului Popular al Moldovei pentru a discuta cu cei adunați. Anatol Şalaru a venit împreună cu fratele său şi cu alte rude, Valeriu Matei a adus oameni din Ialoveni. Toată noaptea, Mihai Ghimpu, Andrei Vartic, Iurie Roşca şi alții au bătut străzile pe scara autobuzelor Icarus pentru a-i încuraja pe oameni.

În noaptea de 20 august era puțină lume în oraş. Multora le-a fost frică să iasă, iar alți simpatizanți ai Comitetului de Stat pentru Situații de Urgență aşteptau „instaurarea ordinii de către o mână de fier". Aceste zile au

fost pentru societatea noastră ca o hârtie de turnesol: au arătat cât de profund au fost cuprinşi oamenii de spaima moştenită de la victimele epocii de represiuni asupra membrilor de familie. Noi am crescut într-o ţară unde nicio familie nu a putut evita teroarea autorităţilor, execuţiile, deportările fară proces şi urmăririle penale. Foarte mulţi se temeau, deşi nimeni nu recunoştea acest lucru. Unii şefi de întreprinderi şi instituţii, adoptând o atitudine expectativă, nu au venit la muncă în 19 şi 20 august. Ulterior, s-a aflat că peste 200 de membri ai Parlamentului şi Guvernului din Moldova fuseseră trecuţi pe liste cu alte persoane propuse a fi arestate şi deportate în Siberia. În mod firesc, aş fi fost printre primii...

Zilele puciului au trecut pentru mine într-un suflu. În primul rând, se impunea colectarea datelor necesare conturării unui tablou complet al evenimentelor. În scurt timp, am stabilit faptul că unităţile militare dislocate la Chişinău pe strada Panfilov, un regiment de desant paraşutare şi unul de pază, se aflau în stare avansată de pregătire pentru luptă. Componenţa de conducere a detaşamentului de pază îşi informa permanent subordonaţii cu privire la situaţia din Republică şi din Uniune, dar, cu toate acestea, soldaţii au primit informaţii deformate şi unilaterale. După ce s-a aflat despre puci, mulţi militari s-au descurajat, ofiţerii au început să se enerveze fără să înţeleagă ce se întâmpla.

Merită să amintim că, în ajunul puciului, Dmitri Iazov, ministru al apărării, a majorat salariul militarilor cu până la 50 de ruble pe lună, iar hrana a fost şi ea îmbunătăţită. Urmând o dispoziţie venită de sus, ofiţerii au început să-i instruiască pe soldaţi în chestiuni ce priveau utilizarea armamentului. Dar cel mai important aspect este că o parte a trupelor sovietice a fost scoasă din ţările membre ale Tratatului de la Varşovia şi dislocate în partea central-europeană a Uniunii Sovietice, astfel încât acestea să poată fi imediat puse în dispozitiv, fără să se piardă timpul pentru transferul din alte regiuni ale Uniunii. Toate acestea demonstrau că situaţia fusese planificată din timp. În acelaşi timp însă, mulţi ofiţeri fuseseră impresionaţi de apelul făcut de Elţîn, Silaev şi Hasbulatov către militari prin care li se cerea să manifeste un înalt spirit civic şi să nu participe la lovitura de stat. În dimineaţa zilei de 20 august, de pe poligonul de la Bulboaca, s-a întors o parte a regimentului de desant aerian care se afla acolo. Majoritatea soldaţilor şi personalul pentru serviciul interior din cadrul regimentului erau pregătiţi

de luptă. În aceeaşi zi, la regiment a sosit pe neaşteptate colonelul Bespalov, adjunctul comandantului diviziei de desant aerian de la Bolgrad.

Mi s-a raportat că subunitatea diviziei era în stare avansată de pregătire pentru luptă. Soldații erau în avioane. După sosirea lui Bespalov, tehnica de luptă a regimentului de desant aerian de la Chişinău, din parcul aflat pe strada Creangă, din spatele cinematografului Flacăra, amplasată în dimineața zilelor de 19 şi 20 august, a început să fie mutată înapoi, acolo unde era dislocat regimentul, pe strada Panfilov. La 26 august, acest regiment ar fi trebuit să plece la exerciții la poligonul de la Tarutino (Ucraina), însă situația se putea modifica în orice clipă. Anumite subunități ale Armatei Sovietice dislocate la Tiraspol şi la Bender au fost aduse în stare de luptă şi concentrate aproape de Chişinău, în raionul Schinos II şi dinspre Grigoriopol. Printre ofițeri şi soldați, s-a răspândit informația că aceste subunități ar putea fi trimise să susțină Comratul. Se vorbea în mod deschis că puterea ar putea ajunge pe mâna militarilor. Soldaților le erau date manifeste în care se spunea că, dacă vor susține armata, vor avea, ca rezultat, *o viață asigurată.* I-am adus pe lucrătorii Ministerului de Interne în starea de pregătire în vederea luptei, i-am convocat pe comisari şi pe comandanți, am organizat o întâlnire unde am dat dispoziția instaurării stării de alarmă. Aşteptam cu toții desfăşurarea evenimentelor. Obiectivele militare care aparțineau Ministerului Apărării al URSS din Chişinău şi din republică prin ordinul meu au fost luate sub paza Poliției, toate punctele principale de intrare şi de ieşire a localităților importante erau păzite de cadre militare MAI, complet pregătite pentru luptă. Au fost luate sub paza Poliției clădirile Guvernului, Parlamentului, televiziunii, gării, aeroportului, poştei şi cea a telegrafului.

Pe direcțiile principale de transport au fost create posturi non-stop şi au fost puse în dispozitiv transportoare blindate. În acest timp, de la poligonul de la Bulboaca, la ordinul comandantului, generalul Vladlen Kolesov, deputat în Parlament, s-au apropiat de oraş unitățile militare ale Armatei Sovietice şi şi-au fixat tabăra la o distanță de 15-20 de kilometri de Chişinău. Către capitală se îndreptau unități militare ale Armatei Sovietice din Tiraspol, Bender, Bălți şi Cahul. Se simțea că atmosfera începe să se înfierbânte. În aer, plutea miros de praf de puşcă.

Am încercat să iau legătura cu ministrul de interne al URSS, Boris Pugo, am discutat cu adjunctul acestuia care ne-a sfătuit *să ne păstrăm calmul.* Mircea Snegur a inițiat, la ora 22.30, o şedință la care au participat deputați

şi membri ai Guvernului. Mulţi dintre aceştia erau tensionaţi şi încercau să se destindă, făcându-şi observaţii agresive unii altora. Hadârcă şi Snegur au început să-mi ţină morală pentru că lipsisem în dimineaţa zilei de 19 august, iar Hadârcă a afirmat că, deşi „jumătate din România îi este rudă“, el nu a plecat în concediu. Menţionez că Mircea Snegur era destul de activ, dar demn şi reţinut şi, chiar dacă era cuprins de frică în acele momente, acest lucru nu se putea observa. Comitetul de Stat pentru Situaţii de Urgenţă avea puţini susţinători direcţi la Chişinău. Iuri Măcuţă, deputat, director al unei uzine din Chişinău, la şedinţa organului legislativ, a făcut un apel pentru susţinerea organizatorilor puciului, manifestând, trebuie să menţionăm, multă bărbăţie în acest demers. Nimeni nu îl susţinea pe faţă, dar mulţi stăteau pe gânduri, meditând, se pare, la posibilitatea ca regimul sovietic să se întoarcă. Îmi aduc aminte că unii deputaţi şi membri ai Parlamentului erau complet dezorientaţi...

La 20 august, de la ora 10.00 până la 12.00, în Piaţa Marii Adunări Naţionale, s-a desfăşurat un miting organizat de conducerea ţării, cu sprijinul organizaţiilor civice. Participanţii de rând la acest miting îşi exprimau disponibilitatea de a lua parte la paza obiectivelor de importanţă deosebită. Oamenii erau adunaţi de FPM. La o serie de aşa-numite întreprinderi *cu regim* erau făcute liste cu voluntarii pentru patrulare. În noaptea dinspre 20 august, lucrătorii Uzinei Mikroprovod au participat la paza Casei Presei, iar lucrătorii Uzinei Sciotmaş au fost chemaţi de urgenţă din concediu. La 20 august a fost înfiinţat Consiliul Suprem pentru Securitatea Republicii Moldova în frunte cu Mircea Snegur.

Am fost inclus în consiliu odată cu preşedintele Parlamentului, Alexandru Moşanu; prim-ministrul Valeriu Muravschi; preşedintele KGB, Tudor Botnaru; ministrul de externe, Nicolae Ţîu. În aceeaşi zi, şeful statului a dat un ordin prin care toate acţiunile Comitetului de Stat de Urgenţă erau considerate ca fiind lovitură de stat, iar toate organele MAI şi KGB ale republicii şi cele ale administraţiei locale erau chemate să execute doar dispoziţiile legale ale conducerii republicii. Prim-ministrul Valeriu Muravschi a interzis distribuirea ziarelor *Pravda, Sovetskaia Rossia, Krasnaia Zvezda, Izvestia, Trud, Tribuna muncitorească, Viaţa satului şi Moskovskaia pravda.*

La 20-21 august, situaţia s-a detensionat şi a devenit mai clară, toţi au început să-şi vină în fire şi urmăreau cu interes desfăşurarea evenimentelor. La şedinţa extraordinară a Parlamentului din 21 august, Snegur afirma:

„MAI şi KGB au trecut sub jurisdicția Moldovei, iar URSS este ultimul bastion al dogmelor. Puterea de stat din URSS a fost uzurpată de o huntă, puciştii au săvârşit cea mai gravă crimă de stat. Puciştii reprezintă interesele celor mai conservatoare şi reacționare forțe din țară". Parlamentul a calificat acțiunile Comitetului de Stat de Urgență drept o lovitură de stat reacționară şi a declarat că toate dispozițiile puciştilor nu au forță juridică pe teritoriul Republicii.

La Tiraspol, Prezidiul Consiliului orăşenesc, la cererea Comitetului, crease comitetele pentru situații de urgență. Între 21 şi 28 august 1991, ziarul *Trudovoi Tiraspol* a apărut cu emblema „Salutăm măsurile Comitetului de Stat pentru Situații de Urgență pentru menținerea URSS!" Aici erau publicate telegramele de susținere a comitetului din partea OSTK care îşi declara disponibilitatea de a îndeplini „orice solicitare destinată consolidării ordinii de drept emisă de Comitet". La 20 august, ziarul tiraspolean *Dnestrovskaia pravda* saluta Comitetul şi îi publica declarațiile şi ordinele, dar, la 24 august, nega deja ceea ce era evident. Acesta este ziarul care titra că, la 19 august, Consiliul superior pentru securitate al Partidului Liberal-Democrat al URSS (LDPR), în frunte cu Vladimir Jirinovski, a trimis o telegramă la sediul filialei sale transnistrene, în care îşi exprima susținerea deplină a Comitetului şi recomanda activiştilor partidului „să facă propagandă eforturilor privind menținerea URSS". Prin intermediul ziarului *Dnestrovskaia pravda,* Anatolii Bolşakov, şeful consiliului coordonator al filialei LDPR, se pronunța pentru susținerea puciului.

Iată cum s-au desfăşurat evenimentele la Dubăsari. La 19 august, Consiliul orăşenesc a adoptat o dispoziție care era de fapt jurământul de credință față de noua conducere a țării. În aceeaşi zi, primarul Vladislav Finaghin obliga toate cele trei ziare din oraş să publice dispozițiile Comitetului, spunând că va închide redacțiile care nu se vor supune. Organul Comitetului raional de partid a ignorat acest ordin, organul Comitetului raional *Znamea pobedî* şi-a exprimat hotărât protestul împotriva partizanilor de la Dubăsari ai lui Ianaev. *Zarea Pridnestrovia* nu numai că publica în paginile lui ordinele celor opt, dar mai şi comenta cu un titlu destul de sugestiv: „În sfârşit, s-a întâmplat!"

Cei aflați în conducere la Dubăsari nu se puteau abține să nu le demonstreze tuturor că a venit adevărata putere. În noaptea de 19 spre 20 august, Aleksandr Porojan, adjunctul lui Finaghin, şi Vladimir Diukarev, deputat

în Parlamentul Moldovei (care deja nu mai venea la întruniri), l-au sunat pe comisarul de poliție Ion Răciula și l-au întrebat dacă intenționează să îndeplinească ordinele Comitetului. Comisarul a răspuns că nu are de gând să recunoască Comitetul. Atunci, viceprimarul și fostul parlamentar au decis să îl sperie pe Răciula și i-au spus că l-ar fi sunat pe Boris Karlovici Pugo și că acesta l-ar fi demis din funcție pe comisar. După ce puciul a *eșuat,* ziarul *Zarea Pridnestrovia* (publicația care exclama „În sfârșit, s-a întâmplat!”) a acuzat Guvernul Moldovei de... susținerea Comitetului.

Porojan a fost arestat după puci, dar a fost eliberat după 24 de ore, semnând o declarație că nu va părăsi localitatea. Luând cuvântul la o demonstrație, a spus că Dubăsariul se pronunță în favoarea lui Boris Elțîn și a Guvernului Rusiei, iar dușmanul principal al orașului este Poliția din Dubăsari. Consiliul orășenesc a prezentat un ultimatum comisariatului, propunându-i să se autodesființeze până la 11 septembrie. Cei din detașamentele de sprijinire a Miliției nu au așteptat însă acest termen și au organizat o explozie la casa maiorului Vladimir Kolesnik. În timpul anchetei, Diukarev a anunțat că nu a fost nicio explozie, iar ca o confirmare, un pachet explozibil a fost aruncat în clădirea redacției ziarului *Znamea pobedî.* Membrii detașamentelor de sprijin al Miliției pregăteau și ei spini metalici pe care îi aruncau sub roțile mașinilor de poliție. Peste acești spini treceau și alte mijloace de transport, ca, de exemplu, mașinile de salvare. Deși Transnistria a susținut puciul, întoarcerea la URSS nu le-ar fi fost de niciun folos liderilor separatiști de la Tirapol: aceștia apucaseră deja să simtă din plin gustul puterii. După arestarea organizatorilor loviturii de stat, Sovietul Suprem al așa-numitei Republici Socialiste Sovietice Moldovenești Transnistrene a dat publicității o declarație în care se spunea: „*Poporul și Sovietul Suprem al RRSMT au primit cu bucurie informația că Mihail Gorbaciov, președintele URSS, ales în mod constituțional, a trecut la îndeplinirea atribuțiilor sale. A mai fost depășită o barieră periculoasă, aflată în drumul democratizării societății noastre*”. Acest discurs conținea și minciuna conform căreia căderea Comitetului și victoria forțelor democratice nu ar fi fost pe placul conducerii Republicii Moldova.

Evenimentele din august 1991 au fost apreciate de Mircea Snegur ca reprezentând încheierea primei etape a mișcării de eliberare națională. La 22 august, Prezidiul Parlamentului a interzis publicarea ziarelor Comitetului Central al Partidului Comunist Moldovenesc *Sovetskaia Moldavia* și

Cuvântul şi, de asemenea, a ziarelor *Kişiniovskie novosti, Dnestrovskaia pravda* şi a mai multor publicaţii aparţinând comitetelor raionale de partid. Pe baza publicaţiei *Sovetskaia Moldavia* a fost înfiinţat ziarul *Nezavisimaia Moldova* al cărui prim număr a apărut pe 4 octombrie. Denumirea a fost inventată de Valeriu Matei, deputat, şef al Comisiei permanente pentru mass-media, iar Elena Zamura a fost numită redactor-şef. Menţionez că la Chişinău, în zilele puciului erau tipărite nu numai publicaţiile democratice, dar şi presa moscovită. Pentru aceasta, ziarele ruseşti nu au întârziat să ne *mulţumească:* arestarea lui Smirnov şi a altor lideri nistreni şi găgăuzi, care susţineau în mod deschis Comitetul erau prezentate drept o încercare a Guvernului „de a se răfui cu liderii minorităţilor naţionale". Trebuie menţionat că aceste reţineri urmau arestărilor membrilor Comitetului făcute la Moscova, fiind echivalentul lor perfect. La 22 august, printr-un ordin al preşedintelui, a fost interzisă crearea de organizaţii ale partidelor politice în instituţiile şi întreprinderile de stat. La 23 august, Prezidiul Parlamentului interzicea activitatea Partidului Comunist pe întreg teritoriul Republicii. La 25 august, era semnată dispoziţia Parlamentului cu privire la demontarea tuturor monumentelor ideologiei comuniste şi la redenumirea localităţilor, străzilor şi instituţiilor şi la excluderea din biblioteci a materialelor cu caracter comunist.

La 29 august, Anatol Plugaru a fost numit preşedinte al KGB din RM, iar Tudor Botnaru a fost trimis în rezervă. Botnaru, care era un profesionist, venise în KGB în 1962. Activase mai întâi la contraspionaj, iar din 1966, în domeniul informaţiilor externe, unde avansase până la gradul de colonel. Botnaru lucrase în ambasada sovietică de la Bucureşti, ca reprezentant KGB al URSS, apoi devenise primul şef al KGB-ului din Moldova, provenit din structura de informaţii externe, până la el, acest post fiind întotdeauna ocupat de reprezentanţi ai Direcţiei de contraspionaj. Încă de pe timpul lui Botnaru, au început atentatele asupra bunurilor KGB-ului şi asupra vieţilor lucrătorilor acestei instituţii din Transnistria, unde serviciile secrete ale Moldovei erau supuse atacurilor şi jignirilor din partea separatiştilor. În timpul lui Lavranciuc, arhiva KGB din Moldova, cuprinzând dosarele de agentură şi pe cele ale lucrătorilor direcţiei operative, a fost transportată la Tiraspol, la ordinul Moscovei, de către adjuncţii lui Lavranciuc, Muntean şi Maloman. Circulau zvonuri că instituţia lui Botnaru a adunat un vast dosar privind

corupția din sânul puterii şi legăturile deputaților şi lucrătorilor MAI cu criminalitatea organizată.

Mi-a fost dat să aud şi că, după demisia lui Botnaru, prietenii acestuia, Plugaru şi Berlinski, au petrecut o zi şi o noapte în cabinetul acestuia, căutând până la ora patru dimineața anumite documente. În zilele puciului, era dezbătută problema privind implicarea şefului KGB al Moldovei sovietice, Tudor Botnaru, în pregătirea loviturii de stat, iar preşedintele Comitetului a fost nevoit să ofere explicații amănunțite despre vizita la Chişinău, în august 1991, a fostului preşedinte al KGB al RSSM. Botnaru spunea despre Gheorghe Lavranciuc că acesta dorea să îşi ia familia la Moscova şi a declarat în mod public că în ajunul puciului, la Chişinău, nu se afla niciun reprezentant al securității de stat de la Moscova. A mai spus, de asemenea, că „nu ştia nimic despre pregătirea loviturii de stat, deşi se aştepta să aibă loc ceva de felul acesta”. Botnaru susținea că Moscova nu are încredere în el şi că a fost convocat doar o dată la Colegiul KGB al URSS, deşi era membru şi colegiul se reunea lunar. Personal, sunt înclinat să îl cred.

Anatol Plugaru, cel care a condus, după puci, Ministerul Securității Naționale nou format, fost preşedinte al unei comisii permanente a Parlamentului într-un an de restructurare cardinală, a redus schema, a lichidat primele secții (lucrătorii serviciilor secrete din cadrul întreprinderilor) şi a redus aparatul informatorilor. Dar, în 1992, Plugaru a demonstrat că este complet incapabil să organizeze operațiuni speciale, motiv pentru care au avut de suferit mulți lucrători din serviciile de informații. Ca rezultat, în iunie 1992, când s-a format Guvernul condus de Andrei Sangheli, acesta a fost demis.

În perioada 1992-1997, ministru al securității naționale a devenit interpusul partidei agrare Vasile Kalmoi, iar în 1997, Tudor Botnaru s-a întors în instituția natală, unde a interzis accesul la arhivele Ministerului Securității Naționale şi a început să refacă baza operativ-informativă. În luna mai 1999, printr-un decret al lui Petru Lucinschi, generalul Botnaru a fost demis pe neaşteptate, pentru a doua oară, iar locul lui a fost ocupat de favoritul preşedintelui Petru Lucinschi şi al FSB-ului din Rusia, Valeriu Păsat.

După puciul din august, peste două-trei săptămâni, în oraşul Huşi din România, la o mănăstire, a avut loc o întrevedere între Mircea Snegur şi Ion Iliescu. Scopul era coordonarea acțiunilor celor două state după căderea URSS. Din partea moldovenească erau prezenți prim-ministrul Valeriu Muravschi şi eu. Partea românească era reprezentată de premierul Petre

Roman şi de ministrul apărării Nicolae Spiroiu. Tratativele s-au întins câteva ceasuri. Partea moldoveană a pus problema unei apropieri mai accentuate de România, inclusiv privind susținerea cu armament şi muniție. Dar Iliescu a spus că situația nu permite să se vorbească despre acest lucru - conform datelor generalului Spiroiu, forțele Districtului Militar Odessa şi mai ales Armata a 14-a, din cauza complicării situației politice, au primit comanda de a fi desfăşurate de-a lungul frontierei moldo-române pe Prut şi, de aceea, orice demers putea atrage după sine un conflict cu URSS, nedorit de Bucureşti. Pentru evitarea speculațiilor pe această temă, menționez că problema unirii Moldovei cu România nu a fost ridicată în cursul tratativelor.

CAPITOLUL 20

Sfârşitul URSS

Ce am lăsat în trecutul sovietic? De ce elita moldovenească prefera Moscova şi nu Chişinău!? Anii '90, o epocă în care profesioniştii erau respinşi. Împărţirea activelor între Moldova şi Rusia - cine pe cine hrănea? Problema restituirilor. Naţionalizarea averii Partidului Comunist al Moldovei şi „aurul partidului". Cum a fost împărţită Direcţia de tratament a nomenclaturii. Adoptarea Declaraţiei de Independenţă

La 25 decembrie 1991, RSFSR era redenumită Federaţia Rusă, iar în locul steagului sovietic deasupra Kremlinului a fost ridicat tricolorul rusesc. În aceeaşi zi, Mihail Gorbaciov a făcut o declaraţie privind încetarea activităţii sale în postul de preşedinte al URSS, iar la 26 decembrie, Uniunea Sovietică şi organele ei au încetat să mai existe ca subiect de drept internaţional.

În decursul primelor luni, liderii mai multor republici analizau problema formării Forţelor Armate Unificate ale Comunităţii Statelor Independente, însă acest proces nu a cunoscut ulterior nicio dezvoltare. Până în luna mai 1992, Ministerul Apărării al URSS a funcţionat drept Comandament principal al Forţelor Armate Unificate ale CSI. Din momentul demisiei lui Mihail Gorbaciov şi până la această dată, aşa-numita valiză nucleară se afla la mareşalul de aviaţie Evgheni Şapoşnikov, ultimul ministru al apărării al URSS, primul şi ultimul ministru al apărării CSI. Menţionez că în anul 1985 Evgheni Şapoşnikov era comandantul Forţelor aeriene din Districtul Militar Odessa (al Armatei a 5-a aeriene), apoi comandantul Armatei a 16-a aeriene (al unui grup aerian sovietic din Germania Democrată). După puci, a fost numit de către Gorbaciov ministru al apărării URSS.

Întrebările cu privire la ce am lăsat în trecut şi ce am obținut după căderea URSS s-au prelungit timp de două decenii. Nu au însă niciun sens discuțiile în contradictoriu cu oamenii care sunt nostalgici şi acum după pachetul social masiv asigurat fiecărui cetățean sovietic. Deşi — ca peste tot — relațiile aveau o importanță însemnată, până la sfârşitul anilor '80, o persoană muncitoare şi disciplinată putea să beneficieze de învățământ gratuit şi să-şi facă o carieră în mod independent, aşa cum am procedat eu, fară susținere din partea familiei sau clanului, ci cu propriile forțe. Noi am apreciat acest lucru doar când drepturile muncitorilor şi pensionarilor au fost restrânse la minimum, iar prețurile şi plata pentru serviciile comunale au crescut până la cer în raport cu salariul mediu. Este imposibil să uităm că în URSS serviciile de sănătate erau oferite în mod gratuit. Acum, după 20 de ani de independență ne aducem adesea aminte de asta, când a devenit limpede că unul din doi bărbați din Moldova nu ajunge să trăiască până la pensie.

Chiar dacă Moscova dorea să construiască deja comunismul, Uniunea Sovietică mai avea mult până la aşa-numitul socialism de tip suedez. URSS era condamnată să dispară pentru simplul fapt că, în baza proprietății de stat, era imposibil să fie create o industrie şi o agricultură competitive. Singurul lucru posibil era exploatarea zăcămintelor în dauna mediului înconjurător, URSS rămânând, de fapt, la capitolul eficienței producției o țară din lumea a treia. După război, elita sovietică a elaborat cele mai diversificate metode de a conduce țara - stilul dictatorial ca în timpul lui Stalin, cel reformist, ca pe timpul lui Gorbaciov, şi hibrid, ca în timpul lui Brejnev. Totuşi, a reieşit că URSS nu va ajunge niciodată la standardele vestice de eficiență economică. În final, mulți (bunăoară, organizatorii puciului din august 1991) au ajuns la concluzia că cel mai prolific aparat de conducere a funcționat pe timpul lui Stalin. După căderea Uniunii, discuțiile cu privire la ce drum trebuia ales au continuat în Federația Rusă.

Debutase o campanie de glorificare a lui Stalin, care îl înfățişă pe acesta drept păstrător al Imperiului Rus. Ca urmare, în 2009, în cadrul campaniei propagandistice „Numele Rusiei", difuzate la postul de televiziune Rossia, organizatorii au depus mari eforturi pentru ca numele lui Stalin să nu iasă primul în topul preferințelor telespectatorilor.

În timpul lui Gorbaciov, când aparatul represiv încetase să mai funcționeze, Moscova a început să fie învinuită că facea presiuni asupra culturii, limita libertatea de circulație a persoanelor, dreptul la informare şi conşti-

ința națională a tuturor popoarelor, fară excepție. Au început să fie cunoscute proporțiile la care era umilită provincia, locul de unde Capitala URSS lua ce era mai bun, în primul rând, resursele umane.

La Moscova se adunau cele mai progresiste personalități, nivelul intelectual şi de educație al elitei din Moscova era de două-trei ori mai ridicat decât cel al elitelor din republici. Ca rezultat, la sfârşitul anilor ’80 şi începutul anilor ’90, la Chişinău, ca în multe alte republici, la conducere au venit cei care, după concepția sovietică, nu reuşiseră „să treacă”. După ce trecuseră printr-un proces de selecție sever, cei mai buni dintre cei mai buni au ajuns la Moscova, după care, din păcate, nu s-au mai întors în Moldova. La putere ajungeau cei precum Mircea Snegur, oameni care nu ieşiseră niciodată mai departe de raionul lor şi nu dispuneau de o viziune de ansamblu asupra problemelor. Cultura politică, economică şi cea de conducere a majorității covârşitoare a celor care formau în anii ’90 aparatul administrativ era redusă. Nu este surprinzător că au făcut nişte greşeli în urma cărora țara nu îşi poate reveni nici acum.

Sunt absolut sigur că sărăcirea intelectuală a elitei noastre, la începutul anilor ’90, a fost o consecință a procesului de deznaționalizare care a avut loc în toate republicile URSS. În final, acest proces ar fi condus la dispariția totală a originalității, a caracterului autentic, a felului de a fi al moldovenilor. Astăzi, suntem nevoiți să ascultăm încă o dată că, în perioada sovietică, cultura şi arta noastră înfloreau. Dar oare chiar aşa a fost? Acel produs intelectual creat în Republica Sovietică Socialistă Autonomă Moldovenească a devenit ruşinea noastră națională. Este adevărat în ceea ce priveşte anii ’60-’80 uniunea scriitorilor de la noi era numeroasă, teatrele funcționau, se traduceau şi se publicau cărți. Dar să ne aducem aminte ce anume se publica, în principal. În librăriile rurale ale uriaşului lanț de librării *Luminița* puteau fi cumpărate materiale despre congresele Partidului Comunist al URSS, broşuri de propagandă şi culegeri de versuri despre paşaportul sovietic. Ideologia sufoca cultura şi frecvent erau promovate mediocritățile loiale regimului. Şi cel mai important lucru: se reducea sfera de utilizare a limbii. O persoană care voia să facă o carieră în orice domeniu trebuia să vorbească bine ruseşte.

Aceste lucruri le-am gândit şi le-am simțit de-a lungul mai multor ani. Viața mea a fost o şcoală serioasă, am muncit mult, am învățat permanent. Pentru a deveni adjunctul comandantului Armatei a 14-a, trebuia să fac față concurenței colegilor mei ruşi. Chiar şi pentru o funcție administrativă

obişnuită, un moldovean trebuia, mai mult decât oricare dintre concurenţii lui, să arate că este capabil. Am depus eforturi uriaşe şi am trecut de selecţie fară vreun sprijin din partea cuiva. În Moldova anilor '90, m-am confruntat cu neînţelegerea multor lucruri. După ce am observat cum se face politica, am ajuns la concluzia că, într-un moment sau altul, politicienii nu puteau să se descurce cu sarcinile pe care le aveau. În Parlament şi în Guvern erau foarte puţini cei cărora li se putea încredinţa soarta ţării. În aceste structuri, sosiseră mulţi demagogi, provocatori, egoişti mulţi dintre ei erau capabil se lucreze doar cu gura, fiind adepţi ai „heirupismului". Într-o societate sănătoasă, matură nu trebuie să existe astfel de lideri. Din păcate, în anii '90, la noi nu exista un mecanism de control al puterii executive, acesta nu există nici acum, în 2010. Politicienii nu au manifestat interes în 2009, când le-am propus să fie instituită o cameră civică de felul celei existente în Rusia. Propunerea mea prevedea ca membrii camerei civice să fie aleşi de preşedinte, şeful Parlamentului şi de către premier.

Aici urmau să se reunească, poate chiar gratuit, pentru a examina proiecte de lege şi a analiza punerea în aplicare a legilor, oamenii publici cu autoritate, în care societatea avea încredere. Dar un asemenea control instituit de societate asupra puterii nu era dorit de nimeni din alianţa actuală care s-a instalat la putere, iar, pe viitor, este puţin probabil că va fi realizat.

Oamenii apăruţi în anul 2009 în vârful piramidei, după înfrângerea regimului de 8 ani al lui Vladimir Voronin, nu faceau nici ei parte din păcate din elita societăţii. O elită autentică nu se ocupă de lupta politică în numele unei profilaxii sociale, deoarece acest lucru este foarte anevoios şi ingrat. De aceea, am remarcat cu consternare că Parlamentul convocat a 13-a oară, format după guvernarea comuniştilor, este, de fapt, un *remake* al Parlamentului din anii '90: aceleaşi subiecte şi aceeaşi tragică ruptură dintre generaţii şi realităţi.

Să ne aducem aminte - anii '90 fuseseră marcaţi de o respingere agresivă, dramatică a oamenilor care făcuseră în trecut şcoala de management. Erau la modă lozincile bolşevice despre necesitatea venirii la putere a unor *oameni noi* care să nu fie, chipurile, *mânjiţi* de munca în cadrul aparatului sovietic de partid. Aceeaşi atitudine maximalistă a apărut în 2009 după venirea la putere a partidelor democratice, când oamenii de 45-55 de ani erau declaraţi bătrâni, oameni cu trecut sovietic. Toate acestea au avut loc din cauza limitării. Societatea se poate dezvolta doar atunci când sunt

reprezentate toate generațiile. Politicienii ar face bine dacă şi-ar aduce aminte un înțelept proverb englezesc: „Cine nu are bătrâni să-şi cumpere”.

Pentru că nu contează câți ani are o persoană, ci cunoştințele şi experiența, felul de a gândi şi profesionalismul acesteia. În ceea ce mă priveşte, trebuie să spun, fară falsă modestie, că am învățat să utilizez calculatorul, pentru început, la nivelul unui utilizator obişnuit, apoi am avansat până la cel de administrator de rețele. Apoi am învățat limbajul de programare, chiar de la început, când majoritatea celor mai tineri decât mine nutreau o ură nemotivată față de tehnologiile informaționale, simbol al noii ere. Mulți dintre cei care sunt de vârsta mea ştiu despre internet doar din auzite. Însă eu am terminat cursul de administratori de rețea de pe lângă ambasada Marii Britanii la 63 de ani, am studiat limba engleză şi mi-am făcut o nouă profesie din tehnologiile informaționale. Dar experiența şi cunoştințele nu au căutare în Moldova de acum, iar cei care au peste 25 de ani nici nu vor să audă de conlucrare cu cei de vârsta părinților lor.

Este o tragedie. S-a rupt legătura dintre vremuri, a avut loc o ruptură între generații. Discriminarea pe criteriul vârstei este de fapt o acțiune anticonstituțională! În țările cu democrație stabilă angajatorul, pentru refuzul de a angaja un lucrător din cauza vârstei, este judecat şi forțat prin intermediul legii să îl încadreze pe acel om. În Moldova însă, discriminarea de pe piața muncii pe criterii de vârstă este ridicată de către alianța partidelor aflate astăzi la guvernare la rangul de politică de stat.

În spatele ei se află dorința de a lucra cu oameni fară experiență şi necunoscători şi, de aceea, uşor de manipulat, fiind mai bine dacă sunt şantajabili şi au păcate. De cele mai multe ori în spatele devizei *un stat pentru tineri* se află dorința celor de la putere de a-şi aranja rudele şi prietenii de business şi partid. Şi toate aceste lucruri sunt promovate într-o țară unde este planificată creşterea vârstei de pensionare. Unde vor lucra oamenii cărora li se propune să lucreze în loc să îşi crească nepoții? Acest fel de societate este sortită eşecului, este o negare a întregii experiențe acumulate de omenire. Dar să ne întoarcem la evenimentele din 1991... Căderea Uniunii Sovietice a dat naştere problemei *împărțirii averii.*

Rusia s-a declarat succesoarea URSS în cadrul institutiilor internaționale, a luat asupra ei datoriile şi activele Uniunii, devenind, de asemenea, proprietara întregului patrimoniu unional aflat peste granițe. La sfârşitul lui 1991, pasivele fostei URSS au fost estimate de Moscova la 93,7 miliarde de dolari,

iar activele la 110,1 miliarde de dolari. Depozitele Vneşekonombank erau de aproximativ 700 milioane de dolari. Aşa-numita variantă zero, prin care Federaţia Rusă devenea succesoarea legitimă a URSS la capitolul datorie externă şi active, incluzând proprietăţile situate peste hotare, nu a fost ratificată doar de către Rada superioară a Ucrainei. De ce Moldova nu pretindea dreptul de a dispune de averea URSS, de vreme ce o parte din această avere fusese creată şi prin munca moldovenilor? De ce conducerea parlamentară şi Guvernul s-au lăsat duşi cu preşul într-o chestiune atât de importantă pentru Moldova? Această problemă a apărut mai târziu, când deja nu mai avea niciun sens să fie pusă pe tapet.

În relaţiile dintre fostele republici sovietice este dezbătută periodic problema datoriilor, mai ales cea a datoriilor Rusiei faţă de republici şi a republicilor faţă de Rusia. La mulţi ani după puci, în 2009, Rosohrankultura[1] a făcut o declaraţie în care solicita mai multor republici ale fostei URSS, inclusiv Moldovei, să returneze Rusiei valorile culturale transmise cândva, în cadrul *ajutorului frăţesc*. Cum era de aşteptat, conducerea mai multor muzee din ţara noastră şi-a exprimat nedumerirea, amintind că asemenea acţiuni aveau loc în perioada sovietică, în cadrul schimburilor culturale dintre republici - cu alte cuvinte, Moldova oferise şi ea ceva din patrimoniu, la schimb.

În ansamblu, în Rusia contemporană, circula stereotipul, apărut încă din perioada sovietică, potrivit căruia aceasta a alimentat fostele republici, fiind singura care livra carburanţi şi metale. De fapt, este o problemă extrem de complicată. În URSS, încă din anii '30, funcţiona un sistem fraudulos de formare a preţurilor, în cadrul căruia o unitate de producţie agricolă era estimată mai puţin decât unitatea de producţie industrială. Cu alte cuvinte, preţurile la producţia agricolă erau de două, trei ori mai mici decât cele la producţia industrială. Încercările autorităţilor din anii '50 de a echilibra acest raport, crescând preţurile la producţia agricolă, nu au avut niciun rezultat, iar în anii '60, diferenţa a revenit la valoarea ei iniţială. Din cauza „foarfecilor preţurilor" neluate în considerare, serviciul sovietic de statistică prezenta în străinătate, în anii '80-'90, un tablou complet fals despre cât costa, în realitate, producţia aferentă fiecărei republici în parte. Refacerea tabloului real este astăzi imposibilă. Din raţiuni de ordin politic, nici unul dintre cercetătorii ruşi nu va ataca o temă precum cea a preţului cu care Moldova îşi

[1] Serviciul federal de supraveghere a aplicării legislaţiei în domeniul protecţiei moştenirii culturale a Federaţiei Ruse.

vindea mărfurile în RSSFR, ce fel de mărfuri, în ce cantitate şi ce primea în schimb. Nimeni nu se mai apucă să calculeze cât costa munca lucrătorilor din republici pe şantierele URSS - spre exemplu, munca unui muncitor rus la construcția centralei electrice de la Dubăsari şi cea a unui muncitor moldovean la construcția magistralei Baikal-Amur, unde lucrau mulți moldoveni. În memoriile sale bazate pe fapte, Ivan Bodiul, fostul conducător al Moldovei sovietice, prim-secretarul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (1961-1980), arată că „Moldova nu a fost un parazit”... Însă el nu spune nimic despre faptul că Moldova le datorează comuniştilor sovietici crearea unui sistem de producție conex industriei petroliere şi celei producătoare de armament. În concluzie, după căderea URSS, noi am rămas cu acele active care nu ne-au oferit posibilitatea de a intra pe piața mondială. Dar cea mai nefastă moştenire rămasă de pe urma URSS şi a Rusiei o reprezintă diferendele teritoriale nereglementate. Nici în ziua de astăzi, niciun locuitor al Moldovei nu poate să uite de teritoriile care odinioară ne-au aparținut şi ne-au fost răpite. Pretenții asemănătoare au şi alte republici foste sovietice. Letonia solicită Rusiei, în calitatea ei de succesoare de drept a URSS, returnarea raionului Pîtalovski” din regiunea Pskov. Țările Baltice solicită compensații în valoare de zeci de miliarde de dolari pentru includerea forțată în URSS, pentru naționalizarea averilor şi deportarea cetățenilor în Siberia. Şi Moldova ar putea să emită pretenții similare pentru deportările din 1941, 1949 şi 1951. Azerbaidjanul poate solicita Rusiei compensații morale (şi nu numai) pentru pierderile pe care le-a avut de suferit în războiul dus cu Armenia pentru regiunea Karabah, ținând cont de faptul că la început URSS şi apoi Rusia au susținut şi continuă să susțină Erevanul, din punct de vedere militar. Moldova poate să pretindă de la Rusia compensații de ordin moral şi material pentru susținerea separatiştilor transnistreni şi găgăuzi, iar Georgia pentru sprijinul separatiştilor din Osetia de Sud şi Abhazia.

La capitolul restituiri, aş dori să amintesc că în 1916 în condițiile în care înfrângerea României de către trupele germane, austro-ungare şi bulgare devenea o certitudine, România a transferat Rusiei, în vederea păstrării temporare, rezerva sa de aur şi o importantă parte din patrimoniul cultural. Rezerva de aur a fost estimată de România, în anul 1922, la 7,9 miliarde de franci. Începând cu 1918, Bucureştiul a solicitat ca acestea să-i fie înapoiate, însă Rusia, prin intermediul lui Lenin, a răspuns că *„aurul şi alte valori au*

[1] în Letonia, Abrene

fost confiscate ca plată pentru cotropirea Basarabiei". În 1922, Rusia şi-a schimbat pe neaşteptate poziţia şi a fost de acord să fie iniţiate tratative, însă i-a prezentat României o notă de plată în valoare de 1 005 501 600 ruble şi 61 de copeici. România a recunoscut datoria, dar a estimat-o la o sumă mult mai mică. Tratativele au eşuat imediat. Mai departe, URSS s-a întors la maniera lui Lenin de apreciere a datoriei. După ce în 1934 au fost stabilite relaţii diplomatice cu Bucureştiul, în 1935 şi 1956, Moscova a returnat României o parte din tablouri şi din valori. În cele din urmă, această temă a devenit subiect tabu atât în URSS, cât şi în Rusia contemporană.

Între timp Moldova nu mai este nici parte a României şi nici a URSS, ci este un stat independent. Lista pretenţiilor de o parte şi de alta în spaţiul postcomunist poate fi continuată, dar restituirea reprezintă o problemă ce riscă să fie complicată şi mai mult în încercarea de a o clarifica. Două lucruri nu pot fi însă negate. În primul rând, în cazul în care toate procesele împotriva Rusiei vor fi câştigate, va trebui achitată o sumă imensă, în al doilea rând, Rusia nu va plăti niciodată această sumă. Cum, de altfel, nici Moldova nu va plăti vreo sumă cetăţenilor săi şi celor străini, care şi-au pierdut proprietăţile în urma naţionalizării comuniste.

Naţionalizarea bunurilor Partidului Comunist din Uniunea Sovietică a debutat imediat după înfrângerea puciului şi a fost însoţită de un interes legitim al populaţiei. Zvonurile despre *aurul partidului* erau, în acele timpuri, subiectul preferat al presei de scandal. Deputatul Gheorghe Ghimpu a devenit şeful Comisiei privind naţionalizarea patrimoniului Partidului Comunist din Moldova şi cercetarea acţiunilor partizanilor din Moldova ai Comitetului de Stat pentru Situaţii de Urgenţă. La început autorităţile erau foarte hotărâte şi lăsau impresia că vor apărea informaţii senzaţionale. Însă acest moment a fost succedat de o tăcere surdă. Se pare că averea comuniştilor moldoveni nu era prea mare. Victor Catan, şef al Departamentului de poliţie economică la acea dată, afirma într-un interviu acordat ziarului *Sfatul Ţării:*

> *Partidul Comunist din Moldova avea în contul din bancă 2,8 milioane de ruble, iar capitalul fix era de 38 de milioane de ruble. La Comitetul Central erau 22 de calculatoare IBM, 10 xeroxuri, 71 de maşini de scris, 85 de automobile. În momentul în care au fost sigilate încăperile CC-ului, prim-secretarul CC la acea vreme, G. Eremei, şi-a umplut buzunarele cu pixuri şi a luat un braţ de mape, declarând „sunt proprietate privată, lucrurile mele".*

În perioada premergătoare puciului, policlinica şi staţionarul aşa-numitei Direcţii a IV-a sanitare şi de tratament din cadrul Ministerului Sănătăţii au devenit subiectul unor dispute aprinse. Era sistemul de sănătate al nomenclaturii, locul unde se tratau funcţionarii sus-puşi şi membrii familiilor lor. Policlinica se afla în centrul oraşului, într-un complex de clădiri vechi. Laboratorul era amplasat într-o casă unde, pe vremuri, fusese redacţia primului ziar apărut prin părţile noastre, *Basarabeanul,* editat de cunoscutul Pavel Cruşevan. Sistemul de lucru era clar definit, medicii şcoliţi, personalul medical disciplinat, iar profilaxia era la un nivel înalt. Toţi cei din nomenclatură erau examinaţi anual, iar medicul de sector îi implora, de-a dreptul în genunchi, pe pacienţii din elita să îşi facă analizele, de acest lucru el răspunzând, la propriu, cu capul. Doctorii erau răspunzători şi pentru păstrarea secretului informaţiilor din fişa medicală, care nu ajungea, în niciun caz, pe mâinile bolnavului. În sistemul de coordonate existent pe atunci era logic ca statul să plătească serviciile medicale şi să fie apoi deţinătorul bazei de date obţinute...

Frontul Popular organiza des mitinguri în faţa clădirii policlinicii nomenclaturii, promiţând că o va reda poporului, mai exact, propunând ca, în această clădire, să fie mutat Centrul pentru protecţia maternităţii şi a copilului. Mircea Druc chiar a desfăşurat în clădirea policlinicii o conferinţă de presă. Dar, la final, fosta Direcţie a IV-a a ajuns a deservi Cancelaria de Stat şi a devenit iarăşi o instituţie de sănătate destinată elitei.

Imediat după puci, a fost creată o comisie parlamentară pentru studierea activităţii instituţiilor şi a şefilor de instituţii ce sprijiniseră, direct sau indirect, Comitetul de Stat pentru Situaţii de Urgenţă, condusă de V. Puşcaş. Din această comisie faceau parte: G. Amihalachioae, A. Arseni, I. Batcu, P. Bejenuţă, V. Berlinschi, G. Ghimpu, M. Ghimpu, P. Gusac, G. Cîrlan, V. Lebedev, V. Matei, G. Mazilu, V. Nedelciuc, I. Negură, T. Panţîru, A. Plugaru, K. Tauşanji, A. Ţăranu, I. Ungureanu. Comisia a ajuns la concluzia că *„o serie de conducători ai Partidului Comunist şi unii comisari de partid, lideri ai Transnistriei şi Comratului, organele administraţiei locale de la Tighina, Dubăsari, Tiraspol, Rîbniţa, din raioanele Camenca, Rîbniţa, Comrat şi Ciadîr-Lunga şi mijloacele lor de informare în masă au susţinut în mod deschis Comitetul de Stat pentru Situaţii de Urgenţă”.*

La 27 august, la şedinţa extraordinară a Parlamentului, 277 de deputaţi au votat nominal pentru independenţa Moldovei. Astfel, a fost adoptată

Declarația de Independență. Acea zi a fost una de avânt, fericirea dădea pe dinafară. În sală erau prezenți membri ai organizațiilor civice, oaspeți din România, toți împreună au băut șampanie la bufet... Afară era adunată o mulțime uriașă, deputații mergeau printr-un coridor viu, oamenii îi sărutau, își ridicau copii în aer și aruncau cu flori de bucurie. Unii reușiseră să se suie pe Arcul de triumf și de acolo strigau cuvinte de mulțumire. Câte speranțe nu își faceau oamenii! Câtă fericire era! Și ce dezamăgire ne-a adus statalitatea mult așteptată... Din păcate, cu două zile înainte de sesiunea Parlamentului moldovean, la 25 august, Consiliul suprem al autoproclamatei republici transnistrene adopta propria declarație de independență. Revolta continua să se intensifice.

După cum se știe, la 29 august, România a fost cea care a recunoscut prima independența Moldovei. Chișinăul se simțea capitală a unui stat bine închegat, iar puterea nutrea dorința de a pune capăt separatismului prin forță. A fost luată decizia de a-i captura pe cei mai autoritari lideri transnistreni și găgăuzi. Anatol Plugaru (șef SIS) a refuzat să participe la arestarea liderului transnistrean Igor Smirnov, cu toate insistențele președintelui Mircea Snegur de a realiza această operațiune cu ajutorul serviciilor secrete. Până la urmă, elaborarea și desfășurarea acestei operațiuni au fost încredințate MAI al Moldovei și mie personal, în calitate de ministru de interne.

CAPITOLUL 21

Lukianov - naşul autoproclamatei RMN

Cum a înfiinţat Lukianov o republică ilegitimă în Transnistria? Ancheta lui Lutenko la Moscova. Jurnalele preşedintelui Parlamentului sovietic la Procuratura moldoveana. Separatiştii îl vizitau pe Lukianov mai des decât pe Gorbaciov. De ce Chişinăul nu şi-a apărat poziţia în Parlamentul sovietic?

După eşecul Comitetului de Stat pentru Situaţii de Urgenţă, în mâinile organelor de anchetă ruse au ajuns arhivele fostului preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS, Anatoli Lukianov, participant activ la înfiinţarea autoproclamatei republici transnistrene. O parte din aceste documente a fost transferată Procuraturii moldovene. Astăzi nu mai este un secret cine şi cum a creat *fenomenul trannsistrean,* instaurând *o nouă ordine,* în situaţia politico-economică unică de la sfârşitul anilor '80 şi începutul anilor '90.

O activitate practică s-a desfăşurat începând cu vara anului 1990, când Iuri Blohin, deputat în Sovietul Suprem al URSS din partea Moldovei (în realitate, din partea aşa-zisei *cutii poştale:* Asociaţia militară tehnico-ştiinţifică, nr. 259) şi copreşedinte al grupului Soiuz, a stabilit contacte permanente cu preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al URSS (A. Lukianov). La drept vorbind, Lukianov nu a creat singur viitoarea republică moldovenească nistreană ilegitimă, doar a îndeplinit voinţa colectivă. Moscova a pregătit din timp tehnologiile de preluare a puterii de către directorii rusofoni din fostele republici unionale.

Nicăieri nu a mers atât de bine ca în Transnistria şi nu degeaba radicalii ruşi de dreapta au lansat lozinca: „*Renaşterea Rusiei începe de la Nistru!*"

Lukianov era direct implicat în tehnologiile separatismului nu numai în Moldova, ci şi în Georgia (Osetia de Sud, Abhazia), Estonia (Narva) şi Lituania (raionul Salcininkai). În perspectiva ieşirii republicilor din componenţa URSS, activitatea grupului Soiuz a constat în organizarea în raioanele locuite compact de minorităţi etnice, a unei opoziţii politice, care să ceară alipirea la URSS. În activităţi, au fost angrenate organizaţiile teritoriale ale Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS) şi statele-majore ale districtelor militare. La Kremlin era în toi organizarea unui referendum în aceste regiuni pentru menţinerea URSS.

Potrivit notelor lui Lukianov, atenţia maximă a fost acordată Moldovei şi Osetiei. Transnistria era foarte atrăgătoare pentru Kremlin prin faptul că acolo, spre deosebire de alte viitoare *republici,* exista un puternic complex militar-industrial (fabrici unice de electronică de precizie, inclusiv de echipamente destinate rachetelor, echipamente maritime şi aviatice). Într-adevăr, aceasta a permis ulterior Tiraspolului să aloce până la 20% din venituri pentru necesităţile militare.

În timpul primei întâlniri, Blohin l-a informat explicit pe Lukianov despre evoluţia evenimentelor din Moldova, care, în opinia sa, vor conduce la ieşirea republicii din componenţa URSS. Cea mai mare îngrijorare a Kremlinului era legată de „purificarea” profundă efectuată de Chişinău în raioanele de pe malul drept, unde aproape nu mai exista nomenclatura promoscovită. Din KGB moldovenesc au fost concediate peste jumătate din cadre care au intrat în aparatul administrativ şi de ocrotire a ordinii de drept ale lui Smirnov. Interlocutorii au elaborat un plan de menţinere a proceselor sub control: era necesară o strategie de creare pe teritoriul Moldovei a altor două structuri *statale* — pe malul stâng şi în Găgăuzia. Lukianov i-a invitat la el pe ministrul apărării din URSS, mareşalul Dmitri Iazov, şi pe ministrul sovietic al afacerilor interne, Boris Pugo, cărora le-a dat indicaţii corespunzătoare în susţinerea practică.

La scurt timp, la Statul-Major General al Armatei Sovietice a fost elaborat planul detaliat propus de mareşalul Dmitri Iazov şi de ministrul MAI Boris Pugo şi acceptat de Lukianov. Era de presupus că acesta va fi pus în practică imediat prin intermediul Districtului Militar Odessa, condus de general-colonelul Ivan Morozov (respectiv, prin intermediul Armatei a 14-a). Conducerea acţiunilor era asigurată în continuare de grupul de deputaţi din parlamentul URSS Soiuz, coordonator principal fiind Lukianov. La

15 iulie 1991, acesta i-a trimis personal redactorului ziarului *Izvestia,* în vederea publicării, următorul comunicat:

Noi, reprezentanții regiunilor, ai căror locuitori, în timpul referendumului unional (și al sondajelor locale), și-au exprimat, fără echivoc, voința de a se afla în componența unei Uniuni a Republicilor Sovietice Socialiste reînnoite, analizând situația care s-a creat, constatăm:

Aceste rezultate au fost obținute în pofida opoziției autorităților, care au făcut tot posibilul să blocheze activitatea de elaborare a unui nou Tratat Unional, au interzis desfășurarea referendumului, și-au declarat desprinderea de Uniune... Noul proiect al Tratatului Unional proclamă dreptul aderării la Uniune a formațiunilor statale nou constituite. Același drept este consfințit și de Hotărârea Sovietului Suprem al Republicilor Sovietice Socialiste, adoptat în urma referendumului din anul 1991.

...Noi insistăm pentru:

1. *Recunoașterea voinței populare exprimate la referendum, drept bază suficientă pentru a le permite delegațiilor structurilor noastre să semneze Tratatul Unional.*
2. *Înființarea unei Comisii pe lângă Sovietul Suprem al URSS, care să aibă competența de a examina și soluționa aspectele prevăzute de actele normative mai sus menționate.*

În numele:

RSS Moldovenești Nistrene - Mărăcuță G.S.;
Republicii Găgăuze - Kendighelian M.V;
Republicii Autonome Abhaze - Șamba T.M.;
Regiunii Autonome Osetia de Sud - Cehoev A.G.;
Consiliului Interregional al RSS Estone — Kogan E.V.;
Raionului Salcininkai din RSS Lituaniană — Bilans K.I.

De remarcat că în *Apelul către cetățenii Rusiei,* adresat de Boris Elțîn în prima zi a puciului din 19 august 1991, nu a existat nimic care să contravină planului lui Lukianov sau să difere de poziția puciștilor și a grupului Soiuz: „*Conducerea Rusiei a ocupat o poziție decisivă cu privire la Tratatul Unional, aspirând la unitatea Uniunii Sovietice, la unitatea Rusiei. Poziția noastră în această problemă a permis accelerarea semnificativă a elaborării acestui Tratat, punerea de acord cu toate republicile și stabilirea datei semnării acestuia, la 20 august a.c.*” Printre altele, poziția Chișinăului, a Tbilisiului și a Republicilor Baltice în legătură cu *Uniunea reînnoită* era

bine cunoscută lui Elţîn! După eşecul puciului, procurorul Republicii Moldova, Dumitru Postovan, s-a adresat de câteva ori procurorului Rusiei, Valentin Stepankov, solicitându-i accesul la materialele referitoare la Lukianov. Fără a mai aştepta un răspuns, conform dispoziţiei procurorului general Dumitru Postovan, Pavel Lutenko, anchetator pentru cazuri deosebit de grave de pe lângă procurorul Republicii Moldova, a plecat la Moscova. La 19 aprilie 1992, în capitala Rusiei, acesta a luat legătura cu Iuri Iskov, membru al Comitetului pentru combaterea criminalităţii din cadrul Sovietului Suprem al Rusiei, rugându-l să-l sprijine pentru a fi primit în audienţă de către Stepankov.

Ziua următoare, procurorul general i-a permis lui Lutenko accesul la arhiva de lucru a lui Lukianov, confiscată în timpul anchetei în dosarul Comitetului de Stat pentru Situaţii de Urgenţă.

> *Brigada de anchetă a Procuraturii Generale a Federaţiei Ruse lucra în fostul cabinet al lui Boris Pugo, îşi aminteşte Pavel Lutenko. Aici erau aruncaţi, în dezordine, saci cu documente. Ancheta în dosarul GKCP era condusă de adjunctul procurorului pentru anchete, E. Lisov, care a şi pus rezoluţia pe cererea oficială a Procuraturii moldovene. La 20 aprilie, urmând indicaţia, anchetatorul Şciukun mi-a transmis 20 de mape cu documente, ce conţineau lista completă a lui Lukianov cu organele puterii, instituţiile, deputaţii Sovietului Suprem al fostei URSS, de până în august 1991. Am putut găsi documente care confirmau, direct şi indirect, rolul grupului de deputaţi Soiuz, al Sovietului Suprem al URSS, şi chiar a preşedintelui Prezidiului în reglementarea proceselor separatiste din Moldova. Am încercat să mă întâlnesc cu Lukianov la izolatorul de anchetă „Matrosskaia Tişina", însă acesta era atât de demoralizat, încât medicii se temeau pentru starea lui de sănătate.*

În particular, în arhiva lui Lukianov, Lutenko a găsit o hotărâre a Sovietului Suprem al Transnistriei privind participarea, ca subiect independent, la procedura de încheiere a unui nou tratat unional. Acest document era însoţit de rezoluţia lui Lukianov în care acesta îl însărcina pe Nişanov (vicepreşedinte al Sovietului Suprem al fostei URSS) să „studieze această problemă" şi să elaboreze „strategia participării Transnistriei la semnarea Tratatului Unional".

Prezint textul integral:

Hotărârea Sovietului Suprem al RSS Moldoveneşti Transnistrene de la 6 mai 1991 privind participarea RSS Moldoveneşti Transnistrene la pregătirea şi semnarea Tratatului Unional.

Proiectul noului Tratat Unional, publicat în presa scrisă şi prezentat spre examinare Sovietului Suprem al URSS, va putea deveni un fundament legal puternic pentru reînnoirea radicală a Uniunii RSS, pe principii federative, şi va permite exercitarea pe deplin a drepturilor suverane ale tuturor subiecților federației.

Rezultatele referendumului desfaşurat în URSS, la 17 martie 1991, confirmă dorința majorității cetățenilor sovietici de a menține şi reînnoi statul nostru multinațional. Totuşi, conducerea şi Sovietul Suprem al RSSM, în pofida „Legii URSS privind referendumul”, a făcut tot posibilul să împiedice exercitarea liberă a voinței cetățenilor şi să compromită referendumul URSS în Moldova.

Delegația republicii nu participă la pregătirea Tratatului Unional. Preşedintele şi Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM au declarat şi declară în mod repetat că nu vor semna sub nicio formă Tratatul Unional. S-a lansat politica de desprindere a Moldovei de URSS şi de creare a celui de-al doilea stat românesc.

De asemenea, în pofida amenințărilor şi presiunii psihologice din partea conducerii Moldovei, majoritatea covârşitoare (83%) a locuitorilor Transnistriei a participat activ la referendumul URSS din 17 martie şi s-a pronunțat (97% dintre participanții la scrutin) pentru menținerea Uniunii RSS. Aceste rezultate dovedesc dorința poporului Transnistriei de a trăi în componența Uniunii reînnoite a RSS. Având în vedere cele menționate mai sus, Sovietul Suprem al RSS Moldoveneşti Transnistrene hotărăşte:

1. *Ținând cont de hotărârea celui de-al III-lea Congres al deputaților poporului din regiunea transnistreană, de la toate nivelurile şi în conformitate cu rezultatele referendumului URSS pe teritoriul Transnistriei, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească Nistreană să fie considerată parte inalienabilă a Uniunii RSS.*
2. *Să solicite Sovietului Suprem al URSS accesul RSSM Nistrene la pregătirea şi semnarea Tratatului Unional, în calitate de subiect al federației.*
3. *Să aprobe comisia de participare la pregătirea şi semnarea Tratatului Unional, sub conducerea preşedintelui Sovietului Suprem al RSSM Nistrene, Mărăcuță G.S., şi a preşedintelui Republicii, Smirnov I.N.*

4. Să informeze cu privire la prezenta hotărâre Sovietul Suprem al RSSM.
Preşedintele Sovietului Suprem al RSSM Nistrene,
G.S. Mărăcuță 6 mai 1991

Hotărârea i-a fost transmisă lui Anatoli Lukianov de către Iuri Blohin, deputat al URSS din partea Moldovei. Mai mult, în arhiva preşedintelui Prezidiului Sovietului Suprem al URSS a fost găsită o adresă a lui Smirnov şi Mărăcuță, în care solicitau sprijin pentru înființarea unui sistem unic al organelor de apărare a legii în Transnistria, care să fie subordonat direct instituțiilor unionale corespunzătoare, evitând astfel Chişinăul. Era vorba despre constituirea unei direcții transnistrene a afacerilor interne, a Procuraturii, a unei direcții de justiție, a curților regională şi de arbitraj, toate cu drepturile unor structuri republicane. O asemenea cerere era motivată, chipurile, printre altele, de presupusa instalare în Moldova a unui „regim dictatorial", de lichidare a Miliției sovietice, înființarea Poliției şi a departamentului trupelor interne, de scoatere a Procuraturii moldovene a RSSM din subordinea celei unionale („Hotărârea Sovietului Suprem al RSSM din 26 iulie 1990 privind unele aspecte particulare ale activității Procuraturii RSSM") şi de „purificarea cadrelor".

Acuzațiile principale din document erau următoarele:

În mai 1990, Codul Penal al RSSM a fost completat cu articolele 203 (2,3), în baza unuia dintre acestea fiind întocmite dosare penale împotriva unei serii întregi de conducători de Soviete ale deputaților poporului şi ale altor demnitari din Transnistria şi Găgăuzia, care au făcut obiectul cercetărilor de către Procuratura RSSM, sprijinită de o serie de cadre ale procuraturilor orăşeneşti şi raionale şi ale Miliției din Moldova şi din regiunea transnistreană. Procurorul RSSM, Postovan D.H., a cerut insistent Sovietelor locale acordul pentru arestarea tovarăşilor Smirnov I.N., Rîleakov V.M. şi a altor persoane [...] Începând cu vara anului 1990, la indicația personală a ministrului afacerilor interne al RSSM, general Costaş I.G., organele afacerilor interne au efectuat periodic activități anticonstituționale prin întreprinderea unor măsuri de cercetare operativă, sub formă de filaj, înregistrări audio şi video a discursurilor deputaților poporului de la diferite niveluri. În acest scop, ministrul în persoană a înființat grupări speciale alcătuite din cadre MAI, iar informațiile obținute erau transmise conducerii FPM, radioului şi televiziunii naționale, pentru a fi utilizate în scopuri politice.

Evident, nu am transmis nicio informație liderilor Frontului Popular. Toate informațiile de acest gen erau raportate lui Snegur, Moşanu şi Druc. În ceea ce priveşte propunerile Tiraspolului privind înființarea de structuri subordonate direct Moscovei, acestea au fost materializate, după cum ştim, în mod violent, în toamna anului 1991, după scenariul punctat în adresa către Lukianov. La acel moment, primul pas fusese deja făcut. La 1 aprilie 1991, prin hotărârea Consiliului de administrație al Agroprombank a URSS, a fost creată societatea regională transnistreană pe acțiuni Agroprombank, subordonată băncii URSS.

De asemenea, conform deciziei Tiraspolului, în regiune a fost instituită prioritatea legislației unionale în fața celei republicane, în timp ce, potrivit Hotărârii Sovietului Suprem al RSSM din 26 iulie 1990, legile URSS se aplicau pe teritoriul republicii doar după ratificarea de către Parlamentul moldovean care avea dreptul să restrângă şi să suspende acțiunea acestora.

Pe exemplarul primit al adresei, Lukianov a făcut, la 12 martie 1990, o însemnare pentru I.V. Gorin, B.K. Pugo, N.S. Trubin, V.R. Iakovlev, S.G. Luşcinov: „*Rog a se analiza cu atenție problemele semnalate şi, dacă este posibil, să fie soluționate cele principale*".

Rezoluția lui Lukianov dovedea că acesta nu numai că nu a avut obiecții împotriva tendințelor separatiste din regiune de a crea Transnistria, dar a şi dirijat înființarea republicii ilegale. Pe parcursul anilor 1990-1991, până la eşecul tentativei de lovitură de stat din august 1991, Smirnov, Mărăcuță şi alți lideri ai autoproclamatei RSSMN au avut mai multe întâlniri neoficiale la Moscova cu Lukianov, fapt dovedit de însemnările din agenda de lucru a preşedintelui Parlamentului unional, o copie a acesteia ajungând la dispoziția Procuraturii moldovene.

În agenda sa, Lukianov şi-a notat amănunțit, pe minute, toate întâlnirile şi convorbirile sale telefonice, conversațiile efectuate, primirea scrisorilor din Moldova şi lista cu structurile republicilor autoproclamate. Principalele *legături* în privința R. Moldova erau formate din deputații grupului Soiuz. Cel mai activ era Blohin, care venea la Lukianov de câteva ori pe zi, astfel că se afla în cabinetul acestuia mult mai mult decât alții. Şi aceasta în situația în care şefii ministerelor unionale se înscriau pentru audiențe la preşedintele Parlamentului sovietic cu cel puțin o săptămână înainte! Odată, pentru a se întâlni cu Blohin, Lukianov a renunțat chiar la o întâlnire cu o delegație parlamentară la nivel înalt din Franța. Practic, chiar în cabinetul

şefului Sovietului Suprem, au fost adoptate cele mai importante hotărâri care apoi au fost prezentate drept expresie a *voinței poporului* de pe malul stâng al Moldovei.

Evenimentele din Moldova erau prezentate lui Lukianov într-un mod deformat, iar argumente stăteau scrisorile anonime transmise de emisarii din Tiraspol. Lukianov, la rândul său, îl dezinforma pe preşedintele URSS, Gorbaciov, Sovietul Suprem al URSS, precum şi mijloacele unionale de informare în masă. Discutând cu deputații Sovietului Suprem al URSS, reprezentantul Procuraturii moldoveneşti, Pavel Lutenko a întrebat cum a fost posibil ca parlamentarii ruşi, cunoscuți pentru vederile lor democratice, apărători ai principiului non-intervenției Rusiei în problemele republicilor, să voteze în favoarea adoptării hotărârii privind Transnistria. Deputații au explicat că întreg congresul se afla sub puternica impresie creată de relatarea vicepreşedintelui Rusiei, A. Ruțkoi, despre călătoria sa, de la 5 aprilie, la Tiraspol, precum şi a verdictului său personal despre vinovăția părții moldovene în conflict. Ruțkoi a declarat că a adus de la Tiraspol dovezi incontestabile privind acțiunile întreprinse pe teritoriul Transnistriei de „numeroase grupări teroriste care aruncă în aer şi incendiază obiective industriale, umilesc şi torturează cu sălbăticie oameni”, precum şi „documente incontestabile ce confirmă cazuri de violență sălbatică asupra oamenilor”. Aceste „dovezi”, după cum a explicat Ruțkoi, erau fotografiile cu morți *împuşcați în ceafă,* expuse în foaierul Palatului culturii din Tiraspol. Partea moldoveană a spus multe despre cum au fost pregătite aceste „dovezi”, însă Ruțkoi a auzit şi ascultat doar cele spuse de Tiraspol. El a cerut împiedicarea apariției unui al doilea Nagorno-Karabah, „desfăşurarea Armatei a 14-a ruse şi înființarea unei linii-tampon între părțile adverse”.

Având informații unilaterale, majoritatea absolută a deputaților Sovietului Suprem al URSS a considerat că motivul principal al conflictului din Transnistria şi cauzele care i-au împins pe liderii tiraspoleni spre separatism au legătură cu politica Parlamentului şi a Guvernului Moldovei de unire cu România. Gând Lutenko a explicat că în favoarea unirii se pronunțase doar FPM şi că această idee nu era susținută la acea vreme de majoritatea cetățenilor Moldovei, interlocutorii săi au întrebat cu mirare de ce autoritățile oficiale ale Moldovei (preşedinte, parlament, guvern) cunoscând intențiile lui Ruțkoi de a lua cuvântul la congres în sprijinul Tiraspolului, nu şi-au trimis

la Moscova un reprezentant care să prezinte informații obiective despre adevăratele cauze ale conflictului.

Deputații au considerat că reprezentantul Chișinăului ar fi putut ajunge la tribuna congresului prin intermediul uneia dintre facțiunile democratice, de exemplu, al celei conduse de Galina Starovoitova. Astfel, problema s-ar fi rezolvat înaintea adoptării hotărârii.

Am reușit să discut cu Siukasev, șef al direcției Procuraturii din Rusia, care efectua monitorizarea relațiilor interetnice din regiune, membru al grupului lui Ruțkoi, care a vizitat Tiraspolul, la 7 aprilie 1992, își amintește Pavel Lutenko. El era convins că, pe baza unei imagini unilaterale a evenimentelor din Moldova, Moscova nu ar fi trebuit să tragă niciun fel de concluzii despre cauzele conflictului în regiune, despre căile de soluționare a acestuia și poziția autorităților oficiale. Asta le-a spus el membrilor grupului după plecarea din Tiraspol. Siukasev considera necesară stabilirea tuturor cazurilor de arestare pe teritoriul Moldovei a cetățenilor ruși, veniți cu intenția de a participa la conflictul armat, de partea Tiraspolului și să transmită aceste informații Procuraturii Rusiei. În plus, el a propus trimiterea unor reprezentanți ai Procuraturii Rusiei în Moldova, în vederea studierii obiective a aspectelor legate de conflict. În timpul discuțiilor de la Moscova, am ajuns la concluzia că reprezentanții autorităților oficiale ale Rusiei erau, în totalitate, dezinformați în problema conflictului transnistrean. Singura sursă de informare a acestora despre cele întâmplate o constituia presa de la Tiraspol. M-a uimit și faptul că în arhiva de lucru a lui Lukianov nu am găsit niciun document cu o analiză a informațiilor despre conflict, emis de autoritățile oficiale ale Moldovei. Inabilitatea și încetineala Chișinăului au contribuit, într-o oarecare măsură, la consecințele cu care ne confruntăm acum. De altfel, politica lui Lukianov avea adversari la Moscova, dovadă fiind refuzul procurorului general al URSS, Nikolai Trubin, de a participa la crearea noii republici. Însă autoritățile noastre „impotente” nu au putut să exploateze acest lucru.

Într-adevăr, e greu de înțeles de ce deputații noștri au neglijat posibilitatea ultimă, oricât de efemeră, de a influența Parlamentul sovietic, prin purtarea unor negocieri cu facțiunea democratică a deputaților, cu toate forțele sănătoase, cu cei care respectau legalitatea. Pe parcursul lunilor ianuarie-martie 1991, președintele Parlamentului moldovean, Alexandru Moșanu, a fost invitat în audiență la Lukianov, doar o singură dată, la 12 martie, fiind însă

primit doar de consilieri. Aceasta în condițiile în care timp de 15 zile lucrătoare preşedintele Sovietului Suprem al URSS s-a întâlnit o dată sau de două ori pe zi cu separatiştii şi cu intermediarii lor - Blohin şi mareşalul URSS Ahromeev, deputat în Sovietul Suprem al URSS din partea Moldovei (Bălți), şeful Statului-Major General al Forțelor Armate ale URSS.

După cum dovedeşte jurnalul de lucru a lui Lukianov, a cărui copie a fost adusă la Chişinău de Lutenko, de exemplu, la 4 ianuarie, preşedintele Sovietului Suprem se întâlneşte cu Blohin de două ori - de la 12.30 la 13.20 şi de la 19.20 la 19.40, în timp ce altor vizitatori din acea zi le-a acordat doar câte 10-15 minute.

La 9 ianuarie, discuția dintre Lukianov şi Palagniuk (deputat al URSS din partea Moldovei) durează o oră şi jumătate - de la 11.00 la 12.30, iar, imediat după aceasta, are loc o conversație cu aceeaşi durată - o oră şi jumătate - cu Gorbaciov.

După cum se menționează în jurnal, Lukianov s-a întâlnit două zile la rând, în 29 şi 30 ianuarie cu un anume Muntean, docent la Conservatorul din Moldova. La 21 februarie, discută de două ori cu Gorbaciov despre problemele moldoveneşti în contextul pregătirilor pentru referendumul unional. Gorbaciov cere informații suplimentare, iar Lukianov îl sună imediat pe Blohin, obține aceste informații (este evident ce fel de informații) pe care le transmite preşedintelui. În data de 27 februarie în agenda lui Lukianov a fost făcută următoarea remarcă: „17.10 Lucinschi P.K. (prezentarea casetei despre miting)”.

La 14 martie vedem o însemnare care produce nedumerire: „17.40 Orlov (tancuri în Moldova), 17.50 Iazov (problema Moldova)”.

La 29 aprilie, timp de 10 minute, Lukianov şi Gorbaciov dezbat la telefon soarta decretului privind Moldova. Imediat după aceea, lui Blohin i se alocă de două ori mai mult timp. Lukianov află de la deputat că Guvernul Moldovei *nu îndeplineşte* condițiile din decret, în timp ce Tiraspolul este doar „nevoit să reacționeze la aceasta”. După câteva minute, această versiune a fost raportată preşedintelui şi prezentată drept realitate.

Rezumând cele mai sus menționate, remarc faptul că Lukianov, principalul legislator al URSS, a încălcat chiar el, de fapt, legile şi i-a instigat la asta şi pe subordonații săi. Un alt jurist, consilierul juridic de stat Nikolai Trubin, nu şi-a permis, din funcția de procuror general al URSS, să se abată de la principiile profesionale şi a răspuns astfel la solicitarea lui Lukianov:

Stimate Anatoli Ivanovici! Decretul preşedintelui URSS din 21.12.1990 privind măsurile de normalizare a situaţiei din RSS Moldova a stabilit că rezoluţia celui de-al doilea Congres al deputaţilor Sovietelor din Transnistria, de la 02.09.1990 privind proclamarea RSS Moldoveneşti Transnistrene nu are forţă juridică, întrucât contravine Constituţiei URSS şi Constituţiei RSS Moldova. Preşedintele URSS şi al Sovietului Suprem al URSS au întreprins diverse măsuri de stabilizare a situaţiei în republică şi diminuare a tensiunilor în relaţiile interetnice. În acest sens, nu există temeiuri juridice pentru înfiinţarea în Transnistria a organelor Procuraturii subordonate direct Procuraturii Uniunii RSS. Asemenea încercări nu pot decât să acutizeze relaţiile interetnice... În opinia noastră, o influenţă pozitivă asupra activităţii Procuraturii republicii o va avea cooptarea procurorului RSS Moldova împreună cu procurorii celorlalte republici în colegiul Procuraturii URSS.

După cum vedem, procurorul URSS practic a recunoscut că acutizarea relaţiilor interetnice din Moldova îşi are originile la Moscova, care îi dirijează pe separatişti. Conform jurnalului de lucru al lui Lukianov, la 14 mai 1991, Blohin i-a transmis acestuia hotărârea autoproclamatei republici „privind participarea RSSM Nistrene la pregătirea şi semnarea Tratatului Unional”. Pe acest document, Lukianov pune o rezoluţie mai fermă: „*Tovarăşilor Nişanov R.N., Şişov L., trebuie elaborată strategia acestei participări şi formulate propuneri cu variante de rezolvare a problemei în cauză*”. După cum vedem, la Kremlin se elabora o întreagă strategie de dezmembrare a republicii prin înfiinţarea de structuri ilegale. Însă nu toţi demnitarii de la Kremlin participanţi la acest plan erau membri ai GKCP.

Însă Chişinăul şi, ce e mai grav, Mircea Snegur au rămas pasivi chiar şi după ce Procuratura Moldovei a obţinut materiale care dovedeau incontestabil că rădăcinile separatismului se află la Moscova şi, chiar Rusia, într-o mare măsură, este responsabilă pentru sângele vărsat în Moldova, în anul 1992 (ulterior, participarea directă a Moscovei la vărsarea de sânge de pe Nistru a fost confirmată de concluziile Curţii Europene pentru Drepturile Omului). Faţă de raportul procurorului general Dumitru Postovan privind rezultatele misiunii lui Pavel Lutenko, preşedintele Moldovei a reacţionat cu indiferenţă: a dat din mână, lăsând să se înţeleagă că nu este interesat de soarta materialelor primite. Procuratura a încercat cu bună-credinţă şi cu forţe proprii să informeze prin intermediul presei opinia publică din Moldova şi din Rusia, transmiţând o parte din materiale ziarului

Nezavisimaia Moldova, însă, în cele din urmă, întregul pachet de documente nu a fost dat publicităţii, nefiind accesibil istoricilor nici în ziua de azi.

De ce? Este greu de răspuns la această întrebare, la fel ca şi la întrebarea din ce *considerente de stat* Mircea Snegur a dispus eliberarea criminalului de stat Smirnov, care a atentat la integritatea teritorială a Republicii Moldova. Aflat în libertate, Smirnov a beneficiat de sprijinul Moscovei, deja conduse de Elţîn, precum şi al Armatei a 14-a ruse, trecând la pregătirea activă a războiului cu Republica Moldova.

CAPITOLUL 22

Hăituirea lui Smirnov

Planul secret al răpirii. Cine a hotărât soarta liderilor de la Tiraspol? Aventurile grupului lui Panteleev la Kiev. Cum şi-a predat Smirnov toţi susţinătorii? Travkin la Tiraspol: incognito de la Moscova. Războiul feroviar al Transnistriei. De ce Ion Hadârcă a intervenit în favoarea lui Smirnov? „S-a îndreptat" şi a fost trimis la Tiraspol. Sfârşitul blocadei căii ferate şi începutul războiului financiar. A fost Snegur un preşedinte înţelept?

Încercări de arestare a liderilor republicilor separatiste Transnistria şi Găgăuzia au fost întreprinse de mai multe ori şi în anul 1990, şi în prima jumătate a anului 1991. La data de 30 aprilie 1991, la Tiraspol, a fost arestat şi adus la Chişinău deputatul consiliului orăşenesc, Veaceslav Zagreadski, după care, într-o convorbire telefonică avută cu Alexandru Moşanu, Grigore Mărăcuţă, pe atunci încă deputat în Parlamentul RSSM, a ameninţat Moldova cu blocarea transportului feroviar şi a furnizării curentului electric. În seara aceleiaşi zile, la Dubăsari, au fost reţinuţi Mărăcuţă însuşi şi deputatul consiliului raional, L. Mateiciuc. Toţi trei au fost aduşi în sediul MAI al RSSM, iar seara au fost eliberaţi. După acest episod, la 6 mai, printr-o hotărâre, Sovietul Suprem al autoproclamatei RSSM Nistrene a acuzat conducerea Republicii Moldova de *terorism politic* şi a ameninţat cu represalii şi presiuni economice, până la întreruperea transportului, a furnizării gazelor şi energiei electrice, a livrărilor de produse. De acest episod este legată şi intrarea în vigoare, la 7 mai, a Legii Miliţiei Transnistrene. În aceeaşi zi, Consiliul Unificat al Colectivelor de Muncă s-a adresat lui Gorbaciov solicitând înfiinţarea Procuraturii, tribunalelor şi Ministerului Afacerilor Interne în RSSM Nistreană, subordonate Moscovei.

Venise momentul când autoritățile au hotărât că arestarea liderilor separatismului va opri dezintegrarea țării. Personal, ca ministru al afacerilor interne am insistat de nenumărate ori pentru o asemenea soluție. Drept urmare, prin hotărârea Parlamentului, misiunea de arestare a lui Smirnov şi a altor 17 persoane (liderii separatiştilor locali) a fost încredințată MAI al RM. Imediat după proclamarea independenței Republicii Moldova, într-o singură noapte, 22 spre 23 august, colaboratorii MAI i-au arestat pe: Grigori Popov, Vladimir Bodnar, Ghimn Pologov, Alexandru Porojan, Ilia Milman, Stepan Topal, Mihail Kendighelian şi alții. De ce au reuşit să fugă Smirnov, fondatorul republicii autoproclamate, şi Iakovlev, ideologul ei principal? Cred că reprezentanții conducerii MAI, Vadim Mişin, Vladimir Molojen şi alții, i-au anunțat pe liderii separatiştilor de planurile noastre. Trebuie menționat că aceasta era echipa lui Voronin, viitorul nucleu al Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM), oameni care au urmărit doar satisfacerea propriilor interese limitate şi egoiste. Imediat după seria de arestări, la Moscova a început agitația - grupul de deputați Soiuz a protestat şi a inițiat un masiv atac psihologic în presa scrisă şi audiovizuală din Rusia. Timp de o săptămână, *Vremea,* principalul program de ştiri al celui mai important post de televiziune rusesc, a acordat acestei teme o atenție fară precedent. Pe mine m-au făcut „fascist", „călău", neavând nicio reținere în exprimare.

Toți scriau şi vorbeau după acelaşi tipar: moldovenii i-au arestat, chipurile, pe patrioții Rusiei care îşi apărau propriul punct de vedere privind relațiile dintre Moldova, Transnistria şi Găgăuzia. Oricât de straniu ar fi, oameni care au atentat fară niciun sentiment la ce e mai sfânt - integritatea teritorială a țării - s-au dovedit foarte sensibili la lucruri mărunte, iar ca urmare s-au plâns de rele tratamente față de ei, în timpul arestării. Astfel, Alexandru Porojan, adjunct al preşedintelui Comitetului executiv orăşenesc, arestat la 22 august, în jurul orelor 22.00, pe strada Lomonosov, din oraşul Dubăsari, a fost transportat prima dată la sediu MAI al RM, apoi la Direcția Afacerilor Interne, unde, după o a doua percheziție, a fost dus la izolatorul de detenție provizorie. Porojan părea foarte delicat - a scris reclamații la toate instanțele în care ne acuza că l-am ținut în condiții dure, într-o celulă, timp de 16 ore, fară interogatoriu, fără hrană de acasă şi fară medic personal: „*Urmare a şocurilor suferite zi şi noapte, a hranei neadecvate şi a incertitudinii mi-au apărut dureri de cap, în zona inimii şi*

a stomacului”. Interesant este faptul că Procuratura Moldovei (D. Postovan) a intervenit în favoarea lui Porojan, considerând că neprezentarea la integatoriu nu ar fi fost un motiv întemeiat de arestare, astfel că reclamațiile celui reținut erau justificate.

Vladimir Bodnar a fost nemulțumit de faptul că polițiștii OPON (trupe de poliție cu destinație specială) au forțat ușa apartamentului, pe care nu a vrut să o deschidă, şi pentru că l-au luat cu forța din pat, fiind îmbrăcat numai în chiloți. Iată ce îşi aminteşte el:

Primul care a dat buzna pe coridor era un polițist din Grigoriopol pe care îl cunoşteam, Russu, care, bucuros, a început să strige: „Stai, Lukici, stai!“ Apoi s-au năpustit alți cinci polițişti cu automate. Telefonul spre care întindeam mâna a fost trântit pe podea și s-a spart. M-au apucat de mâini și de picioare, m-au dat jos, m-au îngrămădit intr-un automobil UAZ. Totul a avut loc fară comentarii, în tăcere. Ne-am oprit lângă sediul Poliției, apoi ne-am îndreptat spre Dubăsari. Când i-am întrebat: „Unde mă duceți?", n-a răspuns nimeni. Au luat-o spre podul de la Dubăsari peste Nistru. Atunci am înțeles că sunt dus la Chişinău. Am spus: „Auziți, metodele voastre sunt mai rele decât cele din 1937. Atunci măcar îți dădeau voie să te încalți şi să te îmbraci, să îți iei rămas-bun de la rude!” Din nou tăcere... M-au luat doar în chiloți, mă întinsesem deja în pat. Iar nopțile erau atunci reci. Pe jos era un fel de preş, cu care mi-am acoperit cumva picioarele. La Chişinău am fost dus în sediul MAI. M-au scos în curte desculț. Am fost interogat la punctul de gardă şi în celulă. Celula, lumina care arde tot timpul, betonul de pe jos, patul de scânduri prins de perete... Dimineața, a venit şeful secției de arest preventiv, întrebându-mă: „Ei, cum stați cu prețioasa dumneavoastră sănătate?" (În cele 10 zile cât am stat acolo, primeam în fiecare zi această întrebare în bătaie de joc). În fața indignării mele extreme, că un deputat este băgat la închisoare fară avizul consiliului, ba chiar şi fară acuzații, mi-a răspuns: „Nu ați fost închis, ci arestat, iar acuzații vor fi, nu vă faceți griji!”

A treia zi a avut loc primul interogatoriu... Mi-au permis o întâlnire cu avocatul, cu rudele. Atunci devenise destul de clar că tot ce mi se imputa în legătură cu CSSU era o absurditate totală, importantă era activitatea noastră legată de înființarea RSSM Nistreană. Deşi ne aşteptam la aceste arestări, ele tot au produs o impresie puternică. Am înțeles că informațiile de la Chişinău erau exacte întru totul.

Soarta lui Smirnov şi a lui Mărăcuţă, acuzaţi de activităţi anticonstituţionale prin încălcarea integrităţii teritoriale a Republicii Moldova (art. 67 din Codul Penal al RM), a fost hotărâtă de trei persoane: Mircea Snegur, eu şi procurorul general, Dumitru Postovan. Am insistat pentru arestare, Snegur înclina spre acelaşi lucru, însă Postovan s-a tot gândit două zile, fară să emită mandat de arestare. Procurorul general al Moldovei insista că mandatul de arestare al lui Smirnov (acesta find deputat) va fi semnat de el numai când se va lua decizia parlamentară de arestare. În acelaşi timp, Smirnov, Mărăcuţă, Rîleakov şi Zagreadski care, după înăbuşirea puciului, au înţeles ce-i aşteaptă, îşi petreceau ziua în sediul păzit al Comitetului executiv orăşenesc din Tiraspol, iar noaptea - la Statul-Major al Armatei a 14-a, unde au cerut azil în seara zilei de 21 august. Ei au fost întâmpinaţi cu bucurie de generalul-locotenent Ghennadi Iakovlev care le-a propus liderilor autoproclamatei republici, sub acoperirea Armatei ruse, adăpost şi companie plăcută, precum şi posibilitatea de a lua legătura cu Moscova, Bender, Dubăsari şi Grigoropol.

Cererea Chişinăului de a-l preda pe Smirnov a fost refuzată categoric de către generalul I. Morozov, comandantul Districtului Militar Odessa. Smirnov era foarte confuz şi, după cum şi-au amintit colegii săi, în prima noapte după arestarea susţinătorilor lui, repeta încontinuu: „*Acesta este sfârşitul Uniunii. Cu orice mijloace trebuie să căutăm o modalitate pentru ca republica noastră să iasă din acest vârtej, până să apuce să ne tragă la fund acest „Titanic". Trebuie să convocam urgent o sesiune, dacă nu mâine, atunci ziua următoare*".

În dimineaţa care a urmat, o dimineaţă rece a zilei de 23 august, revenind în Casa Sovietelor, am urmărit într-o tăcere deplină ediţia de dimineaţă a Mesagerului de la Chişinău. Crainica, cu o maliţiozitate ce dădea pe afară, a relatat cum comandantul armatei ruse, general Iakovlev, îi ascunde pe teritoriul Armatei a 14-a pe *pucişti* învederaţi din Transnistria şi ne-a pronunţat numele de familie. O oarecare lichea în uniformă militară *ne-a făcut-o...*

Duminică, 25 august, în secret, la subsolul uzinei Kirov a avut loc sesiunea Sovietului suprem al aşa-numitei RSSM Nistrene, care a adoptat „Declaraţia de independenţă a RSSMN" şi a adresat un apel către Sovietul Suprem al Ucrainei. Smirnov s-a hotărât să fugă la Kiev, sperând în bunăvoinţa lui Leonid Kravciuk. După ce i-a transferat prerogativele sale de şef al RSSMN lui Andrei Manoilov, nou-alesul *şef de stat* s-a deplasat la Odessa, de unde

împreună cu Grigori Mărăcuţă, Vasili Iakovlev şi Veaceslav Zagreadski a plecat la Kiev cu un avion. Varianta oficială a scopului călătoriei ar fi fost, chipurile, necesitatea de a înmâna Sovietului Suprem al Ucrainei o copie a Declaraţiei de Independenţă şi cererea de a intra în componenţa Ucrainei.

La început, Smirnov şi colegii săi au stat în hotelul KGB din Ucraina, lucru despre care am aflat şi noi. Apoi, grupul s-a mutat la hotelul Sovietului Suprem al republicii, unde era păzit de persoane din cadrul Comitetului Securităţii de Stat al Ucrainei (KGB). L-am sunat, la Kiev, pe omologul meu, ministrul afacerilor interne al Ucrainei, general-colonelul Andrei Vasilişin. Cu MAI din Ucraina semnasem anterior un tratat de colaborare în domeniu serviciilor operative. La solicitarea de a acorda sprijin operativ în vederea arestării criminalului de stat Igor Smirnov, în conformitate cu mandatul de arestare emis de către procurorul general al Moldovei, Dumitru Postovan, acesta a transmis că refuză categoric, referindu-se la faptul că Moldova trebuie să-şi rezolve problemele pe teritoriul propriu. Astfel, organele de stat ale Ucrainei s-au dat deoparte cu totul. Iată că atunci a şi fost elaborat planul secret de răpire a lui Smirnov.

Operaţiunea a fost planificată cu exactitate, în stil militar, şi elaborată în detaliu, cu posibile variante de acţiune ale grupului operativ în cazul modificării situaţiei. Informaţiile şi elaborarea acestui plan de reţinere a criminalului Smirnov şi a echipei au fost strict secretizate, în primul rând, faţă de cadrele Ministerului Securităţii Naţionale al Moldovei (şef - A. Plugaru). La elaborarea planului operaţiunii, au mai participat împreună cu mine alţi doi ofiţeri superiori ai MAI, în care aveam încredere. Am ordonat ca operaţiunea să fie pusă în practică de Chirii Panteleev, şef de direcţie la MAI, un ofiţer patriot, devotat neamului, curajos şi intelegent. Panteleev a plecat la Kiev la 27 august 1991, în fruntea unei echipe de intervenţie, alcătuite din carabinierii Radu Stratan, Victor Breahnă şi Gheorghe Ciobanu. În jurul orei 17.00, a sosit în capitala Ucrainei, a cazat grupul la hotelul Dinamo şi s-a dus la MAI în audienţă la ministrul Vasilişin, căruia i-am adresat o scrisoare cu următorul conţinut:

Ministrului afacerilor interne al Ucrainei,
generalul-colonel de miliţie Vasilişin A. V.

Începând cu 27 august 1991, Procuratura Republicii Moldova efectuează o anchetă în dosarul penal intentat împotriva unor lideri din Transnistria,

care întreprind activităţi anticonstituţionale, constând în acţiuni ce încalcă integritatea teritorială a Moldovei, inclusiv prin proclamarea ilegală, în septembrie 1990, a RSS Moldoveneşti Transnistrene, înfiinţarea unor structuri paralele ale puterii etc. În plus, în zilele puciului din URSS, aceştia au înfiinţat în oraşul Tiraspol un comitet de sprijinire a GKCP şi au adoptat o serie de măsuri concrete de îndeplinire a hotărârilor acestora. Ministerul Afacerilor Interne din Republica Moldova are un ordin de reţinere şi arestare a unuia dintre liderii importanţi, dl Smirnov Igor Nikolaevici, care se ascunde pe teritoriul Ucrainei (Kiev). Rugăm să susţineţi şi să acordaţi ajutorul necesar grupului de cadre ale MAI moldovenesc, condus de locotenent-colonelul de poliţie Panteleev C.M., în vederea reţinerii infractorului (Smirnov I.N.).

Cu stimă şi respect,
Ministru,
General-maior I. Costaş

Întrucât Vasilişin se afla în acel moment la Sovietul Suprem al Ucrainei, Panteleev a fost primit de primul adjunct al acestuia, generalul-locotenent Berdov din cadrul Serviciului Intern, căruia i-a şi fost înmânată scrisoarea semnată de mine. Documentul conţinea rugămintea de a ne acorda sprijin în vederea căutării şi reţinerii infractorului. Scrisoarea avea anexată o copie a mandatului de arestare a lui Smirnov semnată de procurorul general. Panteleev le-a adus la cunoştinţă omologilor săi faptul că, potrivit informaţiilor operative ale MAI moldovenesc, Smirnov împreună cu un grup de persoane din Tiraspol au sosit în secret la Kiev şi încearcă să obţină o audienţă la preşedintele Ucrainei, Leonid Kravciuk. Scopul vizitei era să înmâneze declaraţiile şi o serie de documente ce conţineau cererea de primire a Transnistriei în componenţa Ucrainei.

Generalul-locotenent Berdov, un bărbat înalt, cu părul sur, de vreo şaizeci de ani, a dialogat cu omologul său pe un ton rece şi arogant. În loc de răspuns la cererea de a acorda sprijin, a început să citească o prelegere despre independenţa Ucrainei, asupra căreia, chipurile, ar atenta Poliţia din Moldova, precum şi despre Transnistria văzută, se pare de ucraineni, ca un „*străvechi pământ ucrainean*”.

Pe parcursul discuţiei de o oră, locotenent-colonelul Panteleev a încercat fără succes să-l atragă pe general de partea sa: a vorbit despre faptul că lui Smirnov îi este străin pământul Moldovei, că, de fapt, acesta a uzurpat

puterea, încercând să dispună de un teritoriu imens la nivel de republică şi că aceasta reprezintă o infracțiune gravă, o lovitură de stat. Berdov a ascultat cu ostilitate şi, fără să răspundă cererii pentru un ajutor concret, l-a trimis pe Panteleev la şeful Direcției Afacerilor Interne din Kiev cu care, se pare, s-ar fi înțeles în privința „sprijinului” pentru capturarea lui Smirnov. Panteleev a sosit la Direcția Generală a Afacerilor Interne de la Kiev pe la ora 21.00. A fost primit de şeful Direcției, Vladimir Starovoit, care dădea impresia că nu ar şti nimic despre misiunea grupului de la Chişinău. Colonelul a propus amânarea discuției pentru dimineață, dar nici dimineața nu a acordat niciun fel de sprijin, evitând prin toate mijloacele să ia vreo hotărâre concretă. Panteleev a înțeles că trebuie să acționeze singur, s-a adresat direct Secției 6 a Direcției Afacerilor Interne, explicând că el caută un infractor periculos, având mandat de arestare pe numele acestuia. În vederea sprijinirii grupului de capturare a infractorului, a fost desemnat cadrul operativ A. Daniliuc. Cu ajutorul acestuia, s-a putut stabili că Smirnov se ascunde la acel moment în hotelul Kiev al Comitetului Central al Partidului Comunist Ucrainean (care, de altfel, era păzit de cadrele KGB din Ucraina) şi că acestuia i s-au mai alăturat doi deputați ai Consiliului Orăşenesc Rîbnița din Moldova. Fugarii se simțeau ca nişte iepuri hăituiți, înțelegeau că imunitatea lor ca deputați nu-i va ajuta. Aşa s-a şi întâmplat. Ulterior, Veaceslav Zagreadski a redat astfel ceea ce a simțit atunci: „*Cu o zi înaintea arestării, eu şi I.N. Smirnov am mers la un restaurant, am luat o sticlă de votcă, ne-am adus aminte de toți tovarăşii noştri - camarazi de luptă - şi parcă ne-a venit mai uşor, au apărut convingerea şi conştientizarea faptului că nu suntem singuri şi, în caz de nevoie, există cineva şi în Ucraina care să lupte pentru noi...*”

În dimineața zilei următoare, la 29 august, în jurul orei 09.00, grupul de cadre MAI din Moldova, condus de Valeriu Apostol şi Tudor Odobescu, s-a dispersat pe neobservate lângă hotel. După o scurtă şedință, s-a luat hotărârea de a-l ademeni pe Smirnov să iasă din cameră în stradă, unde să fie reținut. Se ştia că, la ora 10.30, va fi trimisă o maşină cu escortă prezidențială de la cabinetul lui Kravciuk pentru fugarii din Tiraspol. La rugămintea lui Panteleev, Daniliuc a luat legătura cu un angajat al cabinetului preşedintelui, prin intermediul căruia l-a dezinformat pe Smirnov, comunicându-i că L. Kravciuk a devansat audiența cu o jumătate de oră, iar maşina va sosi la ora 10.00. Smirnov, însoțit de deputatul rîbnițean A. Ciobanu, s-a grăbit

să ajungă la ieşirea din hotel. Acolo era aşteptat de poliţiştii moldoveni. Zagreadski a întârziat, iar acest lucru l-a salvat.

Smirnov a fost prins de un luptător al brigăzii de poliţie cu destinaţie specială, Alexandru Zelinschi, în timp ce comisarul de poliţie al sectorului Botanica, Valeriu Apostol, îl ţinea pe liderul separatiştilor în cătarea automatului, trăgând şi câteva focuri de avertisment. Fără dificultate, Zelinschi l-a prins în braţe pe Smirnov, l-a aruncat pe bancheta din spate, a urcat şi el în maşină şi l-a înghesuit pe prizonier cu propriul corp. Când îl ducea pe preşedintele uzurpator la Chişinău, pe podul plutitor de peste Nistru, Apostol l-a scos pe Smirnov din maşină şi i-a spus că îl va arunca în apă, drept răzbunare pentru toate faptele pe care le comisese. Când prizonierului i s-a propus să-şi ia adio de la viaţă, acesta s-a speriat de moarte şi a cerut, cu lacrimi în ochi, iertare pentru tot şi, de frică, a făcut pipi pe el.

Din ordinul ministrului Vasilişin, tot Kievul şi regiunea respectivă au fost imediat blocate. A fost dată alarma la Miliţia din Kiev, apoi la cea din regiunile Vinniţa şi Odessa. Cu ajutorul KGB-ului au fost căutate şi verificate maşinile cu numere moldoveneşti. După lansarea operaţiunii *Zahvat*[1], nicio maşină moldovenescă nu ar fi putut să se strecoare pe lângă cordoanele de miliţieni, însă, în acel moment, conform planului elaborat anterior, grupul lui Apostol îl ducea deja pe Smirnov la Chişinău pe traseul Vinniţa-Iampol-Soroca. Conform planulului de capturare numerele de înmatriculare a autovehiculelor care au participat la operaţiune au fost schimbate cu indiciile auto din Ucraina (Kiev, Vinniţa, Nicolaev şi Odessa). Ne-am înţeles dinainte cu angajaţii bacului de la Iampol (am plătit pe el bine), iar seara târziu am transportat *marfa preţioasă* pe malul drept al Nistrului. După ce planul de interceptare a eşuat, ucrainenii s-au gândit că grupul îl va transporta pe Smirnov prin Dubăsari şi Tiraspol şi au schimbat urmărirea pe această direcţie, dar s-au înşelat.

Ceilalţi membri ai grupului de capturare, în frunte cu locotenent-colonelul Panteleev, au circulat la început cu maşinile pe Kreşciatik şi pe alte străzi centrale ale Kievului, captând atenţia serviciilor speciale spre numerele de înmatriculare moldoveneşti, dar, mai ales, acoperind grupul lui Apostol. Panteleev îi ceruse anterior lui Daniliuc numere de înmatriculare ucrainene pentru maşini şi, montându-le în locul celor moldoveneşti, i-a

[1] *Capturarea*

ordonat grupului să iasă din Kiev spre Belaia Țerkovi. Au poposit la o benzinărie de unde se vedea bine postul Inspectoratului Auto de Stat şi au început a urmări cum cadrele acestuia opreau şi controlau autoturismele.

Prinzând momentul în care pe lângă benzinărie trecea pe partea postului de miliție o maşină de gabarit mare, moldovenii s-au plasat pe partea stângă în spatele acesteia şi au trecut neobservați pe lângă post. Au avut o contribuție şi numerele ucrainene, maşinile nu au fost oprite de-a lungul întregului traseu, de parcă ar fi fost invizibile pentru posturile IAS. La ora 02.00 noaptea, au trecut frontiera în Moldova, iar când au ajuns la Chişinău au aflat că ediția de seară, de la ora 21.00, a programului de ştiri Vremea, de la primul canal de televiziune din Moscova, a transmis ştirea despre reținerea la Kiev de către *persoane neidentificate* a preşedintelui autoproclamatei republici transnistrene, Igor Smirnov.

S-a mai anunțat că autoritățile din Ucraina derulează cercetări. Grupul lui Apostol l-a adus cu bine pe Smirnov în capitala Moldovei, țară pe care acesta nu o iubeşte deloc şi, la 7 dimineața, a ajuns la izolatorul de detenție preventivă al Direcției Afacerilor Interne din Chişinău. Operațiunea a decurs fară complicații — nu au fost nici măcar răniți -, iar pistolul Makarov cu muniție, cele două automate AKS, 120 de gloanțe şi cele două veste antiglonț s-au întors la depozitul de armament al MAI. După lecția amară a evenimentelor de la podul Dubăsari, când practic nu a existat comunicare, de această dată ne-am pregătit bine. Am primit în permanență, prin comunicațiile speciale, informații despre deplasarea grupului pe parcursul întregii operațiuni. Panteleev a raportat dimineața, în zori, faptul că grupul de capturare a ajuns la Soroca. La ora 5 dimineața, la 12 ore de la începerea operațiunii, deja îi comunicasem telefonic despre aceasta lui Snegur. I-am recomandat procurorului general Dumitru Postovan şi preşedintelui Comisiei parlamentare de combatere a criminalității, Victor Berlinschi, să îl acuze pe Smirnov de lovitură de stat. Liderului separatiştilor îi fusese adusă deja o acuzație potrivit art. 203, punctul 1, din Codul Penal al Moldovei, apărut în iunie 1990. Era vizitat permanent de anchetatorii Procuraturii Generale şi de numeroşi deputați, de exemplu, Valeriu Matei, dar cel mai activ era Victor Berlinschi. Despre ce discutau, nu ştiu, nu am văzut nici materialele anchetei.

La interogatoriu, Smirnov i-a menționat pe toți cei cu care a avut contacte permanente la Moscova, Chişinău şi Tiraspol. Toate acestea au fost înregistrate video de către Procuratură. Însă, ulterior, aceste filme nu au mai

apărut niciodată nicăieri, iar informațiile nu au fost divulgate. De ce? Dosarul penal împotriva lui Smirnov, sub acuzația de tentativă de lovitură de stat într-un anumit teritoriu, nu a fost închis şi se află la Procuratura Generală. La început, Snegur a dat dispoziția de a-l îngheța, apoi această intenție a fost susținută şi de Lucinschi. Însă, în dosarul lui Smirnov, de principiu, în orice moment, ar putea fi reluată ancheta.

Incontestabil, aceasta a fost una dintre cele mai reuşite operațiuni ale Ministerului Afacerilor Interne din republica noastră, din întreaga existență a acestei instituții. Remarc încă o dată că reținerea a fost efectuată fără implicarea forțelor securității statului. După arestarea *separatistului nr. 1,* agitația din presă în jurul arestării transnistrenilor s-a amplificat şi mai mult. Rămas în libertate, Zagreadski a atacat cabinetul lui Kravciuk şi MAI al Ucrainei. Mărăcuță l-a sunat noaptea pe Snegur. La revendicările acestuia, preşedintele a răspuns demn, afirmând: „*Dumneavoastră ați dormit liniştit prea mult timp!”* Această frază ar fi putut să devină istorică, dacă Smirnov nu ar fi fost eliberat.

În Tiraspolul decapitat s-a instalat panica. Toți cei din OSTK s-au pierdut. S-a înregistrat un val masiv de ştiri din partea presei simpatizante moscovite şi ucrainene, care şi aşa era *sub arme:* Chişinăul a fost acuzat de „fărădelegi” şi că ar practica „cele mai rele tradiții ale represiunilor din anii ’30”. Doar cu un singur scop, eliberarea lui Smirnov, a venit un grup de deputați ai Dumei de Stat a Rusiei, în frunte cu preşedinții Comisiei pentru Relații internaționale şi ai Comisiei pentru relațiile cu fostele țări ale URSS, Medvedev, şeful grupului de deputați Soiuz, Alksnis şi deputații noştri din Moldova - Blohin, B. Palagniuk şi alții precum şi cunoscutul deputat naționalist rus S. Baturin. Cel din urmă a primit ulterior o parte din acțiunile Hidrocentralei de la Cuciurgan, a cărei vânzare a susținut-o. Centrala a fost înstrăinată, prin intermediul unor structuri mafiote ruse, în favoarea unei companii suedezo-finlandeze, iar organizatorul acestei tranzacții, Baturin, a intrat şi el în acționariat. Sunt convins că şi alți apărători ruşi ai Transnistriei, de care aceasta nu a dus lipsă, iată, de două decenii deja, au acționat şi acționează la fel, nici pe departe în mod dezinteresat. Moscova a înțeles că, pentru prima dată după puci, Chişinăul avea şansa de a opri volantul care începuse să se învârtă la mijlocul anului 1989, când URSS i-a susținut pe separatiştii din Transnistria. În luna septembrie a sosit incognito la Tiraspol, într-o misiune de eliberare a lui Smirnov, preşedintele Partidului Democrat

Rus Nikolai Travkin, cel care a condus, în anii 1990-1991, Comitetul pentru Relația cu Sovietele şi pentru autonomie locală, din cadrul Sovietului Suprem al Federației Ruse. Întemeietorul primului partid democratic din Rusia la acel moment a devenit celebru când a propus cedarea Insulelor Kurile Japoniei, după care comuniştii ruşi au introdus o propunere alternativă - să li se dea japonezilor nu Insulele Kurile, ci chiar pe Travkin. O asemenea conduită din partea liderului Partidului Democrat a deteriorat relațiile cu colegii săi din blocul *Narodnoe Soglasie*[1], din care făcea parte şi PDR, iar Travkin a decis să demonstreze că nu-i este străin patriotismul. În acest scop, s-a deplasat în Moldova, fără a anunța despre asta şi Chişinăul. Travkin a fost invitat de către grupul de deputați Soiuz şi de către comandantul Districtului Militar Odessa, generalul I. Morozov, în speranța eliberării lui Smirnov. Însă emisarul Moscovei a fost reținut de către brigada de poliție cu destinație specială pe drumul Dubăsari-Tiraspol şi adus la sediul MAI. În noaptea reținerii a fost organizată o conferință de presă.

Din comunicatul biroului de presă al MAI de la Chişinău, transmis reprezentanței Republicii Moldova la Moscova:

La 29 septembrie a.c., în jurul orei 01.00, în apropierea oraşului Dubăsari, un detaşament de poliție a oprit un autovehicul marca UAZ-468, cu număr de stat 51-17, aparținând U.M. nr. 35792 a Armatei a 14-a Rusă din Tiraspol.

În autovehicul se aflau deputatul poporului din Rusia, N.I. Travkin, preşedinte al Partidului Democratic din Rusia, consilierul acestuia pentru situații de urgență, Maksimov, precum şi un detaşament militar alcătuit din 4 soldați, condus de sublocotenentul Bugaevski.

La 28 septembrie a.c, la programul Vremea, s-a anunțat că tov. Travkin N.I. se afla la Duşanbe, ceea ce le-a produs suspiciuni polițiştilor, motiv pentru care a fost necesară identificarea persoanelor. În plus, cunoscând atitudinea unei părți a populației față de tov. Travkin N.I., din cauza declarațiilor sale despre evenimentele din Moldova, au existat temeri privind sănătatea şi viața acestuia.

Tov. Travkin N.I. i s-a propus să meargă la MAI, sub escorta polițiştilor. La Ministerul Afacerilor Interne, a avut o discuție cu jurnaliştii, inclusiv cu cei de la TASS, programul Vremea, France Press, Moldpres, de la radiouri şi televiziuni. În plus, la discuție, a participat şi deputatul poporului din

[1] *Consensul Popular*

Republica Moldova, V. Berlinschi. În timpul discuției, tov. Travkin N.I. şi tov. Maksimov nu au exprimat obiecții cu privire la modul în care au fost tratați. Tov. Travkin N.I. i-a fost acordată asistență pentru transport, plecând la Moscova la bordul cursei 1740.

La Moscova, Travkin s-a dezlănțuit cu acuzații împotriva primei delegații ruse, conduse de deputatul rus Krasavcenko şi cu complimente la adresa Tiraspolului. Se pare că Nikolai Ilici era dominat doar de calcule egoiste şi de invidie: spre deosebire de Krasavcenko, primit bine la Chişinău, acesta a comunicat pe un ton destul de dur cu conducerea brigăzii cu destinație specială a Poliției şi cu mine personal, în timpul procesului de expulzare din țară.

Diplomația îi era străină deputatului rus, care se exprima pe şleau:

Zvonurile despre conservatorismul Tiraspolului sunt neîntemeiate. Pentru mine, Transnistria este o republică. Acolo, spre deosebire de Moldova, a avut loc un referendum. Aceşti băieți nu se dau în lături de la nimic pentru a-i înfrânge pe transnistreni. Cum să nu remarci aşa ceva, cum a făcut Krasavcenko? Acesta este şi sacrilegiul, că deputatul rus îşi trădează compatrioții. Revenind la Moscova, l-am sunat pe Gorbaciov şi o a doua delegație rusă a plecat. Pentru mine răspunsul este unul singur: dacă Moldova va părăsi Uniunea, Transnistria va avea şi ea dreptul la autodeterminare.

Exact ca şi Crimeea, ca şi partea rusofonă a Kazahstanului. De ce să ne prefacem: cică am trăit într-un singur stat. Odată ce sunt state noi, sunt şi granițe noi. Moldova va obține independența, dar fără Transnistria.

După cum vedem, Travkin a mers foarte departe cu patriotismul său pătimaş, îndemnând Crimeea la autodeterminare şi alipire a ei la Rusia, precum şi la fărâmițarea Kazahstanului...

În conducerea Transnistriei nu sunt niciun fel de conservatori „de dreapta", ci oameni care pun suflet pentru compatrioții lor, spunea Travkin. *Ei erau disperați şi se agață de orice mână întinsă lor în ajutor, chiar şi de una murdară* (ce a nimerit-o! - I.C.). *Puțin probabil că ar putea fi simplificate procesele care au loc în Moldova şi Transnistria. Cu atât mai mult cu cât aceasta nu întruneşte susținerea nici măcar a unei părți a corpului deputaților din Rusia. A anumitor deputați - da.*

Acest democrat nu avea instinct politic. Cu două săptămâni înaintea puciului, într-un interviu pentru ziarul „*Megalopolis-Express*", Travkin făcea următoarea prognoză: „*În ceea ce priveşte dictatura dinspre organele de*

conducere, nu există la noi mareşali şi generali atât de orbi care să vrea să preia printr-o lovitură de stat puterea într-o țară cu 300 de milioane de locuitori, în care totul fierbe pentru că economia este în cădere”. În timpul puciului, Travkin nu s-a evidențiat, iar, din acest motiv, cariera sa a luat-o pe o curbă descendentă. Ulterior, fondatorul primului partid rusesc necomunist amintea că el este erou al muncii socialiste şi inițiatorul introducerii antreprizei în construcțiile civile din sate şi a început să apară în public cu o stea de aur pe sacou, pe care a obținut-o la începutul carierei sale democratice. Unul dintre colegii săi l-a numit pe Nikolai Ilici „om fără convingeri, oportunist”, şi se vede că această caracteristică a fost cel mai bine confirmată de călătoria sa din septembrie în Transnistria.

În discuția cu Travkin, i-am prezentat situația în amănunt, explicându-i că este vorba despre subminarea statalității Moldovei, de o campanie împotriva autorităților legale. Travkin, după ce m-a ascultat, a cerut eliberarea lui Smirnov, spunând că acesta „nu va mai încălca legea”. Au dat fuga să-l vadă Matei, Berlinschi, iar, împreună cu ei, o grămadă de jurnalişti... şi politicieni gură-cască locali. După plecarea deputatului, la 30 septembrie, m-am adresat ministrului apărării al URSS, Evgheni Şapoşnikov, printr-o scrisoare în care am evidențiat imixtiunea militarilor şi politicienilor ruşi în activitatea MAI. Iată textul documentului:

Stimate Evgheni Ivanovici,

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova îşi exprimă încă o dată îngrijorarea provocată de continuarea imixtiunii cadrelor unităților militare dislocate pe teritoriul republicii în activitatea organelor de apărare a legii din Republica Moldova. În intervalul 10-20 septembrie, la indicația conducerii Districtului Militar Odessa şi a Armatei a 14-a de la Tiraspol, a avut loc o adunare a ofițerilor şi subofițerilor care au afirmat fară echivoc că, în pofida ordinelor Ministerului Apărării din URSS, vor ține partea separatiştilor, iar, în cazul acutizării situației, îi vor apăra. În ultima perioadă, au fost tot mai dese cazurile în care au fost reținuți membri ai formațiunilor militare ilegale de la care au fost confiscate muniție, bunuri militare şi echipamente militare, printre care mijloace de comunicare, grenade, explozivi, rachete de semnalizare, pistoale ş.a.m.d.

Paza improprie a depozitelor şi obiectivelor militare favorizează furtul armamentului de luptă de către combatanți transnistreni. Astfel, la 17 septembrie a.c., între orele 11.00 şi 13.00, 8 până la 10 persoane neidentificate ce s-au deplasat cu un autovehicul GAZ-68 au furat de la UM 74278

douăzeci de aruncătoare de mine de 120 mm și 59 de mine. Numeroasele fapte dovedesc că luptătorilor li se pun la dispoziție mijloace de transport, beneficiind și de suport sub formă de interceptări radio și informații militare.

De serviciile militarilor beneficiază liderii formațiunilor politice de diferite orientări, care circulă pe teritoriul Moldovei, agravând situația și așa incendiară, instigând diverse pături ale populației. La 29 septembrie a.c., în jurul orei 1 noaptea, în apropierea orașului Dubăsari, a fost reținut, în vederea identificării, deputatul poporului din RSFSR, președintele Partidului Democrat din Rusia, Travkin N.I., care se deplasa spre Rîbnița, fiind escortat de un detașament de la UM 35792. Tov. Travkin a sosit în Moldova incognito și a explicat că escorta militară a fost stabilită împreună cu ministrul apărării al RSFSR, tov. Kobeț. Aducându-vă la cunoștință cele mai sus menționate, vă rog, încă o dată, să luați toate măsurile posibile în vederea împiedicării imixtiunii Forțelor Armate Ruse în activitatea organelor afacerilor interne ale Republicii suverane Moldova.

Cu stimă, I. Costaș

După o perioadă de dezorientare, Tiraspolul, convingându-se de sprijinul Moscovei, a început un atac psihologic fară precedent împotriva autorităților de la Chișinău și MAI din Moldova. Blocada transportului feroviar a durat o lună de zile. Tiraspolul a organizat această acțiune de impact având convingerea fermă că „organizatorii represiunilor" și „călăii" personificați de autoritățile și MAI moldovene nu se vor atinge de apărătoarele vârstnice ale lui Smirnov. Remarc paradoxul că, pe de o parte, liderii transnistreni susțineau în permanență că politicienii de la Chișinău sunt imorali, iar pe de altă parte, au cedat sexului slab fără nicio șovăială locurile în prima linie... Executanții planului au fost deputatele Consiliului orașului Tiraspol, Galina Andreeva și Svetlana Migulea. La 1 septembrie, din dispoziția OSTK, acestea au declanșat o grevă a femeilor, iar după mitingul de la Casa Sovietelor au blocat gara. La 6 septembrie, greva politică a femeilor s-a mutat la Bender, pentru ca Transnistria să poată primi mărfuri. Trenurile de călători au fost lăsate să circule.

La 2 septembrie, s-a deschis al IV-lea Congres al deputaților poporului din Transnistria, prilejuit de prima aniversare a proclamării republicii ilegale. La acesta, a fost adoptată constituția așa-numitei RSSM Nistrene, au fost aprobate stema și drapelul, a fost asumat un termen de o săptămână pentru adoptarea legii privind garda republicană, pentru transferarea în subordinea Sovietului Suprem și a guvernului așa-numitei RSSM Nistrene

a tuturor organelor de apărare a legii din Transnistria. S-a făcut propunerea de a se adresa celui de-al V-lea Congres al deputaților poporului din URSS, solicitând recunoaşterea independenței şi suveranității RSSM Nistrene şi a participării acesteia la semnarea Tratatului Unional. Organizatorii congresului au promis că vor întrerupe furnizarea gazelor şi energiei electrice în raioanele din dreapta Nistrului. În replică, Snegur a declarat, la televiziune, că nu există nicio republică transnistreană şi că liderii separatiştilor vor fi traşi la răspundere penală.

La 3 septembrie, Snegur a emis decrete prin care toate instituțiile vamale şi comisariatele militare au fost subordonate Republicii Moldova, sectorul frontierei de stat a URSS de pe teritoriul Republicii Moldova a fost transferat sub jurisdicția Chişinăului, iar detaşamentul de grăniceri de la Nijnednestrovsk a fost trecut în subordinea KGB-ului republican. În aceeaşi zi a fost semnat decretul privind înființarea Forțelor Armate ale Republicii Moldova şi retragerea de pe teritoriul republicii a trupelor Armatei Sovietice.

Ghimn Pologov a fost cel mai afectat de detenția de la Chişinău. Deputat al Parlamentului Republicii Moldova, preşedinte al Consiliului oraşului Bender, acesta a meditat şi şi-a schimbat optica în celula izolatorului de detenție nr. 13. El a început să-şi convingă colegii să înceteze cu constituirea organelor ilegale ale puterii şi să înceapă negocieri cu Chişinăul. În cele din urmă, deputații Consiliului oraşului Bender i-au dat vot de neîncredere lui Pologov, iar, la 6 octombrie, postul său a fost ocupat de Veaceslav Kogut.

Moldovenii din Bender şi locuitorii Varniței au refuzat să participe la alegerile pentru primarul oraşului. După eliberarea lui Pologov, Porojan şi Milman, în izolatorul de anchetă nr. 13 au mai rămas Bodnar, Popov, Kendighelian şi Topal. În izolatorul de detenție, ei făceau ceea ce fac de obicei deținuții de la noi, de la hoți de locuințe la distrugători ai fundamentelor statului: elaborau scrisori către „toți oamenii de bună-credință” la toate adresele cunoscute, se plângeau de „fărădelegile comise de Moldova”. Din izolatorul MAI, şi Smirnov mâzgălea scrisori *concetățenilor,* de exemplu, a scris un mesaj cu un apel la încetarea „şederii pe şine”. Acest text a fost citit la radioul din Tiraspol în seara zilei de 2 septembrie:

> *Nu pot accepta ca, din cauza mea, să sufere oameni din Moldova, Rusia şi Ucraina, din cauza blocării mărfurilor pe calea ferată* (aşa scria în text - I.C.). *Nu putem să-i condamnăm la suferință, indiferent care ar fi țelul urmărit în acest fel.*

Ulterior, transnistrenii au relatat că, se pare, ar fi fost închişi cu deținuții de drept comun, care s-au purtat foarte bine cu ei: au intrat în greva foamei împreună cu deținuții *politici* şi au transmis informații în exterior. Aceasta mi-a amintit de povestirile bolşevicilor despre suferințele lor dinainte de 1917... În ceea ce priveşte greva foamei, într-una dintre scrisorile adresate femeilor care blocaseră calea ferată, Smirnov relata:

> *Nu am intrat în greva foamei, consider că nu trebuie să îmi distrug sănătatea, am nevoie de ea să muncesc pentru Transnistria. Condițiile din izolatorul de anchetă sunt obişnuite pentru astfel de instituții, sănătatea este în limitele normalului...*

Deputații ruşi au încercat insistent să-i înduplece pe Snegur, Moşanu (preşedintele Parlamentului era cel mai reticent) şi Muravschi să-l elibereze pe Smirnov — şi-au dat cuvântul că acesta, în general, nu va mai face niciodată politică şi, în particular, nu va mai înființa structuri separatiste, ci, dimpotrivă, folosindu-şi enorma influență, va stinge focarul de separatism. Venind în sprijinul celor spuse, deținutul şi-a şi compus în grabă scrisorile adresate transnistrenilor. Şi preşedinții comitetelor executive ale raioanelor de pe malul stâng au scris mesaje similare, confirmând disponibilitatea lor de a renunța la acțiuni separatiste. Iar liderii noştri au început să creadă că ar trebui să îl elibereze pe principalul deținut.

M-am opus categoric oricăror înțelegeri într-un moment în care aveam şansa să lichidăm formațiunea separatistă din rădăcini. Pentru mine şi pentru toate cadrele MAI, tratativele pe marginea eliberării celor arestați şi încrederea că Smirnov se va îndrepta au fost o lovitură sub centură. După aşa ceva, cum aş mai fi putut să mă uit în ochii ofițerilor MAI care şi-au riscat viața, libertatea, au fost expuşi batjocurilor monstruoase numai pentru faptul că şi-au făcut datoria?

Perioada în care Petru Lucinschi era preşedinte a fost una în care autoproclamata RMN a înregistrat un impuls puternic spre dezvoltare, nu fără contribuția Chişinăului. Atunci forțele Tiraspolului au încercat, ca răzbunare, să-i prindă pe toți participanții la operațiunea de capturare a lui Smirnov. Cei implicați în operațiunea de arestare a liderilor separatişti nici acum nu doresc să facă publice detaliile acelor evenimente, după ce au fost amenințați de multe ori. Chiril Panteleev a făcut obiectul unei tentative de răpire, membrii familiei sale au fost supuşi presiunilor... Ulterior, acest ofițer deştept, inteligent, cinstit a condus Serviciul Paşapoarte al MAI. Pentru

operațiunea de prindere a lui Smirnov a fost pedepsit altfel: Molojen, înființând sistemul Registru, l-a dat afară pe Panteleev.

Voronin, din interiorul Academiei MAI a URSS, era unul dintre instigatorii constituirii zonelor separatiste în Moldova, Molojen şi Mişin ajutau şi ei, țineau legătura în permanență cu Grosul şi gruparea tiraspoleană din MAI moldovean. Îi prezentam zilnic lui Snegur informații despre structurile comerciale reînființate la Chişinău, care mereu îl finanțau pe Smirnov.

L-am surprins pe Molojen că le-a trimis tiraspolenilor camioane cu echipamente care se îndreptau către Chişinău, dar nu au mai ajuns la destinație... Însă evenimentele au continuat să evolueze după planul pus la cale de Moscova.

La 4 septembrie, după întâlnirea dintre deputații poporului de la Tiraspol cu prim-ministrul Valeriu Muravschi, autoritățile de la Chişinău au promis că îl vor elibera pe Smirnov în termen de 24 de ore, dacă va înceta blocada feroviară. Totuşi, femeile şi-au impus condițiile cerând în mod isteric ca mai întâi să le fie eliberat idolul. După negocieri îndelungate, la 1 octombrie, Smirnov, la fel ca şi ceilalți lideri ai separatiştilor, a fost eliberat la indicațiile procuraturii Republicii Moldova (D. Postovan) cu obligația scrisă de a nu părăsi localitatea şi, sub cuvânt de onoare, că nu va mai face politică.

Eu nici măcar nu am fost informat, deşi eram membru al Consiliului de Securitate al Republicii Moldova. De altfel, condamnarea lui Smirnov ar fi fost o lecție şi pentru ceilalți. Doritorii de „separatism” ar fi fost nevoiți repede să „ascundă coada între picioare”. Sunt ferm convins că foarte mulți s-ar fi răzgândit să se joace „de-a separatismul” dacă ar fi realizat că Republica Moldova era capabilă să îşi apere statalitatea şi integritatea. Nu este exclus ca acest conflict să fi luat o cu totul altă întorsătură. Dar, vai, politicienii noştri au cedat în fața Moscovei, ca nişte copii speriați!

După mulți ani, în 2010, la întâlnirea deputaților Parlamentului ’90, deputatul N. Slabu i-a pus o întrebare rezonabilă lui Snegur: De ce a fost eliberat Smirnov, de ce nu a fost tras la răspundere conform legii, pentru dezmembrarea țării, de ce nu a fost deferit justiției? Răspunsul lui Snegur a fost următorul: *„Nu am luat de unul singur această decizie, ea a fost luată în colectiv”.* Cine anume a luat decizia absurdă şi criminală, ce *colectiv* anume nu se ştie nici în ziua de azi. La şedința Guvernului Muravschi din toamna anului 1991, când, la insistența delegațiilor Moscovei şi Transnistriei, a fost acceptat memorandumul de reglementare a situației, de lichidare a separatismului, de eliberare a lui Smirnov şi a altor lideri separatişti, documentul

a fost semnat, în numele Parlamentului Moldovei, de vicepreşedintele Parlamentului, Ion Hadârcă, şi de preşedintele Comisiei parlamentare, Victor Berlinschi, în numele guvernului, prim-ministrul Valeriu Muravschi. Ei au intervenit cel mai mult în favoarea lui Smirnov şi au fost primii care au susținut planul semnării unui acord de pace între Parlamentul Moldovei şi Sovietul Suprem al Federației Ruse, în care se menționa clar că Smirnov va fi lăsat în libertate, la Tiraspol. Ce era asta? Naivitate? Sau un anume interes? Am auzit de la veteranii de război că unul dintre parlamentarii influenți ar fi devenit proprietarul unui restaurant pe bulevardul Negruzzi, imediat după ce a fost eliberat liderul separatiştilor.

Smirnov a aflat, cu contribuția mea, ce înseamnă patul de scânduri, însă nu din vina mea cel care a comis cea mai gravă crimă față de Republica Moldova a avut o experiență a închisorii atât de scurtă. De ce s-a întâmplat aşa, de ce Smirnov a fost eliberat atât de repede, de ce nu a compărut în fața justiției? La aceste întrebări cetățenii Republicii Moldova trebuie şi aşteaptă şi azi un răspuns clar de la M. Snegur, I. Hadârcă şi procurorul D. Postovan. Preşedintele Snegur, deşi a scris mai multe volume de memorii, la aceste întrebări încă nu a răspuns, chiar dacă, incontestabil, cunoaşte toate detaliile.

Cu toate că Smirnov a declarat că va veni la Procuratura Republicii Moldova pentru a depune mărturie, nimeni nu l-a mai văzut pe acolo. Procuratura moldovească, la rândul ei, nu l-a citat niciodată pe infractorul nr. 1 care, de-a lungul mai multor ani, a fost autorul unor provocări permanente, ce au urmărit inițial declanşarea războiului, inclusiv la Bender, apoi compromiterea negocierilor de pace între Chişinău şi Tiraspol, derulate pe parcursul mai multor ani. Sunt absolut convins că prin organizarea unui proces demonstrativ de judecată şi prin încarcerarea unuia dintre autorii strategiei de scindare a Moldovei şi a loviturii de stat am fi trăit astăzi într-un stat unitar şi indivizibil privind cu încredere spre viitor. Pentru greşeala fatală a lui Snegur şi a coechipierilor săi noi toți am plătit şi plătim în continuare un preț prea mare. În ceea ce mă priveşte, am făcut tot ce-mi stătea în putință, chiar mai mult de atât, pentru a-i trage la răspundere pe liderii separatişti conform legislației Moldovei, şi nu este vina mea că ei sunt încă liberi şi continuă să conducă netulburați, de peste 20 de ani, un popor înşelat, iar ei să se scalde în bani şi să n-aibă nicio grijă. Iată cum îşi aminteşte un complice la crima față de integritatea Republicii Moldova, Rîleakov, eliberarea lui Smirnov:

A ieşit de acolo cu convingerea şi mai mare că tot ce am făcut noi până atunci era absolut corect. A început să lucreze energic, orientat şi ferm... Răspunsul politic dat de RMN Chişinăului a fost hotărârea Sovietului Suprem privind organizarea concomitentă, la 1 decembrie 1991, a referendumului pentru independenţa Republicii Moldoveneşti Nistrene şi a alegerilor pentru preşedintele RMN.

Ajuns în libertate, Smirnov a devenit primul preşedinte al aşa-numitei RMN, post în care a rămas (cu echipa sa, practic, în formaţie completă!) pe parcursul mandatelor unui preşedinte al URSS şi a trei preşedinţi ai Rusiei - Boris Elţîn, Vladimir Puţin şi Dmitri Medvedev -, a reprimat de mai multe ori opoziţia internă şi nimeni de la Chişinău, Tiraspol sau Moscova, cu toate eforturile depuse, nu a putut, până în prezent, să îl dea jos din această funcţie. Originar din Petropavlovsk-Kamceatskii, a venit în Moldova de la Herson, la 20 noiembrie 1987, deloc întâmplător, chiar la începutul perestroikăi lui Gorbaciov. Când în URSS frământările abia începeau, câţiva analişti au făcut prognoze, neexcluzând un asemenea deznodământ, precum slăbirea autorităţii centrale. Atunci, centrul a început să se dea bine şi să cocheteze cu mişcările populare. Numai că acesta era un cuţit cu două tăişuri. CC al PCUS şi KGB al URSS şi-au trimis oameni în toate republicile, angajaţi în prealabil şi pentru totdeauna şi care, niciodată, în nicio împrejurare, nu au încetat colaborarea cu Moscova. În această situaţie erau numeroşi secretari ai CC ale partidelor comuniste din republicile unionale şi secretari ai Comitetelor raionale. Astfel se exercita controlul asupra regiunilor, iar pe alocuri, ca de exemplu în Moldova, acesta se solda cu succes pentru Moscova. Republica noastră a fost dezmembrată în trei părţi, după cum a fost planificat. Îmi amintesc că Snegur mi-a spus odată cuvintele lui Gorbaciov: *„Nu veţi semna Tratatul Unional, vă veţi dezmembra!”* Şantajul tacit al Kremlinului a continuat sub Elţîn, urmărindu-se prin orice mijloace menţinerea pe hartă a formaţiunii ilegale, bastion al influenţei ruse în Moldova şi în Balcani.

După ce Muravschi, Hadârcă, Miţul, Răciula, din partea Chişinăului, Finaghin şi Leontiev, din partea separatiştilor, au semnat protocolul comun de retragere, începând cu 1 octombrie 1991, a formaţiunilor armate din Dubăsari şi de predare anonimă a armelor trebuia să intre în vigoare una dintre prevederile acestuia: încetarea constituirii structurilor statale ilegale şi transferarea organelor puterii şi administraţiei de stat. Tiraspolul

a promis că va proceda astfel şi că va asigura funcţionarea integrală a organelor de ordine ale Republicii Moldova.

Din comisia de conciliere, care trebuia să stabilească măsurile de lichidare a separatismului în Republica Moldova, făceau parte: prim-ministrul Republicii Moldova, Valeriu Muravschi; prim-vicepreşedintele Parlamentului Republicii Moldova, Ion Hadârcă; preşedintele Consiliului oraşului Bender, Ghimn Pologov; preşedintele Comitetului Executiv al oraşului Tiraspol, Stanislav Moroz; preşedintele Comitetului Executiv al oraşului Dubăsari, Vladislav Finaghin; vicepreşedintele Comitetului Executiv al oraşului Rîbniţa, V. Eromko; preşedintele Comitetului Executiv al raionului Dubăsari, Ivan Miţul; preşedintele Consiliului raionului Rîbniţa, Boris Palagniuk; preşedintele Comitetului Executiv al raionului Grigoriopol, S. Leontiev; preşedintele Comitetului Executiv al raionului Kamenca, L. Mateiciuc; reprezentantul Consiliului raionului Slobozia, V. Labunski.

Toţi aceştia au semnat protocolul comun privind „normalizarea situaţiei în unele localităţi de pe malul stâng din Republica Moldova". Printre altele, acesta conţinea un punct, cel mai important pentru Smirnov, şi anume: „Susţinerea cererii de examinare de către Procurorul Republicii Moldova a înlocuirii măsurii de interdicţie la adresa urmăririlor Smirnov, Topal, Popov şi Botnar".

Tiraspolului i se cerea excluderea tentativelor de soluţionare a problemelor în litigiu, prin recurgerea la forţă, greve economice, blocade, şantaj, presiuni psihologice, dezinformare; deblocarea căilor feroviare şi rutiere, lichidarea barajelor din localităţi, încetarea demersurilor de înfiinţare a structurilor ilegale, asigurarea funcţionării normale a organelor de ordine pe întreg teritoriul Moldovei, asigurarea dezarmării indivizilor şi formaţiunilor civile cu predarea armelor către organele de ordine din Moldova. Acesta era preţul libertăţii lui Smirnov. Totuşi, nicio promisiune nu a fost îndeplinită nici atunci şi nici ulterior. Totul a rămas doar pe hârtie. Tiraspolul schimba un mijloc de şantajare a Chişinăului cu altul. A încetat blocada căii ferate, a început războiul financiar. La 7 octombrie, Banca Naţională a Moldovei a îngheţat contul Tiraspolului, în valoare de 300 de milioane de ruble şi a dispus interzicerea plăţilor în Transnistria pentru producţia livrată în Republica Moldova. La 25 octombrie, Muravschi a sosit la Tiraspol, unde a cerut înregistrarea băncilor din Transnistria la Banca Naţională a Moldovei. Nici aceasta nu s-a concretizat: Smirnov a reuşit să deschidă

conturi corespondente la bănci comerciale din afara republicii şi nu a mai efectuat vărsăminte la bugetul Moldovei.

Am analizat de multe ori situația creată şi, repet, de fiecare dată am ajuns la concluzia că, dacă Smirnov nu era eliberat, acest lucru i-ar fi determinat pe foarte, foarte mulți susținători de la Moscova ai autoproclamatei RMN, ca să nu mai vorbesc de Chişinău şi Transnistria, să mediteze şi să caute un compromis. Era posibilă identificarea unei alte soluții? Sunt convins că da. Desigur, situația era foarte, foarte dificilă: la acel moment, rămăseseră pe drum peste 5 000 de vagoane, pierderile directe produse de blocada transporturilor feroviare erau, la 18 septembrie, de circa 35 de milioane de ruble, nu au mai fost recepționate 400 de tone de mărfuri, a apărut pericolul opririi hidrocentralei de la Cuciurgan, din cauza întreruperii livrării păcurii. Totuşi, mărfurile puteau fi redirecționate pe magistralele rutiere, putea fi deschisă o linie de aprovizionare cu mărfuri din România, care ar fi fost de acord să ajute; de altfel, atunci nu depindeam în totalitate de importurile de alimente. Putea fi conectată ramura feroviară nordică, o altă variantă fiind construcția, într-o jumătate de an, a unei linii de ocolire a Transnistriei. Puteam lua energie electrică din România, fapt care a şi fost probat după câțiva ani, precum şi gaze. Ar fi fost greu, însă teritoriile noastre legitime meritau să luptăm pentru ele! Astfel, pierderile noastre au fost cu mult mai mari decât ne temeam.

Dar, vai, aceste probleme nici măcar nu au fost dezbătute, nu au fost analizate variante posibile de evoluție a situației, nu au fost făcute niciun fel de planuri şi prognoze. Autoritățile noastre, pur şi simplu, nu au ştiut să gândească din perspectiva statului. Întotdeauna, la şedințele de comisii, în special, la şedințele plenare, deputații se revoltau, strigau, se încăierau, căutau vinovați şi cereau sângele acestora. Pe de altă parte, principalul necaz era acela că Parlamentul nu avea o strategie de combatere a separatismului.

Organul nostru legislativ semăna cu moara stricată din poveşti, care nu se mai putea opri: măcina încontinuu rezoluții şi hotărâri cu măsuri care trebuiau adoptate, dar toate acestea au rămas pe hârtie, o voce care striga în deşert. Le-am spus de mai multe ori lui Snegur şi Muravschi că depreciem conceptul de autoritate statală emițând hotărâri fictive, hârtii goale, de care să se facă haz pe malul stâng şi în Găgăuzia. Parlamentul a instituit de două ori starea de urgență în zonele separatiste şi niciodată, nimeni nu şi-a pus întrebarea simplă: dacă teritoriile despre care era vorba nu erau controlate

de noi, atunci, la ce bun? Care era modalitatea de impunere a deciziilor primite de parlament şi de guvern?? Cu ce forțe, prin ce pârghii??

În anii războiului şi mult timp după aceea, nu o dată mi-am pus întrebarea: dar ce fel de preşedinte a fost Snegur? Da, el întruchipa imaginea țăranului, apropiată sufletului alegătorilor: lent, greoi, solid, înrădăcinat puternic în pământul natal. Era însă Snegur un om înțelept, drept şi vizionar? În memoriile sale, fostul preşedinte scria că a fost şi a rămas „un om mediu" şi aşa era, inteligența şi abilitățile sale în administrarea statului nu puteau fi considerate altfel decât modeste. Din păcate, în acel moment, nu ne trebuia un țăran modest, ci un om cu o judecată flexibilă, solidă, care să scoată țara din criză, aşa cum au facut-o preşedinții țărilor baltice sau cum a procedat Franklin Roosevelt în SUA, în anii Marii Depresiuni.

Sunt convins că primul nostru preşedinte a fost un patriot, suferea în mod sincer şi, în sinea lui, cunoştea dimensiunea răspunderii sale, însă niciodată nu a recunoscut-o şi nu şi-a analizat pe deplin erorile. Acest om, aflat timp de 5 ani în funcții de conducere în aparatul CC al PCM, trebuia să adopte pentru sine şi să impună aparatului de stat un nou stil de muncă. În schimb, Snegur, ca un preşedinte de colhoz, un bun agronom, le-a arătat tuturor exemplul mult lăudatului „cumetrism". El s-a înconjurat, invariabil, de persoane al căror nivel intelectual nu îl punea în inferioritate, după care se supăra că proştii, trădătorii, laşii şi meschinii l-au dat la o parte pentru a lua tot ce doreau. Când se supăra pe cineva, Snegur purta ranchiună şi îşi exprima neîncrederea, ceea ce făcea dificilă comunicarea profesională. Se supăra uşor şi din nimic, însă nu clarifica lucrurile, ci, pur şi simplu, cum se spune, *îl scotea de pe listă.* Lipsa de recunoştință a lui Snegur față de cei cu care a lucrat a generat dispreț față de el. Eu am plecat de la Ministerul Apărării ca general-locotenent, nu ca locotenent-colonel, am suferit un accident rutier şi o operație grea, iar Snegur niciodată nu şi-a amintit meritele mele, faptul că mi-am asumat cele mai grave pericole la momentul instaurării statalității Republicii Moldova. Totuşi, ulterior, în 1996, când Mircea Ivanovici a fost reales preşedinte, m-a găsit foarte repede, pentru că avea nevoie să lucrez cu el, să fiu persoana de încredere în viitoarea campanie electorală. Discuția a fost foarte scurtă - am refuzat, spunând că nu va avea şansa să fie încă o dată preşedinte. În cartea sa, Snegur s-a plâns că toți l-au abandonat, când, în realitate, el a fost cel care, atunci când era la putere, ne-a abandonat pe toți cei care îi erau devotati Domniei Sale, devotați cauzei naționale.

CAPITOLUL 23

Scindarea MAI

Lupta Tiraspolului pentru secțiile structurilor de afaceri interne de pe malul stâng. Pichetarea Secției orășenești a afacerilor interne din Tiraspol. Rîbnița: trădarea lui Fucedji. De ce s-a predat Camenca. Presiunile asupra Secției raionale a afacerilor interne (SRAI) din Slobozia. Asasinarea lui Tuluș ca plată pentru trădare. La Dubăsari este dat jos tricolorul. Presiunile asupra echipei lui Șcerbatîi. Isprava lui Kolesnik

Nu am reușit să consolidăm Poliția în Transnistria. Înainte ca Tiraspolul să adopte Legea miliției, secțiile orășenești și raionale ale afacerilor interne făceau parte din MAI moldovenesc și primeau salariile din Moldova. În a doua jumătate a anului 1991, oamenii lui Smirnov au început să forțeze procesul transferului lor abuziv sub jurisdicția autoproclamatei republici. Tiraspolul avea nevoie de propria miliție, pentru a da o aparență de legalitate acțiunilor în forță, de ocupare a unui teritoriu al Moldovei.

Dacă secțiile orășenești și raionale ale Ministerului Securității Naționale, tribunalele și Procuratura din raioanele de pe malul stâng, în general, s-au predat, practic, fără luptă, Poliția a rămas fidelă datoriei sale până în ultimul moment. Au trecut de bunăvoie de partea separatiștilor doar cadrele secțiilor afacerilor interne din Camenca și Rîbnița, toate celelalte secții - de la Grigoriopol, Dubăsari, Slobozia - fiind ocupate de separatiști după alegerile din 3-4 decembrie 1991. Cele mai puternice presiuni au fost făcute asupra cadrelor secțiilor orășenești din Tiraspol și din Bender.

La 10 septembrie 1991, Tiraspolul a anunțat oficial înființarea gărzii republicane (care, de altfel, exista, *de facto,* încă din 1990). Potrivit unor date,

voluntarii recrutați în această unitate principală de luptă a autoproclamatei RSSM Nistrene, după absolvirea unui curs de pregătire militară, primeau peste 5 000 de ruble pe lună. În plus, în întreprinderi, continua înființarea şi înarmarea unei armate (garda) populare. Separatiştii erau sprijiniți neoficial şi de Armata a 14-a rusă, în care serveau, în principal, transnistreni şi care, la momentul începerii conflictului armat, avea 9 250 oameni. Ofițerii Armatei a 14-a instruiau formațiunile ilegale de rezistență înființate.

La 11 septembrie, Prezidiul Sovietului Suprem al autoproclamatei republici a hotărât că nu mai este în vigoare, pe teritoriul regiunii, decretul preşedintelui Republicii Moldova privind retragerea forțelor armate ale URSS şi a trupelor interne ale MAI sovietic. Tiraspolul a adresat o cerere preşedintelui URSS pentru menținerea Forțelor Armate ale Uniunii pe teritoriul Transnistriei. Ziua următoare, la Tiraspol şi Rîbnița, două unități militare ale Armatei a 14-a au decis, în urma adunării ofițerilor, să treacă sub jurisdicția aşa-numitei RSSM Nistrene.

Noi am aflat că OSTK a început să primească arme din depozitele Armatei a 14-a chiar după întâlnirea lui Igor Smirnov cu şefii structurilor *de forță* ale URSS, la Moscova, în vara anului 1990. Totuşi, Moscova nega vehement acest lucru. Astfel, la 13 septembrie, Centrul pentru Relații cu Publicul al Ministerului Afacerilor Interne din URSS a anunțat că nu au avut loc niciun fel de negocieri sau întâlniri protocolare cu reprezentanții Tiraspolului, precum şi că ministerul respectă, chipurile, înțelegerile convenite cu şefii MAI din republici, de la 30 august. Cu toate acestea, realitatea era alta: chiar înaintea campaniei din Găgăuzia, din 1990, au fost distribuite arme care fuseseră depozitate, în secret, în întreprinderile din Bender şi Tiraspol, iar comandantul Armatei a 14-a, general-locotenentul Ghennadi Iakovlev, nu a ascuns intenția de a resubordona armata Tiraspolului.

La sfârşitul lunii septembrie 1991, el a declarat că nu poate şi nu îi va împiedica pe cei 2 500 de ofițeri dislocați în Transnistria şi pe cele câteva mii de rezervişti, dacă aceştia „se vor ridica în apărarea familiilor lor". Iată numai câteva informații din buletinele operative din acele zile care arătau că dincolo de Nistru Rusia înarma în masă populația. La 17 septembrie, în prima jumătate a zilei, un grup alcătuit din 8-10 persoane îmbrăcate civil care circula cu un autovehicul GAZ-66 *a furat* 24 de aruncătoare de mine din depozitul unei unități militare din Tiraspol. În realitate, după cum foarte uşor vă puteți da seama, acest furt a fost, pur şi simplu, un bluf: militarii ruşi puteau

să se apere. În noaptea de 23 spre 24 septembrie, Poliția rutieră a oprit la Dubăsari un automobil RAF care circula pe strada Lenin, în direcția Secției raionale de poliție. în mașină se aflau 4 membri ai secțiilor raionale ale miliției separatiste din Dubăsari și Rîbnița. A reținut atenția faptul că acestora le-a fost confiscat un pistol ce îi aparținuse comisarului Ctitor de la Secția raională de poliție Criuleni, răpit în noiembrie 1990 în satul Valea Perjei, din raionul Ceadîr-Lunga, în timpul „evenimentelor din Găgăuzia”.

La 29 septembrie, la ora 15.55, la intrarea în Dubăsari, în timpul efectuării controlului asupra unui autovehicul, proprietarul acestuia, A. Cernîș, a tras cu arma în aer de două ori. Acestuia i-au fost confiscate un pistol de lansare adaptat pentru muniție de război, 47 de gloanțe, două cuțite finlandeze și o baionetă. Cel reținut sosise de la Nalcik, din Rusia, fiind înregistrat în evidență la Dubăsari cu un an înainte de evenimente.

La 30 septembrie, la ora 02.40, la Dubăsari, pe strada Cikalov nr. 45, o persoană a plasat un dispozitiv exploziv în autovehiculul GAZ-53 al centrului local de colectare. Mașina a explodat și au fost sparte geamurile a cinci imobile din proximitate.

La 25 septembrie, la Dubăsari, a avut loc un schimb de focuri între polițiști și gardiști.

La 27 septembrie, a fost reținut un grup de persoane care se îndrepta spre oraș având asupra lor grenade, recipiente cu amestec inflamabil și substanțe chimice pentru confecționarea dispozitivelor explozive.

Pot să spun cu convingere: nu multe dintre cadrele din orașele și satele Transnistriei doreau o scindare. Oamenii, în cea mai mare parte, respectau legea în virtutea profesiei, dar nu aveau unde să se ducă. Miliția a fost trasă cu forța în vâltoarea conflictului de către cei care au plănuit să facă *purificarea,* să elimine autoritățile legale și să se îmbogățească prin acapararea celor mai importante active din Transnistria. Preluarea secțiilor raionale ale afacerilor interne din Transnistria a avut loc după aceeași schemă: pichetarea secțiilor orășenești și raionale, intimidarea cadrelor și a familiilor lor, promisiunea acordării unor salarii mari și a unor posturi importante dezertorilor, compromiterea celor mai multe cadre prin intermediul presei, prin răspândirea de zvonuri și incitarea civililor împotriva acestora.

Principalul acolit al lui Igor Smirnov la distrugerea secțiilor orășenești și raionale de pe malul stâng a fost Iuri Grosul (fost șef al SOAI din Tiraspol, în perioada sovietică). El a fost transferat la Chișinău de către ministrul

afacerilor interne, Voronin, devenind cel mai influent adjunct al acestuia. După toate aparențele, relațiile lor personale s-au consolidat în perioada în care Voronin era prim-secretarul Comitetului orăşenesc din Bender din cadrul CC al PCM. Grosul, în funcția de ministru adjunct responsabil cu activitatea operativă, era destul de activ şi, după cum se pare, a decis că este pregătit pentru funcția de ministru al afacerilor interne - fie şi al unei republici ilegale. În cele mai fierbinți zile pentru MAI moldovenesc, în toamna anului 1990, Grosul şi-a luat concediu medical şi a întârziat revenirea la muncă timp de o lună.

S-a plâns ulterior că ar fi aflat despre demiterea sa în timp ce era internat în spitalul de la Tiraspol. Totuşi, în raportul maiorului Ilia Baranov, cadru al Inspectoratului de resurse umane, căruia noi i-am ordonat să-l găsească pe cel bolnav, se preciza: Grosul nu a fost nicio zi la tratament.

Nu m-am mirat, ştiind că acest „şmecher" a participat, împreună cu renumitul profesor Vasili Iakovlev, la îndeplinirea formalităților necesare înființării republicii autoproclamate, întocmind, printre altele, proiectul legii privind aşa-numita RMN. În cele din urmă, i-au căzut victime lui Grosul şi celor ca el numeroase cadre din structurile de pe malul stâng ale Ministerului Afacerilor Interne al Moldovei. În zilele de haos general, prăbuşire economică, şomaj total, inflație monstruoasă, sute de polițişti şi-au pierdut serviciul şi locuințele. Unii şi-au pierdut cel mai important lucru, viața, lăsându-şi familiile fară sprijin material.

Prin cele mai grele încercări au trecut milițienii din Tiraspol şi Dubăsari. La 14 septembrie, a început pichetarea sediului SOAI din Tiraspol. Milițienilor li se cerea să depună jurământ de credință față de aşa-numita RSSM Nistreană. S-au constituit detaşamente ale miliției transnistrene, fiind explicată necesitatea acestora prin faptul că Poliția moldoveană pregăteşte, chipurile, invadarea Transnistriei, ca dovadă fiind menționată apariția pe drumurile spre Bender şi Tiraspol a unor posturi înarmate ale Poliției.

> *Nu se va recurge în niciun fel la forță*, spuneam în acele zile, în cadrul unui interviu. *Însă, în cazul atacării de către manifestanți a secțiilor afacerilor interne din Tiraspol şi alte oraşe din Transnistria, care nu s-au subordonat separatiştilor, polițiştii vor acționa în conformitate cu legea. În ceea ce priveşte posturile înarmate de pe drumuri, acestea au fost instalate în scopul evitării ciocnirilor între civili. Țăranii sunt revoltați de faptul că recolta pe care au strâns-o se distruge în vagoanele oprite. Şi ei au început*

blocarea drumurilor din Transnistria. Dacă oamenilor nu le va veni mintea la cap, procesul ar putea căpăta un caracter ireversibil.

Prima secție a afacerilor interne care a trecut de partea separatiştilor a fost cea din Rîbnița, condusă de locotenent-colonelul de poliție Ivan Fucedji, de naționalitate bulgară. Acesta nu era doar cu două fețe, ci cu mai multe. Când a venit la Chişinău, Fucedji m-a asigurat solemn că Poliția din Rîbnița nu va trece niciodată de partea Tiraspolului, s-a jurat că ne putem baza în totalitate pe el, că va fi credincios până la moarte autorităților constituționale ale Moldovei şi că el condamnă separatismul Tiraspolului. După ce a plecat, s-a transformat într-o clipită şi a distrus SOAI. Fucedji îi servea concomitent pe Costaş, Smirnov şi Grosul, precum şi gruparea politică de mafioți de origine bulgară de la Chişinău. În esență, el era un promotor al influenței deputatului moldovean Stepan Curtev, fost comisar al Secției raionale de poliție din Râşcani, precum şi a deputatului Valentin Kunev. Fucedji nu s-a jenat să-i trădeze nici pe protectorii săi, plângându-se că aceştia, chipurile, l-ar fi amenințat şi l-ar fi desconsiderat.

În acei ani, diaspora bulgară era foarte activă politic şi urmărea cu interes separatismul care se amplifica. Probabil că unora li se părea că şi bulgarii ar putea obține ceva de genul autonomiei în cadrul Moldovei. Această orientare a devenit clară după ce Sangheli a fost numit premier. Kunev a a juns vicepremier pentru economie şi finanțe, obținând posibilitatea de a dirija fluxurile financiare în folosul oamenilor de afaceri bulgari şi al apropiaților lui Sangheli. Nu e de mirare că diaspora bulgară a susținut, de la început, Partidul Comuniştilor. Chiar în acei ani s-au remarcat bulgarii Petăr Şoşev şi Petăr Dimitrov. După cum a reieşit ulterior, Fucedji a făcut propagandă deschisă printre polițiştii din Rîbnița, împreună cu deputatul Sovietului Suprem al URSS, B. Palagniuk, cu deputații sovietului suprem al aşa-numitei RSSM Nistrene, A. Belitcenko, V. Goncear, precum şi cu membrii OSTK. În consecință, a organizat un grup de inițiativă, alcătuit din polițişti care trecuseră sub stindardul lui Smirnov, care nu numai că încercau să convingă cadrele structurilor afacerilor interne din Rîbnița, dar mai şi mergeau, în calitate de *brigadă de agitație,* la întâlnirile cu cadrele altor comisariate de poliție din Transnistria. La 10 septembrie, Grosul a emis un ordin privind înființarea unei secții de miliție pe lângă Comitetele Executive ale Consiliilor orăşeneşti şi raionale din Rîbnița. El a ordonat ca aceasta să fie condusă de Vladimir Baidak, căruia Fucedji i-a transferat patrimoniul, armele,

mijloacele tehnice, sediul şi documentele. La 19 septembrie 1991, personalul acestuia a depus jurământul în piața oraşului față de republica autoproclamată. Ulterior, în 1993, au fost reunite Secția Miliției criminalistice şi cea a Miliției locale, iar Fucedji a preluat conducerea Secției orăşeneşti şi raionale a afacerilor interne a aşa-numitei RMN din Rîbnița.

La 10 septembrie, la Camenca, a avut loc sesiunea Consiliului Raional, în care s-a luat decizia ca atât conducerea, cât şi cadrele SRAI să se hotărască în termen de 24 de ore şi să confirme în scris trecerea sub jurisdicția RSSM Nistrene. La 11 septembrie, cadrele Poliției raionale au dezbătut ordinul lui Grosul şi hotărârea sesiunii de la Camenca. La consfătuirea care a avut loc în sala de şedințe a Comitetului executiv raional au venit chiar şi cadrele aflate în concediu. A fost prezent şi reprezentantul MAI, Andrei Covalciuc. Când preşedintele Comitetului executiv raional L. Mateiciuc a început să facă propagandă în favoarea autoproclamatei RSSM Nistrene, spunând că aceasta este „la fel de suverană şi legitimă ca şi Republica Moldova", majoritatea participanților l-au dezaprobat. Numeroşi polițişti şi-au exprimat cu voce tare îndoiala că „nu vor avea nimic de pierdut în urma transferului", afirmând că MAI moldovenesc este o structură legală, unitară şi nu e cazul să fie dezmembrată, cu atât mai mult cu cât Tiraspolul nu dă şi nici nu poate da niciun fel de garanții. Rezumând aceste poziții, şeful SRAI, Iuri Roman, şi adjuncții acestuia, D. Dumitraşco, I. Gronik şi M. Andrieş, au reamintit că Poliția este apolitică şi trebuie să apere legea, iar în vremuri tulburi să funcționeze şi mai bine decât înainte. *„Deputații poporului, liderii Transnistriei nu au decât să se adreseze conducerii Moldovei, să găsească soluții de compromis, dar acestea să nu fie dureroase pentru popor"*, a afirmat Roman.

Raportul acestei şedințe a apărut la 14 septembrie, în ziarul raional *Dnestr*[1], cu un titlu relevant: „Transferul nu a avut loc încă". Îl menționez în mod special pentru a arăta că nimeni nu dorea să muncească pentru Smirnov. Însă autorul articolului nu a folosit degeaba cuvântul „încă". La 21 septembrie, o parte a cadrelor au acceptat deja transferul. În acea zi, la consfătuirea de la Camenca au venit, pe de o parte, adjunctul ministrului afacerilor interne al Republicii Moldova, Boris Muravschi (care a avut un discurs ambiguu), iar, pe de altă parte, Fucedji, agitator din partea grupului de miliție de la Rîbnița, menționat mai sus. În consecință, 81 de cadre

[1] Nistru

(45 de ofițeri și 36 de sergenți), în frunte cu Roman, au scris un raport de transfer în slujba așa-numitei RSSM Nistrene. Cadrele secțiilor raionale, care locuiau pe malul drept al Nistrului, au înființat un post de poliție în satul Senatovca.

La 22 septembrie, la Camenca, tot în piața principală, foștii polițiști au depus jurământul față de Tiraspol, în prezența șefului așa-numitului soviet suprem al RSSM Nistrene, Grigori Mărăcuță. În aceeași zi, Constantin Antoci a sosit la Camenca pentru a-și convinge colegii să rămână de partea Moldovei. Totuși, în apropierea SRAI, mașinile MAI au fost blocate, fiind nevoite să se întoarcă la Chișinău.

Locotenent-colonelul Iuri Roman a fost numit șef al SRAI din Camenca. Începând cu 23 septembrie, Miliția deservea deja posturile de patrulare care acopereau Nistrul, la intrările și ieșirile din Camenca, deși dispunea doar de câteva automate și pistoale. Separatiștii au întărit secția raională cu voluntari din rândul vânătorilor, iar, în octombrie și noiembrie, au adus aici arme și muniție de la Rîbnița și Tiraspol. La începutul lunii martie 1992 milițienii din Camenca au îndreptat aceste arme împotriva colegilor lor de la Dubăsari.

La sfârșitul lunii septembrie, MAI a primit două știri de la Camenca. Grupul de milițieni care jurase credință în fața așa-numitei RSSM Nistrene a propus Poliției să părăsească Dubăsariul și chiar a amenințat că, în caz contrar, va fi nevoit „să apeleze la ajutorul fraților noștri” fiind posibile *victime.* Cealaltă parte a cadrelor s-a adresat colegilor de pe malul stâng solicitându-le să nu cedeze la provocările liderilor criminali.

Înțelegem cât de greu vă este acum, aflându-ne în aceeași situație, se spunea în mesajul semnat de comisarul interimar Nicolae Dumitrașco și adjuncții acestuia, Nicolae Babin și Mihail Andrieș. Noi ne-am exprimat opțiunea - credință în fața legii. Fiind devotați datoriei noastre de serviciu, trebuie să apărăm ordinea de drept, viața și sănătatea oamenilor, proprietățile acestora, indiferent de naționalitatea, opiniile politice și domiciliul lor. Deși și-a schimbat temporar sediul în satul Senatovca, Secția raională de poliție din Camenca funcționează în noul sediu, cu noi mijloace de comunicații, dar în structura colectivului anterior, cu oameni de naționalități diferite, care locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului și pe care îi leagă numeroși ani de muncă împreună. Noi credem că unica alegere corectă și posibilă este legalitatea. Facem apel către voi să faceți această alegere.

Motivele pentru care poliţiştii au fost nevoiţi să treacă în slujba lui Smirnov le-am relatat în discursul pe care l-am susţinut în faţa Parlamentului şi a preşedintelui, cu ocazia aniversării adoptării Legii Poliţiei:

G*uvernul a avut nevoie de aproape un an pentru a aduce salariile cadrelor în conformitate cu dispoziţiile Legii Poliţiei, am spus eu. Astfel, această întârziere în aplicarea legii a fost exploatată de Smirnov, care a propus un salariu dublu. Se ştie care este preţul acestei măsuri speculative şi populiste: muncitorii din Tiraspol au intrat în grevă, salariul lor mediu nedepăşind 200 de ruble. Şi, cu toate acestea, comparaţia tot nu ne avantajează. Acum Poliţia de peste Nistru funcţionează în condiţii incredibil de grele, într-o teamă continuă pentru cei apropiaţi, terorizaţi în cel mai barbar mod. Ziarele sunt pline cu declaraţii ale conducerii republicii, ale partidelor şi mişcărilor politice de „dreapta", de „stânga" şi de „centru". Acestea sunt vorbe, însă unde sunt faptele? Transnistria a fost, „practic", desprinsă de Moldova spre necazul cetăţenilor simpli şi bucuria separatiştilor. Pe adresa preşedintelui, a prim-ministrului, a instituţiilor statului şi a redacţiilor ziarelor sosesc valuri de telegrame, scrisori cu plângeri ale cetăţenilor din Tiraspol, Rîbniţa, din oraşele şi satele de pe malul stâng, împotriva persecuţiilor din partea politicienilor smirnovişti. Unde să se adreseze după ajutor victimele noului regim fascist? Dacă ei sunt cetăţeni ai Moldovei unitare, atunci ce instituţii ale Chişinăului le apără drepturile? Nu avem, deocamdată, un val de refugiaţi de peste Nistru, numai pentru faptul că oamenii ştiu: la Chişinău, nu există nimeni de la care să primească ajutor. În oraşele şi satele Transnistriei, ca şi mai înainte, ei se adresează pentru ajutor Poliţiei.*

Scrisoarea de mai jos reflectă foarte bine starea de spirit a transnistrenilor aflaţi între două focuri. Ea a fost adresată preşedintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, preşedintelui Rusiei, Boris Elţîn, preşedintelui Ucrainei, Leonid Kravciuk, preşedintelui Republicii Belarus, Stanislav Şuşkevici, şi primarului oraşului Sankt Petersburg, Anatoli Sobceak.

Vi se adresează locuitorii oraşului Dubăsari - moldoveni, ucraineni, evrei, ruşi, bulgari. Pentru noi, viaţa în oraş devine insuportabilă. Separatiştii din Transnistria ne privează de drepturile elementare ale omului: la viaţă, la muncă, la existenţă pe acest pământ. Cei care susţin autorităţile legale şi independenţa Moldovei sunt persecutaţi şi şantajaţi în permanenţă. Casele ne sunt incendiate, se trage direct asupra populaţiei paşnice,

sunt luați prizonieri cei care susțin Puterea legală din Republica Moldova. Aceştia sunt duşi în subsoluri şi ținuți în condiții inumane.

Toate acestea în contul aşa-numitei gărzi naționale a Transnistriei, în rândurile căreia au fost acceptați veneticii din tot spațiul URSS, infractori de drept comun, bolnavi psihic, minori.

Este blocată activitatea instituțiilor statului, sunt dați afară abuziv angajații care susțin autoritățile legale ale Moldovei. Ne sperie faptul că în oraş sunt multe persoane înarmate. Pe străzi, circulă tehnică militară, inhibând populația paşnică, terorizată. Sunt amenințați cu concedierea cei care refuză să sprijine Transnistria. Zonele de agrement din oraş au fost transformate în poligoane militare, au fost săpate tranşee, au fost montate mitraliere, minate spații imense de teritorii de-a lungul râului Nistru. Situația devine cu atât mai mult tensionată ca urmare a sosirii în oraş a „voluntarilor” din Sankt-Petersburg şi a detaşamentelor de cazaci din diferite regiuni ale Rusiei. Condamnăm orice intervenție împotriva independenței Republicii Moldova. Rugăm şi solicităm încetarea activității elementelor extremiste, a terorii sângeroase, a tentativelor de divizare a Moldovei noastre. Din cauza acestor ambiții, suferă populația paşnică, se varsă sânge, plâng soțiile, mamele şi copiii, atât de o parte, cât şi de cealaltă [a Nistrului] . Motivul pentru care oraşul nostru a devenit centrul groaznicelor evenimente este faptul că Poliția locală şi Comitetul executiv raional nu doresc să treacă sub jurisdicția republicii ilegale Transnistria. Noi, locuitorii oraşului Dubăsari, mizăm pe înțelepciunea dvs., care nu va permite declanşarea unui război civil, în care ar putea să se confrunte nu numai popoarele din Moldova.

Apelul, înregistrat la secretariatul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova a fost semnat de 77 de persoane. Transmițându-mi-l, Guvernul s-a spălat, practic, pe mâini... Presiuni fără precedent au fost exercitate asupra cadrelor SRAI din Slobozia. La 26 septembrie, problema resubordonării Miliției a fost examinată la şedința Sovietului raional din Slobozia. A fost stabilit un termen de tranziție, 5 octombrie, a fost înființată o comisie a deputaților pentru *activitatea individuală* cu fiecare cadru. Presiunile, amenințările şi şantajul nu au dat rezultate. La 30 septembrie, la mitingul din apropierea sediului Comitetului executiv raional din Slobozia a fost ridicată problema trecerii de partea lui Smirnov şi *sprijinirea Dubăsariului,* cu toate că mulți dintre cei care au luat cuvântul s-au pronunțat pentru o Moldovă unită şi împotriva blocării căii ferate.

Şeful SRAI, Ion Pohilă, era clar împotriva separatismului. Ulterior, l-am numit comisar al Poliției Chişinăului. În perioada septembrie-octombrie, milițienii au fost convocați, adesea, la direcția afacerilor interne a aşa-numitei RSSM Nistrene, însă cea mai mare parte a personalului a rezistat cu stoicism. La 1 octombrie, la ora 9 dimineața, preşedintele Comitetului executiv raional din Slobozia, Nicolae Ostapenco, a cerut o discuție cu polițiştii. La întâlnire, au participat 69 de cadre. Ostapenco a susținut că transferul este inevitabil. Au luat cuvântul 16 cadre din conducere şi din rândul reprezentanților tuturor serviciilor, care au reamintit că aşa-numita RSSMN nu este recunoscută de nimeni, motiv pentru care este exclusă depunerea jurământului față de Tiraspol.

În timpul întâlnirii, a fost citită şi telegrama ministrului afacerilor interne al URSS, general-colonel Viktor Barannikov, adresată MAI din Republica Moldova şi Prezidiului Consiliului oraşului Tiraspol. Barannikov scria:

> *Situația care s-a creat mă obligă să mă adresez dvs. cu rugămintea insistentă de a proteja structurile de apărare a legii din Republica Moldova de orice influențe politice, de a menține unitatea acestora şi de a le asigura condiții normale de îndeplinire a sarcinilor profesionale.*

Totuşi, Ostapenco şi-a menținut punctul de vedere, declarând că un grup de 8 deputați se vor întâlni cu toate cadrele înainte de 5 octombrie.

Au existat totuşi şi disidenți. Din rândul acestora a luat naştere gruparea condusă de Anatoli Tuluş. Anticipând, voi spune că Tuluş, care ocupase funcția de şef al secției afacerilor interne din Bender, a fost îndepărtat din structurile afacerilor interne şi arestat, sub învinuirea de abuz în serviciu şi de legături cu lumea interlopă. Timp de patru luni, Tuluş a fost ținut în arest preventiv, vinovăția sa nefiind dovedită, însă Procuratura nu i-a închis dosarul până la asasinarea acestuia, în iulie 1998.

De asasinarea lui Tuluş a fost acuzat un criminal de drept comun care, în luna mai 2007, la Tiraspol, l-a împuşcat pe deputatul Consiliului orăşenesc, şeful secției OSTK din Tiraspol. Şeful direcției pentru combaterea criminalității organizate şi a corupției a autoproclamatei RMN, Ruslan Mova, a declarat că Emelianov, cunoscut în cercurile infracționale sub porecla *Koziol*[1], a fost implicat la sfârşitul anilor '90 în activitatea unei grupări

[1] *Țapul*

infracționale, a fost condamnat pentru deținere de arme, a fost citat în procesul asasinării lui Anatoli Tuluş (36 de ani), ca mai apoi să fie ales deputat al Consiliului orăşenesc din Tiraspol. În martie 2007, a fost împuşcat cu o armă automată, în pragul casei sale şi preşedintele filialei de la Tiraspol a Partidului Patriotic din Transnistria, Viktor Neumoin, fost membru al căzăcimii transnistrene şi participant la confruntările armate din 1992, citat şi el în dosarul asasinării lui Tuluş.

Asupra temei răfuielilor criminale, care au început la Tiraspol, după 1992, voi mai reveni. În sprijinul grupului lui Tuluş a sosit şeful secției operative a direcției afacerilor interne a aşa-numitei RSSM Nistrene, Vadim Şevțov, care a condus operațiunea de ocupare a sediului SRAI, aducându-i pe reprezentanții OSTK şi ai Comitetului executiv raional. Separatiştii au cerut cheile cabinetelor şi ale seifurilor şi le-au sigilat. După aceea, i-au chemat pe polițişti la negocieri, însă aceştia au refuzat categoric. Tot pe atunci, la Slobozia au sosit reprezentanții Preşedinției şi ai Procuraturii de la Chişinău, însă intervenția lor nu a dus la niciun rezultat. La SRAI, a fost instituită starea de urgență, iar până la 6 decembrie s-au făcut cele mai terifiante presiuni: au avut loc *convorbiri,* cerându-li-se să prezinte rapoarte. La 16 decembrie, la conducerea Miliției transnistrene din Slobozia a fost numit locotenent-colonelul V. Stomati.

La Dubăsari, unde Miliția era condusă de maiorul Ion Răciula, evenimentele s-au desfăşurat astfel: la 10 septembrie am fost informat de Răciula, prin telex, că, în jurul orei 5 seara, în piața oraşului, în fața sediului Comitetului executiv al oraşului, a avut loc un miting, la care deputații Consiliului orăşenesc - Finaghin, Diukarev şi Kozlov - au spus tot felul de prostii pentru a inflama nemulțumirea cetățenilor şi a-i incita la nesupunere față de autoritățile Moldovei. De exemplu, au spus că frontiera dintre Ucraina şi Moldova ar fi fost închisă, iar cei care doresc să-şi viziteze rudele vor primi un permis special, iar frontiera cu România a fost deschisă. Remarc faptul că, anterior, la televiziunea moscovită, a luat cuvântul deputata Kanarovskaia, care a relatat că ar fi avut loc arestări în masă printre cetățenii din Dubăsari, Rîbnița, Tiraspol. Finaghin a adăugat că Frontul Popular din Moldova înființează, chipurile, detaşamente care le atacă pe femeile care au înmânat solicitările lor conducerii Secției raionale de poliție. După o asemenea nebunie, una dintre participantele la miting a cerut să fie aruncate în aer toate podurile peste Nistru, pentru a întrerupe orice legătură cu Moldova. Ea a mai

declarat că era momentul pentru înarmare şi pentru a înfiinţa detaşamente de autoapărare. Un alt vorbitor a comunicat că la Tiraspol se înfiinţează detaşamente de autoapărare pentru a-i sprijini pe cei din Dubăsari. În jurul orei 18.00 în aceeaşi zi de 10 septembrie, la Dubăsari, în spaţiul unde era amplasată piaţa agroalimentară a avut loc un alt miting - al Consiliului local reînfiinţat al satelor Corjova şi Magala - la care au participat peste 2 000 de persoane. Deputaţii Sovietului Suprem al Republicii Moldova, S. Popa, I. Miţcul, şi alţii au salutat hotărârea Parlamentului de înfiinţare a Consiliilor locale din aceste sate şi de scoatere a lor din subordinea Consiliului orăşenesc Dubăsari. Aceştia au făcut apel să fie luate măsuri legale împotriva lui Finaghin şi Diukarev care de doi ani de zile atacă fundamentele constituţionale ale statului şi au cerut revocarea deputatei Kanarovskaia din funcţie. La miting, a fost adoptată o rezoluţie, prin care populaţia cerea apărarea SRAI, în cazul atacării acesteia. La 17 septembrie, a fost dat jos tricolorul de pe sediul Comitetului executiv raional Dubăsari şi arborat drapelul aşa-numitei RSSM Nistrene.

La 20 septembrie, la ora 15.00, a început sesiunea Comitetului executiv orăşenesc. În timpul prezentării ordinii de zi, deputaţii susţinători ai Moldovei unitare au părăsit sala de şedinţe, în semn de protest faţă de înfiinţarea Miliţiei Transnistriei.

Sesiunea a decis: demiterea lui Răciula, blocarea sediului SRAI şi reorganizarea acesteia. În funcţia de şef interimar al Miliţiei din Dubăsari a fost numit fostul cadru MAI al RSSM, maior Igor Sipcenko.

La 22 septembrie, cadrele SRAI din Dubăsari au trimis un mesaj şefilor secţiilor orăşeneşti a afacerilor interne din Tiraspol şi Bender şi ai secţiilor raionale din Slobozia, Grigoriopol, Rîbniţa şi Camenca. Iată textul acestuia:

SRAI din Dubăsari regretă profund şi nu se poate împăca în niciun fel cu faptul că, în situaţia social-politică actuală, colectivele unor secţii raionale şi orăşeneşti de poliţie au trădat interesele statului şi au ales să încalce în grup Constituţia URSS şi a Republicii Moldova.

Avem informaţii că asupra dvs. şi a familiilor dvs. au fost exercitate presiuni de toate felurile şi prin toate mijloacele posibile, v-au ameninţat că vă vor fi confiscate locuinţele ş.a.m.d. Chiar şi un om cât de puţin familiarizat cu jurisdicţia (aşa apare în text. — I.C.) *înţelege sau cel puţin ar trebui să înţeleagă faptul că nimeni nu poate lipsi un cetăţean de spaţiul de locuit pe care l-a primit. Stimaţi colegi, v-au prostit, pur şi simplu, sau încearcă să vă*

prostească. Întreaga fostă Uniune şi, practic, întreaga lume înțelege că nu va exista aşa-numita RSSM Nistreană, dorită de câțiva nechibzuiți, că nu va fi încălcat Tratatul de la Helsinki şi nu vor fi retrasate frontierele actuale. În caz contrar, aceasta va conduce nu numai la război civil, ci la al treilea război mondial...

Niciodată nu se va întâmpla ceea ce vi se promite. Moldova este indivizibilă şi nu uitați că în spatele Moldovei indivizibile, a Moldovei democratice se află aproape patru milioane de oameni, iar cei care locuiesc pe malul stâng al Nistrului sunt doar 700 000 de oameni. Dacă țineți la viața dvs., la viața şi sănătatea apropiaților dvs., la viitorul copiilor, al nepoților, al rudelor voastre apropiate, deziceți-vă de pasul necugetat, uitați-vă în jur, aflați ce spun şi doresc Ucraina, marea Rusie. Înțelegeți, în cele din urmă, că acțiunile voastre sunt inepte şi lipsite de succes, de aceasta vă veți convinge cât de curând. SRAI din Dubăsari nu a susținut puciul comunist şi nu îi va susține pe cei care aleg să nu se supună organelor structurii de stat, pe cei care încearcă din toate puterile să inflameze ura interetnică, pe cei care doresc războiul, cu orice preț, ca să rămână în fotoliile calde, să meargă cu GAZ-31, să mănânce bine ş.a.m.d. Noi nu vă susținem.

În aceeaşi zi, la 22 septembrie, la Tiraspol, la Casa Culturii Sovremennik (Contemporanul), după cum mi-a comunicat şeful SOAI, locotenent-colonelul Vladimir Şcerbatîi, de la ora 10.00 până la 13.00 a avut loc o adunare la care a fost dezbătută trecerea Miliției de la Tiraspol sub jurisdicția autoproclamatei RSSM Nistrene. Chiar din 18 septembrie, la şedința comună a Prezidiului Consiliului orăşenesc şi Comitetului executiv a fost dezbătută problema ocupării punctelor de rezistență ale Miliției, a sediilor Secției orăşeneşti a afacerilor interne, precum şi a închiderii conturilor şi lichidării batalioanelor Serviciului de Ordine Publică al Secției orăşeneşti. La 25 septembrie, la mitingul (condus de A. Saidakov) început la ora 17.00, în Piața Constituției Sovietice, la care au participat circa 10 000 de persoane, s-a spus că 95% dintre cadrele Secției orăşeneşti ar fi, chipurile, de acord să plece din Ministerul Afacerilor Interne din Moldova. La 28 septembrie, Vladimir Şcerbatîi mi-a trimis mie şi ministrului afacerilor interne al URSS, Viktor Barannikov, un apel al cadrelor Secției orăşeneşti în care se spunea că activitatea organelor de apărare a legii din Tiraspol este complet paralizată: în oraş, au fost comise 2 153 de infracțiuni, anchetatorii au în lucru peste 400 de dosare penale care nu mai sunt cercetate, nefiind

posibilă realizarea activităţii de investigaţie operativă, de anchetă şi de apărare a ordinii publice.

> *Dorind să menţinem unitatea organelor de apărare a legii, în condiţiile instabilităţii politice din regiune şi a creşterii fulminante a infracţionalităţii,* scria Vladimir Şcerbatîi, *considerăm oportun ca MAI al URSS să îşi asume coordonarea operativă temporară a organelor afacerilor interne de pe malul stâng, până la stabilizarea politică a situaţiei din regiune, pentru aceasta înfiinţându-se un consiliu coordonator, cu participarea reprezentanţilor MAI al URSS. Prezentul apel este susţinut de peste 300 de cadre ale SOAI.*

În jurul SRAI din Dubăsari erau în permanenţă gardişti, cazaci, membri ai Consiliului Colectivelor de Muncă. Poliţia trebuia să controleze în permanenţă podul, întrucât exista pericolul ocupării acestuia. La 27 septembrie, Ministerul Afacerilor Interne a luat sub control toate drumurile şi comunicaţiile-cheie ale ţării, inclusiv pe malul stâng. Noi speram că pasiunile se vor potoli, iar organele legale ale puterii îşi vor relua activitatea.

Însă înfiinţarea de structuri paralele ale autoproclamatei RSSM Nistrene mergea din plin. Din comunicatul biroului de presă al MAI al Republicii Moldova către reprezentanţa permanentă a Moldovei la Moscova:

> *La Dubăsari, se vehiculează zvonuri despre pregătirea unor atacuri ale MAI asupra sediului Comitetului executiv al oraşului. Aceste zvonuri sunt preluate şi amplificate de mijloacele de informare în masă, în special de cele centrale. Deputatul poporului, V. Diukarev, a făcut apel toată noaptea la secţia raională a miliţiei separatiste şi la garda naţională a Transnistriei să reziste până la ultimul om şi a citat discursul deputatului poporului al URSS Travkin din ziarul „Izvestia" din 29.09.1991. Unităţile MAI nu permit noilor forţe din Transnistria să vină la Dubăsari, îi opresc pe locuitorii revoltaţi din satele învecinate care cer alungarea separatiştilor şi a instigatorilor acestora. În faţa MAI stă sarcina să nu permită în niciun fel ciocniri între civili... A apărut ştirea despre deblocarea căii ferate pentru trei zile. Sunt aşteptate măsuri de răspuns din partea Guvernului Republicii Moldova.*

La 23 septembrie, după cum mi-a comunicat Şcerbatîi, la radioul oraşului Tiraspol a fost anunţată convocarea tuturor bărbaţilor lângă Casa Sovietelor. Multe întreprinderi şi-au încetat activitatea. S-au strâns aproximativ 10 000 de persoane. În piaţă, erau vreo 10 autobuze, în care, după ora 13.00, s-au urcat voluntarii. Maşinile s-au îndreptat spre Grigoriopol şi Dubăsari

unde, după cum li s-a explicat oamenilor, trebuiau „să ridice blocada asupra sediilor Comitetelor Executive Orăşeneşti”. La 24 septembrie, susținătorii Frontului popular de la Dubăsari au încercat să arboreze tricolorul pe sediile administrative, fapt care a amplificat confruntarea. În jurul orei 16.00, in oraş a început un miting, după care Piața Victoriei şi strada Kotovski au fost blocate cu camioane şi autobuze. În jurul orei 23.00, s-au apropiat 5 autobuze LAZ cu voluntari şi tot atâtea maşini KrAZ şi KamAZ.

În jurul orei 06.30, au venit alte 9 autobuze Ikarus de la Tiraspol, pline cu gardişti. Două autobuze, două furgoane şi două KrAZ s-au deplasat în direcția podului peste Nistru, încercând să îl ocupe. Pichetul care păzea podul a executat două focuri de avertisment în aer. Un grup de oameni, circa 60 de persoane, s-au retras la aproximativ 50 de metri de pod şi au blocat drumul Chişinău-Vadul lui Vodă-Volgograd.

Pe la 7 dimineața au fost blocate cu KrAZ-uri şi MAZ-uri toate căile de acces spre Secția raională a afacerilor interne din Dubăsari. Aici se strânsese un grup de membri ai secției raionale a miliției separatiste, circa 250-260 de persoane. În acest timp, dinspre strada Gorki a apărut maiorul de poliție Şalin, pe care acest grup a încercat să-l prindă. Şalin a început să se apere cu o baionetă pe care o avea la îndemână. Auzind strigăte, cadrele din sediul SRAI au ieşit în stradă şi au tras câteva focuri în aer cu armamentul din dotare. Milițienii au fugit. Însă un şofer aflat într-o maşină MAZ a pornit brusc vehiculul şi s-a îndreptat spre locotenentul-major Dorofeev, care era îmbrăcat în uniformă de polițist. Acesta a tras cu arma pentru a se apăra în fața atacului. Drept consecință, au fost spitalizate două persoane - Leonid Burbulea, cu o împuşcătură în zona capului, şi Vasili Dincovan, cu o plagă în zona toracelui.

La 25 septembrie, pe la 11.30, lângă sediul SRAI, după cum mi-a comunicat Răciula, se strânseseră, pe de o parte, circa 20 000 de moldoveni, iar, pe de altă parte, aproximativ 5 000 de rusofoni. La început, mulțimea, alcătuită din activişti ai OSTK şi ai Consiliului raional, precum şi din femei, a încercat să blocheze podul peste Nistru, însă a fost împiedicată de detaşamentul de poliție cu destinație specială. Atunci oamenii s-au îndreptat spre sediul SRAI, cerând resubordonarea acesteia. Acolo au fost întâmpinați de mulțimea susținătorilor Moldovei unitare, în frunte cu preşedintele colhozului, G. Muntean. Spre prânz, circa 30 de cadre ale Secției raionale şi-au depus armele şi au plecat, restul rămânând blocați în sediu.

La 26 septembrie noaptea, în oraş au fost aduse detaşamente suplimentare ale brigăzii de poliţie cu destinaţie specială, pentru apărarea SRAI. Au început împuşcăturile, au fost aruncate pachete cu exploziv, sticle şi pietre. Regimentul de geniu, unica unitate militară rusă din Dubăsari, a refuzat oficial să-i sprijine pe deputaţii Consiliului Orăşenesc: comandantul acesteia, colonelul Igor Mukabenov, a invocat ordinul privind neimplicarea în conflict. În replică, am retras pichetele Poliţiei din jurul orăşelului militar. Totuşi, din zona regimentului rus ieşeau în permanenţă grupuri înarmate, trăgeau în noi cu armament uşor, aruncătoare de mine şi de grenade, după care se ascundeau după zidurile unităţii militare. În noaptea de 27 spre 28 septembrie, la Dubăsari a fost linişte. La Tiraspol, Bender şi Rîbniţa continua efervescenţa, răsunau apelurile separatiştilor pentru constituirea detaşamentelor de voluntari. La 28 septembrie, din cauza agravării situaţiei, a trebuit să anulez deschiderea festivă a Academiei de Poliţie Ştefan cel Mare din Chişinău.

La 1 octombrie, a început retragerea unităţilor militarizate din Dubăsari. Aceasta a avut legătură cu eliberarea lui Igor Smirnov. A încetat blocada căii ferate. Valeriu Muravschi şi Vladislav Finaghin au semnat protocolul comun privind retragerea formaţiunilor militarizate din oraş şi predarea, sub protecţia anonimatului, a armamentului. Totuşi, pentru SRAI Dubăsari, aceasta nu a adus nicio schimbare. Au continuat ameninţările la adresa cadrelor care nu doreau să sprijine Tiraspolul. Uneori, linia despărţitoare străbătea şi familiile. Astfel, adjunctul şefului SRAI, Vladimir Kolesnik, ucrainean originar din Crimeea, a refuzat să-şi trădeze jurământul. El a fost arestat de mai multe ori de separatişti. Familia lui Kolesnik locuia împreună cu familia fratelui soţiei sale, gardist, care ocupa cealaltă jumătate a casei. Kolesnik, care era ameninţat în permanenţă, a declarat: *„O să trimit vreo 5-6 oameni pe lumea cealaltă, înainte să-mi trag un glonţ în cap”*. Acesta a manifestat aceeaşi stare de spirit şi în timpul discuţiilor private pe care le-am avut cu el. După război, Kolesnik a lucrat la Poliţia din Dubăsari, în satul Ustia. Din păcate, acest om curajos nu mai este printre noi: războiul i-a luat viaţa. Cu regret, trebuie să spun că nu toţi au fost atât de patrioţi. În continuare, voi relata despre trădarea şefului Direcţiei de Investigaţii a MAI din Moldova, Nicolae Panuş, care i-a ajutat pe gardiştii din Dubăsari, când aceştia au atacat Poliţia moldovească.

Capitolul 24

Războiul informațional al MAI

Cine pe cine a torturat cu vătraiul încins. „Nebunul" Kondratovici. Presa transnistreană despre reținerea luptătorilor OMON din Riga. Muravschi îl sfătuiește pe Răciula și pe Vasile Țurcan să dezerteze. Ultimul bastion al autorităților legale de peste Nistru. Snegur se umilește în fața uzurpatorilor. Cum a compromis Antoci operațiunea de prindere a lui Grosul. Resubordonarea Secției orășenești a afacerilor interne din Tiraspol. Țara își trădează eroii

Locuitorii Moldovei nu aveau, practic, informații demne de încredere despre cele întâmplate în acele zile. Presa de la Moscova, în particular televiziunea, nu era obiectivă, întrucât era condusă de forțe interesate în escaladarea evenimentelor din Transnistria. De asemenea, ziarele de pe malul drept, inclusiv cele de stat, au reflectat evenimentele foarte puțin şi extrem de subiectiv. În parte, aceasta s-a datorat faptului că redacțiile nu aveau mijloace de transport şi benzină, ceea ce făcea imposibilă deplasarea la locul evenimentelor. Starea de dezorganizare generalizată, problemele cu achitarea salariilor nu le-au stimulat oamenilor dorința de a munci. Mulți jurnalişti de vârstă medie şi-au dat demisia, neştiind ce să facă în noile condiții, alții au rămas pasivi. La ziare, lucrau oameni cu vârsta apropiată de pensionare, fideli principiilor presei sovietice care nu punea preț pe realitate. Tinerii angajați nu aveau experiență. S-a format un amestec periculos de generații, care a existat în presa moldovenească încă mulți ani.

Direcția de prevenire şi cooperare din MAI nu i-a refuzat niciodată pe cei care doreau să meargă împreună cu angajații noştri la locul evenimentelor, însă nu în orice redacție se găseau reporteri care erau de acord cu

deplasările periculoase în Transnistria. În condițiile în care nu depăşeau granițele Chişinăului, jurnaliştii erau prost informați şi nu înțelegeau bine ce se întâmpla. Însă asta nu i-a împiedicat pe unii dintre ei să atace cu agresivitate Poliția şi pe ministrul de resort. În fapt, am fost cel dintâi ministru moldovean al afacerilor interne pe care era permis să-l critici, iar de această şansă numai cei nepăsători nu au profitat. Un ziar a publicat chiar o scrisoare a fostului şef al IAS, Diordiță (căruia i s-au adus o mulțime de reproşuri în ceea ce priveşte organizarea şi disciplina), cu o plângere incredibilă: *„Trecând cu maşina pe lângă mine, ministrul a deschis portiera şi a scuipat în direcția mea".*

De aceea începutul anilor '90 a fost pentru presa transnistreană o epocă de aur. Puține sunt publicațiile care nu m-au făcut *general sângeros, fascist* sau *călău.* Au scris că din ordinul meu ar fi fost postată la uşa MAI o listă cu angajații incomozi. Mai aveau puțin şi spuneau că, practic, cu mâna mea îi torturez pe arestați cu vătraiul încins. Această povestire, de altfel, a apărut pentru prima dată în emisiunea populară *600 secunde* a jurnalistului rus Aleksandr Nevzorov, care a tratat arestarea, la 28 octombrie, a foştilor combatanți ai trupelor OMON din Riga de către forțele Poliției din Tiraspol. Unul dintre arestați a spus că oamenii lui Vladimir Şcerbațki l-ar fi torturat cu fier încins. Publicația *Trudovoi Tiraspol* a mers mai departe şi a comunicat, în numărul din 21-28 noiembrie, că, „din surse demne de încredere", a aflat că militarii OMON de la Riga au fost torturați cu „vătraiul încins" de către „călăii lui Costaş". Redacția nu şi-a pus o întrebare simplă: de unde a apărut un vătrai, mai mult, încins, în sediul Secției orăşeneşti, care era branşată la încălzirea centrală?

Cerând excluderea Poliției „dintr-o societate umană normală", autorul articolului, jurnalistul Dmitri Kondratovici, deputat al Consiliului orăşenesc, cunoscut pentru agresivitatea sa demență, a publicat adresele de domiciliu şi telefoanele unor locuitori din Tiraspol, polițişti care au participat la arestarea combatanților OMON din Riga şi cei care s-au revoltat împotriva resubordonării Secției orăşeneşti. La acel moment, comisariatul de poliție deja nu mai funcționa, polițiştii locuiau la Tiraspol, dar lucrau la Chişinău. Cu alte cuvinte, la ei acasă erau lipsiți complet de apărare. Ziarul a asmuțit pe față împotriva colaboratorilor mei masa de foşti puşcăriaşi şi dezechilibrați mintal care hoinăreau prin oraş şi care pe deasupra erau şi înarmați. *„De vreme ce autoritățile sunt neputincioase, noi, orăşenii, trebuie să preluăm*

controlul asupra situației”, a scris autorul. Doi foști combatanți ai OMON din Riga, Kojevin și Nikiforov (potrivit altor date, numele lor era Nikolai Goncearenko și Andrei Cețkoi), au fost reținuți pe teritoriul Moldovei de Poliția penală, împreună cu cadrele MAI din Letonia (unde fusese întocmit dosar penal împotriva lor). Eu am declarat că Poliția penală a Moldovei îi va căuta pe ceilalți opt foști membri ai OMON din Riga care, potrivit datelor noastre, se aflau în Transnistria și pe care Direcția Afacerilor Interne din Tiraspol intenționa să-i folosească în calitate de instructori pentru luptătorii Batalionului Dnestr. La această măsură, am recurs și ca urmare a acordului de cooperare semnat cu MAI din Letonia. Cadrele OMON au sosit ilegal în Moldova, încălcând ordinul ministrului afacerilor interne al URSS privind ieșirea lor în vederea continuării activității în regiunea Tiumen (Rusia) și amestecându-se, practic, în treburile interne ale republicii, provocând conflicte între locuitorii de pe cele două maluri ale Nistrului.

Chiar ziarele de pe malul stâng au creat terenul pentru cele mai absurde și bizare zvonuri, generând comentarii deșănțate, în spiritul presei bolșevice. Nici măcar semnăturile nu erau reale. Atunci au apărut clișeele propagandistice pe care presa transnistreană, inclusiv cea electronică, le folosește și în prezent. Asemenea prostii erau difuzate de numeroșii emisari ai Tiraspolului la mitingurile din orașele și satele Transnistriei. De exemplu, la 30 septembrie, ora 10 00, în satul Carmanovo, în cadrul unui miting, în prezența a aproximativ trei sute de muncitori ai sovhozului, reprezentantul Tiraspolului, fost cadru al Miliției moldovene, Aleksandr Bolșakov, a relatat despre evenimentele de la Dubăsari tot felul de prostii și a ajuns să spună că populația pașnică a fost alungată cu câini, mușcăturile numeroase ale acestora fiind văzute de însuși deputatul poporului al URSS, Nikolai Travkin. Bolșakov a defăimat conducerea Moldovei, i-a îndemnat pe muncitori la nesupunere, i-a sfătuit să alunge postul de poliție, alcătuit din 72 de persoane, din satul Carmanovo, peste Nistru, și a promis că peste două, trei zile vor sosi de la Tiraspol, în sprijinul Dubăsariului, peste 100 de autobuze cu oameni care „vor elimina din drum posturile MAI al Republicii Moldova”. La miting, le-a fost dat un ultimatum polițiștilor și conducerii Secției raionale de poliție din Grigoriopol - să părăsească Carmanovo până la ora 17.00.

La final, Bolșakov a mai făcut un apel către locuitorii din Carmanovo ca aceștia, nici mai mult, nici mai puțin, să se adreseze conducerii Ucrainei cu rugămintea de a primi satul sub jurisdicția Kievului! În aceeași zi și la

aceeaşi oră, şeful SRAI din Grigoriopol, maiorul Vasile Ţurcan, mi-a raportat prin telex că, după un scenariu similar, în satul Şipca a avut loc un miting la care au participat o sută de persoane. Nu e de mirare că s-a îngrijorat Kievul, iar la 26 septembrie am primit o telegramă de la ministrul afacerilor interne al Ucrainei, Andrei Vasilişin, cu următorul conţinut:

> *Stimate Ivan Grigorievici, la Ministerul Afacerilor Interne din Ucraina ajung informaţii îngrijorătoare privind confruntări armate între Poliţia Moldovei şi populaţia civilă din Transnistria, apărute în timpul depunerii jurământului de către cadrele SRAI din Dubăsari. Având în vedere că în Transnistria locuieşte un număr mare de ucraineni, vă rog să faceţi tot posibilul pentru a se evita vărsarea de sânge, în primul rând, ucrainean.*

Şeful Miliţiei din Grigoriopol lucrase, anterior conflictului, la Orhei. Eu l-am transferat de acolo, deşi Vasile Ţurcan primise o mustrare şi, conform regulamentului, nu putea spera la o avansare. Înalt, spătos, robust, acest ofiţer, după cum mi s-a părut mie, se remarca prin bărbăţie şi combativitate, calităţi care, în acel moment, erau mai necesare ca oricând. Totuşi, protejatul meu nu a confirmat speranţele puse în el. Slăbiciune a dovedit şi şeful SRAI din Dubăsari, Ion Răciula. Acesta a fost chinuit în permanenţă de teama pe care nu putea să şi-o ascundă; a venit la Chişinău pierdut, demoralizat, se plângea că este ameninţat şi nu i se dă de lucru. În consecinţă, comisarul a urcat într-o barcă împreună cu un grup de poliţişti şi a trecut noaptea Nistrul. La drept vorbind, a spălat putina, părăsindu-şi postul. Aici vreau să fiu bine înţeles. Da, la Grigoriopol şi Dubăsari au fost incendiate sediile secţiilor afacerilor interne, copiii cadrelor au fost hăituiţi în şcoli, soţiile au primit telefoane anonime cu ameninţări că le vor fi aruncate în aer casele sau că le vor arunca grenade la uşa apartamentelor... Dar, cu toate acestea, angajatul MAI nu avea dreptul să dezerteze cu avangarda. Activând mai întâi în Miliţia sovietică, apoi în Poliţia moldovească, el ştia ce muncă era aceasta. Statul i-a explicat clar pentru ce îi va da un salariu mare mulţi ani, pentru ce îl va scuti de impozite (impozitul pe venit a fost eliminat în timpul lui Gorbaciov şi reintrodus pentru Poliţie în timpul preşedintelui Voronin), îi va asigura alte facilităţi, tratament în spitalul ministerului de profil, pentru ce îi va da, după aceea, o pensie bună. I s-a dat spor pentru risc, pentru ca, de strajă ordinii, vorbind la figurat, să tragă până la ultimul cartuş, în cazul în care cineva atentează la lege, pentru a-şi salva tovarăşii chiar cu preţul vieţii!

Ulterior, am aflat că Răciula şi Vasile Ţurcan au fost sfătuiţi de către Valeriu Muravschi să fugă. Nu am tăcut, i-am spus prim-ministrului că eu sunt cel care comandă Ministerul Afacerilor Interne, nu el, şi că angajaţii mei trebuie să acţioneze la război altfel decât contabilii şi finanţiştii lui, care deja fugiseră cu toţii din Transnistria, abandonându-şi mapele, agrafele, calculatoarele şi maşinile de scris. I-am spus asta şi lui Mircea Snegur. Însă Răciula, asemenea lui Ţurcan, a ieşit cu bine din această situaţie şi, ulterior, a lucrat în aparatul central al MAI. E adevărat, tot a trebuit să lupte în timpul conflictului armat transnistrean.

Înainte de 5 noiembrie, când aşa-numita RSSM Nistreană a fost reintitulată RMN, dincolo de Nistru mai rămăseseră foarte puţine structuri ale Moldovei. Practic, mai lucrau doar organele afacerilor interne. În prima jumătate a anului 1992, autoproclamata republică, în spatele căreia se aflau politicieni de la Moscova şi directori ai întreprinderilor transnistrene, cu ajutorul gardiştilor, cazacilor, OSTK şi a altor asemenea, a alungat dincolo de Nistru autorităţile legale. Doar poşta şi căile ferate au continuat să funcţioneze încă mulţi ani, restul ministerelor şi instituţiilor (inclusiv Ministerul Securităţii Naţionale al Republicii Moldova) şi-au încetat prezenţa în zona de conflict, la primul semnal de alarmă. În ceea ce priveşte Ministerul Afacerilor Interne, pot să spun cu convingere că am făcut tot posibilul pentru evitarea scindării secţiilor orăşeneşti şi raionale ale afacerilor interne de pe malul stâng, a trecerii lor sub jurisdicţia separatiştilor, pentru apărarea principiilor statalităţii Moldovei.

Noi nu am făcut de ruşine uniforma, ne-am îndeplinit cu onoare şi demnitate datoria până la capăt. Am făcut mai mult decât era posibil: am fost folosiţi în rolul Armatei, care, în Moldova, încă nu exista la acea vreme şi am servit cu supunere Moldova ca o armată. Nu am făcut bravadă din meritele noastre — pur şi simplu, am mers la serviciu în fiecare zi. Însă cei care erau la putere nu au apreciat acest lucru. Stima şi onoarea le-au revenit laşilor, dezertorilor, intriganţilor şi vânzătorilor. Cei care au apărat aceste autorităţi, cele mai legitime, au fost trataţi cu dispreţ şi uitaţi. Oamenii nu au primit compensaţii pentru rănile suferite, văduvele au rămas cu pensii de mizerie, copiii orfani - fără sprijin. Am fost daţi la o parte când am readus în memorie trecutul, suntem daţi la o parte şi acum. Am fost dispreţuiţi pentru cinstea, devotamentul faţă de datoria noastră, pentru faptul că nu am câştigat nimic din acel război, însă am pierdut foarte mult.

Au vrut să uite de noi pentru că au vrut să uite de anii ’90. Așa vremuri au umat... Însă nici puterea venită în 2010 nu a găsit necesar să remarce meritele celor care au căzut pentru integritatea Moldovei. Printre cei medaliați, decorați cu destincții și onoruri de stat nu s-au regăsit și cei care au participat la acțiunile militare din anii 1990-1992.

Spre jumătatea anului 1992, la Tiraspol, Rîbnița, Slobozia, Dubăsari, Grigoriopol și Camenca a început să funcționeze autoproclamata Procuratură. Doar la Bender s-a menținut dualitatea autorităților: aici funcționa atât Secția orășenească de poliție, cât și Secția orășenească a miliției transnistrene (din 7 decembrie 1991). Poliția din Dubăsari se afla în satul Ustia din raionul Dubăsari. Anterior, la începutul lunii iulie 1991, Moscova a luat decizia aducerii în Bender, fără acordul Chișinăului, a batalionului de trupe interne - UM 5543 din cadrul MAI al URSS. Procesul evacuării Poliției de pe teritoriul legal al Moldovei s-a derulat în condițiile pasivității și îngăduinței autorităților supreme de la Chișinău. Nici președintele, nici Parlamentul, nici Guvernul nu au influențat în niciun fel situația, nu au avut niciun fel de autoritate în Transnistria și au manifestat constant impotență politică în ceea ce privește separatismul. În aceste condiții, au cerut insistent ca MAI să își mențină prezența dincolo de Nistru. La fiecare ședință a organului legislativ deputații susțineau cu fermitate necesitatea de *a face ordine.* Însă majoritatea deputaților nu mergea dincolo de vorbe, le era frică să se deplaseze, să discute cu cetățenii săi din Transnistria, toți își băgau capul în nisip, nimeni nu dorea să analizeze de ce a avut loc uzurparea autorităților legale, cine e vinovat și, lucrul cel mai important, ce e de făcut? Se cereau măsuri din partea mea, iar, ulterior, mă acuzau chiar pentru aceste măsuri. Pe Smirnov l-au achitat *de facto:* toate dosarele penale întocmite cu atâta tam-tam au dispărut discret pe undeva, nu fără acordul tacit al președintelui Mircea Snegur și al procurorului general Dumitru Postovan.

Aveam impresia că nimeni de la vârf nu dorea să fie în conflict cu separatistul numărul unu, pentru a apăra statalitatea Moldovei. Nu o dată, am fost martor la cât de umil vorbea Snegur cu Smirnov la telefon. Îmi venea să intru în pământ și să mor de rușine auzind cum președintele, în conversația cu uzurpatorul, cel care a ocupat fără jenă o parte din țară, rostea de câteva ori, pe un ton rugător, fraze de genul: *„Igor Nikolaevici, hai să ne împăcăm, hai să rezolvăm problema în bună înțelegere”.* Ulterior, aflat la

pensie, Snegur a încercat să uite de virajele bruşte promoscovite ale politicii sale, de pasivitatea sa strigătoare la cer care a provocat, în mod direct, separatismul de la Tiraspol, de celelalte greşeli pe care le-a făcut şi pe care le punea cu plăcere pe seama altora.

După ce, la 16 septembrie, a fost publicat mesajul adresat de deputații Transnistriei Parlamentului Republicii Moldova cu propunerea de a recunoaşte realitatea existenței autoproclamatei RSSM Nistrene, în ziua următoare, la 17 septembrie, prin decretul lui Mircea Snegur a fost înființată o comisie de stat pentru problemele Transnistriei. Aceasta era alcătuită din şase membri, avea statut de departament de stat şi dispunea de cinci persoane din aparatul preşedintelui. Comisiei i-au fost trasate sarcinile de a promova politica Chişinăului în Transnistria, de a informa obiectiv populația, de a coopera cu autoritățile locale ş.a.m.d. Însă nu au existat niciun fel de urmări. Decretul, ca multe altele, a fost o pierdere de timp şi nimic mai mult, a generat tradiția creării unor structuri goale care, schimbându-şi forma nu şi conținutul, nu au sprijinit deloc soluționarea conflictului.

Anterior lunii septembrie 1991, MAI a plănuit o acțiune de arestare a şefului direcției afacerilor interne al autoproclamatei RMN, Iuri Grosul. Din ordinul meu, de pregătirea şi executarea operațiunii răspundea secretarul de stat al MAI, Constantin Antoci, care trebuia să-l atragă pe Grosul la Chişinău, pentru ca ulterior acest personaj, aprig susținător al creării republicii separatiste Transnistria, să fie tras la răspundere conform legislației Republicii Moldova.

Totuşi, după cum se pare, imediat din sânul MAI a avut loc o scurgere de informații. În fapt, aşa cum am mai spus, atât în timpul războiului, cât şi ulterior, unele cadre ale MAI mergeau frecvent pe malul stâng şi nu cu sarcini de serviciu. Şi cei de pe malul stâng veneau la întâlniri la Chişinău. Eu aveam mari dubii în privința devotamentului față de Republica Moldova a ofițerilor V. Molojen, V. Misin, B. Muravski, M. Plămădeală şi nu numai... În timp ce poporul lupta, şefii fraternizau. Grosul se întâlnea, la vedere, cu colegii din aparatul MAI din Moldova, iar emisiunile televiziunii de la Moscova nu se zgârceau cu complimentele adresate lui Constantin Antoci. La 19 septembrie, în toiul evenimentelor de la Dubăsari, Antoci a mers la întâlnirea stabilită, în prealabil, cu fostul său coleg, la cafeneaua Belîi Aist[1],

[1] Barza Albă

la intrarea în Tiraspol. Pretextul întâlnirii a fost reprezentat de negocierile privind găsirea unei soluții de compromis pentru conflictul de la Dubăsari.

În cele din urmă, s-a dovedit că Grosul a plănuit, de la bun început, o provocare la adresa fostului coleg. Pe la ora 21.00, colonelul Antoci a sosit, conform înțelegerii, la marginea Tiraspolului, la volanul unei maşini a Ministerului, singur, fară şofer. După cum mi-a relatat ulterior, şeful Direcției de cercetări penale, Nicolae Obreja, Grosul nu a venit la întâlnire singur: aproape de restaurant, stăteau la pândă numeroşi gardişti şi cazaci. După toate probabilitățile, Tiraspolul pregătise acțiunea din timp. La locul stabilit, automobilul lui Antoci a fost blocat din toate direcțiile de un microbuz şi trei autoturisme. Din acestea au ieşit persoane înarmate (inclusiv cu arme automate) care au încercat să-l prindă pe secretarul de stat MAI.

În acel moment, şeful Poliției transnistrene era, practic, în mâinile noastre: polițiştii deja îl băgaseră în maşină, Grosul avea chiar şi o rană la cap. Însă, în continuare, s-a întâmplat ceva de neînțeles. Antoci s-a pierdut, s-a panicat şi, din cine ştie ce motiv, a luat-o din loc, precum iepurii, spre câmpul cu porumb. Luptătorii detaşamentului cu destinație specială au alergat după el, l-au prins de mâini, l-au băgat în maşină şi l-au evacuat operativ, scăpându-l de un prizonierat lipsit de glorie. În acele condiții, chiar a fost arestat şi unul dintre atacatori. La locul de întâlnire cu Grosul, Antoci a lăsat Volga sa de serviciu, cu tot cu stația radio cifrată, în plus, în timpul acestei *operațiuni,* ministerul nostru, şi aşa sărac, a pierdut o a doua maşină de escortă. Ce nu pot să înțeleg nici acum este ce anume a avut în vedere Grosul când, într-o intervenție la televiziunea moscovită din seara aceleiaşi zile, a spus că a scăpat de prizonierat, chipurile, numai datorită „corectitudinii lui Antoci".

După aceea secretarul de stat a venit să-mi raporteze cum a coordonat o asemenea operațiune *de amploare,* care s-a încheiat cu pierderea automobilelor şi a tehnicii speciale. Viitorul ministru de interne s-a purtat ca un elev care nu a învățat lecția: s-a plâns că soția sa este bolnavă psihic, că are neînțelegeri în familie, că este demoralizat şi în incapacitate de a îndeplini sarcini serioase. Parlamentul a cerut demiterea secretarului de stat pentru discreditarea Ministerului Afacerilor Interne. La fel a insistat şi Mircea Snegur. Eu l-am apărat pe prim-adjunct - mi-era milă de el, având în vedere situația lui de neinvidiat.

Drept urmare, Constantin Antoci a plecat din Ministerul Afacerilor Interne abia după ce a stat şi în fotoliul de ministru ani buni. Prietenii nu l-au lăsat... În ceea ce-l priveşte pe Grosul - până în 1992 a fost ministrul afacerilor interne al autoproclamatei republici, după care nu a mai avut de lucru, un timp a lucrat ca şef al unui oarecare birou de relații externe şi a murit în 2010, în al 63-lea an de viață. După cum se vede, soarta trădătorilor nu este prea dulce, au viața atât de scurtă... Din septembrie până în decembrie 1991, cadrele MAI din Moldova au mers de nenumărate ori la Tiraspol, încercând să mențină Secția orăşenească.

Eu şi şeful Secției am discutat de mai multe ori cu cadrele, le-am amintit despre necesitatea respectării legii, despre fidelitatea față de jurământ şi Constituția Republicii Moldova. La 27 septembrie 1991, prin ordin al MAI al RSSM, pentru colaborarea cu separatiştii, au fost destituiți, cu retragerea titlurilor speciale, V. Rudenko (care a devenit adjunct al şefului Miliției tiraspolene), A. Kulik, V. Şulghin. Ulterior, prin ordinul meu, toate fostele cadre ale MAI care au trecut de partea separatiştilor au fost retrogradate, retrăgându-li-se şi gradele de ofițeri.

Cadrele organelor afacerilor interne se aflau între două focuri. Comitetul femeilor de coordonare a grevelor în Tiraspol a pichetat fără întrerupere Secția orăşenească şi a cerut ca toți să-şi confirme, în scris, până la 2 decembrie, fidelitatea față de autoproclamata republică. Primele rapoarte au fost scrise la 3 octombrie. Până la 14 decembrie 1991, au fost depuse 469 de rapoarte. Direcția afacerilor interne a autoproclamatei republici a înțeles că, în această perioadă, tiraspolenii au rămas, practic, singuri în fața infracționalității în creştere şi a făcut eforturi să-i păstreze pe cei profesionişti. Însă, în ansamblu, prioritățile erau altele. Ziarul *Trudovoi Tiraspol* scria, în numărul din 21-28 noiembrie:

> *Autorități de doi bani, care tolerează pe teritoriul lor unitatea de anchetă a Poliției statului vecin, sub pretextul că nu vom avea unde să-i închidem pe potlogari dacă ne vom desprinde definitiv de MAI de la Chişinău...*
> *E timpul să curățăm deja organele MAI de servitorii Chişinăului, nu să le mărim salariile (parcă în derâdere) la nivelul acelora care au susținut RSSM Nistreană.*

Vladimir Şcerbatîi mi-a rămas în minte ca un om corect, devotat Republicii Moldova şi ofițer vrednic, un profesionist. *Apărătorii Transnistriei*

l-au batjocorit. Comisarul nu a acceptat până la capăt să îşi trădeze jurământul şi să treacă de partea oamenilor lui Smirnov, determinându-i pe colegii săi să nu cedeze provocărilor. La 12 noiembrie, Consiliul orăşenesc l-a destituit „pentru trădarea Transnistriei". Într-o situație dificilă s-a aflat şi Victor Gusleacov, şeful Secției orăşeneşti a afacerilor interne din Bender, om cinstit şi conştiincios, cu respect pentru lege. Soarta lui, din fericire, a fost mai bună: Gusleacov a putut să se transfere în aparatul MAI al Republicii Moldova şi să iasă la pensie cu gradul de general.

La 1 decembrie, Grosul l-a pus în fruntea Miliției tiraspolene pe maiorul V. Bogdanov, iar în primele zile ale lui ianuarie 1992 au plecat din Tiraspol ultimele cadre MAI care nu recunoşteau republica lui Smirnov. Pe măsură ce separatiştii ocupau secțiile orăşeneşti şi raionale de pe malul stâng, am emis ordine de deconectare a legăturilor telefonice ale instituției, fiind chinuit de senzația pierderii ireversibile. Gândul că țara şi-a trădat cetățenii nu mă părăseşte nici acum.

Mulți dintre polițiştii care au refuzat să-l slujească pe Smirnov au continuat să trăiască în localitățile de pe malul stâng al Nistrului, pentru că nu aveau unde altundeva. Alții au rămas fară locuință. Mulți ani s-a pus problema asigurării de locuințe cadrelor MAI din Moldova, participante la războiul din Transnistria, însă statul nu s-a grăbit să îndeplinească acest angajament, şi nici altele, răscumpărându-se prin promisiuni frecvente şi ample şi prin retorica zgomotoasă. Dezbaterea acestei probleme s-a transformat într-un conflict ce a implicat şi ocuparea clădirii unui hotel al deputaților Parlamentului din Chişinău. Veteranii au luat cu forța ceea ce țara nu a dorit să le dea de bunăvoie şi conform legii. Însă aceste locuințe nici acum nu le aparțin *de jure*. Majoritatea participanților la războiul din Transnistria nu au primit niciun fel de compensație pentru apartamentele, casele, terenurile pierdute, pentru viețile ruinate şi mutilate. Pe parcursul a opt ani de guvernare a comuniştilor, preşedintele Voronin venea să viziteze cu mare pompă complexul memorial Eternitate din capitală, pentru restaurarea căruia a investit sume imense, însă nu a depus niciodată flori la monumentul modest al polițiştilor victime ale războiului transnistrean. Unii au crezut că Voronin a ignorat monumentul pentru că acesta fusese ridicat la inițiativa principalului său adversar politic — primarul general al capitalei, Serafim Urechean. Alții nu au considerat necesară căutarea cauzelor care l-au determinat pe

şeful statului să-i supună pe veteranii războiului pentru integritatea țării la această ultimă umilință.

> *Monumentul a fost ridicat în 1999, din fondurile municipiului*, a amintit Serafim Urechean. *M-a mirat faptul că Guvernul s-a ținut deoparte de proiect, iar preşedintele Petru Lucinschi a întrebat pe față: Cui îi trebuie şi pentru ce? Pe plăcile monumentului sunt inscripționate numele locuitorilor decedați de pe malul stâng, însă, între plăcile completate, au fost lăsate locuri goale, fară text: am considerat că va veni vremea împăcării adevărate şi a unificării şi vom inscripționa pe aceste plăci numele transnistrenilor căzuți. Cred, în continuare, că va veni o asemenea zi!*

Capitolul 25

Preluarea Secției raionale de poliție din Vulcănești de către bandiți

Burgudji înființează garda națională găgăuză, Tiraspolul o înarmează. Locuitorii satelor moldovenești din stânga Nistrului cer ajutor de la Snegur. Alegerile prezidențiale de la 8 decembrie 1991. Asedierea sediului Poliției din Dubăsari. Ce a promis Snegur? Atentatul asupra ministrului afacerilor interne. Noi victime la Dubăsari. Aveam tot mai multe întrebări către Parlament. Dorea, oare, România să intre în CSI?

După eliberarea lui Igor Smirnov, autoproclamata RMN s-a îndreptat, tot mai convingător și fără nicio jenă, spre consolidarea *statalității* sale și chiar spre *relații diplomatice*. La 17 noiembrie 1991, la consfătuirea de la Tiraspol, s-a ajuns la o înțelegere cu privire la înființarea „mișcării de solidaritate a statelor popoarelor mici". Reprezentanții Transnistriei și Găgăuziei, precum și ai Abhaziei, Kabardino-Balkariei, Karakalpakiei, Mari-El, Buriatiei, Ciuvașiei, Iakutiei, districtului Hantî-Mansisk au semnat un acord potrivit căruia vor obține împreună suveranitatea. Greu de crezut, însă participanții la reuniune au fost salutați de Gorbaciov și Elțîn.

În acest sens, vicepreședintele Parlamentului Republica Moldova, Victor Pușcaș, a declarat: „*În Transnistria nu există popoare mici. Locuitorii ei - moldoveni, ruși și ucraineni — au propriile state. Salutul liderilor Uniunii și Rusiei mi-a provocat nedumerire*". Nu e de mirare că toate acestea au alimentat energia liderilor Găgăuziei. Neavând putința de a lupta pe două fronturi, Chișinăul a purtat chiar în septembrie negocieri informale pentru unificarea a șase raioane din sud. Astfel, a apărut proiectul Gagauz Eri (Ținutul găgăuzilor) care, ulterior, a și stat la temelia Autonomiei Găgăuze.

Însă toate realizările au fost distruse de evenimentele de la 10 noiembrie când, în urma unui asalt, a fost ocupată Secția raională de poliție din Vulcănești.

La Secția raională de poliție din Vulcănești, lucrau și moldoveni, și găgăuzi și nu a existat niciodată niciun conflict, își amintește generalul Anton Gămurari. *Organizatorii acțiunii provocatoare s-au folosit de faptul că la Vulcănești trăiau numeroase persoane cu antecedente. Poliția i-a reținut pe membrii unei grupări infracționale, unul dintre aceștia fiind implicat în politică și bucurându-se de autoritate. Prietenii acestuia au început să ceară eliberarea sa, puțin câte puțin, iar mulțimea s-a îndreptat spre sediul secției de poliție. S-au găsit niște polițiști care le-au deschis porțile. Au pus mâna pe arme și au fost eliberați toți cei reținuți. După aceea au incendiat secția raională și au început să tragă cu armele.*

Poliția s-a retras la Comisariatul militar raional. Acele persoane aveau, potrivit datelor de care dispuneam, și arme proprii, luate de la Divizia din Bolgrad, în schimbul unei cantități de alcool din care se făcea coniac. Orașul a fost cuprins de tulburări. Au început să fie jefuite magazinele. La Vulcănești, a fost trimisă o brigadă de poliție cu destinație specială și un detașament al serviciului de ordine publică, eu le-am trimis pe ambele. Văzând că situația era serioasă, am mers cu primul grup, nu în centrul orașului, ci la periferie. Al doilea grup s-a îndreptat spre centru și a nimerit într-o ambuscadă. S-a deschis focul asupra trupelor noastre. Un glonț a nimerit chiar în inima polițistului Ion Panța din Orhei, care urma să aibă nunta a doua zi.

Alți trei polițiști au fost răniți. Am considerat necesar să fac ordine cu forța, iar, în acel moment, decizia era justificată, întrucât se ajunsese la fărădelegi strigătoare la cer. Comisarii de poliție din raioanele învecinate au avut o reuniune. Însă, în sud, nu era liniște, iar șeful Departamentului de poliție, Leonid Bolocan, sosit la Vulcănești, a dat ordinul de încetare a implicării în evenimente, pentru a evita noi pierderi și acutizarea confruntărilor. O mulțime de circa 500-600 de persoane, din care făceau parte atât reprezentanți ai lumii interlope, cât și gură-cască, a staționat lângă sediul Poliției vreo trei zile. Însă ulterior, oamenii, unul câte unul, s-au împrăștiat, mișcările de stradă s-au diminuat. Bandiții au plecat în Transnistria, pe urmă, au luptat împotriva noastră. A fost reluată activitatea normală a Poliției, cercetările, culegerea de probe. Prin metode operative, au fost identificați toți participanții activi la asalt, însă nu a fost reținut și judecat niciunul.

Conform unei alte versiuni, sediul Judecătoriei raionale și cel al Secției raionale de poliție din Vulcănești au fost ocupate după ce au fost deschise porțile cu ajutorul unui buldozer. În aceste condiții, brigada lui Gămurari s-a retras, iar personalul secției de poliție a fost evacuat din oraș. În cadrul cercetărilor întreprinse, Inspectoratul pentru resurse umane al MAI din Republica Moldova a ajuns la concluzia că *„apariția unor incidente grave la Secția raională de poliție din Vulcănești este strâns legată de inactivitatea locotenent-colonelului de poliție Boris Muravschi, șeful Departamentului de cadre din MAI care, la 13 noiembrie, a fost trimis împreună cu șeful Departamentului de Poliție, Leonid Bolocan, la Vulcănești, pentru a coordona acțiunile Poliției. Având în coordonare zona sudică, prin inactivitatea și incompetența sa în situație de conflict, în timpul mișcărilor ample de stradă, B. Muravschi a dat posibilitatea extremiștilor să împuște un cadru de poliție și să preia o cantitate mare din armamentul din dotare, cu ajutorul căruia și în ziua de azi comit infracțiuni grave. Nici ulterior Muravschi nu a întreprins măsuri eficiente de reluare a activității normale de către secția de poliție".* În contextul acestui eveniment, am înaintat o cerere către Guvern de demitere a lui Leonid Bolocan, în timp ce Constantin Antoci rămăsese nepedepsit... Sub impresia produsă de ocuparea Poliției din Vulcănești, în luna decembrie, găgăuzii au înființat o gardă națională condusă de neobositul Ivan Burgudji. Aceasta a fost înarmată de Tiraspol. Luând exemplul transnistrenilor, activiștii găgăuzi au început să caute contacte externe și chiar s-au întâlnit la ambasada Turciei de la Moscova cu președintele Turgut Ozal. La sfârșitul anului 1991, sistemul MAI, niciodată unitar, s-a scindat definitiv în două structuri opuse — MAI al Republicii Moldova și MAI al autoproclamatei RMN. Poliția a fost, practic, evacuată din Transnistria: mai funcționau doar secția raională din Dubăsari și cea orășenească din Bender, precum și secțiile de linie din stațiile Bender, Rîbnița, Tiraspol. Acest lucru a condus la o creștere a infracționalității. Armele și depozitele de muniție au devenit accesibile, elementele infracționale s-au înarmat, iar milițienii înșiși și-au îndreptat frecvent armele din dotare împotriva populației pașnice. La Parlament și Președinție soseau zilnic scrisori și telegrame de pe malul stâng în care oamenii cereau protecția autorităților legitime. Iată numai câteva din raionul Dubăsari, trimise președintelui Mircea Snegur și transmise mie „în vederea luării de măsuri". Transmițând această corespondență mai jos, spre Minister, având cunoștință de faptul

că Poliția, practic, era neînarmată, şeful statului şi-a recunoscut, în fapt, propria neputință. „*Noi, locuitorii satului Krasnîi Vinogradari, suntem forțați să îndeplinim legile aşa-numitei republici transnistrene, ne scot din şcoli grafia latină. Noi am votat pentru dvs. şi aşteptăm protecția dvs...*” „*Locuitorii satului Cocieri vă roagă să luați măsuri concrete de apărare a populației de separatiştii înarmați de la Tiraspol*”... „*Noi şi copiii noştri trăim într-o stare de frică, din cauza trăgătorilor cu arme automate care ne înconjoară, eliberați-ne. Moşneaga I.P., sat Corjova*”... „*Stimate Mircea Ion Snegur, noi, locuitorii satului Pîrîta, sperăm că opriți fărădelegile făcute în raionul nostru de către autoritățile din oraş. Satul Pîrîta*”... „*Vă rugăm să puneți capăt samavolniciei separatiştilor de pe malul stâng al Nistrului. Locuitorii satului Pohrebea.*”

Locuitorii satelor moldoveneşti din raionul Dubăsari nu i-au recunoscut pe oamenii lui Smirnov, însă Tiraspolul, la rândul său, a considerat oraşul, lângă care erau situate barajul şi hidrocentrala, teritoriu al autoproclamatei RMN şi a făcut eforturi să preia controlul asupra întregului raion, alungând forțele Chişinăului. După o tentativă de deblocare a podului de la Dubăsari, confruntările dintre forțele Ministerului Afacerilor Interne ale Moldovei şi combatanții înarmați din Transnistria au devenit tot mai dure. Cu o zi înaintea alegerilor pentru preşedintele Republicii Moldova (desfăşurate la 8 decembrie), Secția raională de poliție din Dubăsari semăna deja cu o cetate asediată, iar accesul în oraş era blocat.

În oraş şi în raion a continuat campania de defăimare, persecutare, hăituire şi batjocorire a cadrelor de poliție. Noaptea, persoane necunoscute însemnau cu cruci albe casele şi apartamentele polițiştilor, cadre ale MAI din Moldova erau atacate, lovite, deposedate de armamentul din dotare şi uniforme, împuşcate. Forțele nu erau echilibrate. O unitate de poliție deținea 47 de pistoale Makarov, 20 de arme automate Kalaşnikov, două mitraliere şi două lansatoare de rachete. Spre comparație în dotarea batalionului Dnestr erau, în acel moment, 1 500 de automate Kalaşnikov, obținute de la unitatea militară rusă 74273. De la aceeaşi unitate, au fost vândute Comitetului Executiv al oraşului Tiraspol, prin intermediul unei persoane de fațadă, 23 aruncătoare de grenade, 6 tancuri, 12 transportoare blindate, date, aparent, ca fier vechi în schimbul a 64 000 de ruble. Conducerea unității militare 65161 (comandant S. Bațura şi şeful serviciului de înzestrare A. Androşulik) a trimis Consiliului orăşenesc din Dubăsari 130 de arme

automate Kalașnikov, zeci de cutii cu grenade, cutii cu gaze lacrimogene — cloropicrină —, cutii cu rachete de semnalizare. Mai adaug faptul că polițiștii din Dubăsari nu erau instruiți pentru acțiuni militare, în timp ce Secția raională de miliție din oraș era condusă de un militar profesionist, șeful secției a doua a Comisariatului Militar Raional, maior A. Lukianenko.

Tiraspolul își consolida activ structurile de forță. La 21 noiembrie, printr-un decret emis de Smirnov, cetățenilor autoproclamatei RMN, care efectuau serviciul militar pe teritoriul Republicii Moldova, li s-a permis să îl continue în cadrul batalionului cu destinație specială Dnestr și în alte unități militare din Transnistria. La 27 noiembrie a fost adoptată hotărârea Sovietului Suprem privind intrarea sub jurisdicția așa-numitei RMN a unităților Armatei Sovietice, ale apărării civile și ale MAI, care luaseră o decizie în acest sens. Cu puțin timp înaintea alegerilor prezidențiale din Moldova, la 1 decembrie, la Tiraspol și Comrat, s-au desfășurat, de asemenea, alegeri prezidențiale. În Transnistria, la aceeași dată a avut loc și referendumul pentru independență, la care, în calitate de observatori, au participat membri ai Consiliului orașului Sankt-Petersburg. Smirnov a declarat deschis că *„toate consiliile sătești care nu asigură desfășurarea alegerilor și a referendumului s-ar putea considera dizolvate, iar cei care vor merge la vot, la 8 decembrie, ar putea fi alungați împreună cu familiile lor peste Nistru, în România"*. La 3 decembrie, prin decret, a interzis activitatea Poliției moldovene, iar, la 4 decembrie, a declarat activele ministerelor și instituțiilor moldovenești și unionale drept proprietate a așa-numitei RMN. În aceeași zi, a fost sigilat sediul Ministerului Securității Statului din Dubăsari.

De asemenea, a fost înființată Direcția Republicană pentru Apărare și Securitate a așa-numitei RMN, condusă de generalul-locotenent Ghennadi Iakovlev (fostul comandant al Armatei a 14-a sovietice), căruia i s-a ordonat ca împreună cu președintele Comitetului pentru Apărare, V. Rîleakov, să ajungă la un acord cu Ministerul Apărării din Rusia cu privire la transferarea către Tiraspol a armelor, tehnicii și proprietăților trupelor amplasate în Transnistria.

În aceleași zile, Chișinăul a trimis un mesaj la ONU, în care evalua astfel situația:

> *După trecerea, la 3 decembrie, a comandantului Armatei a 14-a din cadrul Districtului Militar Odessa, generalul-locotenent G. Iakovlev, în subordinea forțelor separatiste din Transnistria, detașamentele militare și*

semimilitare ale separatiştilor şi unităţile Armatei Sovietice au procedat la ocuparea localităţilor de pe malul stâng al Nistrului. La indicaţia comandantului Districtului Militar Odessa, general-colonelul Ivan Morozov, şi cu acordul Ministerului Apărării din URSS, în republică au fost create detaşamente militare şi paramilitare de atac, care terorizează populaţia paşnică de pe malul stâng, apelând la şantaj, destituiri, violenţă fizică şi ameninţări cu incendierea caselor.

Militarii distribuie sute şi mii de arme elementelor extremiste, inclusiv persoanelor cu condamnări penale. În Moldova, a început instaurarea unei dictaturi militare, printr-un puci al generalilor. Ne adresăm parlamentelor şi guvernelor ţărilor lumii, Consiliului de Securitate al ONU, cu cererea de a lua măsuri ferme pentru evitarea declanşării unor conflicte în această regiune a Europei, care ar putea avea consecinţe tragice. Considerăm necesară trimiterea unor observatori permanenţi ai Consiliului de Securitate al ONU în Republica Moldova.

Ministrul rus al apărării, Pavel Graciov, nu a răspuns telegramelor lui Mircea Snegur, iar primul locţiitor al comandantului Districtului Militar Odessa, generalul-locotenent Iuri Kuzneţov, a declarat că trupele ruse nu se vor implica deloc, că acţiunile generalului Iakovlev sunt personale şi că detaşamentele de autoapărare acţionează sub aparenţa soldaţilor ruşi, pentru care Comandamentul Districtului nu poartă nicio responsabilitate. Toate aceste evenimente au afectat în ajunul alegerilor prezidenţiale imaginea lui Snegur. Deşi nu a avut rivali, dorea cu atât mai mult ca alegătorii să îl perceapă drept un garant al independenţei şi integrităţii ţării, drept un apărător al tuturor cetăţenilor.

Snegur i-a unit în jurul său pe agrarieni (care, în acea perioadă înfiinţaseră Partidul Democrat Agrar), vechea şi noua nomenclatură, pe reprezentanţii minorităţilor etnice (28 de deputaţi rusofoni au cerut alegerea sa). Împotriva candidatului la funcţia de preşedinte era doar Frontul Popular, care critica orientarea prorusă a politicii lui Snegur. În acea perioadă, FPM făcea în mod deschis propagandă unirii cu România şi îmi amintesc că a înfiinţat chiar, în decembrie 1991, un Consiliu Naţional al Unirii, sub egida unor parlamentari din România şi Republica Moldova. Iniţiatorii acestei acţiuni au fost deputaţii: Mircea Druc, Ilie Bratu, Gheorghe Ghimpu, Lidia Istrati, Valeriu Matei. Totuşi, FPM nu avea posibilitatea de a participa la alegerile prezidenţiale cu un candidat propriu: conform legii, Mircea Druc

nu putea intra în competiție pentru că nu întrunea condiția continuității domicilierii în Moldova, iar în Frontul Popular nu mai erau alți doritori pentru funcția de şef al statului.

În consecință, alegerile prezidențiale din Republica Moldova au fost boicotate, pe malul drept, de Frontul Popular şi de interfront, pe cel stâng, de către toate structurile Tiraspolului, care au deschis doar 70 de secții de votare din cele 300 planificate. În plus, au fost blocate toate drumurile, fiind controlate de persoane înarmate, satele erau survolate de avioane-spion Iak-52, de la clubul aeronautic din Tiraspol. Tot ce spunea în acest timp Mircea Snegur se reducea la un singur lucru: trebuie să facem ordine, să restabilim integritatea teritorială a țării, să-i pedepsim pe cei care ignoră legile şi Constituția, să apărăm independența Republicii Moldova. Personal, am perceput aceasta ca pe un apel la combaterea separatismului cu metode politice. Iată, de exemplu, ce spunea candidatul la preşedinție în acele zile, la consfătuirea cadrelor organelor de ordine.

> *Dacă înaintea primelor alegeri libere pentru deputații poporului, acțiunile de nesupunere civică în masă erau predeterminate de însăşi logica luptei politice, acum nu este clar de ce o serie de forțe politice folosesc aceleaşi metode. Ne amintim demonstrațiile neautorizate, blocada căilor ferate, asedierea şi chiar incendierea sediilor Poliției. Nihilismul juridic devine o regulă. Am impresia că MAI, MSN[1] şi Procuratura se limitează la înregistrarea infracțiunilor, neefectuând o analiză profundă a cauzelor şi circumstanțelor care favorizează creşterea acestora şi fară o activitate planificată de prevenire şi descoperire a lor.*

Consider - şi probabil nimeni nu poate contesta acest lucru - că tot ce a făcut MAI în această perioadă a corespuns cerințelor impuse Ministerului de către Parlament şi de către şeful statului. Era mai greu ca niciodată de muncit. Cu câteva zile înaintea alegerilor, Tiraspolul a dat un ultimatum Poliției din Grigoriopol, Dubăsari şi Slobozia: până în dimineața zilei de 6 decembrie, trebuia să elibereze sediile deținute, în caz contrar, era amenințată cu scenariul de la Vulcăneşti. Lângă sediul Secției raionale de poliție, s-au strâns luptători înarmați, tehnică militară, populația cerea ajutor pentru a da afară Poliția, atacurile asupra polițiştilor se derulau unul după altul. Preşedintele Consiliului raional Grigoriopol, Leontiev, s-a adresat pentru

[1] Ministerul Securității Naționale

ajutor chiar şi locuitorilor din satele vecine din Ucraina. În noaptea de 5 spre 6 decembrie a fost observată deplasarea unei coloane cu militari pe direcţiile Rîbniţa - Dubăsari - Grigoriopol şi Tiraspol - Grigoriopol. În scopul evitării vărsării de sânge, cadrele Secţiei raionale de poliţie Grigoriopol au decis să înceteze temporar activitatea şi să părăsească sediul secţiei raionale. Pe podurile de peste Nistru de lângă satele Gura Bîcului şi Coşniţa, combatanţii au lansat provocări împotriva posturilor MAI, deschizând focul cu arme automate. Au fost luaţi prizonieri poliţişti moldoveni. Buletinele informative ale MAI din Moldova erau pline de comunicate despre incidente care le provocau locuitorilor Moldovei un sentiment de indignare profundă.

Astfel, la 1 decembrie, la intrarea în Bender, gardiştii, înarmaţi cu automate, au oprit pentru control o maşină VAZ-2101, condusă de controlorul OSTK de la o cooperativă locală, M. Speian, care a declarat că se supune legilor Moldovei. În apărarea şoferului, a intervenit însoţitorul său, o rudă de-a acestuia, O. Popovici. Acesta a fost scos din maşină, a fost lovit în spate cu patul armei şi băgat într-un autobuz, unde a fost ţinut mult timp şi batjocorit. În aceeaşi zi şi la acelaşi post, gardiştii au distrus maşina lui A. Stamatia, muncitor la uzina de produse din fier-beton din Bender, doar pentru că şoferul a încercat să evite pichetul. În pofida faptului că, în automobil, se afla un copil de 8 ani, gardiştii au declarat că au fost împuterniciţi de Smirnov să deschidă focul asupra tuturor maşinilor care nu se opresc la control. În dimineaţa de 6 decembrie, practic, toate drumurile şi podurile de pe malul stâng erau blocate. În apropierea satului Gura Bîcului, raionul Anenii Noi, asupra maşinii inspectorului de circumscripţie I. Vizdan, care intrase pe podul de pe Nistru, s-au tras focuri de arme automate. A fost rănit N. Donciu, membru al echipei, care a ajuns la secţia de reanimare a spitalului Anenii Noi, cu răni la torace. Cât despre Vizdan, acesta a scăpat cu bine - din fericire, glonţul a străpuns tunica sub braţ, însă automobilul său a fost avariat... Ziua următoare, la 7 decembrie, în zona digului de la Dubăsari, un grup de militari ruşi, înarmaţi cu automate, au înconjurat maşina Secţiei raionale de poliţie, au tras în aer şi i-au dezarmat pe cei cinci poliţişti. Militarii au capturat maşina cu staţie radio, cinci pistoale şi un automat cu cartuşe... La 7 decembrie, grupuri cu automate au înconjurat satul Gîsca, iar la 8 decembrie, Comisia Electorală nu a mai putut trece pe aici, venind dinspre Căuşeni, în condiţiile în care militarii nu permiteau

accesul prin Bender, blocat din toate direcţiile. În aceeaşi zi, observatorii din SUA nu au mai ajuns la Dubăsari, întrucât la apariţia lor, din direcţia podului au fost trase focuri de avertisment în aer.

În toate satele din Transnistria şi chiar şi la Străşeni, dintr-un elicopter militar au fost distribuiţi fluturaşi cu un apel la boicotarea alegerilor. În noaptea de 7 spre 8 decembrie au avut loc negocieri la Bender. Separatiştii au încercat să ocupe Secţia orăşenească de poliţie. Pe de altă parte, la alegeri au participat 83% dintre cei cu drept de vot, iar 98% dintre alegători l-au votat pe candidatul unic. Oamenii doreau cu ardoare să se facă pace, pentru a înceta ura reciprocă, asasinarea poliţiştilor şi a locuitorilor paşnici, pentru ca, în locul anarhiei, sărăciei şi magazinelor goale, să vină ordinea şi bunăstarea, pentru ca şeful statului, în cele din urmă, să se manifeste ca un părinte al poporului. În timpul întâlnirilor, Snegur şi Muravschi promiteau toate acestea. Spuneau că, după alegeri, Guvernul va trece la măsuri ferme în toate direcţiile, în primul rând, prin derularea reformei economice, consolidarea disciplinei în producţie şi instituirea ordinii. Muravschi, făcând campanie pentru Snegur, a pus accent pe promisiunea adoptării de măsuri decisive de stabilizare a situaţiei din Transnistria: „*Grupul de lideri de aici tulbură conştiinţa oamenilor, împingându-i împotriva fraţilor lor de pe malul drept al Nistrului. Noi vom face totul pentru a-i trage la răspundere*".

Devenind preşedinte, Mircea Snegur a declarat că este pregătit să se aşeze la masa negocierilor cu liderii Transnistriei şi Găgăuziei şi a avertizat că va reacţiona ferm în cazul unui refuz:

> *Îi îndemn încă o dată către raţiune, însă, dacă aceasta nu va fi de ajutor, atunci vom fi nevoiţi să luăm măsuri severe la adresa lor, în conformitate cu Constituţia. Eu m-am convins că toată lumea s-a săturat de politica separatiştilor. Vom destrăma separatismul, atât din exterior, cât şi din interior.*

Totuşi, după 8 decembrie, totul a mers ca mai înainte, adică Tiraspolul ne-o lua înainte peste tot, iar noi mergeam pe făgaşul lui, făceam concesii în permanenţă, ne apăram şi ne justificam, dovedind slăbiciune în faţa unei agresiuni brutale. Era o criză de putere: conducerea era incapabilă să soluţioneze problema pe calea negocierilor, nu putea nici să le dea separatiştilor o replică în forţă, întrucât Tiraspolul avea de partea sa Armata a 14-a şi Moscova. Dincolo de Nistru mai aveam doar Secţia raională de poliţie din Dubăsari, pe care susţinătorii lui Smirnov o terorizau în continuare.

La 10 decembrie, lângă satul Lunga Nouă, din raionul Dubăsari, cinci gardişti înarmaţi cu automate au oprit maşina ZIL-130, în care se deplasa ca pasager sergentul A. Ismailov, îmbrăcat în uniformă de poliţist de ordine publică, şi care se ducea la locul de muncă, în satul Dzerjinskoe.

Gardiştii l-au scos din maşină, l-au lovit cu picioarele şi cu patul puştilor, i-au confiscat pistolul Makarov cu muniţia din dotare şi l-au dus la Consiliul Orăşenesc, de unde acesta a reuşit să plece, recuperându-şi armamentul numai cu acordul lui Finaghin.

În ziua următoare, la 11 decembrie, un lunetist a încercat să tragă înspre fereastra cabinetului meu de la Ministerul Afacerilor Interne. În momentul împuşcăturii, acesta se afla într-un imobil situat pe bulevardul Ştefan cel Mare la nr. 126. Această clădire, în care locuiesc şi în prezent veteranii serviciilor speciale sovietice cu familiile lor, este o construcţie complexă. A fost construită de prizonierii germani după război, cu participarea KGB-ului: aici a fost plănuit, de la bun început, să fie adusă elita sovietică de partid şi, în particular, membrii operativi de comitet. Între scări sunt coloane transversale de ventilaţie ascunse care duc de la etajul tehnic la mansardă. Aici poate intra uşor un om şi nu e nevoie de nicio abilitate specială pentru a urca în câteva secunde pe acoperişul clădirii. Locatarii considerau că prin intermediul acestor construcţii puteau fi efectuate ascultările în perioadele când nu exista aparatura electronică specială. E greu de spus dacă acest lucru este adevărat. Dar faptele rămân fapte: într-un astfel de puţ vertical un lunetist putea uşor să se ascundă.

Nu era timp pentru investigarea oficială a incidentului: în ziua următoare, a început un nou asediul asupra Secţiei raionale de poliţie din Dubăsari. Potrivit unor date, confirmate şi de Ministerul Securităţii Naţionale, atacul a fost planificat la Tiraspol de către liderii Transnistriei. După acest eveniment, biroul meu a fost mutat mai departe de fereastră, iar fereastra cabinetului a fost pentru un timp blocată cu un oblon metalic...

A doua zi după atentat, la 12 decembrie, a fost dată publicităţii o declaraţie semnată de mine, precum şi de ministrul securităţii naţionale, Anatol Plugaru, procurorul general, Dumitru Postovan şi ministrul justiţiei, Alexei Barbăneagră. În aceasta, se spunea:

Aşa-numita RMN nu există şi nu va exista. Există doar separatişti. Noi vom lua toate măsurile legale pentru a stopa activităţile ce urmăresc subminarea integrităţii Republicii Moldova. Nu ne permitem să creăm pe teritoriul

Moldovei noi structuri de stat anticonstituționale şi detaşamente militarizate neprevăzute de lege, capabile să destabilizeze situația.

Spre deosebire de mulți alți reprezentanți ai puterii, am fost constant în prima linie a luptei împotriva separatismului. Ştiam că Tiraspolul urzea planuri de a-l lua ca prizonier pe ministrul afacerilor interne al Moldovei, însă transnistrenii nu aveau posibilități pentru aceasta, de aceea, totul s-a limitat la satirele din ziare, care făceau din mine o momâie, în fiecare număr. Jurnaliştii publicațiilor transnistrene din provincie, care, cu puțin timp în urmă, încă mai scriau în exclusivitate despre educația politică a comuniştilor, despre culesul de roşii, s-au emancipat şi s-au reprofilat pe pamflete al căror erou eram, atât de frecvent, încât mamele, de bună seamă, îşi speriau copiii neascultători cu mine. Era cumva o libertate unilaterală a stiloului: nu am remarcat niciodată în ziarele transnistrene nici măcar o umbră de critică la adresa conducerii de la Tiraspol, care a ținut şi ține şi acum presa în frâu. De asemenea, toată bravada lui Smirnov era construită pe faptul că acesta era apărat de Moscova şi se putea baza pe forțele armate ale acesteia din regiune. Liderul de la Tiraspol urmărea tensionat evoluția relațiilor moldo-ruse, deşi nu era nici el scutit de unele dezamăgiri. Comandamentul Armatei a 14-a susținea atât de deschis regimul separatist încât aceasta începuse să afecteze imaginea lui Boris Elțîn în Occident. Smirnov se folosea de arsenalul Armatei ruse ca de propriul bun, obținând de acolo arme, cadrele militare treceau în rezervă, subunități întregi intrând în garda transnistreană, condusă de colonelul Ştefan Chițac (bucovinean), participant în războiul din Afganistan şi fost adjunct al şefului Statului-Major al Armatei a 40-a. La 11 decembrie, două unități militare ruse din Tiraspol şi garnizoana Dubăsari şi-au declarat disponibilitatea de a trece sub jurisdicția aşa-numitei RMN. Ulterior, la 12 decembrie, a fost eliberat din funcție comandantul Armatei a 14-a, generalul Iakovlev. Comandantul forțelor terestre, generalul Semionov, a sosit la Tiraspol, l-a repus pe Iakovlev în funcție, dar, după numai o zi, acesta a fost din nou demis de către mareşalul Şapoşnikov (ministrul apărării CSI). În funcția de comandant al Armatei a 14-a a fost numit Iuri Netkaciov, sub conducerea căruia, de altfel, nu s-au schimbat prea multe.

În data de 12 decembrie, Mircea Snegur s-a întâlnit la Moscova cu Boris Elțîn. Preşedintele Rusiei a promis că va fi ratificat tratatul de cooperare cu Moldova şi că va fi examinată problema recunoaşterii diplomatice a acesteia.

Deloc întâmplător, în aceeaşi zi, în linia focului s-a aflat Dubăsariul unde, timp de o jumătate de oră, s-a tras în mod nejustificat asupra postului MAI al Republicii Moldova. Scopul provocării, plănuite de liderii Transnistriei, a fost subminarea negocierilor dintre Snegur şi conducătorii Rusiei, Belarusului şi Ucrainei. Aceste planuri au avut succes doar pe jumătate: preşedintele nostru, care se afla deja la Minsk, auzind de cele întâmplate, şi-a întrerupt vizita şi s-a întors la Chişinău.

La 12 decembrie 1991, comisarul Secției raionale de poliție din Dubăsari, locotenent-colonelul de poliție Ion Răciula, mi-a raportat că în oraş au sosit grupuri suplimentare de combatanți înarmați cu automate şi mitraliere, care intenționează să ocupe sediul secției de poliție. În jurul Secției raionale patrulau o maşină blindată construită artizanal dintr-un automobil Ural, cu 9 ambrazuri, precum şi alte două autovehicule. Având experiența amară a Vulcăneştilor, am luat decizia de a trimite o parte a cadrelor brigăzii de poliție cu destinație specială, în frunte cu locotenent-colonelul de poliție Anton Gămurari, în satul Holercani, pentru ca, în caz de necesitate, să poată veni în ajutor Poliției din Dubăsari. La 13 decembrie, dimineața, pe la ora 05.00, Gămurari a fost sunat de comisarul Răciula şi de comandantul de batalion, căpitanul Motînga. Aceştia au cerut ajutor, întrucât secția de poliție fusese înconjurată de cazaci şi gardişti, cu intenția evidentă de a o ocupa.

După ce a încercat, fără succes, să vorbească cu mine la telefon şi având informații că drumul ar fi liber, Gămurari a luat decizia, de unul singur şi pe negândite, de a veni în ajutorul colegilor din secția raională asediată. Grupul de polițişti ai brigăzii cu destinație specială s-a deplasat spre pod. Acolo se afla o patrulă alcătuită din şase gardişti, pe care i-au dezarmat fară niciun foc de armă. Însă, la postul de poliție rutieră (la intersecția drumurilor spre Dubăsari-Rîbnița-Grigoriopol), polițiştii au fost întâmpinați mai întâi de o serie lungă de gloanțe trasoare de mitralieră, apoi de foc automat. Când Poliția a deschis foc de răspuns, de la ferestrele celui de-al doilea nivel al clădirii postului de poliție rutieră a început să tragă o a doua mitralieră. În urma schimbului de focuri, au fost ucişi pe loc polițiştii Ghennadie Iablocichin, Mihail Arnăut, Valentin Mereniuc. Polițistul Gheorghe Caşu a murit după câteva ore, la spital, din cauza rănilor suferite. Martorii oculari au susținut că gardiştii i-au rănit pe polițişti cu tiruri de automate. Nouă dintre angajații noştri, având plăgi împuşcate, au fost duşi la spital. Au murit combatanții transnistreni Aleksandr Petergin şi Vladimir

Şcerbatîi, iar la 14 decembrie, a murit Vladimir Kuzmin, care fusese rănit şi care, după cum s-a dovedit ulterior, servise în trupele cu destinație specială de la Riga, fiind dat în urmărire de către autoritățile Letoniei.

A mai fost rănit şi şoferul autobuzului de cursă, Iuri Efremenko. Au început negocieri tensionate, s-a reuşit dezarmarea a 20 de gardişti. În acest timp, s-au apropiat autoblindatul şi cele două autovehicule, din care au ieşit douăzeci de persoane înarmate, care au luat în cătare cadrele de poliție. S-a reuşit reînceperea negocierilor, prin urmare, transnistrenii au plecat. Pe parcursul zilei, asupra polițiştilor au fost trase de mai multe ori focuri de automat, din diferite puncte. Iar, în jurul orei 8 seara, au fost capturați şeful Secției raionale de poliție din Orhei, căpitanul de poliție Constantin Furculiță, şi şeful de producție de la mina din satul Brăneşti din acelaşi raion, Boris Suvac, care îl însoțeau pe medicul-şef al sanatoriului Struguraş din Dubăsari, care se întorcea de la Chişinău. Au fost opriți pe pod de circa 20 de persoane cu arme automate, care le-au luat actele de identitate şi i-au dus la Dubăsari, în clădirea unui fost depozit, reamenajat în cazarmă. Suvac şi Furculiță au fost legați la ochi cu fulare şi duşi la subsol, unde se mai afla şi un sergent de poliție din Teleneşti. Acesta a relatat că fusese trimis în misiune la Dubăsari, unde a fost atacat cu grenade de tip Ceriomuha, şi-a pierdut cunoştința, motiv pentru care nu îşi mai aminteşte nimic. După o oră, a fost adus şi un sublocotenent de poliție de la Coşnița, capturat şi el cu ajutorul Ceriomuhăi. După ce medicul-şef s-a adresat preşedintelui Comitetului executiv raional, Finaghin, cei doi ofițeri de poliție au fost eliberați. Returnându-le actele de identitate, Finaghin a declarat că polițiştii au fost luați prizonieri pentru a obține un ascendent asupra MAI şi a ne determina să-i eliberăm din arest doi transnistreni.

La 13 decembrie, au fost arestați: I. Scripuleak, M. Dmitriev, I. Pasecinik, V. Posnika, V. Balmuş, A. Valko, condamnați anterior, participanți la evenimente în favoarea părții transnistrene. După o scurtă acalmie, la 14 decembrie, în jurul orei 11.00, pe baraj, a început să se tragă cu puşti cu lunetă, iar, pe malul drept, a fost rănit grav în stomac comandantul companiei a treia din cadrul unui batalion special al serviciului de ordine publică al Direcției de poliție din Chişinău, locotenentul Mihail Lozan. Finaghin a declarat că aceasta a fost o „întâmplare nefericită”, iar cei care au tras vor fi luați, chipurile, la întrebări... În timpul incidentului, au fost arestați 34 de combatanți, iar 4 au fost duşi imediat la spital. Dintre aceştia, 28 erau

locuitori din Rîbnița, membri ai gărzii republicane transnistrene. Au fost confiscate 6 mitraliere şi 25 de automate. În aceeaşi zi, la îndemnul renumitului jurnalist rus de televiziune, Aleksandr Nevzorov, cunoscut pentru tendințele sale extremiste, în Transnistria, au început să sosească primele detaşamente de cazaci şi voluntari din Petersburg, Moscova şi din alte oraşe ale Rusiei. La 15 decembrie, la Dubăsari, au sosit 8 Ikarus-uri cu luptători înarmați, printre care şi cazaci de pe Don.

Parlamentul mi-a cerut informații cu privire la evenimentele din 13-14 decembrie. Ciocnirea armată a coincis cu emiterea rechizitoriului Procuraturii URSS privind evenimentele de la Dubăsari, din noiembrie 1990. În intervenția susținută în fața preşedintelui şi a deputaților, m-am pregătit să amintesc despre legăturile dintre cele două conflicte, despre responsabilitatea sursei permanente a tensiunilor, a Tiraspolului. Intenționam să îmi fac auzită părerea despre pasivitatea Chişinăului, care a transferat toată răspunderea pentru conflictul din Transnistria Poliției *depolitizate*. Acest discurs mi s-a părut cel mai greu din viața mea, în acesta am transmis amărăciunea acumulată, nedumerirea, revolta față de pasivitatea autorităților într-un moment dificil pentru patria mea. Era durerea unui militar de carieră, educat în virtutea profesiei şi experienței sale să creadă că autoritățile sunt obligate să fie primul şi principalul garant al securității cetățenilor.

Se pare că nu e nevoie de un an pentru a analiza evenimentele din 13 decembrie și a-i indica pe cei care prin acțiunile sau inacțiunile lor au dat posibilitatea apariției unei noi tragedii. Erau, oare, o surpriză noile evenimente de la Dubăsari? Nu, asaltul asupra secțiilor raionale transnistrene de poliție a avut loc concomitent cu amplificarea agresiunii. În legătură cu cele întâmplate, MAI a informat și structurile de stat și opinia publică. Noi am avertizat: butoiul cu pulbere de peste Nistru putea exploda în orice clipă. Ne-au auzit, dar nu au luat măsuri concrete. La 13 decembrie, unica oază de administrare legitimă pe malul stâng era Secția raională de poliție din Dubăsari. Pe aceasta au început separatiștii să o ia cu asalt.

Din nou sânge, din nou victime. Cine era vinovat de ce se întâmpla? Consider nedrepte încercările de a face din Ministerul Afacerilor Interne unicul vinovat. Haideți să ne înțelegem. Iată că de doi ani și jumătate republica este scindată prin eforturile fostului centru imperial, nu fără implicarea lui Gorbaciov. Toți vorbesc de dialog, însă acesta nu a existat și nu există.
Se poartă un adevărat război. Vinovații principali sunt liderii separatismului,

care au transformat terorismul şi şantajul în instrumente politice. Toate încercările de deschidere din partea Chişinăului au fost ignorate. Însă conducerea republicii chiar a făcut totul pentru organizarea unui proces de negocieri? A fost aceasta fermă, faţă de strategia sa, şi flexibilă, din punct de vedere tactic? Politica de concesii permanente, măsurile parţiale, uneori şi contradictorii, au avut şi ele consecinţe nedorite. Noi acum am cedat, practic, am lăsat o parte din pământul nostru, udat timp de secole cu sângele şi sudoarea poporului, apărat, cu atâtea pierderi, în faţa cotropitorilor. Iar aceasta nu ne-o vor ierta nici copiii noştri, şi nici generaţiile viitoare. Astăzi, tot mai puternic se aud întrebări de genul: de ce au stat atâta timp în expectativă preşedintele, Parlamentul şi Guvernul republicii? De ce încă de acum doi ani, când pe pământul nostru de-abia se năştea politica separatismului, neobolşevismului, neocomunismului, nu au fost luate măsuri complete de eradicare a acesteia, încă din stadiul de embrion? A fost o vreme când puteau fi lichidate uşor consecinţele unor hotărâri nechibzuite. Ne amintim ce agitaţie a provocat la Chişinău, în Transnistria şi în sud adoptarea legii privind funcţionarea limbilor. Totuşi, conducerea republicii nu a văzut în această scânteie o prevestire a incendiului care se întindea.

Au fost ignorate cu încăpăţânare interesele a aproape un milion de cetăţeni. Printre altele, şi ale găgăuzilor, care cer condiţii pentru renaşterea naţională. Până în prezent, Parlamentul nu a recunoscut aceste greşeli. Iar focul arde cu vâlvătaie şi conducerea Moldovei este neputincioasă în faţa lui. Guvernul a pierdut de mult controlul asupra organelor puterii executive în teritoriu. Acestea deja nu mai sunt doar paralizate - sunt terminate. Însă nu auzim niciun cuvânt critic la adresa Guvernului. El este neputincios. Imensa maşină de stat a făcut din poliţie unicul său scut. Arestarea lui Smirnov şi a altor lideri a dat speranţa că republica, în cele din urmă, va da dovadă de fermitate în apărarea sa. Cu toate acestea, Smirnov s-a întors la Tiraspol ca un învingător. Şi, foarte curând, cetăţenii au citit cu nedumerire în ziare cum criminalii de stat (foştii deţinuţi) au fost incluşi în structura comisiilor de stat (subliniez) de conciliere. La ce fel de acord au ajuns aceste structuri ai cărei membri au avut posibilitatea să gândească între pereţii închisorii?

Ba bine că la niciunul! De aceea, cetăţenii de rând cad pe gânduri: de vreme ce conducerea republicii include în componenţa comisiilor de stat foşti deţinuţi - cu atât mai mult recunoaşte că a făcut o greşeală când i-a arestat. Cei care au dat ordinul de arestare a separatiştilor şi a susţinătorilor puciştilor au dat, după aceea, ordinul de a-i elibera, oferind un exemplu de hiperinconsecvenţă. Arestarea lui Smirnov şi a celorlalţi a mai avut o consecinţă: a fost începută blocada căilor ferate şi a secţiilor de poliţie din

Transnistria. Fiind îngrijorat de ocuparea secțiilor raionale de poliție de la Dubăsari şi Grigoriopol şi pentru inevitabilele victime, MAI a luat măsuri de întărire a acestora. Totuşi, acțiunile noii comisii de conciliere, politica veşnicelor concesii au paralizat această activitate. Nu suntem împotriva compromisurilor. Însă nu atunci când acestea îi compromit pe liderii statului, arătând întregii lumi neputința lor. Noi am cedat, iar separatiştii au profitat de acest răgaz pentru a se înarma. Iată roadele diplomației celor care acum acuză pentru toate MAI.

Poliția, depolitizată în mod oficial, a fost făcută un instrument al politicienilor neputincioşi. Cadrele organelor afacerilor interne au fost aruncate în prima linie. Lor le-a fost dată cea mai ingrată activitate. Căci dezarmarea formațiunilor ilegale este însoțită inevitabil de sânge, dacă aceasta are loc la un asemenea nivel inferior. Astfel de negocieri trebuie purtate la nivel de „vârf”. Aşa se procedează în întreaga lume. Chiar o asemenea tactică permite planetei să se mai dezarmeze puțin. Poliția, care de-abia a împlinit un an, a fost transformată, în Moldova, într-un instrument universal de soluționare a tuturor problemelor: de la cele comunale la cele politice. Poliția pe care, deocamdată, nu putem nici să o îmbrăcăm, nici să o înzestrăm cu cap, stinge incendiile aprinse de alții. Ea ține locul Ministerului Securității Naționale - pe ce bază?

Ceea ce se întâmplă acum în Transnistria, adică preluarea pe cale armată a puterii de stat şi dezmembrarea integrității teritoriale a republicii, este o crimă de stat a cărei prevenire, contracarare şi investigare nu intră în competența MAI. În toate țările civilizate, de acest gen de infracțiuni se ocupă organele Procuraturii şi ale securității statului. Forțele MAI, potrivit legii, pot doar să fie desemnate să sprijine aceste organe, din dispoziția preşedintelui sau a Parlamentului. Cu ce se ocupă instituția domnului Plugaru? Cu ce s-ar putea ocupa, de vreme ce Parlamentul nu a adoptat, nici până în prezent, legile care îi reglementează activitatea? Iar asta în timp ce integritatea statului nostru, suveranitatea şi independența, ba chiar şi existența lui sunt amenințate de o reală primejdie? În acest timp, MSN s-a concentrat pe lupta împotriva opoziției, pe lucrul cu arhivele KGB-ului.

Ne-am rezolvat toate problemele, astfel încât să ne dedicăm total studierii letopisețului? Cine va răspunde pentru faptul că până de curând securitatea statului lucra pentru Moscova, dezinformând Chişinăul? Ce a făcut aceasta pentru lichidarea, de la bun început, a primelor lăstare ale separatismului? Nimic, pentru că sarcina era cu totul alta - să fie organizate formațiuni ilegale şi să fie favorizată dezvoltarea lor ulterioară, creând

o contrapondere „recalcitrantului" Chişinău, un mijloc de înfrânare a acestuia şi de legare de imperiu. Cum ar putea aceiaşi oameni să susțină apărarea integrității şi independenței Moldovei?

Ministerul Afacerilor Interne nu poate înlocui nici Armata Națională şi nici serviciul de securitate a statului. În ce altă țară, organele afacerilor interne poartă un război nedeclarat? În ce altă țară polițistul trebuie să fie pregătit să meargă pe front, în orice moment?

Acumulasem multe întrebări față de membrii Parlamentului, ai structurilor guvernamentale şi ai formațiunilor civice. Cine l-a împuternicit pe preşedintele Comisiei parlamentare permanente pentru combaterea criminalității, dl Berlinschi, să promită eliberarea lui Smirnov în timpul întâlnirii de la Tiraspol cu participanții „războiului feroviar"?

Guvernul Rusiei, pe baza informațiilor unilaterale de la Tiraspol, a întocmit o listă lungă cu încălcări ale drepturilor populației nemoldovene din Transnistria. Ea a fost transmisă Chişinăului. Atunci, de ce comisia dlui Arseni, ca şi Departamentul de stat pentru problemele naționalităților, condus de dl Grebençcikov şi asociația Transnistria, condusă de dl Soltan, nu dau alarma peste tot, informând opinia publică despre încălcările drepturilor populației moldovene - dar şi nemoldovene! — din Transnistria?

Ce a făcut pentru apărarea integrității Moldovei Frontul Popular al cărui lider, dl Roşca, preferă călătoriile peste Prut celor peste Nistru? Ce a făcut pentru republică Forumul Democrat al Cetățenilor din Moldova ai cărui lideri, de asemenea, doar vorbesc, însă nu fac nimic? Care sunt roadele activității comitetului pentru apărarea păcii, căruia statul continuă să îi aloce fonduri de la buget?

Activitatea Parlamentului, în ansamblu, provoacă nedumerire. În timp ce separatiştii treceau la atac frontal, deschis, desprindeau o parte din teritoriul Moldovei, se înarmau susținut, organul legislativ, care şi-a început activitatea la 10 decembrie, nu a găsit timp să examineze aceste probleme extrem de importante pentru republică, dar a pierdut câteva zile prețioase pentru a dezbate problemele sale interne. De ce Parlamentul nu audiază rapoartele de activitate ale comisiilor de conciliere cărora li s-a pierdut şi numărul, conduse de deputații poporului Petru Lucinschi, pe care deja de mult timp nu îl mai vedem la şedințe?

Domnilor deputați, cu un an în urmă, Parlamentul a votat aproape în unanimitate Legea Poliției, dându-ne anumite drepturi şi facilități. Cu toate acestea, în prezent, cei care acum un an au spus da pun la îndoială prerogativele Poliției. Ei ne întreabă: Ce ați făcut la 13 decembrie la podul din

Dubăsari? Ne reproşează faptul că, văzând persoanele înarmate, poliţiştii s-au grăbit să îşi facă datoria. Dar cum ar fi trebuit ei să se comporte? Printre cei care au lansat provocări la adresa Poliţiei, după cum am mai spus, erau şi foşti condamnaţi penal. În prezent, aceştia lucrează mână în mână cu politicienii, împotriva adevăratului duşman al lor - organele afacerilor interne. Guvernului i-a trebuit aproape un an să aducă salariile cadrelor în conformitate cu prevederile Legii Poliţiei. În schimb, de această întârziere în aplicarea legii a profitat Smirnov, care a propus un salariu de trei ori mai mare. Se ştie care este preţul acestei măsuri populiste şi speculative: la Tiraspol, muncitorii au intrat în grevă, salariul lor mediu nedepăşind 200 de ruble. Cu toate acestea, comparaţia nu ne avantajează. Acum Poliţia de dincolo de Nistru lucrează în condiţii incredibil de dificile, într-o permanentă teamă pentru cei apropiaţi, terorizaţi în cel mai barbar mod.

Ziarele sunt pline cu declaraţii ale conducerii republicii, ale partidelor şi mişcărilor politice de dreapta, de stânga şi de centru. Acestea sunt vorbe, însă unde sunt faptele? Transnistria a fost, practic, desprinsă de Moldova spre necazul cetăţenilor simpli şi bucuria separatiştilor.

Pe adresa preşedintelui, a prim-ministrului, a instituţiilor statului şi a redacţiilor ziarelor sosesc valuri de telegrame, scrisori cu plângeri ale cetăţenilor din Tiraspol, Rîbniţa, din oraşele şi satele de pe malul stâng împotriva persecuţiilor din partea politicienilor smirnovişti. Unde să se adreseze după ajutor victimele noului regim fascist? Dacă ei sunt cetăţeni ai Moldovei unitare, atunci ce instituţii ale Chişinăului le apără drepturile? Nu avem, deocamdată, un val de refugiaţi de peste Nistru, numai pentru faptul că oamenii ştiu: la Chişinău, nu există nimeni de la care să primească ajutor. În oraşele şi satele Transnistriei, ca şi mai înainte, ei se adresează pentru ajutor Poliţiei.

Analiza rezultatelor activităţii organelor afacerilor interne, din primele 11 luni ale anului curent, dovedeşte că politica separatiştilor faţă de organele Poliţiei nu poate fi decât convenabilă lumii infracţionale. Dacă în republică s-a remarcat o tendinţă clară de scădere a ritmului creşterii nivelului infracţionalităţii, în aceste localităţi se observă un salt serios al criminalităţii, după toţi parametrii. Fiecare cetăţean al republicii trebuie să conştientizeze că asupra suveranităţii şi integrităţii teritoriale ale republicii atârnă ameninţarea cu moartea.

Salvarea noastră constă în unitate, în depăşirea intereselor şi neînţelegerilor politice, de etnie, de grup, în coagularea în jurul preşedintelui, Parlamentului şi Guvernului republicii. Cei care consideră că în Transnistria s-au ciocnit interesele populaţiei moldovene şi rusofone greşesc profund. Aceasta este o minciună dezgustătoare şi mârşavă. Poporul moldovean a trăit

de secole alături de ruşi, ucraineni, găgăuzi, evrei, de reprezentanţi ai altor naţionalităţi şi niciodată relaţiile lor nu au fost întunecate de confruntări, cu atât mai mult sângeroase. Aşadar, ce se întâmplă acum în Transnistria şi în sudul republicii? Acolo avem de-a face cu rezistenţa dură, acum chiar şi sângeroasă, a reacţiunii neobolşevice împotriva cursului istoriei. Puciul comunist care a eşuat în august, la Moscova, a izbucnit, în decembrie, la Tiraspol. Şi nimeni nu trebuie să spere că va sta deoparte.

Totuşi, nu am avut posibilitatea să susţin acest discurs. Intenţionam ca, la 18 decembrie 1991, să fie sărbătorită, pentru prima dată, Ziua Poliţiei, însă Prezidiul Parlamentului nu a reuşit să aprobe hotărârea respectivă, transmiţând documentele Guvernului. Împreună cu cadrele, am turnat coniac în păhărele, în cinstea zilei de naştere a Poliţiei moldovene, însă simţeam o greutate pe suflet... Aveam impresia că, în opinia multor deputaţi, ceea ce se întâmpla nu îi viza personal. În timp ce ţara era sfâşiată în bucăţi, deputaţii erau preocupaţi să clarifice cine şi de câte ori a publicat articole în paginile ziarului Parlamentului, *Sfatul Ţării,* precum şi cine şi de câte ori a dat interviuri jurnaliştilor acestui ziar...

La 14 şi 15 decembrie, la Chişinău, au avut loc două întâlniri între Snegur şi Smirnov, în urma cărora a fost înfiinţată o comisie de conciliere şi s-a ajuns la o înţelegere privind retragerea detaşamentelor înarmate, eliminarea barierelor în transporturi, eliberarea arestaţilor şi a răniţilor. La 16 decembrie, ora 16.30, la postul de radio al oraşului Dubăsari a fost anunţată retragerea trupelor ambelor părţi şi începerea activităţii comisiei de conciliere în satul Dzerjinskoe. Totuşi, ca de obicei, înţelegerile cu liderii de la Tiraspol au fost încălcate chiar de către aceştia. La ora 16.40, din direcţia barajului s-au auzit tiruri de automate şi a explodat o grenadă F-1. Mai mult, în piaţa publică din centrul oraşului a avut loc un miting la care s-a propus ca toţi bărbaţii să meargă pentru a întări posturile, astfel că pe baraj au apărut circa 400 de voluntari moldoveni. La ora 23.10, la marginea satului Lunga, la postul Poliţiei rutiere a fost oprit un Ikarus care venea din direcţia oraşului Grigoriopol şi în care se aflau gardişti. Aceştia au deschis focul împotriva cadrelor de poliţie, au întâmpinat rezistenţă şi, abandonându-şi în întuneric autobuzul, au fugit care încotro, în porumb... Spre seară, separatiştii au reţinut cinci poliţişti şi i-au închis în sediul Consiliului orăşenesc. După aceea a fost capturat un locotenent-major de poliţie, îmbrăcat în civil, care nu avea arme asupra sa. El a fost aruncat la subsol,

lovit cu sălbăticie, apoi dus la secția de chirurgie a spitalului, unde tânărul a fost imediat internat.

Cei cinci polițiști au fost eliberați abia la 16 decembrie, la ora 04.30, iar, la ora 05.30, subunitățile lui Gămurari şi Harcenco au fost evacuate de pe pozițiile lor şi trimise la bazele de dislocare. A fost evacuat şi postul de poliție din satul Vadul lui Vodă.

La 18 decembrie, Rusia a recunoscut independența Republicii Moldova, după ce o serie de deputați rusofoni din Parlamentul moldovean, printre care se număra şi profesorul Anatoli Lisețki, s-au adresat Parlamentelor fostelor republici ale Uniunii cu apelul de a recunoaşte şi ele Republica Moldova şi de a nu permite sosirea în țara noastră a unor noi formațiuni de voluntari şi cazaci pentru a apăra, chipurile, populația rusofonă. La 21 decembrie, Kievul a recunoscut independența noastră. În aceeaşi zi, Snegur a semnat acordul de aderare la Uniunea Statelor Independente, iar, în ziua următoare, Frontul Popular (care participase anterior la funeraliile polițiştilor ucişi la Dubăsari) a anunțat trecerea în opoziție. La 22-23 decembrie, o mulțime de oameni au ars în piața publică obiecte din cauciuc, toată noaptea oamenii au stat în jurul focurilor, au bătut în clopotul de la Arcul de triumf, protestând împotriva aderării la CSI. Duminică după-amiază, la finalul discursului televizat al lui Snegur, o mulțime de oameni s-au adunat la monumentul lui Ştefan cel Mare, au mers la sediul Parlamentului, scandând „Jos Snegur!”, apoi la sediul Ministerului Securității Naționale, strigând „Jos Plugaru roşu!” Pentru a calma populația, serviciile secrete au răspândit zvonul că, la CSI, ar dori, chipurile, să adere România şi Bulgaria şi că Snegur s-ar fi înțeles cu Smirnov cu privire la înființarea unui stat federal comun.

Cu toate acestea, nu se intenționa niciun fel de pace şi, cu atât mai puțin, reintegrare. Aderarea Moldovei la CSI şi pierderea inițiativei de către Frontul Popular se părea că ar fi trebuit să pună punct tuturor speculațiilor liderilor tiraspoleni, întrucât asta ceruseră întotdeauna. Însă curând a fost anunțată înființarea forțelor armate ale aşa-numitei RMN.

Tiraspolul era întotdeauna cu un pas înainte şi ne-a devansat şi aici, întrucât în Moldova încă nu exista un minister al apărării. A devenit, în cele din urmă, clar că nesfârşitele negocieri şi concesii nu dau niciun fel de roade, pentru că *mafia directorilor* de la Tiraspol dorea un singur lucru: puterea incontrolabilă în Transnistria. Şi, ceea ce este cel mai monstruos, separatiştii erau gata chiar să şi lupte pentru aceasta...

CAPITOLUL 26

Coşmarurile perioadei de tranziţie

Fantoma Marii Depresiuni. Foametea şi şomajul ca însoţitoare ale războiului. Se gândea, oare, Puterea la apărarea poporului? Cum au fost „încadraţi" militarii sovietici în punctele fierbinţi. Cazacii în Transnistria. În vuietul sirenei: atacul asupra Poliţiei din Bender, la 6 decembrie 1991. Compromisul cerut, un pas pe calea ruşinoasei cedări. Cum a devenit Kostenko o ameninţare pentru Bender?

La sfârşitul anului 1991 şi începutul lui 1992, în economia Moldovei domnea anarhia, produsul intern brut era în cădere, întreprinderile se opreau din activitate. Extrem de amară a fost soarta uzinelor şi institutelor de cercetare ştiinţifică ce funcţionau în cadrul complexului militar-industrial: uzinele Mezon, Signal, Sciotmaş, Uzina de tractoare din Chişinău, unitatea de producţie Lenin din Bălţi şi altele. Ele alimentau bugetul Moldovei şi înglobau o mare parte a forţei de muncă din oraşe.

Specialişti cu calificări superioare în domenii rare erau condamnaţi la disponibilizare. Devenea tot mai evident că în URSS exista un aşa-numit şomaj mascat: acolo unde producţia putea fi realizată cu efortul a zece oameni lucrau douăzeci, pe alocuri şi treizeci. Odată cu destrămarea Uniunii şi a economiei de comandă, a început expulzarea angajaţilor de prisos din industrie şi comerţ. Salariile nu erau achitate cu lunile, în contextul restructurărilor, personalul era aruncat în stradă ca sacii cu balast. Legislaţia sovietică a muncii nu se mai aplica, iar cea moldovenească încă nu apăruse. Şomerii începeau să formeze o armată a aşa-numiţilor *celnoki*[1], care făceau

[1] *Suveici*

curse regulate după produse ieftine în țările vecine. În clădirile neîncălzite ale întreprinderilor şi institutelor de cercetare ştiințifică ce agonizau viața licărea doar în cabinetele directorilor. Şefii căzuți în depresie, cu pulovere călduroase pe sub sacourile proaste sovietice, visau că vor închiria imobilele care se goleau şi îşi vor însuşi banii. Activele întreprinderilor, tehnica şi mobilierul de birou cădeau în mâinile speculanților. Mircea Snegur a emis un decret prezidențial de interzicere a vânzării mijloacelor auto de stat, însă acest act a fost ignorat. Exista doar un singur mod de a deveni posesor de autovehicul: să cumperi o maşină de producție sovietică, împrumutată de la o organizație de stat sau de la un colhoz.

În URSS, exista un monopol al întreprinderilor specializate în producția, practic, a tuturor grupelor de mărfuri. Unele uzine asigurau hârtia sau medicamentele pentru toată Uniunea, altele — automobilele sau detergenții. Când sistemul economiei planificate s-a prăbuşit în doar câteva luni, lanțurile de producție existente s-au rupt. Acum producătorii nu ştiau cui să trimită mărfurile şi cum să încaseze banii pentru ele, iar comercianții nu ştiau de unde să achiziționeze aceste mărfuri. Ba nu erau săpun şi chibrituri, ba nu erau zahăr şi sare, ba nu erau vată şi aspirină. Liberalizarea comerțului nu a condus la umplerea spațiilor comerciale. Magazinele decădeau, în schimb se deschideau piețe. Apăreau companii efemere de comerț en-gros. Prețurile au scăpat de sub control, iar pe parcursul anului 1991 au crescut cu câteva mii de procente. Hiperinflația a distrus economiile cetățenilor.

Orăşenii se temeau de foame şi frig, depozitau crupe, conserve şi țigări, făceau pesmeți pe care îi țineau în fețe de pernă. Timp de un deceniu şi jumătate, în topul vânzărilor s-au situat şemineurile electrice produse la Uzina de tractoare din Chişinău.

Calitatea alimentelor scădea, standardele intraseră în uitare; neavând toate ingredientele, producătorii schimbau în mod arbitrar rețetele, numai să nu stea pe loc banda rulantă. Au apărut produse surogat, care numai la suprafață arătau ca acelea pe care oamenii le ştiau din copilărie. Trenurile au început să întârzie, autobuzele ieşeau din uz din cauza lipsei pieselor de schimb. Se închideau teatrele, cluburile, bibliotecile, librăriile, bazinele de înot, stadioanele. Colecțiile operelor clasicilor, atât de scumpe în perioada sovietică, erau scoase la vânzare pe nimic. Oamenii respingeau valorile trecutului recent şi apelau la valorile Occidentului, încercând să înțeleagă cum trebuie construit capitalismul în cadrul familiei. Cuvântul business

şi-a făcut loc cu fermitate în dicționar. În oraşe, prosperau sălile de video, unde tinerii vizionau filme americane de război şi chiar unele mai fierbinți, interzise în perioada sovietică. Dar majorității populației nu-i ardea de cinema, oamenii se gândeau la pâinea cea de toate zilele. Unii făceau avere într-o clipă din afaceri de intermediere şi din comerț cu combustibili, alții făceau sobe metalice sau fețe de masă. Cooperatorii au încercat să acopere deficitul de haine şi încălțăminte, aruncând pe piață jeanşi prespălați şi scurte din puf din care cădeau pene de pasăre. Apăruseră mărfuri de calitate militară, confecționate din pânză putredă, cusută cu ață putrezită, vopsite în albastru sau verde, care îşi pierdeau repede aspectul, se rupeau şi se decolorau.

Pensionari vrednici de milă, gârboviți, ponosiți vindeau pe nimic pe marginea trotuarelor haine, pantofi şi vase de bucătărie vechi. Cerşetorii au devenit un fapt obişnuit. Neobişnuite erau SIDA şi tuberculoza. În spitale nu era căldură, dar nici medicamente, seringi de unică folosință şi aparatură medicală. Europa Occidentală a văzut tot acest tablou în timpul Marii Depresiuni, cea de Est - după al Doilea Război Mondial. Însă era o deosebire. În Moldova, puterea nu se gândea la protecția socială a populației în vremuri de criză, ci doar o îndemna să rabde, în numele patriotismului şi al realizării reformelor. Statul nu avea grijă de simplii cetățeni şi constata cu indiferență creşterea mortalității, scăderea natalității şi plecarea la muncă în țările vecine.

Marginalizarea populației nu a făcut niciodată obiectul dezbaterilor primului Parlament al Moldovei independente. În consecință, anul 1992 a devenit un an nu numai al declinului, ci şi al vărsării de sânge. Războiul, pur şi simplu, nu putea să nu înceapă - trebuia distrasă atenția oamenilor de la întrebarea - de ce Parlamentul şi Guvernul nu-i ajută pe oameni să supraviețuiască, de ce autoritățile locale asistă cu indiferență la distrugerea gospodăriei comunale?

În anul 2007, am fost la Străşeni, unde am văzut o imagine apocaliptică: cartiere întregi de blocuri în care, începând cu 1990, au ruginit țevile de apă şi canalizare, devenind inutilizabile. Orăşenii se apucaseră să construiască fântâni la câte două, trei familii. Femeile şi copii duceau la etaj apa de proastă calitate, nepotabilă. Lichidele uzate se scurgeau la subsol unde staționau, distrugând pereții şi fundația, un adevărat paradis pentru țânțari. Pensionarii, care nu aveau nici bani să sape fântâni, nici forță să care găleți cu apă, au fost invitați de către o organizație de binefacere să facă duş o dată

pe săptămână. Aşa arătau înainte de 2010 mai toate oraşele mici ale Moldovei. În perioada guvernării comuniştilor, autoritățile nu au mişcat un deget să readucă în provincie viața normală, distrusă în anii ’90. În timp ce la mănăstirea Căpriana, preşedintele „roşu”, Vladimir Voronin, a construit o reşedință luxoasă pentru primirea oaspeților (unde nu aveau acces turiştii), pentru locuitorii din Străşeni apa în robinete era, în continuare, un vis. Abia după victoria forțelor anticomuniste, noul preşedinte al raionului, Nicolae Robu, a început să sape puțurile colmatate şi, în doi ani, a refăcut alimentarea cu apă, învingând rezistența Guvernului comunist. Atât în provincie, cât şi în țară, în ansamblu, după dezorganizare, viața normală a început să renască după venirea la putere a administrației locale necomuniste în anul 2009. Însă mă întorc cu gândul la anii ’90, de tristă amintire... Începea iarna 1991-1992. Destrămarea Uniunii, criza de putere, prăbuşirea economiei, pasivitatea organelor de apărare a legii au condus la faptul că o imensă mulțime din populația masculină era gata să lupte. Sportivii şi militarii URSS de pe 1/6 din uscat ajunseseră fără muncă, fară o profesie civilă, fără acoperişuri deasupra capului. Unii ajungeau în servicii de pază, alții umpleau rândurile grupărilor criminale sau deveneau „soldații şansei”.

Când Armata Sovietică a părăsit Europa de Est, au fost trimişi în rezervă circa 100 000 de ofițeri. Comandamentul trupelor din Vest a vândut bunurile din depozitele militare pe piața neagră, nu fără cunoştința ministrului apărării, generalul Pavel Graciov. În 1994, a fost asasinat jurnalistul moscovit Dmitri Holodov, care efectua o investigație privind actele de corupție din grupul de trupe din Vest: a primit o geantă-diplomat care, aparent, conținea materiale compromițătoare, însă, în realitate, acolo era un dispozitiv exploziv.

În 1991-1992, au fost trimişi în rezervă circa o jumătate de milion de ofițeri ai Armatei Sovietice. Armele se plimbau liber prin fosta URSS. Bărbații, care aveau nevoie de război pentru că nu se găsea de muncă pentru ei, au fost înarmați şi trimişi, parțial, şi în Transnistria. Aceasta a devenit un butoi în care s-a acumulat praful de puşcă. Militarii disponibilizați din Armata a 14-a au intrat în detaşamentele gardiştilor. Din penitenciarele ruse au fost eliberați o mulțime de condamnați, cu condiția că vor participa la conflictul militar din Transnistria pentru a-i apăra pe slavi de românii fascişti. Solda mercenarilor era de câteva mii de ruble pe lună, plus masă şi cazare gratuită. Bunăoară în Transnistria luptau militari din rândurile membrilor Uniunii

panruse a ofițerilor, înființate în decembrie 1991, în momentul destrămării Uniunii Sovietice, de un grup de ofițeri de la academiile militare din Moscova, în frunte cu colonelul S. Terehov. Uniunea a intrat în opoziție politică fățișă față de preşedintele Boris Elțîn, pe care l-a acuzat că nu ar fi dorit să mențină unite forțele armate ale URSS. Această organizație a provocat primele pierderi în luptă, în 1992, pe Nistru, fapt comunicat cu mândrie de Consiliul ei politic central din Moscova. În 1991-1992, Uniunea ofițerilor a participat la înființarea comitetului panrusesc *în apărarea Transnistriei,* care s-a reunit la Tiraspol cu renăscuta căzăcime rusă, ai cărei reprezentanți soseau de pe Don, din Kuban, Siberia, Sankt-Petersburg, Novosibirsk, Omsk şi multe alte regiuni şi oraşe.

Venind în Transnistria, în grupuri înarmate şi individual, cazacii au scos din regiune armamentul Armatei a 14-a şi au ieşit apoi la suprafață în cronica infracțiunilor. După ce au dat de sânge, aceştia au căutat următoarea doză de adrenalină în cele mai diverse puncte fierbinți ale planetei: în 1993, la Moscova, au apărat Casa Albă, apoi au plecat în Serbia, Nagorno-Karabah, Osetia... Războiul devenise pentru mercenari sensul vieții, cotidianul, pacea îi oprima. În sudul Rusiei, cazacii, veterani ai războiului din Transnistria, terorizau populația care nu era de origine slavă, făceau pogromuri, cerând autorităților finanțare şi sprijin pentru înființarea de adevărate formațiuni militare, precum şi permisiunea de a purta arme. În studiul *Mişcarea căzăcească: nodul problemelor,* Veaceslav Lihaciov şi Vladimir Pribîlovski spuneau că în septembrie 1992, la Rostov-pe-Don, cazacii Trupelor Donului, „înarmați cu automate şi mitraliere, aduse din Transnistria, au ocupat, cu de la sine cu putere, fosta casă de învățământ politic sau Casa Paramonov, despre care afirmau că aparținuse cândva căzăcimii (în mod eronat de altfel, întrucât Paramonov nu a fost cazac)”.

Ca urmare, o parte a clădirii a fost cedată conducerii căzăcimii de pe Don. În aprilie 1993, o altercație la beție între cazaci, la Casa Paramonov, s-a sfârşit cu uciderea unuia dintre cazaci, după care a trebuit să intervină OMON de la Rostov.

Dezmățul grupărilor armate început pe teritoriul Transnistriei nu a rămas fără urmări nici chiar pentru Rusia. Pe veteranii războiului transnistrean se bazau cele mai reacționare forțe politice, în contul lor intrând numeroase infracțiuni de amploare. Dau doar un exemplu: în 1993, în oraşul Dmitrov din regiunea Moscova, a fost înființată o organizație a cazacilor şi oamenilor

de afaceri evazionişti, de orientare comunistă şi cu conexiuni în lumea interlopă. Aşa-numita *Frăţie căzăcească* se ocupa de *racket* pe pieţele din regiunea Moscova, constituia masa demonstranţilor şi asigura paza mitingurilor comuniste şi naţional-patriotice. În 1990, liderul *Frăţiei căzăceşti,* Mihail Filin, a fost condamnat la un an de închisoare pentru portul şi păstrarea ilegală de muniţie, eliberat condiţionat, după care a luptat în Transnistria, unde a primit legitimaţie de cadru al serviciului de securitate al autoproclamatei republici. În 1993, a condus serviciul de pază al generalului Albert Makaşov, în aprilie 1995, a fost arestat, fiind suspectat în cazul răsunător al asasinării renumitului jurnalist de televiziune din Moscova, Vlad Listiev. În septembrie 1995, reprezentanţii *Frăţiei Căzăceşti,* printre care şi atamanul Filin, aflat în arest, au fost incluşi pe lista candidaţilor pentru Duma de Stat din partea Partidului Popular Naţional. Ulterior, Filin a fost o prezenţă permanentă în suita generalului Makaşov şi a fost reţinut pentru port ilegal de arme[1].

După încheierea conflictului armat din Transnistria, autoproclamata republică a strâns contactele cu organizaţiile politice radicale. Potrivit unor date, până la 500-700 luptători transnistreni au participat în acţiunile militare de la Moscova (octombrie 1993), Karabah (de partea armeană), Abhazia, Bosnia (de partea sârbilor). Mulţi ani până în prezent, o parte din producţia complexului militar-industrial de la Tiraspol este vândută unor actori nonstatali, prin compania de export şi intermediere Şerif, fiind livrată, printre altele, unor formaţiuni din Cecenia, Nagorno-Karabah, organizaţiilor Al-Qaida, Hezbollah, Hamas, precum şi în Iran şi Irak. Când o masă de oameni cu tendinţe agresive doreşte cu ardoare acţiune, se găsesc destule incidente armate, de toate felurile, de unde să aleagă. Tiraspolul punea constant aceste izbucniri pe seama *tendinţelor militariste* şi a „provocărilor" Chişinăului.

Pentru propaganda antimoldovenească erau utilizate mijloacele ruse de informare în masă, precum şi materialele culese în Transnistria de emisarii diverselor organizaţii civice. Printre aceştia se numărau observatorii Centrului rus de apărare a drepturilor omului *Memorial,* care a organizat expediţii în zona de conflict, pe ambele linii ale frontului, chestionând victimele din Bender, satele Gîsca, Varniţa, Parcani, discutând cu oficiali de la Chişinău,

[1] Sursa acestor informaţii - Okmnpcossack.ru, site-ul Uniunii Cazacilor

Tiraspol, Bender, Căuşani, Varniţa. Deşi experţii *Memorialului* dispuneau de materiale de la Parlamentul, Procuratura şi MAI ale Republicii Moldova şi au avut posibilitatea de a discuta cu cei reţinuţi şi arestaţi la izolatorul de anchetă, izolatorul de arest preventiv, precum şi din instituţiile de reeducare prin muncă ale Republicii Moldova, concluziile lor despre cele întâmplate erau, deseori, superficiale şi tendenţioase, iar Republica Moldova era prezentată constant ca agresor. Chiar şi evenimentele din 2 noiembrie 1990, de la Dubăsari, care, după cum am şi subliniat, au făcut obiectul unei anchete a Procuraturii URSS, au fost prezentate într-o lumină acuzatoare la adresa Chişinăului. În aceste condiţii, în mod voit, *Memorial* nu a abordat, în cadrul rapoartelor sale, problemele privind legalitatea autoproclamatei RMN şi bazele înfiinţării ei, nu a dezvăluit adevăratele substraturi ale referendumurilor organizate în Transnistria, însă a acuzat constant conducerea Moldovei că nu ar fi oferit garanţii clare privind neaderarea, în viitor, la România şi că s-ar fi opus acordării unui statut de autonomie Transnistriei şi Găgăuziei. Totuşi, convingerea mea profundă este că, de la bun început, liderilor de la Tiraspol nu le-a convenit ideea autonomiei, iar, la începutul conflictului armat, ei nu ar fi fost de acord, sub nicio formă, cu acest statut de compromis. Este adevărat că până şi societatea *Memorial*, sub presiunea realităţii, a fost nevoită să recunoască faptul că evoluţia conflictului era caracterizată, în primul rând, de înfiinţarea formaţiunilor armate în autoproclamata RMN şi de presiunile în forţă asupra organelor de stat ale Republicii Moldova (asupra instanţelor de judecată, Procuraturii, secţiilor de poliţie, unor consilii săteşti), existente în Transnistria, precum şi faptul că *într-o serie de cazuri* (în realitate, întotdeauna) trecerea Procuraturii şi secţiilor de poliţie raionale şi orăşeneşti din Transnistria sub jurisdicţia autoproclamatei RMN avea un caracter forţat.

La sfârşitul anului 1991, începutul anului 1992, nerecunoscuta republică, consolidându-şi poziţiile pe teritoriul de pe malul stâng, a început să evacueze autorităţile legitime şi din localităţile de pe malul drept. Cronica incidentelor din acele zile arată cum Tiraspolul, recurgând la arme, a atacat nu numai poliţişti, ci şi locuitori paşnici, şi cum politicienii şi guvernanţii din Chişinău au dus, în mod constant, o politică defensivă.

La 3 ianuarie, a fost atacat Consiliul sătesc din localitatea Goieni, raionul Dubăsari. În jurul orei 9 dimineaţa, aici a apărut un anume Bardier, numit ilegal în funcţia de preşedinte al Consiliului, însoţit de fostul inspector

de sector, N. Zeleniuk, şi de şoferul sovhozului *Molodaia gvardia*[1], Munteanu. Ei i-au cerut preşedintelui Consiliului sătesc, A. Bejan, cheile de la seif şi ştampila. Bejan a încercat să cheme Poliţia, însă aceştia i-au smuls receptorul telefonului. La 12.20, de sediul Consiliului sătesc s-a apropiat un grup operativ al Miliţiei transnistrene, alcătuit din foste cadre ale Secţiei raionale de poliţie şi gardişti din Dubăsari. Toţi erau înarmaţi cu automate. Bejan a reuşit să cheme Poliţia, apelând telefonic Secţia raională de poliţie din Dubăsari, aflată în sediul administrativ al sovhozului. În consecinţă, cheile au fost înapoiate secretarului Comitetului Executiv, Poliţia şi Miliţia au plecat, iar Procuratura interraională Dubăsari a început să se ocupe de întocmirea dosarului penal. După acest incident, Bejan a declarat că închide sediul Consiliului sătesc, întrucât nu poate pune în pericol viaţa şi sănătatea colegilor.

Întreaga lună ianuarie au avut loc asemenea provocări: Tiraspolul făcea totul pentru a submina orice demers constructiv al conducerii Republicii Moldova, de depăşire a confruntării. Posturile înarmate ale gardiştilor, instalate pe toate rutele, îi terorizau pe poliţişti şi pe locuitorii paşnici. În seara de 12 ianuarie, lângă postul Inspectoratului auto de stat din Dubăsari, s-a tras asupra unei maşini în care circulau doi poliţişti şi o ţărancă. Urmare a incidentului, doi dintre pasageri au suferit răni prin împuşcare.

În aceeaşi zi, pe la miezul nopţii, la Dubăsari, pe strada Kotovski, gardiştii au deschis focul asupra unei alte maşini a Poliţiei; căpitanul S. Marcenco a fost internat cu răni la torace, picioare şi mâini. În ziua următoare, la ora 1 noaptea, în aceleaşi circumstanţe, au fost răniţi doi angajaţi ai unei întreprinderi din Dubăsari, care circulau cu automobilul, iar la 15 ianuarie, la Camenca, gardiştii au tras într-un automobil, rănindu-l în picior pe şoferul autobazei locale. Toţi aceşti oameni s-au făcut vinovaţi doar de faptul că nu au putut să decidă la timp cum era mai sigur: să se oprească la cererea rebelilor înarmaţi sau să accelereze... În zorii zilei de 13 ianuarie, la Grigoriopol, trei gardişti l-au capturat pe împuternicitul la conducerea Poliţiei criminalistice a Secţiei raionale de poliţie din Dubăsari, căpitanul I. Spătari, s-au năpustit asupra lui, l-au percheziţionat şi i-au luat legitimaţia de serviciu. După cum a reieşit ulterior, Procuratura autoproclamatei republici le-a trasat gardiştilor sarcina de a aresta cadrele Poliţiei şi a le lua legitimaţiile de serviciu, precum şi de a efectua percheziţii la adresa de domiciliu.

[1] *Tânăra gardă*

De la sfârşitul anului 1991, rebelul Tiraspol şi-a concentrat toate eforturile în vederea ocupării Benderului şi alipirii acestui oraş la autoproclamata republică transnistreană. Deşi fiecare al patrulea locuitor al oraşului (24,4%) era moldovean, ca urmare a alegerilor din 25 februarie 1990, în Consiliul orăşenesc, din 151 de deputați doar 6 erau moldoveni, iar dintre cei 12 deputați care reprezentau Benderul în Parlament - unul. Puterea în cadrul Comitetului orăşenesc de partid (prim-secretar, Piotr Țîmai) şi în Consiliul orăşenesc (preşedinte, Ghimn Pologov) a fost preluată de Consiliul Colectivelor de Muncă (STK).

La Bender, evenimentele s-au desfăşurat astfel. La 30 aprilie 1990, un grup de locuitori ai oraşului au încercat să arboreze tricolorul pe sediul Consiliului orăşenesc, însă Pologov le-a interzis acest lucru. În septembrie 1990, a început înființarea şi înarmarea gărzii în oraş. De la 1 noiembrie 1990, forțele armate ale separatiştilor au blocat Benderul. Extrem de ostil a fost receptată adoptarea Legii Poliției de către Parlamentul moldovean, la 18 decembrie 1990. Din acest moment, activitatea Secției orăşeneşti de poliție a fost practic paralizată, iar oraşul a fost cuprins de isteria antipoliție. Ziarul orăşenesc *Novoe Vremea* publica în mod regulat materiale de discreditare a Poliției. Ca şi în alte oraşe ale Transnistriei, conflictul s-a declanşat cel mai acut în jurul organelor de Procuratură şi justiție, care au refuzat să-i jure credință lui Smirnov. Gardiştii l-au arestat, în mai multe rânduri, pe procurorul oraşului.

Deşi oraşul Bender, situat pe malul drept, nu a făcut niciodată parte din RASSM[1], aici a fost organizat un referendum. Din aprilie 1991, Comitetul executiv al Consiliului orăşenesc, influențat de OSTK, a început presiunile asupra conducătorilor de întreprinderi, organizații şi instituții în vederea trecerii lor în jurisdicția Tiraspolului.

La 3 iunie 1991, Consiliul orăşenesc a aprobat schema de personal a Miliției din Bender, subordonate Tiraspolului, la 3 august, a fost adoptată hotărârea privind subordonarea Secției orăşeneşti de miliție autorităților locale, iar la 14 august am primit o scrisoare de la Ghimn Pologov, în care mi se propunea să aplic hotărârea Consiliului orăşenesc de redenumire a Poliției în Miliție, îşi aminteşte comisarul Victor Gusleacov. *În iulie 1991, fară a avea o înțelegere cu Chişinăul, Moscova a luat hotărârea de a introduce în*

[1] Republica Sovietică Socialistă Autonomă Moldovenească, structură administrativ-teritorială existentă în cadrul RSS Ucrainene între 1924 şi 1940.

oraşul Bender (Tighina) un batalion al trupelor de interne din cadrul unității militare 5543 a MAI al URSS. În ziua puciului, 19 august 1991, Consiliul orăşenesc a propus Poliției să patruleze în oraş împreună cu forțele acestui batalion, însă a fost refuzat. La 23 august, sesiunea extraordinară a Consiliului orăşenesc, examinând arestarea liderilor de la Bender, și-a reiterat cererile către polițiști. Întreaga zi, la postul de radio din oraş, au fost transmise apeluri către membrii OSTK de a intensifica blocada oraşului, la 26 august a avut loc un miting, la 4 septembrie, pichetarea Procuraturii de către femei, la 6 septembrie, Comitetul de grevă al femeilor a blocat calea ferată, iar, la 16 septembrie, Secția orăşenească de poliție.

Astfel, a început să se aplice la Bender scenariul bătătorit al dublării puterii, al cărui atribut indispensabil au fost atacurile batalionului de femei - invenție pur transnistreană...

Presiunile asupra Poliției aveau legătură, inițial, cu campania pentru alegerile prezidențiale din Moldova, îşi aminteşte generalul de poliție Victor Gusleacov. Imediat după acest eveniment, la 3 noiembrie 1991, au fost convocate de urgență alegeri pentru preşedintele autoproclamatei republici. În ajun, pe baza unor informații operative, împreună cu comisarii de poliție din Tiraspol, Slobozia şi Ştefan Vodă am semnat o telegramă telex, în numele ministrului Ion Costaş, în care se comunica faptul că administrația de la Tiraspol plănuia să subordoneze toate organele administrației de stat după alegerile prezidențiale. Nu ştiu cum au reacționat la aceasta cei de la Chişinău... Am fost intimidați în toate felurile. Luând cuvântul la radioul oraşului, Grigori Mărăcuță a dat de înțeles că polițiştii din Bender ar putea avea soarta celor din Vulcăneşti. În dimineața zilei de 27 noiembrie, am fost sunat de deputatul Consiliului orăşenesc Tom Zenovici, membru al Consiliului de apărare creat de separatişti, care mi-a comunicat că, începând din acea zi, oraşul va fi patrulat de cazaci şi gardişti. După aceea, am primit un ultimatum din partea Comitetului de femei, care a propus trecerea în subordinea Consiliului orăşenesc până la 1 decembrie, iar, în cazul neîndeplinirii cererii, a promis că va picheta sediul Poliției începând cu 2 decembrie. La 29 noiembrie, Poliția a primit încă un ultim avertisment din partea lui Veaceslav Kogut (preşedintele Comitetului executiv), în cadrul unei întâlniri cu cadrele. Totuşi, toate acestea nu au avut nici un efect.

Eram împuternicitul lui Mircea Snegur şi, fară niciun fel de ajutor, am organizat la Bender două secții de vot și toată munca din jurul lor. Cel mai important era să nu se întâmple vreo belea la secțiile de vot, iar, după aceea,

odată ce a fost exercitată voința electoratului, să organizez scoaterea din oraş a buletinelor de vot. La ieşirea din oraş, au fost instalate posturi, fiind aşteptați cu aceste buletine, pentru a fi preluate. Însă, fiind originar din Varnița, ştiam toate drumurile ocolitoare şi am scos cu bine documentele.

Remarc faptul că în memoriile sale Mircea Snegur nu a scris niciun cuvânt despre câte eforturi a depus Victor Gusleacov pentru a-şi îndeplini misiunea de împuternicit al preşedintelui şi, de altfel, nu şi-a amintit niciodată de el...

După alegeri, au reînceput şicanele la adresa Poliției din Bender. La 5 decembrie, Kogut a venit din nou la Secția orăşenească de poliție, în aceeaşi zi, fiind reluată pichetarea sediului. Deputații Consiliului orăşenesc intrau liber acolo şi făceau agitație printre cadre. La 7 decembrie, la sesiunea extraordinară a fost examinată problema resubordonării Poliției. În acest sens, doar 8 polițişti au semnat o declarație. În acest timp, mass-media din Tiraspol şi Bender exercita presiuni morale asupra locuitorilor din Bender, sugerându-le că Poliția şi Procuratura apără, chipurile, interesele Frontului Popular şi sunt efemere. Pe de altă parte, cadrelor Secției orăşeneşti de poliție li s-a propus, în cazul trecerii lor de partea autoproclamatei republici, creşterea salariilor şi condiții de muncă mai bune, precum şi asigurarea unei locuințe, transport şi facilități. În acest fel, se urmărea dezbinarea colectivului Secției orăşeneşti de poliție, în care, evident, existau cadre nemulțumite de condițiile de muncă şi umilite de discriminarea lor în comparație cu Miliția. La 6 decembrie, la Secția orăşenească a venit din nou Veaceslav Kogut împreună cu adjuncții săi şi a cerut permisiunea de a lua cuvântul în fața cadrelor.

Nu m-a prevenit despre ce vrea să vorbească, dar eu deja ştiam, îşi aminteşte Victor Gusleacov. Cadrele l-au huiduit pe Kogut, care a plecat. Sâmbătă a fost convocată de urgență, cu încălcarea regulamentului, o sesiune a Consiliului orăşenesc, la care am fost acuzat că aş face politică, fiind împuternicit al lui Snegur. A fost luată hotărârea de a mă demite şi de a trece Secția orăşenească în jurisdicția autorităților locale. Împotriva acestor acțiuni, vădit infracționale, a protestat deputatul Consiliului orăşenesc, Fiodor Serbov, care a fost arestat, practic ilegal, fiind dus în sediul Consiliului Colectivelor de Muncă.

La 7 decembrie, ziarul *Novoe Vremea* din Bender a publicat un articol în care preşedintele Consiliului Colectivelor de Muncă, Dobrov, a făcut un apel către Consiliul executiv să adopte următoarele măsuri împotriva polițiştilor:

Să fie sistată acordarea locuințelor tuturor cadrelor de poliție aflate pe lista de aşteptare; locuințele de serviciu ale cadrelor de poliție care nu se transferă la Miliție trebuie eliberate; excluderea Poliției de la aprovizionarea centralizată cu carne, preparate din carne şi alte produse, precum şi cu țigarete; în cazul sabotării in îndeplinirea funcțiilor, să fie întreruptă finanțarea şi furnizarea energiei electrice; cadrelor de poliție să nu le fie mărite salariile, în conformitate cu hotărârea guvernului din RMN.

La 9 decembrie, au început atacurile armate nedisimulate asupra Poliției. Gusleacov a fost un om de onoare, devotat meseriei sale, aşa cum se cade să fie un ofițer. A refuzat ferm să se supună indicațiilor separatiştilor. Comunicațiile Secției orăşeneşti cu MAI din Republica Moldova au fost întrerupte, iar eu abia mai târziu am aflat ce se întâmpla acolo. În oraş suna sirena la fiecare jumătate de oră, la radio erau transmise apeluri pentru pichetarea sediului Secției orăşeneşti, iar la ora 17.00 a fost anunțată chiar mobilizarea tuturor bărbaților din oraş. Totuşi, nu au fost mulți cei care doreau să participe la acțiunea vădit ilegală.

Toate cadrele erau încazarmate, îşi aminteşte Victor Gusleacov. De sediu s-au apropiat două autobuze cu 60 de persoane îmbrăcate în uniformă şi cu automate. Garda femeilor a încercat să intre, însă a fost oprită. A sosit o întreagă delegație de reprezentanți ai Consiliului orăşenesc în frunte cu Kogut, mi s-a propus pe un ton imperativ să predau documentele, ştampilele, cheile de la seifuri şi să transfer atribuțiile anchetatorului-şef, maiorului Vasili Kalko, pe care sesiunea Consiliului orăşenesc îl desemnase atunci şef al Miliției. Eu am refuzat. Kogut a cerut permisiunea să discute cu fiecare cadru, separat. I-am acordat-o.

În tot acest timp, continua pichetarea, activitatea fiind întreruptă. Pe la ora 11.00 seara, le-am propus „oaspeților” să elibereze sediul Secției orăşeneşti. Tot atunci, şi femeile au început să se împrăştie spre case, întrucât, pe stradă, era destul de frig. Ziua următoare, au venit trei deputați ai Consiliului orăşenesc, care, din nou, au încercat să ne convingă să semnăm cererea de trecere sub jurisdicția Comitetului executiv al oraşului. Sediul a fost înconjurat de gardişti, cazaci cu automate şi pistoale-mitralieră. Planul de ocupare a Secției orăşeneşti a picat imediat: gardiştii au ajuns înaintea femeilor, care trebuiau să înceapă operațiunea.

Iarăşi a apărut Kogut cu comisia lui şi cu Kalko. L-am avertizat că nu îi voi da cheile, iar, în cazul atacării, voi da ordin să fie folosite armele. Kalko

ştia că trag bine, însă nu ştia că noi aveam doar 8 arme automate şi pistoale. Am dat ordin să ne apărăm, personalul era antrenat, cadrele alergau de la un birou la altul şi trăgeau, creând impresia că în sediu sunt multe persoane înarmate. În acest timp, Kogut a fost sunat de ministrul Ion Costaş, apoi şi de prim-ministrul Valeriu Muravschi, care l-au avertizat că, în cazul că nu va înceta asaltul, organizatorii - preşedintele Comitetului executiv raional şi deputații - vor fi traşi la răspundere. Kogut s-a speriat în mod vizibil şi a dat ordin să se retragă gardiştii.

Au mai rămas femeile, care au început să facă propagandă în fața cadrelor; ulterior, şase dintre acestea au trecut de partea separatiştilor. În total la Bender erau circa 500 de polițişti, la Secția orăşenească - 350, reprezentanți a 8 naționalități, dintre care circa 40% erau moldoveni... Femeile au plecat fără să obțină nimic.

I-am raportat ministrului afacerilor interne, Ion Costaş, că separatiştii nu au reuşit să ocupe Secția orăşenească. În ziua următoare, la Bender, au sosit vicepremierul Andrei Sangheli, secretarul de stat din MAI, colonel Constantin Antoci, care au purtat discuții cu Kogut şi cu cadrele Secției orăşeneşti şi au plecat, promițând că vor normaliza situația. Marți am sosit la Chişinău, la indicația generalului Costaş şi am primit arme suplimentare. Seara s-a constituit un detaşament din cadre ale brigăzii cu destinație specială. Acesta a fost adus în oraş imediat, în plină noapte, iar pe la unu noaptea, a fost încartiruit în sediul Secției orăşeneşti de poliție. Nici măcar adjuncții mei nu ştiau de apariția celor 75 de luptători trimişi la ordinul generalului I. Costaş. Eram la curent doar eu şi comandantul companiei serviciului de ordine publică, în care aveam încredere. Brigada s-a aflat în sediu până la asaltul propriu-zis din 19 iunie 1992. În momentul asaltului, în Secția orăşenească erau circa 50 de luptători cu destinație specială. Abia peste o săptămână, s-a aflat în oraş de sosirea cadrelor brigăzii de poliție cu destinație specială, iar Comitetul executiv orăşenesc a pus problema evacuării ei. La rândul nostru, am cerut ca Poliției să i se dea posibilitatea să funcționeze şi să fie îndepărtată garda.

Drept urmare a indicațiilor, Andrei Sangheli şi colonelul Constantin Antoci s-au întâlnit la Bender; s-a ajuns astfel la un acord de compromis (aceptat de Snegur): Poliția va continua să funcționeze, drepturile ei fiind respectate de către toți responsabilii întreprinderilor şi instituțiilor din oraş, cadrelor li se va garanta securitatea, iar formațiunile militarizate ale autoproclamatei republici se vor angaja să nu-i atace pe polițişti. Însă în paralel

va fi legalizată miliția municipală, înființată de către Direcția afacerilor interne de la Tiraspol, conform hotărârii celei de-a 20-a sesiuni a Consiliului orăşenesc din Bender, iar deputaților li se va acorda posibilitatea de a face fară piedici propagandă printre cadrele Secției orăşeneşti de poliție în favoarea trecerii la această structură. MAI al Republicii Moldova s-a angajat să nu persecute cadrele de poliție care au trecut de partea separatiştilor.

Această hotărâre a fost consemnată într-un proces-verbal semnat de către preşedintele Consiliului orăşenesc, V. Kogut, precum şi de către adjuncții şefului Secției orăşeneşti de poliție, I. Poiată şi N. Topin. Compromisul necesar a fost încă un pas pe calea concesiilor ruşinoase ale Chişinăului, care le ceda separatiştilor teritorii pe care trăiau cetățeni ai Republicii Moldova şi pe care se aflau active ale statului. La 3 ianuarie 1992, un grup de 20 de femei şi 10 bărbați de la Comitetul de grevă din Tiraspol, în frunte cu Galina Andreeva, a ocupat, fară a întâmpina rezistență, sediul Ministerului Securității Naționale al Republicii Moldova (ministru, A. Plugaru) de la Bender. Sediul securității moldoveneşti din oraş a fost înconjurat de 13 luptători cu automate şi 2 cu mitraliere din cadrul gărzii transnistrene, fiind arborat drapelul autoproclamatei republici.

La aceeaşi dată, în jurul orei 11.00, gardiştii i-au reținut pe preşedintele Consiliului sătesc din Varnița, Aurel Cuconescu, şi pe Druc adjunctul acestuia, Mihail Druc, care au sosit să verifice informațiile privind ocuparea sediului Ministerului Securității Naționale din Tighina. La început, *Garda Andreevei* a amenințat că va pune victimele la dispoziția a 5 cazaci, sosiți la locul incidentului; după aceea, femeile au propus să-i declare pe Cuconescu şi Druc prizonieri şi să îi schimbe cu gardiştii prinşi cu armele în mâini în timpul incidentului de la Dubăsari.

La această răfuială cu reprezentanții autorităților legale, au fost prezenți deputații Consiliului orăşenesc din Bender, Volovoi, Suhinin şi Țarik. Pe la mijlocul zilei, Cuconescu şi Druc au fost băgați într-o maşină, cu mâinile răsucite la spate şi cu ochii legați şi, timp de peste o oră, au fost transportați prin Bender, după care, în jurul orei 16.00, au fost scoşi din maşină la Varnița şi abandonați. Acest fapt mi-a fost raportat de Victor Gusleacov. Incidentul a provocat indignarea profundă a populației moldoveneşti din satul Varnița. Se ajunsese ca la Bender să existe în paralel două organe de apărare a legii. Miliția transnistreană s-a instalat în sediul care anterior aparținuse securității de stat a Republicii Moldova. Procuratura moldoveană

a funcționat în oraş până în iunie 1992. Majoritatea judecătorilor au plecat. Au trecut de partea Tiraspolului unitatea de pompieri şi secția de pază. Au rămas în subordinea Chişinăului aproape toate subunitățile MAI. Administrația penitenciarului şi a coloniei, secția de linie a afacerilor interne din gara Bender se află şi în prezent în jurisdicția Republicii Moldova.

Miliția transnistreană nu putea înlocui Poliția, întrucât ducea lipsă de cadre calificate şi nu avea posibilitatea să deruleze pe deplin procedura de anchetare a infracțiunilor. Întrucât procurorul oraşului se subordona încă Republicii Moldova, Miliția era nevoită să transmită dosarele Poliției. În acelaşi timp, activitatea Poliției era blocată de gardişti, care îi rețineau şi băteau pe polițişti. În consecință, în oraşul care număra 146 000 de locuitori, situația infracționalității s-a acutizat brusc: în primele cinci luni şi jumătate din anul 1992 au fost comise peste 50 de omucideri, niciuna nefiind soluționată. Anterior, în Bender, erau comise sub 15 omucideri, dintre care una, două rămâneau nesoluționate.

Până la semnarea acordurilor de pace, locuitorii Benderului nu se temeau de Poliția moldovească, aşa cum îi speria Tiraspolul, ci de banditii care jefuiau, practic, pe față. În ianuarie 1992, în oraş au apărut cazacii înarmați care, de asemenea, nu se dădeau în lături de la proprietatea altora. În noaptea de 30 spre 31 ianuarie, aceştia au ocupat biroul Pazei centralizate, au dezarmat şi lovit cinci cadre ale poliției (două dintre victime fiind internate în spital). În legătură cu jafurile din ce în ce mai frecvente, apărea tot mai des numele lui Iuri Kostenko, comandantul celui de-al doilea batalion al gărzii republicane înființate la Bender încă din luna decembrie 1991.

De naționalitate ucraineană, fost locotenent-colonel în Armata Sovietică, Kostenko a crescut într-o casă de copii în Orientul îndepărtat, a absolvit un institut militar, a comandat un batalion de desant aerian în Afganistan, a fost de două ori rănit şi medaliat cu două ordine Steaua Roşie şi un ordin Steagul Roşu. În 1989, locotenent-colonelul Kostenko s-a mutat în ținutul de unde era originară soția sa, la Tiraspol, unde, după o scurtă activitate în cadrul Armatei a 14-a, a fost trecut în rezervă potrivit unei versiuni, din cauza unei bătăi la beție, când l-a lovit pe un inspector al Inspectoratului auto de stat, conform altei variante, pe motive medicale. Pensionarul militar Kostenko a înființat la Bender o cooperativă care aproviziona cu piese de schimb produse la uzinele auto din Rusia numeroşi clienți, printre care şi Secția orăşenească de poliție. Potrivit mărturiei lui

Victor Gusleacov, inițial, Kostenko a lăsat impresia unui om responsabil, pragmatic şi chiar prietenos.

M-am adresat lui de mai multe ori cu rugămintea să aducă mai ieftin piese de schimb pentru autovehiculele Secției orăşeneşti; era uşor să te înțelegi cu el, nu părea să fie un om cu probleme psihice. L-am cunoscut când a cerut ajutor pentru apărarea întreprinderii de racheți. L-am însărcinat în acest sens pe inspectorul de la cercetări penale, Koroliov (apoi, acesta a efectuat investigații private, iar, ulterior, a devenit vicepreşedinte al autoproclamatei republici). Am aflat că întreprinzătorul era terorizat de un grup de persoane cu antecedente penale. Am luat măsuri... Însă când, în noiembrie 1991, a fost chemat să conducă al doilea batalion al gărzii transnistrene, cu promisiunea avansării la gradul de colonel, Kostenko s-a schimbat imediat. Chiar el a condus asaltul asupra secției de poliție în decembrie 1991. Atunci am avut o discuție cu el, iar comandantul batalionului a invocat un ordin... Efectivul batalionului lui Kostenko era mai mic de 300 de persoane, fiind constituit dintr-un pluton de cercetare, trei companii de trăgători, o companie de aprovizionare, un pluton provenit din cadrul detaşamentului teritorial de salvare şi al subunității de transmisiuni. Nu se poate spune că Iuri Kostenko ar fi declanşat de unul singur conflictul armat la Bender în iunie 1992, el era doar un executant, fiind subordonat direct Tiraspolului. Miliția a strâns date despre el, însă nu putea întreprinde nimic şi ni le-a transmis nouă. În condițiile unui vid de autoritate, în sistem şi-au făcut loc traficul de droguri, atacurile, jafurile, crimele. Kostenko, profitând de faptul că Poliția nu putea să-l împiedice, a înființat o subunitate specială din persoane cu antecedente penale. Locuitorii demoralizați ai Benderului doreau ordine cu orice preț şi erau gata să accepte orice autoritate care le promitea să-i scape de teroarea lumii infracționale, şi acest fapt a şi fost speculat de Tiraspol.

Conducerea republicii separatiste nu intenționa să se oprească, mergând tot mai departe pe calea anexării Benderului şi Dubăsariului. La 10 ianuarie, Galina Andreeva a trimis o telegramă preşedintelui Judecătoriei din Dubăsari şi procurorului în care le cerea acestora să treacă sub jurisdicția autoproclamatei RMN. La 2 februarie 1992, Igor Smirnov a semnat o declarație în care a precizat că „poliția înarmată din Bender şi Dubăsari organizează provocări, atacând posturile de miliție şi ale gărzii”, iar la 20 februarie, Victor Gusleacov a primit o scrisoare din partea comandantului batalionului, Kostenko, în care acesta din urmă îi comunica faptul că Poliția nu are dreptul să îi rețină pe gardiştii beți şi să îi ducă în dispensarul pentru drogați...

Capitolul 27

Cine şi cum a înarmat Tiraspolul

„Triumful femeilor" la Parcani. Odessa inundată cu armele Armatei a 14-a. Cum a plecat Petriasov în Spania. Netkaciov a preluat postul lui Iakovlev. Prelucrarea ofițerilor Armatei a 14-a. De unde au fost luate tancurile T-64 de la Bender? Depozitele de la Colbasna, arsenalul personal al lui Smirnov. Vizita lui Stolearov

Subliniindu-şi caracterul paşnic, Igor Smirnov scria în cartea referitoare la înființarea republicii autoproclamate:

> *Înainte de destrămarea URSS, nici prin gând nu ne trecea că va trebui să înființăm propria armată. Aşa ceva ni se părea o absurditate, o prostie. În fond, ea este... aici, la doi paşi, dincolo de gard. Dacă se întâmplă ceva, ea ne va apăra! Însă treptat am ajuns la ideea (iar momentele grave au grăbit procesul despărțirii de iluzii) că trebuie să ne înființăm propria armată, oricât de straniu ni s-ar fi părut.*

Cu toate acestea, există o mulțime de dovezi despre faptul că partea transnistreană a început să se înarmeze încă de la începutul mişcării separatiste. Într-o anumită etapă, Tiraspolul s-a înarmat fără ajutor. În întreprinderi erau sudate table pentru blindarea camioanelor, iar la caroseria basculantelor erau montate dispozitive antigrindină „Alazan”. Au fost blindate partea frontală şi capota transportoarelor PTS de 17 tone, capabile să transporte un desant de 75 de oameni. A fost modernizat agregatul de montat şine BAT, creat pe baza autotractorului pentru artilerie AT-T: interiorul acestor maşini pe şine a fost blindat cu tablă de oțel. Autotractorul blindat pe şasiul unui tanc cu gabarit mediu a fost transformat într-un lansator de

rachete: pe capota sa a fost montat un bloc cu elice pentru lansarea proiectilelor reactive. Au fost cazuri când, în timpul luptelor de la Bender, comandantul de batalion a ordonat să fie umplută maşina de pompieri cu benzină pentru a o folosi ca pe un aruncător de flăcări gigant (potrivit datelor revistei ruse *Tankomaster,* nr. 4 din anul 2000). Când noi înfiinţam Ministerul Apărării, construcţia armatei în autoproclamata RMN era, în linii mari, finalizată, graţie comandantului Armatei a 14-a, Ghennadi Iakovlev, care aproviziona din abundenţă republica ilegală cu ofiţeri (trecuţi de urgenţă în rezervă), arme şi muniţie. Tot ce nu ţinea de activele Armatei a 14-a, ca de exemplu bunurile batalionului de reparaţii de la Tiraspol (subordonat, în perioada sovietică, Districtului Militar Odessa), pur şi simplu, era acaparat de partea transnistreană.

Astfel, la 14 martie 1992, la Parcani, cazacii şi gardiştii lui Kostenko, ascunzându-se în urma batalionului de femei al Galinei Andreeva şi cu îngăduinţa militarilor, au jefuit depozitul de arme de artilerie şi rachete, iar Netkaciov a reacţionat abia după două săptămâni. O mărturie completă despre aceasta a oferit-o Mihail Bergman. Nu şi-o aminteşte pe Galina Andreeva decât beată. De altfel, ea era jurist de profesie şi când era trează, se pare că nu putea să scape de gândul responsabilităţii pentru jefuirea depozitelor de arme. Tabloul arăta astfel:

În ochii „revoluţionarei ” luceau luminiţele beţiei. Întreba fără şovăială: „E ceva de băut?” Nu mă miram de această întrebare, înţelegând că numai într-o asemenea stare, femeia, deja trecută de tinereţe, putea alerga prin oraş să le ceară bărbaţilor arme... Tare păcat că bărbaţii au adus-o pe ea şi pe ei înşişi într-o asemenea stare, încât, dând pe gât un păhărel, două pentru mai multă fervoare, trebuia să alerge prin Tiraspol şi pe la unităţile Armatei a 14-a.

De pe margine, se părea că femeile îi conduceau pe cazaci şi pe gardişti, continuă să descrie comandantul Tiraspolului, Bergman. Andreeva a venit ca o amazoană, pe jumătate beată, fără să aibă habar despre ce înseamnă armata, şi a ocupat unitatea militară, i-a obligat pe militarii profsionişti (!) să elibereze accesul spre depozitele de arme. 1 307 automate, 255 pistoale şi 1,5 milioane gloanţe au fost luate de „revoluţionară” (precum şi 20 de lansatoare de mine — I. C.). *În realitate însă, jaful a fost condus de experimentatul militar, fostul locotenent-colonel al Armatei Sovietice, Iuri Kostenko, care primise ordin direct de la preşedintele RMN, Igor Smirnov.*

Smirnov, de altfel, se afla, în momentul acaparării armelor, chiar aici, la locul faptelor. Cele câteva mii de femei care au venit în acea seară la garnizona Parcani au creat o atmosferă de agitație, chiar isterică, la care au cedat și ofițerii unității, și patrulele, care nu s-au hotărât să deschidă focul împotriva mulțimii de civili... Liniile de telecomunicații și electricitate au fost scoase din funcțiune (tăiate)... KamAZ-uri nou-nouțe, luate tot de aici, de la batalionul radioelectronic, s-au grăbit spre depozite și au încărcat tot ce se găsea acolo. Iar acolo nu erau numai arme de foc, ci și mine, explozivi, proiectile, cartușe, grenade. Gardiștii nu au lăsat în depozite niciun cartuș. În ceea ce privește mâinile în care au ajuns armele, desigur, o parte din acestea au fost luate, acolo, pe loc, de cazaci, însă cea mai mare parte din încărcătura mortală a fost dusă la Bender, pe teritoriul batalionului de gardă al RMN comandat de Kostenko, care a organizat imediat vânzarea acesteia. S-a întâmplat cel mai groaznic lucru, armele au ajuns în mâinile civililor și îndeosebi ale criminarilor. Armamentul și munițiile Armatei a 14-a scăpate de sub orice control...

La câteva zile după triumful „femeilor" la Parcani, m-a sunat colonelul Malîșev de la Secția orășenească de miliție din Odessa, care mi-a spus în termeni colorați că Odessa-mamă a fost invadată de armele din Moldova.
Nu l-am crezut. Atunci mi-a citit câteva serii — totul era adevărat, erau ale noastre!... În 2001, la 9 ani după încheierea acțiunilor militare, în centrul Moscovei, lângă sediul companiei LUKoil, a fost grav rănit deputatul Dumei de Stat a Federației Ruse, B.I. Kodzoev (Rusia Unită). Făptașul a lăsat la locul crimei o armă automată. Țeava era „curată", nu se mai trăsese cu ea. După serie s-a putut stabili imediat că arma fusese furată în 1992 din depozitul de rachete și artilerie al UM 51962, adică al batalionului radioelectronic din Parcani... Armatei a 14 ruse.

Bergman susține că însuși comandantul unității, locotenent-colonelul Petriasov, le-a propus gardiștilor și cazacilor din Transnistria să jefuiască depozitele de rachete și artilerie ale batalionului încredințat lui, după care s-a internat în spital, creându-și un alibi. Ca urmare, Petriasov și-a dat demisia din Armată și a plecat în Spania. Iată cum, practic, pe față, ofițerul rus învârtea afaceri murdare, gândindu-se că nu va putea fi pedepsit... Moscova nu a reacționat în niciun fel la transmiterea armelor către separatiștii din Transnistria. Însă observatorii occidentali nu au tăcut, fapt pentru care imaginea Rusiei în străinătate a avut de suferit. În ianuarie 1992, Kremlinul l-a acuzat pe generalul Iakovlev că a înarmat ilegal garda transnistreană și

l-a demis. Comanda Armatei a 14-a a fost încredințată general-locotenentului Iuri Netkaciov. Însă şi el era foarte loial Tiraspolului şi, prin intermediul colonelului Ştefan Chițac, a continuat să consolideze capacitatea de apărare a autoproclamatei republici, pregătind-o pentru confruntările armate. Generalul Netkaciov a completat unitățile pe care le comanda până la efectivele din perioada războiului cu rezervişti din regiune (cetățeni ai R. Moldova); tehnica militară şi armele au fost verificate şi pregătite de un război în toată regula.

Cel ce conducea „apărarea” Transnistriei, Ştefan Chițac, participant la războiul din Afganistan şi fost adjunct al şefului Statului-Major al Armatei a 40-a, a obținut gradul de general-maior, deşi nu avea nici experiența de conducere a unor trupe în acțiuni de război de o asemenea amploare, nici talent militar, nici autoritate, chiar şi printre ai lui. Acest lucru pare straniu doar la prima vedere. Desigur, Tiraspolul era un oraş destul de militarizat pentru ca Smirnov să poată înființa, cu ajutorul Armatei a 14-a, o armată regulată pe deplin profesionistă. Însă îi convenea să aibă în regiune chiar mişcarea browniană, haotică a cazacilor înarmați, a gardiştilor şi a delincvenților. Mihail Bergman scrie că numai haosul a permis Tiraspolului să facă trafic de arme, fără a suporta consecințele, trecând totul în contul războiului şi al Chişinăului. Nu putem decât să ne imaginăm ce averi se făceau atunci! Cred că nu numai Petriasov, dar mulți alți ruşi care s-au mutat cu domiciliul în vile luxoase pe undeva prin Spania, Cipru sau în sudul Franței ar putea povesti cum se făceau afacerile la începutul anilor ’90, cu armele Armatei Sovietice...

Încă din septembrie 1991, în unitățile militare ale Armatei a 14-a a început prelucrarea activă a militarilor. Între 10 şi 20 septembrie, la indicația comandamentului Districtului Militar Odessa şi a Amatei a 14-a, în unitățile militare din garnizoanele Tiraspol, Rîbnița şi Dubăsari, au avut loc mai multe adunări cu ofițerii, la care au fost adoptate mesaje către cadrele care se insubordonau față de decretul preşedintelui Republicii Moldova privind evacuarea unităților Armatei Sovietice şi trecerea acestora sub jurisdicția autoproclamatei RMN pentru apărarea acesteia. Astfel, în hotărârea adunării garnizoanei din Tiraspol se menționa:

> Unitățile militare ale garnizoanei noastre sunt situate pe teritoriul fostei RSSA Moldoveneşti, care, până în 1940, a făcut parte din Ucraina. Până în 1917, această regiune a fost parte componentă a statului rus şi nu a intrat

în componența nici unui alt stat. Suntem la noi acasă, pe pământul strămoșilor noștri, de aceea ne sunt apropiate și înțelegem hotărârile poporului Transnistriei, care a creat pe baza voinței liber exprimate RSSM Nistreană...
Ne adresăm cu rugămintea de a nu permite evacuarea unităților Armatei Sovietice de pe pământurile străvechi ale mărețeI Patrii.

La o adunare similară, la unitatea militară 34517 din Rîbnița, au fost adoptate următoarele prevederi:

Să se ia decizia trecerii sub jurisdicția guvernului RSSM Nistrene a unităților dislocate pe teritoriul ei; să ne exprimăm disponibilitatea de a ne ridica personal în apărarea populației Transnistriei și a organelor ei legale de orice atentat armat din partea R. Moldova.

În septembrie 1991, cu participarea directă a militarilor Armatei a 14-a, în Transnistria, a fost creată şi înarmată garda națională transnistreană al cărei comandant suprem a devenit autoproclamatul preşedinte Smirnov. Cele patru brigăzi ale gărzii au fost dislocate la Tiraspol, Bender, Rîbnița şi Dubăsari. În timpul confruntărilor armate, garda a fost întărită cu formațiuni ale MAI, ale ministerului securității (inclusiv batalioanele cu destinație specială Dnestr şi Delta), precum şi cu regimentul de rezervă al trupelor căzăcimii de la Marea Neagră şi cu detaşamentul teritorial de salvare.

În funcțiile de comandă şi pe celelalte posturi ale acestor formațiuni au fost numiți ofițeri din cadrul Armatei a 14-a Ruse. Numai la detaşamentul Dnestr, subunitățile gărzii erau de circa 200 de ofițeri şi maiştri militari, trecuți în rezervă din Armata a 14-a Rusă şi imediat încorporați în componența efectivului gardiştilor. La Tiraspol şi Rîbnița au fost înființate centre pentru instruirea gardiştilor, la care predau ofițeri ai Armatei a 14-a Ruse. La 10 aprilie 1992, când conflictul a ajuns la stadiul de război, Smirnov a semnat decretul de înființare a forțelor armate.

Inițial, formațiunile armate ale autoproclamatei republici erau aprovizionate cu arme uşoare de foc (automate AKM, AK-74, AKS-74U), puşti cu lunetă, mitraliere. De asemenea, existau în înzestrare mijloace uşoare antitanc, sisteme lansatoare de mine şi rachete artilerie de calibru mare, tehnică blindată, mijloace de apărare antiaeriană şi aviație (inclusiv elicoptere Mi-8 şi Mi-2, avionul de transport An-26 şi de cercetare Iak-52). Militarii au început să transmită la finele lunii noiembrie 1991 loturi importante de

arme gardiştilor, atunci când situaţia s-a agravat rapid, din cauza campaniei pentru alegerea preşedintelui autoproclamatei republici. În timpul evenimentelor de la Dubăsari, din perioada 2-31 noiembrie, comandantul detaşamentului militarizat din Rîbniţa, B. Saburov, a primit pentru subunitatea sa arme şi muniţii din depozitele unităţii militare 72431, situate în satul Colbasna. În noaptea de 18 spre 19 noiembrie 1991, gardiştii au primit două sute de automate şi muniţia aferentă de la Regimentul 183 infanterie motorizată din cadrul Diviziei 59 infanterie motorizată (183 MSP 59 MSD). Din depozitele unităţii militare 74273, gardiştii au primit 12 lansatoare de mine 120 mm şi 120 de mine. Însă cea mai mare parte a armelor i-a revenit Tiraspolului, în primăvara şi vara anului 1992. La mijlocul lunii martie, după cum s-a menţionat mai sus, gardiştii au primit arme de la Batalionul 66 de geniu din satul Parcani. De la Regimentul 183 infanterie motorizată, din cadrul Diviziei 59, separatiştii au primit două autovehicule KamAZ, încărcate cu automate şi muniţie, zece autovehicule ZIL cu cartuşe, rachete de semnalizare. La 24 aprilie, din baza mobilă nr. 308 de rachete, la Dubăsari, au fost trimise două elicoptere cu arme şi muniţie. În martie-aprilie 1992, gardiştii au primit tehnică blindată. În mâinile lor a trecut toată tehnica Brigăzii 237 de geniu din Dubăsari. La 26 aprilie, pe locurile de amplasare a gardiştilor de lângă satul Cocieri, au apărut 8 transportoare blindate şi autotransportoare blindate. La 4 mai, la Dubăsari au sosit şase amfibii de la Odessa. Chiar în primăvara anului 1992, la întreprinderile de pe malul stâng ale complexului militar-industrial (Elektromaş, Kirovski), cu sprijinul specialiştilor ruşi şi cu tehnologiile sistemului militar-industrial rus, a fost lansată producţia de pistoale Makarov, automate Polismen, lansatoare de grenade Gnom, aruncătoare de mine Vasiliok, sisteme antiaeriene Duga. Potrivit versiunii părţii transnistrene, în luna mai 1992, la Dubăsari, o mulţime de orăşeni au blocat drumul pe care se întorceau de la poligon companiile de tancuri şi de infanterie motorizată ale Armatei a 14-a, astfel încât au fost, chipurile, luate cu forţa 18 tancuri de luptă T-64BV şi 18 transportoare blindate BTR-70. S-a afirmat că „localnicii ar fi format o grupare blindată”. Astfel că la Bender, împotriva părţii moldoveneşti au fost folosite tancurile sovietice T-64.

Comandantul uneia dintre grupările de blindate şi-a amintit ulterior că, în dimineaţa zilei de 20 iunie 1992, acelaşi batalion de femei din Transnistria a blocat o unitate militară rusă şi ar fi *obligat-o,* chipurile, să

scoată şase tancuri. Aceste maşini cu însemne distinctive ruse au fost imediat implicate în acţiunile de luptă. Remarc totuşi că în autoproclamata RMN, încă înainte de război, fuseseră înfiinţate subunităţi de tancuri — se pare că Smirnov a reuşit să cumpere tancuri şi tehnică blindată de pe piaţa *Privoz* din Odessa...În aceleaşi zile de mai, ministrul rus al apărării, generalul Graciov, i-a transmis comandantului Armatei a 14-a, generalului Netkaciov, următoarea dispoziţie:

> *În legătură cu agravarea situaţiei din Transnistria şi plecând de la faptul că acesta este un pământ rusesc, trebuie să îl apărăm cu toate metodele disponibile. Din partea dvs. se cere: Să completaţi efectivele tuturor unităţilor militare ale Armatei a 14-a dislocate în Transnistria, din rezerva de mobilizare a acesteia. Să aduceţi toate unităţile militare ale Armatei a 14-a în stare de pregătire deplină de luptă. Să deblocaţi toate unităţile militare din stânga Nistrului.*

În seara de 19 mai, de la Regimentul 183 infanterie motorizată, din cadrul Diviziei 59 infanterie motorizată, gardiştii au primit tancuri T-64B - 10 unităţi, transportoare blindate BTR-70 - 10 buc., BTR-60 PB - 4 buc., lansatoare de grenade 120 mm - 26 buc., tunuri de infanterie PTP 100 mm - 13 buc., lansatoare automate de grenade pe afet AGS 17 - 12 buc., lansatoare de grenade antitanc pe afet SPG 9 - 9 unităţi, lansatoare de grenade RPG 7 - 12 unităţi, automate AKS - 163 buc., mitraliere pentru tancuri PKT - 21 buc., şase autovehicule GAZ-66 şi trei autovehicule Ural. Pregătirea şi transferul tehnicii militare şi a armelor către gardişti au fost conduse de comandantul Batalionului 2 infanterie motorizată, locotenent-colonelul Vinik, care, împreună cu 44 de ofiţeri, cinci maiştri militari, 47 de soldaţi şi circa 100 de gardişti au ieşit în zona de conflict. La 20 mai, militarii au trimis gardiştilor, din patrimoniul Regimentului 183 din cadrul Diviziei 59 BTR 60 PB - 3 buc., precum şi o baterie lansatoare de mine SG Gvozdika, mijloace antitanc, o mare cantitate de muniţie.

La 21 mai, unităţile militare ale Diviziei 59 infanterie motorizată din garnizoana Tiraspol au fost preluate sub control: gardiştii şi reprezentantele Comitetului de grevă al femeilor au preluat controlul asupra accesului militarilor în unitate şi au verificat starea tehnicii de luptă.

În zilele următoare, de la Tiraspol şi Rîbniţa, gardiştii trimiteau zilnic la Dubăsari coloane cu arme şi muniţie, printre altele, au fost trimise patru

instalații cu proiectile reactive antitanc, direcționale PTURS, 16 tunuri antitanc MT-12 de 100 mm, sisteme antiaeriene Strela-2. Garda dispunea, fară nicio restricție, de muniția de artilerie existentă în depozitul 1 411 de la Colbasna, unde erau păstrate 2 700 de vagoane cu arme aduse din Ungaria, Cehoslovacia şi fosta RDG, după evacuarea Armatei Sovietice de acolo.

La 22 mai, din aceste depozite, au fost trimise în zona de conflict cinci autovehicule KamAZ, încărcate cu proiectile pentru instalațiile reactive Grad şi au fost pregătite pentru predare sisteme antiaeriene Biriuza şi Strela-10. În contextul tuturor acestor evenimente, a părut cel puțin stranie poziția mareşalului Şapoşnikov, expusă la conferința de presă din 20 mai 1992. Explicând transmiterea tehnicii de luptă către formațiunile armate ce acționau ilegal într-un stat membru al CSI, comandantul suprem al Forțelor Armate din CSI a declarat următoarele:

> *Când într-o unitate vine o mulțime de 15 000 de oameni furioşi, dintre care mulți cu doar o seară în urmă şi-au îngropat rudele şi prietenii, nu pot exclude că printre ofițeri şi generali nu se găsesc unii care să treacă de partea acestor oameni ofensați şi umiliți.*

Această explicație, deloc favorabilă poporului moldovenesc, nu poate fi calificată decât ca o declarație în sprijinul politicii separatiste. Nu e de mirare că, în acest timp, comisariatele militare din Transnistria realizau mobilizarea recruților şi rezerviştilor pentru Armata a 14-a, în unitățile şi subunitățile de armată s-au constituit grupuri de mobilizare din rândul rezerviştilor, în toate regimentele Diviziei 59 infanterie motorizată s-a constituit câte un regiment de tancuri, completat cu rezervişti transnistreni, care s-au unit într-un batalion de tancuri. S-a ajuns ca la 21 mai Smirnov să semneze un decret privind trecerea tuturor unităților Armatei a 14-a sub jurisdicția Transnistriei, iar la ora 1 noaptea, acest decret a fost citit în toate unitățile militare. Însă apogeul tuturor acestor evenimente a fost sosirea la Tiraspol a adjunctului comandantului Forțelor Armate Unificate ale CSI, generalul Stolearov care, în cadrul unei consfătuiri cu conducătorii Transnistriei, a declarat că aşa-numita RMN şi Armata ei reprezintă interesele geopolitice ale Rusiei în această regiune şi că, plecând de la aceasta, Moscova a susținut întotdeauna relații strânse cu liderii republicii separatiste. Purul adevăr... Însă e normal ca unele persoane oficiale să vorbească astfel?

La reuniune, au fost examinate variante de soluționare a conflictului transnistrean, acordându-se prioritate independenței depline a Transnistriei. Ca alternative, au fost examinate federația în cadrul Moldovei şi... aderarea la Rusia! Generalul Stolearov a exprimat idei similare şi la întâlnirea cu ofițerii Diviziei 59 infanterie motorizată, unde a remarcat că, în ultima perioadă, Rusia îşi pierde influența în această regiune şi de aceea Armata a 14-a din Transnistria nu va fi evacuată. Stolearov a dat dispoziție privind accelerarea completării efectivului unităților, intensificarea construcției obiectivelor necesare armatei şi a locuințelor pentru ofițeri. A confirmat informațiile deja cunoscute de militari, că ofițerii şi maiştrii vor primi, de la 1 aprilie 1992, o a doua soldă, că vechimea în muncă le va fi calculată astfel: un an jumătate la un an (ca şi militarilor aflați în zone de conflict) şi le-a mai comunicat că Armata a 14-a va fi finanțată de „Polevoi bank", înființată special de Guvernul Federației Ruse. Toate acestea demonstrau implicarea directă a Armatei ruse în conflictul armat din Transnistria.

„*Am date precise, care arată că armele din depozitele unităților militare din Transnistria sunt folosite sau în aşteptarea unui asemenea moment, în multe oraşe ale fostei Uniuni Sovietice"*, scrie Bergman. Munți cu astfel de arme se află şi în prezent pe teritoriul autoproclamatei republici, în depozitele Armatei a 14-a: cu ele ar putea fi înarmate patru divizii desfăşurate. Potrivit datelor aferente anului 1996, aici se aflau 49 476 bucăți arme de foc, 805 sisteme de artilerie, 655 bucăți tehnică militară, 4 000 autovehicule, mii de tone de tot felul de muniție (numai proiectilele reactive antitanc PTUR - circa 14 000 bucăți). Tehnica s-a distrus parțial, spre marea insatisfacție a Tiraspolului.

Capitolul 28

Războiul într-un stat slab

Istoria închiriată propagandei. Nu doream decât un singur lucru: să uităm... „Cartea albă" a Transnistriei. Capriciul căzăcesc: nevoia de a ucide? Terorizarea populației pașnice. Prădarea și bunul plac ale comandanților de front

Desigur, armele acumulate în regiune, în scurtul interval 1990-1992, nu au rămas nefolosite. Câți locuitori ai Moldovei au avut de suferit fară să aibă vreo vină, în acei ani? Cel mai probabil, nici măcar numărul aproximativ al victimelor războiului transnistrean nu va fi stabilit vreodată. Cred că, de asemenea, nu foarte curând va putea fi alcătuit un tablou complet, obiectiv al evenimentelor de la începutul anilor '90. Au trecut destui ani, însă ambele părți s-au limitat să *numească oficial* vinovații pentru conflict și război, în scurta listă a acestora, numărându-mă, bineînțeles, și eu, ca ministru, mai întâi al afacerilor interne, apoi, al apărării. Istoria a fost închiriată propagandei - aici Chișinăul și Tiraspolul sunt la fel. Nu veți găsi pe listă niciun deputat al Parlamentului Republicii Moldova, organ al puterii de stat, care a decis să își continue politica cu mijloace nepașnice. Printre altele, acești oameni în vârstă, care au învățat istoria celui de-al Doilea Război Mondial, trebuiau să își dea seama ce consecințe vor avea acțiunile stângace ale puterii pentru apărarea integrității statului.

Războiul este o operă sângeroasă a întregii societăți. Cei care sunt chemați la datorie să apere neamul, țara, de invazie, inamici și cei care au venit benevol ca voluntari să apere integritatea statului, să apere cinstea și onoarea acestui neam, casa, copiii, soția și părinții sunt eroi ai țării și ei trebuie să conștientizeze că au plecat nu la nuntă sau la cumetrie, ci e posibil

să moară în luptă cu duşmanul. Aceşti ofițeri, soldați şi cetățeni s-au expus prin acest pas la moarte, la chinuri şi suferințe supreme şi e posibil să-şi piardă ce e mai scump pentru un om: VIAȚA. Niciun comandament militar nu poate bloca fluxul de adrenalină al bărbaților tineri, sănătoşi, înarmați, care îşi slăbesc autocontrolul şi simt că trăiesc pentru o zi. Nu am nicio îndoială că la război, întotdeauna şi peste tot, au fost momente când soldații şi ofițerii au îndreptat armele nu numai asupra duşmanului, ci şi asupra populației paşnice, fără a face deosebire pe cine au în față - pe ai lor sau pe ceilalți. De-a lungul istoriei, toate războaiele, în special cele civile, au fost însoțite de furturi, jafuri, violențe asupra civililor. Ne amintim de jefuirea în masă a locuitorilor Germaniei ocupate de către generalii, ofițerii şi soldații Armatei Sovietice: unii duceau trofeele acasă în tranşe, eşalonat, pe calea ferată, alții - cu vagoanele, alții - cu sacul. Oare nemții şi-au dat de bunăvoie bunurile proprii? Pe mine m-a uimit faptul că în perioada sovietică se vorbea deschis despre aceste „compensații reparatorii" neoficiale. Evident, era foarte mare amploarea obținerii trofeelor, iar autorităților nu le mai rămânea de făcut decât să dea de înțeles populației sărăcite că ele sprijină, în acest mod original, creşterea nivelului de trai. Despre amploarea jafurilor şi violențelor cu care a avut de-a face Germania ocupată s-a aflat abia în epoca perestroikăi.

Războiul a fost şi va fi întotdeauna un coşmar în sine, îngrozitor, în statele slabe, lipsite de soliditate, cum era Republica Moldova, unde autoritatea puterii de stat este redusă, unde sunt puțini oameni de stat lucizi şi experimentați, unde nu există corp de generali şi ofițeri calificați, motiv pentru care Armata este greu de ținut sub control.

Aceasta a fost situația în Moldova în 1992. Consecințele acestui fapt au fost încercările groaznice de care au avut parte nu numai militarii, ci şi populația paşnică. De la acel război scurt, dar sângeros au trecut mulți ani de-a lungul cărora, în Moldova, nimănui nu i-a venit în minte să facă o cercetare oficială asupra evenimentelor, să strângă dovezi, depoziții şi amintiri ale martorilor oculari. Nu doream decât un singur lucru: să uităm. În consecință, am devenit partea lovită în permanență de mass-media şi propaganda imperială a Moscovei şi a Tiraspolului. Destule generații de tineri din Transnistria au crescut cu povestirile despre atrocitățile Armatei moldovene, în 1992. A fost creată o aşa-numită *Carte albă a Transnistriei,* prezentată drept o culegere de dovezi şi documente privind războiul din anii 1990-1992. În realitate, aceasta este o *sperietoare* extrem de tendențioasă,

care abundă în acuzații la adresa Chişinăului şi a Armatei moldovene şi fotografii cu bărbați împuşcați şi fete violate. De cine au fost ucişi aceşti oameni? De cazaci, gardişti, soldați ruşi sau de moldo-românii fascişti? Nu au fost făcute expertize şi nu au fost derulate investigații. Doresc să remarc că respectiva culegere, a cărei lansare a avut loc la 13 septembrie 2006, la Tiraspol, a fost scrisă de jurnaliştii ruşi Vladislav Şurîghin (redactor al departamentului militar al săptămânalului *Zavtra,* cavaler al ordinului „Curaj personal" şi deținător al medaliei „Apărător al Transnistriei”) şi Iuri Nersesov, şi editată la Moscova de Agenția de ştiri rusă Regnum (şi, în prezent, această agenție este extrem de loială separatiştilor transnistreni şi găgăuzi). Deşi obiectivul declarat a fost alcătuirea unei culegeri imparțiale de documente, fără aprecieri subiective ale autorilor şi fără nuanțe emoționale, a fost realizată o carte absolut subiectivă, strict antimoldovenească. Autorii nu s-au gândit nicio secundă la responsabilitatea Moscovei şi a Transnistriei pentru declanşarea războiului, însă nu este deloc de mirare: cartea a ieşit la lumină cu o zi înaintea referendumului din 17 septembrie 2006, la care conducerea de la Tiraspol a lansat două întrebări:

1. *Susțineți politica ce vizează independența RMN şi alipirea liberă, în continuare, a Transnistriei la Federația Rusă?*
2. *Considerați posibilă renunțarea la independența RMN cu intrarea, în continuare, a Transnistriei în componența Republicii Moldova?*

Era nevoie de impulsionarea celor nehotărâți, punând, încă o dată, accentul pe cunoscuta versiune că evenimentele din 1990-1992 ar fi fost, chipurile, un „genocid împotriva oamenilor care nu doreau să trăiască în România Mare”. Autorii solicitau scuze din partea Chişinăului care, susțineau ei, ar fi comis un „act barbar de agresiune”, însă nu spuneau nicio vorbă despre rolul Tiraspolului în divizarea țării şi despre declanşarea confruntărilor armate de pe Nistru.

Lucrarea propagandistă pe care au comandat-o ruşii (*Cartea albă* este numele dat culegerilor de documente despre o crimă de război) a fost, în mod evident, realizată după materialele prezentate de partea transnistreană. În ansamblu, în anii de după război, dincolo de Nistru, au fost publicate destule cărți, scrise după şablon, într-un stil foarte emoțional, care atribuie Moldovei responsabilitatea pentru conflict - fără proces şi fără anchetă. În toți aceşti ani, noi nu numai că nu ne-am apărat, ne-am mai şi acuzat

singuri — mai consecvent şi dur în timpul guvernării comuniste (2001-2009), deşi chiar Republica Moldova a fost, este şi va fi partea cea mai interesată de adevăr.

Cum se întâmplă întotdeauna în istorie, timpul curăță mizeria şi sângele de pe mâinile participanților la război şi îi încoronează cu cununa de lauri. Tiraspolul preamăreşte înalta ținută morală a gardiştilor şi a cazacilor, acuzând fără niciun fel de scrupule Poliția şi Armata moldoveană.

Practic, sunt reluate şi repetate cuvânt cu cuvânt lucrurile pe care le scria în zilele războiului ziarul *Dnestrovskaia Pravda,* de trist renume pentru argumentația sa sistematic stalinistă, care afirma că „*Armata lui Costaş a fost alcătuită din delincvenți pentru care jafurile erau un obicei*". Poziția oficială a Tiraspolului, expusă pe site-urile moscovite şi MAI al autoproclamatei republici, pe sute de alte pagini electronice şi tipărite, este următoarea: războiul a produs numeroşi eroi transnistreni şi a evidențiat profilul groaznic al *moldo-românului fascist.* Totuşi, sunt şi alte surse. În amintirile ruşilor care au luptat de partea Tiraspolului, oricât de straniu ar părea, pot fi găsite destul de multe dovezi şi aprecieri care pun la îndoială obiectivitatea istoricilor oficiali din Transnistria. Veteranii recunosc pe față că, în mediul lor, erau destui ticăloşi care terorizau populația civilă, iar „sângerosul comandant de batalion" Iuri Kostenko nu era deloc o excepție. Astfel, ies la iveală substraturile evenimentelor din Transnistria - murdare şi foarte incomode atât pentru Tiraspol, cât şi pentru Moscova care a trimis mercenari în ajutorul republicii înființate ilegal. Din memoriile postate pe internet ale atamanului cazacilor de campanie, Anatoli Kazakov, am extras destule informații interesante referitoare la atmosfera existentă în unitățile de cazaci care luptau în Transnistria. Dacă garda republicană avea măcar un statut, scrie atamanul, cazacii se remarcau prin anarhie şi lipsa disciplinei, „îndreptățind faimosul şi aşa-zis tradiționalul *capriciu căzăcesc.*"

> *Chiar în acest timp, în cazul multora, a ieşit la iveală cea mai importantă şi cea mai teribilă dintre deprinderi - de a lupta*, scrie Kazakov. *Deprinderea de a lupta - ce înseamnă aceasta? Înseamnă să ucizi? A apărut o asemenea nevoie?... Aceasta este precum dependența de droguri a sufletului, ce acaparează conştiința, cea mai periculoasă dintre infecții, care cere să fie satisfăcută iar şi iar.*

La Bender, scrie Kazakov, zilele paşnice erau însoțite de beție, de la care, după cum se ştie, nu lipsea prea mult să se ajungă la crimă. Despre aceleaşi

lucruri îşi aminteşte în cartea sa şi comandantul militar al Tiraspolului, colonelul Mihail Bergman:

> *Cazacii CKV* (Oastea Căzăcească de la Marea Neagră - I.C.) *au efectuat, cu regularitate, incursiuni pe malul drept, fără a-i lăsa un moment de linişte Detaşamentului de poliție cu destinație specială; acelaşi Kostenko teroriza şi malul drept, şi malul stâng, acestui bandit nu-i păsa cine va fi victima crimelor sale, moldovean sau rus, cetățean al Moldovei sau transnistrean; grupurile comandate de Şevțov (în particular, acea grupă din care făcea parte R. Sabirov) au efectuat atentate teroriste pe teritoriul RMN, aruncând vina pe partea moldoveană şi incitând la ură împotriva moldovenilor. Printre cei ce trăgeau noaptea se numărau atât naționalişti veritabili, cât şi nefericiți îndobitociți de propagandă. Unii doreau să se răzbune pentru răul care li s-a făcut* (aceştia au devenit tot mai mulți, pe măsură ce conflictul se adâncea şi apăreau noi şi noi victime). Multe crime au fost comise, pur şi simplu, *„la beție”*! *Prietenul meu, căpitanul de miliție Volodea Kravcenko, a fost ucis la post, fiind împuşcat de cazaci beți... Nu s-a putut afla precis nici măcar din ce oaste erau aceşti cazaci şi de unde s-a mutat grupul lor la Bender: de lângă Bender sau de la Coşnița... În acele zile, au sosit în sotnia[1] lui Pritula şi s-au aşezat în clădirea gării... Beție, ca urmare a lipsei celui mai firav semn de disciplină, plus bravadă inutilă şi orgoliu, rezultatul: la sfârşitul zilei, din douăzeci şi ceva de cazaci — opt au ajuns cadavre. Din ordinul lui Pritula, restul cazacilor, beți pulbere, din sotnia atamanului CKV, a trebuit să fie ținut tot timpul în cătarea armei, sub amenințarea că vor fi împuşcați, dezarmați şi trimişi în camion sub escortă la Tiraspol.*
>
> *Unul dintre cele mai penibile cazuri, după cum se spunea, a avut loc în mai 1992, înaintea tragediei de la Bender. Un grup de cazaci au venit de pe pozițiile de luptă la Tiraspol, pentru o scurtă odihnă... Doi dintre ei s-au „odihnit” din cale afară — s-au îmbătat, au prins curaj, s-au pus pe fapte mari... Au pătruns într-o casă al cărei proprietar lupta, în acest timp, într-un detaşament a gardiştilor.*
>
> *Aceşti „apărători” — „Da, ne vărsăm sângele pentru voi!” — au început să mai ceară de băut şi... să continue banchetul. Le-au bătut şi violat pe femeie şi pe fiica minoră a acesteia. Din întâmplare, pe acolo a trecut patrula... Judecata a fost rapidă şi dreaptă. Potrivit situației. Două sute de lovituri de bici - aşa a hotărât Cercul. Fiecăruia. Au pus o bancă în curte... Unul dintre ei nu a rezistat. S-a dus. Chiar pe bancă. Celălalt a fost dus la spital,*

[1] Unitate de cavalerie căzăcească formată din o sută de oameni

unde luptătorii răniți din pavilion, aflând despre ce era vorba, l-au doborât cu propriile cârje...

Încă un episod similar din amintirile lui Anatoli Kazakov:

În cameră, stând pe podea şi chircindu-se de durere, gemea un bătrân rănit. Alături stăteau doi bărbați îmbrăcați în combinezoane de camuflaj, cu țeava armelor îndreptate spre două femei speriate. Erau cazaci. Din sotnia noastră. Beți pulbere... Femeile ne-au spus că aceştia au pătruns cu forța în casa lor, au cerut vin, bătrânul a început să le vorbească, încercând să-i înduplece, iar ei au şi tras în el.

Kazakov a reluat un alt caz din cele spuse de un martor:

...În curtea consiliului Oştii căzăceşti de la Marea Neagră, tinerii înarmați de pe Don, în frunte cu şeful scund şi uscățiv cu epoleți de maior... pe pieptul căruia atârnau ordinul „Steaua Roşie" şi un craniu SS din plumb (!!! — I.C.), *păreau o gloată zgomotoasă de bețivi. Maiorul, cu o fată în brațe, dând buzna în curte înaintea celorlalți, s-a prezentat comandantului plutonului de voluntari de pe Don, căpitanului de cazaci Seliutin, ca afgan*[1] *şi ca veteran al Transnistriei...*

Ei şi-au părăsit cu de la sine putere pozițiile de la Coşnița, evident, supărându-se pe ceva anume, cerând să li se dea banii pe o jumătate de an!... Şi au început cei de pe Don şi de la Marea Neagră să se bată între ei...

Jafurile, incendierile, tâlhăriile, beția şi anarhia sunt dintotdeauna însoțitoarele confruntărilor armate.

Oameni înarmați, care îşi reveneau din haosul primelor zile de război, au devenit stăpâni în toată regula pe teritoriile lor, îşi aminteşte Gheorghi Volovoi, deputat în Parlamentul Republicii Moldova şi în Consiliul orăşenesc din Bender. *Deşi exista un ordin privind împuşcarea pe loc a vandalilor, în continuare se fura din magazine şi chioşcuri. Mai întâi, au fost delincvenții, apoi această boală i-a lovit şi pe militarii subunităților ambelor părți... Toate punctele comerciale au fost jefuite.*

Vorbind despre fenomenul jafurilor în mediul „apărătorilor". Transnistriei, atamanul Kazakov aminteşte un asemenea episod din perioada războiului de la Bender: un luptător din oastea căzăcească de la Irkutsk (Siberia)

[1] Participant la războiul din Afganistan

a pătruns în clădirea contabilităţii, a tras cu arma automată în încuietoarea seifului, dar nu a reuşit să-l deschidă. Furând un acordeon şi o maşină de scris, s-a dus să le vândă. În cele două genţi ce-i aparţineau cazacului, au fost găsite o grămadă de lucruri - „diverse şi evident, nu ale lui”, precum şi câteva pachete cu bilete de tren necompletate, documente pentru reducerea preţului călătoriilor, ştampile şi matriţe. Hoţul a fost bătut şi trimis fără escortă la Tiraspol, însă, pe drum, a pătruns într-o casă cu scopul de a fura, unde a şi fost atins de un glonţ trasor rătăcit.

Cele furate în timpul războiului au fost vândute pe pieţele tuturor oraşelor transnistrene şi ucrainene. Iată ce scria ziarul *Russki Vostok* în august 1992: „*Prin Tiraspol se plimbau găligani masivi tunşi scurt cu tricouri ţipătoare şi ochelari... Am văzut cum în firmă, doi jefuitori solizi erau bătuţi cu patul armei peste gâtul de bivol; vânduseră lucruri din fabricile distruse de la Bender”.*

Care erau cauzele unui asemenea haos în cadrul forţelor armate transnistrene? Iată părerea lui Kazakov:

> *Talmeş-balmeşul disciplinar, care afecta toate subunităţile din Transnistria: gardă, cazaci, salvatori, voluntari şi, uneori, partizanii dispreţuitori, era, din nou, urmarea slăbiciunii conducerii militare a RMN, a lipsei unui comandament centralizat. Multe lucruri se rezolvau, iniţial, la nivelul comandanţilor de front. Cine dorea dădea un atac, lansa o incursiune sau le mai tăia ceva românilor... Deseori, statul-major al apărării afla, abia ulterior, de treaba făcută. După cum spunea, la un moment dat, şeful statului-major al gărzii republicane a RMN, colonelul V. Atamaniuk: „Comandanţi sunt o mie, iar ordinele lor oricum nu sunt îndeplinite”... Coordonarea acţiunilor subunităţilor care apărau Benderul, armonizarea acţiunilor lor cu statul-major al apărării oraşului erau prost realizate, operativitatea lor lăsa de dorit... Organele administraţiei din Transnistria, inclusiv cele militare, au fost înfiinţate după chipul şi asemănarea celor sovietice - pur şi simplu, nu ştiau altele! - şi funcţionau pe căi bătătorite, peste tot: comisii, comitete, consilii... Se ajunsese ca multe decizii de importanţă vitală în cadrul consiliilor militare, care, potrivit amintirilor participanţilor, semănau mai mult cu mitingurile din tranşee din vremea comitetelor militar-revoluţionare din 1917, să fie adoptate, prin vot, cu o majoritate simplă. Deseori se urla împotriva celor cu altă opinie, care erau trecuţi pe loc în rândul trădătorilor, duşmanilor poporului, erau etichetaţi laşi, cârtiţe... Pe scurt, le închidea gura. Foarte convenabil - cu o „mulţime” la dispoziţie pentru dezordine, indiferent cui i-ai cere socoteală şi tot nu o să găseşti vinovatul.*

Studiind toate aceste materiale, începi să înțelegi de ce era atât de convenabil pentru Tiraspol modelul „sceleratului Kostenko”. Cineva avea nevoie să scape de responsabilitate, transferând-o asupra unui om, probabil, vinovat, însă nu mai mult decât alții...

Presa de la Chişinău a scris şi ea destul de mult despre suferințele civililor din Transnistria. Moldovenii care s-au pronunțat împotriva înființării autoproclamatei republici — locuitori din Tiraspol, Bender, Dubăsari şi din alte oraşe — au fost forțați să îşi lase apartamentele şi să se mute pe malul drept. Țăranii din satele moldovene, ajunşi pe linia frontului, au suferit multe nenorociri şi necazuri de pe urma acțiunilor gardiştilor şi ale mercenarilor. La Chişinău au apărut refugiați, deveniți, pentru mulți ani, o durere de cap pentru autoritățile locale, care i-au adăpostit cu mare dificultate, mai întâi în cămine şi la hotelul Zarea, după care au trebuit să le găsească, cu eforturi incredibile, locuințe permanente.

Aduc doar câteva cazuri de terorizare a populației rurale paşnice de către militari, dintr-un articol publicat, la 20 iunie 1992, în paginile ziarului *Grajdanski mir*[1], de la Chişinău.

> *Nu pentru că le era bine au venit pe malul drept peste 15 000 de refugiați... Dacă mai înainte se putea da vina pe o a treia forță, acum nimeni nu mai neagă crimele comise. Totul se întâmplă ca în vremurile rele de demult. Noaptea veneau pentru cei vinovați față de autorități, îi luau, după aceea consătenii găseau cadavrul în pădure, în vie. Iată câteva exemple cu fărădelegile comise în Transnistria;*
>
> *I. Mocanu, locuitor al satului Delacău din raionul Grigoriopol, trecea Nistrul cu o barcă pneumatică. Pentru aceasta a fost împuşcat de gardişti, din apropiere. În casa lui F. Fontulescu, locuitor al satului Corjova din raionul Dubăsari, a fost aruncată o grenadă. Din cauza rănilor suferite, proprietarul casei a decedat pe loc, iar fiica sa a fost dusă la spital în stare gravă. Soția nici măcar nu a putut să-şi înmormânteze soțul, a trebuit să se ascundă.*
>
> *...Au fost găsiți morți cu urme de torturi monstruoase la marginile satelor, în şanțuri, păduri, în abatoarele avicole şi ale combinatelor de carne. Astfel, G. Beşleaga, locuitor al satului Corjova din raionul Dubăsari, a fost găsit, la 6 aprilie, în incinta abatorului fermei de bovine Rassvet.*

[1] *Lumea civică*

Era imposibil să te uiți la el fară groază şi cutremurare. Mâinile şi picioarele îi erau fracturate, unghiile smulse, urechile, ochii, nasul tăiate, capul secționat.

Consăteanul lui G. Beşleaga, O. Barcari, a avut aceeaşi soartă. A fost arestat pe stradă de gardişti, torturat cu cruzime, ars cu o lampa de sudură, după care a fost aruncat în groapa abatorului de carne. Administrația combinatului, printre angajații căruia se număra O. Barcari, i-a refuzat familiei chiar şi confecționarea unui sicriu.

S. Cojehari, locuitor al satului Lunga din raionul Dubăsari, un bătrân în vârstă de 68 de ani, era şi el un „duşman al poporului”. Cadavrul lui a fost găsit în incinta abatorului întreprinderii avicole. Se pare că au vrut să-l răstignească, întrucât la mâini şi la picioare se vedeau urmele cuielor bătute. Gardiştii se poartă fară milă cu cei care nu le îndeplinesc ordinele. Soldatul V. Ciorbu, de la unitatea militară 19209 din Slobozia, a refuzat să îndeplinească o dispoziție a şefilor. Lucrurile s-au întâmplat astfel: la 16 aprilie pe teritoriul unității au intrat trei maşini - UAZ şi ZIL, cu persoane înarmate.
La indicația comandantului unității, maior V. Glebov, maşinile au început să încarce muniție. V. Ciorbu cu alți trei colegi, dându-şi seama pentru ce aveau nevoie de muniție, au refuzat să încarce. La indicația lui Glebov, aceştia au fost bătuți, dezbrăcați şi închişi în beci timp de trei zile fară mâncare.

Aceasta era fața războiului care, aşa cum spunea Lev Tolstoi, este evenimentul cel mai opus naturii umane...

Capitolul 29

Crearea Ministerului Apărării

Dezbaterea concepției reformei militare. Chirtoacă, agent GRU compromis. Are, oare, Moldova nevoie de armată? Conflictul meu cu preşedintele. De ce URSS a creat cea mai puternică armată din lume? Sistemul militar-industrial în economia republicii

În primăvara anului 1992, din punctul de vedere al creării unor formațiuni militare capabile de acțiune, Transnistria ocupa o poziție mai bună decât Republica Moldova, întrucât noi nu dispuneam de o armată regulată. Abia la 5 februarie 1992, Chişinăul a adoptat decizia de a înființa forțe armate proprii şi un minister al apărării. Însă istoria acestei instituții militare a început mai devreme.

La 11 mai 1990, prin Decizia nr. 16-XII a Sovietului Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, a fost formată Comisia pentru securitate şi probleme militare din cadrul Sovietului Suprem al cărei preşedinte am fost ales eu. La 29 mai 1990, după aprobarea de către Parlament a componenței acesteia, Gheorghe Mazilu a fost numit în funcția de vicepreşedinte al Comisiei. În Comisie au fost, de asemenea, incluşi deputații: Nicolae Andronati, Ilarion Guidea, Semion Gurghiş, Valeriu Daraban, Mihai Druță, Valeriu Jardan, Iuri Zinoviev, Vladlen Colesov, Victor Pavlic, Nicolae Proca, Petru Sandulachi, Anatol Simac, Petru Tăbuică, Vasile Ursu, Anatol Țăranu, Dumitru Cereş. În atribuțiile Comisiei intrau elaborarea şi promovarea politicii de stat în domeniul apărării şi securității naționale, elaborarea doctrinei militare, a proiectelor şi legilor din sfera militară, exercitarea controlului asupra organelor de aplicare a legii. Sarcina prioritară a fost aplicarea principiului executării stagiului militar de către tinerii republicii

pe teritoriul Moldovei. În acea perioadă, ideea creării propriilor forțe armate încă nu fusese proclamată în mod oficial. Printre altele, Comisia a cerut Comisariatului Militar şi Cartierului General al Trupelor din Sud-Vest informații cu privire la numărul tinerilor din Moldova care, în acel moment, se aflau în slujba Armatei Sovietice şi la armele la care erau. Însă toate încercările de a obține aceste date au primit acelaşi răspuns: nu există nicio informație, deciziile sunt luate la Moscova.

La sfârşitul lunii august 1990, în cadrul Sovietului Suprem al URSS, au fost analizate concepția reformei militare şi noua legislație militară. Prin mijlocirea Sovietului Suprem al URSS, locțiitorul şefului Marelui Stat-Major, general-colonelul Krivoşein, a primit o delegație de deputați ai Parlamentului moldovean. Cu acesta am dezbătut - pentru prima dată în istoria Armatei Sovietice! - problema hărțuirii la care erau supuşi tinerii moldoveni. Comisia a luat la cunoştință despre acest subiect, în urma efectuării unei vizite la o unitate militară din Mojaisk. Noi am propus condiția ca 35% din recruții din Republica Moldova să îşi satisfacă stagiul militar pe teritoriul Republicii. La 4 septembrie 1990, Sovietul Suprem al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti a adoptat Hotărârea Nr. 254-XII, potrivit căreia tinerii din Republică nu mai erau recrutați pentru satisfacerea stagiului militar în Armata Sovietică, iar rezerviştii nu se mai prezentau la încorporare. Guvernul a fost însărcinat cu rezolvarea problemei privind întoarcerea în țară a soldaților şi ofițerilor moldoveni, cu asigurarea efectuării serviciului militar în Moldova, cu elaborarea unui program de înființare a propriilor formațiuni militare şi cu crearea condițiilor tehnice şi materiale necesare activității acestora.

În conformitate cu acest document, precum şi cu Hotărârea Guvernului nr. 319 din 12 septembrie 1990, a fost înființat un department (o secție) pentru probleme militare, care trebuia să elaboreze un program pentru înființarea formațiunilor militare teritoriale moldoveneşti. Timp de un an şi jumătate (din septembrie 1990), această structură, înființată de Mircea Druc, s-a aflat într-un proces de formare. Singurul militar cu spirit de inițiativă de acolo era locotenent-colonelul Grigore Bubulici. Noua structură nu fost cu nimic implicată, practic, în conflictul transnistrean, nu a participat la elaborarea legislației militare şi înființarea Forțelor Armate, iar, la scurt timp, după apariția Ministerului Apărării, a fost dizolvată. Într-adevăr, Departamentul pentru probleme militare s-a ocupat, de două ori, de trimiterea unor

formațiuni de voluntari în Găgăuzia şi Transnistria pentru a oferi sprijin Poliției şi forțelor de securitate națională: la 28 octombrie 1990, în raioanele sudice; la 25 noiembrie 1990, în cele estice[1]. Cred că această pasivitate a Departamentului pentru probleme militare se datora, în mare măsură, faptului că prin decizia lui Mircea Druc (care, la rândul său, urma sfatul preşedintelui KGB, Tudor Botnaru), din 18 octombrie 1990, noua structură a fost condusă de către maiorul KGB Nicolae Chirtoacă. Acest personaj - agent GRU al URSS deconspirat în Franța sau Canada? - s-a menținut încă mult timp pe scena politică a Republicii Moldova. Chirtoacă era străin de problemele militare, nu avea studii militare şi nu cunoştea aspectele elementare. În problemele ce țineau de crearea Armatei era un diletant ordinar cu mare ambiții şi cu un mai mare orgoliu. Acest personaj avea în permanență un comportament arogant, dând de înțeles că ocupă locul potrivit. În perioada de guvernare a comuniştilor, 2001-2009, fostul şef al Departamentului (care, aparent, justifica încrederea comuniştilor) a fost numit şi trimis, în semn de recunoştință, în calitate de ambasador al Republicii Moldova în Statele Unite ale Americii (2006-2010, prin cumul de funcții a fost şi ambasador în Mexic, Canada şi Brazilia), unde anunța corpul diplomatic că el, personal, a pus bazele creării Ministerului şi pretindea postul de „prim-ministru al apărării din Moldova". Anterior, Chirtoacă considera că Departamentul militar a fost creat ca o subdiviziune a organelor de securitate națională (în opoziție cu deja existentul KGB al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti), fapt ce corespundea mai mult realității, deoarece, în această structură, majoritatea personalului Departamentului era format din foşti angajați ai serviciilor secrete sovietice.

La 6 decembrie 1990, Nicolae Chirtoacă şi consilierul prezidențial Petru Săndulache au întreprins o vizită la Moscova la invitația Ministerului Apărării din URSS pentru rediscutarea problemei satisfacerii de către tineri a stagiului militar în Moldova. Negocierile au fost, de asemenea, purtate de Constantin Oboroc şi Gheorghe Mazilu. S-a luat decizia ca 35% din recruți şi 20% din trupele interne, numite în Moldova carabinieri, să rămână în republică pentru satisfacerea serviciului militar. Cu toate acestea, ulterior, din cauza conjuncturii, au fost schimbate planurile, iar o serie de dispoziții ale Hotărârii din 4 septembrie 1990 au fost anulate. Potrivit acordului cu

[1] Gaiciuc V., Ciobanu V., *Constituirea Armatei Naționale. Cronica evenimentelor 1989-1992.* Chişinău, Civitas, 1999.

Moscova, cetățenii originari din Moldova trebuiau să execute serviciul militar în republică sau, în ultimă instanță, pe teritoriul controlat de Districtul Militar Odessa, cu condiția ca fiecare unitate militară să aibă cel puțin 30 de moldoveni. La 15 ianuarie 1991, din 9 192 de recruți, 1 373 de persoane au rămas în Moldova pentru executarea serviciului militar, iar 4 212 în Districtul Militar Odessa, La începutul anului 1992, cu suportul personal a fost creat şi cadrul juridic pentru înființarea Armatei: au fost emise decrete privind formarea Forțelor Militare ale Republicii Moldova şi retragerea de pe teritoriul acesteia a Forțelor Armate ale Ministerului Apărării şi ale Ministerului Afacerilor Interne ale URSS; a fost adoptată o lege cu privire la serviciul militar alternativ.

Principalul adept al înființării unui Minister al Apărării a fost Mircea Snegur care era în permanență sub o presiune nebună din partea conducerii FPM. Snegur, prompt, s-a pronunțat în favoarea formării Forțelor Armate. Eu am avut un conflict deschis cu preşedintele, exprimându-mi dezacordul față de această idee, întrucât consideram că în acel moment (ca şi în prezent) Moldova era incapabilă să-şi înființeze o armată proactivă, capabilă să respingă în mod eficient un atac extern. În plus, a mai existat un alt aspect important şi destul de delicat. În întreaga lume, dintotdeauna, nu Forțele Armate au fost cele care au dus şi duc lupta împotriva separatismului din interiorul țării, ci trupele interne (ale Ministerului Afacerilor Interne, ale Jandarmeriei) sau ale Gărzii Naționale. Diferența între două abordări ale problemei este esențială şi principială: armata nu trebuie să îndrepte baionetele împotriva propriului popor, acest lucru fiind inuman, un nonsens în practica internațională ce ține de lupta contra separatismului. Că doar Transnistria era parte componentă a Republicii Moldova, acolo locuiau cetățenii noştri! Despre acest aspect am discutat odată, în contradictoriu, cu preşedintele Mircea Snegur şi cu prim-ministrul Valeriu Muravschi, în avionul cu care ne întorceam de la summitul şefilor de stat din CSI desfăşurat la Minsk, la finele anului 1991. În calitate de membru al delegației oficiale, îl însoțeam pe preşedinte. Atât Snegur, cât şi Muravschi încercau să mă convingă să preiau operațiunea de coordonare a procesului de înființare a Armatei, motivând că am gradul de general de armată. Amândoi erau convinşi de faptul că formarea unei armate este necesară în cazul în care situația devine tot mai încordată. La acea vreme am sugerat să nu se înființeze un Minister al Apărării, ci să fie consolidat Ministerul Afacerilor Interne,

prin întărirea corpului de carabinieri din cadrul acestuia şi prin creşterea structurii de personal la 10 000 de carabinieri. Până la acea discuţie, în repetate rânduri, îmi expusesem poziţia şi argumentele în scrisori adresate lui Mircea Snegur şi lui Valeriu Muravschi.

Starea actuală de criză a economiei, deficitul bugetar semnificativ, lipsa unei baze materiale şi tehnice adecvate şi a specialiştilor militari calificaţi în Moldova determină, în mare măsură, imposibilitatea formării unei armate naţionale apte de luptă în următorii doi, trei ani, am scris, la 11 septembrie 1991 într-o scrisoare adresată lui Snegur. Potrivit unor calcule preliminare, întreţinerea unui singur regiment de escortă (unitatea militară 7481) din cadrul trupelor Ministerului Afacerilor Interne al URSS, dislocate în Chişinău, costă 32,9 milioane de ruble din bugetul Republicii. În plus, dotarea tehnică şi armamentul acestei subunităţi sunt mult mai reduse, comparativ cu alte subunităţi cu atribuţii militare tactico-operative. Luând în considerare poziţia geografică a Republicii, Armata Naţională trebuie să fie compusă, minimum, din trupe terestre, aeriene şi de grăniceri. În opinia mea, varianta cea mai adecvată pentru rezolvarea problemei securităţii naţionale în etapa actuală este crearea unui corp important de carabinieri, drept structură a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, precum şi înfiinţarea unor trupe de grăniceri sau a Poliţiei de frontieră. Existenţa trupelor de grăniceri în subordinea Ministerului Securităţii Naţionale este o decizie greşită. În Franţa, Austria, Belgia, Cehia, România, Bulgaria, trupele de frontieră fac parte din Ministerul Afacerilor Interne, fapt ce corespunde funcţiilor acestora, care implică îndeplinirea unor sarcini cu caracter intern.

Cheltuielile preconizate pentru întreţinerea corpului de carabinieri, cu 30% din personal plătit şi 70% aparţinând serviciului de urgenţă, se ridică la 243 milioane de ruble, iar aceasta în condiţiile unei variante uşoare de înarmare. Poate fi luată în considerare înfiinţarea unei armate naţionale după stabilizarea corpului de carabinieri, consolidarea acestuia cu cadre cu calificare superioară, după rezolvarea problemei privind retragerea completă a unităţilor militare ale Armatei Sovietice de pe teritoriul Republicii, privind transferul bazei materiale şi tehnice, al muniţiei şi al tehnicii militare ale Ministerului Apărării al URSS şi după consolidarea bazelor economice ale statului.

Conştientizam că era nevoie de începerea imediată a pregătirii specialiştilor militari în cadrul instituţiilor de învăţământ de profil din România,

Rusia şi Ucraina, precum şi de soluționarea problemei privind înființarea unor instituții de învățământ militar în Republica Moldova, proces ce va dura mai mult de un an.

Luând în considerare necesitatea perfecționării colaborării dintre organele din domeniul afacerilor interne şi apărării civile, crearea unei armate naționale şi soluționarea, pe această bază, a unei serii de probleme organizatorice, aş considera oportună introducerea în cadrul Guvernului a funcției de vicepremier pentru securitate publică şi probleme militare, i-am scris lui Mircea Snegur.

În scopul înființării unor structuri eficiente şi mai flexibile, propun ca Ministerul Securității Naționale să fie desființat, iar în locul acestuia să fie creat un serviciu național de informații, subordonat preşedintelui (Parlamentului) Republicii, am precizat într-o altă scrisoare. *Comunicațiile guvernamentale să fie trecute din nou în subordinea Ministerului Comunicațiilor şi Informaticii. Sarcinile privind combaterea criminalității organizate să fie atribuite Ministerului Afacerilor Interne. Departamentul de investigații al Ministerului Securității Naționale să fie desființat, iar angajații şi funcțiile acestuia să fie transferați, fie Departamentului de investigații al Ministerului Afacerilor Interne, fie Procuraturii Republicii.*

Atribuțiile privind coordonarea şi controlul asupra protecției secretelor de stat să revină primului departament al Cancelariei de Stat din cadrul Guvernului. Securitatea şi integritatea teritorială a Republicii trebuie să fie asigurate de pregătirea militară a întregii populații a Republicii (după modelul elvețian), precum şi de acordurile şi tratatele internaționale în acest domeniu. Unitățile militare ale Armatei Sovietice, dislocate pe teritoriul Republicii, reprezintă trupe de ocupație ale unui stat străin, iar Parlamentul Republicii Moldova trebuie să le atribuie un statut corespunzător de baze militare (cu specificarea unor date concrete de dislocare a acestora pe teritoriul Republicii Moldova), cu plata unui onorariu corespunzător țării noastre.

Strategia de formare a Armatei Naționale pe baza unităților militare ale Armatei Sovietice, dislocate în Moldova, este greşită, întrucât conducerea Republicii nu poate fi sigură niciodată de loialitatea unei astfel de armate. Transformarea acesteia într-o armată realmente națională într-un termen scurt, de 2-3 ani, este practic imposibilă, întrucât Republica nu dispune de corpul ofițeresc necesar şi nici de un buget suficient. Republica Moldova, în loc să primească o compensație în schimbul găzduirii unei armate străine pe teritoriul ei, va fi nevoită să întrețină singură această armată.

Subordonarea efectivă a acesteia Ministerului Apărării nu garantează Guvernului faptul că acesta va dispune, într-adevăr, de patrimoniul acestor unități, după cum crede de cuviință. Experiența altor state, de exemplu a țărilor baltice, atestă că în problematica creării forțelor armate trebuie să te bazezi numai pe propriile forțe.

În anul 1992, deficitul bugetar al Moldovei a fost enorm. În plus, doar în etapa inițială a formării și întreținerii Ministerului Apărării era nevoie, anual, de minimum 1-3% din PIB. Pentru întreținerea unui singur regiment de aeronave de vânătoare MiG 29, în Mărculești, s-ar fi cheltuit jumătate din bugetul anual al țării. În aceste condiții, am considerat că achiziționarea de tancuri și transportatoare blindate și întreținerea unei conduceri militare imense sunt cheltuieli absurde. Am întrebat cine ne va ataca: Ucraina, România? În orice situație, ar fi fost mai bine să ne predăm imediat. Dar nimeni nu m-a ascultat. Sunt convins, chiar și în prezent, că principala forță motrice a procesului de înființare a Ministerului Apărării a fost reprezentată de ambițiile personale ale președintelui, care își dorea o armată „ca a tuturor președinților", percepând-o doar din punct de vedere decorativ.

Întâmplător, am auzit de la Mircea Snegur o frază care, în opinia mea, era esențială în această problemă: *„Ce fel de președinte, ce fel de comandant suprem sunt fară o armată?"* Este posibil ca lui Snegur, ca și lui Lucinschi și, cu atât mai mult, lui Voronin să le fi fost suficientă doar o gardă de onoare, însă ei, pur și simplu, nu puteau să își exprime dorințele clar și corect, iar, pentru aceasta, poporul Moldovei a plătit foarte scump!

În timpul călătoriei la Minsk, Snegur și Muravschi nu au ascultat argumentele mele, încercând cu perseverență să mă convingă de faptul că, în calitate de militar de carieră și cu experiență de comandant al unităților mari din armata URSS, având studiile militare corespunzătoare, având deja și experiență de conducere în cadrul Ministerului Afacerilor Interne voi putea să formez o armată moldovenească. Tocmai când coboram pe treptele avionului în aeroportul Chișinău după summitul de la Minsk, Snegur m-a întrebat: *„Deci, domnule ministru, veți merge la Ministerul Apărării?"* Atunci am înțeles că toate argumentele mele au fost anulate de lipsa lui de înțelegere și am spus: *„Dumneavoastră sunteți comandantul suprem, este dreptul dumneavoastră să decideți, dar, în ceea ce mă privește, sunt categoric împotrivă și v-am expus motivele. În același timp, eu sunt militar și trebuie să execut ordinul comandantului suprem".* Peste câteva zile, prin decret prezidențial,

am fost numit, prin transfer, în funcția de ministru al apărării Republicii Moldova. Forțele Armate au fost înființate prin Decretul nr. 194 din 3 septembrie 1991, semnat de Mircea Snegur. La 24 septembrie, Guvernul a emis Ordonanța nr. 531, prin care a instituit un grup de lucru pentru elaborarea proiectului privind înființarea Armatei Naționale. A fost formată o comisie, prezidată de Constantin Oboroc (care, anterior evenimentelor, fusese directorul unei fabrici de conserve din Nisporeni şi nu avea nicio tangență cu problemele militare). La acea vreme, în cadrul departamentului lucrau doar 25 de persoane, în frunte cu N. Chirtoacă. În atribuțiile acestora intrau elaborarea legislației, a structurii şi a doctrinei militare naționale; activitatea cu militarii în termen care au părăsit trupele sovietice şi asigurarea anonimatului acestora în legătură cu legile sovietice; prelucrarea cadrelor înrolate; obținerea de date privind patrimoniul militar existent în Republică.

La 13 noiembrie, în conformitate cu decretul preşedintelui, Guvernul a transformat centrul republican al recruților într-un centru de instruire a Forțelor Armate. În atribuțiile centrelor militare erau incluse înscrierea, încorporarea, expertiza medicală şi psihologică, investigarea cazurilor de dezertare. A fost formată o comisie republicană de încorporare, prezidată de Constantin Oboroc, funcția de adjunct fiind ocupată de Nicolae Chirtoacă. La 18 noiembrie, prin Decretul prezidențial nr. 783, a fost aprobat textul depunerii jurământului militar, iar la 10 ianuarie 1992, a fost publicat primul proiect al doctrinei militare a Moldovei, în care se sublinia că aceasta are un caracter strict defensiv, iar punerea ei în aplicare nu va reprezenta o amenințare la adresa altor state. Au fost analizate legislația militară şi structura armatelor mai multor țări, comparabile cu Moldova, din punct de vedere teritorial şi al populației. Majoritatea angajaților departamentului au fost angrenați în această activitate de birou. În plus, încă din iulie 1991 Guvernul a însărcinat această structură, precum şi centrul militar republican şi comitetele raionale executive, să asigure condiții normale de muncă celor care au satisfăcut stagiul militar. În cadrul fiecărui comitet raional executiv a fost instituit câte un departament responsabil de problemele militare. La 15 februarie 1992, Mircea Snegur, prin Decretul nr. 32, a pus la dispoziția Ministerului Apărării întregul complex de clădiri al fostului Cartier General al trupelor din zona de sud-vest. La 28 februarie 1992, acolo a fost arborat drapelul național moldovenesc. A început o muncă istovitoare în vederea creării Ministerului Apărării.

Pentru mine, personal, aceasta a fost o întorsătură nefavorabilă a sorții. Nu mi-a fost uşor să mă integrez în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, dar, cu trecerea timpului, reuşisem să cunosc oamenii, să cooperez cu ei, să obțin o înțelegere reciprocă cu subordonații, care se obişnuiseră cu mine. Maşinăria se urnea greu, scârțâia, dar funcționa, structurile se formau, angajații îşi desfăşurau activitatea cu conştiinciozitate. Câte eforturi au fost depuse pentru realizarea acestei reforme! Timp de jumătate de an, am stat zi şi noapte la birou, chiar şi ofițerii din cadrul aparatului, aflați în regim de cazarmă, nu şi-au petrecut nici măcar o noapte în dormitoarele din clădirea Ministerului Afacerilor Interne. Şi brusc, practic, peste noapte, trebuie să laşi toate acestea şi să înființezi un nou minister, pe care nu îl ai la inimă... Însă, în calitate de militar şi în primul rând de general şi patriot al neamului, trebuia să execut ordinele. Conştientizam că, în funcția de ministru al apărării, voi fi nevoit să vin în contact, în primul rând, cu cea mai puternică structură, Cartierul General al comandamentului trupelor din zona de sud-vest a armatei URSS, dislocate pe teritoriul Ucrainei şi Moldovei. Comanda Cartierului General a continuat să rămână la Chişinău, fiind amplasată în acelaşi complex de clădiri. Sub conducerea Cartierului General se aflau Districtul Militar din Kiev, cel din Odessa, Districtul Militar Carpatic şi Gruparea sudică de trupe din Ungaria (până când aceasta a fost desființată). Potrivit planului strategic şi operativ, Cartierului General i se subordona şi Flota Mării Negre. În grupare erau incluse apărarea antiaeriană kieveană unită, o armată de rachete şi două armate aeriene. În total, aceasta subsuma 27 de divizii, peste 2 000 de avioane, 800 de elicoptere şi tehnică militară. Acest Leviatan gigantic era destinat desfăşurării urgente a acțiunilor militare pe un teritoriu vast, în cazul agravării situației. În total, în Moldova au fost dislocate, sub egida Cartierului General, 97 de unități militare, inclusiv brigăzi şi divizii de rachete antiaeriene, batalioane de automobile, regimente şi escadrile de aviație, posturi de orientare a aeronavelor, regimente de artilerie, brigăzi de poduri şi pontoane, precum şi de geniu. În întreaga republică exista o puternică infrastructură a Armatei: Procuratura şi tribunalele militare, companii de suport tehnic, centre de comunicații, depozite de cartografiere, laboratoare chimice, spitale, locuințe operative, organizații comerciale militare, locuințe pentru ofițeri, chiar şi băi şi spălătorii mobile pentru campanii militare strategice. Un lucru obişnuit îl reprezentau patrulele militare ce aveau ca obiectiv supravegherea ordinii publice,

controlând comportamentul şi aspectul fizic al personalului militar. Totul a fost reglementat până la cel mai mic detaliu. Ofiţerii nu aveau dreptul să apară în public neîngrijiţi, netunşi sau îmbrăcaţi contrar regulamentului, aveau voie să aibă în mână o valiză, o servietă, fiindu-le interzis să ţină, de exemplu, o plasă cu produse.

URSS a creat una dintre cele mai puternice armate din lume, deoarece a subordonat totul nevoilor acesteia: ideologia, economia, educaţia, cultura. În perioada sovietică, nu doar soldaţii, ofiţerii şi generalii trăiau şi lucrau conform regulamentului militar. În şcoli, ofiţerii de rezervă predau cursuri militare, copiii învăţau cum să demonteze şi să asambleze o puşcă automată Kalaşnikov şi să tragă cu aceasta, se organizau concursuri de formaţii şi de cântece de război, pentru care părinţii erau obligaţi să le confecţioneze copiilor uniforme militare stilizate. În cadrul instituţiilor de învăţământ superior au fost înfiinţate catedre militare. Scriitorii elaborau cărţi, iar cineaştii făceau filme despre al Doilea Război Mondial, singurul război câştigat necondiţionat de Rusia. În fiecare oraş şi sat se găseau monumente închinate celor căzuţi, iar data de 9 mai era sărbătoare naţională „cu lacrimi în ochi”. În economia Moldovei erau prioritare interesele complexului militar-industrial al URSS, aşa cum erau în întreg imperiul. Aproape jumătate din populaţia aptă de muncă din Chişinău, Bălţi, Tiraspol şi Bender a lucrat în cadrul întreprinderilor, numite de orăşeni *la număr,* care erau, de asemenea, subordonate Marelui Cartier General al trupelor din zona de sud-vest.

Cele mai mari fabrici erau cele din Chişinău: Mezon, Signal, Sciotmaş, apoi asociaţia de producţie Lenin din Bălţi. Chiar şi Fabrica de tractoare din Chişinău, deşi producea şi tractoare, a fost, în secret, orientată spre producţia de tancuri sau piese de schimb pentru tanc şi a putut reconstrui rapid propriile benzi rulante pentru punerea acestora în circulaţie. Pentru complexul militar-industrial lucra şi o mare parte din benzile fabricii de televizoare Alfa, din Chişinău.

În perioada perestroikăi lui Gorbaciov, sub pretextul că bugetul URSS trosneşte din toate încheieturile, s-a pus problema unei „conversii”. Fabricile militare aflate sub presiunea conducerii Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice au început să producă aşa-numitele bunuri de larg consum: utilaje de grădinărit şi de bucătărie, vase din plastic şi metal, sobe electrice, mijloace electronice de uz casnic şi medical, diverse mărunţişuri utile care nu erau niciodată suficiente în vasta ţară. Aceste

produse purtau amprenta cazărmii, designul lor fiind de aşa natură încât lucruri, în esenţă paşnice, aduceau întotdeauna vag aminte de pupitrele de comandă a obiectivelor militare sau de echipamentele militare. Totuşi, la sfârşitul anilor '80 şi în prima jumătate a anilor '90, când economia pe spaţiul postsovietic se reorganiza în funcţie de cerinţele pieţei, acestea se bucurau de o cerere mare. Cu toate acestea, la începutul anilor '90, Moldova a rămas singură în rezolvarea problemei întreprinderilor care pierduseră comenzile militare. Guvernul nu a avut nicio idee cu privire la refacerea industriei de apărare şi direcţionarea acesteia spre producţia civilă. Puţini cunosc faptul că în Moldova a existat nu doar o industrie de război, ci şi o producţie agricolă, subordonată Ministerului Apărării al URSS. Marele sovhoz militar *Gvardeiski* se întindea pe o porţiune a teritoriului raionului Floreşti şi în Bălţi (aici fiind inclus şi poligonul Bulboaca). La 14 martie 1992, am semnat Dispoziţia nr. 16 privind „declararea tehnicii şi a patrimoniului raioanelor sovhozului militar *Gvardeiski* drept proprietate a Ministerului Apărării al Republicii Moldova". Am să revin asupra istoriei acestei gospodării şi a împrejurimilor sale, precum şi asupra fabricilor militare.

În URSS, astfel de întreprinderi făceau parte dintr-un mecanism operativ de aprovizionare a Armatei cu produse alimentare. În cadrul sovhozurilor militare nu lucrau militari în termen sau ofiţeri, ci numai civili. Nimeni nu calcula costul de producţie al alimentelor - legume, carne şi lactate, considerându-se că această modalitate de organizare a livrărilor destinate Armatei era avantajoasă oricând, întrucât asigura rezerva de alimente pentru Armată în situaţii extreme sau în cazul perioadei de mobilizare a trupelor. În plus, sovhozurile militare aveau mereu o comandă din partea sistemului naţional de apărare. Am aflat că, în anii '30, în Orientul îndepărtat, a fost înfiinţată chiar şi o divizie de cavalerie colhoznică. Menţionez că în Rusia şi Ucraina sovhozurile militare există şi în prezent. În 2007, ziarul *Krasnaia Zvezda*[1] scria că Ministerul Apărării al Federaţiei Ruse avea în administrare 72 de întreprinderi federale agricole de stat care, de regulă, erau situate în apropierea marilor unităţi militare şi dispuneau de terenuri vaste. Tocmai aceste întreprinderi au aprovizionat Armata în perioada primei şi celei de-a doua campanii din Cecenia. În calitate de ministru al apărării, trebuia să mă gândesc la adaptarea la noile realităţi ale întregii structuri puternice de apărare, moştenite de Moldova de la URSS. Ceva trebuia restituit

[1] *Steaua Roşie*

Moscovei, ceva trebuia păstrat pentru Ministerul Apărării Republicii Moldova şi ceva transferat către instituțiile civile. Deja, la 21 februarie, am început negocierile cu adjunctul comandantului-şef al Forțelor Armate Unificate ale CSI, generalul Boris Piankov, în cadrul cărora, am hotărât ca 90% din patrimoniul situat pe malul drept al râului Nistru şi aproximativ o treime din cel de pe malul stâng să fie transferate Armatei Naționale a Moldovei. În ansamblu, instituția militară, cu toate subunitățile ei, trebuia înființată de la zero - o sarcină dificil de îndeplinit pe timp de pace, darămite pe timp de război în stringentă lipsa de ofițeri, de profesionişti, de cadre militare! Că doar eram în timp de război - unul monstruos, absurd şi dur. Un război în care, deseori, consăteni, chiar rude, erau nevoiți să lupte unul împotriva celuilalt. Un război de care, ulterior, ne era atât de ruşine, încât l-am numit *conflict,* deşi, după cum am subliniat deja, acțiunile militare s-au desfăşurat până la 2 martie, astfel încât, atât în calitate de ministru al afacerilor interne, cât şi de ministru al apărării, nu am apucat nicio zi de pace. Sarcinile, care în această situație trebuiau să fie rezolvate de Ministerul Apărării, s-au agravat, în primul rând, din cauza faptului că structurile guvernamentale ale Moldovei nu lucrau pentru Armată cum e normal în timpul unui război, ci pentru ele însele. Luptam fară să simțim un sprijin în spate. În mod oficial, erau elaborate documente care confereau cele mai diverse atribuții membrilor Guvernului şi ai comisiilor permanente ale Parlamentului, însă, în realitate, erau puțini cei care puteau şi doreau să îşi asume responsabilitatea pentru o anumită situație, cei care, într-adevăr, lucrau în numele luptei împotriva separatismului susținute politic, mediatic, economic de Moscova şi de armata rusă. Unii funcționari şi legiuitori nu dădeau, în general, importanță treburilor de stat, activele industriale şi agricole fară stăpân, precum şi imobiliarele urbane provocându-le un apetit şi o salivație excesive. În aceste condiții, obiectivul meu, păstrarea dreptului de proprietate asupra complexului de apărare, sub egida Ministerului Apărării, părea dificil de realizat. Însă principala problemă consta în faptul că aparatul administrativ lăsa exclusiv sarcina de purtare a războiului pe umerii şefilor structurilor de securitate. Aceştia au rămas singuri cu năpasta scindării Republicii Moldova, cândva unită, şi cu necesitatea înfruntării armate a separatismului.

Capitolul 30

Împărțirea patrimoniului Armatei Sovietice

Resursele de mobilizare ale Moldovei. Cartierul General a plecat, Serviciul de contrainformații militare a rămas. Facem apel la ofițerii moldoveni să se întoarcă în țară. Cine a acaparat locuințele ofițerilor? Cum au fost furate activele DOSAAF? Transferul proprietății Armatei Sovietice către Moldova: sabotajul militarilor. Activele de aviație care ne-au revenit. Înzestrarea Armatei Naționale în februarie 1992. Contribuția Moldovei la susținerea Armatei Sovietice și a Armatei Naționale. Situația sistemului de evidență militară

Primele ordine elaborate şi semnate de mine, în calitate de ministru al apărării, vizau transferul unităților militare în subordinea Ministerului. În componența garnizoanei din Chişinău existau 26 de unități militare. Ordinul nr. 1, semnat de mine, la 5 martie 1992, a vizat numirea în funcție a şefului garnizoanei din Chişinău. În acest post, generalul Vladlen Colesov a fost înlocuit de generalul Tudor Dabija-Cazarov care, până la numirea în această funcție, a fost comisar militar al Moldovei. A trebuit să inițiem negocieri cu Guvernul rus şi cu Ministerul rus al Apărării privind desființarea Cartierului General Sud-Est al armatei URSS dislocate în Chişinău, încercând, în acelaşi timp, să păstrăm o parte din armament, baza de dislocare, cazărmile, echipamentul tehnic.

Ofițerii aflați în subordinea mea erau foarte puțini. În momentul înființării Ministerului Apărării, erau 30 de persoane, la care am apelat, ca ministru, în prima etapă a formării Armatei. Prin Ordinul nr. 7 din 17 februarie 1992 privind „atribuirea sarcinilor personalului Ministerului Apărării", Grigore Bubulici a fost numit ministru adjunct pe probleme generale, iar

Tudor Samoilenco, şef interimar al Statului-Major. Până la destrămarea URSS, resursele totale de mobilizare ale Moldovei constau în aproximativ 600 000 de persoane, inclusiv aproape 85 000 de ofițeri în rezervă. În total, în cadrul unităților şi subunităților dislocate pe teritoriul Republicii erau aproximativ 20 000 de militari, dintre care doar 2 000 de moldoveni. Din 24 de generali doar unul era moldovean, iar din aproximativ 4 500 de ofițeri, 171 erau moldoveni. Erau 2 600 de sublocotenenți, 400 de sergenți, 1 400 de soldați moldoveni.

Numărul militarilor în termen, încorporați de pe teritoriul Republicii şi aflați în slujba Forțelor Armate ale fostei Uniunii Sovietice, era de 29 000 de persoane. În afara granițelor, serveau 2 609 ofițeri proveniți din Moldova, dintre care: 1 148 în Rusia, 648 în Ucraina, 75 în Belarus, 567 în republicile Asiei Centrale. Însă în jurul anului 1992, situația s-a schimbat radical. Conform datelor comisariatelor militare, 337 de ofițeri în rezervă au servit pe o durată cel puțin doi ani în cadrul trupelor terestre ale URSS în funcție de ofițer (nu au fost incluşi cei care au avut restricții din cauza sănătății, activiştii politici, constructorii militari, marinarii militari, cei concediați pentru discreditarea Armatei), dintre care: 223 erau comandanți de pluton, 68 - comandanți de companie, 17 - şefi de stat-major al batalioanelor, 9 - comandanți de batalioane, 20 - alți specialişti. Dintre ofițerii în rezervă, 52,2% erau moldoveni, iar dintre sergenți şi soldați - 56%. Potrivit datelor Ministerului Apărării, în campania militară a URSS din Afganistan au participat 9 784 de persoane cu experiență, înregistrate până în 1992, dintre care, 325 erau ofițeri în rezervă, iar 9 459 - sergenți şi soldați, inclusiv 232 de invalizi (15 din grupa I-îi de invaliditate, 128 din grupa a II-a, 89 din grupa a III-a).

În total, în Afganistan, au fost 549 de militari răniți. Au fost înregistrați 4 146 de militari cu vârsta mai mică de 30 de ani, dintre care 41 de ofițeri, 1 555 de sergenți, 2 550 de soldați.

La 23 martie 1992, am semnat Ordinul nr. 23 privind „detaşarea militarilor, chemați din statele membre CSI”. Sergenților şi soldaților li s-a ordonat să se întoarcă în Moldova până la 10 aprilie. O parte din militarii Cartierului General al comandamentului trupelor din zona de sud-vest au fost transferați în cadrul Ministerului Apărării. Cartierul General a fost desființat în mai 1992, după ce mulți au plecat. Cei care, până la formarea Cartierului General, dețineseră funcții importante în cadrul districtelor

militare se aşteptau la salarii pe care noi nu le puteam asigura şi la condiţii de muncă pe care nu le aveam şi nici nu le vom avea. Dimensiunile Moldovei nu le-au convenit acestor militari, care au preferat, desigur, Rusia, Ucraina, Belarus, nedorind să jure credinţă faţă de Republica Moldova. După părerea mea, unii dintre aceştia au servit şi în Transnistria.

Ulterior, în ediţia din 27 februarie 2010 a ziarului *Krasnaia Zvezda,* am citit un interviu cu veteranul contrainformaţiilor militare, Efîm Cikulaev, care, în perioada 1990-1992, a fost şeful Direcţiei Serviciului de Contrainformaţii Militare al Cartierului General al comandamentului trupelor din zona de sud-vest. Generalul-maior a relatat că evenimentele din 1992 din Moldova şi Transnistria au avut loc sub ochii săi:

> *Trei ani istovitori de rezistenţă, de refulări, iar apoi războiul. A fost extrem de dificil să trăieşti într-o tensiune constantă din cauza pichetelor, mitingurilor, instigărilor, luărilor de ostatici zilnice şi a altor situaţii similare. Însă, în ansamblu, în acea perioadă, puteam să ne îndeplinim integral sarcinile pe care le aveam. Am stat acolo până la sfârşitul anului 1992, până când am primit ordinul de desfiinţare a acestei direcţii de contrainformaţii militare... La întoarcerea în Moscova, am fost demis din serviciul militar.*

A fost interesant să afli direct de la sursă că, până la sfârşitul anului 1992, cel puţin, pe teritoriul Republicii Moldova, şi-a desfăşurat activitatea serviciul de contrainformaţii militare al Rusiei!

În momentul în care militarii sovietici activi consiliau Tiraspolul, pentru Chişinău situaţia legată de profesionişti s-a dovedit a fi dificilă. L-am trimis în delegaţie la Moscova pe locotenent-colonelul Grigore Bubulici. Anterior, acesta lucrase în departamentul organelor administrative ale Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, în departamentul militar şi s-a transferat în cadrul Ministerului Apărării, în funcţia de şef al cadrelor. Bubulici a fost în audienţă la mareşalul Şapoşnikov care, la acea dată, deţinea funcţia de ministru al apărării al CSI. Mareşalul de aviaţie, pe care îl cunoşteam personal şi cu care am avut o relaţie bună, ne-a ajutat să alcătuim o listă cu ofiţerii din cadrul Armatei Sovietice, care fuseseră încorporaţi din Moldova. Aceştia erau moldoveni, ruşi, ucraineni, găgăuzi. Am lansat un apel scris, anunţându-i că se înfiinţează Forţele Armate ale Republicii Moldova şi i-am invitat să se întoarcă în ţară pentru a participa la formarea Armatei Naţionale. Textul a fost trimis telegrafic tuturor. Desigur, ofiţerii

înțelegeau, ca şi mine, nesiguranța perspectivelor lor în cadrul Armatei moldoveneşti. Însă Snegur le-a promis locuințe, salarii şi funcții mai mari decât cele pe care le dețineau. Oamenii au crezut în cuvântul preşedintelui.

Primii dintre cei care au răspuns apelului, într-adevăr, au obținut cele promise, însă aproximativ 80% dintre cei invitați au fost înşelați: aceştia nu au primit nimic - nici posibilitatea de a-şi desfăşură activitatea în condiții normale, nici locuință şi nici alte privilegii. În plus, după demisia mea, noul ministru al apărării, Pavel Creangă (fostul meu adjunct, pe care l-am chemat din rezervă pentru formarea Armatei Naționale), i-a alungat pe aceşti ofițeri calificându-i drept „oamenii lui Costaş”. Creangă, la indicația lui Sangheli, a distribuit locuințele eliberate de ofițerii Armatei Sovietice, care, potrivit legii, erau destinate ofițerilor noştri, cunoştințelor, prietenelor şi rudelor lui Sangheli.

Bugetul Ministerului Apărării, deşi obținuse toate activele întreprinderii Sport şi Tehnică, nu dispunea de fonduri necesare dezvoltării Centrului de pregătire a specialiştilor pentru Forțele Armate. Societatea Sport şi Tehnică fusese înființată la 5 februarie 1991, pe baza fostei DOSAAF, iar la 17 martie 1992, a fost desființată prin decizia Guvernului. Ideea de a o înființa mi-a aparținut, conştientizând faptul că era singura modalitate de a păstra activele DOSAAF ale Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, de a le proteja de furt şi irosire. Însă mi-am dat seama foarte curând că în procesul formării Armatei moldoveneşti era nerealist să te bazezi pe această structură. Timp de mai mulți ani, DOSAAF a avut ca obiectiv consolidarea capacității de apărare a URSS şi crearea unei imagini pozitive a Armatei în societate. Sunt convins că o organizație similară nu a existat în nicio altă țară, în afară de URSS. În cadrul DOSAAF, activau cadre militare care pregăteau premilitarii pentru serviciul militar, ajutându-i să asimileze cunoştințele tehnice, necesare în cadrul Forțelor Armate. DOSAAF a promovat, în rândul populației, cunoştințele militare şi din sfera apărării civile, a contribuit la dezvoltarea sporturilor de tip tehnico-militar: pilotaj, paraşutism, motociclism, nautică şi altele. Formal, aceasta a fost o organizație publică, însă, în esență, reprezenta un instrument ideologic al puterii. Steagul şi emblema DOSAAF puteau fi văzute oriunde în URSS, societatea bazându-se pe numărul foarte mare de organizații teritoriale, care activau în toate regiunile, şi pe toate întreprinderile şi instituțiile de învățământ. Deşi aderarea era benevolă, de regulă, cetățenilor li se recomanda atât de insistent

să devină membri ai DOSAAF, încât nimeni nu îndrăznea să refuze. Pentru majoritatea statutul de membru consta în plata unor cotizații simbolice care erau direcționate către nevoile militare. Similar acestui sistem voluntar-obligatoriu, erau distribuite bilete la loteria organizației. Apropo, pe fațada clădirii principale a Ministerului Apărării din Republica Moldova se poate vedea şi în prezent o plăcuță pe care se specifică faptul că edificiul a fost construit pe baza fondurilor provenite din cotizațiile membrilor şi din loteria DOSAAF. Am să prezint câteva date despre activitatea mea, la sfârşitul anilor '80, în cadrul acestei organizații. Prezidând DOSAAF a Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti, în perioada 1985-1990, în calitate de militar, am avut o atitudine extrem de serioasă față de activitatea instituției, doar aceasta era în conexiune directă cu sistemul de apărare. Am înființat, cu entuziasm, noi şcoli tehnice auto, radioelectronice, acvatice, de paraşutism şi de pilotaj. Am consolidat baza materială a sistemului, valorificând cât de eficient posibil fondurile provenite din bugetul unional. Practic, până în momentul venirii mele în cadrul DOSAAF, toți directorii şcolilor tehnice şi auto, acvatice, ai cluburilor aviatice erau rusofoni, ceea ce era caracteristic pentru organizațiile care aveau legătură cu sistemul de apărare. Eu, primul şi ultimul moldovean din URSS, general de aviație, i-am adus în cadrul sistemului pe moldovenii: locotent-colonelul Ion Nani, colonelul Veaceslav Neagu şi alții, dintre care unii, din păcate, nu au fost pe măsura aşteptărilor mele. Am susținut conştiința națională a angajaților, numind în funcții de conducere persoane vorbitoare de română (în acea perioadă, limba moldovenească). Am încercat să contribui la acțiunile Moscovei de a numi ofițeri moldoveni în funcțiile-cheie ale Republicii. Eram convins de faptul că lucrez pentru Moldova şi că activele DOSAAF, indiferent ce se va întâmpla, vor rămâne în Republică. Aşa s-a şi întâmplat, însă cu rezerve semnificative.

Înainte de transferul meu în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, am lăsat în perfectă ordine întreaga proprietate a DOSAAF. După ce am devenit ministru al apărării, în februarie 1992, am descoperit că, într-un timp foarte scurt, aproape totul fusese lăsat de izbelişte şi furat. La acest lucru, au contribuit intens următorii lideri ai organizației, precum colonelul Neagu şi locotenent-colonelul Nani. Patrimoniul societății a suferit un prejudiciu irecuperabil, iar majoritatea angajaților calificați au demisionat. În martie 1992, societatea Sport şi Tehnică a fost transformată într-o întreprindere

de stat, centru pentru pregătirea specialiştilor din Forțele Armate ale Republicii Moldova. La 25 martie 1992, am semnat Ordinul nr. 27 privind „preluarea clădirilor, edificiilor, tehnicii şi a altor proprietăți ale fostei societăți Sport şi Tehnică din Republica Moldova”. În aceeaşi zi, s-a constituit o comisie în acest sens. În momentul acela, a fost descoperită imaginea tristă, deprimantă a distrugerii şi a jafului acestei instituții. Multe dintre clădirile şi edificiile societății fuseseră confiscate de către organizațiile guvernamentale, demnitarii locali şi de Primăria Capitalei. De exemplu, clădirea de pe strada Mitropolitul Dosoftei, aflată în proprietatea centrului, a fost transferată, prin dispoziția premierului Andrei Sangheli, Primăriei municipiului Chişinău, în scopul extinderii teritoriului ambasadei Republicii Populare Chineze. Fosta DOSAAF a fost ruptă în bucăți de funcționarii lacomi şi hapsâni. La 7 aprilie, am semnat Ordinul nr. 41, prin care a fost formată o comisie de lichidare, prezidată de locotent-colonelul Nani, pentru evaluarea bunurilor materiale disponibile şi pentru întocmirea bilanțului de lichidare. Din momentul formării acestei comisii, societatea Sport şi Tehnică a rămas doar în istorie. Odată cu aceasta au pierit şi speranțele mele cu privire la faptul că fosta DOSAAF va servi cu activele sale la formarea Armatei Naționale.

La 10 februarie 1992, deja am semnat Ordinul nr. 3 pentru „prevenirea exportului ilegal de tehnică militară din Republica Moldova", în care se stipula:

> *În conformitate cu Decretul din 14.11.1991 al preşedintelui Republicii Moldova privind „anunțarea dreptului de proprietate al Republicii Moldova asupra armamentului, tehnicii militare şi altor bunuri militare care aparțin unităților militare dislocate pe teritoriul Republicii”, prin Dispoziția Guvernului nr. 701 din 18.12.1991, comisarii militari sunt însărcinați să ia în custodie la comisariatul militar tehnica militară şi bunurile, reținute de organele de interne, în urma încercării de a fi exportate ilegal în afara granițelor Republicii, fiind necesară prezentarea, în acest sens, a unui raport săptămânal, în fiecare luni, ministrului apărării. Controlul privind punerea în aplicare îi revine generalului Dabija-Cazarov.*

Completarea acestui ordin a fost Ordinul nr. 8 din 17 februarie 1992 privind „implementarea actelor legislative ale Republicii Moldova” (fiind vorba despre decretul prezidențial sus-menționat). „*Se interzic toate*

transferurile, redislocările, redirecționările de trupe fără acordul Ministerului Apărării, se mai specifica în document. Exportul neautorizat de armament, tehnică militară şi altele se consideră o încălcare frauduloasă a legii, cu toate consecințele de rigoare".

După cum m-am aşteptat, Cartierul General al Armatei Sud-Est a URSS a făcut tot posibilul ca să ne inducă în eroare. General-colonelul Osipov şi generalul Kolesov, ocupându-se de lichidarea acestei structuri militare, de transferul armamentului şi tehnicii, transportau public sau în secret tot ce se putea în Rusia sau în Ucraina.

Partea rusă nu respecta tratatul care reglementa exportul unei părți din patrimoniul fostei Armate Sovietice. Nu puteam să ne împotrivim acestui lucru: țara se ruina, nu aveam niciun control şi nici forțe pentru a opune rezistență. Moscova avea mâinile lungi şi puternice, în timp ce ale mele erau scurte şi slabe. În plus, în aprilie 1992, Moscova a anunțat intrarea Armatei a 14-a în subordinea Ministerului rus al Apărării, astfel, anulându-se ideea trecerii trupelor militare şi a armamentului dislocate pe teritoriul Moldovei sub jurisdicția Chişinăului, anunțată de Snegur. O spun cu mare regret, comandantul suprem nu a avut curajul şi forța suficiente să se opună acestei decizii. Pentru statalitatea Republicii Moldova anunțul din 1992, de intrare a Armatei a 14-a în subordinea Ministerului rus al Apărării a fost unul decisiv în problema existenței statalității Republicii Moldova. Decizia lui Elțîn de a subordona Armata a 14-a Ministerului rus al Apărării a fost una catastrofală pentru statalitatea Republicii Moldova.

Şi, în anii 1990-1991, din Moldova au fost constant exportate bunuri militare. Potrivit unor informații care mi-au fost prezentate la începutul anului 1992, numai în decursul lunii noiembrie 1990, din Moldova au fost scoase 233 de tancuri de tip T-64 şi T-54B, 168 de vehicule de luptă de infanterie, 18 transportatoare blindate de tip 60 PB, 21 de motoare aeroreactoare de tip M-2, 18 vehicule blindate şi peste 60 de baterii de artilerie. În noiembrie 1991, din Republică au fost exportate aproximativ 34 000 de puşti automate AK-74, 600 de automate AKS-74 (şi 300 de tone de muniție), 8 000 de pistoale Makarov, 262 de puşti SVD, aproximativ 500 de mitraliere RPK-74, peste 800 de aruncătoare de grenadă de tip RPG-7, 100 de tone de grenade, peste 600 de unități de tehnică auto, patru seturi de stații radio şi peste 30 de seturi de dispozitive. Până la războiul din Transnistria, am mai pierdut trei avioane: MiG-29 a fost redislocat în Tiraspol, An-26, în Odessa, MN-8PS, în Kaunas.

De regulă, armamentul şi tehnica erau transferate în stare neutilizabilă, se întâmpla ca ele să fie deteriorate în mod deliberat. Blocul închizătoarelor mai multor tipuri de tunuri erau topite, o parte din plăcile cu circuite electronice pentru sistemele Uragan şi pentru alte sisteme de artilerie erau arse în mod intenţionat înainte de a fi luate în evidenţa Armatei Republicii Moldova. Ofiţerii Direcţiei de rachete şi de artilerie din cadrul trupelor de uscat au organizat exportul panourilor de comandă ale sistemelor Uragan şi al percutoarelor pentru tunurile de calibru 152 mm. Ulterior, am şlefuit aceste percutoare în fabrica de pompe Moldavghidromaş din Chişinău. Am prezentat deja multe cazuri în care tehnica militară rusească era transferată public la Tiraspol. A fost şi următorul caz: comandantul Regimentului 4 de artilerie şi subordonaţii săi au luat 152 de tunuri Giatsint şi tunuri-obuzier de ochire D-30, precum şi mecanisme de declanşare şi le-au expediat în Transnistria. Am fost nevoiţi să aplicăm metode necivilizate pentru a nu pierde totul. Împreună cu viceprimarul municipiului Chişinău, Ilie Coşanu, am făcut inventarul armamentului de artilerie, tehnicii de tancuri blindate, echipamentelor de comunicaţii, tehnicii auto, muniţiei, fondului de cazarmă şi al taberei militare permanente nr. 13 din cadrul unităţii militare 40390. Am constatat că edificiul necesita reparaţii, reţeaua de alimentare cu apă caldă trebuia schimbată, 40% din mobilier trebuia scos din uz, însă, în general, situaţia era satisfăcătoare. Voi relata în detaliu despre activele aviaţiei militare care au revenit Ministerului Apărării şi ţării noastre, însă, de asemenea, nu fără luptă. La împărţirea patrimoniului Armatei Sovietice, trebuia să primim patru elicoptere de transport de tip Mi-8 şi tot atâtea elicoptere de luptă de tip Mi-24 din componenţa detaşamentului de elicoptere din Chişinău. În urma unei opoziţii vehemente, am reuşit să salvgardăm 34 de avioane de tip MiG-29 şi o garnizoană de aviaţie Mărculeşti, deşi, în orice moment, în timp ce se purtau tratativele, aceste aparate puteau decola într-o clipă.

M-am întâlnit şi am purtat o discuţie, cum se zice, ca între doi piloţi comandanţi şi bărbaţi, cu comandantul regimentului de aviaţie, spunându-i: „*Dumneata eşti pilot ca şi mine, iar eu nu voi permite ca avioanele regimentului de aviaţie să se mişte din loc, voi amplasa două gredere pe pistă şi nimeni nu va decola, în plus, familiile dumneavoastră vor rămâne la sol, ca ostatice*”. După ce m-a ascultat în tăcere, locotenent-colonelul s-a întors şi a plecat. De asemenea, au plecat toţi cei 48 de piloţi şi o mare parte din structura tehnică a regimentului de aviaţie. Avioanele MiG-29 (7 de tipul

9-12, restul de tipul 9-13) din componenţa fostului Regiment 86 de vânătoare al Flotei Mării Negre a URSS (dislocate pe aerodromul Mărculeşti) au devenit parte componentă a Forţelor Aeriene ale Moldovei. În primăvara anului 1992, în urma campaniei de recrutare a piloţilor moldoveni, care au servit în cadrul forţelor aeriene sovietice, dispuneam deja de 14 piloţi instruiţi de Forţele Aeriene. Însă numai patru dintre aceştia aveau experienţă în zborurile cu o aeronavă destul de complexă, precum era MiG-29: foşti ofiţeri ai Regimentului 624 de avioane de vânătoare (care a intrat în componenţa Forţelor Aeriene ale Ucrainei), maiorul Vitalie Rusu, căpitanul Alexandru Dărănuţă, locotenenţii-majori Sveatoslav Neburac şi Alexandru Popovici. La înrolarea în slujba Forţelor Aeriene ale Moldovei, toţi aceştia au primit un grad mai mare. În opinia mea, două escadrile MiG-29 trebuiau vândute, cât încă mai erau în stare bună, oprind, probabil, una - nu ne permiteam financiar mai mult. Însă autorităţile noastre au negociat cu primul, cu al doilea, cu al treilea intermediar... Apoi, s-a constatat că aparatele necesitau reparaţii curente, ulterior, aeronavele necesitau deja reparaţii capitale; pentru toate acestea nu dispuneam niciodată de fonduri. Despre soarta resurselor noastre aviatice vă voi prezenta detaliat în rândurile ce urmează. Menţionez doar faptul că primele zboruri ale aviaţiei moldoveneşti au fost întreprinse la 27 mai 1992, la o lună după primele trageri de artilerie de antrenament (30 aprilie). Până la iniţierea acţiunilor combative, atât partea moldovenească, cât şi cea transnistreană, au primit armament din arsenalul Armatei a 14-a. Formaţiunilor militare ale Republicii Moldova, armamentul le-a fost transferat, în mod oficial, în cadrul împărţirii patrimoniului Armatei Sovietice (cu excepţia Armatei a 14-a). Însă, potrivit Tiraspolului şi Moscovei, în Transnistria, forţele separatiste au primit, chipurile, armament, pichetând şi blocând unităţile militare şi prin *capturare* ulterioară. Cum este posibil ca nişte civili neînarmaţi să confişte armamentul de la militari? Această problemă a rămas nesoluţionată atunci, va rămâne la fel şi în prezent. Potrivit situaţiei din februarie 1992, nivelul de înzestrare al Armatei moldoveneşti era următorul:

Baza de depozitare din Floreşti
Baza de depozitare nr. 5381 a Armatei a 14-a:

- R-145 (transportor blindat BTR-60 fără turelă) - 28 de bucăţi;
- 3S88 (staţie de transmisie radio pentru transportor blindat BTR-80) - o bucată;

- RHM-4 - vehicul de recunoaştere chimică (pentru transportor blindat BTR-70) - 3 bucăţi;
- MTLB-AT - transportor uşor blindat cu destinaţii multiple (tractor pe şenile pentru tunuri antitanc, mitralieră PK de calibrul 7,62 mm, cu o capacitate de maxim 10 persoane) - 54 de bucăţi;
- RHMK - vehicul de recunoaştere chimică (pe baza transportorului uşor blindat cu destinaţii multiple) - 2 bucăţi;
- UR-67 (BTR-50 pe şenile, cu ghidare pentru lansarea rachetelor cu reacţie pentru deminarea teritoriului) - 3 bucăţi;
- 9P148 (rachete antitanc dirijate, amplasate pe vehiculul blindat de recunoaştere şi patrulare BRDM) - 27 de bucăţi;
- S-60 de calibrul 57 mm (tun antiaerian, cu raza de acţiune împotriva ţintelor terestre de 2 000 m - 4 bucăţi, transferate Ministerului Afacerilor Interne din Moldova) - 32 de bucăţi.

Regimentul de artilerie nr. 4 din Ungheni:

- un obuzier D-20 de calibrul 152 mm - 32 de bucăţi;
- un Giatsint 2A36 de calibrul 152 mm - 21 de bucăţi;
- un MT-12 de calibrul 100 mm - 47 de bucăţi;
- rachete antitanc dirijate Dragon 9P149 (pe baza BRDM) - 27 de bucăţi;
- R-145 (BTR-60) - 7 bucăţi;
- vehicule de recunoaştere 1V18, 1V19 (BTR-60) - 20 de bucăţi;
- transportor uşor blindat cu destinaţii multiple - 53 de bucăţi;
- punct de cercetare mobil/PRP (amplasat pe o maşină de luptă de infanterie, cu o rază de acţiune de până la 300 m);
- radar pentru detectarea ţintelor mobile;
- mitralieră PK de calibrul 7,62 mm, adaptată pentru iluminarea terenului - 6 bucăţi.

Regimentul de rachete nr. 803 din Ungheni:

- 9P140 (sistem de proiectile reactive Uragan, 280 mm) - 28 de bucăţi;
- lansatoarele multiple de rachete BM-13 Katiuşa, 130 mm - o bucată.

Brigada de rachete antiaeriene nr. 275 din Chişinău:

- sistem de rachete antiaeriene de tip S-200 (cu o rază de acţiune împotriva ţintelor aeriene de până la 240 km, 6 instalaţii de lansare pentru o singură rachetă antiaeriană dirijată) - 2 bucăţi;
- sistem de rachete antiaeriene de tip S-75 (cu o rază de acţiune de până la 56 km, 6 instalaţii de lansare pentru o singură rachetă antiaeriană dirijată) - 3 bucăţi;

- sistem de rachete antiaeriene de tip S-125 (cu rază de acțiune de până la 25 km, 4 instalații de lansare pentru 4 rachete antiaeriene dirijate) - 4 bucăți.

Regimentul de aviaţie de vânătoare nr. 86, Mărculeşti:

- MiG-29 (de luptă) - 31 de bucăți;
- MiG-29 (de pregătire de luptă) - 3 bucăți;
- Mi-4 - 4 bucăți;
- Mi-24 - 4 bucăți.

Armament de infanterie al Forţelor Armate ale Republicii Moldova:

- aruncător de grenade RPG-7 - 27 de bucăți;
- puşti automate AK-47 - 1 425 de bucăți;
- mitraliere RPK - 8 bucăți;
- pistoale Makarov - 2 588 de bucăți.

În plus, regimentul rusesc de desant-paraşutare, dislocat în Chişinău, a lăsat: 50 de vehicule de luptă pentru desant, 20 de transportoare blindate de tip BTR-60 PB, 18 tunuri-obuzier D-30, 6 tunuri Nona de calibrul 120 mm. Pentru înzestrare, au existat, de asemenea, transportoare blindate şi pontoane româneşti. Toate aceste materiale de război i-au împovărat pe contribuabilii săraci ai unei țări nevoiaşe, întrucât necesitau pază.

Şi în perioada sovietică Republica noastră a întreținut Armata. Spre sfârşitul anilor '80, Moldova furniza anual Forțelor Armate ale URSS: 5 600 de tone de făină (de 2,5 ori mai puțin decât Georgia), 1 400 de tone de cereale, 2 700 de tone de carne (de două ori mai puțin față de Georgia sau Azerbaidjan), 1 200 de tone de peşte, 8 900 de tone de lapte, 11 milioane de ouă, 700 de tone de zahăr (Georgia - 3 200 de tone), 200 de tone de ulei vegetal, articole de echipament în valoare de 65 de milioane de ruble. Comparativ cu alte republici, nu luam, pentru nevoile Armatei, combustibil, materiale pentru construcția drumurilor, medicamente, echipamente medicale şi veterinare.

Însă din momentul înființării Forțelor Armate naționale, potrivit calculelor Ministerului Apărării, contribuabilul moldovean a fost nevoit să plătească anual între 42 800 şi 71 200 de ruble pentru întreținerea unui militar în termen, iar pentru un ofițer între 74 000-112 400 de ruble (conform prețurilor din anul 1992). Şi încă era destul de ieftin! Cheltuielile erau puțin mai mici comparativ cu alte republici din cadrul fostei Uniuni Sovietice, deoarece autoritățile, în ceea ce priveşte Armata, economiseau din toate

puterile. De exemplu în 1992, în Moldova, suma alocată pentru serviciile Forțelor Armate a fost în valoare de 1 292 000 de ruble, în Georgia - 2 254 300 de ruble, în Armenia - 1 649 200 de ruble, în Turkmenistan - 1 442 200 de ruble.

În 1992, în ajunul înrolării de primăvară - la începutul operațiunilor militare! - era evident că în Moldova se prăbuşise sistemul evidenței militare. Cu o lună înainte de înrolare, nu fusese aprobată nicio hotărâre corespunzătoare a Guvernului, nu exista niciun plan al înrolării, nu existau mijloace de transport pentru distribuirea recruților în unitățile militare. Nimeni nu ştia cum se va desfăşură examinarea medicală a tinerilor, în ce şcoli militare vor fi selectați candidații şi care sunt condițiile de admitere. Ultima problemă a fost cel mai uşor de rezolvat: prin hotărâre de Guvern, pe baza şcolii-internat speciale republicane, a fost înființat un liceu militar republican cu trei ani de studiu, care a necesitat, până la 1 august 1992, să fie completat cu profesori. În liceu se preda în limba română, însă s-a stabilit un procent de 15% pentru admiterea persoanele care nu vorbeau româna. În anul 1992, se avea în vedere admiterea a 200 de studenți, iar în 1993 - 300. În perspectivă, liceul militar trebuia să devină un institut militar, care să pregătească specialişti militari cu studii superioare.

Comisariatele militare ale Republicii s-au confruntat cu multe alte dificultăți. Potrivit datelor din evidență, au fost înregistrate 26 502 de persoane. Însă aceasta era o informație incompletă, deoarece jumătate din directorii întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor şi instituțiilor de învățământ (în special, din Chişinău şi Bălți), neavând textul noii legi privind „obligațiile militare şi serviciul militar al cetățenilor din Republica Moldova”, nu s-au grăbit să prezinte listele cu tineri, iar Poliția nu a acordat ajutor comisariatelor militare raionale, în vederea predării celor care se sustrăgeau. Ca urmare, la 25 martie 1992, a fost înregistrat doar un procent de 84,6% din tinerii moldoveni dintre care 12,8% nu erau apți pentru a satisface serviciul pe front, necesitau îngrijire medicală sau aveau antecedente penale. În Chişinău nu au fost înregistrate 2 094 de persoane, iar în raionul Cantemir, şapte primării chiar au refuzat să înregistreze cetățenii în cadrul comisariatelor militare şi nu au asigurat prezența niciunui tânăr. În cele din urmă, în primăvară, potrivit celor raportate mie de către comisarul militar al Republicii Moldova, general-maiorul Dabija-Cazarov, 15 792 de persoane au fost înrolate (excluzând raioanele din stânga Nistrului), dintre care unul din doi recruți avea

studii medii, iar 3,7% aveau antecedente penale. După naționalitate, 64,5% erau moldoveni, 13,8% - ucraineni, 13% - ruşi, 3,5% - găgăuzi, 4,6% - alte naționalități.

Trupele de grăniceri au cerut 500 de persoane, Ministerul Afacerilor Interne (trupele interne) - 1 800, cerințele altor unități militare pentru a completa deficitul de personal fiind necunoscute. Începând cu toamna anului 1991, în unele zone situate în Transnistria, înrolarea cetățenilor pentru serviciul militar activ nu s-a realizat, iar comisariatele militare din stânga Nistrului nu au trimis recruți în Moldova. O mare parte dintre tinerii din raioanele din stânga Nistrului serveau în cadrul Armatei a 14-a, iar recruții din raioanele Comrat, Vulcăneşti, Tăräclia şi Ceadîr-Lunga - în cadrul unităților militare situate în Ucraina şi Transnistria.

În vara anului 1991, a fost introdus serviciul alternativ, un lucru inevitabil, însă implementat cu mare dificultate. În 1991, după ce a fost adoptată o lege corespunzătoare, au fost depuse 7 637 de cereri şi au fost înrolate 5 164 de persoane (67,7%), dintre care 347 de persoane (6,7%) aveau convingeri religioase, 3 686 de persoane (71,4%) - convingeri pacifiste, iar 1 131 de persoane (21,9%) au invocat situația familială şi refuzul de a servi în armată. Unul din patru *alternativi* nu s-a prezentat la locul unde trebuia să-şi satisfacă serviciul, însă Comisia pentru serviciul militar alternativ nu a întreprins nicio măsură în această direcție.

Capitolul 31

Particularitățile războiului în stil moldovenesc

2 martie 1992. Asasinarea lui Sipcenko şi tragedia din Cocieri. Snegur îi predă conducerea lui Antoci. „*Gămurari, înainte, în Holercani!*" Cum a început Sangheli, accidental, războiul? Armistițiul din aprilie. Formarea Armatei în condiții de campanie. Crearea celor patru grupe tactice. Smirnov îşi pregăteşte fuga în Germania

Războiul în Transnistria a început în zilele în care, în cadrul ONU, se desfăşură ceremonia de primire a noilor membri, fostele republici sovietice. Ne-am îndreptat spre acest război în decursul întregii primăveri a anului 1992. Confruntările armate alternau cu tratative multilaterale şi cu încercări de reconciliere a părților. Autoritățile, când se supuneau evenimentelor, când se dădeau la o parte. Oamenii politici din parlament şi guvernanții de vârf de pe atunci ai Țării nu aveau o strategie cu privire la păstrarea unității statului şi nici dorința de a-şi asuma responsabilitatea. În ceea ce priveşte organele de forță sau autoritățile locale, în cazul în care primeau instrucțiuni, acestea erau contradictorii: se întâmpla ca din partea preşedintelui să vină un ordin, din partea premierului - altul, iar din partea reprezentanților grupărilor politice din Parlament - un al treilea. Marea masă a celor de care depindea ceva nu pleca nicăieri şi nu ştia nimic despre situația din zona de conflict. În rândul autorităților şi al populației domnea un vid informațional, oamenii aşteptau decizii politice, însă de sus veneau dispoziții formulate în cuvinte generale mulțimea de decizii a politicienilor nu corespundea realității, era eronat. În plus, provocatorii insuflau cu subtilitate o psihoză privind unirea cu România, pe care, de fapt, în acel moment, majoritatea nu o dorea. În martie 1992, Ministerul Afacerilor Interne

(Constantin Antoci) a efectuat un sondaj pentru uz intern în rândul efectivului, pe tema: „Doriți, oare, unirea cu România?" 89,3% au răspuns negativ.

> *În februarie 1992, am presimțit apropierea unei acțiuni de instigare de mari proporții*, îşi aduce aminte generalul Victor Gusleacov. *Noi toți înțelegeam că se pregăteşte ceva. La 27 februarie, în jurul orei 11 seara, m-a sunat Victor Berlinschi şi m-a anunțat că, ulterior, discuției cu Grosul, şeful Direcției afacerilor interne din Tiraspol, a avut o senzație de nelinişte şi că îi este teamă că se pregăteşte ceva în Bender. În noaptea de 28 spre 29 februarie, Grosul m-a sunat permanent la cabinet, ştiind că suntem în regim de cazarmă. Despre capturarea secției de poliție din Dubăsari am aflat la ora 4 dimineața. Serviciul de patrulare a raportat că gardiştii şi cazacii primiseră un semnal de alarmă şi au părăsit cazarmele.*

Astfel a început o nouă etapă a rezistenței. Evenimentele din Dubăsari au dat un impuls operațiunilor militare. Şefid interimar al Miliției din Dubăsari era Igor Sipcenko care, anterior, deținuse o funcție bună în cadrul Ministerului Afacerilor Interne din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: condusese Departamentul de combatere a traficului de droguri, creat în perioada sovietică. Sipcenko şi-a dat demisia imediat după venirea mea, până la inițierea reformelor. Sunt convins că fostul nostru angajat, părăsind benevol ministerul, cu un arsenal de pretenții la adresa colegilor şi conducerii, nu a anticipat, nici pe departe, că acest lucru va duce la sfârşitul lui.

Sipcenko a făcut schimb de locuință cu Vladimir Munteanu care, în noiembrie 1990, a activat în cadrul batalionului de geniu al regimentului de inginerie, dislocat la Dubăsari.

> În unitatea militară din Dubăsari la acea vreme eram trei ofițeri moldoveni, inclusiv eu, *îmi povestea colonelul Munteanu, în prezent preşedinte al Asociației ofițerilor genişti din Republica Moldova*, şi ne-au propus tuturor să demisionăm. Chiar au desființat funcțiile noastre. Am plecat la Moscova, însă tratativele cu Ministerul Apărării din URSS nu au dus la niciun rezultat. Mi-au spus direct şi ferm că moldovenii nu vor activa în Dubăsari. Astfel, am întrerupt contractul cu Ministerul Apărării din URSS. În august 1990, activam deja în cadrul Departamentului pe probleme militare.

În seara zilei de 1 martie 1992, în Dubăsari, la ringul de dans din apropierea secției de poliție (la intersecția străzilor Octombrie şi Gorki) s-a iscat

o încăierare. Aceasta a fost o înscenare a comandantului de batalion Kostenko care îndeplinea sarcinile serviciilor secrete ruse, transmise de la Moscova prin Antiufeev. La apel a sosit un echipaj de miliție condus de Sipcenko, care a fost împuşcat în cap în urma unui schimb de focuri. Incidentul, în care maşina a căzut în ambuscada organizată de serviciile speciale din Transnistria, a fost prezentat de comandantul militar din garnizoana Tiraspol, Mihail Bergman, în cartea sa. Asasinarea lui Sipcenko a fost un semnal pentru gardiştii dubăsăreni şi pentru cazacii din cadrul Oştii Căzăceşti de la Marea Neagră de a captura Secția raională de poliție din Dubăsari, de a aresta şi de a dezarma 27 de polițişti. Ulterior, exact după acelaşi scenariu - de instigare - au început evenimentele în Bender.

În aceeaşi noapte, de 1 spre 2 martie 1992, a avut loc tragedia din Cocieri. „*În acest sat, situat în apropiere de Dubăsari, locuia o învățătoare, care era un lider local şi a adunat persoane în vederea apărării comisariatului de poliție*”, relatează generalul Anton Gămurari. În noaptea de duminică, 1 martie, cazacii şi gardiştii au pătruns în casa acesteia, au maltratat-o timp îndelungat, au ucis-o, iar cadavrul l-au aruncat în fântână. Apoi au împuşcat încă doi localnici. Dimineața, vestea despre asasinat s-a răspândit în tot satul, care era păzit de aproape 10 polițişti neînarmați. Împreună cu Poliția populația indignată din satele Cocieri şi Lunga s-a îndreptat spre unitatea militară rusească, regimentul de apărare civilă, dislocat în Dubăsari. Drept răspuns, din Dubăsari au fost aduse vehicule blindate, iar cazacii au început să îi alerge pe toți prin sat.

Ziua de 2 martie este considerată data oficială a începerii războiului transnistrean. Sprijinul membrilor Guvernului Rusiei şi al conducerii Armatei ruse oferit Tiraspolului a devenit foarte evident. În context, au avut loc mai multe evenimente: vizita la Tiraspol a lui Ruțkoi, vicepreşedinte al Rusiei, şi a lui Stankevici, consilier al preşedintelui Rusiei şi deputat în cadrul Consiliului Suprem, cu declarația că: „*Republica Transnistreană a fost, este şi va fi*”, discursurile susținute de Ruțkoi în cadrul Parlamentului şi la televiziune, decretul lui Elțîn privind transferul Armatei a 14-a sub jurisdicție rusească şi declarațiile ulterioare acestui eveniment ale ministrului apărării din Rusia, generalul Graciov.

Pentru a patra oară, Dubăsariul a ajuns între două focuri. S-a dat alarma la brigada de poliție cu destinație specială, aflată sub comanda locotent-colonelului Anton Gămurari.

Am aflat despre evenimentele din Cocieri, acasă, de la ştirile TV, şi-a amintit, ulterior, generalul, *şi imediat am început să mă îmbrac. Când m-au sunat şi mi-au comunicat că ministrul mă cheamă urgent la el, eram deja îmbrăcat în uniformă şi, fără întârziere, m-am îndreptat spre Ministerul Afacerilor Interne. În sala de aşteptare a lui Antoci, îmi aduc aminte, era o mulțime de oameni, televizorul urla, toți erau panicați şi agitați, nu exista nicio informație, nimeni nu înțelegea ce se întâmplă şi nici nu ştia ce să facă. Am intrat în cabinetul ministrului, glumind: „Brigada a fost alarmată, motoarele tancurilor se încing!" Antoci nu a gustat gluma şi, încordându-se, m-a întrebat: „Dar ce, Snegur ți-a dat comanda?" Am înțeles că preşedintele deja îl sunase... Când ministrul mi-a spus: „Gămurari, înainte, în Holercani!" nu mi-am imaginat că voi pleca de acasă pentru o jumătate de an. Nu doream să lupt, ştiam că războiul înseamnă, înainte de toate, sânge. În cadrul şcolii superioare politico-militare a trupelor interne din Leningrad, unde am studiat, am auzit deseori povestiri ale veteranilor din cel de-al Doilea Război Mondial, care ne predau. O parte din profesori au lucrat în cadrul serviciului de informații militare şi al forțelor speciale militare, în structuri serioase, despre existența cărora, puțini ştiau în URSS...*

Brigada lui Gămurari a ajuns până la Holercani, localitate de pe malul drept al Nistrului unde, cândva, erau amplasate casele de vacanță ale elitei de partid. A fost trimis un grup de recunoaştere, pe gheața râului, în Cocieri, pe malul stâng, unde era dislocat regimentul de apărare civilă, subordonat Forțelor Armate din CSI.

Aveam un pistol-mitralieră la două persoane, îşi aminteşte Anton Gămurari. *Însă cinci pistoale-mitralieră le-am dat voluntarilor din Cocieri, trebuia să îi ajutăm. Şi aici, în Holercani, a apărut Andrei Sangheli, căruia i-am spus: „Oamenii din Cocieri solicită ajutor". Sangheli a răspuns: „Care este problema?" Am înțeles acest răspuns drept o comandă la acțiune.*

Astfel, războiul din Transnistria a fost autorizat, practic, absolut întâmplător, în treacăt, de către vicepremier, el, personal, nedorind acest lucru! O astfel de *ordine* aveam noi în stat!

În noaptea de 2 martie, grupul de cercetare împreună cu comandantul au traversat Nistrul înghețat, pe malul stâng.

Gheața se topea deja şi trosnea, iar oamenii purtau veste antiglonț, povestea Anton Gămurari. *Le-am dat bețe lungi în cazul în care se prăbuşeau*

în copci. Scosesem aceste bețe din stivele de lemn, de lângă casele de vacanță din Holercani destinate angajaților din cadrul Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, fiind mustrați pentru acest lucru de paznici... Grupul s-a întors la ora 2 noaptea și a raportat că în Dubăsari se pregătește un nou atac. Atunci, brigada a traversat pe gheață Nistrul și a atacat unitatea militară. Au fost capturate tehnica de luptă și armamentul de infanterie. După acest eveniment, spre Cocieri s-au îndreptat gardiștii din Dubăsari. A început lupta... Din unitatea de apărare civilă au fost evacuați șapte militari, deși nimic nu îi amenința: dădusem ordin să nu se tragă în civili. Gardiștii s-au speriat foarte tare când au văzut beretele noastre negre, dar, după cum v-am mai spus, noi nici măcar nu dispuneam de suficient armament, iar polițiștii aveau doar scuturi și bastoane. Războiul era deja în desfașurare, iar la Chișinău nimeni nu conștientiza încă acest lucru. Poliția era dezarmată, acesta era nivelul de conducere în acea perioadă în cadrul Ministerului Afacerilor Interne!

Ulterior, generalul Netkaciov și Smirnov i-au sunat pe Snegur și Antoci, convenind asupra retragerii brigăzii în dimineața zilei de 3 martie. Aflând despre retragerea forțelor din Chișinău, Smirnov le-a dat totuși ordin gardiștilor să atace Poliția din Dubăsari, evenimentul soldându-se cu victime. În aceeași zi, Poliția moldovenească, folosind transportoare blindate de tip BTR, a atacat garda lângă Coșnița. Localnicii au fost evacuați din sat, iar, în Coșnița a pătruns un regiment de escortă al Ministerului Afacerilor Interne din Moldova, format din 1 200 de persoane. Forțele din Chișinău au capturat și secțiunea de drum Tiraspol-Rîbnița, între satele Roghi și Doroțcaia. În replică, la ordinul Tiraspolului cazacii și separatiștii au aruncat în aer podurile de peste Nistru de la Dubăsari și satul Bîcioc.

În acele zile, a avut loc o nouă acțiune memorabilă de instigare. La 3 martie, în raionul Grigoriopol, s-a tras asupra unei ambulanțe care transporta un pacient la spital. În urma incidentului, moașa a decedat, șoferul, o femeie însărcinată și alți pasageri fiind răniți. Pentru acest incident, Tiraspolul a aruncat din nou vina asupra Chișinăului, iar a doua zi a instaurat stare de urgență în raionul Dubăsari. La 6 martie, în piața centrală din Tiraspol, a fost organizată o slujbă de pomenire a celor decedați, iar radioul transnistrean, în fiecare dimineață, își deschidea programul prin difuzarea unei melodii din seria cântecelor patriotice sovietice din perioada celui de-al Doilea Război Mondial: „Deșteaptă-te, țară măreață, deșteaptă-te pentru lupta până la moarte!”

După cum s-a constatat ulterior, asupra maşinii au tras, la ordinul lui Şevţov-Antiufeev, reprezentanţii serviciilor speciale transnistrene - V. Nikitenko şi S. Bubnov, foşti angajaţi ai trupelor OMON din oraşul Riga. Despre această operaţiune, i-a povestit, în 1993, lui Aleksandr Lebed, un martor, R. Sabirov, fost locotenent al Armatei Sovietice, participant la evenimentele din Vilnius, sub comanda lui Şevţov-Antiufeev.

> *Aceste persoane îndeplineau, la ordinul şefului, treaba cea mai murdară,* scria Mihail Bergman. *Îi lichidau pe cei indezirabili, iniţiau acţiuni de instigare la separare, creau diversiuni pe propriul teritoriu (de exemplu, aruncau în aer stâlpii de curent electric), le furnizau comercianţilor armament şi documente din arhiva Departamentului KGB din RSS Moldovenească. Realizând că a devenit un martor periculos, Sabirov a încercat să dispară din Transnistria, însă a fost prins de Şevţov.*

Pe Sabirov l-au obligat să dea o declaraţie în scris prin care îşi lua angajamentul de a nu divulga informaţii cu privire la activitatea sa în cadrul Ministerului Securităţii Statului şi l-au eliberat, chipurile, cu condiţia ca în 24 de ore să părăsească Transnistria. Periculosul martor nu a crezut că i s-a acordat libertatea (el însuşi participase deseori la operaţiuni de lichidare) şi i-a solicitat lui Lebed garanţii de securitate. Le-a primit, însă, în schimb, trebuia să facă publice, în cadrul unei emisiuni televizate, dovezi privind activitatea infracţională a lui Şevţov-Antiufeev. În final, Sabirov a rămas în viaţă, dar liderii din Tiraspol nu au fost interesaţi de dezvăluirile acestuia.

> *În seara de 2 martie, în Bender, gardiştii au asediat secţia Poliţiei rutiere, au dezarmat şi agresat cinci angajaţi din cadrul serviciului de patrulare şi al serviciului de pază,* îşi aduce aminte Victor Gusleacov. *Atacurile au continuat şi în zilele următoare, în total, până la 8 martie, au fost arestaţi şi dezarmaţi ilegal 39 de angajaţi ai Poliţiei, iar, în faţa clădirii, au amplasat posturi de santinelă. Eram încercuiţi, oricine ieşea risca să fie bătut. Convorbirile telefonice şi cele prin staţiile radio erau interceptate. Au fost incendiate maşinile Poliţiei rutiere şi atacate trupele regulate ale Ministerului Afacerilor Interne din gara din Bender.*

La 13 martie, cazacii şi gardiştii i-au ucis pe membrii echipajului de poliţie din Coşniţa. Ştiind că este ziua de naştere a unui poliţist local şi că toţi s-au adunat la acesta acasă, l-au scos pe nefericitul tânăr sărbătorit de la

masă şi l-au ucis la marginea satului. Din această cauză, localnicii s-au înfuriat, cu atât mai mult cu cât cazacii le jefuiau şi gospodăriile. Ţăranii au solicitat ajutor din partea autorităţilor de la Chişinău. Patru transportoare blindate din brigada lui Anton Gămurari au traversat Nistrul şi i-au atacat din spate pe cazaci şi gardişti, reuşind să îi alunge din sat. Pentru apărarea organelor constituţionale ale Puterii şi a populaţiei, în satele Copanca, Coşniţa şi Cocieri, au fost aduse forţe suplimentare de poliţie. A început ofensiva noastră, au avut loc pierderi.

> *Avioanele sportive Iak-52 zburau din Tiraspol până la Ştefan Vodă*, îşi amintea Anton Gămurari. *Smirnov avea o vedetă blindată, care fusese destinată să îndeplinească funcţiile unui spărgător de gheaţă, fiind însă dotată cu lansatoare de rachete din care au tras permanent în noi, lovind transportorul blindat şi rănind doi soldaţi.*

Cu cât se intensificau operaţiunile militare, cu atât mai mult atmosfera din Capitală devenea mai încordată. La mitinguri, Frontul Popular îndemna la război. Conducerea Rusiei nu reacţiona la protestele Moldovei. Snegur, dezorientat, a declarat că Moldova are dreptul de a solicita sprijin internaţional, inclusiv României, ceea ce a amplificat isteria generală. La 16 martie, preşedintele, fără acordul Parlamentului, a emis Decretul nr. 70 privind „unele măsuri de asigurare a securităţii statului şi a ordinii publice pe teritoriul raioanelor transnistrene de pe malul stâng din Republica Moldova”. A început mobilizarea rezerviştilor. În confuzia creată, în aceeaşi zi, conform decretului lui Snegur, a fost arestat, fără să fie necesar, în regiunea Odessa, fostul comandant al Armatei a 14-a, generalul în rezervă Iakovlev. Snegur, sfătuit de Plugaru, a autorizat această acţiune prostească, arestările fiind întreprinse de angajaţii Ministerului Securităţii Statului din Republica Moldova. Iakovlev, indignat, a fost ţinut trei zile în izolatorul de anchetă, ulterior, a fost declarat *persona nongrata* şi a părăsit Moldova.

La 16 martie, în întreaga Transnistrie a fost instituită starea de urgenţă. Ulterior, la fel s-a procedat şi la Chişinău. Războiul era cumplit, întrucât niciuna din părţi nu era pregătită, iar forţele fiecăreia erau foarte dezorganizate. Reamintesc, Armata Moldovei figura doar pe hârtie, nefiind capabilă să desfăşoare operaţiuni militare. Din lipsă de ofiţeri cadre active s-a ajuns în situaţia de a-i desemna pe ofiţerii (din rezervă) - profesori de pregătire militară de bază, în funcţii de comandant de pluton, de companie şi de batalion.

La 17 martie, până în noapte, mulţimea a înconjurat Parlamentul Moldovei. După lungi dezbateri, a fost adoptată Hotărârea cu privire la „situaţia din Transnistria şi alte zone ale Republicii", prin care organul legislativ însărcina Guvernul „să ia măsurile necesare în vederea normalizării situaţiei în zonele supuse agresiunii". Cu ce forţe? Ce însemna această hotărâre, război sau pace, tratative sau apel la atac? Redactând această formulare confuză, deputaţii, ca de obicei, s-au spălat pe mâini. La 23 martie, când mareşalul Şapoşnikov a semnat Ordinul privind „transferul către Moldova al patrimoniului unităţilor militare ale Ministerului Apărării din URSS, dislocate pe teritoriul Republicii Moldova", era evident că acest armament va fi deja utilizat.

Tiraspolul a reacţionat extrem de irascibil la acţiunea Moscovei. În dimineaţa zilei de 1 aprilie, în Bender, a pătruns o subunitate a Poliţiei moldoveneşti, însoţită de două transportoare blindate, având ca obiectiv dezarmarea gardiştilor transnistreni. La 5 aprilie, vicepreşedintele Federaţiei Ruse, Ruţkoi, şi ministrul adjunct al apărării, generalul Gromov, comandantul trupelor URSS în război Afganistan, au întreprins o vizită la Tiraspol, au participat la manifestaţii şi le-au promis locuitorilor din Transnistria *protecţie*. În următoarea zi, în Chişinău, a sosit ministrul rus de externe, Kozîrev, care a încercat să concilieze părţile conflictuale. Însă Congresul al VI-lea al deputaţilor poporului din Rusia a adoptat, la iniţiativa lui Ruţkoi, o hotărâre în care, de fapt, se vorbea despre apărarea Transnistriei în faţa Moldovei.

Situaţia s-a destins puţin, întrucât, la 10 aprilie, în cadrul şedinţei Consiliului orăşenesc din Bender, a fost semnat un protocol privind armistiţiul între Moldova şi Transnistria, care stipula dezarmarea Benderului. La 12 aprilie, membrii grupului de lucru privind stabilizarea situaţiei în Bender (din grupul de lucru făceau parte, printre alţii, Victor Catan şi Victor Gusleacov - reprezentau partea moldovenească, şi Ştefan Chiţac - partea transnistreană) au semnat un protocol comun referitor la normalizarea situaţiei din oraş şi din împrejurimile acestuia.

S-a propus retragerea formaţiunilor militare ale părţilor combatante în locurile de dislocare permanentă până la ora 16.00, în ziua de 15 aprilie, asigurarea predării armelor de către cazaci şi gardişti, de către formaţiunile civile în Bender, satul Gîsca, şi în locul de dislocare a gărzii din imobilul nr. 2 pe strada Revoltei, din Bender, şi la sediile din satele Varniţa şi Hadjimus ale secţiei de poliţie raionale din Căuşeni.

Comisarului secției de poliție, Gusleacov, şi şefului Miliției, Kalko, li s-a cerut elaborarea unui program privind garantarea comună a unui regim de control şi vamă, deminarea împrejurimilor şi a obiectivelor, deblocarea magistralelor de transport şi a porțiunilor de drum, formarea unei Comisii de supraveghere din rândul deputaților consiliilor locale din Bender, din raioanele Căuşeni, Anenii Noi şi din alte localități. Acesta a fost ultimul strigăt al păcii, o pace necesară pentru Bender şi Dubăsari, dar complet inutilă Tiraspolului. Programul a rămas doar pe hârtie. La 10 aprilie, Smirnov a semnat Decretul privind „formarea forțelor armate”, în care, printre rânduri, se înțelegea că liderii formațiunii statale nerecunoscute de nimeni vor continua să captureze depozitele cu armament ale Armatei a 14-a ruse. La 12 aprilie, când Boris Elțîn a emis Decretul privind transferul Armatei a 14-a sub jurisdicția Rusiei, în autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană, acest act a fost catalogat drept trădare şi explicat populației prin faptul că Rusia va da Moldovei tot armamentul Armatei a 14-a. Acest lucru a intensificat starea de spirit combativă.

Malul stâng a continuat să organizeze acțiuni de instigare, demonstrând deliberat că este pregătit să facă orice în vederea continuării acțiunilor militare. Colonelul Bergman descrie situația din aprilie 1992 astfel:

> *Cazacii CKV întreprindeau incursiuni periodice pe malul drept, nelăsând în pace trupele OPON din Moldova; acelaşi Kostenko teroriza atât malul drept, cât şi malul stâng, acestui bandit fiindu-i indiferent cine va deveni victima crimelor sale, un moldovean sau un rus, un cetățean al Moldovei sau un transnistrean; grupele conduse de Şevțov săvârşeau atentate pe teritoriul Republicii Moldoveneşti Nistrene, aruncând vina asupra părții moldoveneşti şi stârnind ură la adresa moldovenilor... La 19 aprilie, în parcul batalionului de geniu din Parcani, în timpul încărcării unui puitor de mine a avut loc o deflagrație puternică. În prezent, este dificil de spus ce anume a provocat explozia: ori au scăpat lada cu mine, ori au hotărât să repare cu dalta o bucată de fier blocată - niciun martor nu a rămas în viață. În acea zi, au murit 28 de militari. Autoritățile Republicii Moldoveneşti Nistrene au încercat să arunce responsabilitatea pentru această tragedie asupra grupării teroriste Bujor, conduse de Ilaşcu, însă cauza reală a fost pregătirea slabă a personalului subunității, iar aceasta este deja vina directă a conducătorilor Transnistriei.*

În aprilie 1992, când a devenit evident faptul că Poliția nu poate îndeplini sarcinile de menținere a integrității teritoriale a țării, că aceasta nu

dispune de o pregătire corespunzătoare şi nici de armament în vederea desfăşurării operaţiunilor militare, conducerea Republicii Moldova a luat hotărârea de a coopta unităţi militare în vederea consolidării subunităţilor de poliţie. În acel moment, toate structurile funcţionau separat, ceea ce crea probleme majore în coordonarea acţiunilor militare împotriva separatiştilor. Din acest motiv, la iniţiativa mea, a fost creat un Stat-Major Operativ sub conducerea comandantului suprem al Forţelor Armate. Sarcina principală a acestuia era coordonarea activităţii unităţilor şi a subunităţilor din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, al Ministerului Securităţii Naţionale şi al Ministerului Apărării, care acţionau în zona de conflict.

Şeful Statului-Major Operativ, subordonat comandantului suprem, a fost numit ministrul adjunct al apărării, generalul de brigadă Pavel Creangă (aparent, cu protecţia lui Chirtoacă, consilierul pe probleme militare al lui Snegur). La 12 mai, Statul-Major Operativ a fost amplasat în punctul de comandă din Holercani. Întrucât Statul-Major era supus constant bombardamentelor de artilerie de unităţile militare ale Armatei a 14-a ruse, s-a decis ulterior redislocarea acestuia în Vadu lui Vodă, apoi în Peresecino, iar, la jumătatea lunii iunie, Statul-Major a fost mutat la Chişinău, în clădirea Statului-Major al Apărării Civile din Moldova.

Problema responsabilităţii pentru războiul din 1990-1992 se dezbate deja de mulţi ani. Cine a dat ordine şi a luat decizii la Chişinău? Nimeni nu doreşte să intre în istorie drept agresor. Însă evenimentele au fost următoarele: protagonistul principal în perioada operaţiunilor militare a fost, fără îndoială, comandantul suprem al Forţelor Armate, Mircea Snegur, singurul care avea dreptul de a da dispoziţii militare privind dislocarea trupelor şi iniţierea operaţiunilor militare într-o anumită zonă a frontului. Aceste decizii erau sugerate şi motivate de adjunctul comandantului suprem, generalul-maior Pavel Creangă. Şeful Marelui Stat-Major de pe lângă preşedinte, general-maiorul Pavel Creangă raporta permanent Comandantului Suprem (M.Snegur) situaţia de pe linia frontului şi propunea soluţii la problemele care apăreau. În cadrul Statului-Major lucrau coloneii: V. Popovici, A. Mija, A. Jan, G. Larin, V. Grosu, R. Verjbiţki, I. Russu; locotenent-coloneii: V. Donţu, V. Anton, V. Mihai, I. Stratan. Eu eram la conducerea Armatei Naţionale, iar la Statul-Major al Armatei (care era în stare de formare) era generalul Nicolae Dabija-Cazarov.

De asemenea, exista un Consiliu de securitate pe lângă preşedinte, din care făceau parte membri ai Cabinetului de Miniştri. Vicepremierul Constantin Oboroc se implica cel mai activ în desfăşurarea operaţiunilor militare, dându-i sfaturi „preţioase” lui Snegur. Dreptul de a elabora strategia de securitate a statului a fost atribuit Comisiei parlamentare permanente pe probleme de securitate conduse în acea perioadă de Anatol Ţăranu. În fruntea Ministerului Securităţii Naţionale se afla Anatol Plugaru, iar, în fruntea Ministerului Afacerilor Interne - Constantin Antoci. Consilierul pe probleme militare al preşedintelui, după cum am menţionat deja, era Nicolae Chirtoacă, un personaj foarte suspect, nu avea pregătire militară, un fost colaborator (maior) KGB. În ceea ce mă priveşte, ca ministru al apărării, am primit dreptul de a conduce toate structurile Ministerului Apărării.

Generalul Creangă împreună cu N. Chirtoacă exercita o influenţă puternică asupra lui Snegur, care nu observa că dl Creangă era un comandant mediocru, egoist, intrigant, căruia îi plăcea să bea, deşi toate acestea erau vizibile cu ochiul liber. Iată cum descrie prima sa impresie despre acest general Nicolae Petrică, în cartea sa de memorii *Mi-aş relua viaţa...,* editată la Chişinău, în 2007, în ediţie limitată, doar 400 de exemplare:

> *Într-o zi, aflându-mă, ca de obicei, la o consfătuire la ministrul apărării, am observat că lângă fotoliul ministrului stătea o persoană în vârstă, aşezată adânc în fotoliu: poate că dormea, din când în când îşi ştergea buzele cu cravata şi le ungea cu ceva, nu spunea nimic, niciodată nu se pronunţa. L-am întrebat pe generalul F.M. Dabija cine este bătrânul. Acesta mi-a spus că era ministrul nostru adjunct al apărării, general-maior P.S. Creangă. După şedinţă, m-am apropiat de el, m-am prezentat şi i-am spus că eu ar trebui să fiu, ca idee, subordonatul său. Nu mi-a răspuns nimic, mi-a făcut semn cu mâna şi s-a cufundat din nou în moţăiala.*

Chiar acest *Kutuzov moldovean* conducea cel mai important organ militar de pe lângă preşedinte, primise dreptul de a conduce operaţiunile militare, avea acces direct la şeful statului şi o influenţă puternică asupra acestuia!

Petrică îşi aduce aminte că lui Creangă nu îi plăceau profesioniştii şi se comporta servil în faţa superiorilor, gândindu-se numai la carieră, că „nu a existat o conducere fermă a trupelor”, că „totul a fost lăsat în voia sorţii şi nu putea să nu ducă la un final nefericit”. Sunt de acord cu el în această privinţă şi în multe altele. Petrică venise în Moldova din Uzbekistan: fusese şeful

adjunct al Şcolii Comandamentului Superior de Tancuri P.S. Rîbalko din Taşkent, anterior servise în Afganistan, iar, în aprilie 1992, a fost numit, de mine, în funcția de şef al Direcției de pregătire militară a Armatei Naționale.

În ceea ce îl priveşte pe Constantin Antoci, acesta s-a trezit în mijlocul evenimentelor militare fiind absolut nepregătit pentru aceasta, ministrul se temea să dea ordine, se ferea de responsabilitate ca de foc şi tot timpul acționa în conformitate cu opinia lui Snegur. Acest bărbat masiv, înalt şi cu un aspect sănătos se îmbolnăvea brusc când situația se agrava, avea atacuri de astm, iar medicii care alergau în jurul său dădeau de înțeles că acesta avea nevoie de odihnă...

În martie 1992, s-a hotărât formarea a 10 batalioane de infanterie motorizate din rezervă. În decursul lunii aprilie, în zona satelor Cobuşca Nouă, Cobuşca Veche, Speia şi în poligonul Bulboaca, sub conducerea coloneilor I. Paşchevici, N. Petrică şi A. Gorgan, a fost organizată pregătirea militară a batalioanelor, după care acestea au fost trimise pe câmpul de operațiuni în majoritatea cazurilor în unitățile de carabinieri (MAI). Toate acestea se desfăşurau în paralel cu formarea Ministerului Apărării şi a Marelui Stat-Major, cu primirea unităților din cadrul Armatei Sovietice, care au trecut sub jurisdicția Republicii Moldova, cu transferul patrimoniului acestora. Era o lipsă acută de ofițeri activi în întreaga Armată. La 12 mai 1992, în subordinea Ministerului Apărării, erau 51 de ofițeri - o cifră ridicolă pentru o țară care se afla în stare de război! Sub jurisdicția Republicii Moldova au fost transferate Regimentul de aviație de vânătoare nr. 86 (20 martie) şi Escadrila de aviație mixtă independentă nr. 153 (6 martie). Însă primele zboruri ale MiG-29 au fost organizate abia la 27 mai (în total, în timpul conflictului, au fost efectuate 31 de zboruri). La 1 aprilie, a fost creată Direcția de contraspionaj militar care, de asemenea, rezolva sarcinile ce țineau de obținerea informațiilor, la 25 aprilie, nucleul administrativ al Ministerului Apărării, la 1 mai, serviciile de echipament şi de aprovizionare cu alimente şi serviciul medical, departamentele de construcție şi de cazarmă şi alte subunități. La 12 mai, pentru asigurarea conducerii grupurilor tactice în zona punctului de comandă de la Holercani, a fost instalat un centru de comunicații. În aceeaşi zi, a fost creată Direcția de informații şi securitate radioelectronică, un detaşament de cercetare compus din 36 de persoane, precum şi structurile organelor de lucru cu personalul. La 25 mai a fost format un departament de inginerie al Statului-Major General. La 12 iunie, Divizionul de

rachete antiaeriene S-125 a luat în primire serviciul militar în raionul poligonului Bulboaca.

La mijlocul lunii mai 1992, au fost formate patru grupe tactice: nr. 1 în direcția Chițcani, sub comanda colonelului Mihai Mămăligă (reprezentant al Ministerului Afacerilor Interne); nr. 2 în direcția Bender, sub comanda colonelului Leonid Karasev (Ministerul Apărării); nr. 3 în direcția Coşnița, sub comanda colonelului Anatol Cociug (Ministerul Apărării); nr. 4 în direcția Cocieri, sub comanda colonelului Nicolae Petrică (Ministerul Apărării). Statul-Major Operativ a organizat, pentru grupele tactice, aprovizionarea din spatele frontului şi pe cea medicală. Într-o situație extrem de dificilă s-au aflat comandanții acestor grupe care, în condițiile unei lipse acute de ofițeri activi, au organizat puncte de sprijin, operațiuni militare şi au coordonat colaborarea între subunitățile Armatei cu cele ale Poliției şi ale Ministerului Securității Naționale. Mai mult de jumătate dintre cei chemați la batalioane serviseră anterior în cadrul unităților de construcții şi aveau o pregătire militară slabă. Comisariatele militare orăşeneşti şi raionale, cu mentalitatea lor sovietică, continuau sabotajul în problematica încorporării celor aflați în rezervă şi trimiteau persoane care nu aveau specialitățile militare necesare. Am solicitat ca trupele să fie completate cu rezervişti cu experiență militară în războiul din Afganistan, dar Comisariatul militar republican a completat plutoanele şi companiile, în mare parte, cu soldați constructori. (Cu regret aceste diversiuni şi lacune în completarea unităților Armatei cu rezervişti se executau sub conducerea nemijlocită a Comisariatului Militar al Republicii Moldova, condus la acea vreme de generalul Dabija-Cazarov).

Ținând cont de faptul că separatiştii intraseră în posesia a peste 30 de tancuri şi 50 de tunuri de artilerie, a apărut necesitatea consolidării grupelor tactice cu subunități de artilerie. La 13 aprilie, s-au format un divizion de artilerie antitanc şi o baterie de artilerie antitanc, care au fost trimise în direcția Cocieri. În iunie, au fost formate, adițional, şi trimise pe câmpurile de operațiuni subunități de artilerie, aflate sub conducerea şefului de artilerie, colonelul V. Grosu (un ofițer de onoare şi demnitate, cu o mare experiență în artilerie şi bun patriot, om integru şi curajos, devotat neamului şi țării). La mijlocul lunii iunie, grupul de forțe şi mijloace ale artileriei era următorul:

În direcţia Chiţcani: o baterie de obuziere cu afet mobil de calibrul 152 mm D-20 (poziție de tragere în satul Grigorievca); o baterie de tunuri antitanc MT-12 de calibrul 100 mm; un pluton de maşini de luptă

cu rachete antitanc dirijate Şturm S; două baterii de aruncătoare de calibru 120 mm.

În direcţia Bender: o baterie de obuziere cu afet mobil de calibrul 152 mm D-20 (poziție de tragere în satul Calfa); trei baterii de obuziere M-30 de calibrul 122 mm; o baterie de lansatoare multiple de rachete Uragan; o baterie de tunuri antitanc MT-12 de calibrul 100 mm; două plutoane de maşini de luptă cu rachete antitanc dirijate Şturm S; o baterie de maşini de luptă cu rachete antitanc dirijate Concurs; două baterii de aruncătoare de calibrul 120 mm.

În direcţia Coşniţa: o baterie de obuziere cu afet mobil de calibru 152 mm D-20 (poziție de tragere în satul Speia); o baterie de tunuri de munte M-30 de calibrul 152 mm (poziții de tragere în raionul satelor Cruglic şi Corjevo); două baterii de aruncătoare de calibrul 120 mm.

În direcţia Cocieri: trei baterii de tunuri de munte M-30 de calibrul 152 mm (poziție de tragere în satul Holercani); două baterii de tunuri antitanc MT-12 de calibrul 100 mm; o baterie de maşini de luptă cu rachete antitanc dirijate Concurs; un pluton de maşini de luptă cu rachete antitanc dirijate Şturm; două baterii de aruncătoare de calibrul 12 mm.

Când artileria moldovenească a intrat în luptă, situația de pe front a început să li se pară critică liderilor de la Tiraspol. După toate aparențele, la insistențele lui Smirnov şi ale anturajului acestuia, comandamentul Armatei a 14-a a încercat să exercite presiuni asupra Chişinăului. Acesta acționa ca şi cum în Rusia nu ar exista niciun preşedinte, nicio Dumă de Stat, ca şi cum orice general, aidoma lui Napoleon, avea dreptul să ordone, cu de la sine putere, declarând război sau pace, şi chiar să coordoneze politica externă a țării, adresându-se direct şefilor de stat! Astfel, la 19 mai, generalul Lebed i-a trimis preşedintelui Mircea Snegur declarația Consiliului militar al Armatei a 14-a cu următorul conținut:

În perioada 17-18 mai, situația din raionul Dubăsari s-a agravat brusc. S-a tras puternic asupra zonelor de locuințe ale oraşului, iar, printre altele, o unitate militară a Armatei a 14-a s-a nimerit sub tirul părților combatante.

La 18 mai, 6 mine au fost trase asupra taberei militare permanente, iar alte 4 asupra căminelor familiilor de militari. În oraşul Dubăsari, s-a înregistrat un număr semnificativ de victime din rândul civililor (au fost ucise două persoane. - I.C.).

Din prima zi a conflictului, Armata a 14-a a adoptat o poziție de neutralitate, înțelegând că implicarea sa va atrage după sine consecințe mult mai grave pentru persoane nevinovate.

Luând în considerare că evoluția evenimentelor din ultima perioadă capătă un caracter extrem de agresiv și reprezintă o amenințare directă la adresa militarilor şi a membrilor familiei acestora, Consiliul militar al Armatei notifică şi avertizează (??? - I.C.) *conducerea Moldovei şi a Transnistriei că, în cazul în care se va mai trage, de către oricare dintre părți, asupra taberelor militare permanente şi asupra zonelor de locuințe, ne rezervăm dreptul de a introduce, în zonele de conflict, în scopul apărării directe a obiectivelor şi unităților militare, a zonelor de locuințe și a familiilor militarilor, tehnică de luptă şi mijloace de foc, aflate în dotare, şi de a lansa lovituri de răspuns* (??? - I.C.).

Concomitent, ne adresăm şefilor de stat, guvernelor şi ministerelor afacerilor externe din Rusia, Ucraina, Moldova şi România cu propunerea de a relua imediat negocierile şi de a adopta măsuri urgente privind soluționarea paşnică a conflictului politic şi militar din Transnistria.

Consiliul militar al Armatei a 14-a de gardă. 19.05.92.

În acele zile, Igor Smirnov a încercat să îşi asigure un culoar verde în cazul în care va fi nevoit să fugă din Transnistria. Potrivit mărturiei lui Mihail Bergman, acesta plănuia să fugă în Germania. La 25 mai, Smirnov a trimis o scrisoare Ministerului rus al Afacerilor Externe, solicitând permisiunea pentru 22 de persoane de a întreprinde o călătorie în această țară cu scopul „studierii marketingului şi a dezvoltării producției mixte”. Bineînțeles că Smirnov s-a trecut în capul listei.

De unde s-au găsit bani, într-o Transnistrie ruinată, pentru plecarea în străinătate a 22 de persoane? întreabă Bergman. Şi o a doua întrebare: Cine i-a inspirat lui Smirnov încrederea că organizațiile internaționale juridice şi judiciare nu îl vor trage la răspundere chiar pe el pentru acțiuni ilegale, din perspectiva normelor de drept internațional? Cu toate acestea, „*Smirnov era convins că el nu este pasibil de judecată şi că nimeni nu va îndrăzni să îl tragă la răspundere”*. Totuşi, liderul republicii autoproclamate nu a reuşit să studieze marketingul şi noțiunile elementare ale sistemului german. La 1 iunie 1992, au început negocierile privind reglementarea conflictului între Parlamentul Republicii Moldova şi Sovietul suprem al republicii autoproclamate. În acel moment, pacea era dorită de foarte mulți oameni. Cel mai mult, aceasta era necesară autorităților moldoveneşti. Conform

situației din 5 mai, forțele unite ale Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne și Ministerului Securității Naționale din Republica Moldova, aflate în zona de conflict, arătau, din punct de vedere numeric, astfel: ofițeri - 465 (dintre care 235 din Ministerul Apărării, 229 - Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securității Naționale - 1); sublocotenenți - 29 (Ministerul Apărării - 25, Ministerul Securității Naționale - 4); soldați și sergenți - 5 438 (Ministerul Apărării - 3 304, Ministerul Afacerilor Interne - 1 707, Ministerul Securității Naționale - 316).

În componența grupei tactice nr. 1 (comandant - locotenent-colonelul Anton Gămurari) intrau detașamentele cu destinație specială nr. 1, 2 și 3 (în total, 450 de persoane).

Din grupa tactică nr. 2 (comandant - colonelul Leonid Karasev) făceau parte: batalionul de infanterie moto nr. 1 (573 de persoane), un divizion de artilerie cu obuziere de calibrul 122 mm (109), un batalion de artilerie cu tunuri antitanc de calibrul 100 mm (53), o baterie de mașini de luptă cu rachete antitanc dirijate Concurs (63), în total - 918 persoane.

În componența grupei tactice nr. 3 (comandant - colonelul Mihai Mămăligă) intrau batalioanele de infanterie moto 2 și 3 (469 și, respectiv, 403 luptători), batalionul de poliție nr. 1 (100), batalionul de poliție nr. 6 (254), un batalion de carabinieri (383), un divizion de artilerie (124), în total - 1 633.

Din grupa tactică nr. 4 (comandant - colonelul Nicolae Petrică) făceau parte batalioanele de infanterie moto nr. 5 și nr. 6 (414 și 428), batalionul de poliție nr. 2 (664), o companie de carabinieri (85), o companie de voluntari (198), un detașament al Ministerului Securității Naționale (132), o baterie de rachete antitanc dirijate (10), o subunitate de artilerie (153), în total - 2 175 de persoane. În subordinea nemijlocită a Statului-Major de pe lângă comandantul-șef al Forțelor Armate ale Republicii Moldova se aflau batalionul de infanterie moto nr. 4 (328), batalionul de infanterie nr. 7 (428) și o grupare de artilerie.

La 18 iunie, Parlamentul Moldovei a adoptat o hotărâre (încă una!) privind „principiile de bază cu privire la reglementarea conflictului și încetarea războiului".

Hotărârea politică referitoare la soluționarea pașnică a conflictului, în raioanele estice din Republica Moldova, la procesul început privind dezangajarea părților aflate în conflict și retragerea tehnicii grele va fi, în general,

percepută pozitiv de către luptătorii noştri, aflaţi pe câmpul de luptă de la Cocieri, mi-a spus şeful Departamentului de contrainformaţii din cadrul Ministerului Apărării, Anatol Coşciug*. La primirea ordinului de iniţiere a dezangajării, tabăra noastră nu a deschis focul, însă, la 8 iulie a.c., în preajma prânzului, asupra poziţiilor de apărare din satul Cocieri au fost trase focuri cu mitraliere de calibru mare. Acest fapt a generat neîncrederea soldaţilor cu privire la succesul eforturilor de pace şi teama că vor fi necesare concesii majore pentru separatişti. Iar cel mai important lucru este retragerea din localităţile de pe malul stâng, aflate sub controlul şi apărarea forţelor de drept din Moldova. Similar a opinat şi primarul satului Cocieri, într-o discuţie cu comandamentul direcţiei. Colonelul Petrică şi Statul-Major al acestuia desfăşoară o activitate semnificativă pentru îndeplinirea ordinului primit, adoptă măsuri de interdicţie a deschiderii focului şi a circulaţiei necontrolate a armamentului şi a muniţiei.*

Gardiştii şi cazacii de pe poziţii manifestau o nemulţumire agresivă privind tratativele de pace şi încălcau termenii armistiţiului. Astfel, din Bender, nu au fost retrase tehnica blindată şi artileria, ceea ce a generat neîncrederea militarilor noştri cu privire la faptul că transnistrenii îşi vor retrage trupele.

Pe fondul negocierilor de pace între Chişinău şi Tiraspol, la 4 iunie, a avut loc o reuniune a Consiliului militar al Armatei a 14-a pe tema bilanţului primului semestru al anului 1992. Comandantul, general-locotenent Netkaciov, a anunţat că ofiţerii şi sublocotenenţii care au trecut de partea Transnistriei autoproclamate vor fi concediaţi fără drept la pensie, iar unităţile militare care au trecut sub jurisdicţia Transnistriei vor fi desfiinţate. Drept dovadă, acesta a citit o telegramă codată a ministrului apărării, Pavel Graciov, din 29 mai 1992, referitoare la desfiinţarea batalionului de geniu independent nr. 660.

Potrivit lui Netkaciov, autorităţile din autoproclamata Transnistrie au întocmit liste cu toţi ofiţerii şi sublocotenenţii din cadrul Armatei a 14-a, cu scopul de a exercita o constrângere psihologică asupra fiecăruia în parte şi de a-i obliga să treacă de partea Tiraspolului. Însă, cu privire la problema retragerii Armatei a 14-a din Transnistria, generalul Netkaciov a anunţat că acest lucru este imposibil, întrucât o mare parte din ofiţeri şi sublocotenenţi sprijină aşa-zisa Republică Moldovenească Nistreană şi nu vor permite retragerea tehnicii militare.

Discursul comandantului mi s-a părut lipsit de logică. Dacă militarii înşişi vor să îl apere pe Smirnov şi pentru aceasta sunt dispuşi să încalce ordinul

comandamentului, atunci de ce separatiştii ar mai exercita presiuni asupra acestora? Netkaciov a recunoscut că, timp de jumătate de an, din depozitele militare a fost furat un număr mare de armament şi muniţie, printre care 3 095 de arme automate, iar acest proces continuă. În context, a dat drept exemplu *dispariţia* din cadrul Regimentului de infanterie moto nr. 179 al Diviziei de infanterie moto nr. 59 a cinci maşini de luptă de infanterie de tip BMP-2 şi 228 de pistoale Makarov. Comandantul a dispus consolidarea pazei depozitelor militare, iar în cazul unui atac asupra acestora, folosirea armelor. De asemenea, a relatat despre o convorbire telefonică avută cu ministrul rus al apărării, generalul Graciov, care a promis că, în cazul în care situaţia va continua să se agraveze, va trimite în Transnistria unităţi de desant în scopul apărării militarilor şi a patrimoniului militar.

Ce însemna acest lucru? Conducerea Rusiei, sub pretextul apărării militarilor (care deja luptau ei înşişi împotriva Moldovei) şi a depozitelor militare (care, prin complicitatea Armatei, erau jefuite de transnistreni şi în stânga, şi în dreapta), anunţa disponibilitatea de a introduce forţe armate suplimentare în raioanele de pe malul stâng al Republicii Moldova. Bineînţeles că acest lucru nu se încadra în contextul discuţiilor privind armistiţiul şi retragerea trupelor. Spre vară, Armata a 14-a controla Tiraspolul, Rîbniţa, Dubăsari, Slobozia şi Grigoriopol. Deja nu puteam să mai reiau aceste localităţi prin forţa Chişinăului. Moscova ne-a comunicat că retragerea Armatei a 14-a din Moldova va fi posibilă nu mai devreme de anul 1995, întrucât în Rusia nu sunt locuinţe pentru ofiţeri şi familiile acestora. La sfârşitul primului semestru, au fost confirmate privilegiile oferite ofiţerilor şi sublocotenenţilor care îşi desfăşuraseră activitatea în Moldova: un salariu şi jumătate şi un an de muncă la un an şi jumătate. La frontiera cu Ucraina, pe teritoriul Rusiei, au fost formate două districte militare în cazul unor posibile incidente. În plus, se zvonea că şeful Regimentului de desant-paraşutare nr. 300, colonelul Aleksei Lebed (fratele lui Aleksandr Lebed), primise ordin de la Moscova, din partea ministrului apărării, Pavel Graciov, să arunce în aer depozitul de muniţii de la poligonul Bulboaca.

Capitolul 32

Trădătorii şi trădarea

Un război murdar: trădătorii şi trădarea. Panuş îi ajută pe gardişti. De ce Antoci nu a avut nevoie de Inspectoratul pentru resurse umane. Ce se ascundea în spatele situaţiei de urgenţă din satul Glinoe? Cum Antoci şi Molojen au îmbrăcat garda transnistreană? Cine a tras asupra lui Gămurari? Disciplina în cadrul Armatei, Poliţiei şi în rândul voluntarilor. Beţie în posturi. O minciună dulce pentru comandantul suprem. Ministerul Securităţii Naţionale adună probe compromiţătoare la adresa mea

Acest capitol aş dori să îl dedic, în special, temei trădării din anii de război 1990-1992 - o trădare pe care am simţit-o încă de la începutul operaţiunilor militare şi până în momentul armistiţiului. Voi începe cu episoadele pe care nici acum nu îmi face plăcere să mi le amintesc, dar este necesar să fie ţinute minte.

La 2 martie 1992, între ora două şi trei noaptea, sediul Secţiei orăşeneşti de poliţie din Dubăsari a fost ocupat, iar poliţiştii, inclusiv şeful adjunct, Vladimir Kolesnik, au fost dezarmaţi şi trimişi la Tiraspol, fiind, ulterior, daţi în schimbul unor gardişti reţinuţi. Conform anchetei întreprinse de Inspectoratul pentru resurse umane din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, dimineaţa, când totul se terminase şi avioanele de asalt distruseseră mijloacele de transport ale poliţiei, Nicolae Panuş, locţiitorul lui Plămădeală, ulterior numit în funcţia de şef al Departamentului de urmărire penală din cadrul MAI din Moldova de ministru C. Antoci, s-a apropiat de clădirea Comisariatului de poliţie. Acesta a scos liniştit din garaj maşinile roşii de serviciu marca Jiguli, s-a interesat despre un drum sigur spre Chişinău şi a plecat.

Fost şef al Secţiei orăşeneşti a afacerilor interne din Dubăsari, Nicolae Panuş, după transferul în Capitală, a continuat să locuiască împreună cu familia în Dubăsari. În general, acest oraş a fost centrul a numeroase provocări: un timp îndelungat, acolo la o brutărie a lucrat Voronin şi mulţi din echipa acestuia, precum Mişin, Molojen, Chiţul... În cadrul colegiului Ministerului, şeful Departamentului de urmărire penală, Panuş, a fost întrebat, şi nu doar o singură dată, de ce, în momentul în care situaţia se agrava, el făcea naveta spre acest oraş, propunându-i-se de nenumărate ori evacuarea familiei de acolo. Însă în Dubăsari Panuş nu era urmărit de nimeni, din simplul motiv că era asociat cu gardiştii. Ancheta a dezvăluit că în noaptea în care sediul Poliţiei din Dubăsări fusese asaltat, Panuş se aflase în oraş, iar dimineaţa a văzut foarte bine în ce capcană căzuseră colegii săi. Cu toate acestea, Panuş s-a apropiat liniştit de clădirea Secţiei raionale de poliţie şi s-a înţeles cu gardiştii să ia din garajul postului o maşină. După ce a stat o vreme ca un simplu spectator lângă clădirea în care colegii săi erau ţinuţi prizonieri, Panuş a plecat la Chişinău, la serviciu, chipurile, pentru a riposta împotriva separatiştilor. Nu l-a interesat ce se întâmpla în acea perioadă cu poliţiştii arestaţi! Ginerele lui Panuş avusese relaţii deschise cu Tiraspolul, fusese arestat, apoi eliberat şi din nou arestat la Anenii Noi, în drum spre Tiraspol, în condiţii suspecte: tânărul transporta 100 000 de ruble şi 4 000 de dolari. La 20 martie, logodnicul fiicei celei mici a lui Panuş, Aleksandr Kolomenciuk, a fost arestat la intersecţia de lângă satul Roghi, unde era amplasat un post de poliţie.

Împreună cu trei gardişti, acesta transporta cu un camion marca KrAZ o puşcă AK-5 din Dubăsari. Maşina nu a fost oprită decât după ce s-a tras în roţi, întrucât şoferul nu a încetinit pentru a-i fi verificate documentele. Voluntarul Andrei Darie, fiind de serviciu la postul de poliţie, l-a recunoscut pe Aleksandr Korsak, care se afla la volanul vehiculului: la 14 martie, acesta a condus un camion KamAZ, din care s-a tras asupra aceluiaşi post de poliţie. Atunci, trei gardişti înarmaţi au reuşit să fugă. Poliţiştii au ripostat trăgând cu mitraliera, maşina a luat foc şi a explodat.

Ulterior, depunând mărturie, Darie a relatat faptul că tatăl lui Korsak, angajat al coloanei de maşini nr. 5, transporta din Herson combustibil pentru Statul-Major al gardiştilor şi distribuia la posturi armament şi muniţie. La 14 martie, tânărul în vârstă de 17 ani, înlocuindu-l pe tatăl său, transporta patru aruncătoare de grenade şi pistoale-mitralieră de tip AKS-74, împreună

cu doi gardişti (unul dintre aceştia, Kalinkin, îl escorta pe şeful adjunct al Secției orăşeneşti de poliției Kolesnik, care fusese reținut). Toți cei patru tineri, inclusiv ginerele lui Panuş, locuiau împreună într-o curte şi se ocupau, la solicitarea şefului coloanei de maşini, cu cercetarea pozițiilor Poliției moldoveneşti. Aleksandr Kolomenciuk le-a povestit despre gradul de rudenie cu şeful Departamentului de urmărire penală şi a solicitat eliberarea sa. Polițiştii nu l-au crezut, însă Panuş, prin intermediul ministrului adjunct colonel Boris Muravschi (unul dintre informatori fideli şi susținător al separatismului transnistrean), folosind comunicațiile speciale, le-a telefonat din Statul-Major din Holercani şi le-a ordonat să îi trimită pe cei arestați acolo. Polițiştii au fost indignați, fiind la un pas de a-l linşa. În final, toți cei patru spioni au fost trimişi, inițial, la Secția raională de poliție din Criuleni, ulterior, la Departamentul de urmărire penală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, unde au fost eliberați ilegal la ordinul lui Panuş, fără respectarea procedurilor judiciare.

La 11 martie 1992, locuitorii satului Cocieri l-au reținut pe fostul angajat al Secției raionale a afacerilor interne, Igor Sacinschi, care participase la asaltul asupra comisariatului de aici, iar împreună cu acesta şi pe ajutorul anchetatorului penal. Ambii erau înarmați cu grenade şi pistoale. La dispoziția lui Muravschi şi a lui Panuş, cei doi au fost eliberați. Incredibil, dar adevărat, în dispoziția privind renunțarea la urmărirea penală, Panuş a scris că Sacinschi primise pistolul de tip Makarov de la Statul-Major al gardiştilor, drept „armă din dotare”! Acest lucru s-a întâmplat la nouă zile după asaltul asupra Secției orăşeneşti de poliție din Dubăsari.

Inspectoratul pentru resurse umane din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, condus de Valeriu Coțiuba, a formulat o serie de acuzații la adresa lui Panuş, care a fost concediat, iar cazul a fost transferat Procuraturii. Cu toate acestea, dovezile adunate referitoare la comportamentul ciudat al şefului Departamentului de urmărire penală au stat timp de trei luni pe biroul ministrului de interne, Constantin Antoci. Acesta din urmă l-a sancționat doar atunci când a primit instrucțiuni de la preşedintele Snegur.

În timp ce Coțiuba îl verifica pe Panuş, acesta din urmă, la solicitarea ministrului, îl verifica pe Coțiuba. La şedința colegiului din 13 iulie, au fost dezbătute simultan două probleme. Avocatul lui Panuş, Boris Muravschi, a propus ca şefului Departamentului de urmărire penală să i se ofere posibilitatea de a-şi da demisia din cadrul organelor de interne. În ceea ce îl priveşte pe

Valeriu Coţiuba, acesta a fost eliberat din funcţie şi concediat din Statul-Major, chipurile, pentru „neglijenţă în păstrarea documentelor secrete". În plus, colegiul Ministerului a avut îndoieli cu privire la necesitatea existenţei acestui inspectorat pentru resurse umane şi a dispus reîncadrarea acestuia în componenţa Departamentului de cadre, aşa cum era în perioada ministrului Voronin. În plus, nu cu mult timp înainte de acest eveniment, eu îl eliberasem din funcţie pe B. Muravschi pentru neglijenţă, potrivit materialelor prezentate chiar de către Inspectorat, însă Antoci l-a repus în funcţia de ministru adjunct. Cineva avea nevoie ca Inspectoratul să fie privat de independenţă şi să scape de un control inoportun. De aceea toate cazurile curente au fost amânate până la finalizarea conflictului, iar dizolvarea Inspectoratului s-a accelerat. Ministerul a ignorat chiar şi faptul că nu avea dreptul de a introduce schimbări în propria structură fără acordul Guvernului.

Toate acestea demonstrează faptul că, în timp ce oamenii de rând se împuşcau între ei în tranşee, autorităţile complotau şi fraternizau în culise cu miliţienii din Transnistria, încălcau legile şi instrucţiunile în numele relaţiilor personale, trădau interesele poporului, care alesese calea independenţei. Repet, totul a început cu trădare şi cu trădare s-a încheiat. Într-adevăr, acesta a fost un război murdar, dus de ambele tabere! În momente critice, conducerea de la Tiraspol se pregătea să îşi lase tovarăşii de luptă în voia sorţii, iar la Chişinău înalţii reprezentanţi ai puterii colaborau în secret cu separatiştii.

Sunt convins că atât incidentul din Dubăsari, din toamna anului 1990, cât şi asediul asupra clădirii Poliţiei din Dubăsari, din martie 1992, au fost provocate cu implicarea angajaţilor din cadrul MAI, care lucrau acolo încă de pe vremea lui Voronin. Pe ruta Chişinău-Cimişlia, unde era situat Statul-Major, era un flux continuu de dezinformare. Cum se puteau lua decizii corecte având un astfel de serviciu? Am scris deja despre laşitatea, ignoranţa şi trădarea ministrului adjunct Plămădeală şi a adjunctului acestuia, Panuş, din toamna anului 1990. Din cauza unora ca ei operaţiunea a fost compromisă, trei persoane au murit, iar reputaţia Ministerului Afacerilor Interne a suferit un prejudiciu ireparabil.

Chiar aceşti funcţionari au iniţiat o campanie de denigrare a celor care îşi făceau treaba cu adevărat. În 1991, aceştia au trimis plângeri la Moscova, iar în timpul anchetei asupra evenimentelor petrecute pe podul din Dubăsari au trăit cu speranţa că ministrul de interne din acea perioadă, Boris Pugo,

„va pune lucrurile în ordine”. Discuțiile privind responsabilitatea pentru cele întâmplate în Dubăsari şi Comrat au dus la înrăutățirea relațiilor mele cu Guvernul, întrucât lui Druc i se raporta că intenționez, chipurile, să *arunc* asupra sa întreaga responsabilitate pentru cele întâmplate. Dar iată că nimănui nu i s-a părut ciudat, suspect sau act de trădare refuzul categoric lui Antoci, în timpul conflictului împotriva separatiştilor găgăuzi, de a ocupa funcția de comandant al forțelor unificate a MAI la Comrat (unde, cu puțin timp în urmă, fusese şeful Secției raionale a afacerilor interne).

Opoziția, împiedicând Ministerul Afacerilor Interne în activitatea de inițiere a reformelor, în cele din urmă, s-a divizat în cea „pentru malul drept” şi cea „pentru malul stâng” (Grosul, Ovseannikov, Zaharov s-au mutat la Tiraspol), însă, în general, s-a menținut ca o forță unită de frânare. Între aparatul central al MAI şi *cioburile* acestuia de la Tiraspol aveau loc contacte neoficiale (între foşti colegi de MAI) permanente. Acestea au colaborat mult timp, iar o ruptură între ele ar fi fost de neimaginat. Desigur, autoritățile evocau nu o opoziție, ci o reconciliere a celor două părți, însă negocierile de pace şi stabilirea unor *punți* erau în competența politicienilor, şi nu a aparatului MAI. Astfel de legături personale erau pasibile de scurgeri de informații, în mod unilateral, iar pentru acest lucru plăteam cu viața polițiştilor. Din cauza trădării, la 13 noiembrie 1991, brigada de poliție cu destinație specială a căzut într-o ambuscadă, în timp ce se îndrepta să-i ajute pe angajații Secției raionale din Vulcăneşti, care fusese incendiată. O persoană a fost ucisă, armamentul a fost capturat. În privința acestui eveniment niciodată nu s-a făcut şi nici nu a fost inițiată vreo anchetă.

Un scenariu similar a avut loc şi la Dubăsari, la 13 decembrie 1991: gardiştii reținuți au mărturisit că brigada de poliție cu destinație specială care se îndrepta pentru a oferi ajutor Secției raionale de poliție din Dubăsari a fost aşteptată (datorită scurgerii de informații), de la ora nouă seara, la o intersecție, incidentul soldându-se cu moartea a patru polițişti.

În zilele referendumului din 17 martie 1991, comandantul Regimentului trupelor de interne din Chişinău, Petru Jivora, a trimis cu de la sine putere, la Tiraspol, pentru organizatorii acestei acțiuni, un batalion „pentru menținerea ordinii” care a trecut imediat de partea autoproclamatei Republici Moldoveneşti Nistrene. Pentru această greşeală, fostul Minister al Afacerilor Interne din URSS l-a demis pe Jivora din funcție şi l-a numit în funcția de comandant adjunct al Regimentului de escortă al unității

militare nr. 7481. La 9 ianuarie 1992, în timpul transportului unor tineri rezervişti din Centrul de învățământ din satul Glinoe, raionul Grigoriopol, la Chişinău, coloana de maşini a fost atacată de 170 de luptători transnistreni înarmați cu pistoale-mitralieră şi grenade. Şeful convoiului a predat de bunăvoie gardiştilor peste 400 de arme automate. Jivora a pretins că a procedat în acest mod, deoarece a dorit să evite o vărsare de sânge, însă armamentul predat ulterior a fost folosit împotriva polițiştilor moldoveni. Menționez faptul că unitatea militară 7481 se ocupa cu paza locurilor de detenție şi cu escorta deținuților, subordonându-se în acea perioadă Direcției trupelor interne a fostei Uniuni Sovietice. Cazacii şi gardiştii din Transnistria l-au legat pe Jivora, iar pe tinerii soldați i-au bătut, capturând patru autovehicule în care se aflau câteva sute de pistoale-mitralieră şi muniția aferentă acestora. Conducătorul acțiunii infracționale, maiorul Postică, şeful Secției de Apărare Civilă din Dubăsari, a reuşit să îl anunțe pe Jivora că atacul a fost întreprins la ordinul direct al lui Igor Smirnov.

În final, ministrul Antoci l-a compătimit sincer pe conducătorul convoiului şi l-a numit în funcția de şef adjunct al Regimentului de carabinieri, antedatând decretul. De pe această funcție, în care nu a lucrat nici măcar o zi, colonelul a ieşit la pensie şi astăzi trăieşte liniştit pe banii contribuabililor săraci din Moldova a cărei integritate teritorială nu a dorit să o apere.

Nu numai Armata a 14-a a îmbrăcat, a încălțat şi a înarmat garda şi Miliția de pe malul stâng. Cineva a mulțumit pentru acest lucru şi Ministerului Afacerilor Interne din Moldova. În decembrie 1991, din Statele Baltice au fost aduse în Dubăsari două autocamioane tip TIR cu echipament în valoare de 20 000 de ruble. Totul a fost capturat de gardişti. Nicio anchetă nu a fost întreprinsă. La aflarea acestei veşti l-am convocat de urgență pe adjunctul meu pe probleme de Logistică, V. Molojen, şi i-am condiționat rămânerea sa în funcție de returnarea către gardişti a autocamioanelor capturate de ei la Chişinău, nu mai târziu de ora 10.00. După *vizita* şi audierea la ministrul de interne, Molojen s-a deplasat la Smirnov şi, după o discuție între patru ochi, totul a fost returnat de urgență.

Un alt incident revoltător: în mai 1992, după plecarea mea la Ministerul Apărării, în timp ce ministru de interne era Antoci, a fost comis un jaf asupra bunurilor materiale şi a armamentului din depozitele Ministerului Afacerilor Interne din Moldova. Prejudiciul a fost estimat la o jumătate de milion de ruble, însă o analiză completă, practic, nu a fost întreprinsă.

Potrivit regulamentului, Serviciul de Control şi Revizie trebuia să întreprindă imediat o revizie, iar Inspectoratul pentru resurse umane - o anchetă de serviciu. Însă ministrul Antoci nu a permis angajaților acestor servicii să îşi îndeplinească atribuțiile. Mai degrabă echipamentul de model sovietic a fost vândut în Ucraina, unde Miliția a purtat mult timp uniforma veche.

Toate aceste lucruri nu puteau fi ascunse. În tranşee, militarii moldoveni şi voluntarii purtau discuții pe tema trădării liderilor moldoveni, refuzând să lupte. Unul dintre angajații Ministerului Apărării m-a anunțat, într-o notă-raport, că se vehicula opinia că „*toate eşecurile de pe front şi numărul mare de victime în rândul apărătorilor integrității Moldovei sunt verigile unui singur lanț, o consecință a trădării în sferele înalte... S-au convins de acest lucru mai mult decât orice în timpul operațiunilor din Bender. Astfel, primind misiunea de luptă, adesea erau prinşi în ambuscadă sau imediat asupra lor era deschis focul de artilerie*”. În iunie 1992, un batalion întreg a plecat de pe pozițiile din câmpul de operațiuni de la Bender pentru „a pune lucrurile în ordine“ cu „trădătorii din Parlament”. Oamenii au fost cu greu opriți din drum prin dispoziția personală şi trimişi înapoi. Am fost anunțat că şi voluntarii pregătesc o campanie în Chişinău cu scopul de „a-i pedepsi pe unii conducători”.

Secția de informații din cadrul Ministerului Apărării a raportat despre o scurgere de informații din cercurile parlamentare:

> *Din surse de încredere a fost obținută informația potrivit căreia deputatul din Parlament, P., transmite, în mod regulat, telefonic, Statului-Major al gărzii, din satul Parcani, date confidențiale privind activitatea comisiei parlamentare, deciziile propuse, vizitele specialiştilor din România în vederea acordării sprijinului în soluționarea unor probleme concrete. De asemenea, s-a raportat despre starea social-economică a Republicii, a Chişinăului, despre starea de spirit din înaltele eşaloane ale Puterii. De cele mai multe ori, P. poartă discuții cu Pologov, care vine din Tiraspol pentru acest lucru (cu automobilul marca VAZ-2104, de culoare vişinie, număr de înmatriculare 74-90). În lipsa lui Pologov, informațiile sunt transmise lui Kiricenko Mihail Feodorovici, comandantul gărzii locale.*

Documentul este datat cu 8 iulie 1992...

Despre trădarea la nivel înalt din timpul războiului relatează plin de convingere generalul Anton Gămurari:

Înainte de începerea conflictului, dispuneam de aproximativ 30 de transportoare blindate, iar Guvernul a decis să achiziționeze din Arzamas încă 14 pentru brigadă. În februarie 1992, am trimis un grup de specialişti după maşini. Însă informațiile - cum, când, cu ajutorul cui? - s-au scurs la Tiraspol, iar despre acest lucru, la rândul nostru, am aflat şi noi. Fără îndoială, nu mai puteam să aducem maşinile la destinație. Şi atunci, însoțitorii au luat la ochi brigada de mecanici, dând ordin ca trenul să meargă prin Ocnița. Până ce maşinile au fost puse în funcțiune - războiul era deja în toi, iar eu am primit de la Antoci o mustrare dură pentru că am trimis transportoarele blindate direct pe poziții... Cine transmitea informațiile din Ministerul Afacerilor Interne la Moscova şi Tiraspol? Vadim Mişin, Vladimir Molojen, Boris Muravski...???? - pentru prima dată, s-a vorbit despre acest lucru în anul 2005.

Scurgerea de informații avea loc şi prin intermediul altor canale. Nici nu primeam bine ordinul, că la Tiraspol se cunoştea deja conținutul acestuia. O astfel de problemă a existat şi până în anul 1992, şi după. Odată, raportam cu privire la situația existentă, în cadrul Consiliului militar, în prezența a cinci persoane - informațiile mele s-au scurs imediat către Tiraspol, iar separatiştii şi-au consolidat pozițiile exact acolo unde eu doream să atac... Ulterior, a trebuit să iau în considerare acest aspect şi fie nu prezentam toate informațiile, fie spuneam într-un fel şi procedam altfel... În plus, în 1998, am discutat întâmplător cu un colonel al Armatei Naționale, care fusese trimis în Bender pentru a evacua şapte deputați parlamentari moldoveni în ajunul evenimentelor din 19 iunie 1992. Colonelul şi-a adus aminte cu uimire despre această sarcină: avea impresia că cineva cunoştea în prealabil evenimentele din Bender. Atunci, de ce Ministerul Securității nu ştia despre acest lucru? De ce nu ştiam eu? Dacă cineva ştia, de ce nu a anunțat?

Relatarea lui Anton Gămurari despre circumstanțele ciudate în care acesta a fost rănit în Bender este cunoscută de mulți colegi ai acestuia şi de veteranii războiului din Transnistria. Prezint această întâmplare conform spuselor generalului însuşi:

La 3 iulie 1992, am fost rănit. Glonțul a pătruns în piept, un pic mai sus de inimă, în momentul în care discutam cu ofițerii veniți din Chişinău, stând la intrarea în Secția orăşenească de poliție din Bender. În timpul discuției, gesticulam şi de aceea m-am dat într-o parte, exact în momentul împuşcăturii, fapt ce mi-a şi salvat viața. A tras un lunetist de pe pozițiile

noastre, unde era dislocată grupa Ministerului Securității Naționale. Când cei care au tras şi-au dat seama că sunt rănit, au fugit. Însă doi tineri au văzut cine a tras şi mi-au povestit. Ulterior, aceştia au fost asasinați. Apropo, fusesem avertizat, în prealabil, de către angajați din cadrul Ministerului Securității Naționale, care mă simpatizau, asupra faptului că se urmăreşte asasinarea mea. Cuiva îi era necesară eliminarea unor persoane care participau profesionist la război! A mai fost un caz similar. Ieşeam din clădirea Secției orăşeneşti de poliție din Bender, pregătindu-mă să merg într-o direcție, însă, brusc, m-am întors în altă direcție. În acea direcție, unde, inițial, vroiam să merg, a trecut un glonț. În jur erau numai de-ai noştri. Cine putea trage în mine?

După război, am aflat că, din cauza trădării, a eşuat planul secret privind lichidarea comandantului de batalion, Kostenko. Unul dintre apropiații comandantului gardiştilor din Bender a propus să execute acest plan cu condiția să i se asigure plecarea în Germania după finalizare. În Chişinău, detaliile operațiunii erau cunoscute doar de câteva persoane. La scurt timp, gardistul care a propus să îl denunțe pe Kostenko a fost arestat şi împuşcat de ai noştri. Între liderii de la Chişinău şi Tiraspol, încă de la începutul anilor '90, se întrezărea un acord şi o coordonare a acțiunilor, iar această înțelegere reciprocă s-a consolidat cel mai puternic după război. Snegur, Lucinschi şi Voronin au găsit întotdeauna un limbaj comun cu Smirnov, atunci când era vorba despre propriile interese, în special despre cele de natură financiară. Cu toate acestea, în timp ce separatiştii îşi apărau cu ardoare, întotdeauna şi oriunde, autoproclamata republică ca pe o afacere proprie, în acest context, conducătorii noştri nu ezitau să trădeze interesele Republicii Moldova în numele soluționării unor probleme de interes personal.

Eu însumi, după război, am văzut o scenă, filmată de camerele video de supraveghere, a mărturisit generalul Anton Gămurari. *În timpul unei întrevederi a liderilor de la Chişinău şi Tiraspol, Mircea Snegur s-a îmbrățişat cu Şevțov-Antiufeev ai cărui pantaloni s-au ridicat, fiind vizibil că pe o parte a gleznei era prins un pistol, iar, pe cealaltă parte, un cuțit. Iată, de aşa natură erau negocierile paşnice.*

Redau o scenă simbolică. Atunci când din Tiraspol era lansată încă o momeală, liderii noştri se aruncau asupra ei precum un câine flămând asupra unui picior de pui. Oare aceştia nu vedeau că în spatele *propunerilor de*

pace, în mod invariabil, erau, vorbind la figurat, otrava şi pumnalul? Ba vedeau foarte clar, însă, în paralel, li se făceau propuneri sub foşnetul hârtiilor de valoare pe care nu puteau să le refuze. Atmosfera trădării plutea în aer, poporul o simțea intuitiv şi o dezbătea deschis, iar din această cauză puțini erau cei care voiau să lupte. Doar cei care fuseseră afectați direct de evenimente, cei care suferiseră din cauza separatiştilor şi, din păcate, cei care nu aveau nimic de pierdut erau fără căpătâi sau nu aveau loc de muncă şi doreau cu ardoare continuarea luptei prin orice mijloace. Pentru a înțelege ceea ce gândeau oamenii nici măcar nu trebuia să se facă un sondaj. Pentru veridicitate voi prezenta date privind o evaluare a stării de spirit a celor aflați pe poziții, prezentate la 18 iunie 1992 de locotenent-colonelul I. Stratan, într-un raport privind starea operativă, adresat mie.

Analiza stării moral-psihologice a militarilor din rândul rezerviştilor aflați pe poziții la Cocieri indică faptul că, în urma recentelor evoluții politice din Republică şi a contactelor bilaterale care au avut loc, atât în teatrul de operații militare, cât şi în cadrul comisiilor parlamentare luptătorii şi-au exprimat reticența de a participa în continuare la operațiunile militare. În cazul unei comenzi de atac, sunt posibile refuzuri şi dezertări în masă. Încă din primele zile ale conflictului, în rândul voluntarilor şi localnicilor participanți la operațiunile militare starea de spirit a fost contradictorie. Aceştia susțin că, indiferent de circumstanțe, nu vor lăsa arma din mâini până când nu se va obține victoria asupra separatiştilor. Dacă se va lua o decizie cu privire la dezarmarea lor, vor trece în ilegalitate şi vor duce un război de partizani. În prezent, persoane neidentificate din Cocieri şi din satele vecine dețin aproximativ 60 de pistoale-mitralieră furate în timpul unui asalt asupra unității militare, la începutul lunii martie a.c. În acelaşi timp, în rândul voluntarilor disciplina este extrem de precară. Au fost observate beții şi scandaluri regulate, nesupunere față de comandanți şi superiori. Astfel, la 17 iunie, la ora 23.00, în compania voluntarilor, subordonată batalionului de poliție (comandant Grama, câmpul de operațiuni din Cocieri), a izbucnit o bătaie în urma căreia două persoane au fost rănite, inclusiv prin împuşcare, iar un anume Platonov a fost ucis. Tot aici, soldatul O. Tacu din compania rezerviştilor, formată din voluntari, ca urmare a manipulării imprudente a armei, l-a rănit mortal pe Tudor Ivan. La 17 iunie, a fost descoperită dispariția a doi militari înarmați din compania a 3-a a batalionului 5: Vulpe Ion Gheorghe (AK-74 nr. 5406894) şi Mălăieru Ion Gheorghe (AK-74 nr. 5403338). Fiecare avea asupra sa 60 de cartuşe.

Au fost obținute date veridice privind atitudinea extrem de critică a voluntarilor înarmați din Grigoriopol față de activitatea Parlamentului Republicii și a organelor executive din Moldova. Au fost semnalate cazuri sistematice privind ieşiri cu armament în Chişinău şi în satul Anenii Noi unde, în noaptea de 16 spre 17 iunie, s-a produs un scandal în cadrul căruia s-a utilizat armamentul împotriva locuitorilor din satele Speia şi Delacău. Angajații Poliției, comandanții subunităților din cadrul cărora făceau parte voluntarii (45 de persoane), au încercat să dezarmeze acest grup, însă comisarul Secției raionale de poliție din Criuleni, locotenent-colonelul Ctitor, a împiedicat, practic, acest lucru, acuzându-i pe comandanți de insuficientă „activitate educativă”. Din rândul voluntarilor menționați făceau parte persoane din lumea interlopă şi alte elemente declasate. Aceştia au susținut că au primit armamentul de la Ctitor şi numai acestuia îl vor preda, în caz de necesitate.

În ultima perioadă, invocând diferite pretexte, conducerea Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova (ministru, Constantin Antoci. - I.C.) *a retras subunitățile de poliție de pe pozițiile de luptă. Înainte de începerea sesiunii parlamentare a Republicii Moldova, batalionul 1 de poliție a fost retras de pe câmpul de operații. Sub pretextul restabilirii ordinii în oraşul Ialoveni, au fost retraşi 20 de polițişti din cadrul Secției raionale de poliție din Ialoveni. Din cauza reorientării Poliției către combaterea infracționalității, pe câmpul de operații din Cocieri a încetat să mai activeze grupa de cercetare a maiorului de poliție, Busuioc C. În ultima perioadă, în linia întâi a câmpului de operații din Coşnița, au rămas, în total, 45 de polițişti. În ultimele 24 de ore, situația în zona de conflict a fost mult mai liniştită. În acelaşi timp, folosindu-se de armistițiu, separatiştii continuă să îşi consolideze pozițiile de luptă şi tragere. În dimineața zilei de 17 iunie, s-a constatat că două tancuri ale inamicului au fost îngropate în fața postului al 11-lea al câmpului de operații din Cocieri, la o distanță de 800-1 000 de metri de pozițiile noastre.*

Până la evenimentele din Bender mai era exact o lună.

Personal, am raportat regulat preşedintelui despre atmosfera moral-psihologică din teatrul de operații militare. Nu ştiu ce îi spuneau alții lui Mircea Snegur. Sunt convins şi ştiu cu certitudine că acesta a avut consilieri care nu au nimic în comun cu milităria (N. Chirtoacă, C. Antoci, A. Plugaru, C. Oboroc, V. Berlinski şi mulți alții). Majoritatea consilierilor erau diletanți în probleme militare, nu au absolvit şcoli şi academii militare, nu au condus unități militare şi cunoşteau superficial acest gen de activitate, doar

din filme şi romane, deseori din surse „auzite la piață". Activitatea acestor sfetnici pe probleme militare era ghidată doar de dorința de a fi bine văzuți de către şefi şi de a se simți importanți. Toți aceşti consilieri ai comandantului suprem Snegur, care priveau cu încântare evoluția de pe câmpurile de luptă, îi prezentau şefului statului rapoarte false, inventând un fel de „sate ale lui Potemkin" mângâindu-i cu minciuni dulci orgoliul şi cerând în acelaşi timp tot felul de favoruri. Desigur, toate acestea nu au fost trecute pe hârtie şi nici arhivate, întrucât nimeni nu a vrut să fie acuzat de lipsă de profesionalism şi de dezinformare... În final, comandantul suprem avea impresia că se află în fruntea unor forțe armate capabile de luptă, care pot fi conduse bine şi pe care le poate muta pe tabla de şah aşa cum va găsi de cuviință. Aceasta era un fel de megalomanie dezastruoasă pentru stat şi popor. În realitate, situația în cadrul Armatei şi Poliției reflecta realitățile unei perioade de tranziție: poporului îi era greu din punct de vedere material, iar statul nu oferea niciun ajutor pentru supraviețuire, ceea ce explica lipsa patriotismului în rândul multor militari şi polițişti. Oamenii nu au reuşit să se obişnuiască cu faptul că nu mai există URSS, că trăiesc într-o țară independentă, că fostul suzeran - Kremlinul - nu mai are deloc grijă de bunăstarea cetățenilor - ca în trecut -, ci priveşte fosta republică unională cu agresiune şi ostilitate ascunsă.

După măcelul din Bender, pe care îl voi prezenta mai jos, situația nu s-a îmbunătățit deloc. La 6 iulie, într-un raport informativ al Departamentului de informații al Ministerului Apărării, adresat Comandantului Suprem şi semnat de mine personal, imaginea stării morale şi psihologice a militarilor din teatrul de operații militare era descrisă astfel:

> *În urma discuțiilor purtate cu personalul batalionului 7 - aflat pe poziții de apărare în oraşul Bender -, precum şi în urma observațiilor personale, s-a constat că majoritatea militarilor sunt ostili față de partea masculină a populației din statele vecine, precum şi din oraşul Bender. Bărbații, care au părăsit localitățile, se află împreună cu familiile, ca refugiați, în spatele frontului şi refuză să îşi apere locurile natale, cu arma în mâini. În subunități se intensifică sentimentele antirăzboi, apar critici la adresa Parlamentului şi Guvernului care, potrivit luptătorilor, nu rezolvă problemele fundamentale referitoare la război sau pace. Mulți voluntari au predat armele şi au plecat acasă, afirmând că se vor întoarce pe poziții numai în cazul unei mobilizări generale, întrucât nu doresc să apere locuințele celor care au*

fugit și stau la adăpost în spatele frontului. În mare măsură, starea de spirit prezentată este rezultatul influenței postului de radio din Transnistria, ascultat destul de intens în teatrul de operațiuni, și al lipsei unei activități educative în subunități.

Au fost cazuri în care în ambele tabere, moldovenească şi transnistreană, erau încorporați pentru război membrii aceleiaşi familii. Cum puteau aceşti luptători să deschidă focul - doar riscau să tragă în propriul frate, în rude? Din motive de siguranță, am fost nevoiți să-i retragem pe militarii care nu doreau să primească cetățenia moldoveana. Disciplina nu funcționa bine, iar în tară, unde nu exista o autoritate fermă, nimeni nu se mira de indolenta militarilor. Îmi amintesc un astfel de caz. În noaptea de 7 spre 8 iulie, şoferul colonelului Otian, soldatul Bodrug, aflat în stare de ebrietate, a produs un accident în Chişinău. În plus, în circumstanțe neelucidate, acesta şi-a pierdut arma. În maşina sa, angajații Poliției veniți la locul accidentului au descoperit două hărți topografice cu o codificare secretă schițată. Harta a fost luată de către angajații Departamentului de informații şi contrainformații din cadrul Ministerului Apărării şi predată Statului-Major. Deşi în țară fusese instaurată starea de urgență, deşi Parlamentul introdusese răspunderea penală pentru sustragerea de la serviciul militar (până la 5 ani de închisoare), Armata nu s-a consolidat. În subunitățile militare care operau în zona de conflict se resimțea o stare de nervozitate şi anxietate. Oamenii nu înțelegeau din ce motiv şi pentru ce luptă, se relaxau cu ajutorul alcoolului, în special când auzeau de armistițiu.

O trăsătură caracteristică a războiului în stil moldovenesc a fost faptul că unii luptau, iar alții îi îmbătau pe primii. Mulțimea de funcționari apropiați şi şefi ai organelor locale vizitau taberele de operații militare, aparent, pentru a-i susține pe soldați şi polițişti, pe conaționalii lor, însă, în realitate, veneau să se relaxeze şi să bea, iar ulterior să se laude în stânga şi în dreapta că sunt, chipurile, bărbați şi patrioți adevărați, fiindcă au fost pe front. Sensul expresiei *a fi aproape de trupe* era perceput ca o îmbătare a Armatei, în plus nu era vorba despre *100 ml pentru front:* băuturile alcoolice erau aduse cu canistrele sau damigenele de 20 de litri. Unii dintre conducătorii gospodăriilor săteşti şi chiar primarii nu numai că le dădeau de băut militarilor şi polițiştilor aflați la datorie în liniile de foc, dar consumau ei înşişi alcool împreună cu aceştia. Soțiile şi copiii rezerviştilor înrolați şi ai combatanților

erau aduşi în tabăra de operaţiuni, organizau petreceri şi chefuri, iar părinţii din apropiere aduceau în poligoane vin pentru tinerii soldaţi. Apoi mergeau la luptă mahmuri şi se întâmpla ca aceştia să tragă în propriii camarazi. Nu aveam poliţie militară, iar în cadrul Armatei se întâmplau cele mai diverse incidente. Astfel, într-un raport se menţiona că, la 8 iulie, pe poziţiile de luptă ale batalioanelor de infanterie motorizată 1 şi 2 mulţi luptători erau în stare de ebrietate şi au tras în repetate rânduri cu puştile automate. În aceeaşi zi, un luptător din cadrul batalionului 2, aflat în stare de ebrietate, a scos, fără autorizaţie, un transportor uşor blindat cu destinaţii multiple din câmpul de operaţiuni de la Cocieri şi a produs un accident soldat cu moartea a două persoane. Erau încălcate normele de utilizare a armamentului, ceea ce ducea la o situaţie excepţională: în iulie, în batalionul 2, în urma manipulării neglijente a unei grenade, s-a produs o explozie soldată cu rănirea a două persoane.

Autorităţile, în loc să ajute la consolidarea disciplinei, organizau urmărirea militarilor. Din surse bine informate, am aflat că unii ofiţeri din cadrul Ministerului Securităţii Naţionale strângeau materiale compromiţătoare la adresa mea, operând prin intermediul militarilor din cadrul Regimentului de desant-paraşutare nr. 300. Ultimii menţionaţi au plecat la centrul de învăţământ al Ministerului Apărării, unde se adunau pentru instrucţie batalioanele de infanterie moto (rezerviştii) din cadrul Armatei Naţionale. Ministerul Securităţii Naţionale căuta informaţii cu privire la retragerea de pe front şi irosirea tehnicii şi a bunurilor militare, la moartea militarilor în afara câmpului de luptă, la abuzurile comise la distribuirea ajutorului umanitar. Aceste informaţii erau necesare, pentru ca, ulterior, să fie raportate lui Mircea Snegur. Menţionez că primul nostru preşedinte, în cartea sa *Dialoguri sincere,* a încercat să analizeze tema celei de-a „treia forţe” şi a trădării în timpul războiului, însă nu a depăşit aluziile timide şi lipsite de transparenţă[1]. În plus, sunt convins de faptul că fostul şef al statului are ce să povestească despre partea din umbră a evenimentelor, despre cine instiga şi alimenta conflictul, în mod constant, cui îi era avantajos războiul şi cine s-a îmbogăţit de pe urma acestuia, în final.

[1] Mircea Snegur - Eduard Volcov. *Dialoguri sincere.* Chişinău, 2007, pag. 160-161

Capitolul 33

Introducerea Poliției și a trupelor în Bender

19 iunie: incidentul de la tipografie și atacul asupra unității de poliție. Atacul asupra Secției orășenești de poliție. Gusleacov epuizează muniția. Gămurari și Pîslaru vin în ajutor. Antoci solicită întăriri. Armata a 14-a declară război Moldovei. Cu cine s-a consultat președintele?

În primăvara anului 1992, operațiunile militare se desfășurau pe teritoriul satelor aflate pe malul stâng: Roghi, Cocieri, Pohrebea, Coșnița, Pîrîta și Doroțcaia, în împrejurimile Dubăsariului, cuprinzând orașul Bender, de pe malul drept, cu satele Gîsca și Chițcani. Autoritățile moldovenești nu voiau să predea localitățile de pe malul drept, însă Tiraspolul se consolida din ce în ce mai mult, cu intenția de a muta granița autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene pe malul drept. În zona de operațiuni militare s-a creat haos în organizarea rezistenței militare a forțelor armate ale Republicii Moldova. Se simțea lipsa conducerii centrale care ar fi trebuit să dirijeze și să coordoneze acțiunile militare pe platouri și linii de contact de pe întreaga linie a frontului la Nistru.

În vederea restabilirii ordinii în zona de operațiuni militare, m-am adresat insistent, în repetate rânduri, președintelui Mircea Snegur cu rugămintea de a delimita responsabilitatea instituțiilor de aplicare a legii. La 17 mai 1992, Ministerul Afacerilor Interne a transferat Ministerului Apărării toate prerogativele privind desfășurarea și coordonarea operațiunilor militare de pe câmpurile de luptă din Cocieri, Dubăsari, Coșnița-Doroțcaia. Din acel moment, MAI a coordonat tot ce se întâmpla pe câmpul de luptă din Căușeni-Bender.

De asemenea, pentru coordonarea operaţiunilor militare ale Ministerului Apărării, ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale Ministerului Securităţii Naţionale, pe întreaga linie de contact a părţilor beligerante, de-a lungul Nistrului, am propus - şi Mircea Snegur a aprobat - crearea unui stat-major unit pe lângă comandantul suprem. În lipsa altor candidaţi, Consiliul de securitate l-a confirmat în funcţia de şef al structurii nou-create pe adjunctul meu, generalul Pavel Creangă. Această numire nu s-a făcut fără consilierea lui N. Chirtoacă, A. Plugaru, C. Antoci şi C. Oboroc. Directivele Statului-Major de pe lângă preşedinte erau obligatorii pentru toţi membrii Guvernului. În acel moment, această hotărâre a fost justificată, deoarece oferea posibilitatea sistematizării desfăşurării operaţiunilor pe întreaga linie a frontului, a eliminării iresponsabilităţii şi a spiritului de iniţiativă în cazul respingerii atacurilor şi a provocărilor din partea gardiştilor şi a cazacilor din Tiraspol, iar, ulterior, din partea unităţilor militare ale Armatei a 14-a. Însă crearea unui stat-major unit a fost primit cu ostilitate de către conducerea Ministerului Afacerilor Interne şi a Ministerului Securităţii Naţionale - de Antoci şi de Plugar, întrucât îi priva pe aceştia de libertatea de acţiune, de posibilitatea de a acţiona pe cont propriu.

La 19 şi 21 mai, subunităţile de gardişti şi de cazaci, cu ajutorul tancurilor şi artileriei, au atacat poziţiile grupei tactice nr. 4 din raionul Cocieri. Atacurile au fost respinse, iar inamicul a suferit pierderi: au fost scoase din luptă un tanc T-64, un autovehicul de înlăturare a barajelor şi un transportor blindat; bateria noastră de aruncătoare de mine a nimicit 6 aruncătoare de calibrul 120 mm ale separatiştilor.

La 24 mai, în cadrul întâlnirii, în satul Roghi, între comandantul grupei tactice nr. 4, N. Petrică, şi şeful Statului-Major al gărzii, colonelul I. Cernev, s-a ajuns la un acord de încetare a focului pe platoul dat. În perioada iunie-iulie, separatiştii nu au întreprins acţiuni intense pe câmpul de operaţii din Cocieri, cu excepţia unor bombardamente de artilerie, trase de subunităţile Armatei a 14-a de pe poziţii de tragere ascunse.

Între timp, în Bender, se intensifica teroarea în rândul Poliţiei şi a populaţiei paşnice.

> *La 14 martie 1992, gardiştii au oprit maşina lui I. Pocitarenco, un locuitor din Bender, au tras asupra acestuia fără niciun avertisment câteva focuri automate, apoi au scos corpul din maşină şi l-au aruncat pe trotuar*, îşi aduce aminte generalul Victor Gusleacov. *Drept răspuns la plângerea făcută de*

tatăl victimei, Procuratura din Tiraspol a susținut că fiul acestuia ar fi fost, chipurile, singurul vinovat. La 19 martie, la stația Bender-2, gardiștii, conduși de Kostenko, i-au capturat pe cetățenii Vlas, Deliu și Proloza. Acestora le-au fost confiscate 39 000 de ruble, apoi au fost bătuți și împușcați. Kostenko s-a răfuit fără proces și fară anchetă, în stilul propriu: două gloanțe în cap. Cei uciși au fost declarați victime ale „terorii polițiștilor”, deși polițiștii erau blocați în clădirea comisariatului, pe care nu o puteau părăsi.
La 29 martie, gardiștii l-au ucis pe polițistul V. Purici al cărui cadavru a fost găsit a doua zi, la fel, cu două gloanțe în cap. Înainte de a deceda, acesta fusese torturat, răstignit pe cruce. La 22 martie, au fost conectate telefoanele Poliției, întrucât din partea oamenilor venea o avalanșă de reclamații la adresa hoților și banditților care întrecuseră orice limită, fiind conduși de asistentul lui Kostenko, V. Șulicinoi - un hoț poreclit Poloșa. Conform situației din 15 mai 1992, la Miliția subordonată Tiraspolului se aflau materiale privind 186 de infracțiuni comise în perioada 10-21 aprilie. Cum puteau fi soluționate aceste cazuri, dacă în cadrul Miliției nu erau specialiști, iar Poliția nu era lăsată să își facă treaba? În principiu, nu erau niciun fel de dosare, doar niște reclamații și plângeri pentru intentarea unor procese... La 23 martie, grupul de lucru, alcătuit din reprezentanți din Chișinău, Tiraspol și Bender, a semnat un protocol de conciliere în vederea stabilizării situației din Bender. Acesta cuprindea 5 puncte potrivit cărora, din 25 martie, orașul urma să fie deblocat, iar toate Forțele Armate să fie retrase în zona de dislocare permanentă. Însă Veaceslav Kogut, semnatar al acestui document, l-a și încălcat: a dat ordin Consiliului de Apărare și directorilor de întreprinderi să preia paza asupra noilor obiective. Un nou protocol de conciliere a fost semnat la 12 aprilie, dar armistițiul a fost încălcat. Până la 30 aprilie, tot noi am patrulat prin oraș, iar locuitorii, în tot acest timp, au avut o viață mai liniștită. La 10 iunie, gardiștii i-au lovit grav pe polițiștii Marin, Drăghiță și Burduja. Acest asasinat a fost atribuit teroriștilor moldoveni. În aceeași zi, Miliția l-a împușcat pe gardistul Meininger, iar gardiștii înarmați au atacat pe față Secția orășenească de poliție. Asaltul a durat până la ora 19.50. La
11 iunie, gardiștii l-au capturat pe maiorul de poliție, Iuri Perju, în timp ce acesta se afla la volanul mașinii proprii pe strada Zavodskaia. La 12 iunie, cadavrul acestuia a fost găsit la groapa de gunoi din satul Parcani. Ulterior, au fost uciși polițiștii Pavliuc și Căunean.

La începutul lunii iunie, a renăscut speranța că părțile vor reuși să ajungă la o înțelegere. La 9 iunie, Parlamentul din Moldova a luat decizia de încetare

a focului în baza acordurilor, încheiate de către Comisia mixtă. La 17 iunie, organul legislativ, cu participarea deputaților raioanelor de pe malul stâng, a adoptat o hotărâre cu privire la soluționarea paşnică a conflictului, iar la 18-19 iunie, angajații Comisariatului de poliție din Bender s-au întâlnit cu membrii Comisiei parlamentare sosită în oraş pentru negocieri în vederea normalizării situației şi a consolidării măsurilor de încredere. Însă la 19 iunie, la ora 16.45, a avut loc o nouă instigare, iar intențiile de pace nu s-au realizat. Sunt convins că Tiraspolul nu avea nevoie de această pace, însă avea nevoie de Bender şi de o nouă ramură a confruntării armate. Oamenii lui Kostenko au primit ordin să organizeze o nouă provocare. La 19 iunie, în jurul orei 17.00, la tipografia din Bender, de pe strada Puşkin (alături, pe o stradă paralelă, Dzerjinsk, era amplasată o secție de poliție), a venit, pentru ediția tipărită a ziarului *Za Pridnestrovie*[1] al Gărzii, reprezentantul redacției, Natalia Vorobiova. De fapt, aceasta a jucat rolul de paravan pentru operațiunea gardiştilor lui Kostenko. Polițiştii au observat o maşină şi trei gardişti ieşind în curtea tipografiei care avea un gard comun cu secția de poliție. Comandantul grupei speciale de informații, maiorul Igor Ermakov, şi şoferul acestuia au fost reținuți. Însă, înainte ca polițiştii să le ordone să predea armamentul, să iasă din maşină şi să prezinte documentele, au fost trase focuri de armă. Poliția a deschis foc de răspuns. Când schimbul de focuri a încetat, cei arestați şi automobilul au fost duşi la secția de poliție, însă nici nu au reuşit să închidă porțile, că gardiştii au şi început să tragă din nou asupra maşinii. A început un nou schimb de focuri.

Ulterior, Ermakov a fost adus într-un izolator de anchetă al Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova. În timpul anchetei, acesta a declarat că venise la tipografie pentru cercetare şi că el a avut rolul de momeală în cadrul provocării plănuite anterior de către serviciile de informații transnistrene. Ermakov a susținut că, la ordinul lui Ştefan Chițac, la operațiune a participat comandantul de batalion Kostenko. Ulterior, acelaşi lucru i l-a spus şi generalului Lebed.

> *Acesta era, cu siguranță, un semnal pentru atac*, îşi aduce aminte Victor Gusleacov. *Asupra Comisariatului de poliție se trăgea din toate părțile cu pistoale-mitralieră şi aruncătoare de grenade. Am telefonat tuturor conducătorilor oraşelor, solicitând intervenția observatorilor militari din Rusia,*

[1] *Pentru Transnistria*

România, Ucraina şi Moldova, aflaţi în zona de conflict. L-am sunat, la Tiraspol, pe comandantul gărzii din Transnistria, Losev, şi pe ministrul apărării, Chiţac, cerând oprirea asaltului, însă totul a fost în zadar. Losev a susţinut că atacul asupra Poliţiei este o replică la bombardamentul lui Ermakov, apoi mi-a închis telefonul. Era ora 16.53, când am înţeles că Politia era victima unui complot bine pregătit. De unde ar fi putut afla Losev, aflat la Tiraspol, ceea ce s-a întâmplat cu Ermakov? Secţia de poliţie era încercuită, bombardamentul continua, un poliţist fusese ucis. Erau răniţi, însă ambulanţa a refuzat să vină. La ora 17-30, i-am raportat ministrului de interne, Constantin Antoci, despre această situaţie. Ulterior, l-am sunat la fiecare 15-20 de minute, anunţându-l că muniţiile aproape că s-au epuizat, iar forţele au început să slăbească. La 19 iunie, au murit trei poliţişti: Serghei Zudin, Andrei Răilean, Nicolae Tamaru.

În total, începând cu 1 aprilie 1992 şi până la încheierea păcii, am pierdut cinci angajaţi... La ora 19.20, am raportat, încă o dată, ministrului că răniţii aveau nevoie de ajutor şi că muniţiile sunt pe sfârşite. Ajutorul a sosit peste cinci ore de la începerea asaltului, la ora 23.00. Au fost trimise din Căuşeni o brigadă de poliţie cu destinaţie specială, sub comanda lui Anton Gămurari, precum şi un detaşament de voluntari şi poliţişti, format din 500 de persoane, sub conducerea preşedintelui Comitetului executiv raional, Eugen Pîslaru. Aceştia au ajuns în acelaşi timp la sediul Secţiei orăşeneşti.

La indicaţia lui Mircea Snegur, ministrul de interne Constantin Antoci a dat ordinul de a introduce în Bender brigada de poliţie cu destinaţie specială. Iată cum s-a întâmplat:

La 19 iunie, vineri, era o caniculă cumplită, 40 de grade la soare, îşi aduce aminte Anton Gămurari. *Brigada a fost dislocată în satul Cîrnăţeni. Poliţiştii de pe poziţii erau schimbaţi tot timpul, doar luptam încontinuu.*
De aceea am acordat permisie de câteva zile pentru o parte din luptători, iar pentru restul am organizat o baie. Baza sudică de operaţii, unde se afla Benderul, şi grupa tactică nr. 2 erau conduse de colonelul Mihai Mămăligă (MAI), însă pe câmpul de operaţii era prezentă doar brigada mea. A venit un delegat al lui Mămăligă, care m-a anunţat că acesta mă cheamă. Am intrat la el exact cum eram, în chiloţi. Colonelul mi-a spus: „Lasă baia, a venit, de la Ministerul Afacerilor Interne, ordin de plecare la Bender, Snegur şi-a dat acordul. Muniţia lui Gusleacov se termină, iar Kostenko a promis să îi spânzure pe toţi poliţiştii de copaci”. Să se plece la Bender? Am cerut

un ordin mai precis de la ministru. Mămăligă l-a sunat pe Antoci şi de la acesta, prin telefon, am primit, din nou, ordinul de plecare în ajutorul lui Gusleacov. L-am avertizat pe Antoci: „Acesta va fi un război adevărat, doar acolo este Armata a 14-a, cu acest lucru nu e de glumit. Sigur Snegur este de acord?" Antoci a confirmat.

Colonelul Anatol Munteanu apreciază astfel situația de la începutul conflictului:

Baza brigăzii de poliție cu destinație specială a fost amplasată la 25 km de Tighina, în satul Cîrnățeni. 19 iunie a fost într-o sâmbătă, zi liberă, iar la ordinul Marelui Stat-Major şi al postului central de comandă, 40% din personal a primit acordul de a pleca în permisie. Militarii au plecat acasă la familiile lor şi la rude în după-amiaza de vineri. Decizia de a da permisie săptămânală soldaților, un lucru fatal pe timp de război, a fost luată de şeful Statului-Major de pe lângă comandantul suprem, generalul Pavel Creangă, şi a fost în avantajul agresorului.

Eu personal am primit ştirea despre asaltul asupra secției de poliție din Bender la jumătate de oră de la începutul unei întâlniri cu reprezentanții vieții culturale - scriitori, poeți, cântăreți şi jurnalişti -, care se desfăşură de la ora 14.00, în data de 19 iunie, la sala de conferințe în clădirea Ministerului Apărării. Exact atunci comandantul suprem a dat ordin prin telefon să se trimită de urgență trupe şi forțe de poliție în Bender pentru a oferi ajutor oamenilor lui Gusleacov. Dacă Mircea Snegur măcar i-ar fi convocat la el pe reprezentanții structurilor de forță, ar fi existat o şansă de a dezbate situația creată, de a analiza şi cântări totul încă o dată. Şi, desigur, în această situație critică trebuia convocat urgent Consiliul de securitate, dar nici acest lucru nu a avut loc. Ordinul, dat telefonic de comandantul suprem, nu a lăsat posibilitatea unei manevre, propunând numai un singur lucru: executarea imediată.

Din punct de vedere legal şi moral, Mircea Snegur a acționat în acea situație, aşa cum i-a dictat datoria sa de şef al statului. Însă din punct de vedere militar acțiunile sale, sub influența emoțiilor, au fost absolut necugetate şi pline de greşeli, nu a existat un plan elementar de pregătire a trupelor pentru operațiuni în oraş, a lipsit o evaluare reală a situației şi, de aceea, în ansamblu, operațiunea din Bender a fost o pură aventură. După mai mult de două decenii, eu nici acum nu ştiu cu precizie cine l-a *consiliat* atât de

înțelept pe Mircea Snegur să se bage într-un asemenea măcel, nedispunând nici de un Minister al Apărării pregătit pentru desfăşurarea operațiunilor militare împotriva efectivului militar al Armatei a 14-a ruse dislocat în Bender, nici de suficiente forțe ale Ministerului Afacerilor Interne, nici de un Minister al Securității Naționale activ şi profesionist.

Şi ce este mai regretabil e faptul că provocările de acest gen din perioada 1990-1992 au avut efecte incalculabile: am fost instigați în mod asemănător la Dubăsari, la Vulcăneşti, la Comrat şi în repetate rânduri la Bender. Acestea erau nişte curse, ingenios aranjate de serviciile secrete militare din Moscova şi Tiraspol, de către Serviciul de Informații şi Contrainformații Militare din Districtul Militar Odessa, însă, de fiecare dată, noi am văzut că putem lovi în forța imensă şi ne-am opus tuturor instigărilor. De data aceasta, în Bender, a fost cu totul altceva.

Cine a stat în spatele acestui episod, interesele cui le ascunde Mircea Snegur şi acum? Dacă principalii consilieri ai preşedintelui cu privire la episodul din Bender au fost personalități precum Nicolae Chirtoacă, Constantin Antoci, Anatol Plugaru, Constantin Oboroc sau Victor Berlinschi, atunci se explică şi multe alte lucruri. Aceştia erau strategi care nu vedeau mai departe de lungul nasului, ale căror cunoştințe şi experiență în chestiuni militare erau egale cu zero. Dacă preşedintele chiar s-a consultat cu aceştia, atunci totul prinde contur: un alt rezultat nici nu ar fi putut exista. Însă este posibil să fi existat şi alți autori ai acestei decizii, despre care nu ştim nimic.

Consiliul orăşenesc nu a participat efectiv la organizarea operațiunilor militare, iar, Statul-Major al gărzii din Tiraspol a fost izolat de Bender.

> *Dacă până atunci am fi izolat Dubăsariul şi Grigoriopolul de Rîbnița şi Tiraspol, de Colbasna, unde era depozitat armamentul, atunci Smirnov nu ar fi întreprins nimic*, consideră Anton Gămurari. *Însă la 1 aprilie 1992, brigada noastră a fost retrasă din această direcție şi trimisă la Bender... Iată motivul pentru care s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat. În acea zi, la 19 iunie, le-am dat oamenilor mei trei minute să se îmbrace, să se alinieze, mi-am pus uniforma, încă udă după spălare. Am ieşit pe traseu şi ne îndreptam spre Bender. Pe muntele Suvorovsk ne-am întâlnit cu voluntarii conduşi de preşedintele executiv Căuşeni, Eugen Pîslaru. Din nou, am subliniat dacă există, într-adevăr, un ordin de la preşedinte pentru a pleca spre Bender. Pîslaru mi-a confirmat că a discutat personal cu Snegur şi cu Gusleacov, iar comandantul suprem a dat ordinul de plecare pentru a oferi ajutor.*

În acel moment, brigada era formată doar din 68 de persoane, dintre care jumătate se aflau cu mine pe două transportoare blindate, iar jumătate erau cu Pîslaru, de asemenea, pe două transportoare blindate. În cadrul grupei mele mai erau încă două transportoare uşoare blindate cu destinații multiple, echipate cu tunuri antiaeriene, cu care distrugeam toate cazematele permanente din drum. Nu am avut nici măcar o hartă a oraşului, eu singur am trasat o schiță, conform indicațiilor unui voluntar din Bender, care a venit cu noi să ne arate drumul.

Grupa lui Pîslaru înainta pe partea dreaptă - pe lângă fabrica de mătase, din direcția satului Hajimus pe străzile periferice Lunacearschi, 40 ani ai Komsomolului şi Industrialinaia. Grupa mea înainta prin centrul oraşului spre Comisariatul de poliție. Oraşul era o fortăreață uriaşă, o adevărată capcană, iar noi eram atraşi într-o ambuscadă. În apartamentele blocurilor erau ascunşi lunetişti, cazematele permanente erau peste tot, membrii detaşamentelor de lucru pentru autoapărare erau înarmați cu pistoale-mitralieră şi aveau suficientă muniție.

La Bender, participau la luptă şi deținuții, nu numai cei din închisorile din oraş, care purtau chiar uniformele de închisoare în care fuseseră eliberați, cu condiția de a lupta împotriva noastră. Eu împreună cu Victor Gusleacov am strâns de la cadavre 78 de certificate de eliberare din închisoare pe care, ulterior, le-am prezentat la o conferință de presă. Erau mulți jurnalişti ruşi, care au fost şocați de aceste fapte. Deşi se spune că în perioada lui Elțîn presa rusă a fost mai independentă ca niciodată, nimeni nu a scris despre acest lucru. În schimb, toți jurnaliştii ne-au întrebat unde erau tancurile noastre trimise în ajutor din România, unde erau consilierii noştri români pe probleme militare? După armistițiu a venit un regiment din Reazan (Rusia) cu 1 200 de persoane, iar un colonel ne-a întrebat la fel: „Unde erau tancurile voastre româneşti?" Iar când a aflat că nu a fost niciun tanc românesc, a smuls de pe cap bereta şi a trântit-o de pământ, spunând: „Dacă am fi ştiut!"

Da, separatiştii transnistreni au avut tancuri, dar noi am avut transportoare blindate avariate... În timp ce noi ne îndreptam spre Bender, ostaşii transnistreni din armata populară au blocat drumurile cu camioane şi utilaje de construcții. Vehiculele noastre blindate au distrus baricadele, trăgând asupra obstacolelor. Am pătruns în oraş pe traseul principal, trecând peste cinci linii de apărare. Am mers spre clădirea Secției orăşeneşti de poliție timp de patru ore. Ne-am apropiat de raza oraşului la ora 17.20, iar la Comisariat am ajuns în preajma orei 22.00. Transportorul meu blindat

a fost lovit de două ori, cuirasa a fost perforată complet de un lansator de grenade, noroc că trapele erau deschise, altfel nu am fi supraviețuit suflului exploziei. Suprafața vehiculului strălucea din cauza numeroaselor gloanțe care îl zgâriaseră. A doua roată a fost lovită, nu puteam deschide trapa, și bine că nu am deschis-o, altfel aș fi nimerit într-o rafală de gloanțe. De asemenea, noi înșine ne făceam loc cu ajutorul mitralierelor. Comunicam doar cu trei mașini. Șoferul meu a fost rănit.

În final, ne-am făcut drum spre Comisariatul de poliție, străpungând linia de apărare a inamicului care se întindea pe străzile Suvorov, Komunisticeskaia și Kotovski, blocate cu tehnică militară și blocuri din beton, acoperite cu tranșee și cazemate. Secția orășenească de poliție a fost eliberată, angajații întâmpinându-ne crispați. Asupra tuturor plana moartea. Polițistul Serghei Zudin (mama acestuia, Lia Zudina, a lucrat la Judecătoria din Bender și a refuzat să treacă sub jurisdicția autoproclamatei Republici Moldovenești Nistrene) a fugit în oraș să își salveze fata, care se plimba împreună cu clasa după balul de absolvire, și a fost rănit în stomac de către gardiști. Coșmarul a constat în faptul că aveau loc balurile de absolvire a liceenilor și, în acea noapte, copiii se plimbau pe străzi, însă acest lucru nu l-a tulburat pe instigatorul Kostenko! Polițiștilor nu li s-a permis să îl scoată pe rănit, locul unde Căzuse Serghei fiind permanent bombardat, iar acesta a sângerat până a murit în văzul tuturor. Au fost persoane grav rănite, însă ambulanța a refuzat să vină, fiind nevoiți să-i trimitem pe polițiștii și voluntarii din Căușeni și Varnița în spitalele din Anenii Noi și Chișinău; unii au murit pe drum din cauza hemoragiei.

La ora 22.30, l-am sunat, de la Comisariatul de poliție, pe generalul Costaș, la Ministerul Apărării, și s-a dat alarma în Armată. Formațiunile de apărare s-au centralizat în cazarmele Batalionului gărzii nr. 2, în fortăreață și în tabăra militară permanentă a Batalionului de protecție chimică. Conducerea orașului Bender s-a instalat în subsolul clădirii Comitetului executiv orășenesc. S-au dat lupte pentru clădirile întreprinderilor industriale, ale Miliției, ale Poștei, ale Comitetului de lucru. Am ocupat practic tot orașul, dețineam cartierele din jurul Comisariatului cu ieșire la cinematograful Prietenia și la drumul spre Căușeni. Statul-Major al Batalionului gărzii transnistrene nr. 2, sub comanda lui Kostenko, unde se afla o mare parte a armamentului, era dispus într-o clădire de nouă etaje, lângă depoul de locomotive, unde era amplasată școala profesională tehnică. În noaptea de 23 spre 24 iulie, l-am alungat de acolo pe Kostenko. Însă aceștia reușiseră să dea armamentul muncitorilor din întreprinderile din apropiere.

Personal, am fost în Statul-Major părăsit al gărzii şi chiar am luat, drept trofeu, un dosar cu lista personalului din batalionul lui Kostenko. După ce i-am alungat pe gardişti, aceştia s-au instalat în clădirea unei şcoli, unde au fost deja asaltați de Lebed.

Victor Gusleacov îşi aduce aminte:

Sosind la secția orăşenească, Anton Gămurari a anunțat că a fost dat ordin să se asigure protecția Poliției şi ordinea în oraş. Din direcția Varnița pe podul de cale ferată, se îndreptau, spre Tiraspol, voluntari, iar cu ajutorul forțelor de poliție din Găuşeni, au fost instalate posturi în direcția Tiraspol şi Mereneşti.

Când coloana lui Gămurari înainta pe strada Sovetskaia, aceasta a fost bombardată din direcția Comitetului executiv şi, la rândul ei, a început bombardarea clădirii, unde se aflau parlamentari moldoveni, printre care, Vasile Şova (fost ministru al integrării, în cabinetele lui Tarlev şi Greceanîi. - I.C.). *Şova a reuşit să mă sune, la 20 iunie, şi m-a rugat să le dau deputaților posibilitatea de a părăsi oraşul. După aceasta, am oprit bombardamentul asupra Comitetului executiv Bender. Liniile de comunicații au fost deconectate, însă eu aveam un bun transmisionist şi ne-am conectat la liniile altor utilizatori. De aceea după război, unii cetățeni, spre uimirea lor, au primit facturi nejustificat de ridicate pentru convorbirile telefonice.*

Cum s-a întâmplat ca la conflict să participe Armata Națională? La 19 iunie, nu era timp de reflecție, astfel că, înainte de miezul nopții, Constantin Antoci, în stare de isterie şi mare panică, m-a sunat solicitând trimiterea urgentă de întăriri la Bender. Prin mijloacele de comunicații am primit şi un ordin verbal de la comandantul suprem de a trimite imediat întăriri Poliției din Bender, ordin care a fost confirmat personal prin telefon de Mircea Snegur. Am fost presat de mulți alții şi mai ales de deputați, însă eu am ezitat, conştientizând că implicarea Ministerului Apărării va schimba drastic configurația evenimentelor, va transforma acțiunile Poliției de restabilire a ordinii în operațiuni militare. În acelaşi timp, era imposibil să nu acorzi ajutor Poliției din Bender, care se afla în pericolul real de a fi complet distrusă. Conştientizam că Armata abia se forma, că unitățile de luptă ale Armatei Naționale la acel moment nu erau capabile să facă față agresorului şi să se implice în luptă cu efectivul Armatei a 14-a ruse. Am constatat ordinul de implicare a Armatei la Bender, am expus comandantului suprem dezacordul cu această

decizie nemotivată şi pripită, că nu aveam un efectiv suficient şi bine instruit pentru a-l trimite la Bender. Am încercat să-l conving, dar Snegur era decis şi a reconfirmat ordinul său de a trimite militari la Bender pentru a participa la deblocarea secției de poliție. Ca ministru, general şi ostaş eram obligat să execut ordinul comandantului suprem.

Am luat legătura cu şeful Statului-Major de pe lângă comandantul suprem, Pavel Creangă, şi i-am solicitat să coordoneze măsurile întreprinse în preajma Ministerului Afacerilor Interne şi Ministerului Securității Naționale. Pentru deblocarea Secției de poliție au fost necesare forțele batalioanelor de infanterie nr. 1, 3 şi 4 (câte un batalion din Coşnița şi Cocieri), care trebuiau să fie transferate în Bender. A fost luată decizia de a se închide (bloca) podul, întrucât pe aici intrau în masă întăriri formate din gardişti, cazaci şi forțe armate din Tiraspol. La Varnița (suburbia Bender) i-am propus generalului Creangă crearea unui stat-major unit al Armatei şi al Poliției. Pentru o mai bună organizare şi coordonare a Armatei şi pentru dislocarea corespunzătoare a unităților militare de la Bender în liniile de front, la ora 18.30 l-am trimis în zona operațiunilor militare pe adjunctul meu, Şeful Statului-Major, generalul Dabija-Cazarov, împreună cu o grupă operativă a Statului-Major. În timp ce colonelul Gămurari conducea ofensiva pe direcția operativ-tactică Căuşeni-Bender, colonelul Karasev a atacat cu două batalioane de infanterie moto pe direcția Chişinău-Bender. Printre altele, batalionul condus de locotenent-colonelul Cihodari din poligonul Bulboaca a trebuit să pătrundă în oraş din două părți - pe drumul național din direcția Anenii Noi şi prin Varnița pe pod. Astfel, ofensiva asupra Benderului a fost realizată de la nord la sud, din direcția Chişinău şi Căuşeni, prin intermediul forțelor Batalioanelor de infanterie moto nr. 1, 3 şi 4, brigăzii de poliție cu destinație specială, unui divizion de artilerie, trei detaşamente de artilerie, două baterii antitanc şi trei baterii de aruncătoare, în total, 2 500 de persoane şi 56 de sisteme de artilerie.

Ambele tabere au utilizat în luptă tehnică blindată şi artilerie, partea moldovenească folosind transportoare blindate, vehicule blindate de luptă de infanterie, vehicule blindate de recunoaştere şi patrulare, transportoare uşoare blindate cu destinații multiple, precum şi tunuri antiaeriene, aruncătoare de calibrul 82 mm şi 120 mm, tunuri antitanc de calibru 100 mm, aproximativ 4 rachete antitanc 9K114 Şturm-S şi un lansator multiplu de rachete Alazan. Până în prezent, Transnistria susține că forțele moldoveneşti

au dispus de tancuri care chipurile ar fi provenit din România, însă aceasta este o pură fantezie. Observatorii militari din România, care se aflau în Bender, potrivit surselor transnistrene au devenit „consilieri români pe probleme militare", însă, în realitate, pe poziţii nu a existat niciun consilier din Bucureşti. Din acest motiv, Rusia a pus la dispoziţia separatiştilor nu doar consilieri, dar şi întreaga forţă militară a Armatei a 14-a, inclusiv tancuri pe care, chipurile, locuitorii paşnici din Bender „le-au luat cu forţa" de la trupele regulate ruseşti. Partea transnistreană a utilizat, cu excepţia tancurilor, câteva zeci de transportoare blindate, vehicule blindate de luptă de infanterie, vehicule blindate de recunoaştere şi patrulare, transportoare uşoare blindate cu destinaţii multiple, câteva aruncătoare, obuziere, lansatoare multiple de rachete Alazan şi sisteme autopropulsate antiaeriene de tip Şilka. Statul-Major al Armatei a 14-a era amplasat la Tiraspol. Divizia de infanterie moto nr. 59 şi brigada de rachete a Armatei au participat cu efectivul sau direct în luptele pentru Bender.

La 20 iunie, Mircea Snegur le-a adresat cetăţenilor ţării un apel la televiziune. Acesta a declarat că forţele autoproclamatei Republici Moldoveneşti Nistrene au atacat Poliţia din Bender şi că au fost introduse trupe pentru a preveni escaladarea ulterioarelor operaţiuni militare şi pentru restabilirea ordinii constituţionale. Radio Transnistria, în acel moment, explica cetăţenilor exact opusul, acuzând Chişinăul pentru tot. La 20 iunie, la Tiraspol, a fost anunţată mobilizarea generală. În aceeaşi zi, Consiliul Militar al Armatei a 14-a a trimis Parlamentului şi Guvernului din Republica Moldova o telegramă cifrată, în care punea la îndoială intenţiile paşnice ale Chişinăului şi anunţa că răbdarea sa „are o limită". Iată textul, cuvânt cu cuvânt, al acestei declaraţii:

Ignorând decizia luată la cea de-a 8-a sesiune a Parlamentului Republicii Moldova privind reglementarea paşnică a conflictului militar, la 19 iunie a fost dezlănţuită o agresiune armată deschisă, în urma căreia au fost expuse atacului taberele militare permanente ale Armatei a 14-a, a fost distrusă cantina, a fost deteriorată tehnica şi a fost incendiată cazarma personalului din oraşul Bender, au fost morţi şi răniţi din rândul militarilor. Au fost luaţi ostatici din rândul ofiţerilor, sublocotenenţilor şi soldaţilor. Pornind de la cele menţionate mai sus, Consiliul militar pune la îndoială iniţiativele paşnice privind soluţionarea conflictului armat din Transnistria, întreprinse de conducerea Moldovei. A fost compromisă şi blocată activitatea

observatorilor militari. Situația în care s-au aflat militarii și familiile acestora demonstrează încă o dată că răbdarea noastră are o limită. Și, anterior, v-am rugat să nu ne implicați într-un conflict armat. Consiliul militar al Armatei anunță și solicită de la conducerea Moldovei:

Încetarea imediată a agresiunii declanșate.

Respectarea cu strictețe a deciziei celei de a 8-a sesiuni parlamentare din Republica Moldova privind reglementarea pașnică a conflictului armat.

Elaborarea imediată a unei dispoziții de încetare a focului și, în decurs de o oră, până la 18.30, îndeplinirea acesteia. În cazul în care nu sunt îndeplinite aceste cerințe, ne rezervăm dreptul de a utiliza armamentul, cerem informarea populației locale, pe spatele căreia desfășurați această agresiune, și evacuarea acesteia din zona de conflict.

Vă informăm că, după ora 20.00, în vederea apărării taberelor militare și a familiilor militarilor, personalul și tehnica vor fi scoase pentru îndeplinirea sarcinilor.

Consiliul Militar al Armatei Generale a 14-a.
20.06.92

Comandamentul Armatei a 14-a a întreprins un demers pentru care, legal, nu avea absolut nicio autoritate. În document, care nu a fost nimic altceva decât o grosolănie politico-militară, se menționa despre o „agresiune dezlănțuită”? Împotriva cui? Împotriva Rusiei? Chiar și în acest caz, reacția nu ar fi trebuit să vină din partea comandamentului Armatei a 14-a. Chișinăului i s-a ordonat (?!) „*elaborarea imediată a unei dispoziții de încetare a focului și în decurs de o oră, până la ora 18.30, îndeplinirea acesteia*”. Însă eu, personal, am primit o copie a acestei declarații la ora 18.08! Cum și-a imaginat Netkaciov că în doar 20 de minute va fi pusă în aplicare procedura de evacuare a populației din zona de conflict?

Această lipsă de jenă fără precedent se poate explica (însă nu și justifica) numai prin atmosfera generală de dezorganizare, de decădere și de degradare care domnea în Rusia lui Elțîn. Citind textul declarației, mi-am pus multe întrebări.

Ce fel de sarcină și de la cine primise această sarcină Armata a 14-a? Ce drept avea conducerea acesteia să declare război unui stat independent? Am înțeles atunci că nu era un puci în spiritul lui Augusto Pinochet și că Netkaciov își coordona acțiunile cu Moscova. Puternicul stat recurgea la acțiuni militare deschise, dorind, pe termen lung, să destrame Republica Moldova.

Potrivit Direcției de Informații și Contraspionaj din cadrul Ministerului Apărării din Moldova, conducerea Armatei a 14-a desfășura, în acel moment, acțiuni de completare a Diviziei 59 de infanterie moto până la acoperirea completă a schemei de personal. În prima etapă (22-27 iunie) regimentele de infanterie moto 176, 179 și 183 au format, completând trupele cu rezerviști transnistreni, câte un batalion de infanterie moto, regimentul de rachete antiaeriene - un divizion de apărare antirachetă, iar regimentul de artilerie - un divizion de artilerie. Aceste trupe erau dislocate pe poligonul de la Tiraspol, unde derulau pregătirea militară specifică.

În cea de-a doua etapă, regimentele Diviziei 59 de infanterie moto aveau sarcina de a mai forma câte un batalion. Regimentul 176 de infanterie moto trebuia să formeze un batalion medical. La regimentul 536 de tancuri au fost scoase de la conservare 60 de tancuri care au fost reglate și pregătite pentru acțiuni militare (completare - în timpul manevrelor de reglaj, un tanc a luat foc, iar șoferul-mecanic a murit). Au fost create 4 grupe cu un total de 32 de oameni, iar la începutul lunii iulie aceste formațiuni și-au început misiunile, trecând Nistrul pe segmentul Varnița - Bîciok. Un batalion medico-sanitar și Regimentul 183 au fost scoase de pe poziții și au ocupat poziții de luptă la vest de satul Parcani. În zona de conflict au intrat mai mult de 60 de tancuri de la Regimentul 350 de tancuri. Toate mijloacele batalionului radioelectronic al Armatei a 14-a lucrau în regim de alarmă. Aceste informații demonstrau implicarea directă a unor subunități ale Diviziei 59 în acțiuni militare împotriva Republicii Moldova. La 26-27 iunie și în zilele următoare, militarii și artileria Armatei a 14-a de pe poligonul de la Tiraspol au deschis deja focul asupra zonelor locuite de pe malul drept al Nistrului și asupra pozițiilor Forțelor Armate ale Moldovei. Au fost înregistrate lansări de rachete de pe platformele *Osa-Oka* asupra unor ținte terestre pe direcția satelor Varnița și Gura-Bîcului. Obuzierele autopropulsate *Akația* au executat foc asupra orașului Bender și a bazelor de operații de la Chițcani. Mijloacele de apărare antirachetă ale Regimentului de rachete 1162 au fost puse pe poziții de luptă, inclusiv în zona satului Parcani și în bazele de operații de la Coșnița și Cocieri.

Ordinul comandantului suprem Mircea Snegur de a introduce Armata la Bender a fost și este criticat și în prezent de către mulți istoricii militari, politicieni și cetățeni obișnuiți de pe ambele maluri ale Nistrului, inclusiv de către participanții la evenimente. Snegur însuși ar fi bucuros dacă s-ar

putea dezice de acest ordin şi ar transfera întreaga responsabilitate asupra subordonaţilor, dar faptele rămân fapte - el a fost cel care a luat hotărârea, nimeni altcineva. De altminteri, acest lucru este cunoscut doar din cele spuse de noi, de participanţii operaţiunilor de la Bender - şeful statului, prevăzător, nu a lăsat niciun fel de urme documentare. Ordinele verbale de implicare a unităţilor militare în evenimenele din Bender nu au fost ulterior confirmate şi editate în scris cum cere Regulamentul militar şi legile de război. Legând mâinile Parlamentului şi obţinând extinderea atribuţiilor preşedintelui, Snegur s-a gândit doar la imaginea sa, nu la răspunderea de cel mai înalt nivel pe care şi-a asumat-o, dar la a cărei greutate nu a putut face faţă. Desigur, situaţia era critică, separatiştii nu îşi ascundeau apetitul pentru teritoriile din dreapta Nistrului şi era deja o crimă să se aştepte desprinderea unei alte bucăţi de pământ din Moldova. Cu toate acestea, atacul asupra unui oraş apărat de o puternică armată rusă nu era o crimă mai puţin importantă, de vreme ce Armata Naţională, abia formată de către Ministerul Apărării, era complet nepregătită pentru operaţiuni militare de o asemenea anvergură şi împotriva unui asemenea adversar. Armata Naţională era cu atât mai puţin pregătită să desfăşoare la Bender lupte de stradă. Luptele în interiorul oraşelor sunt considerate de ştiinţa militară drept unele dintre cele mai dificile operaţiuni militare. „*Realitatea este că Moldova nu şi-a pregătit, în prealabil, Armata, care nu era gata pentru luptă, iar comandantul suprem M. Snegur a fost atras uşor într-o capcană, care ne-a costat pe noi sute de morţi, mii de răniţi şi pierderea oraşului Tighina*”, observă pertinent colonelul Anatoli Munteanu în cartea *Sacrificiu şi trădare. Războiul de secesiune în Republica Moldova (1990-1992),* editura Bucureşti, 2005.

Într-adevăr, în final, decizia lui Snegur s-a dovedit a fi amorală, stupidă şi contraproductivă: am suferit pierderi umane şi materiale, nu am reuşit să păstrăm Benderul, procesul de dezintegrare s-a intensificat, în schimb, propaganda lui Smirnov a primit încă un motiv în plus să-i numească pe reprezentanţii puterii de la Chişinău „călăi ai Transnistriei”.

Intrarea trupelor în Bender este cea mai prostească decizie a lui Snegur şi demonstrează neputinţa bătrânului Creangă care ar fi trebui să se opună, în calitate de prim-adjunct şi şef al Comandamentului, responsabil cu coordonarea acţiunilor armate ale Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securităţii Naţionale de pe lângă Preşedinţie, s-a pronunţat, cuprins de emoţie, generalul Nicolae Petrică, în cartea „Mi-aş relua viaţa...”.

Creangă a introdus trupele fără acţiuni de recunoaştere, fără organizarea unor acţiuni de colaborare, fără să ţină cont de situaţia existentă în teren şi, bineînţeles, ca să nu rămână urme, fără directiva preşedintelui sau ordin de luptă. Ei au introdus ultimele rezerve şi ar fi trebuit să ţină cont de toate aspectele. Trebuia să ceară măcar un răgaz preşedintelui pentru a putea pregăti trupele, mai ales că, în această perioadă, apăruse posibilitatea de a suspenda complet acţiunea militară.

La baza de operaţii de la Cocieri se instaurase deja o perioadă de pace de o lună, la fel şi la Coşniţa, iar, la Bender, comisia îşi desfăşură activitatea cu succes. A fost dat ordinul ca 30% dintre rezervişti să primească permisie. Dar noi, moldovenii, nu avem noţiunea aceasta, 30%. Fiecare voia să plece. Mie mi-a fost mai uşor, aveam o trecere peste Nistru şi nimeni nu avea dreptul, fără semnătura mea, să părăsească baza de operaţii. În cazul colonelului Karasev era altceva, batalionul acestuia se afla la Bulboca, drept rezervă. De aceea, trupele au pornit nepregătite. În momentul începerii acţiunilor militare la Bender era o lipsă acută de soldaţi. Aceştia erau acasă, la Bălţi, la Floreşti etc. După spusele lui V. Cihadari, tunurile nu erau calibrate, iar automatele se aflau în cutii. În loc de 400 de oameni, într-un batalion erau doar 120, fără o hartă a Benderului şi fără multe alte lucruri.

Sunt profund convins de faptul că ar fi putut fi oprită această intrare a trupelor în Bender, care nu a folosit nimănui. Cred că Direcţia principală de operaţiuni condusă de Gusleacov ar fi făcut faţă presiunilor exercitate de Kostenko, comandant de batalion care întrecea orice măsură.

Creangă ar fi trebuit să îşi respecte obligaţiile până la sfârşit, trebuia să îl convingă pe preşedinte că intrarea trupelor în Bender este inutilă. Ar fi trebuit să înţeleagă că nu ai cum să cucereşti Benderul cu două batalioane, mai ales că el fusese combatant în Afganistan (consilier). El ar fi trebuit să fie conştient de faptul că Armata a 14-a poate crea, în orice direcţie, o contrapondere de forţe şi mijloace şi că pot apărea urmări nefaste. Creangă ar fi trebuit să prevadă că soldaţii nu pot fi dispuşi cu spatele spre cetate. Pentru că aşa s-au petrecut lucrurile: cei care treceau în câmp deschis să apere podul erau împuşcaţi în spate din cetate de ostaşii ruşi şi cazaci, gardiştii care s-au retras în cetatea lui Ştefan din oraşul Bender. 58 de oameni au fost împuşcaţi din spate. Mulţi erau trimişi fără armament. Din prostia comandantului au murit mulţi şi nimeni nu a fost pedepsit. Eu nu spun că neapărat ar trebui trimis la închisoare Creangă, dar măcar să i se spună că e un criminal. Ca răspuns la numeroasele mele demersuri la Procuratură, mi s-a spus că nu e de competenţa acesteia (pag. 149-150).

Sincer vorbind, Poliția din Bender trebuia ajutată anterior, în primul rând, prin metode diplomatice, lucrând cu locuitorii care se bucurau de autoritate, explicându-le faptul că opoziția lor este inoportună, făcând compromisuri judicioase. Dar, aşa cum am mai spus, parlamentarii şi membrii Guvernului nostru, deşi făceau parte din diferite comisii pentru construirea păcii, stăteau în majoritatea timpului în fotoliile moi de la Chişinău, iar dacă ajungeau în Transnistria, o făceau strict în interes personal.

Pavel Creangă, analizând în cartea sa *Vreau să povestesc...* circumstanțele intrării trupelor în Bender, ajunge la rândul său la aceleaşi concluzii ca şi Petrică, dar are propriul punct de vedere cu privire la cine a fost, de fapt, vinovat. Generalul se dezice complet de responsabilitate şi critică hotărât (dar târziu!) ordinul lui Snegur:

> *Este evident că situația existentă, la 19 iunie, în Bender, necesita acțiuni ferme. În calitate de şef al Statului-Major, nu înțelegeam cum poți trimite trupe fără o evaluare a situației şi fără analiza posibilelor consecințe, fără o pregătire corespunzătoare a subunităților introduse în oraş, fără rezolvarea problemelor privind aprovizionarea completă a trupelor, adică fără derularea acelor activități pe care ar fi trebuit să le execute Statul-Major. Cu atât mai mult cu cât preşedintele a luat hotărârea de a introduce trupele în Bender fară să se consulte cu Statul-Major, a cărui părere nu a interesat pe nimeni. Cei care l-au îndemnat pe preşedinte să ia o asemenea decizie şi au participat la adoptarea acesteia, cedând în fața provocării, ne-au expus, practic. Ulterior, am aflat că asupra preşedintelui au fost exercitate presiuni din partea conducerii Parlamentului. Presiunile respective au fost create de acuzațiile cu privire la atitudinea lui indecisă. Chiar şi în această situație, am fost nevoiți să desfăşurăm operațiunea militară de la Bender, practic, fără pregătire, luând hotărâri pe parcurs, deoarece conjunctura se modifica în permanență şi necesita reacții imediate. Totuşi, la acea vreme, Statele Majore şi trupele nu erau gata să facă față agresiunii militare a Armatei a 14-a ruse, nici din punctul de vedere al nivelului de pregătire, nici al înzestrării cu armament, pentru acțiuni eficiente în astfel de condiții. Lipsa cadrelor pregătite din cadrul structurii de comandă a avut repercusiuni asupra îndeplinirii sarcinilor propuse* (pag. 129).

Potrivit citatului de mai sus, Creangă nu şi-a asumat responsabilitatea pentru măcelul de la Bender, făcând trimitere la ordinul verbal primit de sus, de la comandantul suprem. Remarc totuşi faptul că el a putut foarte

bine să se opună unui ordin dat de şeful statului, când acest lucru i-a convenit, în plan personal. În ajunul alegerilor prezidenţiale din 1996, înţelegând că Snegur nu poate menţine puterea şi folosindu-se, se pare, de susţinerea lui Petru Lucinschi, ministrul apărării nu s-a supus ordinului preşedintelui şi al comandantului suprem cu privire la instaurarea în Armată a stării excepţionale. Jumătate din cartea lui Creangă este dedicată tocmai acestui episod şi litigiului cu Snegur. În ceea ce priveşte evenimentele din anul 1992, ţinând cont de numărul de pagini dedicate acestora, războiul pentru integritatea Moldovei nu a fost cel mai important război din viaţa acestui general sovietic care, la bătrâneţe, s-a implicat, din neglijenţă, în intrigile de culise a doi politicieni cinici.

Analizând evenimentele din 1990-1992, Mircea Snegur s-a descris drept un „preşedinte fară experienţă", iar pe mine şi pe Plugaru, „miniştri fară experienţă". Ex-preşedintele a scris că era comandant suprem doar în virtutea funcţiei deţinute, nefiind deloc un strateg, fapt cu care nu putem să nu fim de acord. De asemenea, Snegur a făcut aluzii la lipsa de talent a lui Creangă şi s-a plâns de trădarea lui Plugaru.

> *Plugaru... afirmă că „diferendul a apărut pe fondul unei ieşiri emoţionale a preşedintelui". Cum e posibil aşa ceva? Doar ştii că nu e aşa, Plugaru. Doar erai lângă mine, erai cu mine. Vedeai cum sufăr, cum încărunţesc, cum plâng, de câteva ori am spus că nu mai pot, că îmi dau demisia* (pag. 158).

În acest caz, după cum reiese din text, Snegur se contrazice: să iei decizii pe fondul hohotelor de plâns şi al promisiunilor de depunere a demisiei înseamnă tocmai să acţionezi pe fond emoţional. Şi iată ce scrie Mircea Snegur cu privire la conflictul de la Bender:

> *Deja nu îmi mai aduc aminte dacă P. Creangă a participat, în mod direct, la luarea deciziei cu privire la Bender, dar hotărârea respectivă nu a fost luată doar de Snegur. În mod normal, ultimul cuvânt îi aparţinea lui Snegur care era comandant suprem şi preşedinte, dar eu mă consultam cu multe persoane. La procesul de elaborare şi luare a deciziei au participat: preşedintele Parlamentului, A. Moşanu, preşedintele Comisiei parlamentare pentru securitate* (în realitate, al Comisiei de luptă împotriva criminalităţii), *V. Berlinski, ministrul apărării I. Costaş, ministrul de interne C. Antoci.*

[1] Mircea Snegur, Eduard Volkov: *Dialoguri sincere*. Chişinău, 2007, pag. 157.

Prin urmare, decizia cu privire la introducerea trupelor în Bender a fost luată în mod colectiv (pag. 156).

Fostul preşedinte reia neîncetat această idee:

Toate deciziile au fost luate după discuţii detaliate cu membrii Consiliului Suprem de Securitate şi după consultări cu ministrul apărării (I. Costaş).

Eu nu am evitat responsabilitatea şi confirm faptul că introducerea unui contingent limitat al Armatei Naţionale în Bender (după ce situaţia s-a înrăutăţit din cauza implicării în conflict a Armatei a 14-a) a fost aprobată de mine. Decizia a fost cea corectă (pag. 444).

După cum putem vedea, Snegur nu spune nimic despre lucrurile importante - despre răspunderea lui pentru convorbirea telefonică avută cu Antoci, care a atras după sine introducerea în Bender a unei brigăzi de poliţie cu destinaţie specială, eveniment care s-a produs anterior implicării Armatei a 14-a şi intrării în luptă a Armatei Naţionale. El nu a discutat aceste aspecte cu mine, în calitatea mea de ministru al apărării! Nici acum nu pot înţelege cum a putut comandantul suprem să se bazeze pe date superficiale, neverificate, furnizate de Oboroc, Berlinski, Chirtoacă şi alţii, panicându-se după ce Antoci a strigat că Poliţia din Bender este asediată şi că trebuie introdusă urgent brigada generalului Gămurari şi că, de asemenea, trebuie să fie dat ordinul cu privire la introducerea în oraş a unităţilor militare pentru a ajuta Poliţia. Totul s-a întâmplat spontan, haotic, fără un plan elementar al acţiunilor militare, fără colaborare. Exact la această evoluţie a situaţiei sperau atât separatiştii, cât şi Armata a 14-a. Iar comandantul nostru suprem Snegur, din cauza incompetenţei lui şi a incapacităţii de a găsi consilieri experimentaţi, s-a lăsat, pur şi simplu, *corupt* de o provocare ordinară.

Nu, eu nu simt că aş avea vreo vină, pentru că nici prin gând nu mi-a trecut o asemenea încurcătură, cum este conflictul, scrie fostul preşedintele. *Cred că, dacă eram acasă în momentele critice, este posibil ca lucrurile să fi luat cu totul o altă turnură. Şi nu s-ar fi vărsat atunci sânge pe podul de la Dubăsari. M-aş fi străduit să nu permit acest lucru* (pag. 160)...

De ce în momentele critice Snegur nu se afla niciodată la Chişinău reprezintă, în fapt, o întrebare foarte interesantă şi necesită o analiză aparte a documentelor care, în prezent, nu îmi sunt accesibile. Fenomenul surprinzător

al lipsei şefului statului în timpul, practic, al tuturor provocărilor la adresa Moldovei din perioada 1990-1992 a fost remarcat de mulţi, începând cu Piotr Şornikov[1] şi terminând cu Snegur însuşi, care nu a oferit o explicaţie clară acestui fapt. Probabil că această întrebare ne va intriga mult timp de acum înainte. Ca militar, susţin că acel comandant suprem care afirmă că lupta nu a fost pierdută de el, ci de subordonaţii lui este deplorabil! Şi nu sunt singurul care crede acest lucru. „*Conflictul armat din Transnistria a fost declanşat de fostul preşedinte şi de cei care îl înconjurau*”, rezumă Dumitru Moţpan, citat în cartea lui Fiodor Angheli *Autonomia Găgăuziei. Oameni şi fapte (1989-2005).* Am spus deja că nu am reuşit să intru în cercul apropiat al lui Mircea Snegur şi nici nu m-am numărat printre consilierii lui de încredere. După război am fost întrebat, în repetate rânduri, în ce mod erau luate hotărârile *colective,* cum erau date ordinele, verbal sau în scris, unde şi în ce mod erau fixate deciziile de tipul introducerii trupelor în Bender. Ce aş putea spune în acest sens? Ordinele care erau date de la vârful puterii şi cele care stabileau momentele-cheie ale evenimentelor erau, de regulă, verbale şi se transmiteau în mod direct sau prin telefon. Altfel procedam noi, subordonaţii comandantului suprem - toate indicaţiile, toate apelurile telefonice ale Ministerului Afacerilor Interne şi ale Ministerului Apărării au fost înregistrate cât timp aceste instituţii au fost conduse de mine. La unitatea de serviciu a MAI şi MApN exista un jurnal de derulare a acţiunilor armate, după care puteau fi urmărite toate aspectele. Nu sunt sigur dacă toate aceste date istorice au fost păstrate, dar, în perioada 1990-1992, înregistrările în jurnal se făceau cu meticulozitate, deoarece eu am acţionat întotdeauna în spiritul legii şi al regulamentelor şi i-am determinat şi pe subordonaţii mei să procedeze la fel.

[1] Piotr Şornikov, *Fenomenul Transnistria.* Tiraspol, 2003, pag. 226.

CAPITOLUL 34

Cum am pierdut Benderul

Karasev blochează podul. Tancurile trec peste Nistru. Cum i-au trimis Dabija şi Creangă la moarte pe soldaţii şi ofiţerii noştri. Armata a 14-a trece la atac. Frigiderele cu cadavre. Banditii din Bender. Dimensiunile pierderilor. A luptat, oare, Poliţia rutieră?

În noaptea de 19 spre 20 iunie, în timpul unui atac susţinut, Poliţia şi Forţele Armate ale Moldovei au ocupat centrul Benderului. Îmi aduc aminte că în oraş au intrat, în principal, trupele Ministerului Afacerilor Interne, susţinute de Armata Naţională, iar Ministerul Apărării a coordonat acţiunile la bazele de operaţii de la Coşniţa şi Cocieri. În acel moment, pierderile noastre erau de aproximativ zece morţi şi 130 de răniţi. În oraş au intrat Poliţia şi voluntari din Chişinău, Criuleni, Orhei, Hînceşti, Cahul, Cantemir, primul batalion de poliţie din Coşniţa, subunităţi din Cocieri, Gura Bîcului şi de la poligonul militar de la Bulboaca.

Multe probleme au apărut din cauza lipsei totale de coordonare. Militari ai unor instituţii diferite au fost trimişi pentru a ocupa poziţii diferite, iar pentru a păstra unitatea, era nevoie de experienţă, îndemânare şi multe eforturi din partea Comandamentului Suprem. Nu exista nimic de acest fel. Forţele noastre erau puţine, erau dezorganizate, iar adversarul era numeros şi bine organizat, prin eforturile profesioniştilor din cadrul Armatei a 14-a şi ale consultanţilor din partea FSB. Tiraspolul putea să opună Chişinăului nu doar detaşamentele gărzii republicane şi detaşamentele teritoriale de salvare, dar şi cele formate din muncitorii şi funcţionarii de la întreprinderi, voluntari din republicile din jur şi din trupele de cazaci de la Marea Neagră. La operaţiunea de la Bender au luptat batalionul al 2-lea transnistrean, patru

brigăzi motorizate, brigăzile cu destinaţie specială Delta şi Nistru, cu un număr total de 5 000 de oameni, şi, cel mai important, unităţi ale Armatei a 14-a (numărul exact al soldaţilor şi ofiţerilor care au participat direct la lupte nu a fost stabilit).

Chişinăul a luat hotărârea de a închide podul peste Nistru cu ajutorul forţelor celei de-a doua grupe tactice a Ministerului Apărării, în scopul blocării dislocării, de la Tiraspol la Bender, a trupelor suplimentare ale inamicului. Operaţiunea a fost organizată de colonelul Leonid Karasev, originar din Bălţi, fost combatant al Armatei a 14-a, care a depus jurământul pentru Republica Moldova. Sub conducerea acestuia, spre pod s-a deplasat un batalion de infanterie motorizată, care fusese dislocat la Centrul de învăţământ de la Bulboaca şi completat, în principal, cu soldaţi care îşi începuseră serviciul militar în Armata Sovietică şi erau pregătiţi un pic mai bine decât restul. Karasev dispunea de două tunuri antitanc, aruncătoare de grenade şi 21 de transportoare uşoare, blindate cu destinaţii multiple (MTLB). Deoarece mulţi militari erau în concediu, batalionul a fost întărit cu subunităţi de infanterie motorizate din componenţa altor grupe tactice şi cu militari în rezervă. În plus, a fost luată decizia de a introduce în oraş subunităţi ale batalioanelor de infanterie motorizată 1, 3, 4, 6 şi 7 şi subunităţile de artilerie ale celei de-a 2-a grupe tactice (subunităţile batalioanelor de infanterie motorizate 6 şi 7 nu au reuşit să intre în Bender).

În dimineaţa zilei de 20 iunie, 8 tancuri ale Armatei a 14-a s-au deplasat dinspre Tiraspol către pod. Trei au fost avariate, celelalte s-au întors spre Tiraspol. Atacul a eşuat. Asupra celor morţi au fost descoperite legitimaţii de militar aparţinând forţelor militare ruse ale Armatei a 14-a ruse.

Totuşi, unii dintre soldaţii noştri au intrat în panică la vederea tancurilor şi au luat-o la fugă. La ce ne-am fi putut aştepta din partea unei armate nepregătite?

Iată ce-şi aminteşte Anton Gămurari:

Luptătorii tineri, neexperimentaţi se temeau foarte mult de acţiuni militare. La 23 iunie a existat următorul caz: de frică, un carabinier a închis ochii şi, fără să se mai uite, a apăsat pe trăgaci, împuşcând şase consăteni. Îmi aduc aminte exact şi, fără îndoială, nu voi uita niciodată cum am aşezat cadavrele pe o foaie de cort, stăteam şi ne uitam, era o dimineaţă rece, se ridicau aburi din sânge... Când am fost rănit, unul dintre aceşti flăcăi a părăsit poziţiile, gândindu-se că nimeni nu mai poate să-i ţină în frâu... Dar au fost

şi multe exemple de bărbăţie. Unul dintre soldaţii mei, pe nume Fulga, a murit la Bender, respingând atacul unui grup de terorişti-diversionişti. Aceştia fuseseră pregătiţi pe Insula Şerpilor de către Direcţia Generală de Informaţii (GRU) a Armatei ruse. De la începerea războiului, aceste grupuri s-au infiltrat în Transnistria pentru a se antrena pe oameni reali. La postul de inspecţie rutieră aflat lângă turnul de televiziune, în timp ce se schimba tura, diversioniştii au ucis trei medici civili. Fulga a plecat împotriva lor cu un transportor blindat şi a primit un glonţ în gură...

Erau câte cinci atacuri psihice pe zi din partea gardiştilor, armatei şi cazacilor pe care noi le respingeam, deşi, recunosc cinstit, era groaznic. Erau şi lupte corp la corp. Îmi aduc aminte cum soldatul meu Aleksandr Zelinski (cel care l-a capturat pe Smirnov la Chişinău) le-a propus luptătorilor din Batalionul „Dnestr” o luptă corp la corp. Treizeci de luptători de-ai noştri au luptat cu treizeci de transnistreni şi au învins. În perioada războiului, Batalionul „Dnestr” a fost completat de trei ori, pierderile lor fiind mari... La Bender a murit eroic ginerele meu Serghei Kulaţki. Fratele meu Dmitri a fost rănit de două ori, şi-a pierdut degetele de la o mână, în schimb a reuşit să salveze o grupă întreagă. Unul dintre colegii fratelui meu s-a jurat că, dacă supravieţuieşte în acest război, se hirotoniseşte şi, într-adevăr, a devenit preot...

Până în seara zilei de 19 iunie, Benderul a fost al nostru. Batalionul aflat sub conducerea lui Karasev şi subunitatea antitanc a căpitanului Prodan au respins şi al doilea atac. Tancurile de pe malul stâng al Nistrului au atacat a treia oară forţele noastre.

„*Era ca în iad,* redă Anatol Munteanu cele relatate de Leonid Karasev*.* *Au cerut de câteva ori întăriri la Comandamentul general, la generalul P. Creangă, căci era nevoie ca de aer de tunuri antitanc, de armament şi muniţie, dar nu s-a procedat în acest sens. I-am solicitat generalului Dabija-Cazarov să ne sprijine cu divizionul antitanc „Sturm-S” comandat de Donţu, divizion cu care acest locotenent-colonel se lăuda la fiecare şedinţă de minister, dar nici acesta nu a sosit. Am fost lăsaţi în voia sorţii. Luptătorii se simţeau abandonaţi, trădaţi, erau convinşi că vor muri unul după altul... Soldaţii mei au simţit cu adevărat gustul victoriei când tancurile lui Lebed au început să ardă, când aruncătoarele noastre de mine şi două tunuri antitanc au făcut ţăndări şenilele vehiculelor blindate”.*

Din cauza întârzierii generalului F. Dabija-Cazarov, în zona în care se duceau luptele nu exista o comandă unică, o coordonare a Forţelor Armate

şi a Poliţiei, toţi găseau ieşiri din situaţie bazându-se pe propriile lor idei, comentează Anatol Munteanu. *Nu exista niciun fel de plan de atac sau de apărare, trupele noastre nu dispuneau de o comandă unică. Sub conducerea coloneilor A. Gămurari şi V. Gusleacov, Poliţia şi voluntarii care sosiseră din direcţia Căuşeni luptau separat, în centru şi în partea de sud-vest a oraşului. Armata şi militarii rezervişti, lăsaţi în voia sorţii pe câmpul de luptă de generalul Dabija-Cazarov, sub comanda lui L. Karasev şi a colonelului M. Mămăligă luptau la nord-est, pe direcţia Chişinău. Legătura dintre aceştia a lipsit aproape tot timpul.*

În seara zilei de 19 iunie, forţele Tiraspolului s-au regrupat şi au început atacul asupra Benderului, fiind susţinute de tancuri şi de artilerie, fapt ce a provocat victime în rândul populaţiei civile. Batalionul 1 de infanterie motorizată a reuşit să apere podul doar până la data de 20 iunie. Ulterior, circumstanţele nu au mai fost în favoarea noastră. Spatele batalionului 1 de infanterie motorizată şi al bateriei antitanc a fost bombardat de pe teritoriul obiectivelor militare ale Armatei a 14-a din cetatea Benderului şi de la batalionul chimic, ceea ce făcea imposibilă apărarea în continuare a podului. La data de 20 iunie, două avioane moldoveneşti MiG-29 (avioane de vânătoare, nu bombardiere, cum s-a scris ulterior) au încercat să bombardeze podul, dar bombele au nimerit în satul Parcani, distrugând câteva case. Ulterior propaganda transnistreană a afirmat că la ordinul conducerii Armatei a 14-a şi cu ajutorul mijloacelor militare de apărare antiaeriană ar fi fost doborât un avion moldovenesc, deşi, în realitate, nu s-a întâmplat aşa.

În intervalul 21-22 iunie, în timpul luptelor, Tiraspolul a îmbătat persoanele înarmate, către Bender îndreptându-se maşini încărcate cu votcă şi coniac, îşi aduce aminte Victor Gusleacov. *Bărbaţii nu mai aveau frică. Funcţiona o adevărată maşină de tocat carne! Pornise sirena de apărare civilă a oraşului. Zgomotul produs de tunurile de la Parcani îţi spărgea timpanele, tancurile treceau pe pod către Secţia orăşenească de poliţie...*

La 23 iunie, un grup format din lucrători de poliţie, în frunte cu maiorul Leonid Ghica, a fost trimis să raporteze situaţia la o şedinţă a Parlamentului Moldovei. După ce au ascultat raportul, deputaţii au luat hotărârea... de a continua activitatea de reglementare operativă! În acest timp, pentru a-l ajuta pe Karasev, la ordinul lui Creangă, Dabija a dat ordinul criminal privind deplasarea unui grup de soldaţi şi ofiţeri de la poligonul Bulboaca

spre pod, fără să facă un lucru elementar, evident oricărui locotenent, recunoaşterea locului. Pe drum, acestui batalion i s-a mai adăugat unul dislocat în pădurea de lângă Anenii Noi. În tot acest răstimp, Antoci mă suna la fiecare 30 de minute şi striga isteric că acolo Poliția va fi distrusă, că acest fapt îmi va rămâne pe conştiință, că voi fi învinuit de trădare şi voi fi osândit pe veci. În concluzie, grupul, în maşini şi autobuze, fără acoperire, cu armele într-un loc şi soldații în alt loc, a plecat, ca la paradă, în direcția podului, pe lângă cetatea lui Ştefan din Bender.

> *Ignoranță asupra situației, lipsa unei hărți a oraşului*, îşi aduce aminte Gusleacov. *A venit la mine colonelul Rebeja şi mi-a spus: „Dați-ne o hartă, nu ştim în ce direcție s-o luăm de la stația Bender-2!”, l-am sfătuit să meargă pe jos de-a lungul căii ferate. Dar în loc să procedeze aşa, i-au pus pe soldați în maşini şi au trecut pe lângă cetatea Benderului, unde totul era deschis, zonă ideală pentru tragere!*

Ideea de a distribui armamentul şi muniția direct la pozițiile de luptă i-a aparținut generalului Creangă care a afirmat că altfel acestea ar fi furate. În cetate, se aflau brigada de rachete a Armatei a 14-a şi un batalion chimic, precum şi militari de gardă, cazaci şi voluntari care fugiseră din oraş, apărați de Armata a 14-a, în total, aproximativ 350 de persoane. Ştiau foarte bine că forțele moldoveneşti se îndreaptă în această direcție. Şi au început să tragă în ai noştri... Iată ce a relatat despre acest episod generalul Anton Gămurari:

> *În momentul în care soldații s-au aliniat în poligonul de la Bulboaca, unii dintre aceştia erau în stare de ebrietate, pentru că în ajun părinții le aduseseră recruților vin şi băuseră împreună. Generalul Dabija-Cazarov a trimis, la comanda lui Creangă, soldații la Bender, fără să facă recunoaşterea, fară să le dea arme. Creangă şi Dabija îşi închipuiau că există o anumită înțelegere cu Tiraspolul că ai noştri să fie lăsați să treacă şi că, până la pod, pot ajunge nestingheriți. Iată de ce s-a ajuns aici - să fie încărcate autobuzele cu soldați fără arme şi să treacă pe lângă cetate. Cea mai mare prostie făcută pe toată durata acestui război, mai mult decât atât - o crimă! Creangă şi Dabija făceau parte din acea cohortă de generali stalinişti, pentru care viața soldaților nu însemna nimic, care credeau că poți arunca chiar şi cu cadavre în adversar, numai să obții victoria. Apropo, la fel era şi generalul Lebed, care îşi punea soldații să pornească la atac de câte trei, patru ori pe zi, fiindu-i indiferent câți oameni vor muri. Şi-a dat seama abia în momentul în care pierderile au devenit însemnate...*

Când a început mitralierea coloanei dinspre cetatea Bender, peste 20 de soldaţi şi ofiţeri rezervişti au murit, 19 luptători au fost luaţi prizonieri, trei au încercat să fugă şi au fost ucişi. De fapt, chiar în acel moment, Armata a 14-a rusă a luat, în mod deschis, atitudine împotriva noastră. Eu am trimis două transportoare blindate (BTR), cu ajutorul cărora am reuşit să scoatem 100 de persoane de sub tirul inamicului, după care i-am dus la secţia de poliţie din oraş şi i-am distribuit la posturi. Tudor Gonţa, comisar de poliţie la Anenii Noi, ne-a propus să cucerim cetatea, afirmând că ştie toate intrările secrete, dar nu ni s-a permis acest lucru de teamă că Armata a 14-a va declanşa un război de proporţii. Dabija, care a înţeles greşeala pe care o făcuse, s-a speriat foarte tare şi a stat ascuns trei zile la Cârnăţeni, la Mămăligă. Dacă în acel moment l-ar fi prins ai lui, l-ar fi împuşcat fără să-l judece sau să-l ancheteze şi fără să mai reflecteze la urmări.

Generalul Dabija-Cazarov - căruia Creangă îi dăduse ordin să sosească la Bender pentru înfiinţarea unui punct de comandă, organizarea apărării, coordonarea acţiunilor militare ale soldaţilor, ale Poliţiei şi voluntarilor - s-a ascuns la Anenii Noi, de unde scria denunţuri la cartierul general. Apoi s-a aflat la Varniţa şi Chişinău, oriunde îi convenea, numai în locurile unde era nevoie de el, nu. Colegii erau de părere că Dabija, adjunct al ministrului apărării şi coordonator al operaţiunilor de la Bender, era, de fapt, un dezertor care îşi abandonase soldaţii şi ofiţerii. După război, incidentul petrecut lângă zidurile cetăţii Benderului a fost analizat de o comisie de anchetă din cadrul Procuraturii, condusă de către Veaceslav Didîk. Cu toate acestea, Creangă şi Dabija nu numai că nu au fost traşi la răspundere penală, ci au primit noi funcţii înalte! În noaptea de 23 iunie, în acelaşi loc, lângă cetatea Benderului, s-a petrecut încă un incident sângeros şi lipsit de sens. Coloana de militari de gardă a lui Kostenko începuse să se retragă către cetate, de unde a fost întâmpinată cu foc susţinut, fiind percepută drept inamică. Au fost ucise câteva zeci de persoane. Despre acest incident şi-a amintit Anton Gămurari:

Generalul Costaş mi-a dat două tunuri şi rachete antitanc dirijate, maşini blindate cu câte treizeci de rachete antitanc, avertizându-mă că fiecare dintre acestea costă, chipurile, 20 000 de dolari şi, dacă măcar una ajunge la oamenii lui Smirnov, voi avea de suferit... Am tras cu aceste rachete, se pare, în palatul lucrătorilor feroviari, de unde se executa foc asupra noastră. Când cei aflaţi în cetatea Benderului au auzit cum explodează aceste rachete, s-au

gândit că îi atacăm cu tancuri româneşti. La Tiraspol se ştia foarte bine că nu dispuneam de tancuri proprii. Şi atunci s-au gândit că, dacă nu avem tancuri moldoveneşti, atunci le-am primit din România... Crezând că sunt atacaţi cu aceste tancuri mitice, cei aflaţi în cetate au deschis focul asupra oamenilor lui Kostenko. Zgomotul făcut de exploziile acestor rachete a ajuns până la Chişinău unde toţi reprezentanţii Puterii s-au speriat de moarte. Sunt convins că unii erau deja pe picior de plecare, pentru că Lebed ameninţase că va ajunge la Chişinău şi va lua cina la Bucureşti.

Desigur, era doar o cacealma. „Românii” şi „tancurile româneşti” îi speriaseră şi pe cazacii care strigau: „Vă vom ucide, românilor!” Aceştia porneau la atac având la brâu plosca plină cu alcool, iar, drept gustare, icre la borcan. Toţi erau persoane dubioase, în care nici măcar gardiştii nu aveau încredere. Aflaţi în spatele frontului, membrii gărzii transnistrene acţionau ca un detaşament de baraj, împuşcându-i pe cazaci din spate dacă aceştia s-ar fi retras.
Au fost cazuri când cazacii au trimis soli cu următorul mesaj: „Dacă nu trageţi, atunci nici noi nu tragem”. Cam aşa ştiau şi puteau ei să lupte...

La 20 iunie, în timpul nopţii, gardişti şi unităţi ale Armatei a 14-a au pătruns în oraş şi au ocupat centrul. Forţele noastre se retrăgeau pe o ploaie torenţială şi sub focul inamicului.

Colonelul Karasev şi comandantul Statului-Major, Cihodari, au fost grav răniţi, dar au reuşit să iasă din încercuire. Menţionez că după război Karasev a devenit preot şi a primit o parohie în eparhia de la Bălţi. El a fost înlocuit de colonelul Guriţanu (ulterior, grupa a fost condusă de colonelul Olteanu, apoi de colonelul Telipan). Două baterii moldoveneşti de artilerie au fost distruse, iar noi am pierdut controlul asupra podului peste Nistru.

Brigada condusă de generalul Dabija-Cazarov - dislocată pe direcţia Chişinău şi Bălţi, în zona industrială la Varniţa şi la Borisovca, localităţi aflate între cele două fronturi - s-a retras cuprinsă de panică la periferia oraşului Tighina, cedându-i adversarului poziţiile ocupate anterior de poliţişti, constată Anatol Munteanu. *Majoritatea luptătorilor acestei unităţi, formate din soldaţi rezervişti, au dezertat şi s-au ascuns în pădurea Tighinei.*
Ei au cedat adversarului poziţiile de la Varniţa şi Protivogailovca fără să opună rezistenţă.

La 21 şi 22 iunie, au fost create noi poziţii de apărare. Până la 26 iunie, au avut loc lupte prelungite cu utilizarea tehnicii blindate, a artileriei,

a aruncătoarelor de mine şi de rachete, cu atacuri reciproce şi tiruri. Unele cartiere erau controlate pe rând, când de o parte combatantă, când de cealaltă. Lunetiştii ambelor tabere trăgeau de pe acoperişurile şi de la ferestrele blocurilor de locuințe. Începând cu data de 23 iunie, controlam doar partea sudică a oraşului (microraionul Leninski), un alt raion în centrul oraşului, adiacent secției de poliție, şi o fâşie care unea aceste teritorii.

În această zi, Forțele Armate ale Moldovei şi Poliția au dus lupte grele pe direcțiile Coşnița, Cocieri, Bender. Din Grigoriopol au fost lansate 8 rachete cu reacție de tip *Alazan* asupra centrului de comandă situat la Coşnița. Toată ziua şi toată noaptea, forțele republicii autoproclamate au tras cu acest tip de rachete şi lansatoare de rachete, precum şi cu armament de infanterie asupra Statului-Major de la Cocieri şi asupra pozițiilor moldoveneşti din satul Roghi. Peste clădirea cantinei au căzut cinci mine. Jumătate de sat a fost distrusă, se executa foc asupra civililor, s-au înregistrat morți şi răniți. Focul a încetat doar la ora cinci dimineața. În total, asupra pozițiilor au fost lansate peste 2 500 de mine şi proiectile.

La Bender, în aceeaşi zi, după reglarea tirului artileriei a început bombardarea intensă a Comisariatului de poliție. La ora 17.00, asupra Comisariatului a început să se tragă cu tancul, cu armament de infanterie şi cu aruncătoare de grenade. Forțele noastre armate respingeau însă atacurile adversarului. În raionul Varnița, pe la amiază, a sosit un grup de 300 de cazaci, iar după atacul transnistrenilor de la 16.30, apărătorii Varniței au fost nevoiți să treacă la hotarul nou. Se putea observa o mare acumulare de forțe ale inamicului lângă satul Mereneşti, sosiseră şi trupele de desant din Transnistria, peste pod au trecut 10 tancuri şi două transportoare blindate care au intrat imediat în luptă. În raionul Gîrbovița s-au ciocnit un transportor blindat şi un camion ZIL-130, au fost 4 răniți.

Focul puternic de artilerie din partea Tiraspolului a distrus silozul de cereale de la Bender. Au ars Uzina de conserve, Fabrica de încălțăminte, Biroul de evidență a populației, iar, la gara Bender-1 au luat foc o cisternă cu combustibil şi vagoane întregi încărcate cu lemn.

Conducerea autoproclamatei republici transnistrene purta în acest timp un intens război informațional împotriva Moldovei. La Tiraspol şi la Bender populația era cuprinsă de panică şi din cauza mass-mediei care difuza diferite zvonuri. Se spunea că moldovenii ar fi minat întreprinderile transnistrene, iar echipamentele sunt demontate şi cărate în Moldova.

Jumătate din locuitorii Tiraspolului au plecat, locuitorii Benderului plecau cu maşinile sau pe jos fie spre Chişinău, fie pe malul stâng. Au apărut refugiaţii. Conform informaţiilor Comitetului executiv orăşenesc din Bender, în decurs de câteva zile oraşul a fost părăsit de mai mult de jumătate din locuitorii săi, în total, în luna iulie, fiind înregistraţi 80 000 de refugiaţi. Oamenii treceau prin dispozitivele de luptă, iar comandamentul nostru, dorind să evite victimele din rândul populaţiei paşnice, depunea eforturi uriaşe pentru a-i determina pe comandanţii formaţiunilor înarmate ilegale să înceteze focul.

> *Morţii erau adunaţi din ordinul Tiraspolului, erau încărcaţi în camioane KamAZ şi aruncaţi în Nistru, apoi erau pescuiţi şi arătaţi la televiziunea rusă, acest lucru fiind comentat drept „masacrul făcut de moldovenii fascişti”*, povesteşte Anton Gămurari. *La emisiunile de ştiri ale Televiziunii ruse erau arătate camioane pline cu cadavre, care au rămas şi vor rămâne pentru totdeauna în memoria multor persoane. Gardiştii cărau morţii la poziţiile lor şi îi arătau pe soldaţii noştri ca şi cum ar fi morţii lor. După 10 ani, a fost găsit un mormânt unde erau îngropate cadavrele a doi medici din Tiraspol şi cel al unui soldat de-al nostru, ulterior, apărând şi martori care au arătat că fuseseră ucişi de puşcăriaşi.*

La 25 iunie, s-au intensificat acţiunile militare în raionul Dubăsari, iar la 26 iunie, forţele noastre armate au trecut la atac la baza de operaţiuni de la Cocieri. La data de 26 iunie, podul peste Nistru a fost minat. La Tiraspol a continuat transferul de tehnică militară către forţele gardiştilor. Au fost stabilite până şi numerele de înmatriculare a 20 de transportoare blindate date de Armata a 14-a gardiştilor, după 20 iunie. Pe teritoriul fostei divizii de aviaţie erau multe transportoare blindate şi autocamioane ZIL-130, care încă mai aveau urme de conservare. La Bender, la intersecţia străzilor Kirov cu Lazo, Kirov cu Lenin, Lenin cu Kommunisticeskaia, au fost instalate tunuri antiaeriene, iar vizavi de Secţia orăşenească de poliţie erau tancuri şi sisteme *Şilka.* În localitatea Parcani drumul de sub pod era blocat de tehnica blindată, iar transportoare blindate se găseau practic pe fiecare stradă. În satul Mihailovca şi între satele Ţîbuliovca şi Garmaţkoe erau dispuse batalioane ale gardiştilor, Statul-Major al acestora fiind amplasat în valea Iurievsk. Tot acolo era dispusă şi tehnica lor de luptă, printre care 8 tancuri şi 12 transportoare blindate. În satul Goiani, într-o râpă, cercetaşii noştri au descoperit trei sisteme de tip *Alazan.*

Operațiunea de Ia Bender a influențat negativ situația generală înregistrată la nivelul trupelor. Celelalte baze de operațiuni au fost diminuate, iar formarea de noi subdiviziuni devenea din ce în ce mai dificilă.

Nicolae Petrică povesteşte despre starea de spirit din acele zile:

Sosise un moment foarte dificil, când nu ştiai cum să procedezi: mă simțeam ca barza care îşi ridicase piciorul şi se temea să nu sperie broscuța. Aşa eram şi eu: nu mă puteam decide dacă să mă retrag sau să înaintez. P. Creangă, ca să se manifeste şi el cumva, striga în telefon: „De ce tragi? De ce nu tragi? Câte proiectile ai tras? Câți soldați ai ucis?" Era un adevărat delir... Făceam tot ce se putea pentru a proteja viețile soldaților mei, pentru a-i apăra de moarte şi se pare că am reuşit acest lucru... La război nu există eroi: există soldații şi comandantul. Comandantul are dreptul de a da ordine, iar soldatul trebuie să le execute.

Putem deduce la ce se gândeau soldații din informațiile care mi-au fost furnizate, la 24 iunie, de maiorul G. Bandalac, adjunctul şefului Departamentului de contraspionaj la nivelul trupelor. Era vorba despre starea de spirit de la centrul de instrucție situat pe poligonul de la Bulboaca. Iată ce spunea acesta:

Anterior, ne-a fost comunicată posibilitatea apariției unor incidente de ordin excepțional la centrul de instrucție al Ministerului Apărării, determinate de prezența batalioanelor noastre de infanterie motorizată în apropierea depozitelor Regimentului de desant-paraşutare nr. 300 al Rusiei, depozite care conțin muniție, substanțe explozive şi chimice. Ținând cont de faptul că obiectivul respectiv, situat într-o zonă accesibilă artileriei inamice, este vulnerabil prin prisma posibilității derulării operațiunilor de diversiune, putem presupune că centrul de instrucție figurează pentru adversar ca obiectiv pentru derularea de diversiuni. Prezența batalioanelor motorizate în proximitatea acestor depozite este problematică din cauza pierderilor semnificative de personal şi de tehnică de luptă înregistrate de batalioanele noastre. Analiza situației operative la centrul de instrucție a reliefat o serie de alți factori ce exercită o influență negativă asupra pregătirii moral-psihologice a militarilor. Aceşti factori derivă din cele ce urmează. După ce la 19 şi 20 iunie batalioanele de infanterie motorizată 1, 3 şi 4 au derulat operațiuni militare la Bender, efectivul batalioanelor 1 şi 3 se afla într-o situație de şoc, aceste batalioane fiind practic desființate. După operațiuni, efectivul acestora s-a regrupat la centrul de instrucție. Aici se desfăşura activitatea de creare a altor batalioane.

Apariția militarilor din batalioanele 1 și 3 pe poligon a avut o influență demoralizatoare asupra celor prezenți și, ca urmare, batalionul 7 a refuzat să se întoarcă pe pozițiile aflate în apropiere de locul unde aveau loc ostilitățile. Militarii acestui batalion au refuzat să execute ordinele comandanților și, în consecință, batalionul 7 a fost desființat. Numai 47 de militari din 420 s-au întors pe poziții.

Zilnic, la centrul de instrucție se află grupuri de militari care încearcă să rezolve diferite probleme care decurg din obligativitatea prezenței la convocările de instrucție sau legate de participarea la operațiunile militare de la Bender. Aici se adresează numeroși părinți, rude ale militarilor recrutați în Armata Națională, prin intermediul comisariatelor militare raionale. Ținând cont de acest aspect, formarea și completarea batalioanelor la centrul de instrucție este considerată ca fiind neadecvată pentru viitor. Comunicarea dintre militarii care și-au părăsit pozițiile de luptă și militarii batalioanelor nou formate are rezultate negative. Din acest motiv, se observă o înrăutățire a pregătirii morale și psihologice a batalioanelor 1 și 3 nou formate, compuse exclusiv din voluntari.

Concomitent cu complicarea situației în zona de conflict, crește pericolul prezenței oamenilor în zona în care sunt dispuse depozitele Regimentului nr. 300, lucra care se reflectă, de asemenea, în mod negativ asupra stării de spirit a militarilor. În scopul evitării pierderilor umane și materiale, în cazul unor diversiuni la poligon și pentru prevenirea situațiilor care ar putea să-i demoralizeze pe militarii batalioanelor nou formate, este necesară realizarea următoarelor măsuri:

1) *Completarea batalioanelor doar în centrele raionale (pe zone), după care acestea vor fi redislocate în localitatea aferentă centrului de instrucție.*
2) *La centrul de instrucție va fi prezent un singur batalion în timpul efectuării exercițiilor de tragere ce va fi dislocat în cazarme aflate la 3-4 km de depozitele Regimentului de desant-parașutare, în zona punctului de comandă auxiliar. Încăperile subterane ale punctului de comandă auxiliar pot fi folosite, de asemenea, pentru adăpostirea militarilor în cazul unor explozii puternice în poligon.*
3) *În cazarmele actuale trebuie să rămână comandamentul centrului de instrucție și plutonul de mentenanță.*
4) *În componența administrației centrului de instrucție trebuie să fie inclus un reprezentant al Comandamentului militar.*
5) *În scopul menținerii disciplinei militare, a reținerii dezertorilor și a celor care răspândesc panica, a depistării în proximitatea centrului*

didactic a grupurilor de diversiune şi recunoaştere ale adversarului, la centrul de instrucție trebuie să fie activat un pluton de comandă compus din militari în termen conduşi de un ofițer de carieră.

Au căzut mulți oameni, erau mulți răniți.

În total, din partea moldovenilor, la Bender luptau cel mult 600 de persoane, Kostenko avea 800 de oameni, iar membrii Detaşamentului muncitoresc pentru sprijinirea Miliției — câteva mii de muncitori înarmați, plus cazacii, gardiştii, puşcăriaşii, consideră Anton Gămurari. *Exista o egalitate a forțelor, nimeni nu putea să învingă şi de aceea războiul trebuia terminat cât mai repede.*

Informațiile cu privire la victimele din timpul evenimentelor de la Bender au şocat societatea moldovenească. Conform informațiilor Ministerului Apărării, în perioada 20-23 iunie 1992, au murit 22 de ofițeri şi soldați şi 11 luptători ai brigăzii cu destinație specială, iar 17 oameni au fost dați dispăruți. Au fost răniți 147 de militari ai Ministerului Apărării şi 96 din cadrul brigăzii. Cele mai mari pierderi (8 oameni ucişi, 57 răniți) le-a înregistrat batalionul 1 motorizat.

În afară de pierderile umane s-au înregistrat următoarele pierderi la nivelul tehnicii militare: transportoare blindate - 8, transportoare blindate cu destinații multiple - 4, mitraliere model Kalaşnikov RPK - 6, mitraliere antitanc model RPG 7 - 6, maşini de luptă model Konkurs - 6, tunuri antitanc cu calibrul de 100 mm model PTP - 7, maşini de luptă model ZSU23 - 2, maşini de luptă Şturm - 1, camioane - 2, pistoale-mitralieră tip Kalaşnikov - 233. Câteva surse menționează că, la nivelul populației civile, s-au înregistrat următoarele pierderi: 37 de oameni au murit, 184 au fost răniți. Este însă imposibilă verificarea acestor cifre. Conform datelor părții transnistrene, au murit 203 oameni, dintre care 169 gardişti, deşi Igor Smirnov a dat publicității cifre mult mai mari, iar Lebed a spus, în cadrul unui interviu televizat, că la Bender partea transnistreană ar fi pierdut 5 000 de oameni. Pe aleea Gloriei de la Tiraspol sunt înmormântate 800 de persoane. Problematica pierderilor de la Bender rămâne neelucidată. Dacă dăm crezare părții transnistrene, oraşul a fost serios afectat, pierderile fiind estimate de administrația Benderului la 10 miliarde de ruble, la nivelul anului anului 1992. Totuşi, cei care au luptat în oraş şi chiar locuitorii afirmă că nu au fost distruse clădiri şi locuințe.

Nu a fost şi nici nu există vreun „Bender în ruine”. Cu atât mai puţin poate fi vorba despre „distrugerea a 40 % din fondul locativ”, arăta, în 1992, jurnalista moscovită Elena Danielean*, în paginile ziarului „Russkoe slovo”, editat la New York. Geamurile sparte, urmele lăsate de gloanţe, toate acestea nu sunt ruine. Clădirile care au fost cel mai afectate aparţin Comitetului executiv orăşenesc şi Poliţiei, iar în ele au tras ambele părţi. Au avut serios de suferit câteva case aflate în apropierea clădirii Poliţiei. Cinematograful Drujba, distrus „până la temelii”, se află la locul lui. Sunt intacte vitrinele magazinelor, cu excepţia câtorva din centrul oraşului. Ţinând cont de recrudescenţa elementului infracţional în ultimele luni, ar fi putut exista mult mai multe jafuri. Au funcţionat şi continuă să funcţioneze spitalele şi aproape toate întreprinderile. Nu au existat „tancuri româneşti”, bombardamente asupra oraşelor şi satelor Transnistriei, „femei-lunetist” din Letonia, grădiniţe de copii în care au tras moldovenii, convoaie cu armament şi mine de jucărie în miniatură de producţie românească. Acelaşi Stat-Major al Armatei a 14-a continuă să se ocupe de dezinformare, la modul profesionist, în special şeful acestuia, generalul-maior Tihomirov, şi colonelul Baranov. Chişinăului nu i s-a permis la propriu să deschidă gura: pe fondul sciziunii bruşte produse de dezinformare, afirmaţiile „preşedintelui sângeros Snegur”, transmise de două ori de Ostankino, sunau contradictoriu. Aceste afirmaţii erau însoţite de comentarii pe măsură: „Suntem învinuiţi de lipsă de obiectivitate de către comunişti, homosexuali şi de preşedintele Snegur”, transmitea consiliul director al televiziunii ruse Ostankino. Afirmaţiile preşedintelui Snegur erau urmate de reportaje de pe malul stâng care, dacă porneai volumul televizorului, nu spuneau nimic clar, în afară de lucruri deja cunoscute precum: este război, oamenii sunt în tranşee, pe străzi sunt ucişi oameni. Comentariile arătau că distrugerile şi victimele sunt rezultatul ocupării barbare a Benderului de către Armata Moldovei. Aceste lucruri erau confirmate de locuitorii raioanelor ce fuseseră supuse tirului părţii moldovene. Locuitorii care suferiseră de pe urma tirului armatei transnistrene nu erau arătaţi, iar rezultatele „muncii” artileriei transnistrene şi atacurile tancurilor Armatei a 14-a nu erau nici acestea prezentate. Interviurile cu membrii Parlamentului Moldovei luate în aceste zile de corespondenţii moscoviţi la Chişinău dispăreau şi ele fără urmă. Se străduiau să nu popularizeze la Moscova reacţia Occidentului şi părerile politicienilor occidentali... Campania pentru Bender a fost câştigată de mass-media rusă...*

În cadrul mistificării grandioase numite ocuparea „barbară” a Benderului nu era loc şi pentru interviurile cu poliţiştii: niciunui jurnalist, cu excepţia

corespondenților France Presse şi Svoboda, nu i-a venit ideea de a vizita Secția orăşenească de poliție de la Bender, locul unde au început evenimentele. Rusul Victor Vasilievici Gusleacov, comisar în Poliția moldovenească, şi colaboratorii acestuia, dintre care cel puțin o treime erau ruşi, se remarcau printr-o încăpățânare rară. „Nu recunosc republica transnistreană, iar Benderul a fost şi va rămâne oraş moldovenesc", a spus Gusleacov după patru luni petrecute în clădirea asediată a Poliției, pe jumătate distrusă de tirurile care nu au contenit trei zile. Oare putea fi prezentat acest aspect apărătorilor populației rusofone în zilele când intruziunea Armatei ruse şi ocupația ce a urmat se desfăşurau sub lozinca „apărării drepturilor ruşilor" pe orice teritorii? Aşa cum a spus Jirinovski, în acele zile, partea din stânga Nistrului din Moldova devenea primul loc de pe teritoriul fostei URSS, unde, ca „eliberatoare", intrau nu tancurile sovietice, ci cele ruseşti.

Războiul informațional împotriva Moldovei, a cărui armă de bază era dezinformarea, era purtat, de asemenea, de mass-media transnistreană. Conştiința lor este împovărată de pierderea încrederii reciproce, o imensă pierdere. Am fost acuzați de multe lucruri: de încălcarea masivă a drepturilor omului, de tâlhării şi jafuri, de executarea populației paşnice chiar şi de violuri comise asupra elevelor din Bender.

Între timp, la Bender se adunaseră jefuitori profesionişti din toată fosta Uniune Sovietică, hoți care mergeau prin toate punctele fierbinți şi furau, spune Anton Gămurari, participant la evenimente. *Pe aceştia nu îi ierta nimeni şi ambele părți îi ucideau. În centrul oraşului se afla un magazin de bijuterii care îi atrăgea pe jefuitori ca un magnet, iar, în final, acolo erau 16 cadavre de jefuitori. Se furau automobile Volga şi Pobeda vechi. Bineînțeles că şi voluntarii noştri cărau ce nu stătea prea bine, numai câte perechi de papuci produşi de Fabrica Floarea nu s-au furat de prin secții... Fratele meu mi-a povestit cum voiau voluntarii să scoată un televizor din clădirea unei şcoli. El a tras o rafală în televizor şi apoi le-a spus: „Acum puteți să-l luați".*
Nu ascund că se petreceau tot felul de lucruri. Dar ieşirile din oraş erau controlate, jefuitorii erau urmăriți de Procuratură şi Ministerul Afacerilor Interne, pe şosele se desfăşurau verificări ale maşinilor şi mărfurilor transportate. Între timp, nimeni nu îl împiedica pe Kostenko să jefuiască, iar el căra, în mod organizat, de la Bender, tot ce dorea, un detaşament special ocupându-se exclusiv de jafuri. Comandantul negru şi-a ucis doi adjuncți, pentru că aceştia nu erau de acord cu jafurile: i-a scos din oraş şi i-a împuşcat, i-a stropit de vii cu benzină şi le-a dat foc.

Acuzațiile privind agresiunea împotriva populației civile și focul executat în mod conștient asupra civililor nu au fost confirmate nicicum. Faptul că războiul nu se desfășura după reguli, ca, de altfel, toate războaiele din istorie, este în afara oricărui dubiu. Au avut de suferit oameni nevinovați și a fost multă cruzime, pe care propaganda rusească și cea transnistreană a atribuit-o doar părții moldovene. Totuși, chiar în acele momente, alte surse mass-media din aceeași Rusie relatau adevărul cu privire la crimele comise de cazaci și de gardiștii lui Kostenko. Cred că toate aceste evenimente încă mai așteaptă eforturi de elucidare din partea istoricilor, pentru că războiul din Transnistria reprezintă, practic, o temă care a rămas nestudiată. Abia în anul 2003 a fost adoptată Legea privind veteranii, în care se stipulează clar, pentru prima dată, că a fost un război, nu un „conflict” și de aceea există participanți și invalizi la acest război. Celor din urmă a început să li se plătească. Pentru ordine și medalii, au fost introduse compensații pentru plata întreținerii, au început să le acorde credite. Dar, până în prezent, pachetul social al veteranilor războaielor fostei URSS este mai mare.

Autoritățile noastre și societatea evită într-un mod laș problema acestui război, a trădării și a celor care au avut de câștigat de pe urma evenimentelor, spune cu amărăciune generalul Anton Gămurari. *Eu am primit certificatul de participare la război cu numărul 56 600. Unde erau aceste 56 000 de persoane când era războiul? Dacă am fi avut atâtea forțe, am fi cedat oare Benderul? Acum, conform unor date exacte, sunt 32 000 de participanți la acest război. Au fost introduse criterii clare și certificate primesc doar cei care au ținut o armă în mână și au stat în tranșee.*

A fost oare pierdut războiul în urma trădării? Da, anumite înfrângeri se explică prin prezența așa-zisei coloane a 5-a care este numeroasă și astăzi în Republica Moldova. Eu am vorbit de nenumărate ori în mass-media în mod deschis despre pericolul permanent a existenței acestei *armate* moscovite în Moldova. Sunt vinovați pentru cele întâmplate indiferenții, fricoșii și cei care furau din vistieria țării, cei care, în 1991-1992, se aflau la Chișinău, iar apoi s-au declarat eroi și anual, la 2 martie, se îmbrăcau în uniforma de camuflaj în memoria războiului în care alții au luptat și au pierit.

Conducerea Moldovei este principalul vinovat pentru înfrângerile noastre și pentru faptul că țara a pus mâna pe arme. Vinovați sunt acei politicieni și cei ce făceau declarații iresponsabile la mitinguri, apoi îi făceau răspunzători pe alții pentru urmările propriilor fapte. Până în ziua de azi, conducătorilor noștri le este rușine de amintirea privind propria guvernare, lipsită

de capacitatea de a cârmui o țară. Acesta este motivul pentru care, în jurul evenimentelor de la începutul anilor '90, pentru o perioadă îndelungată s-a lăsat o cortină a tăcerii. Sunt convins că noi nu puteam, de fapt, să învingem Armata a 14-a, care îi susținea pe separatiştii de la Tiraspol. În prezent, Republica Moldova nu are nici armată, nici armament, pentru a se opune forțelor armate ruseşti prezente, ca în trecut, pe teritoriul transnistrean. Din cauza proastei guvernări care s-a perindat la putere în Republica Moldova, stat membru ONU, suveran şi independent, avem, din 1992 până în ziua de azi, pe teritoriu armata rusă de ocupație. Oare există multe țări ca a noastră? De ce nu putem să luăm exemplul statelor ale căror autorități se opun marilor imperii nu prin forța armelor, ci prin cea a intelectului?

CAPITOLUL 35

Sosirea lui Lebed la Tiraspol

Escaladarea agresiunii împotriva Moldovei. Puterea Armatei a 14-a este în creştere. Comandantul de batalion Kostenko şi rolul lui în evenimentele de la Bender. „Terminatorul de la Bender" este în viață? Răpirea lui Stepîghin şi asasinarea lui Vislouh. Reglări de cont post-conflict şi atentatul împotriva lui Lucik. Noile aventuri ale Andreevei

Decretul nr. 320 al preşedintelui Rusiei, publicat în mai 1992, interzicea în mod categoric ca Armata a 14-a să participe la manevre sau operațiuni militare pe teritoriul Republicii Moldova. Aşadar, sunt evidente două lucruri: în primul rând, în cadrul operațiunii de la Bender, ajutorul militar a fost acordat fățiş separatiştilor, în cel de-al doilea rând, dacă Armata a 14-a nu s-ar fi implicat, Benderul nu ar fi intrat niciodată în componența autoproclamatei republici transnistrene.

Odată cu venirea lui Aleksandr Lebed la Tiraspol, la 23 iunie, puterea a trecut *de facto* în mâinile militarilor ruşi. Sosirea generalului, care avea experiența războiului din Afganistan, Azerbaidjan şi din alte puncte fierbinți, spunea multe despre intențiile Moscovei. Încă din primele ore de când fusese delegat, Lebed a *aliniat* cu duritate toate structurile politice şi militare ale Transnistriei, lăsând să se înțeleagă că de acum înainte el este stăpânul în aceste locuri. A doua zi după venirea sa, generalul i-a convocat la o şedință pe toți comandanții de regiment din republica autoproclamată, printre care pe cei ai gărzii transnistrene, Miliției, organizațiilor de sport şi turism, ai celor de apărare civilă şi ai armatei populare. A fost instituit un comandament unit pentru apărarea Benderului. În timpul şedinței, comandantul gărzii, colonelul Ştefan Chițac, a încercat să îl contrazică pe Lebed,

dar acesta l-a întrerupt arogant, spunându-i: „Aici eu comand!” În maniera lui brutală, oaspetele moscovit le-a comunicat celor prezenți că scopul lui este să aducă Armata a 14-a în stare de luptă, iar apoi să acționeze conform ordinelor Kremlinului. La 27 iunie, Lebed a fost numit comandant al Armatei a 14-a ruse. Fostul comandant, generalul Netkaciov, a fost retras, ulterior fiindu-i intentat un proces care a luat sfârşit „datorită absenței elementelor constitutive ale infracțiunii”. Imediat a fost demarată o activitate intensă de aducere a Armatei a 14-a, în primul rând, a Diviziei 59 motorizate, în stare de luptă. Unitățile şi subunitățile Diviziei au fost completate cu ofițeri, inclusiv cu comandanți de detaşament, iar, mai jos, pe linie ierarhică, cu persoane ce fuseseră deja recrutate din Rusia şi Transnistria. La 1 iulie, Regimentul 183 al Diviziei 59 a fost completat cu 1 200 de rezervişti, iar Regimentul 176, cu aproximativ 1 400. Aceştia au fost imediat echipați şi implicați în pregătirea militară. La 3 iulie, gradul de completare cu ofițeri era de 80 de procente, iar cu soldați şi sergenți, de 20 de procente. Urmare a numărului insuficient de soldați, centrele militare din Transnistria au început să-i recruteze intens pe cei născuți în această regiune, într-un ritm ce promitea ca, într-o săptămână, două, toate unitățile Diviziei 59 vor fi completate strict, conform specializărilor militare existente. Concomitent, în principal, pe poligonul de la Tiraspol, avea loc o pregătire militară acerbă. Toate maşinile Regimentului de tancuri au fost scoase de la conservare, echipajele au tras câte 5 încărcături.

Pentru sistemele de artilerie ale Diviziei 59 motorizate au fost echipate poziții, pregătite date necesare pentru efectuarea tragerilor, iar, pentru corectarea tirului, se executa foc asupra malului drept al Nistrului. Divizioanele de serviciu se aflau pe poziții, restul fiind în stare de pregătire avansată de luptă. Ținta principală a artileriei erau pozițiile subunităților noastre de artilerie şi de aruncătoare de la Chițcani, din raionul Varnița şi din pădurea Hîrbovăț. Acestea erau studiate cu ajutorul mijloacelor militare ale departamentului de cercetare al artileriei şi ale batalioanelor de radioelectronică. A fost instalat şi pregătit pentru luptă sistemul antirachetă al Armatei a 14-a, sistem ce acoperea oraşele Tiraspol şi Bender. Pentru Armata a 14-a lucra şi departamentul de cercetare cosmică al Rusiei, ce furniza fotografii ale pozițiilor ocupate de Forțele Armate moldovene. Circulau zvonuri că regimentul de desant aerian 300, dislocat la Chişinău şi condus de Aleksei Lebed (fratele lui Aleksandr Lebed), era gata să ocupe oraşul. Ministerul

rus al Apărării invita în Transnistria ofițeri de la toate centrele militare din țară. Mulți își luau concediu și soseau în Transnistria în apărarea „fraților slavi“ de invazia „fasciștilor moldo-români”. De la Pskov a sosit un regiment de desant aerian, iar în poligonul de la Novosavițkoe, unde era și un aerodrom, 150 de specialiști în desant îi antrenau pe militari. La 24 iunie, de la Sankt-Petersburg, au mai sosit, la Tiraspol, 400 de șoferi-mecanici pentru tehnică de luptă și 70 de femei lunetiști. Regimentul de cazaci din regiunea Rostov a sosit complet pregătit de luptă și a fost amplasat pe toată linia frontului. La 25 iunie, au ajuns de pe teritoriul Ucrainei, apoi pe calea ferată, iar, noaptea, cu două avioane militare, la Tiraspol, două regimente motorizate și unul de tancuri, precum și tehnică grea de luptă. Pe aeroportul militar din Tiraspol, au sosit de pe aerodromul de la Limanskoe nouă avioane de luptă MiG-29 și de pe aerodromul Rauhovka 8 elicoptere de luptă Mi-24.

Astfel, în timpul escaladării conflictului din Transnistria, într-un decret semnat doar de el, Boris Elțîn numește Armata a 14-a, ce aparține țărilor CSI, proprietate a Rusiei, comenta evenimentele din acele zile jurnalista moscovită Elena Danielean. *Dacă până atunci Divizia 59 a Armatei a 14-a furniza armament gărzii transnistrene, începând cu luna mai, aceasta participă în mod deschis la operațiunile militare desfășurate pe teritoriul Moldovei, recunoscute de Rusia ca stat independent. Președintele Rusiei, conducător suprem al Forțelor Armate ale Federației Ruse, Boris Elțîn, nu oferă niciun fel de explicații și nu reacționează la numeroasele apeluri făcute de Guvernul Moldovei, de parlamentari, de organizațiile politice și civice din Moldova care au solicitat încetarea intruziunii militare. Acesta nu reacționează nici la anunțul făcut de Departamentul de Stat al SUA, ci dimpotrivă, întors de la Washington, proliferează, direct de pe trapa avionului, amenințări la adresa Guvernului moldovean. Câteva mii de cetățeni ai Rusiei luptă pe teritoriul Moldovei în cadrul diferitelor formațiuni înarmate, iar președintele Rusiei nu le ține niciun discurs asemănător celui adresat, cu un an în urmă, soldaților din Lituania. Din contră, el și Guvernul său susțin formațiunile de cazaci, cele mai agresive și mai numeroase formațiuni înarmate din Moldova. În ciuda cunoscutelor și periculoaselor „ciudățenii” de comportament din perioada puciului din august ale lui Aleksandr Lebed, „erou” al războiului din Afganistan, acesta intră în istorie ca apărătorul Casei Albe, i se atribuie gradul de general pentru aceasta și, în momentul cel mai important al crizei, este numit, în locul „liberalului ” Iuri Netkaciov, comandant al Armatei a 14-a. Consecințele nefaste ale „sindromului transnistrean”*

sunt greu de estimat. În fapt, este legiferată practica intruziunii militare ruse în problemele republicilor vecine. Poporului i se administrează o lecție cu valoare neprețuită: pune mâna pe automat, dacă nu îți sunt pe plac legile „lor". Patria nu te va lăsa la nevoie...

Odată cu sosirea lui Lebed, trupele simt o mână forte. Printre ordinele şi directivele date, comandantul a îndemnat să-i „pună la punct pe cei care atentează la cinstea steagului rusesc". Cine şi în ce mod atenta la tricolorul rusesc - spre deosebire de cel moldovenesc? Cuvintele erau confirmate de acțiuni. La 1 iulie, la cetatea din Bender au fost trimise de la Tiraspol peste 20 de tancuri, aproximativ 30 de transportoare blindate şi aproape 600 de militari. Sursele noastre operative au confirmat faptul că din Osetia de Nord sosise un grup cu destinație specială de aproximativ 100 de militari bine antrenați şi echipați. În luptele din partea Transnistriei contra „fasciştilor moldo-români" au luat parte şi două batalione ucrainene de voluntari din aşa-numita gardă naționalistă ucraineană UNA-UNSO din regiunile de vest ale Ucrainei (Lvov, Ujgorod). Spațiul aerian era acoperit de sistemul *Osa* care aparținea Regimentului antirachetă, desfăşurat deasupra Transnistriei şi, de asemenea, de sistemele mobile *Şilka,* ce îşi schimbau des pozițiile. A fost desfăşurat şi adus în stare de luptă divizionul de artilerie *Akația,* care executa foc de reglaj direct de pe poligon. La Tiraspol au fost aduse 30 de maşini Ural cu armament şi muniție. A sosit şi un grup de lucrători ai Direcției Principale de Informații Externe a FSB. Acest grup a demarat o muncă intensă de informații împotriva Moldovei, destinată depistării bateriilor noastre de artilerie şi de aruncătoare. În final, la Tiraspol a fost instalat un spital militar echipat complet şi deservit de medici militari veniți de la Moscova. La 25 iunie, toată muniția de artilerie de la poligonul de la Tiraspol a fost transportată pe linia frontului. La intrările în oraş dinspre Parcani a fost organizat un sistem de apărare cu 3 niveluri. Între Slobozia şi satul Caragaş au fost dislocate cinci tancuri şi şapte transportoare blindate, a fost montată tehnică de luptă de-a lungul malului Nistrului.

La 29 iunie, în teatrele de operațiuni de la Cocieri şi Coşnița, activa misiunea ONU, lucru care nu l-a împiedicat pe adversar să înceapă tirul asupra pozițiilor noastre folosind toate tipurile de armament. În fața observatorilor internaționali a fost ucis Alexandru Răilean, voluntar din Floreşti. În această zi, la Bender au decedat doi polițişti, iar trei au fost răniți. Se desfăşurau lupte şi pe alte direcții. Buletinul de informații al Ministerului Apărării din 7 iulie arată că, într-o singură zi, pe direcția Coşnița, au fost lansate asupra

pozițiilor noastre 29 de mine. În urma rănilor provocate de schije, a decedat locotenentul-major I. Popa, încorporat la Nisporeni. Pe direcția Cocieri, de pe malul stâng, dinspre fabrica de betoane şi sanatoriul Geologul, din lansatoarele de mine, rachete şi grenade se executa foc asupra localităților Holercani (numai asupra statului-major mobil al nostru din acea localitate au fost lansate nouă mine), Roghi, Molovata şi Cocieri. Pe direcția Bender, pozițiile noastre din apropierea satului Copanca erau supuse tirului de grenade, asupra postului de poliție din apropierea cinematografului Drujba au fost lansate şapte grenade, iar comisariatul de poliție a fost atacat cu aruncătoarele de mine de patru ori dinspre depoul de locomotive. A fost ucis carabinierul Mihail Sprîncean. În doar 24 de ore, au fost ucişi patru luptători de-ai noştri, 39 au fost răniți, dintre care 21 de la Ministerul Apărării, 9 de la Ministerul Afacerilor Interne, 8 voluntari şi un civil. De la Tiraspol au plecat circa 40% dintre locuitori, regimul de urgență a fost intensificat. Colonelul Mihail Bergman a fost numit de Lebed comandant militar al oraşului şi învestit cu prerogative speciale. La Bender luptele de stradă au mai continuat câteva săptămâni, după data de 19 iulie. Comandantul de batalion Kostenko continua să îşi facă de cap aici. În cartea *Conducător de haită străină,* dedicată generalului Lebed, Mihail Bergman este cel care relatează, pentru prima oară, despre rolul jucat de Kostenko în cadrul masivelor provocări din anii 1991-1992 şi în tragedia de la Bender. Imaginea „comandantului sângeros de batalion", cea a unei personalități odioase, a omului care a uzurpat puterea şi care rezolva de unul singur toate problemele, în special pe cea legată de propria înavuțire, a fost creată chiar de fostul şef al Comandamentului militar de la Tiraspol. Bergman relata că Iuri Kostenko prăda cu vagonul şi teroriza afacerile, lua bir de la infractorii pe care îi înarmase cu automate. Kostenko crease un detaşament din 37 de oameni, condus de un individ cu autoritate în lumea interlopă poreclit Poloşa. Ulterior, acesta a murit în luptele pentru Bender. Per ansamblu, Bergman l-a descris pe comandant ca fiind un sadic care tortura oameni şi care, profitând de faptul că avea la dispoziție călăi militari plătiți, a ucis personal peste 100 de oameni. Conform acestuia, la comandamentul din Tiraspol soseau permanent informații privind crimele săvârşite de gardiştii comandantului de la Bender, care „manifesta o atitudine internaționalistă în alegerea victimei". Distracția preferată a lui Kostenko era să îl ducă pe condamnat pe malul Nistrului unde îi propunea: „*Dacă treci fluviul înot, norocul tău, vei*

trăi". Dar, imediat ce omul ajungea la apă, comandantul îi trimitea o rafală de mitralieră în spate. „*Era o fiară! O fiară înnebunită după sânge!"*

De ce nici comandamentul militar, nici administrațiile orașelor Tiraspol și Bender nu au luat măsuri împotriva crimelor comise de Kostenko, care parcă înnebunise? Ca să se justifice, Bergman scrie că, de fiecare dată când încercau să-l aresteze pe Kostenko, acesta se ascundea prin cazărmi, de unde era gata să opună rezistență armată. După aceste scene, era din nou lăsat în pace. V. Berkun, prim-adjunct al procurorului autoproclamatei republici nistrene, care semnase ordinul privind arestarea lui Kostenko, a fost nevoit să se ascundă întrucât Kostenko l-a declarat dușmanul lui personal. Ca să nu mai spunem că pe „comandantul negru" îl susținea generalul Makașov deputat în Duma de Stat la Moscova. Toate aceste informații au fost prezentate de către Bergman încă din 1992 Societății „Memorial". Acesta le-a procurat apărătorilor drepturilor omului mărturiile martorilor oculari și ale victimelor, înregistrate video.

În raportul Societății „Memorial" cu privire la Transnistria din 11 septembrie 1992, Kostenko era prezentat drept „*un om ce ieșea în evidență prin voința de putere, cruzime și indisciplină*".

> *Din datele pe care le-am primit de la comandantul militar al Transnistriei, colonelul M. Bergman, de la reprezentanții structurilor orășenești și de la lucrătorii de poliție din orașul Bender, reiese că I. A. Kostenko a primit în gardă o mulțime de recidiviști, comunicau autorii raportului. O parte dintre gardiști, în principal cei din proximitatea lui Kostenko, se ocupau cu furturi și tâlhării, îi deposedau în mod ilegal pe cetățeni de mijloacele de transport. Conform spuselor comandantului militar al Tiraspol, Kostenko făcea comerț cu armament, complicii acestuia vânzând peste 1 300 de arme de foc. Conducerea Miliției din Bender avea o părere negativă despre Kostenko. Conform datelor furnizate reprezentanților „Memorialului" într-o discuție privată, de către o persoană oficială din republica nistreană, I. N. Smirnov este cel care nu a permis demiterea lui Kostenko din funcția de șef al gărzii transnistrene.*

În continuare, în raport, se vorbea despre fapte pe care eu deja le-am menționat:

> *În martie 1992, în pădurea Gherbovețk, a fost descoperit cadavrul unui gardist legat de un copac. Conform datelor expertizei medico-legale, moartea a survenit din cauza frigului.*

După acest incident, potrivit comandantului militar al Transnistriei, șefului Miliției din Bender și lucrătorilor de poliție de la Bender, un grup de gardiști, la comanda lui Kostenko, au început să săvârșească acte de răzbunare. În martie și aprilie, gardiștii i-au reținut și ucis pe sergentul de poliție V. N. Purici (descoperit în fluviul Nistru cu urme de lovituri și opt răni provocate de gloanțe) și pe fostul lucrător de poliție Pavliuc care se ocupa de organizarea unui birou de detectivi particulari (a fost găsit ucis pe malul stâng al Nistrului).

Trebuie să menționăm că rezultatele expertizei medico-legale infirmă informația vehiculată în multe ziare din Moldova, conform căreia sergentul Purici a fost răstignit și că pe frunte i s-ar fi crestat o stea.

Probabil că și despre Vlad Țepeș istoricii dispun de mai multe informații decât despre un om care a trăit și a acționat la începutul anilor ’90. Mi se pare ciudată lichidarea fizică a comandantului chiar de către susținătorii săi, fără proces și fără anchetă. Putem afla, din amintirile transnistrenilor, ale martorilor evenimentelor de la Bender, că gardiștii și cazacii au săvârșit numeroase crime nemotivate. Nimeni nu a fost judecat pentru aceste crime și nimeni nu a fost condamnat. De ce la finalul evenimentelor de la Bender comandantul Armatei a 14-a a decis să fie executat Kostenko? Cu ce îl deranja Kostenko pe Lebed, de ce, la doar trei zile de la numirea în funcția de comandant al Armatei a 14-a ruse, generalul ordonă asaltul cazarmei celui de-al doilea batalion de gardiști de la Bender și arestarea celui împreună cu care luptase în Afganistan? Cine anume l-a eliminat pe Kostenko și la ordinul cui? Conducerea Armatei a 14-a ar fi putut să acorde legitimitate acestei situații (așa cum a insistat, printre altele, Procuratura de la Tiraspol), dar, dintr-un anumit motiv, nu a făcut-o. Se temeau să nu se afle amănunte? Dar Kostenko și așa avea reputație de călău. După toate aparențele, aceleași întrebări și le-au pus după război și susținătorii comandantului.

La 16 iulie 1992, batalionul cu destinație specială a luat cu asalt clădirea Școlii nr. 8, unde se afla cazarma celui de-al doilea batalion de gardiști. Pe cine avantaja această reprezentație de teatru? Cine avea nevoie de Kostenko în situația în care mulți ca el, criminali și jefuitori, plecau fară vreo îngrădire în Rusia, fără să aibă ulterior vreo neplăcere cu legea. După trei focuri de tun trase parcă pentru a poza pentru un tablou, gardiștii s-au predat, iar comandantul lor a fugit și a fost reținut. Unde anume și în ce circumstanțe? Surse diferite descriu finalul acestei drame în mod diferit, dar cel mai adesea

apare versiunea conform căreia Kostenko a luat un autobuz de linie şi ar fi fost recunoscut ba la una din staţii, ba la autogara din Odessa. Gardiştii au fost anchetaţi în grabă. Bergman scrie cât de uimit s-a simţit el citindu-le mărturiile. Această informaţie *„părea neveridică şi toată istoria războiului din Transnistria apărea acum într-o cu totul altă lumină*". Conform mărturiei lui Bergman, după ce Lebed a citit pe diagonală formularele de anchetă, a hotărât că acestea *„nu pot fi făcute publice"*, pentru că *„lumea oricum nu ne va înţelege"*. Comandantul l-a informat pe „preşedintele transnistrean", expunându-i acestuia crimele sângeroase săvârşite de Kostenko. Dar pe Smirnov şi pe Lebed nu îi şocau faptele în sine, ci posibilitatea ca aceste crime să devină cunoscute opiniei publice:

> *Acest lucru îl înspăimânta pe Smirnov şi pe cei din camarila lui mai rău decât orice agresiune sau blocadă politică sau economică. Smirnov şi Şevţov au decis să îl lichideze pe Kostenko cu orice preţ. Un astfel de martor, o astfel de istorie a conflictului din Transnistria nu le era de folos...*

Este straniu că decizia cu privire la lichidarea lui Kostenko a fost luată de Smirnov şi Şevţov. Oare Lebed a fost doar cel care a executat ordinul lor? Oare Armata a 14-a se supunea autoproclamatei PRM? Din nefericire, aceste întrebări nu îi mai pot fi puse lui Lebed.

Istoria creării unei imagini negative lui Kostenko chiar de către complicii acestuia nu îmi este întru totul clară. Chiar sursele transnistrene atribuie imaginaţiei comandantului cele mai de răsunet incidente ale războiului, de la luarea armamentului şi tehnicii de luptă ale batalionului dislocat la Parcani (unitatea militară 51962) până la provocările de la tipografia din Bender. Până în prezent nu am găsit nicio explicaţie faptului că Bergman, implicat personal în procesul Kostenko, deci un martor neobiectiv, este sursa principală de informaţii în ceea ce îl priveşte pe „sângerosul călău de la Bender". Toate urmele (după toate aparenţele, nu fără ajutorul aceluiaşi Bergman) au fost şterse cu grijă, astfel încât nu se ştie ce a făcut Kostenko şi cât i se atri* buie. Unde sunt documentele în baza cărora au fost făcute acuzaţiile? Au fost aceste documente distruse cu adevărat sau se află în arhivele FSB? Oare vor fi acestea desecretizate vreodată? În ultimul caz, încă mai există o şansă ca adevărul cu privire la ceea ce s-a întâmplat la Bender să iasă odată la iveală.

Dar eu nu prea cred. Bergman, care înţelegea foarte bine ambiguitatea situaţiei, menţionează că liderul gardiştilor din Bender ar fi fost bolnav

psihic în urma traumelor cerebrale pe care le-a suferit în Afganistan. Dar îmi pun o întrebare: atunci cum a fost posibil să fie numit comandant de batalion, Kostenko, de vreme ce dosarul lui medical era păstrat la Tiraspol? Şi oare este demn să execuți prin împuşcare un om bolnav, un coleg care a dat dovadă de eroism în timpul unei campanii militare a URSS? Cine este, de fapt, invalidul amoral: Kostenko sau oamenii care i-au tăiat mâinile, ca mai apoi să îi incendieze cadavrul? Remarc faptul că cei care au săvârşit această sălbăticie medievală au învinuit ulterior permanent Armata moldovească de diferite crime!

Participanții obişnuiți la evenimentele militare şi susținătorii lui Kostenko discută, de atunci, despre motivele care au dus la moartea *terminatorului* transnistrean. Se afirmă că, la începutul lui 1992, comandantul era om de bază pentru grupul lui Smirnov, Şevțov-Antiufeev, al preşedintelui Consiliului Unit al Colectivelor de Muncă din Bender, Dobrov şi al Galinei Andreeva, personaje care considerau ca fiind necesară includerea cu orice preț a Benderului în componența autoproclamatei republici transnistrene. Smirnov l-a susținut pe comandant până în ultimul moment şi, din câte se pare, din acest motiv Kostenko a rămas în cazarmă, deşi avusese posibilitatea să fugă cu o zi înainte de asta. Acest *tătuc Mahno* îi era util lui Smirnov, ca adept şi promotor activ al războiului. Doar în acest moment, la Bender, aşa cum confirmă o serie de surse transnistrene, mai mulți directori de întreprinderi care judecau limpede situația (de exemplu Ghimn Pologov) erau împotriva unei reacții militare şi considerau o ieşire mai bună din situație să lase Benderul în componența Republicii Moldova.

Adepții lui Kostenko întreabă dacă nu cumva Lebed avea motive personale să îl înlăture. Sunt vehiculate povestirile comandantului privind conflictul lui cu Lebed, conflict care ar fi avut loc în timpul serviciului acestuia în Afganistan. Brigada lui Kostenko şi detaşamentul din care făcea parte Lebed erau dislocate în acelaşi raion, în apropierea unor sate unde aveau loc tratative informale cu mujahedinii cu privire la încheierea păcii, fără ştirea, conducerii militare sovietice. Totuşi, Lebed ar fi încălcat acordul, hotărând să-şi mai pună o medalie în panoplie înainte de admiterea la Academia militară. Astfel batalionul lui a executat foc asupra unui sat paşnic, lucru care a dus la pierderi de ambele părți. De aceea, generalul-maior Aleksandr Lebed, după ce a preluat conducerea Armatei a 14-a, a cerut ca Smirnov să-l înlăture pe Kostenko. Se înțelege că nici această versiune nu poate fi

demonstrată. Un lucru este totuşi clar: comandantul a fost *înlăturat* în cel mai radical stil. (Apropo, Lebed nu a negat faptul că acesta fusese prins viu).

Multă vreme în Transnistria s-a spus că, de fapt, Kostenko ar fi viu. Au apărut şi numeroase martore (în principal, acestea erau dame aventuroase din batalionul de femei condus de Galina Andreeva) care afirmau că l-au văzut, au vorbit cu el şi chiar au primit de la el scrisori de dragoste. Unii afirmau că pe Kostenko l-ar fi adăpostit la vila sa chiar Bergman. Acesta este subiectul unui articol intitulat „Fantomă sau realitate", apărut la Bender în revista *Novoe vremea,* în anul 1992. Comandantul gardiştilor de la Bender se transforma treptat într-o personalitate pe de-a-ntregul mitică, într-un om care ba e mort, ba e viu. Mulți veterani ai războiului din Transnistria consideră că acesta a îndeplinit o misiune specială, apoi a plecat, şi-a schimbat numele şi înfățişarea şi acum locuieşte foarte departe de locurile unde a lăsat în urmă atâta sânge. Văduva comandantului locuieşte în continuare la Bender... şi cumpără, în linişte, imobile.

Din punctul meu de vedere, în afacerea Kostenko nu este important dacă acesta este mort sau viu. Prezintă interes faptul că s-a dorit ca acest om să fie tras la răspundere pentru toate grozăviile petrecute în localitățile aflate sub jurisdicția autoproclamatei republici transnistrene. Răspunderea pentru aceste evenimente nu a fost luată niciodată nici de partea transnistreană, nici de cea rusă. Descriind ulterior crimele comandantului gardiştilor de la Bender, Bergman a ignorat că nu numai Kostenko a nesocotit legea şi morala prin faptele lui samavolnice. Războiul, teroarea, panica, zvonurile care circulau din om în om despre crime sângeroase, jafuri, violuri, haosul total îi erau folositoare lui Smirnov şi echipei acestuia. De fapt, acestea erau drojdia din care creştea autoproclamata republică. Propaganda transnistreană a făcut eforturi ca adevărul despre Kostenko să se amestece cu minciuna, cu invenții şi poveşti scornite de oameni care nu aveau altă ocupație, astfel încât imaginea acestuia a devenit complet fantasmagorică. Separarea faptelor reale de miturile şi legendele despre el a devenit imposibilă. Nu mai există martori ori aceştia se tem, iar documentele au fost distruse. În mod paradoxal, omul pe care chiar complicii săi l-au numit „călău sângeros" este înmormântat pe aleea Gloriei din cimitirul de la Borisov, alături de cei care au participat la luptele pentru oraşul Bender.

Însă şi după plecarea lui Kostenko, în republica autoproclamată (pe care Aleksandr Lebed o numea „gaură neagră" sau „coridor criminal") erau

suficiente crime şi tentative de omor, cu mult mai grave decât cele comise de comandant. Mihail Bergman relata că, a doua zi după ce la Parcani transnistrenii jefuiseră depozitele cu armament, duminică, la 15 martie 1992, generalul Netkaciov îl însărcinase să îl caute pe colonelul Iuri Stepîghin, şef într-un departament special al Armatei, care trimitea regulat la Moscova rapoarte privind furturile de armament săvârşite de *transnistrenii răsculați* de la depozitele Armatei a 14-a. Stepîghin tocmai trimisese la Moscova o telegramă cifrată cu un raport asupra jafului de armament din depozitele batalionului de radioelectronică de la Parcani şi despre rolul avut în acest episod de Petreasov, Kostenko şi Smirnov. După aceasta, Stepîghin a fost răpit. Bergman a reuşit să afle că pe Stepîghin l-au răpit, de pe stradă, trei necunoscuți. Aceştia erau şefii pazei lui Smirnov, Valeri Gratov, Dmitri Soin (viitor lucrător al Ministerului Securității din Transnistria şi însuflețit ideolog al independenței Transnistriei) şi Vadim Şevțov (adică Vladimir Antiufeev, şeful MGB din Transnistria, pe care Bergman îl descrie ca fiind un informator al KGB-ului, iar în prezent poate chiar şi lucrător al FSB). Smirnov a fost forțat să îl elibereze pe Stepîghin care timp de 14 ore fusese ținut legat şi cu un sac pe cap, la o vilă din localitatea Ternovka. Pentru această operațiune, mareşalul Şapoşnikov i-a acordat lui Bergman gradul de colonel.

De asemenea, comandantul Tiraspolului povesteşte despre uciderea colonelului Iuri Vislouh, prieten apropiat şi subaltern al lui Şevțov-Antiufeev:

> *Acest ofițer desfăşura la Ministerul Securității Naționale din Transnistria o muncă foarte serioasă de anchetare a unor infracțiuni. Acesta împreună cu fiul său au fost împuşcați la intrarea în propria casă de persoane necunoscute cu măşti pe față. Colonelul a murit pe loc, iar fiul său a fost grav rănit. Cei care au executat această crimă (cei care l-au ucis şi pe locotenent-colonelul Tuluş, fost şef al Miliției din Bender, care era în posesia unor materiale compromițătoare despre conducătorii Transnistriei, pe colonelul Burduja, şef al Departamentului de luptă împotriva criminalității organizate, pe alți anchetatori şi milițieni) au fost reținuți şi condamnați de justiția moldoveană la termene îndelungate (de la 25 de ani la închisoarea pe viață).*
> *Era o bandă de ucigaşi bine pregătiți, dislocată, în special, la Parcani.*

Bergman era convins că Şevțov-Antiufeev şi grupul lui de subordonați *„în primul rând acționau şi acționează la Tiraspol, sub comanda unui protector foarte important de la Moscova, iar, în al doilea rând, aceştia au creat*

un moment de haos, în primăvara anului 1992, în cadrul acelor evenimente care nu erau controlate de nimeni (poate erau totuşi controlate?)".

După război, acest vector dezorganizator s-a menţinut. La Tiraspol s-a încercat uciderea procurorului Boris Lucik: în scara de bloc unde locuia acesta a fost instalat un dispozitiv exploziv; soţia lui Lucik a murit în faţa gărzii de corp a acestuia, iar el s-a ales cu răni grave. Ulterior, la o şedinţă a Sovietului Suprem al autoproclamatei republici, acesta a declarat că dispune de probe din care reiese că atentatul a fost planificat din ordinul şefului securităţii Şevţov-Antiufeev. Ca răspuns, MGB a dat publicităţii propria versiune, anunţând că Lucik şi-ar fi organizat singur acest atentat.

Toate aceste lucruri se petreceau pe fondul a numeroase informaţii laconice furnizate de presa moldovenească cu privire la explozia unor maşini cu număr de Transnistria pe străzile Chişinăului. În acest mod, în republica autoproclamată avea loc o restructurare a puterii. Astfel erau înlăturaţi martorii crimelor şi consolidată dictatura lui Smirnov. Sunt convins că nimeni nu va mai putea reconstitui motivele şi circumstanţele acelor crime, cu atât mai mult cu cât, în prezent, istoria este scrisă la Tiraspol de oameni precum Galina Andreeva, considerată în trecut *o vedetă* a autoproclamatei republici. Despre ieşirile în decor ale acestei *femei foarte fierbinţi* s-a povestit mult şi în anii războiului şi după sfârşitul acestuia. Voi menţiona doar mărturiile documentare.

Iată ce ne comunica la 4 iulie 2009 publicaţia electronică rusă *Meridian Info:*

> *Conform surselor din cadrul organelor de apărare a ordinii de la Tiraspol, în seara de 3 iulie, a fost reţinută şi condusă la una dintre secţiile de miliţie preşedinta Comitetului de grevă a femeilor din Transnistria, Galina Andreeva. Se menţionează faptul că Galina Andreeva a atras atenţia slujitorilor legii în momentul în care, fiind în stare de ebrietate, îşi satisfăcea nevoile fiziologice lângă monumentul dedicat Ecaterinei a II-a, aflat în centrul Tiraspolului. Nemulţumită de apariţia lucrătorilor de miliţie, Andreeva s-a purtat cu aceştia foarte brutal şi vulgar, refuzând, de asemenea, de o manieră necenzurată, să le prezinte documentul de identitate. Ca rezultat al incidentului, Andreeva, care avea un comportament huliganic şi recalcitrant şi făcea scandal, a fost reţinută de miliţieni pentru completarea formularului privind încălcarea legii şi tragerea la răspundere administrativă. După*

30 de minute, slujitorii legii au fost forțați să o elibereze pe arestată și să renunțe la toate învinuirile aduse. Un rol însemnat l-a avut faptul că Andreeva făcea permanent bravadă de relațiile apropiate pe care le avea cu ministrul securității Vladimir Antiufeev, încercând, drept dovadă, de câteva ori să ia legătura cu acesta prin intermediul telefonului mobil. În cazul în care milițienii ar fi insistat și nu s-ar fi speriat de amenințările Andreevei, fapta acesteia ar fi fost contravenția administrativă, conform art. 164, 175-6 din Codul de contravenții administrative al Transnistriei.

Din dosarul publicației:

Andreeva Galina Stepanova s-a născut în 1945, în China, de naționalitate rusă, a fost membră a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. În perioada sovietică, a lucrat ca jurist la întreprinderea Uralkabel din RSFSR, iar după mutarea la sfârșitul anilor ’70 la Tiraspol a lucrat ca jurist la fabrica de mobilă din aceeași localitate, iar ulterior în cadrul Comitetului executiv orășenesc din Tiraspol.

Scandalurile și reglările de conturi făcute la beție de Galina Andreeva, *alimentată* de Smirnov, se succedau în mod repetat, lucru relatat de Bergman. Andreeva, în vârstă de 65 de ani, își povestește viața într-o broșură apărută în 2010, cuprinzând memoriile membrelor Comitetului de grevă a femeilor, publicată cu ocazia serbării a 20 de ani de existență a acestei organizații, precum și a 20 de ani de la proclamarea independenței Transnistriei. Expresia preferată a generalului Lebed „Fie ca vulturii să nu se prăbușească, iar țapii să nu zboare” a fost preluată pe post de titlu. Iată ce fel de agitatori fară niciun fel de convingeri și limite, scandalagii și provocatori înrăiți umblau pe la întreprinderile transnistrene și manipulau populația prin intermediul mijloacelor de informare în masă. Puțin înainte de incidentul de la monumentul din Tiraspol, Galina Andreeva l-a învinuit pe vicepreședintele autoproclamatei republici Aleksandr Koroliov că în 1992 acesta ar fi lucrat în cadrul Poliției Moldovei. În luptă cu aceasta, a intrat Vasili Kalko care a făcut următoarea declarație:

Koroliov, împreună cu alții, a fost inclus într-un detașament de transportoare blindate și a ocupat poziția stabilită de Statul-Major al apărării din Bender. După aproximativ o săptămână și jumătate, după ce acesta a venit la noi, întreg echipajul, printre care și Koroliov, a fost transferat sub comanda Direcției Afacerilor Interne, condusă de general-locotenent Ovseannikov.

Kalko însuşi a avut probleme din cauza Andreevei. El a fost forțat să explice acestui „stâlp al societății” că, într-adevăr, a lucrat în Ministerul Afacerilor Interne al Moldovei, din 1974 până în 1991, dar că a fost demis pentru discreditarea gradului de lucrător în Poliție după ce la 7 decembrie 1991 împreună cu alți lucrători din cadrul Poliției oraşului Bender s-a transferat la Miliția din Bender. Nu este nimic extraordinar în aceste istorii: după 1992, la Tiraspol, se desfăşura permanent o vânătoare de vrăjitoare. Ca în vremurile staliniste, oamenilor le era examinat trecutul, le erau căutate „pete” în biografie, erau acuzați de „colaborare cu Chişinăul” şi erau arestați...

Capitolul 36

Trădarea comandantului suprem

Pericol de explozie la barajul de la Dubăsari. Mult aşteptata pace. Pentru ce a luptat Rusia în mod deschis cu poporul Moldovei? Acordul cu privire la încetarea focului. „Pacificatorul" Birştein, călătoria „babacului" în Canada şi afacerea cu paşapoarte moldoveneşti. Trădarea comandantului suprem. Linguşitorii şi lăudătorii „tronului". Concepţia mea cu privire la războiul din perioada 1990-1992

La 10 iulie 1992, Tiraspolul a dispus reluarea alimentării cu energie electrică de la Centrala electrică de la Cuciurgan pentru consumatorii de pe partea dreaptă a Nistrului. În case s-a aprins iar lumina. În curând a fost reluată şi alimentarea cu gaze naturale, în lipsa cărora locuitorii Chişinăului, începând cu luna martie 1992, îşi pregăteau mâncarea la focurile făcute în curtea blocurilor. Lua sfârşit a doua etapă a blocadei economice a malului drept al Nistrului, după celebrul episod al „statului pe calea ferată".

La 14 iulie 1992, Pavel Gusac, preşedintele Comisiei parlamentare pe probleme de ecologie, a anunţat că prelungirea războiului reprezintă o ameninţare reală a unei catastrofe ecologice în Transnistria, în cazul unei explozii la barajul de la Dubăsari care se afla sub controlul autorităţilor nelegitime, al cazacilor şi al gardiştilor beţi.

> *Forţelor Armate ale Moldovei nu li se permitea accesul la baraj*, declara deputatul în interviul acordat ziarului „Nezavisimaia Moldova". *Îmi este cunoscut un caz: un cadavru a stat o săptămână întreagă lângă barajul de la Dubăsari, dar, din cauza tirului înverşunat, soldaţii moldoveni nu s-au putut nici măcar apropia ca să-l recunoască. Aceasta demonstrează încă o dată că Armata Moldovei nu are deloc acces la barajul aflat în totalitate sub controlul forţelor separatiste. Dacă barajul de la Dubăsari va fi aruncat în*

aer, o catastrofă de proporții este inevitabilă. Barajul conține 480 de milioane de metri cubi de apă. Acest volum poate inunda o suprafață de 70 000 de hectare. Sub apă vor fi 75 de localități aflate în imediata vecinătate a albiei Nistrului. Un număr de 90 000 până la 100 000 de locuitori se vor afla în pericol... Barajul este în prezent minat şi se află sub controlul unor persoane iresponsabile, al aceloraşi gardişti şi cazaci care, din câte pot eu să-mi dau seama, nu se supun nimănui... Ne pune în gardă şi cunoscuta declarație a generalului armatei ruse Lebed. În această declarație, răsună un motiv de rău-augur, prin care, după părerea mea, Tiraspolul ar vrea să arunce răspunderea pentru distrugerea barajului de la Dubăsari asupra puterii legitime a Moldovei. Astfel, generalul Lebed a afirmat: „Tirul sistematic îndreptat asupra barajului de la Dubăsari a creat o premisă reală pentru apariția unei colosale catastrofe ecologice". Aş fi dorit să îl întreb pe general cine trage asupra barajului de la Dubăsari. Îmi asum toată răspunderea când declar că soldații noştri nu fac acest lucru.

Pavel Gusac a mai arătat că în zona în care s-au desfăşurat operațiunile militare, se găseşte un număr însemnat de întreprinderi industriale în depozitele cărora se află diferite gaze toxice a căror emisie în atmosferă riscă să aibă urmări tragice:

Numai la Bender, sunt depozitate 100 de tone de amoniac şi aproximativ 4 000 de tone de clor. Din datele de care dispun, separatiştii au încercat deja să folosească acest arsenal chimic în scopuri militare. Utilizând direcția vântului, de la Combinatul de mătase de la Bender au eliberat în atmosferă o anumită cantitate de amoniac şi de clor asupra pozițiilor ocupate de apărătorii integrității Moldovei şi asupra satelor învecinate aflate sub controlul autorităților legitime. Din fericire, vântul a încetat să mai bată şi atacul chimic nu le-a reuşit. Printre altele, ca rezultat al avariei sau al emisiei premeditate de gaze toxice, atmosfera putea fi poluată pe o suprafață de 50 de km pătrați, ar fi putut fi intoxicați 150 000 de oameni, din care 50 000 mortal. Pericolul de otrăvire încă mai amenință oraşul Bender.

Deputatul a subliniat că în zona unde se desfăşoară operațiunile militare se află peste 19 000 de hectare de teren arabil şi 26 000 de hectare de pădure care nu mai sunt utilizate. „*Aceste terenuri sunt pline de schije şi resturi şi, din câte se pare, oamenii nu vor putea multă vreme să le cultive*", a explicat el. A constatat că Nistrul este poluat cu ulei provenit de la transformatoarele afectate ale Centralei electrice de la Dubăsari şi cu produse

petroliere rămase din cauza marii aglomerări de tehnică militară, lucru care nu îl interesează deloc pe generalul Lebed. În acel moment, toate organizațiile ecologice de pe malul stâng al Nistrului au fost devastate. Astfel, gardiştii au acaparat gospodăria silvică de la Bender, au venit cu maşini blindate de luptă, au cucerit clădirea, au jefuit în mod barbar depozitele şi au furat tehnica. După acest incident, directorul Apostolachi împreună cu cinci pădurari au plecat la luptă împotriva separatiştilor...

Din acel moment, cum în război se implicase în mod direct Armata a 14-a, situația se înrăutățea pe zi ce trecea. Din teatrul de operațiuni de la Coşnița au fost retrase batalioanele de carabinieri şi batalionul de poliție nr. 6, în final, aici rămânând doar opt polițişti din cadrul Comisariatului de la Cecani. Forțele retrase participaseră la operațiuni şi dispuneau de o bună pregătire de luptă, dar luptătorii care au sosit în locul lor nu aveau experiență. Ca rezultat, pozițiile noastre au fost slăbite. A apărut riscul creării de diversiuni la podul peste Nistru de la Vadul lui Vodă, care era păzit de un detaşament de polițişti şi de unul de militari recrutați în grabă şi dotați cu arme de foc, cu două transportoare blindate model MTLB şi un sistem antiaerian ZU-23. În postul care apăra podul erau 6 polițişti şi trei soldați. La 1 şi 2 iulie, 90 de gardişti au atacat postul de poliție din satul Dorotcaia. Atacul a fost respins, dar am pierdut trei militari, iar 19 oameni au fost răniți. Pozițiile noastre de la Coşnița erau supuse tirului, fiind lansate opt rachete *Alazan,* iar la Cocieri posturile noastre erau ținta unui tir neîntrerupt de artilerie şi aruncătoare de grenade. La Varnița, o cisternă cu gaz lichefiat propan-butan a fost găurită şi exista risc de explozie, dar scurgerea a fost remediată. La Bender, în acele zile au fost atacate uzina de produse biochimice şi Comisariatul de poliție. Pe străzile oraşului aveau loc lupte, se trăgea cu lansatoare de grenade şi cu arme de foc. Am pierdut cinci oameni, dintre care un polițist, fiind răniți 43 de oameni. La ora 22.00 părțile au oprit lupta conform unei înțelegeri mutuale.

La 3 iulie, pe direcția Coşnița, au fost lansate, parcă după un manual militar, asupra satului Coşnița 40 de mine, 30 de proiectile şi 12 rachete *Alazan.* Se desfăşura un tir executat cu toate tipurile de arme de foc. Pe direcția Cocieri se desfăşura tir cu grenade; din direcția satului Roghi au fost lansate asupra cartierului nostru general 18 mine. Pe direcția Bender erau executate lovituri de artilerie asupra Dealului Suvorov şi asupra teatrului de operațiuni de la Chițcani. Într-o singură zi au fost ucişi 7 oameni, dintre care unul era civil, au fost răniți 45, dintre care 4 erau locuitori paşnici.

La 4 iulie, Aleksandr Lebed, în cadrul unei conferinţe de presă, a învinuit, în mod deschis, Moldova că atrage în operaţiunile militare *mercenari din România,* declarând că la aeroportul din Mărculeşti ar fi sosit 32 de piloţi voluntari pentru avioanele MiG-29, că pe poligonul de la Bulboaca se formează un detaşament cu destinaţie specială cu ajutorul instructorilor români, iar echipajele maşinilor blindate de luptă sunt completate cu ofiţeri şi soldaţi români. Tiraspolul afirma că Moldova angajează trăgători de elită din Lituania şi Letonia, iar printre trofeele luate la Cocieri şi Coşniţa s-ar număra armament şi tehnică de luptă de provenienţă românească.

Am arătat deja că discuţiile cu privire la implicarea Bucureştiului în conflictul din Transnistria aveau loc tot timpul, iar ziarele scriau tot felul de poveşti despre transportul spre România a sicrielor conţinând cadavrele voluntarilor români morţi în Transnistria. Despre acest subiect, la 18 iunie 1992, jurnalistul Vladimir Durnov scria, în paginile ziarului *Izvestia,* următoarele:

> *Ca răspuns la declaraţia generalului Graciov vizând livrarea de către România de tehnică blindată pentru Moldova, aspect negat cu fermitate de grănicerii CSI, diplomaţii români, care au respins şi ei aceste acuzaţii, au mulţumit într-o manieră foarte inteligentă ministrului apărării din Rusia pentru informaţia cu privire la prezenţa pe teritoriul statului lor a serviciului de informaţii militare rus. Ce buni se dovedeau a fi foştii colegi din CAER!*

Adaug că presa moscovită nu a comentat deloc faptul că Rusia participă în mod direct la război, luptând cu forţele Armatei a 14-a împotriva Moldovei. Acest lucru era atât de evident, încât nici nu mai trebuia demonstrat.

Intruziunea Armatei ruse în treburile unui stat independent era promovată drept apărare a populaţiei rusofone, deşi, în Transnistria, trăiau şi moldoveni care nu solicitaseră nicio apărare, cum nu ceruseră apărare nici ucrainenii, ruşii sau găgăuzii ce locuiau pe acest teritoriu. La conferinţa de presă din 4 iulie 1992, Lebed a mers foarte departe, spunând despre Snegur că ar fi fascist şi organizatorul unui genocid împotriva propriului popor. De asemenea, a exprimat opinia conform căreia la tratativele cu Elţîn Snegur doreşte să câştige timp pentru crearea unui grup ofensiv pentru continuarea războiului. Imediat, s-a luat şi de Elţîn: Lebed şi-a acuzat şeful suprem că acesta, în loc să „creeze o mare putere”, umblă cu mâna întinsă prin cabinetele mai-marilor lumii acesteia. Aceste declaraţii dezlânate au

condus la creşterea popularităţii generalului în Rusia, deşi nu aveau nicio legătură cu regulamentele militare şi cultura comunicării la nivel internaţional. În acel moment, Armata a 14-a se supunea formal nu doar Rusiei, dar şi CSI! Chişinăul şi-a exprimat protestul, iar a doua zi, potrivit lui Bergman, „*ministrul rus al apărării, Pavel Graciov, i-a trimis, la sugestia lui Elţîn, din câte se pare, lui Lebed o telegramă cifrată prin care îi interzicea categoric acestuia să participe la vreo emisiune radio, să apară la televiziune, în presă şi să facă vreo apreciere la adresa evenimentelor petrecute*”.

Însă generalul nu a putut să tacă, ceea ce l-a şi dus în final la pierzanie. În continuare, soarta lui Lebed - care îşi câştigase în Transnistria faima de apărător al ruşilor şi care, în 1993, în timpul atacului asupra Casei Albe, făcuse totul ca Armata să fie de partea lui Elţîn - a fost una tragică. În 1995, ministrul Pavel Graciov l-a demis din cadrul Forţelor Armate, însă, în ajunul campaniei electorale pentru preşedinţie din 1996, şi-a adus aminte de fostul comandant militar şi i-a propus să candideze la alegeri. Lebed, care avea reputaţia de incoruptibil şi sublinia de fiecare dată că el nu se vinde, a devenit un pion pe tabla de şah a politicienilor ruşi şi nu a fost în stare să explice provenienţa uriaşelor sume de bani folosiţi în campania lui electorală. După ce a obţinut din primul tur 15%, generalul a devenit secretarul Consiliului de securitate al Rusiei şi a insistat imediat asupra demiterii ministrului apărării, Graciov. Totuşi, în 1997, Lebed a făcut o mutare greşită: s-a certat cu Boris Berezovski, atotputernicul stăpân al Kremlinului. Generalul luptător l-a învinuit pe oligarh că acesta i-ar finanţa pe comandanţii ceceni, care iau prizonieri şi care sunt, ulterior, eliberaţi de Berezovski.

Într-un interviu acordat în 1999 revistei franceze *Le Figaro,* Lebed a atacat deschis Kremlinul, declarând că Guvernul rus organizează acţiuni teroriste de care îi acuză, apoi, pe ceceni. La scurt timp după această declaraţie, generalul a murit într-un misterios accident aviatic.

În cartea sa *Boris Berezovski, Naşul de la Kremlin,* Paul Klebnikov a lăsat să se înţeleagă că această moarte nu a fost întâmplătoare. Uciderea autorului bestsellerului despre *Naşul de la Kremlin* a rămas neelucidată, ca şi cea a lui Lebed.

Deşi tratativele de pacificare începuseră încă din 4 iulie 1992, războiul continua pe toate direcţiile. La 5 iulie, au fost răniţi 25 de oameni.

La 6 iulie, pe direcţia Coşniţa, asupra poziţiilor moldovene au fost lansate 35 de mine, 16 proiectile de tanc şi 21 de rachete de tip *Alazan,*

pe direcţia Cocieri - 25 de mine, 8 obuze de artilerie, 13 proiectile de tanc şi 24 de rachete *Alazan*. Au fost ucişi trei oameni, răniţi, 21. În acţiunile militare desfăşurate până în acel moment, Ministerul Apărării înregistrase următoarele pierderi: 37 de morţi, 258 de răniţi, iar Ministerul Afacerilor Interne, 24 de morţi şi 212 răniţi. Dintre voluntari fuseseră ucişi 23 de oameni şi răniţi 144. Printre civili se numărau 24 de morţi şi 96 de răniţi. Acestea erau datele oficiale, dar, în realitate, numărul victimelor era, fără îndoială, mai mare. Conform declaraţiilor Tiraspolului, partea transnistreană pierduse în luna iunie aproximativ 650 de oameni, iar numărul răniţilor înregistraţi era de până la 4 000. Conform datelor Interfax, pe teritoriul Ucrainei se aflau, la debutul tratativelor de pace, 48 000 de refugiaţi din Transnistria.

Primii paşi spre împăcarea părţilor, în primul rând, scoaterea din oraş a armamentului greu, au fost făcuţi la 7 iulie. În Transnistria au sosit reprezentanţii plenipotenţiari ai preşedintelui rus Boris Elţîn şi prin intermediul acestora a avut loc prima întâlnire dintre părţile transnistreană şi moldoveană, la aeroportul militar din satul Limanskoe (Ucraina). Moscova era reprezentată de general-colonelul V. Semionov, comandant general al trupelor de uscat, şi de general-maiorul A. Lebed, comandantul Armatei a 14-a. După ce fuseseră stabilite condiţiile unei păci temporare, pe durata întregii seri a acestei zile, de la 16.30 până la 21.00, asupra poziţiilor noastre din teatrele de luptă de la Coşniţa, Cocieri şi Ciţcani, de pe malul stâng al Nistrului s-a reluat tirul intens cu lansatoare de grenade, dispozitive reactive *Alazan* şi cu toate tipurile de arme de foc. În ultima zi de război au fost ucişi 4 dintre luptătorii noştri, au fost răniţi 39 (dintre care, 21 de la Ministerul Apărării, 9 de la Ministerul Afacerilor Interne, 8 voluntari şi un civil).

La 9 iunie, preşedinţii Rusiei, României şi Moldovei au semnat la Helsinki acordul cu privire la încetarea ostilităţilor, iar, la 21 iunie, la Moscova, Mircea Snegur şi Boris Elţîn, în prezenţa lui Igor Smirnov, semnau acordul „privind Principiile reglementării conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova" şi au celebrat acest eveniment ciocnind cupe cu şampanie de Cricova.

Totul s-a produs repede, scria Elena Danelean, *vizita lui Ruţkoi la Chişinău, cea a lui Snegur la Moscova, înlăturarea lui Costaş din funcţia de ministru al apărării şi a ministrului securităţii Plugaru, introducerea „forţelor pacificatoare" ale Armatei a 14-a, crearea, în final, la Chişinău, a „guvernului de coaliţie", de a cărui componenţă sunt mulţumite şi Tiraspolul,*

şi Moscova. Cel mai interesant dintre aceste evenimente este ultimul, coroborat cu ocuparea „legală” a malului drept al Nistrului de trupele pacificatoare de desant de la Tula, conduse de generalul Lebed.

Am aflat că, după discuția privată dintre Snegur şi Elțîn, au sosit, de la Moscova la Chişinău, la bordul avionului personal al lui Birştein, Ruțkoi şi Barannikov. Pe Barannikov îl cunoşteam din perioada când acesta fusese ministru de interne al Rusiei, eram chiar în relații destul de bune, ceea ce nu însemna însă nimic în situația dată. îmi era bine cunoscut şi scopul acestei vizite: la înțelegere cu Moscova, Snegur trebuia să exercite presiuni asupra Parlamentului Republicii Moldova, ridicând problema demiterii Guvernului lui Muravschi şi propunându-l pe Sangheli pentru postul de prim-ministru. Aşa s-a şi întâmplat. În prima zi a şedinței Parlamentului dedicate acestei chestiuni, prim-ministru a fost numit Andrei Sangheli, ministru de interne, Constantin Antoci (care a primit cu această ocazie gradul de general), iar ministru al apărării, la propunerea facțiunii agrare, cu girul Moscovei şi prin intermediul lui N. Chirtoacă şi al lui A. Sangheli, a fost numit Pavel Creangă.

Nu cu mult timp înainte de acest moment, l-am întrebat pe Snegur care va fi soarta mea după încheierea acțiunilor militare şi modificarea componenței Guvernului. „*Să nu îți faci griji,* mi-a spus el*. Cât sunt eu preşedinte, nu trebuie să-ți faci niciun fel de griji. Lucrează mai departe. În principal este analizată demiterea lui Plugaru*” (Snegur mă tutuia nu doar pe mine, ceea ce arăta nivelul lui de educație...) După numirea lui Antoci şi a lui Creangă, am reluat întrebarea adresată lui Snegur, legată de soarta mea. Şeful statului a spus că Moscova a insistat, în mod deosebit, să fiu demis, acest lucru fiind solicitat direct de Ruțkoi şi Barannikov, susținut de Lucinschi, şi, vezi Doamne, el, Snegur, nu a putut să se opună în niciun fel acestui avânt colectiv al Moscovei şi al Parlamentului moldovean. Mai ales Ruțkoi ar fi afirmat că demiterea mea va duce la o diminuare semnificativă a tensiunii existente între Chişinău şi Tiraspol. A lăsat să se înțeleagă că mie, ca fost general sovietic, nu mi se vor ierta acțiunile întreprinse împotriva Armatei ruse.

Snegur mi-a propus să ocup funcția de consilier pe probleme militare. L-am întrebat unde are de gând să-l trimită pe N. Chirtoacă. Preşedintele mi-a răspuns că nu ar fi o problemă, chestiunea e simplu de rezolvat. Am lăsat să se înțeleagă că nu este cea mai bună variantă pentru mine. Atunci

Snegur mi-a propus să plec pentru o anumită perioadă din ţară şi să ocup funcţia de ministru-consilier, cea de ataşat militar, primul şi ultimul la ambasada Republicii Moldova din România. Această funcţie a fost creată special pentru ca să fiu înlăturat. Am cerut câteva zile să mă gândesc la această propunere şi curând mi-am dat acordul să plec la postul diplomatic. Practic, preşedintele m-a trimis de pe funcţia de general-colonel la muncă pe funcţia de locotenent-colonel. Aceasta a fost recunoştinţa lui pentru credinţă patriei şi pentru îndeplinirea necondiţionată a ordinelor comandantului suprem în timp ce eram în funcţiile importante ale statului în devenire, cea de ministru de interne şi al apărării, în vremurile cele mai grele ale Republicii Moldova! De altfel, majoritatea covârşitoare a celor care au lucrat cu Snegur au simţit pe propria piele „recunoştinţa" acestuia om de stat pentru credinţa şi devotamentul lor faţă de ţară şi neam.

Menţionez, în mod special, că graba privind confirmarea miniştrilor de interne şi de apărare nu era întâmplătoare, ca, de altfel, şi avansarea la gradul de general a colonelului Antoci. Conform lucrătorilor din cadrul aparatului Parlamentului şi mărturiilor unor deputaţi chiar a doua zi, pe acoperişul clădirii şi la etajele cu cele mai importante cabinete, printre care şi cabinetul lui Alexandru Moşanu, preşedintele organului legislativ, au fost instalate dispozitive pentru mitraliere. La Parlament au fost introduse subunităţi militare care se aflau sub comanda lui Antoci şi a lui Creangă. Scopul acestora era să asigure securitatea în cazul unei revolte a maselor legate de demiterea unor membrii ai guvernului Muravschi.

La 10 iulie, la sediul Comunităţii Europene din Bruxelles, se semna acordul cu privire la acordarea pentru Republica Moldova a primului credit din istoria ţării, în valoare de 27 de milioane ECU[1]. Delegaţia noastră era condusă de Andrei Cheptene, ministrul relaţiilor economice externe. Dar motive de a ciocni cupele de şampania erau, de fapt, puţine. Astfel Transnistria îşi consolida statutul şi noi pierdeam Benderul, deşi acest oraş ar fi putut să fie sub jurisdicţia Republicii Moldova, ca şi multe sate aflate pe malul drept al Nistrului.

Totuşi, conducătorii noştri s-au grăbit atât de tare, că nu s-au gândit deloc la compatrioţii pe care îi lăsau, astfel, la voia sorţii. Celor ce au stat tot timpul pe poziţii nu li s-a spus niciun cuvânt de recunoştinţă şi oamenii nu mai înţelegeau pentru ce şi-au vărsat sângele.

[1] Unitate monetară a Comunităţii Europene

Brigada de poliție cu destinație specială s-a aflat la Bender până la 6 august, își aduce aminte Anton Gămurari. *Când ne întorceam la Chișinău, nu ni s-a permis să trecem prin centrul Capitalei, ne-au ordonat să facem un ocol. Am ajuns până la porțile orașului și am văzut cum civilii se bronzează și se bălăcesc în lac. Eram uluiți. Viața își urma cursul, nimeni nu știa și nu voia să știe de moarte sau de război.*

Doi luptători, Fulga, decorat (post-mortem) și Andreev, și, de asemenea, însuși Gămurari, au fost primii din țară care au primit Ordinul Republicii. Cavalerul numărul unu al acestei distincții supreme a fost Ion Fulga.

Comandamentul general al Forțelor Armate ale Federației Ruse a primit însărcinarea de a elabora un plan de desfășurare în Moldova a operațiunilor de pacificare. Formatul era următorul: șase batalioane separate, din partea Rusiei, și câte trei batalioane, din partea Moldovei și a Transnistriei, acestea fără armament greu, cu câte 400 de oameni. S-a făcut propunerea de încetare a focului pentru o perioadă de 7 zile din momentul semnării acordului, de retragere a formațiunilor militare și instituirea unei zone de securitate. De asemenea, părțile s-au înțeles asupra creării unui organ militar și politic care să coordoneze operațiunea de pacificare, Comisia unită de control ce avea în subordine forțele trilaterale de menținere a păcii. Locul unde urma să își desfășoare activitatea comisia era Bender. La 29 iunie, a început introducerea contingentului rusesc de menținere a păcii.

Ulterior, Mircea Snegur a declarat că acordul de pace a fost realizat datorită intermedierii de către omul de afaceri rus Boris Birștein, proprietarul companiei Seabeco, cu filiale, în acel moment, la Toronto, Zurich și Chișinău. A avut vreo influență implicarea lui Birștein în încheierea păcii și, dacă da, atunci care a fost prețul plătit acestui intermediar considerat departe de a fi dezinteresat? Snegur, categoric nu a dorit se elucideze unele aspecte dubioase privitoare la relațiile sale cu Boris Birștein. Amănuntele nu au fost date publicității. E „stranie" și deplasarea lui Snegur și a lui N. Andronic în Canada, la nunta fiicei milionarului Boris Birștein. În cartea sa, *Dialoguri sincere,* Mircea Snegur a făcut următoarea afirmație nervoasă: „*Generalul Lebed nu a jucat niciun rol în asanarea conflictului. El nu are aici niciun rol".* Cu privire la rolul jucat de Birștein în evenimentele din 1992, ex-președintele a relatat sec:

Am fost foarte deranjat de acest conflict. Nervii mei erau întinşi la maximum, iar forţele mele erau pe sfârşite. Şi iată că, într-o zi, a venit la mine Boris losifovici Birştein, cunoscut investitor (care anterior a fost fugărit din Ţările Baltice şi din Kîrgîstan - I.C.), *să zicem aşa, pentru Republica Moldova. Sincer vorbind, în afară de el, nu mai ştiu alţi investitori care să fi făcut investiţii însemnate în economia noastră. Şi, din câte ştiu, a avut numai pierderi în RM. Vorbesc despre acea perioadă. Deci, iată, a sosit la mine B. Birştein, nici nu mai ţin minte pentru ce. Se mai întâmpla ca el să mai treacă pe la mine ca să se consulte. Şi, pe parcursul discuţiei, se vede că acesta mi-a intuit starea...*

S-a interesat de cum mai merg treburile. I-am răspuns sincer că foarte rău, că deja nu mai suport să aflu zilnic despre victime, că situaţia este fără ieşire... Şi atunci mi-a propus să mă întâlnesc cu A. Ruţkoi, vicepreşedintele Rusiei. Am fost de acord. I.B. Birştein a plecat cu avionul propriu şi l-a adus pe A. Ruţkoi la Chişinău. Şi am început să discutăm această problemă... Împreună cu el era şi V. Barannikov, şeful serviciului de securitate al Rusiei. Fie-i ţărâna uşoară! Şi ne-am înţeles între noi. A fost luată o decizie politică. Ei au făcut trimitere la faptul că dispun de experienţă în „îngheţarea conflictelor". Au mai zis de un „punct fierbinte". Nu mai ţin minte care. După aceasta, au sosit la Tiraspol şi, din câte ştiu, au spus acolo destul de dur: „Gata, noi trecem la pacificarea părţilor. Încetaţi focul!" (pag. 165-166)

Versiunea lui Snegur sună îndoielnic, el însuşi înţelege acest aspect şi nu degeaba are dubii să îl numească pe Birştein *investitor.* Ce putea să investească în anii războiului în economia noastră un străin, până să înceapă epoca „privatizării" în masă şi până la introducerea leului moldovenesc? În ce problemă voia să se „consulte" cu preşedintele moldovean: îl întreba care mai este cursul de schimb dolar-cupon moldovenesc? În anii '90, Birştein (fost cetăţean sovetic) era o personalitate învăluită în mister, dar, ulterior, a fost clar că la Snegur reuşise să se strecoare un aventurier internaţional de duzină. Au fost mulţi ca el în istorie, din câte se pare, cu legături strânse cu serviciile speciale ale câtorva state, concomitent. Protectorul fostului director de uzină din perioada sovietică era la începutul anilor '90 Viktor Barannikov, ministrul rus al securităţii, demis chiar pentru legăturile lui cu firma Seabeco.

Birştein nu se zgârcea cu darurile, scria Paul Klebnikov în cartea *Boris Berezovski, Naşul de la Kremlin sau istoria jefuirii Rusiei. La începutul lui 1993,*

acesta le-a invitat pe soția lui Barannikov și pe cea a primul-adjunctului ministrului de interne la o plimbare de trei zile prin magazinele elvețiene, unde aceste două dame au făcut cumpărături de 300 000 de dolari: blănuri, parfumuri, eșarfe, ceasuri ș.a.m.d. (totul în contul Seabeco), după care au adus în Rusia trofeele în geamantane. Acestea au fost nevoite să achite în plus 2 000 de dolari pentru bagaje care reveneau la douăzeci de locuri, dar Seabeco a achitat și această notă de plată. Barannikov și prim-adjunctul ministrului de interne au fost demiși, dar nu li s-a intentat niciun proces.

O coincidență bizară: ziarele moldovenești titrau despre călătoria *babacului* (porecla dată de popor lui Snegur) și a membrilor staffului acestuia (N. Andronik și alții) în Canada, călătorie plătită de Seabeco, și scriau, de asemenea, despre afacerile nu tocmai curate ale diplomaților moldoveni numiți de președinte la intervenția lui Birștein...

Cum a venit Birștein în Moldova, în ce calitate a vizitat această țară și ce planuri își făcea? Un pic de lumină asupra acestei personalități întunecate a adus ziarul elvețian *Le Temps* care scria, la 3 octombrie 2005, despre rolul jucat de Birștein în dispariția, la începutul anilor ’90, a aurului kîrgîz. Bișkekul îl acuzase pe fostul președinte Askar Akaev de delapidarea unui miliard de dolari din bugetul statului. Akaev fusese înlăturat după 14 ani de conducere și se ascundea în Rusia. Justiția din Kîrgîzstan a transmis ambasadorului elvețian Peter Buchard lista cu membrii camarilei prezidențiale și cu firmele implicate în furt. Conform informațiilor apărute în *Le Temps,* în perioada 1991-1992, printr-o dispoziție a lui Akaev, la Zurich a fost trimis aur în valoare de 23 de milioane de dolari, aur extras de la zăcămintele din Kîrgîzstan. Metalul nobil a fost curățat și prelucrat în Elveția, iar lingourile de aur, depozitate la banca Indosuez din Zurich în contul unei companii liberiene interpuse, Wico International Ltd. Această companie era controlată de regimul din Kîrgîzstan și de compania Seabeco care este menționată ca fiind cea care a primit cea mai mare parte din stocul de aur livrat din Kîrgîzstan. Seabeco și șeful acesteia, Birștein, erau cunoscuți la acel moment de justiția elvețiană. În 1994, la Zurich a fost deschis un dosar penal pentru activitatea lor, inclusiv pentru acest transport de aur. Totuși, din cauza faptului că Birștein nu dorea să colaboreze cu justiția elvețiană, procedura a fost întreruptă. Doi ani mai târziu, lucrând la dosarul rusului Serghei Mihailov, polițiștii din Geneva au ajuns la concluzia că Rolls-Royce-ul acestuia aparținea unei companii controlate de Birștein. Până în acel moment,

Birştein nu fusese niciodată urmărit de organele de justiție din vestul Europei. Potrivit publicației, după neplăcerile legate de aurul kîrgîz, el a părăsit cartierul select din Zurich unde locuia şi s-a mutat la Chişinău. Jurgen Roth, un specialist german în mafia rusească, afirma că, la începutul anilor '90, Birştein avea „legături strânse în cercurile interlopilor din Rusia". FBI-ul a numit compania Seabeco ca fiind „în legătură cu criminalitatea organizată". Filiala din Elveția a Seabeco a fost lichidată în 1996, însă în Moldova şi-a continuat activitatea mai mult decât oriunde în altă parte şi sunt convins că nu întâmplător. Toți ştiu bine ce fel de pierderi a înregistrat la noi această companie. Pe timpul lui Snegur, Birştein a primit privilegii importante pentru afacerile sale din Moldova, fapt pentru care a finanțat la rugămintea şefului statului crearea, în 1996, a unei Convenții Democratice proprezidențiale. Ziarele moscovite titrau că o parte din bani, 130 000 de dolari, au fost aduşi la Chişinău de către Natalia Gherman, reținută pe aeroportul moscovit Vnukovo. Aceasta era fiica lui Mircea Snegur (care a făcut carieră în cadrul Ministerului de Externe al Republicii Moldova şi a fost numită, în 2010, adjunct al ministrului de externe şi al integrării europene în guvernul V. Filat). Fostul preşedinte a negat cu violență acest fapt, zicând despre istoria cu valiza de bani că ar fi o „calomnie preelectorală" şi arătând că Natalia Snegur a câştigat procesele intentate pentru calomnie jurnaliştilor moscoviți. Războiul din 1992 şi scandalurile cu Birştein i-au afectat în mod ireparabil imaginea *babacului,* acesta pierzând în favoarea concurentului său, în cel de-al doilea tur al cursei prezidențiale. După acest moment, practicul Birştein şi-a concentrat atenția fără să ezite asupra lui Lucinschi, a înființat la Chişinău canalul de televiziune NIT (prescurtare de la *New Ideas in Television* - Noile idei televizate). Oligarhul ruso-canadian devenise eroul emisiunilor TV după ce făcuse în fața camerelor daruri derizorii țăranilor moldoveni pe care tot el îi jefuise. Ulterior, postul TV NIT a fost vândut unor intermediari din proximitatea lui Vladimir Voronin. Apoi, pentru mult timp, postul s-a axat asupra propagandei imaginii „comunistului nr. 1".

Ultimul şi cel mai mare scandal în care a fost implicat Birştein a explodat în Moldova în 2006, când compania irlandeză Intercomsoft, deținută la paritate împreună cu Vladimir Kolesnicenko, fost administrator al Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova (capitalul social al firmei era de 127 de euro), a înaintat la Comisia de arbitraj internațional de

la Geneva o plângere împotriva Guvernului Republicii Moldova pentru 41 milioane de dolari. Chişinăul a înaintat ca replică o plângere pentru 30 milioane de dolari. În centrul scandalului se afla un contract încheiat între Intercomsoft şi Guvern în anul 1996 privind livrarea către ţara noastră de echipament şi tehnologie necesare emiterii paşapoartelor, a cărţilor de identitate, a permiselor de conducere şi a altor documente. Acordul, încheiat pe timpul lui Snegur, funcţionase pe timpul lui Lucinschi şi al lui Voronin, iar cel care făcuse comanda era Molojen, fost ministru al dezvoltării informaţionale, apoi şef al companiei de stat Centrul pentru Resurse Informaţionale Registru.

Scandalul a izbucnit după ce Chişinăul, făcând trimitere la escrocheriile care avuseseră loc în timpul livrărilor, refuzase să prelungească acest contract dezavantajos. Cetăţenii moldoveni au fost foarte impresionaţi că plăţile efectuate de partea noastră reprezentau 40% din suma achitată de fiecare plătitor de documente, iar, la fiecare doi ani, sumele urmau să se mărească. Pe parcursul mai multor ani, aceşti bani nu au ajuns în bugetul ţării, ci la un offshore. Continuăm şi acum să plătim şi, ca alta dată, într-un post-cheie la Ministerul Tehnologiilor Informaţionale, se află tot Molojen. În acest timp, Birştein a atras atenţia opiniei publice asupra sa, fiind implicat în realizarea unor proiecte în Israel. După acest incident, Avigdor Lieberman, ministrul afacerilor externe al acestei ţări (născut la Chişinău), implicat în scandalul de corupţie cu anchete poliţieneşti şi conturi cipriote, a ieşit din componenţa Guvernului.

În acel moment, Mircea Snegur scrisese mai multe cărţi despre rolul crucial pe care l-a avut în istoria luptei Moldovei pentru independenţă. Primul preşedinte a găsit întotdeauna un limbaj comun cu al doilea şi cu al treilea preşedinte. Multă vreme schimbaseră amabilităţi pe coridoarele Comitetului central şi chiar sponsorii le erau comuni. Toţi cei trei şefi de stat, nici înainte şi nici după ce s-au retras de la cârma ţării, nu au făcut lumină în misterioasele afaceri cu Birştein şi nu şi-au asumat răspunderea pentru dezmembrarea Republicii Moldova.

În chestiunea transnistreană au fost adoptate 31 de hotărâri ale Parlamentului şi ale Prezidiului Parlamentului, iar 24 dintre acestea erau indicaţii directe adresate ministrului apărării şi celui de interne pentru ca aceştia să facă tot posibilul pentru a menţine integritatea ţării. Mircea Snegur, în calitatea sa de comandant suprem, a participat în mod direct la analizarea

situației de luptă şi la adoptarea deciziilor şi, conform regulamentului militar, a dat ordine verbale pe care trupele le îndeplineau fară ezitare. Este un lucru foarte uşor de demonstrat. Numai un diletant poate crede că generalii şi ofițerii decid după voia lor dacă să înceapă războiul sau nu, aleg momentul atacului sau al retragerii. Oamenii cu epoleți nu îşi permit asta, nu au dreptul şi nu este un lucru natural în cazul unui militar.

Este pe deplin legitimă dorința lui Mircea Snegur de a rămâne în istorie drept pacificator şi să mascheze faptul că, în situația în care Rusia se implica în treburile interne ale Republicii Moldova, a luat, ca preşedinte, hotărârea fundamentată şi responsabilă: să apere integritatea teritorială a statului prin toate mijloacele. Ce s-ar fi întâmplat dacă el nu ar fi făcut acest lucru? El ar fi săvârşit o crimă la adresa statului pentru care într-un stat democratic este anunțată procedura de *impeachment.* Dacă acest război ar fi fost început de Mircea Druc sau de mine, fără ştiința lui Mircea Snegur, ar fi însemnat, de asemenea, o inacțiune criminală, autoînlăturarea preşedintelui şi a comandantului suprem de la executarea obligațiunilor lor constituționale. Cu toate acestea, Snegur dădea cu plăcere apă la moară discuțiilor despre cum participarea lui în luarea deciziilor vizând securitatea şi integritatea teritorială statală fusese restrânsă de către Druc şi Costaş şi de aceea nu poartă răspunderea pentru nimic din cele întâmplate, că ar fi fost ceva de genul componentei pacificatoare, iar forțele promotoare ale agresiunii erau cu totul altele. În funcția sa de şef de stat, Mircea Snegur a dat dovadă de impotență diplomatică, nefiind capabil să organizeze şi să poarte independent tratativele de pace care erau realizate prin intermediul lui Birştein, acest intermediar dubios aflat în căutarea unor comisioane grase. Se explică astfel de ce ulterior Snegur nu voia să-i vadă alături de el pe martorii eşecurilor sale din perioada când fusese comandant suprem şi şef al statului. Nu este de mirare că preşedintele m-a eliberat din funcția de ministru al apărării şi m-a trimis cât mai departe de el şi de camarilia cu care se înconjurase.

Snegur visceral nu-i suporta pe oamenii cu demnitate, care țineau mult la cinste şi onoare. Acest tip de funcționar era un pericol pentru el ca preşedinte al statului şi pentru echipa Domniei Sale. Snegur a procedat astfel la sfaturile şi insistențele lui Birştein, Barannikov şi Ruțkoi, ale unor străini cărora le-a permis să se implice fară nicio piedică în afacerile Republicii Moldova. Un rol însemnat în denigrarea mea l-au jucat: A. Sangheli, P. Creangă, A. Plugaru, N. Chirtoacă, N. Andronic, V. Berlinschi, C. Oboroc şi alți

oameni de încredere ai lui Snegur. Nu aveau motive să mă iubească, pentru că îmi îndeplinisem cinstit atribuțiunile, eram militar de carieră, general care respecta şi ținea mult la noțiuni precum cinstea, onoarea şi demnitatea, nu furasem din vistierie, eram dur cu laşii şi cu leneşii, cu diletanții şi cu demagogii. Am iubit şi-mi iubesc neamul ca pe un copil şi-mi respect țara ca pe o mamă. Eram pentru ei ca o perpetuă lecție.

Consider că şeful statului a trădat un om care nu îl trădase niciodată. Trădându-mă pe mine, preşedintele i-a trădat şi pe ofițerii şi soldații care serveau cu credință şi întru adevăr poporul din rândurile căruia faceau parte. Înainte să mă trădeze, Snegur trădase nou-înființata armată. La ordinul necugetat dat pe cale verbală de şeful statului, Armata, nepregătită, fusese nevoită să se lupte fără teamă cu profesioniştii Armatei a 14-a. Fără îndoială, comandantul general era la curent cu hotărârile Consiliului militar al acestei armate, care prevedeau că trupele ruse vor lua măsuri adecvate împotriva unităților noastre militare. Pentru mine a fost un mare mister de ce am fost trimis în rezervă la vârsta de 49 de ani şi de ce am devenit țapul ispăşitor, distrugându-mi-se viața mea şi a familiei mele. Copiii au fost nevoiți să emigreze din Republica Moldova pentru a-şi crea destinul şi viața pe viitor. Între timp, principalii vinovați moldoveni pentru tragedia de la Bender, cei ce îl convinseseră pe Snegur să se lase provocat, nu numai că nu au fost pedepsiți de acesta, mai mult, au fost decorați cu ordine, ridicați în grade militare şi numiți în funcții înalte. Lui Antoci „pentru mare vitejie în război" i s-au conferit de două ori într-un an gradele de general, Creangă a devenit ministrul apărării şi a primit a doua stea de general, iar Dabija nu numai că nu a intrat sub incidența legii (cum am mai spus, cercetarea de către Procuratură a crimelor lui Dabija a fost oprită printr-un ordin de sus), dar şi-a continuat cariera militară.

Sunt profund convins că principala cauză a tragediei de la Bender şi a tragediei decăderii Republicii Moldova, în general, a fost că Snegur, în toate problemele, mai ales în cele de ordin militar (probleme în care era un diletant), îi asculta pe linguşitori, pe cei vicleni şi pe cei care îl ridicau în slăvi, care ştiau să-i spună exact ceea ce el voia să audă. Aveau o autoritate incontestabilă cei care ştiau că cea mai bună cale spre inima şi mintea preşedintelui era să fii de acord cu el sub toate aspectele. De exemplu, în seara zilei când a fost luat cu asalt Benderul, „marele strateg militar" C. Oboroc - înainte ca Antoci să-i fi dat cu voia lui Snegur lui Gămurari dispoziția de a introduce

în oraş brigada de poliție cu destinație specială - i-a raportat preşedintelui că Benderul se află sub controlul nostru total. I-a raportat că a organizat personal blocada oraşului, de-a lungul întregului perimetru, cu blocuri de beton, iar, ca rezultat, gardiştii fug cuprinşi de panică din Bender împreună cu cazacii. Într-un cuvânt, oraşul este al nostru şi duşmanul n-o să-l mai vadă niciodată... Era ceea ce aştepta Snegur, dar acest lucru nu era deloc adevărat.

Astfel de exemple de rapoarte, discursuri optimiste şi vorbe şoptite la ureche în încercarea de a-l forța pe preşedinte să privească evenimentele prin ochelari de culoare roz sunt multe. Merită amintit planul înaintat în timpul asediului Benderului de către Boris Muravschi (viceministru MAI) şi „marele specialist" Victor Berlinschi. Ideea principală era crearea, prin forțarea Nistrului în dreptul satelor Delacău şi Pugaceni, a unei puternice linii de opoziție ce ar fi despicat Transnistria în două şi ar fi blocat legăturile separatiştilor de la Dubăsari, Rîbnița şi Tiraspol. Alt mare „strateg" militar moldovean, generalul Creangă, a promis că va realiza ideea lui Berlinschi doar cu forțele unui batalion. La consiliul militar am criticat această idee nebunească, am spus că planul nu este pregătit în amănunt, că este aventuros şi neserios. La sfârşit, Snegur nu a aprobat planul lui Creangă. Acest lucru demonstrează că preşedintele, chiar dacă nu iubea adevărul, nu era complet opac la logică, însă linguşitorii preferau să fie întru totul de acord cu el. Exista un lucru pe care Snegur nu îl vedea, nu îl auzea şi nu a vrut niciodată să-l înțeleagă. Adevărul că Armata Națională (existentă doar pe hârtie) nu era pregătită să desfăşoare operațiuni militare îi provoca imediat o reacție de respingere. Din motive obiective şi subiective, am putut să trec în mod activ la formarea Armatei abia la sfârşitul lui aprilie 1992, în luna mai, Armata fiind deja pe pozițiile de luptă. Despre ce calitate a pregătirii militare a luptătorilor putea fi vorba?

Pentru crearea unei armate capabile să apere integritatea teritorială este nevoie de ani şi ani şi, cel mai important lucru, de fonduri însemnate de la bugetul țării. E surprinzător că reuşiserăm să organizăm cumva anumite unități şi să le oferim pregătirea militară elementară, să punem la punct interacțiunea dintre echipaje şi subunități, înainte de a le trimite pe pozițiile de luptă. Acest lucru s-a realizat datorită eforturilor uriaşe ale ofițerilor şi generalilor Armatei Naționale, lucru pentru care mă înclin în fața lor şi le prezint o recunoştință veşnică. Ştiu cât au costat toate acestea, câtă muncă şi câte eforturi au fost depuse de aceştia.

În loc să dezbatem de ce ne-am găsit nepregătiţi pentru război şi ce trebuia întreprins pentru sporirea eficienţei Armatei, în toţi aceşti ani am fost preocupaţi de ce acţiunile militare au fost începute fară ştirea lui Snegur şi de ce i s-au dat sfaturi rele. Acesta era comandantul nostru suprem, aceasta era elita noastră politică. Incompetenţa, ochelarii de cal şi egoismul lor au fost motivul principal al prăbuşirii noastre în hăul conflictului, hău de unde mulţi ani ţara noastră nu a putut să iasă. Mircea Snegur, după ce i-a folosit pe toţi cei care au stat la baza creării statalităţii, pe cei care au luptat, a scăpat de ei, scoţându-i din politică. La rândul său, primul preşedinte al Moldovei a fost trădat de agrarieni şi de consilierii şi oamenii săi de încredere, care i-au plătit cu aceeaşi monedă. Trădarea naşte trădare, aceasta este logica vieţii. Îmi pare rău de ofiţerii, soldaţii şi rezerviştii Ministerului Apărării şi ai Ministerului Afacerilor Interne care au murit în timpul acestui război criminal, apărându-şi pământul, îmi pare rău de rudele şi apropiaţii acestora. Ei au fost eroii. Guvernanţii vin şi pleacă, dar memoria celor care şi-au dat viaţa pentru Patrie şi pentru integritatea ei teritorială va dăinui pentru totdeauna.

Concepţia mea istorică în ceea ce priveşte războiul din 1990-1992 am prezentat-o, pentru prima oară, în luna martie 2007, când, în cinstea a 15 ani de la sfârşitul acţiunilor militare, la Chişinău a avut loc conferinţa „Războiul de pe Nistru: cauze şi urmări”. În fond, era prima încercare de caracterizare a acestei etape deosebit de complexe din istoria noastră. Ca general, ca ex-ministru al apărării şi al internelor, ca specialist militar cu studii academice, am afirmat următoarele: în primul rând, evenimentele din anii 1990-1992 din Găgăuzia şi de la Nistru nu au fost un *conflict,* aşa cum a fost catalogat cu timiditate, a fost vorba despre cel mai autentic război, cu victime, în care împotriva noastră a luptat armata rusă compusă din profesionişti ce aveau experienţa mai multor teatre de luptă; în al doilea rând, Mircea Snegur, în calitate de comandant suprem, era la curent cu toate acţiunile, la început, ale Ministerului Afacerilor Interne, apoi cu cele ale Ministerului Apărării, în cadrul evenimentelor de la Dubăsari, Comrat şi Bender; în al treilea rând, în escaladarea acţiunilor militare era interesată, în special, Rusia, care îi susţinea, în mod deschis, pe separatiştii de la Tiraspol şi Comrat. Chiar şi în URSS comunistă din anii ’70-’80 era mai multă democraţie şi legalitate decât în Moldova, unde democraţia şi legea aveau prioritate numai formal, în realitate, funcţionând dreptul *pumnului.* După căderea Uniunii, Moscova a

început un război nedeclarat împotriva tânărului stat al Moldovei. Aşa e viața, imperiile apar, dispar şi... încearcă să renască. Imediat după declararea suveranității şi independenței, Kremlinul, prin autoproclamatele Transnistria şi Găgăuzia, fixa o mină cu explozie întârziată statalității noastre încă fragile. Cel care a început acest război a planificat să ajungă până la Prut, iar noi nu am permis acest lucru. Rusia are o istorie complicată: la început, acapararea de teritorii, apoi decăderea, iar în etapa actuală, o nouă încercare de a cuceri teritorii. Prima catastrofa a avut loc în 1917. Bolşevicii se făceau vinovați de pierderea unor vaste regiuni. Căderea URSS este tot o urmare a politicii neadecvate a comuniştilor. Comuniştii ruşi sunt cei care au risipit agoniseala strămoşilor lor. Urmaşii liderilor bolşevici ai URSS au trecut imediat la reedificarea sferei de influență pierdute, la recrearea într-un singur stat a statu-quo-ului de *frate mai mare.* Ulterior, Vladimir Putin a mers încă şi mai departe. După ce a creat o *verticală a puterii,* a început să supună regiunile centrului. A început lichidarea independenței formațiunilor naționale în toată Rusia. Din punctul meu de vedere, într-o perspectivă apropiată, tot mai multe regiuni vor fi private de drepturile lor. Dacă țara noastră nu ar fi devenit independentă, nu este exclus ca ea să-şi fi pierdut statutul de republică şi să-i fi fost atribuit vechiul statut de gubernie rusească. Putin şi astăzi visează la refacerea URSS şi face diferite avansuri sub diferite forme şi favoruri liderilor din fostele *republici* ale imperiului rus. Până când Republica Moldova nu va deveni membru cu drepturi depline al UE şi NATO, va fi percepută, în cadrul campaniilor de lobby proimperial, ca o gubernie rusească.

CAPITOLUL 37

MAI al Republicii Moldova după 1992

Ministerul Afacerilor Interne după plecarea mea. Ministrul Antoci: „căderea de stele". Moartea lui Corlăteanu sau scheletul din dulapul şefului. Afacerea Bulgaru. Victor Catană, de două ori ministru. Vladimir Ţurcan, încă o rudă de-a lui Ceban. De ce avea nevoie Voronin de Centrul de luptă împotriva corupţiei şi a criminalităţii organizate? Echipa miliţienilor ajunge la putere. Rolul lui Mişin. Dispariţia lui Dimitrov. Papuc şi cazul cu heroina

Astăzi nimănui nu-i place să îşi aducă aminte de anii '90 — era o perioadă cenuşie, grea, fără perspective. În acele vremuri, se prăbuşeau state, erau distruse familii şi vieţi omeneşti. Cineva trebuia să facă cu mâinile goale cea mai mizerabilă muncă, încercând din plin, pe propria piele, ura poporului faţă de reformatori. Aceasta a fost şi soarta mea. Din păcate, pe parcursul mai multor ani, miniştrii moldoveni, ce serbau încă o aniversare a Ministerului Afacerilor Interne şi a Ministerului Apărării, nu menţionau numele generalului Costaş, creatorul acestor structuri. Abia în 2006, am fost invitat la jubileul Poliţiei de către ministrul Gheorghe Papuc, fapt pentru care îi sunt recunoscător. Cred că mulţi mă vor înţelege dacă voi spune că, de-a lungul anilor, am urmărit cu interes cum se dezvoltă Ministerul Afacerilor Interne şi cel al Apărării, structuri create de mine, şi care e „contribuţia" adusă de colegii mei la consolidarea independenţei ţării.

Imediat după transferul meu la Ministerul Apărării, în februarie 1992, portofoliul de ministru al afacerilor interne i-a revenit lui Constantin Antoci. Cei care îl promovau erau mai ales Vladimir Molojen şi Boris Muravschi. Din punctul meu de vedere, Antoci nu era pregătit pentru

această funcţie, chiar dacă se folosea din plin de partea de ceremonial aferentă acesteia. După ce în 10 luni i s-au conferit două titluri de general, ministrul a început să fie darnic şi să-i facă, la rândul său, generali pe subordonaţii săi. Era o adevărată „cădere de stele", au devenit generali: şeful secţiei de poliţie de la Bender din perioada conflictului, apoi viceministrul Victor Gusleacov, alţi viceminiştri - Boris Muravschi şi Mihai Mămăligă, viitorul ministru de interne, Victor Catană, şi, bineînţeles, viitorul ministru al dezvoltării informaţionale, Vladimir Molojen. Anton Gămurari, comandantul brigăzii cu destinaţie specială, a fost făcut general de către Parlament.

Bineînţeles, mulţi dintre aceştia meritau promovarea în carieră şi decoraţiile. Dar, în acelaşi timp, a început să îşi piardă din valoare prestigiosul grad militar şi a avut loc o decredibilizare a esenţei acestuia. Dacă în anul 1990 în structurile de stat MAI, KGB, Comisariatul militar, DOSAAF şi în sistemul apărării civile erau 7 grade de general, în 2005 existau deja 26. Preşedinţii au început să acorde un grad special, echivalent gradului de general, vameşilor, pădurarilor, veterinarilor, pompierilor şi, de asemenea, altor funcţionari de stat care, în realitate, aveau de multe ori un grad ce nu îl depăşea pe cel de sergent în rezervă. Ca rezultat, în Republica Moldova, la 1 august 2010, primiseră prestigiosul grad 56 de generali (activi şi în rezervă)! Menţionez că în timpul lui Nikolai Bradulov, când Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Socialiste Sovietice Moldoveneşti era dat de exemplu, stele de general aveau doar ministrul, prim-adjunctul ministrului şi şeful Departamentului politic.

Adjunct al şefului Departamentului politic din cadrul Miliţiei din Bălţi şi şef al Secţiei raionale din Comrat pe timpul lui Bradulov şi Lavranciuc, Antoci, a avansat pe timpul lui Voronin, care l-a făcut adjunctul lui. Prin eforturile mele, el a fost cel care a primit, pentru prima şi ultima oară, în istoria Ministerului Afacerilor Interne, gradul de secretar de stat, ceea ce corespundea statutului de prim-adjunct al ministrului. Totuşi, Antoci s-a dovedit a fi un ministru slab, Ministerul a pierdut controlul asupra situaţiei operative şi, ca urmare, a avut loc cel mai mare salt al criminalităţii în toată istoria Ministerului, Poliţia fiind învinuită că *asigura acoperirea* grupărilor infracţionale. În timpul lui Antoci, din componenţa Ministerului Afacerilor Interne a ieşit la început direcţia de pompieri, apoi cea a penitenciarelor (inclusă, în final, în sistemul instituţiilor din cadrul Ministerului Justiţiei). S-a produs un dezechilibru bugetar, reputaţia Ministerului a fost, practic, îngropată sub

un munte de acțiuni judecătorești, zeci de mii de lucrători, pentru prima oară în istoria Ministerului Afacerilor Interne, cereau în justiție să li se achite drepturile de hrană și reținerile din salarii ce nu li se mai plătiseră cu anii. Încălcarea masivă a drepturilor polițiștilor a dus la apariția unui sindicat în această ramură, lucru deloc pe placul lui Antoci, care și-a manifestat nemulțumirea în mod deschis. Au apărut și pretenții cu privire la modalitatea lipsită de transparență prin care ministrul distribuia banii din bugetul instituției. Moldova a devenit membră a Interpolului, dar imediat s-a compromis, pentru că nu și-a plătit contribuțiile. Colegii nu îl iubeau pe Antoci, pentru că acesta nu îi proteja niciodată pe ai lui, se demoraliza repede și intra ușor în depresie. Tocmai din această cauză, era inutil să aștepți din partea lui acțiuni precise, ferme, lucru care s-a simțit, mai ales, în anii războiului.

> *Când separatiștii încercau să cucerească secția raională de poliție de la Grigoriopol, nu am primit nicio indicație clară din partea lui*, a relatat generalul Anton Gămurari. *Așteptam ordinul de apărare a Comisariatului, dar nu l-a dat.*

> *În cazul lui Antoci, „scheletul din dulap” a fost moartea misterioasă a lui Dumitru Corlăteanu, în vârstă de 47 de ani. În mandatul meu, acesta a fost șeful Direcției de prevenție și cooperare, apoi a fost numit șeful Departamentului de relații externe (echivalent rangului de viceministru) și a ajuns în apropierea lui Antoci. Versiunea oficială, potrivit căreia acesta s-a spânzurat, li s-a părut foarte ciudată multora. Rudele și apropiații nu credeau că s-a sinucis: Corlăteanu tocmai își construise o casă de care era foarte mândru și, în general, vorbea cu plăcere de planurile lui pentru viitorul apropiat. Vila, aflată în apropierea capitalei, fusese foarte scumpă, și Corlăteanu relata că obținuse, în Israel, creditul necesar construcției ei. Colegii erau de părere că el nu avea legătură cu afacerile conducerii de atunci a Ministerului, legate de transferuri de sume mari de bani provenite de peste hotare.*
> *Am avut ocazia să aud și presupunerea că Corlăteanu ar fi vorbit undeva despre aceste aspecte. Nu s-a deschis niciun dosar penal legat de moartea lui, iar circumstanțele în care a survenit decesul colonelului de poliție, în apartamentul propriu, au rămas necunoscute până în ziua de azi.*

După demisia Guvernului Sangheli, în ianuarie 1997, Antoci a fost transferat la Cancelaria de Stat, în perioada 1999-2001 a condus Departamentul pentru situații de urgență, iar apoi, în mandatul lui Molojen,

a devenit funcționar într-una dintre structurile Ministerului Dezvoltării Informaționale. După plecarea acestuia pentru un an (1997-1998), şefia a fost preluată de Mihail Plămădeală (a fost propus din partea formațiunii comuniste din Parlament) care, după evenimentele de la Dubăsari, din 2 noiembrie 1990, şi-a dat demisia din Ministerul Afacerilor Interne şi a devenit om de afaceri. Puterea nu a considerat că Plămădeală s-a defăimat, trădându-şi colegii. El a reapărut în echipa celui de-al doilea preşedinte, Petru Lucinschi (la insistențele lui Ivan Bodiul, unchiul soției lui Plămădeală), care i-a acordat lui Plămădeală, care era subcolonel în rezervă, gradul de general-maior de poliție. Noul ministru al internelor anunța solemn că în țară acționează 120-140 de grupări de crimă organizată, dar asta a fost totul. De pe frontul luptei cu banditismul nu mai soseau niciun fel de informații. În schimb, începea demiterea în masă a celor care ocupau funcții superioare în cadrul MAI. Astfel, Plămădeală l-a demis pe comisarul Boris Muravschi din Poliția din Chişinău pentru că o rudă a acestuia lucra la o firmă a interlopului *Bulgarul* (Grigori Karamalak). Muravschi s-a adresat justiției şi a câştigat procesul. Afacerea *Bulgarul* a ajuns în justiție, Karamalak a fost eliberat cu condiția de a nu părăsi localitatea, însă a fugit şi a fost dat în urmărire. După căderea, în aprilie 1998, a primului guvern condus de Ion Ciubuc, Plămădeală s-a retras.

În perioada 1998-1999, ministrul Victor Catană a reuşit iarăşi să îl rețină pe *Bulgarul* şi să pregătească împotriva acestuia un consistent dosar penal. Totuşi, Karamalak şi-a pus în mişcare legăturile şi dosarul a dispărut fără urmă, în condiții necunoscute. Din cauza insuficienței probelor, *Bulgarul* a fost eliberat din nou şi a fugit la Moscova, unde a încercat un timp să conducă o organizație a muncitorilor moldoveni. Presa de la Chişinău scria că *Bulgarul* ar fi fost cel care l-a adus la putere pe Voronin, după care s-a refugiat din calea „recunoştinței fierbinți" a preşedintelui țării.

Victor Catană, unul dintre cei mai profesionişti miniştri de interne ai Republicii Moldova, fost şef al Direcției Poliției Economice din cadrul MAI în perioada 1990-1992, iar în timpul lui Antoci, prim-viceministru, a plecat din MAI odată cu venirea pe post a lui Plămădeală, pentru că nu putea să lucreze cu acesta, şi a devenit viceministrul justiției. Pentru ocuparea funcției de ministru, Catană a fost promovat de două ori de alianțele de dreapta, la început, de Alianța pentru Democrație şi Reforme, apoi de Alianța pentru Integrare Europeană. În 1998, pentru fotoliul ministerului, Catană s-a

intersectat iarăşi cu Plămădeală care devenise, la recomandările lui Petru Lucinschi, secretarul Consiliului Suprem al Securităţii. Plămădeală este cel care a reuşit să-l înlăture pe Catană şi să-l numească în această funcţie pe Vladimir Ţurcan, finul său. Reuşea acest lucru în 1999 şi Ţurcan devenea, astfel, ministru. Startul în carieră i-a fost dat de faptul că provenea din acelaşi raion, Slobozia, cu Ivan Ceban, procuror în RSSM.

Ţurcan, ca şi Plămădeală, avea legături strânse cu o grupare de foşti lucrători ai Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova, la început cu Lucinschi, apoi cu Voronin şi, în cele din urmă, cu Partidul Comuniştilor. Fost lucrător al Procuraturii (1976-1985), activase în Comitetul Central al Partidului Comunist din Moldova de unde, după interzicerea acestui partid, plecase cu G. Ermei la ambasada din Belorusia, iar când a revenit în Republica Moldova s-a apucat de afaceri. Dar, în anul 1997, Lucinschi l-a trimis pe Ţurcanu la MAI, în calitate de prim-viceministru. În 1999, l-a numit ministru, acordându-i maiorului în rezervă Ţurcan gradul de general-maior. În timpul lui Ţurcan nu s-a desfăşurat o luptă activă cu criminalitatea, iar grupările infracţionale, împărţite, de multe ori conform principiului naţionalităţii, pe clanuri, continuau să-şi dispute supremaţia în republică. Înainte de alegerile prezidenţiale din 2001, simţind că şansele lui Lucinschi scad, prevăzătorul Vladimir Ţurcan se angaja în susţinerea lui Voronin şi trecea în tabăra comuniştilor, ajungând în Parlament pe listele PCRM. Între timp, acumulase o avere considerabilă şi avea proprierile afaceri. În 2001, fotoliul liber de ministru al internelor a fost ocupat de Vasile Drăgănel. Acesta îşi începuse cariera ca lucrător MAI până în 1992, apoi activase la Ministerul Securităţii Naţionale (1993-1994), iar la MAI se întorsese de la Serviciul de Pază al statului, unde în perioada 1997-2001 ocupase funcţia de director al acestei structuri. Dintr-un motiv anume, Voronin refuzase să-l ridice pe ministru în grad şi, astfel, în subordinea colonelului se aflau mai mulţi generali. Perioada scurtă în care Drăgănel a ocupat postul de ministru coincide cu debutul trecerii MAI în subordinea totală a Partidului Comuniştilor, cărora această structură îi servea şi îi proteja afacerile dubioase echipei de *biznesmani* comunişti şi asigura lupta comuniştilor aflaţi la putere cu opoziţia. Urmărindu-şi scopurile politice, Voronin a decis să restructureze MAI, care lupta împotriva corupţiei şi criminalităţii organizate, creând un centru unit. Ulterior, în timpul lui Papuc, centrul de luptă împotriva infracţiunilor economice şi corupţiei, ce primise drepturi şi un statut de

invidiat, le-a oferit posibilitatea comuniştilor să întocmească numeroase dosare penale împotriva adversarilor lor politici. În luna februarie 2002, după numeroase intervenţii ale lui Petru Lucinschi la Vladimir Voronin, Drăgănel a primit gradul de general-maior de poliţie şi, peste câteva zile, şi-a dat demisia, fără să vrea să dea niciun fel de explicaţii pentru acest fapt.

Din păcate, trebuie să constat că această grupare a lucrătorilor MAI, a adepţilor lui Voronin, cu care a trebuit să lupt pe când ocupam postul de ministru al internelor, se implicase activ în politică încă din anii ’90. Acest element a acţionat ca un factor distructiv şi a aruncat Republica Moldova în urmă cu decenii. Cu concursul *huntei* foştilor miliţieni ai lui Voronin, pentru o perioadă de 8 ani, Moldova a fost transformată într-un stat totalitar. Până să se apuce de alchimia politică, această echipă a stopat crearea MAI al RM, a acţionat împotriva reformelor derulate în cadrul acestei structuri şi a sabotat crearea Poliţiei. Vladimir Molojen şi Vadim Mişin, Boris Muravschi şi Vladimir Ţurcan au avut un rol aparte în acest proces.

Sunt convins că în 1989 folosindu-se din plin de funcţia de şefia interne, Voronin a format nucleul viitoarei sale echipe politice. Renaşterea Partidului Comunist s-a datorat doar ofiţerilor MAI din timpurile sovietice (Nikolaev, Garev, Bondarenko, Chiţul). Ceilalţi au aderat la PCRM după ce acesta a devenit partid parlamentar. Pentru Voronin era un avantaj acest sistem în cadrul căruia membrii inferiori se supuneau celor aflaţi deasupra lor în ierarhia de partid, executând ordinele întocmai ca la MAI sau, în mare, ca la Partidul Comunist al Uniunii Sovietice. În fond, *noul/vechiul* PCRM s-a format iniţial ca o grupare semimilitară de acaparare a puterii, lucru realizat cu succes în două etape. Voronin nu era capabil să câştige, altfel, majoritatea. Comuniştii acumulaseră doar 50 de procente în 2001. Datorită imperfecţiunilor din legea cu privire la alegeri, comuniştii au mai obţinut 21 de mandate. Au primit aceste mandate în contul altor partide care nu reuşiseră să atingă pragul electoral. Prima etapă de acaparare a puterii s-a întins din octombrie 1993 până în mai 2001. Cu sprijinul preşedintelui Parlamentului, Petru Lucinschi, al preşedintelui Mircea Snegur şi al formaţiunii parlamentare agrare Viaţa satului (conduse pe atunci, de fapt, de Andrei Sangheli), echipa foştilor miliţieni a instaurat dictatura majorităţii parlamentare, creând un organ legislativ în care opoziţia nu putea să influenţeze deciziile. Aceşti pseudocomunişti au dus cu bună ştiinţă la crearea

unui stat oligarhic, criminal, corupt, mafiot, cu un pronunțat cult al personalității lui Voronin, prim-secretar al Comitetului Central al PCRM.

În 2005, cu scopul de a relua situația din 2001, aceleaşi personaje au crescut pragul electoral, însă acest truc juridic nu a mai funcționat. Atunci, pentru a-şi menține puterea, PCRM a aplicat alte metode, cumpărarea şi şantajarea unor deputați şi, de asemenea, o alianță cu duşmanii lor cei mai înverşunați, cu anticomuniştii la început, apoi cu procomuniştii din Partidul Popular Creştin-Democrat (PPCD). În mod natural, *descurcăreții* din fostul Front Popular în frunte cu liderul lor Iurie Roşca primeau firimiturile de la masa boierilor comunişti, cei 33 de arginți cuveniți pentru trădarea idealurilor naționale.

Este de la sine înțeles că guvernarea 2001-2009 nu era una comunistă. De fapt, aceasta uzurpase sigla secera şi ciocanul, alte simboluri ale Partidului Comunist al Uniunii Sovietice şi principiile acestuia de construcție partinică. În activitatea cabinetelor din perioada 2001 şi 2009, nu a existat nicio componentă de stânga, nicio orientare socială. În toată această perioadă, pensiile au fost majorate doar o singură dată, ulterior comuniştii se limitau la indexarea lor, dar nu corespunzător inflației (în perioada 2001-2009, leul se devalorizase de 1,70 de ori). Dacă i-am judeca după lozinci, erau o echipă de neoliberali convinşi, iar, dacă ne-am lua după acțiunile lor, nu erau decât nişte criminali, dictatori, hoți şi necruțători cu cei care nu erau cu ei în echipă. Singurul scop al celor aflați la putere era de a se îmbogăți cu orice preț, scop în slujba căruia erau folosite toate metodele, chiar şi cele criminale, extorcarea, însuşirea prin violență a proprietății străine, şantajul şi amenințarea, contrabanda şi neachitarea taxelor şi impozitelor. Organele de apărare a ordinii de stat şi sistemul judiciar din Moldova au fost puse în slujba protecției intereselor *familiei* şi a celor din proximitatea liderului comuniştilor.

La instaurarea dictaturii, au contribuit trăsăturile negative ale lui Voronin, un om arogant şi lacom, incapabil să dialogheze cu societatea şi opoziția, predispus la abuzuri şi încrezător în faptul că nu va fi pedepsit. În aceşti ani, puterea a semănat în rândul populației lipsa de respect față de sine şi frica, iar printre funcționarii de stat, o atitudine de sclav, inspirând lipsa de inițiativă şi injustiția, ceea ce a dus ulterior la degradarea economică şi spirituală a țării. Criteriile morale ca cinstea, onoarea şi demnitatea au

devenit sinonime cu înjurătura şi prostia. Aceasta a fost societatea creată de oligarhii comunişti în Republica Moldova.

Vadim Mişin, general-maior de poliție în retragere, membru tipic al nomenclaturii de partid şi nostalgic după vremurile sovietice, fost secretar al comitetului raional de partid din Grigoriopol, devenea mâna dreaptă a lui Voronin, consultantul lui principal.

El este cel care a participat la redactarea aşa-numitului Memorandum Kozak şi la tratativele cu Moscova privind acest document, activitate pentru care a primit de la Voronin Ordinul Republicii. Memorandumul prevedea alipirea Republicii Moldova la Transnistria, exact aşa, nu invers. Mişin a avut un rol însemnat şi în provocarea crizei politice din 2010, când fracțiunea parlamentară a PCRM a refuzat să-l voteze pe Marian Lupu, candidatul din partea Alianței pentru Integrare Europeană, țara rămânând fără preşedinte multă vreme, din această cauză.

În calitate de adjunct al preşedintelui Comisiei permanente pentru securitate din Parlament, Mişin a supervizat, în perioada 2001-2009, activitatea organelor de apărare a ordinii de stat. Cu el ar fi trebuit să înceapă, în mod dur, conform legii, anchetarea cazului contrabandei cu heroină. Nimeni nu ştie mai bine decât Mişin ce se ascundea, de fapt, sub această ruşine națională şi de ce nu au acționat organele abilitate. În ajunul campaniei electorale din 2009, la graniță, în momentul unui transport de heroină în valoare de 10 milioane de euro, *nu au funcționat scanerele,* încărcătura fiind oprită ocazional abia la Chişinău de către Poliția rutieră. Au apărut multe versiuni cu privire la cine ar fi organizat această contrabandă fară precedent şi ce destinație aveau resursele obținute din comercializarea acestei livrării masive de 200 kg de narcotice. Comuniştii aflați la putere au fost zgârciți cu comentariile vizavi de incident, iar ministrul de interne Gheorghe Papuc a fost demis, apoi repus în funcție.

Mişin, care în regimul atotputernic al comuniştilor conducea tratativele cu Transnistria, este răspunzător pentru separarea unei părți din calea ferată moldovenească, ramură ce era cândva unitară. Fructul diplomației acestuia a fost că şinele au început să ruginească, iar populația a fost privată de posibilitatea de a călători direct şi comod la Odessa. Impresia era că pentru comunişti - care distrugeau toți micii paşi făcuți până să vină ei la guvernare - dezintegrarea țării devenise principalul scop. Înclin să cred această versiune, deoarece, lucrând în cadrul MAI în anii '90, înțelegeam

foarte bine obiectivele grupării, care punea diferite piedici în calea reformelor. Această *gardă* era compusă din vechi funcționari, precum Mişin care era pe atunci şeful Direcției de transporturi din cadrul MAI.

Apropo, pe când era în această funcție, Mişin a fost singurul dintre şefii MAI la transporturi din tot spațiul postsovietic, cu excepția Rusiei, care a primit gradul de general. Aceasta datorită insistențelor lui Andrei Sangheli, cu care se împrietenise mai demult, la cursurile pentru lucrătorii Comitetului Central al PCM. O informație interesantă: de dragul prietenului său, premierul Sangheli, a transformat pentru un timp funcția de şef al Direcției de transporturi din MAI într-o funcție de *general,* aceasta redevenind, după plecarea lui Mişin, de locotenent-colonel, aşa cum fusese dintotdeauna, în toată istoria MAI. Deşi în zilele tragicului război cu Transnistria, vechii funcționari din MAI — *fondul de aur* al comuniştilor — s-au manifestat doar negativ, generalul de parchet Mişin nu s-a sfiit, după război, să conducă Uniunea Tinerilor Ofițeri şi să devină personaj principal în educarea tineretului în spiritul *patriotismului moldovenesc.*

De fapt, în cadrul Forțelor Armate active, acest *erou* ajunsese la gradul de caporal şi nu agrea Republica Moldova. Menționez că Mişin niciodată nu îşi expusese în mod deschis părerea vizavi de conflictul din Transnistria, nu făcuse aprecieri cu privire la acțiunile Armatei a 14-a şi ale voluntarilor ruşi din Transnistria. Numai cei din apropierea lui ştiau pe cine simpatizează acesta, Chişinăul ori Tiraspolul. În discursurile publice, Mişin întotdeauna îi critica exclusiv pe cei de pe malul drept al Nistrului.

După războiul din Transnistria, echipa lui Voronin a început un război criminal pentru împărțirea sferelor de influență. Au fost victime, de exemplu camaradul lui Mişin, colonelul de poliție Piotr Dimitrov, dispărut fară urmă în 2001, când comuniştii erau la putere. Persista sentimentul că Voronin nu era interesat a-şi găsi camaradul dispărut şi că Dimitrov nu era în genere căutat de nimeni, nici măcar de Mişin, prietenul său. Deputatul Petăr Şoşev, locotenent-colonel de poliție în retragere, fost şef al Departamentului de urmărire penală din cadrul Poliției raionului Buiucani, a fost arestat, fiind acuzat că l-ar fi răpit pe Dimitrov. În anul 2009, acesta deceda în timpul unor analize medicale în Israel, în circumstanțe rămase neelucidate. Iată ce se spunea despre moartea lui Dimitrov într-un raport al organizației civice *Pro Europa,* difuzat în ajunul alegerilor parlamentare

din 28 noiembrie 2010 şi realizat din surse deschise, din informații apărute în mass-media.

Un exemplu despre cum doreşte Voronin să se îmbogățească numai el şi atitudinea lui față de oameni este cazul lui P. Dimitrov. Dimitrov a fost primul dealer din industria prelucrării tutunului care avea licență exclusivă pentru comercializarea țigărilor marca Astra şi Doina. Acesta era prieten apropiat de-al lui Voronin şi unul dintre oamenii care erau la baza creării PCRM şi, de asemenea, era unul dintre principalii sponsori ai partidului (a cotizat 300 000 de dolari la alegerile din 2001). În anul 2002, V. Voronin a luat întreprinderea de prelucrare a tutunului de la Chişinău sub protecția sa şi a desființat sistemul de dealeri care funcționa la acel moment. Prieten apropiat al lui Voronin, Dimitrov a mers în audiență la acesta şi i-a amintit că a susținut financiar PCRM, încă de pe vremea creării partidului, rugându-l pe Voronin să-i lase „bucata de pâine". Drept răspuns, Voronin i-a propus, într-o formă vulgară, să iasă afară. După trei zile, colonelul de poliție Piotr Dimitrov a dispărut pentru totdeauna. Voronin ştia că Dimitrov este un om foarte hotărât şi principial şi că s-ar fi luptat pentru drepturile proprii, deci ar fi fost un potențial, pericol pentru Voronin. De ce nu au fost descoperiți cei care l-au răpit şi l-au ucis pe Dimitrov? Ancheta începuse foarte promițător. Petru Bobu, procurorul municipiului, şi Ion Vizdoagă, procurorul sectorului Botanica, au desfăşurat o serie de acțiuni încununate de succes, l-au arestat pe şoferul care îl dusese ultima oară pe Dimitrov, reuşiseră să dea de urma criminalului. Însă Voronin nu avea nevoie de rezultate. Cei doi procurori cinstiți au fost demişi, întreaga echipă de anchetă a fost schimbată...

Ceilalți doi dealeri importanți de pe piața tutunului, colonelul MAI Petăr Şoşev şi generalul MAI Vadim Mişin, care erau prieteni cu Dimitrov, imediat după dispariția acestuia au refuzat să mai acționeze în sfera tutunului în avantajul lui O. Voronin. Fără să se țină cont de aceasta, la indicația lui Voronin, Şoşev a fost arestat şi acuzat că l-ar fi ucis pe Dimitrov, prietenul lui. După trei luni de bătaie de joc şi teroare şi după achitarea sumei de 300 000 dolari, Şoşev a fost eliberat. V. Voronin, fost general MAI, ştia că, până la urmă, crimele sunt descoperite şi încerca să dea vina pe un om neimplicat. De asemenea, Voronin îşi făcea probleme că, mai devreme sau mai târziu, Şoşev va vorbi şi, ca rezultat, acesta a murit în circumstanțe stranii în Israel, unde era la tratament. Aşa proceda V. Voronin cu prietenii apropiați când voia să organizeze un sistem de jefuire şi furt de bani şi bunuri de la stat sau din proprietatea privată. Față de cei pe care nu îi cunoştea şi îi

barau drumul, extorcarea, teroarea şi crima deveniseră un funest fapt cotidian. Un exemplu în acest sens este cazul uciderii de către gruparea sudică de killeri a omului de afaceri Petru Sarî ce deținea acțiuni la câteva uzine de producere a vinului şi la alte întreprinderi. La organizarea asasinatului au luat parte inclusiv doi ofițeri MAI.

Deşi timpul a şters multe urme, după 2009 au început să fie descoperite crimele „echipei milițienilor". Aceştia, în decurs de 8 ani, jefuiseră bugetul de stat, jefuiseră mijloacele plătitorilor de taxe în cadrul privatizărilor făcute ilegal, uzurpaseră funcții în cadrul aparatului administrativ şi, pe acest fond, ridicaseră „catedrala principală a comunismului moldovenesc", biroul somptuos al partidului, situat pe strada Armenească (sursele finanțării au rămas necunoscute).

Care a fost contribuția personală a juriştilor PCRM, de exemplu a lui Vadim Mişin în jurisprudență şi respectarea prevederilor legale? Conştiința acestui jurist dă seama de reforma Codului Penal şi a celui de Procedură Penală făcută de comunişti, reformă al cărei rezultat a fost pierderea capacității de a lupta cu criminalitatea şi diminuarea atribuțiilor anchetei într-o măsură atât de mare, încât până şi cuvântul *anchetator* a dispărut din legi. Mişin era cel care în 2010 îl apăra cel mai aprig pe judecătorul Ion Muruianu (numindu-l „cel mai bun judecător al Moldovei"). Din vina acestuia însă Moldova îşi pierduse la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului reputația de stat de drept şi 2,5 milioane de euro pe deasupra. Şi acestea nu erau toate roadele *practicii judiciare* a generalului. În încheiere, Liudmila Mişina, soția comunistului nr. 2 (care ocupase în trecut funcția de şef al Direcției de cadre a Şcolii de Poliție), a ieşit la pensie la 7 iunie 1993, iar după 12 ani, la 15 martie 2005, ministrul de interne Gheorghe Papuc i-a acordat gradul de colonel în rezervă pentru „merite deosebite în slujba statului moldovean"!

Însuşi Gheorghe Papuc a intrat în rândurile MAI în 2002 prin intermediul lui Petru Lucinschi şi a fost repede avansat de la funcția de colonel la cea de general-locotenent de poliție. Deja la începutul lui 2005, noul şef al MAI anunța că Moldova este primul stat din CSI unde nu există criminalitate organizată şi că, dintre toți liderii lumii interlope, a rămas în libertate numai Grigori Karamalak care primise azil politic la Moscova. La rândul său, Karamalak a explicat de ce este urmărit - până la începutul alegerilor din 2001 dădea bani pentru campania electorală a PCRM, însă după

victorie, Voronin nu a vrut să-şi lichideze socotelile cu acesta şi a început să exercite presiuni asupra lui.

Papuc a rezistat în fotoliul de ministru până la plecarea lui Voronin şi depindea în totalitate de comenzile liderilor comuniştilor şi de mâna dreaptă a acestuia, Vadim Mişin. Sunt convins că din ordinul direct al acestuia Papuc a transferat practic partidul comuniştilor în cadrul Ministerului Afacerilor Interne. În 2010, când împotriva ministrului a fost înaintată o serie întreagă de acuzații, a devenit limpede cât de politizată ajunsese Poliția, în anii în care oamenii lui Voronin fuseseră la putere. De fapt, MAI devenise o structură supusă Partidului Comuniştilor mai mult decât în anii puterii sovietice, *acoperind* toate crimele acestora. Mulți au aşteptat cu naivitate ca Vladimir Voronin şi cohortele lui de generali milițieni să acorde o atenție sporită necesităților Ministerului Afacerilor Interne, condus cândva de către liderul PCRM. Însă MAI era în totalitate orientat spre lupta cu opoziția politică. Evenimentele din 7 aprilie 2009 constituie o dovadă ruşinoasă a neputinței Poliției. În urma acestor evenimente, demnitatea de a purta uniforma de polițist a rămas doar o amintire.

CAPITOLUL 38

Ministerul Apărării: lista pierderilor

Ministerul Apărării: lista pierderilor. Poligoane pentru agrarieni. Colapsul complexului militar-industrial. Creangă se luptă cu Snegur. Cum au vândut Creangă şi Snegur avioanele moldoveneşti Yemenului de Sud. Pleşca m-a exclus de pe lista pensionarilor militari. Executarea de către Ministerul Apărării a ţăranilor moldoveni. Voronin reduce efectivele Armatei, Smirnov le creşte. Situaţia în cadrul Armatei Naţionale

Sunt nevoit şi am datoria ca general şi conducător care a stat la temelia creării Armatei Naţionale, instituţie foarte importantă pentru stat, să vorbesc despre dezvoltarea Ministerului Apărării, după plecarea mea, cu un sentiment de tristeţe profundă. Viziunea mea asupra acestei structuri a statului, care se poate aplica întregii societăţi, garant al integrităţii statului, o şcoală a onoarei, demnităţii şi patriotismului, a fost dată uitării. Chiar în luna februarie 1993, la insistenţele lui Sangheli, premierul din partea Partidului Agrar, Ministerului Apărării i-au fost confiscate poligoanele militare de la Bulboaca, Floreşti şi Cahul. Aceasta a fost expresia unei atitudini indiferente faţă de Armată, care avea nevoie de aceste teritorii nu pentru prestigiu, ci pentru perfecţionarea profesională. Autorităţile nu au înţeles că pentru militari poligoanele sunt ca o bucătărie pentru bucătari sau ca o sală de operaţii pentru medici: sunt atribute necesare Armatei, aici ofiţerii şi soldaţii sunt, practic, instruiţi să lupte, aici este perfecţionată capacitatea de luptă a trupelor... Toate acestea s-au întâmplat din cauză că la conducerea ţării nu au existat persoane care să cunoască şi să înţeleagă care este menirea Armatei în cadrul societăţii, iar, în anturajul preşedintelui şi în cel al premierului s-au aflat, ocazional, persoane ale căror *sfaturi* nu au fost profesioniste, ci pur diletante.

Chiar în procesul de formare a Ministerului Apărării, mi-a fost clar că patrimoniul acestuia era extrem de râvnit de multe persoane. Când a creat Armata, Mircea Snegur, în calitate de comandant suprem, a ținut cont de opinia grupului politic al agrarienilor, care apăra, în primul rând, interesele proprietarilor de terenuri, iar în al doilea rând, interesele statului. Drept urmare, sub influența lobbyiştilor, terenurile fostului sovhoz Gvardeisk au trecut în proprietatea agrarienilor locali influenți. În raionul Floreşti, unde s-a născut Snegur, unde a lucrat o perioadă lungă de timp şi față de treburile căruia nu era indiferent, terenurile au fost transferate colhozurilor Alexeevca (281 de hectare), Ştefan Vodă (208 de hectare), Patria (311 hectare), Flacăra (50 de hectare), Primăriei de la Floreşti (266 de hectare). Nu cred că acest lucru a fost făcut spre binele țăranilor, însă sunt convins că lobbyiştii agrarienilor s-au îmbogățit serios.

În cele din urmă, suprafețele poligoanelor militare au fost reduse la minimum. În favoarea foştilor preşedinți de colhozuri, Ministerului Apărării i s-au luat, de asemenea, terenurile agricole unde erau cultivate legume pentru soldați - s-a spus că Armata nu ar trebui să se ocupe cu acest lucru. În aceeaşi perioadă, în timpul lobby-ului agrar omnipotent, au început să fie luate şi terenurile agricole ale penitenciarelor. După aceste demersuri, aprovizionarea nu s-a îmbunătățit, iar soldații din cadrul Ministerului Apărării sufereau de foame, la fel ca şi deținuții Ministerului de Interne, pentru că Administrația închisorilor a fost privată de posibilitatea de a-şi cultiva produsele.

Autoritățile au folosit fără un talent remarcabil şi activele întreprinderilor din industria de apărare. Cea mai importantă dintre acestea era Uzina Mezon de la Chişinău, cu filialele sale de la Bender (Dnestr) şi Bessarabca (Dunai), care fabrica microscheme integrate pentru tehnologia semiconductoare. Această întreprindere a fost vândută în anul 2008 unei companii din Singapore (cu capital integral rusesc), după câteva încercări eşuate de a schimba profilul acestei întreprinderi, inclusiv în cadrul holdingului Conversiune. Uzina Mezon a încercat să fabrice chiar şi seringi şi instilatoare de unică folosință, de care era mare nevoie în anii '90, însă acest proiect a eşuat. Drept urmare, suma simbolică de 92 de milioane de lei moldoveneşti a fost plătită pentru 15 corpuri ale întreprinderii şi pentru un teren uriaş de 15,3 hectare împrejmuit, cu ieşire la o zonă verde.

Nu s-a reuşit, de asemenea, nici schimbarea profilului altor uzine de la Chişinău: Signal (care are filiale la Hînceşti, Dubăsari, Râşcani, Briceni)

şi Sciotmaş, care producea cândva mijloace şi sisteme de comunicații; Microprovod, unde se produceau microconductoare din manganină cu izolație de sticlă, precum şi aparate pentru măsurarea rezistenței pe baza acestora; Topaz, specializată în fabricarea, în serii limitate, de dispozitive speciale de calcul, echipamente din microelectronică, după tehnologia filmelor subțiri, pentru necesitățile complexului militar-industrial; Uzina-hibrid Alfa, care fabrica atât televizoare, cât şi tehnică militară; Uzina Agat, a cărei construcție nu a fost finalizată şi în cadrul căreia urmau a fi fabricate calculatoare personale. A fost risipită şi întreprinderea Lenin (ulterior Răut) din Bălți, în cadrul căreia erau fabricate echipamente hidroacustice şi tehnică navală pentru Flota Maritimă Militară, au fost distruse, de asemenea, institutele de cercetare care elaborau tehnologii pentru întreprinderile moldoveneşti din industria de apărare.

Directorii uzinelor promovau în Parlament şi Guvern cele mai mai ineficiente planuri de reorganizare, activele întreprinderilor erau furate, în urma numeroaselor controale efectuate inițial de Comitetul Controlului de Stat, ulterior şi de Curtea de Conturi s-a constatat diminuarea proprietăților, dar nimeni nu a fost tras la răspundere pentru aceste fapte. Secțiile care nu mai erau încălzite rămâneau treptat goale, fiind închiriate cooperativelor, depozitelor, magazinelor sau cluburilor de noapte (de regulă, acestea erau înființate chiar de administrație). Datoriille pentru neplata salariilor se acumulau an de an, iar angajații descurajați îşi părăseau locurile de muncă şi se orientau spre afaceri mici, care constau în efectuarea de curse tip *suveică* în țările vecine, de unde achiziționau marfă pe care ulterior o revindeau în piețele oraşelor. Mulți au plecat în Rusia şi Ucraina, de unde, de altfel, ei sau părinții lor fuseseră mobilizați, în anii ’60-’70, să vină şi să lucreze în subunitățile complexului industrial de apărare din URSS. Potrivit recensământului populației din 1989, în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, locuiau circa 600 000 de ruşi. În anul 2004, în Moldova (fără Transnistria) figurau deja circa 370 000. În total, populația rusă de pe teritoriul fostei RSSM s-a redus cu aproximativ 20%. Cea mai mare parte a acesteia a rămas aici, adaptându-se noilor realități. Sectoarele Râşcani şi Botanica din Chişinău, unde se aflau întreprinderile din domeniul apărării, sunt chiar şi după 20 de ani populate compact de vorbitori de limbă rusă, dintre care mulți sprijină la alegeri partidele politice de orientare prorusă, exprimându-şi nostalgia față de perioada sovietică. Teritoriul vast al fostei Uzine Mezon,

care se află în sectorul Râşcani, este înconjurat de sârmă ghimpată, iar dacă pe Prut această sârmă a fost scoasă, în 2010, în centrul capitalei Republicii Moldova, ea aminteşte, până în prezent, de perioada în care o mare parte din locuitorii Chişinăului lucra pentru Armata Sovietică, în numele păcii pe pământ, aşa cum se obişnuia atunci să se spună.

Cei aflați la guvernare în Moldova nu au reuşit să administreze în mod rațional ceea ce au moştenit, nu au înțeles valoarea culturii spirituale şi materiale, au dispreţuit tot ce a fost creat de generații întregi de oameni, fie că era vorba despre o uzină, o bibliotecă sau un monument de arhitectură. În primul rând, preşedintele Mircea Snegur nu conştientiza gradul uriaş de responsabilitate față de țara pe care urma să o guverneze, adoptând decizii la scară cosmică şi de o prostie la fel de cosmică. Să ne mai mirăm de mediocritatea deciziilor lui referitoare la Armată şi Poliție, dacă tot atât de lipsit de talent a condus întreaga țară, pe care a risipit-o cu succes şi a tras-o la fund? La vremea respectivă, Snegur nu efectuase serviciul militar nici măcar o zi (dacă nu sunt luate în calcul adunările rezerviştilor, în cadrul cărora, de multe ori, aceştia doar se distrau şi chefuiau), nu a cunoscut particularitățile şi nuanțele sistemului Ministerului de Interne şi Ministerului Apărării, dar a soluționat cu uşurință problemele pe care ar fi trebuit să le rezolve o echipă de profesionişti pe care nu o agrea din aroganță, dându-se *atotştiitorul tătuc* al țării.

Toți cei care au condus țara, şi Snegur, şi Lucinschi, şi Vladimir Voronin, precum şi actualii guvernanți din AIE de guvernare (M. Ghimpu, V. Filat, M. Lupu) nu cunoşteau, în general, problematica din domeniul militar. În funcția de ministru al apărării, întotdeauna am avut de luptat, cu funcționarii pentru a apăra interesele Armatei şi ale soldatului. Mulți m-au atacat verbal în mod agresiv, *trăgând* cu acelaşi argument: că Republica Moldova nu ar avea nevoie de Armată. În replică, îi întrebam pentru ce a mai fost creată această Armată şi le aminteam parlamentarilor că legea a fost adoptată de către ei, de altfel, în unanimitate. După plecarea mea, majoritatea miniştrilor apărării au preferat să facă ce le spuneau cei de la conducere, fiind de acord chiar şi cu cele mai neprofesioniste decizii adoptate la nivel înalt.

Generalul de brigadă Pavel Creangă, cel care m-a înlocuit în funcția de ministru, a reacționat într-un mod sensibil şi servil la toate dorințele lui Mircea Snegur, Petru Lucinschi şi Andrei Sangheli, dorind să i se uite trecutul cât mai repede posibil. Cu toate acestea, Creangă, care în trecut fusese ofițer sovietic, îşi susținea în mod paradoxal opinia potrivit căreia

persoanele care au o biografie similară cu a lui trag după sine toate păcatele „Armatei imperiale”. Ministrul declara, în mod repetat, că are nevoie de tineri şi nu de persoane *pătate* în conflictul transnistrean, adică de persoane care au trecut prin război şi care au experienţă de luptă, precum *garda lui Costaş*. În realitate, el nu avea nevoie de ofiţeri cu pregătire superioară. Cât am fost ministru, în rândul Armatei au intrat absolvenţi ai unor instituţii militare de prestigiu, care aveau o bogată experienţă în ceea ce priveşte activitatea în cadul trupelor. În timpul lui Creangă şi al succesorilor lui, au fost înlocuiţi iniţial cu civili, iar ulterior cu absolvenţi ai Institutului Militar înfiinţat în Republica Moldova. În cele din urmă, Creangă şi adepţii lui i-au demis pe toţi angajaţii buni şi experimentaţi din Ministerul Apărării şi au înfiinţat, în locul acestuia, o structură amorfa, în cadrul căreia angajaţii aveau epoleţi pe umeri şi reprezentau forţele armate, dar, în esenţă, nu aveau nici cea mai vagă idee despre serviciul într-o armată adevărată. În anul 1996, în ajunul alegerilor prezidenţiale, Mircea Snegur a criticat dur două ministere de forţă - pe cel al Apărării şi pe cel al Securităţii Naţionale. A acuzat MSN (condus la vremea respectivă de către Vasile Calmoi, un KGB-ist sadea) de faptul că s-a axat pe intervenţia în activitatea partidelor, ignorând cooperarea cu MAI şi Procuratura în ceea ce priveşte combaterea criminalităţii organizate şi a corupţiei. Într-un discurs susţinut în Parlament, preşedintele a dat exemple de afaceri suspecte în cadrul Ministerului Apărării, iar pe generalul Creangă (pe care, în conformitate cu Constituţia ţării, nu avea voie să-l demită, chiar dacă deţinea funcţia de comandant suprem al Forţelor Armate) l-a îndemnat să-şi depună din proprie iniţiativă cererea de demisie. Creangă (numirea acestuia în funcţie a fost sugerată de către P. Graciov, ministrul rus al apărării), în spatele căruia se aflau premierul, Andrei Sangheli, şi preşedintele Parlamentului, Petru Lucinschi, a refuzat în cel mai dur şi scandalos mod să demisioneze. Dar Snegur nu a renunţat la ideea sa nechibzuită, se pare că intrase în panică şi-şi pierduse raţiunea doar la gândul că ar fi putut să cadă de pe Olimpul puterii. În primăvara anului 1995, şeful statului a emis un decret de eliberare a lui Creangă din funcţia de ministru al apărării, acuzându-l pe general de corupţie. Petru Lucinschi şi Andrei Sangheli au trecut în mod deschis de partea lui Creangă, nefiind de acord cu acţiunile preşedintelui. În cadrul Departamentului militar, a apărut situaţia de dublare a puterii: doi miniştri ai apărării şi, în consecinţă, scindarea Armatei. După ce Curtea Constituţională a constatat caracterul

ilegal al înlăturării lui Creangă, preşedintele a emis un alt decret, de repunere a acestuia în funcția de ministru al apărării, iar generalul Dabija, fost ministru interimar al apărării, a fost numit în funcția de viceministru. Prin acelaşi decret însă, Creangă a obținut doar conducerea operativă a forțelor armate, iar principalele funcții şi le-a asumat preşedintele. Cu toate manevrele de schimbare la vârful conducerii Armatei, Mircea Snegur a pierdut alegerile prezidențiale din anul 1996. În calitate de preşedinte al Parlamentului, Petru Lucinschi îl proteja pe Creangă, dar, când a devenit preşedinte al țării, l-a destituit din funcție, iar generalul s-a retras pentru a-şi scrie memoriile. Respectivele notițe (în care sunt prezentate destul de laconic evenimentele din 1992, în schimb, conflictul cu Snegur este redat extrem de detaliat) i-au făcut pe unii jurnalişti să vorbească despre pretinsa superioritate morală a lui Creangă asupra tuturor oamenilor politici şi militarilor din Republica Moldova. După moartea generalului, extrase din memoriile lui au fost publicate şi multiplicate în presa din Rusia, cineva chiar a afirmat că, în cazul în care Creangă ar fi condus acțiunile militare (şi poate chiar şi statul?), lucrurile ar fi stat cu totul altfel, nu ar fi avut loc divizarea țării şi nu s-ar fi înregistrat victime. Aceste persoane nu au fost la război, nu l-au cunoscut personal pe Creangă, au urmărit scopuri pur politice, creând, astfel, poveşti despre un oarecare supererou al Armatei moldoveneşti, care ar fi fost chiar descendentul direct al lui Ştefan cel Mare şi un mare erou al neamului.

Nu intenționez să analizez cariera militară şi de stat a lui Creangă, dar, în scopul restabilirii adevărului istoric, aş vrea să amintesc faptul că tocmai Ministerul Apărării, condus de el, a vândut în anul 1994 Yemenului de Sud avioane MiG-29 şi elicoptere Mi-8, după principiile pieței gri de armament din Europa de Est. Acesta a fost unul dintre capitolele cele mai ruşinoase din istoria Ministerului Apărării din Republica Moldova. Nu am nicio îndoială că tranzacția a fost încheiată fără ştirea şi consimțământul preşedintelui Snegur, al preşedintelui Parlamentului, Petru Lucinschi, şi al prim-ministrului Sangheli. Încă de la început, totul s-a întâmplat sub mantia secretului. În cele din urmă, gruparea generalului Creangă, generalului Nani şi colonelului Puiu (şi cred că nu au fost singurii!) şi-a umplut buzunarele cu câteva milioane de dolari, iar avioanele, prin intermediul unei companii şi cu sprijinul Aşhabadului, au ajuns în mâinile liderilor comunişti din Yemenul de Sud, care au purtat un război civil cu Yemenul de Nord. Pe aparatele noastre zburau mercenari, însă nu pentru mult timp: primul

zbor al avioanelor de vânătoare staționate pe aeroportul Al-Riyan a avut loc la 30 iunie, la 5 iulie ambele aparate de zbor au fost capturate, iar după două zile luptele s-au încheiat. În mod ironic, operațiunea rușinoasă condusă de Pavel Creangă și de către cei aflați în spatele lui nu a avut nici atunci, nici mai târziu un ecou deosebit, de ea nu au fost interesați nici politicienii, nici jurnaliștii din Republica Moldova. Am să vă prezint detalii obținute de la o sursă primară.

În opinia mea, cazul pe care mi l-a relatat un pilot moldovean, locțiitorul comandantului Brigăzii de Aviație de la Mărculești, colonelul Valeriu Luca, un ofițer de o deosebită onoare și demnitate, ilustrează cât se poate de limpede trăsăturile morale ale lui Creangă și ale apropiaților acestuia. La începutul lunii iunie 1994, ministrul Creangă a sosit la Mărculești, însoțit de persoane care păreau a fi din Orientul Mijlociu, și, în pofida vremii nefavorabile, a dat ordin să fie ridicat în aer unul dintre avioane. Aparatul a fost pregătit de zbor într-un termen scurt, deși limita inferioară a plafonului de nori era de 180 de metri, iar vizibilitatea era de doar 2-2,5 kilometri. Colonelul Luca a executat sub nori un zbor orizontal, pentru că acest lucru era posibil în regimuri limitate, iar oaspeții au fost impresionați de caracteristicile de zbor ale aeronavei.

La 6-7 zile, pe aerodromul de la Mărculești a aterizat un avion An-124 rus (Ruslan, cea mai mare aeronavă din lume), care a primit sarcina de a încărca un avion reactiv de antrenament și un aparat de luptă de tip MiG-29, fiindu-le detașate aripile. După aceea, într-o atmosferă de entuziasm, s-a început formarea echipajului, cu personal navigant și tehnic, acesta urmând să plece cu avionul într-o direcție necunoscută și în scopuri necunoscute. Toate aceste demersuri au fost efectuate pe durata a două nopți. Colonelul Luca a fost chemat, pe neașteptate, la telefon. La capătul celălalt al firului era ministrul apărării, Creangă, care i-a ordonat să „decoleze împreună cu grupul și să clarifice situația”. În ultimul moment, i s-a spus: grupul decolează spre Yemenul de Sud, colonelul răspunde cu capul pentru viața oamenilor, fiindu-le acordate 15-20 de minute pentru pregătire. Piloții au venit la avion cu gențile de alarmare.

Au decolat la ora 04.30 dimineața, zborul a fost efectuat via Cairo, neavând asupra lor nici pașapoarte, nici bani, nefiind supuși nici controlului vamal, își amintea Valeriu Luca. Nu a fost trasat un obiectiv clar, oamenii nu știau ce aveau de făcut, un singur lucru era clar: să asambleze avionul

reactiv de antrenament şi aparatul de luptă MiG-29 şi să efectueze zborul de încercare. Au ajuns la faţa locului pe 10 iunie, la zece ore după decolare, aterizând la ora 14.30. Au ieşit, s-au uitat în jur: Aeroportul Al-Riyan, persoane cu automate, în jur nisip, pe o platformă de beton se aflau două MiG-21, două Su-22, un Boeing-707 şi avionul nostru An-124 Ruslan. În apropiere, fumegau rămăşiţe de tehnică militară: chiar înainte de aterizare, aerodromul fusese bombardat de inamici. Piloţii moldoveni nici măcar nu ştiau că aici e război! Au început descărcarea tehnicii, colectarea unor informaţii despre aerodrom, reţeaua de aeroporturi, forţele şi mijloacele părţilor aflate în conflict, zona unde se desfăşurau acţiunile militare, tactica acţiunilor „Nordului" şi „Sudului", precum şi date legate de nivelul de pregătire a piloţilor... Întreaga epopee din Yemenul de Sud a durat o lună. A fost o pură aventură, în care au fost implicaţi 32 de reprezentanţi ai Brigăzii de Aviaţie de la Mărculeşti şi 9 angajaţi ai Brigăzii de Artilerie de la Ungheni. Ideea era că ai noştri trebuiau să asambleze tehnica, să efectueze un zbor de încercare şi să se întoarcă. Dar, după cum s-a dovedit, nimeni nu avea de gând să-i aducă acasă: obiectivul Ministerului Apărării nu a fost doar să vândă avioanele şi armamentul, dar şi să-i oblige pe piloţi să participe la lupte, practic, să-i vândă în sclavie împotriva voinţei lor. Creangă a dorit ca militarii noştri să ia singuri această decizie, din acest motiv misiunea piloţilor a fost atât de neclară. Ce spera ministrul să câştige din acest lucru? Mai târziu, a devenit clar: în cazul în care piloţii moldoveni s-ar fi implicat în acţiunile de luptă, lor nu li s-ar mai fi permis să plece. Pentru că nu au cedat la provocări, militarii noştri au căzut în dizgraţia atât a conducerii proprii, cât şi a reprezentanţilor Yemenului de Sud. Stăpânii îi presau prin diverse mijloace, li s-au confiscat paşapoartele care, după o întârziere, le fuseseră livrate de către Ministerul Apărării, li s-a sistat furnizarea de produse alimentare şi benzină, au fost privaţi de transport.

Banii de buzunar promişi nu au fost achitaţi o lungă perioadă de timp, apoi li s-a *aruncat* mărunţiş pentru lucrurile cele mai necesare. Căldura ajungea la peste 50 de grade Celsius, piloţii yemeniţi se aflau în încăperi cu aer condiţionat, iar cei moldoveni - sub cerul liber, într-o clădire neterminată, fără geamuri şi fără uşi, dormind pe podea.

Luând legătura telefonic cu Ministerul, colonelul Luca insista să readucă acasă personalul de prisos, a făcut cu greu legătura telefonică cu ministrul adjunct, generalul Nani, care, după repetate solicitări, a autorizat, „prin

mijloace proprii şi la latitudinea sa” săi trimită acasă pe oamenii care erau în plus. Luca a încercat să trimită în Moldova o parte din angajaţi împreună cu echipajele care transportau arme, însă piloţii nu erau de acord să ofere ajutor. Toţi erau din ţări membre ale CSI, însă efectuau zboruri sub pavilioane neclare. Când a fost evident că nu va fi posibilă ieşirea prin forţe proprii din această capcană, colonelul Luca a decis (convenind cu Chişinăul) ca piloţii moldoveni să efectueze, în scopul propriei siguranţe, zboruri pentru acoperirea aerodromului în cadrul apărării antiaeriene. Situaţia se agrava de la o zi la alta. Luptele erau purtate pe şase fronturi, nu exista o linie de front continuă. Piloţii moldoveni s-au pomenit într-un cerc, împinşi spre mare. Sub presiunea armatei „Nordului”, au rămas libere doar două aerodromuri, dar la scurt timp acestea au început să fie bombardate şi s-a decis ca avioanele militare să fie relocate pe aerodromul din Al-Ghaydah. Acesta era acoperit de ceaţă, piloţii noştri nu au reuşit să aterizeze şi au revenit la aerodrom în momentul în care armata „Nordului” se afla la 15-20 de kilometri de acesta.

Noaptea a oferit un răgaz, iar, la ora patru dimineaţa, a început să se tragă din toate părţile cu automate şi mitraliere. Tancurile au plecat la atac. Toţi cei care au rămas pe aerodrom s-au aruncat spre avionul moldovenesc, aproximativ 200 de persoane cu arme, plus echipajul nostru, plus şase tone de încărcătură... Aeronava supraîncărcată a decolat chiar de pe ultima placă a pistei. Mult timp, aparatul nu a putut să ia înălţime, iar, în apropiere de Al-Hida, unde vremea era urâtă, acesta s-a apropiat de pistă în unghi, practic, nu a aterizat, ci a căzut. Pe aerodromul de pe care aparatul decolase intraseră, la acel moment, tancurile părţii atacatoare. Ministerul Apărării a promis din nou că va trimite un avion pentru a-i recupera pe piloţii moldoveni, însă nu a trimis. În timpul legăturii radio, Valeriu Luca a auzit întâmplător vocea cunoscută a unui coleg, cea a pilotului de încercare Serghei Maksimov, erou al URSS, împreună cu care efectuase serviciul militar. Maksimov zbura spre Canada, prin Bulgaria, iar la semnalul lui Luca s-a întors şi a aterizat, în amurg, pe aeroport, hotărând să decoleze în zori. În dimineaţa următoare, sub pretextul că avionul va pomi, piloţii noştri au decolat pentru a elibera pista. După 40 de minute, când au aterizat în Oman, au aflat că pe aerodrom avusese deja loc desantul celor din Nord... La 6 iulie piloţii din Moldova au zburat până la Burgas (Bulgaria). În aceeaşi zi, s-a aflat că războiul din Yemen a luat sfârşit, prin capitularea completă a „Sudului”.

Peste aproximativ două zile, Ministerul Apărării a trimis spre Burgas, din Chişinău, un avion Il-18. Piloţii noştri, mi-a relatat colonelul Luca, au revenit acasă, înţelegând cel mai important lucru: existase un acord tacit cu autorităţile de la Chişinău şi cu Ministerul Apărării din Republica Moldova, o înţelegere privind participarea moldovenilor la acţiunile de luptă. Dacă ar fi fost nevoie doar de asamblarea şi calibrarea tehnicii, ai noştri ar fi fost luaţi acasă imediat... Nu se ştie cum s-ar fi finalizat această epopee, dacă nu s-ar fi menţinut ferm pe poziţie colonelul Luca, acesta răspundea la toate întrebările în mod clar că preşedintele şi ministrul apărării nu le-au ordonat piloţilor să se implice în acţiuni de luptă. După ce a revenit în Moldova, el s-a convins definitiv că iniţial, în Yemen, trebuia să fie ostatic: în seiful lui Creangă fusese pregătit pentru *orice eventualitate* un ordin prin care toţi membrii echipajului erau concediaţi pentru *discreditare*. Acest document ar fi fost folosit în cazul în care piloţii şi-ar fi dat, într-adevăr, acordul să lupte. Aşa a fost Creangă, pe care toţi cei care l-au cunoscut l-au descris ca fiind un om viclean, lacom, invidios şi plin de fiere...

Bine că toţi s-au întors în viaţă şi cu bine, chiar au salvat şi au adus un cetăţean rus şi unul yemenit! Nu ştiu ce m-a frapat cel mai mult în această poveste, poate, un ultim amănunt: la Chişinău, piloţii nu au fost întâmpinaţi de nimeni, nu au fost invitaţi la Ministerul Apărării, nici Creangă, nici Nani nu au dorit să afle modul în care piloţii, într-o situaţie extrem de dificilă, într-o ţară străină, şi-au îndeplinit misiunea, demonstrând rezistenţă, curaj, îndemânare profesională ieşite din comun. Asamblarea aeronavei ar fi trebuit să fie efectuată în decursul a maxim două săptămâni, iar piloţii moldoveni au asamblat două aeronave în două zile, aparate care au şi fost utilizate în zbor imediat. Cel mai important aspect în această situaţie pentru ministrul Creangă şi pentru preşedintele Snegur era vânzarea celor trei avioane de luptă şi a avionului-şcoală, iar ceea ce se va întâmpla cu piloţii nu interesa pe nimeni, pentru ca erau simpli subordonaţi... Ulterior, colonelul Luca şi alţii au solicitat acordarea unor înlesniri pentru combatanţi, dar au primit un refuz dur.

Creangă considera baza de la Mărculeşti drept una comercială, de unde se putea vinde ceva, drept o sursă de profit. Chiar şi în prezent, această bază aeriană este utilizată de către guvernanţi în aceleaşi scopuri, nu s-a schimbat nimic! La o jumătate de an după ce a fost înfiinţată, personalul acestei brigăzi a fost majorat de la 72 la 102 persoane, s-a desfăşurat o muncă imensă

în vederea restaurării tehnicii, instruirii cadrelor (45 de piloți au fost instruiți să piloteze elicoptere!), însă nimeni nu a apreciat aceste fapte. A fost vândut un lot mare de tehnică aeronautică şi echipamente terestre, însă un program clar de vânzare nu a fost întocmit, deciziile fiind luate de către persoane incompetente. Din fondurile obținute la Mărculeşti nu a fost construită nicio locuință pentru personal, după multiple solicitări, lucrările la rețeaua de gaze au fost finalizate abia în anul 1996, deşi conducta de gaze se afla la o distanță de doar 4 kilometri de garnizoană. Nu era nici căldură, copiii mergeau la şcoală cu autobuzul, costul călătoriei fiind achitat de părinți; multe soții de ofițeri nu rezistau în condiții dificile de viată şi plecau din Moldova, familiile se destrămau. Valeriu Luca a activat în cadrul Armatei timp de 26 de ani, cinci ani, la Mărculeşti, iar ulterior, alți 10 ani, a închiriat un apartament la Chişinău... Din cauza unei astfel de atitudini față de oameni, avem ceea ce avem. Am vândut regimului procomunist din Yemen nu doar tehnica de aviație, ci şi un alt tip de armament (de artilerie), echipament complet de luptă, obținând, în mod oficial, aproximativ 60 de milioane de dolari, care nu se ştie în buzunarele cui au ajuns. Iar, dacă cineva ar fi decedat, de ce ar fi fost necesar acest lucru? Pentru ca ofițerii unei țări străine, conduşi de către ministrul apărării din Yemenul de Nord, să nu împartă petrolul cu preşedintele în exercițiu al Yemenului de Sud? Repet, nici conducerea noastră, inclusiv Comandamentul militar, în frunte cu Creangă, nu a ieşit în pagubă în urma acelei tranzacții.

Mai există o trăsătură a portretului acestui general. La sfârşitul anilor ’80, în Cehoslovacia, Germania, Ungaria, regiunea Moscovei şi dincolo de Ural, au fost dislocate cinci brigăzi de rachete cu destinație operativ-tactică Tocika-U. Una dintre acestea a fost reamplasată din Ungaria la Bălți. După destrămarea URSS, componenta nucleară a rachetei Tocika-U a fost dusă în Ucraina. Ministrul rus al apărării, Pavel Graciov, mi-a propus să schimb această brigadă pe două regimente de tancuri T-72 cu echipament complet de luptă. Nu am fost de acord: aceasta era o putere militară serioasă - armament de înaltă precizie.

Însă Creangă a schimbat brigada Tocika-U pe 32 de camioane KamAZ! Tehnica auto a Ministerului Apărării şi a fostului DOSAAF - în total aproximativ 126 de autoturisme - a fost cedată de acesta preşedinților de întreprinderi agricole pentru suma de două, trei mii de lei bucata, în condițiile care o maşină de acest gen costa 30-50 de mii de lei. Au profitat, în special,

deputații din Parlamentul țării din partea facțiunii agrare, de sprijinul cărora avea atât de mare nevoie ministrul apărării, Creangă. În schimb, aeronavele MiG-29, rămase în Moldova, au devenit, ulterior, subiectul unui scandal internațional care mocnea de câțiva ani și care a rămas întipărit bine în memoria tuturor. Fiind vicepreședinte al Parlamentului, Iurie Roșca, președintele Frontului Popular Creștin Democrat, împreună cu alți miniștri din blocul Pentru o Moldovă Democratică și Prosperă, l-a acuzat pe ministrul apărării, Valeriu Păsat, de vânzarea a 21 de avioane. Tot atunci, în cadrul unor verificări efectuate la minister a fost identificată lipsa de mijloace tehnice în valoare de peste 4 milioane de lei. Inițial, acestea au fost oferite Iranului, însă, când a aflat acest lucru, le-a răscumpărat Departamentul de Stat al SUA. Potrivit unui comunicat oficial, cele 21 de avioane de vânătoare și 500 de rachete clasa aer-aer au fost vândute pentru suma de 80 milioane de dolari și au fost transportate peste ocean cu avioane de transport ale Forțelor Militare Aeriene ale SUA. Autoritățile moldovene au explicat prețul redus al avioanelor de vânătoare (sub 4 milioane de dolari pentru un avion, în timp ce valoarea pe piață era de 15-20 milioane de dolari) prin starea tehnică precară a MiG-urilor, fabricate în perioada 1984-1989, care nu mai fuseseră utilizate din anul 1993 și care nu fuseseră păstrate în conformitate cu cerințele standard (nu fusese efectuată conservarea motoarelor). În conformitate cu evaluarea experților părții ruse, doar șase dintre avioanele vândute Statelor Unite erau funcționale, pentru reabilitarea celorlalte 15 aeronave fiind necesare între 1 și 4 milioane de dolari. În anul 1997, revista *Aviation Week and Space Technology* a informat că avioanele MiG-29 cumpărate de la Moldova vor fi destinate pentru înarmarea escadrilei *Red Eagles* a Forțelor Armate Aeriene ale SUA, ai cărei piloți vor exersa tactica acțiunilor împotriva aviației unui inamic imaginar în exercițiile *Red Flag* și *Green Flag.* Aparatele rămase au fost trimise la Minsk pentru a fi reparate, iar, ulterior, au fost garate la Mărculești; patru avioane au fost dezmembrate pentru piese de schimb. Astfel s-a încheiat în mod rușinos istoria înființării Aviației militare moldovenești. Printre altele, din fondurile pe care le-ar fi obținut din vânzarea MiG-urilor în anul 1992, statul ar fi putut cumpăra două regimente de elicoptere, de exemplu, elicoptere franțuzești Puma pentru sprijin cu foc, necesare trupelor în timpul operațiunilor de luptă, pentru asigurarea acoperirii din aer. Ca urmare a negocierilor purtate de către mine, România a fost de acord să ofere Armatei

Republicii Moldova, în cadrul unui acord barter, în schimbul a două escadrile de avioane MiG-29, două regimente de elicoptere de sprijin cu foc de tip Puma cu echipament complet de luptă, asumându-şi, în acelaşi timp, angajamentul de a instrui, pe propria cheltuială, piloții moldoveni, în vederea efectuării unor zboruri pe acest tip de elicoptere. Consider că acest lucru ar fi satisfăcut în totalitate necesitățile noastre militare în ceea ce priveşte elicopterele utile Armatei într-o luptă modernă. De altfel, multe lucruri au fost vândute în mod irațional, în perioada lui Pavel Creangă şi Valeriu Păsat, de exemplu artileria grea cu obuziere de mare calibru...

Odată cu venirea lui Valeriu Pleşca la Ministerul Apărării, la ordinul acestuia (se pare că la propunerea comandantului suprem - preşedintele Voronin), am fost exclus de pe toate listele, inclusiv de pe cea de pensii, ca duşman al țării şi numit TRĂDĂTOR de țară, ceea ce intra în contradicție flagrantă cu Constituția şi legile țării. Numele meu a fost catalogat, definitiv, drept un subiect tabu, ceea ce consider a fi o jignire şi o manifestare a unei nedreptăți extreme. Dar nu am dorit să mă adresez organelor de drept ale Republicii Moldova, căci eram ferm convins că am să-mi pierd timpul şi am să mă aleg cu sănătatea distrusă, că în Moldova guvernată de comunişti eu nu voi găsi dreptatea şi că leguitorii comuniştilor nu vor judeca acest caz conform constituției, ci cum vor comuniştii şi V. Voronin. Pot să declar cu fermitate: spre deosebire de mulți alții, în calitate de ministru, nu am lucrat nici pentru vreun partid, nici pentru protectori, nici pentru rudele mele. Mi-am desfăşurat activitatea în beneficiul țării, am muncit enorm în numele păcii şi liniştii în casa natală, Republica Moldova. Incorectitudinea acuzațiilor au simțit-o toți cei care m-au criticat, de aceea, au şi fost atât de rele acele critici.

Ministrul Apărării Valeriu Pleşca, la un moment dat, ajungând în centrul unor certuri minore dintre politicienii de la Chişinău, a plecat la Bruxelles, solicitând azil politic, ceea ce a influențat negativ imaginea Republicii Moldova. Cu toate acestea, puterea comunistă l-a numit pe acest refugiat în funcția de ministru al apărării. Ministerul Apărării era condus, pentru prima oară, de un civil - Valeriu Pleşca, un reprezentant al lui I. Roşca. De profesie procuror, ocupația înainte de numirea sa în funcția de ministru - întreprinzător, începuse afacerile cu vânzarea de ochelari, apoi trecuse la votcă, producea în Transnistria votca VIP (inițialele prenumelui, patronimului şi numelui de familie)...

Valeriu Pleşca nu-i respecta pe militari, ba mai mult - avea o ură patologică faţă de militari (este posibil ca aceasta să fi fost o manifestare a complexului de inferioritate al unui civil) şi, într-o oarecare măsură, făcea pe grozavul faţă de ei. Îi concedia pe cei care nu îi erau utili, neţinând cont de faptul că aceştia nu vor avea dreptul la pensie, că vor pleca din Armată fără să aibă unde să locuiască. A adus prejudii ireparabile ofiţerilor din cadrul Armatei, cum nu a făcut niciun alt ministru. Mulţi dintre tinerii ofiţeri îşi înaintau, în mod voluntar, rapoartele privind eliberarea din serviciul militar, considerând a fi sub demnitatea lor continuarea serviciul sub conducerea unui ministru a cărui aroganţă şi comportament sfidător ar fi fost suficiente pentru vreo două divizii, în schimb, cunoştinţele în domeniul militar şi în ceea ce priveşte organizarea Armatei, precum şi profesionalismul erau, cel mult, la nivelul unui comandant de pluton. În ceea ce priveşte relaţiile cu cadrele active din Ministerul Apărării, acest lucru va rămâne pe conştiinţa lui Pleşca!

Acest ministru ajunsese să creadă că Armata Naţională a fost înfiinţată şi formată cu adevărat doar odată cu venirea lui. Aşa acţionează *regii pentru o oră,* uitând un adevăr simplu: cel care a tras cu puşca în trecut riscă să se tragă în el cu tunul, în viitor. În cele din urmă, Valeriu Pleşca a sfârşit prost, trecând în rezervă cu scandal. Pleşca a organizat un spectacol de trageri la care i-a invitat pe jurnaliştii apropiaţi şi pe trântorii cunoscuţi din *beau monde*-ul de la Chişinău. Tuturor li s-au distribuit arme, iar în pauzele dintre bere şi frigărui din acestea zburau gloanţe orientate spre localnici... Acesta a fost al doilea scandal de amploare din cariera lui Pleşca.

Activitatea lui Pleşca din acea perioadă era coordonată după un algoritm de către Iurie Roşca, devenit, pentru un deceniu, prieten de încredere şi aliat al comunistului Voronin. Încă mai sunt proaspete în memorie rapoartele optimiste prezentate în Parlament de către Vlad Cubreacov, care menţiona la finalul unei alte verificări a situaţiei din Armată cât de bine merg lucrurile, cât de exemplar îşi exercită atribuţiile ministrul. La puţin timp după prezentarea acestui raport plin de laude, Pleşca a fost eliberat din funcţie pentru deficienţe grave în ceea ce priveşte conducerea ministerului. Dar, pentru că era sprijinit de către Roşca, demisia lui nu s-a finalizat cu consecinţe grave. În perioada 1998-1999, Moldova şi-a extins participarea la activităţile NATO în cadrul programului Parteneriat pentru Pace. În luna mai 2000, un grup de soldaţi şi ofiţeri din cadrul batalionului de recunoaştere cu destinaţie specială „Fulger” a participat la exerciţiile tactice de la

Centrul de Studii de la Babadag împreună cu subunităţi speciale ale Armatei României. în aceeaşi lună, militarii moldoveni au participat la exerciţiile multinaţionale de menţinere a păcii „Cooperative Lantern 2000”, care s-au desfăşurat în Franţa şi la care au luat parte 10 000 de militari din 22 de ţări. În anul 1999, a fost înfiinţat un batalion de „căşti albastre”, pentru a participa la operaţiunile de menţinere a păcii din străinătate, în luna noiembrie 2000, a fost adoptată Legea privind participarea Republicii Moldova la operaţiunile internaţionale de menţinere a păcii... Cu toate acestea, după venirea lui Voronin la putere, Chişinăul a început să reducă în mod activ efectivele Armatei. În schimb, Transnistria nu avea de gând să facă acest lucru.

Fiind o persoană civilă, cu mentalitate de nomenclaturist de partid de tip sovietic, Voronin a fost extrem de departe de înţelegerea esenţei, a menirii şi a rolului Armatei în stat. Prin urmare, în timpul guvernării lui, aceasta a avut o existenţă mizerabilă. Şeful statului nu a acordat atenţia cuvenită dezvoltării Ministerului Apărării. În general, la drept vorbind, Voronin nu cunoştea şi nici nu dorea să cunoască problemele Armatei, prin acţiunile sale a demonstrat de nenumărate ori că urăşte şi dispreţuieşte tot ce are legătură cu domeniul militar şi a umilit, totodată, prin orice mijloace, corpul de ofiţeri. În luna august 2001, preşedintele a îndemnat Administraţia lui Igor Smirnov să reducă numărul de unităţi militare şi chiar i-a propus să unifice armatele Moldovei şi Transnistriei! Publicaţia guvernamentală *Nezavisimaia Moldova* a dat publicităţii date referitoare la cantitatea de armament şi de tehnică din dotarea armatelor Moldovei şi Transnistriei, alături de declaraţia preşedintelui „cu privire la consolidarea măsurilor de încredere în procesul de reglementare a conflictului transnistrean”. În acel moment, Armata Naţională a Moldovei era formată din 8 500 de persoane, preconizându-se reducerea acesteia până la 7 000 de persoane. Efectivul Forţelor Armate ale Transnistriei se ridica la 7 500 de persoane (fară a lua în calcul Armata a 14-a), iar republica autoproclamată nici nu avea de gând să reducă numărul acestora, nici nu a promis că va face acest lucru. Ţinând cont de suprafaţa pe care erau dislocate aceste forţe armate, raportul era de 1:3,5. În Moldova, la o mie de locuitori reveneau 2,16 militari, iar, în Transnistria - 6,4.

Ambele părţi deţineau forţe militare terestre, aeriene şi antiaeriene. Armata Naţională a Moldovei deţinea 3 brigăzi de infanterie motorizată, iar Forţele Armate ale Transnistriei - 4, Armata Moldovei avea un batalion cu destinaţie specială, iar Transnistria - 4. Ambele armate aveau câte un

regiment de artilerie. În ceea ce priveşte tehnica blindată şi dispozitivele de artilerie, Armata Națională a Moldovei avea în dotare 209 vehicule blindate, dintre care 55 BDM-uri (vehicule de luptă aeropurtate) şi 154 de BTR-uri (transportoare blindate). Armata Transnistriei era dotată cu 67 de vehicule blindate, dintre care 26 de tancuri, 12 BMP-uri (vehicul de luptă a infanteriei) şi 40 BTR-uri. Armata Moldovei nu avea tancuri, în schimb, Forțele Armate ale Trasnistriei dețineau un batalion de tancuri. Armata Moldovei avea 205 piese de artilerie, dintre care 79 obuziere, 115 aruncătoare de mine, 11 sisteme de rachete de artilerie Uragan, iar Transnistria deținea 115 piese de artilerie, dintre care 18 obuziere, 75 de aruncătoare de mine, 24 sisteme de rachete Grad. Raportul dintre forțele aeriene era aproximativ egal: Armata din Moldova deținea 31 de aparate de zbor, iar Armata din Transnistria - 29. Aproximativ egali au fost şi indicii de calitate a forțelor de apărare antiaeriană. Chiar înainte de întâlnirea dintre Voronin şi Smirnov, era clar că Tiraspolul nu acceptă nici propunerile privind unificarea Armatei, nici proiectele de fuzionare în diferite domenii şi nici propunerile privind încheierea misiunii forțelor de menținere a păcii din Rusia şi înlocuirea acestora cu subunități din țările OSCE. Nu fusese soluționată nici problema transnistreană. După evenimentele din 1991-1992, au existat permanent încercări de intensificare a conflictului, mai ales în momentele în care negocierile privind reintegrarea Republicii Moldova se finalizau cu rezultate favorabile. Au fost înscenate ciocniri în timpul alegerilor, era blocată în mod agresiv activitatea şcolilor cu predare în limba română, a fost expulzată secția de poliție de la Bender, aflată în subordinea MAI al Republicii Moldova, au fost create condiții inumane pentru prizonierii din penitenciarele transnistrene.

Până în prezent, în regiune este menținut în mod artificial un nivel ridicat de tensiune. Nu dispare marea dorință de a discredita Chişinăul, de a demonstra că noi nu am fi capabili să instaurăm o democrație adevărată şi că Republica Moldova nu doar că nu doreşte pacea cu Transnistria, dar, în general, nu este capabilă să implementeze politica de integrare europeană, să stabilească relații avantajoase cu Bucureştiul, Moscova şi Kievul, iar, cel mai important lucru, în colaborare cu comunitatea internațională, să pună capăt conflictului transnistrean.

Cât de mulți ofițeri profesionişti au fost concediați din motive necunoscute din Armata Națională după 1993! O armată eficientă este, în primul

rând, o structură cu un personal temeinic pregătit şi cu o atitudine patriotică. Pot fi, oare, considerate Forţele noastre Armate moderne, bine înzestrate, apte pentru acţiuni militare? În prezent, potrivit datelor pe care le deţin, în Armată sunt aproximativ 5 800 de persoane. Nu ne ridicăm la nivelul standardelor internaţionale - 1-2% din populaţie, din cauza sărăciei, şi nu ne permitem cheltuieli semnificative în scopuri militare. Când a fost înfiinţată Armata Naţională, Parlamentul a stabilit efectivele acesteia la 30-35 de mii de persoane - erau avute în vedere exclusiv Forţele Armate, cu excepţia forţelor de Poliţie. Deşi la vremea respectivă nu aveam un număr suficient de ofiţeri bine pregătiţi, nici de cadre naţionale, s-a reuşit totuşi crearea unei Armate de 25-30 de mii de militari. Dar, începând cu generalul Creangă, toţi miniştrii apărării au contribuit la reducerea Forţelor Armate. Motivul a fost întotdeauna acelaşi: este extrem de dificilă întreţinerea unei armate care produce doar securitate. În ţările dezvoltate, pentru apărare sunt alocate până la 3-4% din PIB, în schimb, noi cu greu reuşim să alocăm 115-120 de milioane de lei moldoveneşti (0,03% din PIB). Pentru comparaţie: în Georgia, care are aproximativ aceeaşi populaţie, în Armată servesc aproximativ 35 000 de persoane şi sunt alocate 5-7% din PIB. În 2009, SUA a investit aproximativ 100 de milioane de dolari, în mai multe tranşe, pentru pregătirea Armatei georgiene, a trimis instructori. Ne-am putea întreba dacă în loc să avem astfel de comparaţii şi în loc să avem o armată ineficientă cu efective reduse nu ar fi mai bine să nu existe niciuna? Nu ar fi mai bine să se investească în infrastructura socială? Însă nu putem încălca anumite principii fundamentale ale statalităţii. Statul se bazează pe instituţii precum armata, şcoala şi biserica.

Nu noi am stabilit aceste chestiuni, aşa s-a întâmplat din punct de vedere istoric. Şi menirea principală a Armatei este apărarea integrităţii statului, a păcii şi stabilităţii în cadrul acestuia. Sunt deseori întrebat de ce Armata noastră nu primeşte sprijin din partea Occidentului? Voi da un răspuns. Moldova nu prezintă acel interes strategic pe care îl reprezintă Georgia, stat care are ieşire la Marea Neagră, un teritoriu important pentru transportul petrolului din Marea Caspică. Americanii şi englezii sunt interesaţi de stabilitatea Georgiei, care se află în sfera intereselor lor, în timp ce despre noi nu se poate spune acest lucru. În schimb, Rusia are interese extrem de serioase în Balcani, iar noi vedem acest lucru prin ajutorul pe care aceasta îl acordă în mod constant Transnistriei, începând din 1990.

Capitolul 39

Moldova, între Est şi Vest

Moldova – cap de pod pentru expansiunea Occidentului spre Est şi a Rusiei în Balcani. Pentru ce a fost necesară RASSM. Ce au în comun Kotovski şi Smirnov. Rolul ideii continuităţii între RASSM şi autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană în izbucnirea conflictului transnistrean. Trei mituri, trei piloni ai ideologiei transnistrene: confruntarea moldovenilor de pe malul stâng şi de pe cel drept al Nistrului, „vigoarea" economiei Tiraspolului şi „Holocaustul transnistrean"

În luna iulie 2010, în societatea moldovenească au început discuţii ample legate de istoria Republicii Moldova şi s-ar fi părut că acestea nu aveau legătură directă cu situaţia socio-politică. Însă doar la prima vedere. De fapt, pentru a înţelege esenţa evenimentelor care au avut loc în ţinuturile noastre în perioada 1989–1990 ar trebui să fie înţeleasă în mod clar istoria de lungă durată a integrării şi dezintegrării teritoriilor care, din punct de vedere juridic, intră, în prezent, în componenţa statului nostru.

Reamintesc că Principatul independent al Moldovei a fost întemeiat în anii 1359–1365, pe teritoriul aflat acum în interiorul graniţelor Republicii Moldova şi României. Dar în anul 1538, sultanul turc Soliman Magnificul a anexat Principatul la Imperiul Otoman. În timpul Războiului ruso-turc din 1768–1774, pe vremea împărătesei Ecaterina a II-a, potrivit Tratatului de pace semnat la Kuciuk-Kainargi în 1774, Moldova a ajuns sub un protectorat dublu ruso-turc, Imperiul Otoman fiind primul suzeran. În anul 1806, a început războiul ruso-turc, la finalul căruia, potrivit Tratatului de pace de la Bucureşti, din anul 1812, Basarabia a fost anexată Rusiei, iar potrivit Tratatului de pace de la Adrianopol din 1829, a fost anexată şi Delta

Dunării. Un fapt important: în acelaşi tratat, s-a menţionat că, în cazul în care Rusia va pierde vreodată capacitatea de a conduce Basarabia, asupra ţinutului nostru se vor extinde automat drepturile Imperiului Otoman. Istanbulul nu a uitat acest lucru şi, din când în când, îi aminteşte Bucureştiului despre drepturile sale. Menţionez că, în acelaşi timp, Ungaria şi Polonia revendicau Moldova din acelaşi motiv, că, în diferite perioade de timp, ele au fost suzerane ale statului nostru (inclusiv în timpul domniei lui Ştefan cel Mare). În timpul negocierilor ruso-turce din 1699, Imperiul Otoman a refuzat să cedeze Moldova Poloniei, motivând că Moldova nu a fost cucerită, ci a trecut în mod voluntar în componenţa Imperiului Otoman, fapt datorită căruia a şi obţinut o autonomie largă în cadrul acestuia. În principiu, Imperiul Otoman nu putea să dispună de teritoriile Moldovei fără acordul domnitorului moldovean, însă un astfel de drept a fost uzurpat de către Rusia după anul 1812 şi lăsat *moştenire* Uniunii Sovietice, iar apoi neoficial şi Federaţiei Ruse. Iată de ce, în contextul dezbaterilor politice din vara şi toamna anului 2010, guvernanţii Alianţei de la Chişinău au făcut apel ca anii 1812, 1940 şi 1944 să fie recunoscuţi oficial drept ani de ocupaţie a ţării noastre de către Rusia. Acest demers a fost sprijinit de comunitatea academică. Toate aceste date şi evenimente legate de ele sunt semnificative pentru politica contemporană în virtutea faptului că Basarabia a fost timp de sute de ani un fel de poligon, de punct în care s-au confruntat şi continuă să se confrunte doi vectori geopolitici: expansiunea Europei – spre Est şi a Rusiei – spre Vest.

Încă din anii '20, după Pacea de la Brest, bolşevicii ruşi, exponenţi ai doctrinei lui Troţki privind *revoluţia mondială,* au început să planifice nu doar restituirea Basarabiei, ci şi utilizarea acestui teritoriu drept cap de pod pentru cucerirea României, iar, ulterior, a Poloniei, Bulgariei şi Iugoslaviei. În spatele acestei expansiuni deschise ar fi trebuit să se afle Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM), întemeiată la 12 octombrie 1924 în componenţa Ucrainei, prin dispoziţia dată de Comitetul Executiv Central al Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene. Această republică autonomă era un atu, prin intermediul căruia Uniunea Sovietică ar fi putut să-i impună Europei de Vest varianta proprie de soluţionare a problemei basarabene şi nu doar a acesteia. Transnistria se află în acest rol şi în prezent.

Pentru că iniţial existenţa RASSM, iar ulterior a Republicii Moldoveneşti Nistrene autoproclamate era justificată doar ca un mijloc de presiune politică

asupra României şi, în general, asupra Occidentului, şi înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, şi după acesta, Moscova a făcut diferenţa, în mod artificial, între români şi moldoveni, iniţiind, încă la începutul anilor 1920, o campanie pentru autoidentificarea moldovenilor ca popor aparte. Tocmai în acea perioadă, a fost elaborat alfabetul moldovenesc pe baza celui chirilic, s-a promovat ideea de limbă *aparte,* în conformitate cu aceste obiective, de-a lungul mai multor ani a fost reconstruit şi ideologizat sistemul de învăţământ. Aceste procese s-au aflat întotdeauna în sfera atenţiei speciale, la început a NKVD-ului din URSS, iar, ulterior, a KGB-ului şi FSB-ului din Rusia. Acuzaţiile de colaborare cu autorităţile din România şi de naţionalism din perioada puterii sovietice au fost standarde aplicate intelectualităţii. Se estimează că, doar până la război, din cauza acestor fapte, în RASSM au fost executate aproximativ 5 500 de persoane. Datele referitoare la cei care au avut de suferit de pe urma represaliilor şi la cei condamnaţi în anii '30–'40, pe teritoriul RASSM şi al RSSM, au fost sistematizate în anul 2010 de către Comisia pentru condamnarea crimelor regimului totalitar comunist (aşa-numita Comisie Cojocaru, înfiinţată în conformitate cu Decretul emis de preşedintele interimar şi condusă de istoricul Gheorghe Cojocaru).

După desecretizarea documentelor din arhiva de stat din perioadele 1974–1984 şi 1985–1991, cercetătorii au ajuns la concluzia că în anul 1941, de pe teritoriul Moldovei au fost deportate 20 000 de persoane, iar, în anul 1949 – aproximativ 36 000. Potrivit unor documente, în acea perioadă au fost deportaţi aproximativ 95 000 de oameni. Pur şi simplu, nu există date privind soarta a 40 000 de persoane. În arhivele MAI au fost găsite zeci de rapoarte şi procese-verbale privind execuţiile efectuate de o troică specială (autoritatea pentru emiterea extrajudiciară a sentinţelor, care a existat în URSS, în perioada 1937–1938). Şedinţele troicii speciale se desfăşurau de două, trei ori pe zi şi erau condamnate, laolaltă, câte două, trei sute de persoane. Toate acestea au fost efectuate în scopul deznaţionalizării ţinutului nostru, de care Rusia, repet, era interesată doar în calitate de cap de pod pentru expansiunea spre Vest. Este interesant de amintit cine a condus în mod oficial, la vremea respectivă, mişcarea pentru crearea RASSM. În afară de cunoscutul preşedinte al Kotoviei, comandantul Corpului II de cavalerie Grigori Kotovski, declaraţia oficială de la 4 februarie 1924, din Comitetul Central al Partidului Comunist (bolşevic) Rus, a fost semnată de A. Bădulescu (G. Moscovici), preşedinte al Federaţiei Comuniste Balcanice

a Comitetului Executiv al Cominternului (Internaționala Comunistă); P. Tkacenko (I. Antipov), fost secretar al organizației comuniste regionale din Basarabia şi membru al Centrului de contact al Partidului Comunist Român; S. Timov (S. Tinkelman), fost membru al Comitetului Central al Uniunii Comuniste a Tineretului (KSM) din Basarabia, fost preşedinte al Partidului Comunist Român şi al Federației Comuniste Balcanice; A. Nicolau, fost membru al Colegiului Autonom Suprem pentru afacerile ruso-române; A. Valiu, fost membru al Comitetului Revoluționar Român şi al Prezidiului Departamentului pentru propaganda internațională de la Odessa; I. Dicescu-Dic (I. Canton), fost secretar al Comitetului Militar Revoluționar Român; T. Diamandescu, fost organizator al bateriei revoluționare româneşti, participant la războiul civil; T. Chioran, şef al secției româneşti a sectorului comunist al minorităților naționale din Occident; V. Popovici, fost comisar al primei Brigăzi Internaționale, participant la războiul civil. Secretar al grupului de inițiativă a fost Ion Dicescu-Dic.

După cum se vede, din această echipă nu făceau parte moldoveni, aşa după cum nu fac parte nici din echipa lui Igor Smirnov: este suficient să citim lista membrilor oricărui *cabinet de miniştri* condus de el. Fondatorii RASSM au fost agenți ai Cominternului şi ai Rusiei Sovietice, la fel cum membrii echipei lui Igor Smirnov sunt agenți ai Kremlinului. Sunt convins că atât fondatorii RASSM, cât şi cei ai Republicii Moldoveneşti Nistrene (RMN) nelegitime nu au avut niciun fel de obiective ideologice sau *romantice,* în afară de obținerea unui câştig. Posibilitățile financiare ale lui Kotovski (al cărui trup nu a fost îmbălsămat gratuit de Vorobiov, vestitul profesor care se ocupase şi de îmbălsămarea lui Lenin) erau atât de mari, încât sovieticii nici nu puteau să şi le imagineze, la fel cum nici transnistrenii nu au habar de posibilitățile financiare ale faraonului Smirnov şi ale altor oligarhi de pe malul stâng al Nistrului. Este interesant unde au dispărut bogățiile lui Kotovski (care, în timpul retragerii Albilor, a jefuit filiala băncii de stat a Rusiei din Odessa). Şi mai interesant ar fi să se afle în ce conturi secrete îşi păstrează banii liderii din Transnistria.

În anul 1940, Basarabia a fost cedată URSS prin Pactul Molotov-Ribbentrop. La 2 august 1940, în cadrul sesiunii a VII-a a Sovietului Suprem al URSS, a fost înființată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, în componența căreia se regăseau o parte din Basarabia şi şase raioane din RASSM (celelalte cinci raioane fiind anexate Ucrainei). În anul 1941, a fost adoptată

Constituția RSSM. Al Doilea Război Mondial a schimbat din nou harta acestei părți a Europei. Basarabia şi Transnistria au devenit parte din România, însă au revenit în componența RSSM în anul 1944. După destrămarea URSS şi proclamarea ilegală a republicii, la 2 septembrie 1990, în Transnistria a început să fie exploatat intens cunoscutul subiect referitor la diferențele majore între malul drept şi cel stâng al Nistrului, diferențe istorice, etnice, sociale şi economice. Aceste speculații au stat la baza promovării *independenței* republicii autoproclamate.

Ideologii transnistreni consideră că prăbuşirea URSS ar fi pus capăt RSSM, a cărei existență a avut sens doar pentru că aceasta era un cap de pod geopolitic pentru expansiunea sovietică în Balcani. Astăzi, la Tiraspol este populară ideea că teritoriul Republicii Moldova nu a fost vreodată independent, nici din punct de vedere istoric, nici din punct de vedere geopolitic, că acesta a aparținut întotdeauna ba Imperiului Otoman, ba Rusiei, ba a făcut parte din România, ba a fost o „entitate artificială“ în cadrul Uniunii, iar, în urma destrămării acesteia, s-ar fi revenit, în mod automat, la existența separată a Basarabiei şi Transnistriei. În plus, autoproclamata RMN este considerată succesoarea RASSM, purtătoarea „unei misiuni istorice speciale“, bastionul influenței ruseşti şi un teritoriu slav estic. Ideea de continuitate între RASSM şi autoproclamata RMN a jucat un rol major în izbucnirea conflictului transnistrean. După ce Sovietul Suprem al RSS Moldova a recunoscut drept ilegală crearea RSSM, iar anexarea Basarabiei la URSS – ocupare a teritoriilor româneşti, Prezidiul Sovietului orăşenesc de la Tiraspol a declarat la 31 iulie că, odată ce RSSM fusese creată în mod ilegal, atunci şi Transnistria fusese inclusă ilegal în componența acesteia, prin urmare, nu este legată prin niciun fel de obligații de RSS Moldova.

Impulsul inițial pentru „săpăturile“ istoricilor propagandişti pro-Tiraspol, care au simplificat una dintre cele mai complexe şi complicate probleme din istoria recentă, a fost înființarea Comisiei pentru investigarea „cazului privind Pactul Molotov-Ribbentrop“ şi aprobarea, la 23 iunie 1990, de către Sovietul Suprem al RSS Moldova, a „Avizului Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune şi a Protocolului adițional secret, precum şi a consecințelor lor pentru Basarabia şi Bucovina de Nord“. Tiraspolul a declarat că prin recunoaşterea caracterului ilegal al înființării la 2 august 1940 a RSSM ca o consecință a *ocupației sovietice* a Basarabiei şi a Bucovinei de Nord

Republica Moldova s-a autoexclus din componența în care a existat o jumătate de secol – adică împreună cu Transnistria care, astfel, ar fi obținut dreptul absolut legal la autodeterminare, pus în aplicare la 2 septembrie 1990.

Dar la începutul anilor ’90 existența unor teorii abstracte şi speculații istorice nu era suficientă pentru consolidarea pozițiilor autoproclamatei RMN. Să ne amintim: URSS nu a recunoscut Transnistria ca republică unională. La 2 decembrie 1990, Mihail Gorbaciov, printr-un decret prezidențial, a desființat noua entitate din cauza lipsei unui *temei juridic*. Liderii de la Tiraspol aveau nevoie de un război pentru ca scindarea Moldovei să devină realitate. Şi, în esență, au provocat acest război cu sprijinul activ al forțelor imperiale ruseşti, l-au declanşat în numele propriilor interese egoiste, ideologia de confruntare fiind inspirată din arsenalul epocii Cominternului şi a lui Grigori Kotovski: războiul ca mijloc de unire, ca un mijloc de creare a *chipului inamicului*. Sunt convins că tocmai Tiraspolul a fost cel care a avut nevoie, inițial, de confruntarea de pe podul de la Dubăsari, iar, ulterior, de confruntarea armată de la Bender. Aceasta a fost o modalitate de a arăta că *inamicul plin de ură,* cu care erau speriați oamenii, există într-adevăr, fiind o modalitate de a-i uni pe toți prin sânge.

În opinia mea, este un delict să se ridice întrebarea dacă Transnistria este parte legitimă a Republicii Moldova. În prezent, există, fără echivoc, un singur stat recunoscut de comunitatea internațională, Republica Moldova, cu capitala la Chişinău. Pot să declar cu fermitate că nu există şi nici nu a existat vreodată niciun fel de *popor moldovenesc transnistrean:* există cetățenii Republicii Moldova şi nu pot exista două opinii în acest sens. Promovarea *identității transnistrene* nu este altceva decât o copie a tezei privind *identitatea sovietică:* aceleaşi metode, aceleaşi imagini, acelaşi stil. Esența constă în faptul că, în realitate, în spatele cortinei de fier, complet separat de Chişinău şi de restul lumii, viața este mai presus de orice fel de compromisuri.

Ideea de a compara populația de pe cele două maluri a început să fie cultivată în RASSM chiar înainte de război, când Chişinăul *burghez* şi *românofon* era comparat cu Tiraspolul, considerat un oraş multinațional, *proletar,* o reprezentare în miniatură a URSS. Primul care a început să reducă influența celor de pe malul stâng al Nistrului aflați la putere a fost secretarul CC al PCM, Ion Bodiul. Dar, până la sfârşitul existenței RSS Moldoveneşti, rubrica privind locul naşterii, dintr-un formular, va fi esențială pentru carieră, iar cei născuți pe malul stâng vor fi considerați un sprijin al regimului.

Astăzi însă este timpul ca toate aceste metode de departajare a oamenilor să fie predate la arhiva istoriei.

Cifrele arată ce gândeşte cu adevărat populaţia Transnistriei. În această regiune, aproximativ 30% din populaţie deţine cetăţenia Rusiei, aproximativ 40% – cetăţenia Ucrainei, iar cetăţenia Republicii Moldova este deţinută, potrivit diferitor estimări, de 80–90% din populaţie. Această atitudine faţă de paşaportul moldovenesc, în opinia mea, spune multe. Da, a existat ura reciprocă, ascunsă timp de decenii, da, această ură s-a transformat, în anii '90, într-un conflict politic şi cultural, da, ne-au lipsit abilităţile diplomatice şi capacitatea de a-l aplana. Dar ar fi început, oare, războiul, dacă Moscova nu ar fi sprijinit Tiraspolul, aşa cum a făcut întotdeauna şi continuă să facă şi astăzi? Elita complexului militar-industrial sovietic conducea administraţia republicii autoproclamate. În fruntea acesteia, se afla un director sovietic, profund conspirat, despre care, nici după douăzeci de ani, nu cunoaştem mai multe decât ştiam în perioada 1989–1990. De ce tocmai Igor Smirnov a condus complotul directorilor? La urma urmei, nu existau la Tiraspol lideri de partid sau conducători de întreprinderi mult mai influenţi şi cu o mai mare autoritate? Nu am un răspuns la această întrebare, dar un lucru pot să spun precis: nu vom afla curând dedesubturile proiectului Moscovei privind Tiraspolul.

Se consideră că baza economică a *statalităţii* transnistrene este industria, creată aici în perioada sovietică. Mă îndoiesc extrem de mult de acest lucru. Da, Moscova a insistat asupra creării industriei în Transnistria, aici au fost construite cele mai importante obiective industriale ale Republicii Moldova (metalurgic, de ciment, textil, energetic şi alte complexuri), au fost sădite cele mai bune livezi industriale ale republicii, aici au existat cele mai bogate colhozuri. Însă tot ce s-a construit pe malul stâng în anii '30–'60 s-a perimat şi s-a năruit, cu toate acestea fiind imposibil să se treacă demn în secolul XXI. Ceea ce face ca regiunea să stea acum ferm pe picioare sunt ajutorul rusesc permament şi masiv şi veniturile uriaşe obţinute din contrabandă prin aceasta gaură neagră. Nu ar trebui să se mândrească cu astfel de particularităţi economice, a căror esenţă constă în subvenţii de sute de milioane. Moscova îi plăteşte Tiraspolului pentru faptul că, doar prin existenţa autoproclamatei RMN, pe importanta direcţie geostrategică sud-vestică, se menţin, în continuare, influenţa şi prezenţa militară rusă. Urmează Balcanii, unde influenţa Rusiei a fost minimalizată la sfârşitul anilor '90.

În toiul războiului transnistrean şi, mai ales, după sfârşitul acestuia, Tiraspolul desfăşura o propagandă în masă, orientată spre autoconservare. Un rol uriaş l-a jucat prelucrarea istoriei de mass-media moscovită. Un alt pilon ideologic pe care se bazeză Transnistria este istoria genocidului poporului transnistrean, după cum sunt prezentate evenimentele care au avut loc în perioada 1990–1992. Subiectul „Holocaustului transnistrean“, destinat să îi întărească pe locuitorii din regiune, este exploatat de forțele propagandei scrise şi electronice, ale tuturor mijloacelor de comunicare din Transnistria şi Rusia. Prin intermediul cărților de istorie, al manualelor, memoriilor şi site-urilor specializate ale FSB rusesc, este transmis un flux de informații menit să dezinformeze, în care este permis totul: fotografii cu cadavre ale femeilor şi fetelor care „ar fi fost violate de către polițiştii moldoveni“, bătrâni ucişi, coroane şi morminte, monumente ale celor decedați şi aşa mai departe. Toate aceste imagini produc o impresie puternică în conştiința locuitorilor din regiunile de pe malul stâng al Nistrului, încă din fragedă copilărie. Într-un discurs cu ocazia aniversării a 65 de ani de la sfâşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Smirnov a ajuns să compare acest război cu războiul de pe Nistru, iar misiunea Rusiei în Transnistria a catalogat-o ca fiind una *divină*. Echivalând evenimente care au avut loc acum 70 de ani cu cele de acum 20 ani.

Tiraspolul nu a descoperit nimic, ci copiază metodele ideologilor din statele totalitare, în primul rând din URSS, în care, începând cu perioada postbelică, prelucrarea populației se baza, în mare parte, pe promovarea victoriei obținute de URSS în cel de-al Doilea Război Mondial. Am spus deja că patriotismul sovietic avea, într-o oarecare măsură, o nuanță militarizată: să ne amintim de nenumăratele filme despre război, care nu au avut nicio legătură cu realitatea, de biografiile mitizate ale pionierilor eroi, cu care s-a încercat înlocuirea poveştilor pentru copii... URSS a fost o țară unică, o țară care, în scopuri ideologice, îşi îngropa morții acolo unde aceştia nici nu trebuiau să fie îngropați, după tradiția creştină: în piețele centrale ale oraşelor. Necropola din Piața Roşie de la Moscova, *Soldatul de Bronz* din Tallinn, mausoleul lui Grigori Kotovski din parcul public al oraşului ucrainean Kotovsk... La acestea au fost adăugate mormintele din centrul Tiraspolului ale celor decedați în timpul războiului din 1990–1992. Şi dacă ruşii s-au maturizat deja din punct de vedere spiritual şi au decis că este necesară reînhumarea mumiei lui Lenin şi a rămăşițelor acoliților

acestuia în cimitirele creştine, în schimb, în Transnistria nimeni nu pune la îndoială cultul barbar agresiv de coexistenţă a morţilor cu viii.

Sistemul sovietic, bazat pe principiul existenţei într-un mediu ostil, s-a adeverit a fi cel mai potrivit pentru Transnistria. Autoproclamatei RMN îi este caracteristică, la fel ca şi Uniunii Sovietice cândva, centralizarea excesivă a puterii, controlul de stat asupra tuturor domeniilor vieţii publice, inexistenţa opoziţiei şi a divergenţelor politice. Cultul eroilor, al trecutului militar şi ostilitatea faţă de Republica Moldova vor prospera atâta timp cât va prospera şi republica transnistreană nelegitimă, cu tehnologiile ei de impact asupra conştiinţei umane, demne de epoca comunismului militar, probolşevice, velicoruse şi provinciale, dar, cu toate acestea, unele eficiente în contextul analfabetismului şi sărăciei populaţiei din această regiune mult încercată.

Capitolul 40

1992–2010: Ce am realizat?

Ce am obținut în procesul de soluționare a conflictului transnistrean? Cum a recunoscut Guvernul Tarlev independența Transnistriei? Chişinău şi Tiraspol: viziune din afară. Dar dacă mâine va izbucni un război? Mulțumesc tuturor celor care au fost alături de mine, tuturor celor care îşi aduc aminte!

Politicianul de la Chişinău Oazu Nantoi a făcut odată o mențiune ingenioasă: „Unii încă mai cred sincer că, dacă cineva ar fi amestecat într-o oală Consiliul Unit al Colectivelor de Muncă (OSTK), Frontul Popular, Mişcarea Internațională Edinstvo (Unitate), Gagauz Halkî şi pe Leonida Lari, Kondratovici, batalionul „pantalonilor negri", pe comandantul de batalion Kostenko, KGB-ul împreună cu informatorii acestuia şi, în plus, întreaga nomenclatură de partid, atunci din aceasta ar fi putut să iasă o altă Elveție!" Într-adevăr, în anii '90 a fost ce a fost şi nu are rost acum să fim acuzați că nu am făcut ceva. Am făcut tot ceea ce ne-a stat în putință. Dar ce au făcut cei care au venit după noi, când se stinsese vâltoarea războiului?

Timp de mulți ani, Chişinăul şi Tiraspolul au derulat un proces de negocieri pe care acelaşi Nantoi l-a catalogat cu exactitate drept „tratative masturbabile, în cadrul cărora un oarecare Igor Smirnov se pretinde *parte* a conflictului, iar *durul* Vladimir Putin nu îndrăzneşte să-şi retragă trupele de pe teritoriul Republicii Moldova întrucât cetățeanul rus Igor Smirnov nu i-ar permite să o facă". Oficial, părea să fie aşa. În luna iulie 1995, a fost semnat Acordul privind neutilizarea forței armate şi a sancțiunilor economice în relațiile reciproce, care a fost primul document internațional şi care a fost aprobat în cadrul Summitului OSCE. La 8 mai 1997, la Moscova,

a fost semnat Memorandumul cu privire la principiile normalizării relațiilor dintre Republica Moldova şi Transnistria, care a stabilit principiile de bază în relațiile între cele două părți. În acest document, Chişinăul şi Tiraspolul îşi asumau angajamentul de a nu utiliza, în relațiile reciproce, forța sau să se amenințe cu forța, iar orice divergențe să fie soluționate prin mijloace exclusiv paşnice. De asemenea, se angajau să-şi construiască relațiile în cadrul unui stat unitar în interiorul granițelor RSS Moldoveneşti, existente în ianuarie 1990.

În conformitate cu acelaşi Memorandum, aşa-zisa RMN a obținut dreptul de a-şi dezvolta de sine stătător relațiile economice şi culturale cu alte state. Garante ale punerii în aplicare a înțelegerilor au fost Rusia şi Ucraina, iar OSCE şi-a păstrat statutul de mediator. La 24 mai 1997, conducerea Republicii Moldova şi liderii din Transnistria au confirmat intrarea în vigoare a tuturor articolelor din Memorandum şi au convenit să înceapă elaborarea mecanismelor pentru implementarea acestuia. În anul 2005, Uniunea Europeană şi SUA au aderat în mod oficial la procesul de negocieri în formatul „5+2", în calitate de observatori. În acest format, la negocieri participă cinci părți principale: Moldova, Transnistria, Rusia, Ucraina şi OSCE. Timpul trece repede, în curând se vor împlini douăzeci de ani de la sfârşitul războiului din 1990–1992. Atât pe malul stâng, cât şi pe cel drept ale Nistrului a crescut o nouă generație, care are o imagine vagă despre ceea ce s-a întâmplat într-o perioadă atât de importantă pentru edificarea Republicii Moldova. În timpul scurs după război, conflictul transnistrean este, în continuare, nesoluționat.

Populația de pe malul drept a încetat să creadă în perspectiva de reintegrare a țării, iar cea din autoproclamata RMN s-a obişnuit să considere autoritățile din Republica Moldova drept inamic, indiferent dacă acestea sunt democrate sau comuniste. În anii de existență pe ambele părți ale baricadelor ridicate cu suportul conştient al Moscovei în perioada 1989–1992, în fiecare etapă nouă a negocierilor privind problema transnistreană, Republica Moldova a constatat o creştere tot mai mare a cererilor din partea autoproclamatei RMN. De fapt, Tiraspolul nu mai discută de mult despre autonomia cultural-națională (ca în anul 1989), despre autonomie sau federație (1993), despre un stat comun (1997), ci despre independența deplină. Chişinăul, în schimb, insistă asupra revenirii la opțiunea prevăzută în Constituția RM, ceea ce poate fi obținut doar printr-un război împotriva

propriului popor, iar acest lucru este considerat fără echivoc de către comunitatea internațională drept genocid. Iată în ce consta impasul! Începând din anul 1992, negocierile dintre Chişinău şi Tiraspol nu doar că sunt derulate în formatul impus de Rusia – un mediator extrem de interesat –, ci şi pe fundalul prezenței permamente a fostei Armate a 14-a a URSS, actuala Armată a 14-a a Federației Ruse pe teritoriul unui stat suveran şi independent – Republica Moldova. În realitate am avut şi avem pe toată această perioadă în Moldova un scut al regimului anticonstituțional împreună cu forțele ruseşti de menținere a păcii, cu formațiunile armate ilegale ale Tiraspolului şi cu serviciile secrete de la Tiraspol – filiale ale celor din Rusia. În perioada care a trecut de la sfârşitul războiului din 1990–1992, liderii transnistreni au creat cu sprijinul Rusiei forțe armate reale, în cadrul cărora peste 80% dintre ofițeri au experiență de luptă şi experiența serviciului în armata rusă (cea mai mare parte fiind foşti militari din cadrul Armatei a 14-a, cărora li se acordă pensie militară rusă). În republica autoproclamată funcționează un Minister al Apărării, a fost stabilită o cooperare cu Ministerul de Interne şi unitățile militare ale Ministerului Securității Statului. Capacitatea de mobilizare este de 25 000 de persoane, potrivit altor surse – de 80 000.

Structura Armatei este formată din patru brigăzi de infanterie motorizată dotate, care sunt în stare permanentă de alertă, două batalioane de tancuri, un divizion de artilerie antiaeriană, aviație militară, formațiuni ale Gărzii de Apărare Civilă şi ale cazacilor, unități de construcții. În cadrul MAI de la Tiraspol, există batalionul „Dnestr“ („Beretele Negre“), în cadrul MGB – batalionul „Delta“ („Beretele Albastre“). În dotarea Tiraspolului se află arme de foc, aproximativ 100 de sisteme de artilerie şi lansatoare de mine, 28 de sisteme Grad, zeci de transportoare blindate, aproximativ 38 de tancuri şi câteva elicoptere Mi-8 şi Mi-24. La o serie de întreprinderi industriale se efectuează lucrări de întreținere şi reparare a armamentului şi tehnicii militare. În cadrul Universității de la Tiraspol, funcționează o catedră militară unde sunt pregătiți ofițeri la toate specialitățile necesare pentru instruirea de luptă a trupelor. De două ori pe an, circa 1 500 de persoane sunt recrutate în Armată, iar în anul 1993 în şcoli şi licee a fost reluată pregătirea premilitară, sistată în anul 1991.

Tiraspolul este militarizat, Rusia nu îşi retrage trupele de pe teritoriul Moldovei suverane, în ciuda promisiunilor făcute la Porto şi Istanbul, deşi a jurat în fața întregii lumi că va face acest lucru în decursul unui an. În

mod oficial, Moscova consideră că existența Republicii Moldova unificate, în cadrul granițelor recunoscute la nivel internațional, este în interesul ei şi crede, în acelaşi timp, că Transnistria are dreptul la o autonomie extinsă în componența Moldovei. De fapt, Rusia face totul pentru a-şi păstra influența în Transnistria, indiferent de proiectele de reintegrare promovate şi de poziția tuturor celelalte părți. Prin acordarea gratuită şi în masă a paşapoartelor ruseşti, Kremlinul le-a oferit liderilor regimului separatist posibilitatea de a intra în legalitate, iar populației din Transnistria – posibilitatea de a călători în afara zonei de conflict. În toți aceşti ani, Tiraspolul a primit sprijin economic şi financiar din partea Moscovei, în această regiune au fost derulate programe sociale ruseşti, aici au fost organizate, în mod constant, alegeri în structurile puterii de stat din Rusia şi periodic au fost desfăşurate referendumuri privind independența şi unirea cu această țară. În schimbul acestui sprijin, liderii de la Tiraspol oferă capitalului rusesc posibilitatea de a privatiza obiectivele economice strategice din zona de conflict la prețuri derizorii.

Deşi în perioada 2001–2009 la putere se aflau forțe proruse, deşi comuniştii conduşi de Vladimir Voronin au proclamat drept o prioritate strategică stabilirea unor relații bune cu Rusia şi chiar au purtat negocieri, în conformitate cu aşa-zisul Memorandum Kozak (noiembrie 2003), iar, după sistarea negocierilor, au reluat dialogul cu Kremlinul (2006), soluționarea problemei transnistrene nu a avansat cu niciun milimetru. Nu au contribuit la aceasta nici reducerea participării la GUAM, nici înghețarea demonstrativă a relațiilor cu România, nici accentuarea neutralității. Din momentul sistării negocierilor privind Memorandumul Kozak, nu s-a mai revenit, practic, la proiectul unei federații (lansat în anul 2002, la Kiev, de către Misiunea OSCE), iar o altă opțiune nu există şi nici nu a existat.

Aceasta este realitatea de care nu putem să ne desprindem, oricât de mult am încerca. Nu avem şi nici nu am avut vreo strategie de stat clară de soluționare a conflictului, există doar structuri slabe ce-i întrețin pe funcționarii care alcătuiesc buchete de declarații patetice. Ne dăm seama cu toții cât de departe este de noi trecutul sovietic, dar, cu toate acestea, nu suntem capabili să ne rupem de acesta şi să mergem pe drumul spre viitor. Pentru ce oare au murit oamenii în anii de război 1990–1992? Unde este acea integritate a țării pentru care ei şi-au dat viața? Este foarte clar că, urmare a incapacității autorităților noastre care s-au perindat la guvernare în ultimii

20 de ani, autoproclamata RMN s-a separat practic, iar Chişinăul a recunoscut această separare nu doar *de facto,* ci şi *de jure.*

Pentru a demonstra acest lucru, în luna iulie 2010, un grup de întreprinzători de la Chişinău condus de Teodor Ghelici a realizat un experiment al cărui scop era să arate că în Republica Moldova a fost creată baza normativă pentru antreprenoriat, pornind nu de la realităţile unui stat unitar, ci de la realităţile din două state, indiferent cât de blasfemiator ar suna acest lucru. Oamenii de afaceri au achiziţionat de la agricultorii din Grigoriopol o cantitate de seminţe de floarea-soarelui, completând toate documentele necesare. La vama transnistreană, maşina a fost lăsată să treacă pentru o mită de 100 de lei. Aflând că proprietarii încărcăturii intenţionează să treacă marfa strict în conformitate cu legea, vameşii moldoveni au fost uluiţi şi timp de o oră au discutat febril cu Departamentul Vamal. Apoi, au examinat toate documentele şi au sugerat ... să scrie o declaraţie privind mărfurile importate. A fost efectuată procedura oficială de vămuire la graniţă. Întreprinzătorii au amintit că trec dintr-un punct al Moldovei în altul, fără a ieşi în afara graniţelor republicii. Cu toate acestea, au fost nevoiţi să plătească pentru vămuirea mărfii *importate* din Moldova în Moldova suma de 3 800 de lei. La întrebarea referitoare la modul de întocmire, potrivit legii, a documentelor de transport al mărfurilor în interiorul graniţelor republicii, Departamentul Vamal a dat un răspuns oficial: nu sunt întocmite nicicum! Banii au fost percepuţi însă în conformitate cu o hotărâre de guvern semnată de „cel mai important manager economic" de la acel moment al Republicii Moldova, prim-ministrul Vasile Tarlev. Concluzia este următoarea: Guvernul comuniştilor a recunoscut tacit independenţa Transnistriei, echivalând transportul mărfurilor din această regiune cu importurile din Ucraina, România, Bulgaria şi din alte ţări. Aceasta este realitatea noastră. Peste 20 de ani şi niciun progres nu a fost înregistrat în cadrul negocierilor! Peste 20 de ani şi nicio mişcare a unuia în întâmpinarea celuilalt!

Drept urmare, şi Moldova, şi Transnistria au rămas blocate în dezvoltarea lor undeva în anii '90, şi aceasta se întâmplă în timp ce toată lumea progresează, când Ţările Baltice, de exemplu, s-au rupt de mult de trecutul lor sovietic şi au devenit ţări europene! Ce urmează? Cineva consideră drept o soluţie rezonabilă efectuarea unui schimb amiabil între Republica Moldova şi Ucraina: Transnistria, tot atât de dorită de Kiev, ar putea să treacă în subordinea acestuia, graniţa fiind trasată pe Nistru, iar sudul

Basarabiei şi nordul Bucovinei ne-ar putea fi restituite în schimbul Transnistriei... În calitate de militar, pot să afirm: acest lucru nu se va întâmpla niciodată, pentru că sudul Basarabiei, Delta Dunării reprezintă un teritoriu, o zonă deosebit de importantă strategic pentru Ucraina şi Rusia, chiar şi pentru întreaga Europă, iar vecinul nostru nu va renunţa niciodată la acesta. În plus, anexarea la Ucraina a unui teritoriu care nu are un statut *de jure,* fără existenţa unui pachet larg de acorduri internaţionale, este imposibilă. Dar şi populaţia din aceste locuri este predominant de naţionalitate ucraineană şi este puţin probabil ca Republica Moldova să le fie apropiată acestor oameni. Interesul Ucrainei faţă de Transnistria se intensifică uneori şi la fel de repede se stinge. Rămâne doar interesul de natură economică legat de importul şi exportul ilegal. Transnistria pentru Ucraina, la fel ca şi pentru Rusia şi Republica Moldova este o *gaură neagră*... prin care se pot spăla bani frumoşi fără nicio frică de a fi deferiţi justiţiei pentru crimele economice frecvent practicate de ei prin acest cap de pod economic.

Mult mai reală ar putea fi atingerea unui consens ca urmare a eforturilor depuse de UE şi SUA, care ar putea influenţa Kievul şi Chişinăul în vederea asigurării ordinii la frontiera moldo-ucraineană. În acest caz, Transnistria ar înceta să mai fie un paradis pentru contrabandişti, o sursă pentru obţinerea unor venituri ilegale de către lobbyştii republicii autoproclamate din Rusia, Ucraina şi Moldova. Însă doresc oare structurile internaţionale să intre în conflict cu interesele Rusiei şi Ucrainei în această regiune? În ceea ce priveşte Moscova, aceasta a dat de înţeles, în mod repetat şi cu fermitate, că nu va pleca, nu-şi va retrage armamentul şi trupele. În această situaţie este dificil să se găsească o soluţie eficientă. Se poate spune un singur lucru: conflictul poate fi rezolvat doar cu participarea UE şi SUA, care vor reprezenta interesele Moldovei. Cu aceeaşi certitudine se poate spune că, până nu va fi rezolvată problema transnistreană, populaţia care locuieşte pe ambele maluri ale Nistrului nu va avea o viaţă normală, nu va putea să se integreze în comunitatea europeană şi nici să evolueze după un model contemporan. Stagnarea înseamnă degradare. Chiar şi acum, în timp ce ne complacem şi ne lăudăm în mod constant, le creăm străinilor ciudata impresie de ţară semisovietică, în care oamenii trăiesc în sărăcie şi cărora le este teamă să-şi exprime în mod deschis opiniile. Voi prezenta câteva fragmente din însemnările de călătorie ale cunoscutului pictor leton Andris Vitolins, care m-au impresionat profund (pe site-ul Anothertravelguide.com).

În prezent, teritoriul separatist Transnistria reprezintă o parte capsulată din Uniunea Sovietică, bazându-se pe rămăşitele unei ideologii ce nu mai există de mult, îşi împărtăşeşte impresiile călătorul străin, care a descris realitatea noastră ca de un suprarealism pur. Trecerea aşa-zisei frontiere moldo-transnistrene este ceva în cele mai bune tradiţii ale cinematogafiei sovietice despre spioni: Stai pe un taburet, în jur se află vreo zece namile care te bombardează cu întrebări: Unde te duci? Scopul călătoriei? De ce ai nevoie acolo? De ce la Tiraspol şi nu la Paris? Cine eşti? De unde eşti? În general, adrese, parole, locul de întâlnire. Procedura este de lungă durată, temeinică, în cele din urmă îţi tremură mâinile... Pentru că nu avem bagaje suspecte, interesul grănicerilor faţă de noi dispare repede, iar în jurnalul cu foi de matematică apare o notiţă – cetăţeni din Ţările Baltice... Apoi, Poliţia pentru imigraţie completează formularele...

Călătorilor străini li se emite o legitimaţie, prin care le este permisă şederea în Transnistria numai până la ora zece seara... Mai aproape de graniţa transnistreană trecem de un post de poliţie puţin vizibil. Urmează linia de front şi tranşeele acoperite cu flori, unde, din grija Rusiei, se află, de aproximativ 10 ani, forţele de menţinere a păcii: soldaţi epuizaţi de plictiseală care, sub acoperirea tancurilor, privesc alarmaţi în direcţia Europei Occidentale. Va ataca? Nu va ataca?

Acestea sunt impresiile unui european despre capitala autoproclamatei RMN:

Troleibuzul aruncat la gunoi de Moscova este revopsit, îi este lipită inscripţia „ajutor umanitar“ şi este trimis la Tiraspol. Aici este aşteptat cu braţele deschise ca un dar valoros de la fratele mai mare, ceea ce este destul de trist. Oraşul, ca şi întreaga ţară, trăieşte din firimiturile de la masa Moscovei, iar credinţa sacră a localnicilor în marea putere este uimitoare. Aici este menţinută limba moldovenească sovietică (cu caractere chirilice), bancnotele de 1, de 2, de 5 ruble, iar oraşul este literalmente ticsit cu monumente şi simboluri sovietice. Tot ce a fost construit în perioada URSS există şi în prezent, aproape nimic nu a fost reînnoit. Chiar şi asfaltul, din care au rămas doar amintirile. Vechile automobile marca RAF, fabricate în Letonia, sunt folosite ca ambulanţe, troleibuzele pline până la refuz circulă, în cel mai bun caz, o dată la o oră, ministrul de interne este un infractor, fost poliţist din trupele speciale de la Riga, dat în urmărire de Interpol. Ţara în sine este ca o *firmă de buzunar,* unde oligarhii ce fac parte din tandemul Smirnov–Antiufeev deţin tot ce este mai mult sau mai puţin valoros,

inclusiv cea mai importantă fabrică de coniac. Judecând după pancarte, monumente şi dispoziţia generală, sunt importante doar două subiecte: războiul cu Occidentul şi prietenia cu Rusia. Pe ziduri pot coexista paşnic portretul lui Putin şi cel al lui Che Guevara. Eroismul militarizat continuă şi în cimitirul central din oraş, unde întreaga istorie este amestecată din cale-afară. Monumentul dedicat celui de-al Doilea Război Mondial, bustul lui Frunze, de pe strada Suvorov, cimitirul comun din apropiere, alături de care se află o sculptură dedicată războiului din Afganistan, şi unde sunt înmormântaţi cei decedaţi în anul 1945 şi în luptele din '90. O adunătură! Aici sunt o mulţime de obiective demne de văzut. De exemplu automatele cu sifon, care sunt deseori vandalizate, motiv pentru care sunt legate cu lanţuri, iar la margine se află un chioşc în care stă o femeie care apasă pe un buton şi toarnă băutura. De pe panoul de onoare aflat pe clădirea Administraţiei municipale se uită la trecători cei mai de seamă oameni din oraş... Iar într-o laterală a pieţei centrale, unde se află palatul prezidenţial, se deschide un cu totul alt Tiraspol: WC-uri publice semidistruse, un autobuz marca Ikarus ruginit şi peticit, un vaporaş turistic pe jumătate scufundat la malul canalului. Sute de locuri abandonate.

Ar trebui să fie dat uitării dialogul interesant cu localnicii. Transnistrenii tăcuţi şi evazivi reacţionează extrem de prudent la oricare dintre întrebările noastre. Sincer vorbind, le eşti complet indiferent. Producţia care s-a bucurat de creştere în perioada sovietică este acum în declin. Coniacul local este marcat ca fiind fabricat în Moldova, altfel nu va obţine aviz nici de la serviciul alimentar-veterinar, nici de la orice alt serviciu. În acelaşi timp, în magazinele transnistrene băuturile alcoolice sunt vândute cu timbru local. O parte semnificativă din venituri este reprezentată de banii trimişi de rudele din străinătate. Transnistrenii tineri visează să plece de aici. [...] Bender este un punct militar în drumul spre Tiraspol. Podul, pentru care s-au purtat luptele în anii '90, şi monumentul impresionant dedicat acestui eveniment – un tanc cu soldaţi. Alături, în tranşee, se află soldaţi adevăraţi care deţin exact acelaşi tip de tanc.

Oficial războiul nu s-a sfârşit, a fost doar îngheţat, de aceea tinerii luptători stau acolo şi aşteaptă invazia Europei duşmănoase şi a moldo-românilor odioşi.

Din păcate, nici Moldova nu creează o impresie mai bună asupra străinilor:

Blocuri vechi, cu scări dărăpănate şi uşi distruse, Grădina Botanică abandonată, cu fântâni stricate şi un canal cu malurile acoperite cu muşchi,

Hotelul Național, cândva unul dintre cele mai mari hoteluri, este acum pustiu... Din trotuare a rămas doar o amintire, iar pe timp de ploaie trebuie să patinezi prin noroiul lipicios... Chişinăul pare a fi un oraş european modern pe cărți poştale şi broşuri. În realitate, este ca Letonia anului 1992, doar că într-o stare mai proastă. Societatea este formată din două pături, mulțimea şi elita care îşi parchează maşinile de lux după cum o taie capul. Cei care doresc să caute rădăcinile moldovenilor şi dovezi despre Moldova antebelică nu au de ce să meargă la Chişinău. Moldova a murit în cel de-al Doilea Război Mondial... Există ceva magazine de îmbrăcăminte, însă prețurile sunt pentru un cerc restrâns de milionari. Este incredibil, dar prețurile sunt mai mari decât la Riga! Chiar şi brandurile care nu sunt de prestigiu costă enorm, prin urmare, poporul cumpără mai ales produse din piață, fabricate în Turcia. Prețurile la produsele alimentare din supermarketuri depăşesc, de asemenea, prețurile existente la Riga [...]

Este şi mai dureros să priveşti palatele distruse din perioada regală şi multe alte clădiri, ruinate şi pustiite... Este la fel ca în perioada sovietică, ici-colo, pe străzi sunt lipite ziare, iar peisajul arhitectural este decorat de o întreagă cultură a autoconstrucției... Pe fundalul tuturor acestor lucruri, o droaie de câini vagabonzi. Pentru prima dată în viață am avut ocazia să văd cum un câine înghite un cârnat întreg, fără a-l mesteca, aspirându-l într-o clipă [...]

La Chişinău trebuie să ții cont de teribila artă a şofatului. Cine are o maşină merge aşa cum îi place. Nu există suficiente semafoare, foarte puține persoane sunt interesate de benzile de circulație. Sau de pietoni. Moldova este renumită pentru vinurile sale, dar, în ceea ce priveşte examinarea vinăriilor, este mai bine să se mai aştepte. Cunoscătorii spun că pentru aceasta sunt percepute sume de bani de neimaginat. O excursie la beciuri ajunge să coste sute de euro. Mai bine zbori cu avionul până în Franța.

Aşa trăim noi, într-un astfel de mod şi cu un astfel de bagaj intelectual aspirăm la Europa. Puterea se schimbă, iar *suprarealismul* vieții rămâne. Tovarăşii noştri permanenți sunt sărăcia, şomajul, emigrația, ura de moarte dintre partidele politice, dezbinarea societății şi a țării, amânarea de către autorități a tuturor proiectelor constructive pentru mai târziu. Ştim cu toții că acest „mai târziu“ nu va veni niciodată, că „mai târziu“ vor fi, de fapt, doar alte alegeri şi o altă redistribuire şi repartajare a funcțiilor în stat. În ultimii douăzeci de ani, populația Transnistriei s-a redus de la 750 000 (conform recensământului din 1989) la mai puțin de 500 000. Potrivit Ministerului

Afacerilor Interne al Republicii Moldova, la data de 15 ianuarie 2010, din cauza condițiilor de trai insuportabile, aproximativ un milion de cetățeni apți de muncă au părăsit țara şi au plecat să lucreze în străinătate majoritatea stabilindu-se în Vest. Am rămas doar 3,8 milioane de persoane. În Moldova, 101 886 de copii sunt în grija unui singur părinte, celălalt rătăceşte prin lume în căutarea unui loc de muncă, iar 35 092 de copii sunt lăsați în voia sorții sau în cel mai bun caz se află în grija rudelor apropiate ori a celor îndepărtate. Potrivit aceloraşi date, 6 733 de adolescenți, privați de grija părintească, folosesc droguri sau se află în evidența Poliției, 31 643 abuzează, în mod constant, de alcool. Violența, delicvența juvenilă iau amploare. Până la sfârşitul anului 2009, în evidența Poliției se aflau 3 645 de copii, dintre care 1 505 au comis infracțiuni grave.

Este în creştere numărul copiilor care nu frecventează şcoala din cauza sărăciei extreme. În locul nostru vine o generație care nu are deprinderi solide de lectură şi de scriere. În acelaşi timp, în cea mai săracă țară din Europa, puteți să vedeți un număr imens de automobile scumpe şi vile de lux de milioane de euro, iar averea celui mai bogat ex-preşedinte din Europa, Vladimir Voronin, ascunsă în bănci sau instituții off shore din întreaga lume, trecută pe numele rudelor acestuia sau pe cel al clientelei oligarhului Plahotniuc, care a devenit oligarhul nr. 1 în Republica Moldova cu ajutorul lui Voronin, a fost estimată, potrivit celor mai modeste calcule, la 2,3 miliarde de euro. Nu e mai sărac nici ficioraşul iubit al ex-preşedintelui comunist, Oleg Voronin.

Ce se va întâmpla pe viitor cu Moldova noastră care a avut atât de mult de suferit şi care nu poate nicidecum să se autoidentifice, să înțeleagă cine locuieşte aici, cum să se înțeleagă cu vecinii, cine suntem şi de unde ne tragem? Încotro să meargă şi cu cine? În prezent, este absolut clar că, în ceea ce priveşte Găgăuzia, unde de mai mulți ani se manifestă, în mod clar, tendințe separatiste, Chişinăul nu are de oferit nimic constructiv, la fel ca în cazul Transnistriei. Comratul este orientat în mod clar spre Moscova şi Tiraspol, ceea ce ar putea duce la divizarea Republicii Moldova în trei părți. Cum va reacționa într-o astfel de situație populația ucraineană din regiunile de nord ale Moldovei, ar putea adopta, de asemenea, o poziție separatistă? Oare chiar vom pierde pământurile care au fost unite cu atâta greutate de către strămoşii noştri în timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi care au fost deja risipite, în parte, de către descendenții indiferenți şi lipsiți de patriotism, de

iubire de neam şi ţară? Este posibilă, în condiţiile divizării ţării, izbucnirea unui nou război, similar celui din 1992? Da, este puţin probabil, dar s-a repetat totuşi războiul din Georgia! Este clar cum va acţiona în aceste circumstanţe Moscova. Dar cum va acţiona Chişinăul, cum se vor comporta autorităţile noastre, cine va lupta pentru Patrie, pentru ce idealuri vor intra în luptă tinerii care s-au rupt de la computere, de la telefoanele mobile, televizoare, de berea Chişinău şi de la studierea managementului pentru a pleca în străinătate?

Sunt absolut convins că se va repeta ceea ce am văzut în perioada 1990–1992. Anarhia şi incapacitatea guvernanţilor şi a Parlamentului de azi, sfâşiat de divergenţe interne, de certuri între facţiunile politice şi anumiţi deputaţi, care a devenit o bursă a voturilor. Pasivitatea, laşitatea, coruptibilitatea guvernului şi a parlamentarilor care se gândesc doar la autoconservare. Iresponsabilitatea radicalilor care vor fi extrem de bucuroşi în momentul în care vor simţi izul unei bătălii şi care vor întărâta cu plăcere părţile aflate în conflict. Comuniştii vor îndemna la ceva de genul aderării imediate la Uniunea Rusia–Belarus, la comunitatea vamală euroasiatică creată din nou sub egida Rusiei, iar cei moderaţi vor face, în mod neputincios, apel la pacea civică, neavând, în acelaşi timp, nicio idee cum să realizeze acest lucru. Este puţin probabil că există, în prezent, mulţi politicieni care percep procesul de reintegrare ca pe o activitate personală care trebuie realizată pentru viitorul concetăţenilor lor, al copiilor şi nepoţilor lor. Şi poporul? Alegătorii dezamăgiţi, ca şi în anii ’90, vor tăcea şi vor vota cu *picioarele*. Este foarte dificil de imaginat că va merge cineva să lupte pentru o putere care timp de douăzeci de ani nu le-a oferit oamenilor ce este mai important: locuri de muncă, protecţie socială şi încrederea în viitor. Am văzut de multe ori cum reprezentanţii elitei noastre politice, academice şi culturale, aderând la un partid sau la altul, schimbându-şi brusc orientarea, ajungeau de fiecare dată în cele mai călduţe posturi.

Nimeni nu ar dori să-şi sacrifice viaţa şi sănătatea pentru prosperarea acestor câteva procente din populaţie, pentru a apăra averea şi bogăţiile lui V. Voronin, V. Mişin, V. Molojen, V. Plohotniuc, V. Filat, Nicolae Ciornîi şi mulţi alţi băieţi deştepţi care s-au îmbogăţit peste noapte sărăcind acest popor naiv şi credul.

O întrebare extrem de interesantă: ce se va întâmpla cu oligarhii moldoveni în cazul izbucnirii unor acţiuni militare? Unde vor pleca în situaţie

de forţă majoră, la Bucureşti sau la Moscova? Sau poate vor merge pe front ca nişte buni patrioţi şi soldaţi devotaţi să apere şi să moară pentru neam şi ţară? Vor pleca la unităţile de aprovizionare din spatele frontului? Poate că sunt totuşi patrioţi, în pofida posibilităţilor lor materiale uriaşe? Poate că Vladimir şi Oleg Voronin vor ceda Armatei renumita lor aeronavă, iar Vlad Plahotniuc, Nicolae Ciornîi şi alţii îşi vor dona milioanele şi miliardele furate pentru necesităţile frontului?

Şi ce vor face Armata noastră moldovenească glorioasă, comandanţii noştri *patrioţi* şi *talentaţi?* În toţi aceşti ani, Ministerul Apărării îşi spăla, în mod constant, onoarea ultragiată. Oferea explicaţii referitoare la uciderea populaţiei paşnice în timpul şedinţelor de trageri de pe poligoane ca pe timpul ministrului apărării V. Pleşca. Se jura că din cazărmi pleacă doar cei care nu apreciază confortul lor. Demonstra, cu spume la gură, că raţia zilnică a unui soldat moldovean nu este mai rea decât meniul unui restaurant franţuzesc. Infirma articolele din ziare, ai căror autori susţineau că din economie soldaţilor din armată nu li se dă lenjerie intimă şi că sunt exploataţi la construcţia de case private. Tehnica militară, moştenită de noi de la Armata Sovietică, s-a învechit de mult. Cu ce vom lupta? Cu săpăligi, praştii, topoare?

De ani de zile, politicienii şi jurnaliştii de pe ambele maluri ale Nistrului ne-au desconsiderat cât au putut pe noi, cei care, în perioada 1990–1992, nu am tăcut, am acţionat fără să aşteptăm, nu ne-am ascuns în mod laş în spatele altora, ci am apărat integritatea şi indivizibilitatea Patriei, riscându-ne viaţa, sănătatea şi reputaţia. Am făcut tot ce am putut şi suntem mândri de acest lucru. Astăzi vrem să vedem ce faceţi voi, cei aflaţi la putere, care vă consideraţi patrioţi, care lucraţi pentru binele cetăţeanului mai mult cu gura, dar nu cu fapte reale. De ce sunteţi capabili, ce puteţi să faceţi, cât de departe poate ajunge patriotismul vostru, este acesta unul eficient? De ce sunteţi capabili în realitate şi care este *preţul* vostru adevărat într-o situaţie la fel de dificilă pentru Moldova cum a fost aceea din anii 1990–1992?

Ştiu că nu voi primi răspunsuri la aceste întrebări, dar nici nu le aştept. Am scris această carte cu un singur scop: să spun adevărul despre războiul din 1990–1992. Prea multe minciuni au îndrugat scriitorii şi politicienii care au scris despre această tragedie. Şi mai mulţi oameni au uitat pur şi simplu trecutul, gonind după putere şi sporirea bunăstării lor materiale. Între timp, deşi nu putem rezolva problema transnistreană, putem să comparăm presiunea ideologică asupra Transnistriei cu sistemul propriu de

contrapropagandă, cu adevărul despre *războiul necunoscut*. Dar cine este interesat de acest lucru? Au trecut doar două decenii, sunt încă în viață mulți martori, însă evenimentele reale au fost acoperite şi sunt acoperite, în continuare, cu mituri şi minciuni. Totul reprezintă o justificare morală a existenței unei formațiuni – autoproclamata RMN, incapabilă din punct de vedere economic, social şi cultural – prin afirmația că primul care a manifestat agresiune față de Comrat şi Tiraspol ar fi fost Chişinăul, care dorea să testeze reacția centrului unional în cazul posibilei soluționări prin forță a conflictului. Dar şi la Chişinău, locul concepției istorice unitare a evenimentelor a fost ocupat de mitologie, de căutarea celor vinovați, în cursul căreia mulți nu au rezistat tentației de a-i acuza de toate pe cei care au fost pe câmpul de luptă, s-au jertfit, şi-au riscat propria viață, iar mulți dintre ei au căzut luptând pentru țară, pentru onoarea şi demnitatea acestui neam. Acestor oameni nu le pasă că *scriitorii* de la Moscova şi Tiraspol ne batjocoresc descriindu-ne pe noi, moldovenii, ca „fiare“ şi „fascişti“. Aceşti oameni nu au luptat, nu s-au aflat în primele linii ale frontului, în tranşee. Ei făceau avere şi se distrau. Astăzi ei au averi fabuloase, îşi doresc şi puterea nelimitată şi chiar o au. Numai că în viață nu totul se cumpără şi nu totul se vinde. Există şi noțiuni precum cinstea, onoarea, demnitatea care n-au preț şi pe care nu le întâlneşti la oligarhii autohtoni. Aceste trei calități (cinstea, onoarea, demnitatea) se întâlnesc doar la oamenii adevărați. Sper că această carte îi va face pe cititori să se gândească la ce s-a întâmplat în realitate în perioada 1990–1992 şi care a fost principala forță motrice a evenimentelor. Însă pentru ca societatea moldovenească să perceapă adevărul despre război, este necesar, în primul rând, să fie susținute persoanele cu handicap şi veteranii acestui război, văduvele şi părinții celor căzuți pe câmpul de luptă. Este normal ca pachetul de beneficii sociale alocat pentru ei să fie mult mai mic decât beneficiile acordate veteranilor din diferite războaie purtate de către Uniunea Sovietică? Autoritățile încearcă să se folosească cu diferite ocazii în scopuri politice de cei care au luptat în perioada 1990–1992 şi atât... După ce evenimentul politic s-a produs, ei sunt din nou dați uitării şi umiliți în continuare!!! Au fost dați uitării cei care au căzut în luptă, sunt abandonați bărbații care şi-au pierdut sănătatea, la fel văduvele şi orfanii. Sper că vor veni alte vremuri, iar cei care s-au sacrificat pentru independența şi suveranitatea statului vor fi apreciați cum se cuvine, că puterea va evalua, în cele din urmă, în mod corespunzător, evenimentele

din acei ani şi rolul nostru, rolul persoanelor care au contribuit la menținerea integrității şi statalității Republicii Moldova. Dedic munca mea modestă celor care au căzut în luptă, care şi-au pierdut sănătatea, care au fost călcați în picioare de către autoritățile moldoveneşti, de către funcționari şi parveniți. Apărătorii Patriei merită ca faptele lor să nu fie date uitării. Le mulțumesc tuturor celor care au fost alături de mine, tuturor celor care îşi amintesc de dificilii şi glorioşii ani '90, celor care au luptat cu adevărat pentru integritatea teritorială a Republicii Moldova, care, riscându-şi viața, au apărat onoarea şi demnitatea poporului moldo-român! Le mulțumesc celor care au muncit efectiv pentru Moldova, a căror faptă măreață poate fi descrisă prin celebrele versuri ale lui Omar Khayyam:

Acel pe masa căruia-i doar pâine
şi apă, dar stă drept tot va rămâne
mai sus decât sătulul ce se pleacă
şi-i spune semenului său: „Stăpâne"...[1]

[1] Omar Khayyam, *Catrene,* trad. I.V. Spiridon, Buc., Ed. Cavallioti, 1998, p. 76, C 263

CUPRINS